THE

MUKHAMATTADÍPANÍ,

WITH

THE KACCÁYANA VUTTI,

And an Appendix of Useful Information on

NOUNS, VERBS, &c.

REVISED AND EDITED BY

WELIWITIYÉ DHAMMARATANA TERUNNÁNSÉ,

Editor of "Balappabodhana," "Thupavamsa," &c.

Disciple of Udalamatte Ánanda Terunnánsé, and Pupil of and for many years Assistant to

THE VENERABLE H. SUMÁNGALA,

Principal of the Vidyodaya College, &c.

COLOMBO:

H. C. COTTLE, ACTING GOVERNMENT PRINTER, CEYLON.

[illegible]

කච්චායනවුත්තිසමෙතා

මුඛමත්තදීපනී

පරිසමත්තා සඤ්ඤගණසමාකිණ්ණා

ගාලුවගිත්ථෙ නගරෙ

ආගඤ්ඤාරාමාධිපතිනා වාලුකාවත්තිකගාමජෙන

සිරිමතා ධම්මරතනසෙඛරෙන

සංසොධිතා චාපි සුපබද්ධකා

සත්තමදෙසිස්සරිකාධිපතිනා රාජාධිරාජෙන පටිග්ගහිතා

කොළම්බනගරෙ

රාජකීයමුද්දායන්තසාලායං අධිකාරිනා විහාසයෙන මුද්දිතා

2442

वेज्ञादिभूसनवरस्स विदूवरस्स
वेज्ञत्थिकत्थचजने निरतस्स तस्स
वेज्ञत्थपत्थिकजनाभिनिसेवितस्स
विज्ञाद्यलङ्करणसंचयलङ्कतस्स ।१॥

ञातेन लोकजनविस्सुतसिप्पखया –
गामे मयाहि उपतिस्ससम्पाखिनेदं
दत्तं पमोदमनसा मलसो पमोदं
आवीकरोतु सततं सामिसं तमेतं ।२॥

H. [illegible]

Vidyodaya Oriental College
Colombo 25 11/61
Ceylon

THE KING OF SIAM

To His Most Gracious Majesty

SOMDETCH PHRA PARAMINDRA MAHA CÚLALANKARA

PHRA CHULA CHOM KLAO,

King of Siam,

Patron of Pure Buddhism,

In token of His Majesty's Visit to Ceylon,

This Volume is, by Special Royal Permission, Dedicated

by

THE EDITOR

INTRODUCTION.

WE communicate our thoughts by means of words Words *constitute* language Language is a *collection* of words used for the expres ion of our ideas It is either ශිෂ්ට (grammatical) or අශිෂ්ට (colloquial) ශිෂ්ට language has its forms regulated by *grammar*, prevails among the learned, and is largely used in metrical composition Magadhi, Sanskrit, and Prakrit are ශිෂ්ට languages Magadhi was the language that prevailed in Magadha Ancient scholars considered it the original language To quote from the ancients —

"සා මාගධී මූලභාසා නරා යායාදිකප්පිකා
බ්‍රහ්මානො චස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙ'

The language spoken by the first human beings, Brahmas, *Lókóttara* (Supreme) Buddhas, and infants who have not heard human speech, was Magadhi, the original language

In their poetical compositions Dandi and other great teachers called Sanskrit the divine language "සංස්කෘතං නාම දෛවීවා ගන්වාඛ්‍යාතා මහර්ෂිභිඃ" ("The great Rishis declared Sanskrit to be the language of the gods") The following quotations from dramatic works also bear upon the relative importance of these two languages —

පුරුෂාණාමනීචානාං සංස්කෘතං සංස්කෘතාත්මනාං
ශෞරසේනී ප්‍රයෝක්තව්‍යා තාදෘශීනාංච යෝෂිතාං
අසාමේව තු ගාථාසු මහාරාෂ්ට්‍රීං ප්‍රයෝජයෙත්
අත්‍රෝක්තා මාගධී භාෂා රාජාන්තඃපුරචාරිණාං
චේටානාං රාජපුත්‍රාණාං ශ්‍රේෂ්ඨිනාංචාර්ධමාගධී

From this it appears that Sansk?it was the language of the learned, and that Magadhi was the language of the city and the court of kings, their deputies, and the royal princes

According to the learned Dandi, who says "තද්භවස්තත්සමෝ, දේශීත්‍යනේකඃ ප්‍රාකෘතක්‍රමඃ," Prakrit consists of derivatives from Sanskrit, words similar to Sanskrit words, pure native words, &c This also refers to that language as the noble Prakrit of Maharatta. Furthermore, the nature and functions of Sanskrit and Prakrit

• Sanskrit too, consists of two dialects, viz, Vedic Sanskrit and Laukika* Sanskrit Though Vedic Sanskrit shows some similarity to Desiya dialect of Magadhi, to Pali, the similarity of either is not so apparent

Pali and Sanskrit are both languages having grammars of high refinement and minute elaboration Grammar is the science that teaches the right use of words or language The chief grammars of the Sanskrit language are four Panini, Candra, Katantra, and Mugdhabodha Saraswata, Siddhantakaumudi, Siddhanta-candrika, Asubodha are also Sanskrit grammars based materially upon Panini Out of these grammars, Candra appears to have been in use among Sinhalese scholars about five centuries ago for in their works on religion they quote Suttras from it, and explain the etymology of the words but that original book having been lost, only a summary of it, called Balavabodha is now extant

The important Pali grammars are six, viz, Mahanirutti, Bodhisatta Vyakarana Sabbagunakara Vyakarana Kaccayana, Moggallayana, and Sadda Niti Of these the first three have met with the same fate as the Candra Rupasiddhi and Balavatara are two grammars which treat of Etymology much on the same lines as the Kaccayana, the latter being as remarkable for brevity as the former for clearness Payogasiddhi, Susaddasiddhi Padasadhana are treatises on Etymology closely following Moggallâyana Cula Sabdaniti, treating, as it does, of the Suttras in the Maha Sabdaniti, may well be considered its sequel

Sambandha Cinta, Sadda sarattha jalini Kaccayana bheda Saddattha bheda-cinta, Karika, Karikavutti, Vibhatyattha, Vácakopa-desa, Nayalakkhana Vibhavini, Nirutti sangaha, Kaccayana Sara, Vibhatyattha Dipani, Sanvannananaya Dipani, Vacca Vacaka, Saddavutti, Balappabodhana, Kaccayana Dipani, Gulhattha Dipani Mukhamatta Sara, Sabdabindu, Sadda Kalika, Saddavinicchaya, &c, are other grammatical works which have gone upon the lines of the Kaccayana and Moggallayana The commentaries, sub-commentaries, translations glossaries, &c of the Pali grammars are too numerous to mention here All these grammars were written for the express purpose of facilitating the understanding of the inconceivably fine Buddhist doctrines, which are otherwise almost impossible to be understood by persons swayed by worldly passions And of these grammars there is none so pleasing in style, so clearly understood, so readily committed to memory, so excellent in arrangement, so highly recognized as an authority by grammarians, as this Kaccayana

* *Laukika* prevailing among mankind

It is, in short, the mainstay of the Pali Language Although it does not explain the formation of certain words in Pali, it is unquestionably the most exhaustive and ancient Pali grammar extant *It begins with a Suttra on the use of letters'* The realization of the importance of an undertaking at its very commencement undoubtedly lends encouragement to its successful completion The author of the Kaccayana, in the same way, animates the student by a representation at the commencement of the advantages to be gained by a proper study of letters It is, however, for this very reason, strange though it may seem, that some teachers *exclude that Suttra from the list* of Suttras properly so called Others lay it down as the introductory Suttra But Sarvavarma, the author of Katantra, introduces his Suttras with "සිද්ධො වර්ණසමාම්නායඃ" Similarly it may be inferred that "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" is the introductory Suttra premising the utility and scope of the subject

With commendable unselfishness the author of the Kaccayana, having treated of Orthography in his own way, recommends, wherever useful, other grammarians' treatment of it, for, says he, "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ", but takes particular care not to mention by name any special books as *being preferable*, *nevertheless*, a careful examination of the various grammars cannot fail to discover the author's predilection for the Katantra Indeed, the points of similarity between the Kaccayana and Katantra are so very numerous as to lead to the inevitable conclusion that the former was based mainly upon the latter.

It was the opinion of the commentators and sub commentators of the Kaccayana that its author was the great Kaccayana honoured by the Buddha with the designation of Etadagga, and reckoned among his eighty great apostles But it should be remembered that his Holiness was *one of the* great *Rahats*, one who had attained to the four Patisambhidas, or analytical sciences (attha, dhamma, nirutti, and patibhana), and who was therefore pre eminently qualified to explain and illustrate the pithy doctrines preached by the Buddha But the book under review containing no Suttras for the formation of certain words in the Buddhist scriptures, must be considered, in some respects, deficient Hence it is argued that, were *this* the work of the great Rahat (Kaccayana), its sole object being the elucidation of the language in which the Buddha's doctrines are embodied, such deficiencies could not exist And therefore it is only reasonable to suppose that the venerable author of the Kaccayana Grammar was not the identical great Rahat Kaccayana, but another great

scholar who lived at some subsequent time and bore the same name, and combined profound knowledge of Tripitakas, and a clear insight into the Dharma with no inconsiderable attainments in Sanskrit, Logic, Grammar, &c References to this author made in the other ancient Pali grammars puts it beyond a doubt that his noble work belongs to a period anterior to them all, but the exact date cannot, however, now be determined

The Panini Grammar in its complete state was the joint production of the three Rishis, Panini, Vararuci, and Patanjali, who respectively contributed the Suttra (සුත්‍ර), Vritti (වෘත්ති), and Tíka (ටීකා), and was accordingly styled the Trimuni (the three authors') Grammar The Katantra Grammar was, likewise, the result of the joint labours of the distinguished scholars Sarvavarma Durgasinha, and Trilócanadasa who respectively attended to the same three departments of the grammar It is in the same way that the Kaccayana was brought to perfection, Kaccayana himself writing the Suttras, Sanghanandi the Vritti (meaning in general), and Vimalabódhi the Tika (Commentary) Further, the Scholiast remarks, "සුත්තං කුබ්බතා සුත්තාදෙ පුබ්බවාක්‍යාරබ්භං, වුත්තිං කුබ්බතා වුත්‍යාදෙ ගාථා වන්දනා,' the writer of the Suttras places the introductory Suttra before the others, and the writer of the Vritti prefaces the whole with his two adoration stanzas

This grammar is of the utmost importance in the study of Pali The scholars of Burmah, Siam, and Ceylon universally acknowledge it the best treatise on the subject The scholars of the West, too, have transliterated it into English and German, recognizing its importance in the study of Pali It has three commentaries, viz, Mukhamattadipani, Suttranirdesa, and Kaccayana Vannana The Kaccayana Vannana was composed by Vigitavi It explains the arrangement and purpose of the Suttras, and is a voluminous treatise containing copious illustrations and dilating upon Etymology even to tediousness. Therefore, *although very valuable to the student of the Kaccayana, the very* copiousness of explanation detracts from its usefulness It alludes to the Mukhamattadipani and Suttranirdesa, and therefore appears to have been composed after them In it the author adores his teacher Buddhappiya, but Buddhappiya, in the composition of his own work Ruppasiddhi, consults Kaccayana Vannana, which Kaccáyana Vannaná must, therefore, be some other book of that name, or else Mukhamattadipani

Suttranirdésa, for the most part, treats of Suttras only Its author was Chappata dhara Stavira, of Ramañña This monk came to Ceylon studied the Dharma and Vinaya, and obtained

Upasampada ordination He was the author of some valuable religious books besides This Commentary, too, is serviceable to the student of the Kaccayana, but brevity has curtailed the *advantages otherwise derivable*

The Mukhamattadipani is the chief Commentary of the Kaccayana The Suttras and examples are all so happily selected that they suit the mental capacity of the young student Neither too simple nor too abstruse, diffuse, or brief in the right place, it is admirably suited to the elucidation of the text of the Kaccayana Therefore it is that all Oriental scholars admit that every lover of the Kaccayana should be familiar with this Commentary

In a special degree it is an indispensable book to the Pali students of Siam, Burmah, and Ceylon whose text book is the Kaccayana The antiquity of the Mukhamattadipani is established, on the one hand, by the references to it in many old Pali grammars and commentaries and sub *commentaries*, *e g*, Suttranirdesa, Moggallayana, Pancikapradipa and, on the other hand, by the absence of all reference in it to any other such work, save the Sudattakisavanirutti and Mahanirutti This book is also known as Nyasa and Vuttivannana But it must be observed that Nyasa is a general term for a Tika or Commentary, and not the name of a particular book The author of the Mukhamattadipani was the Venerable Vimalabuddhi Maha Stavira His rare scholarly attainments in grammar and logic are evident *from this* Commentary itself The Mukhamattadipani contains thirty-two Suttras which do not appear in the Kaccayana now in use in any country From "[illegible]," on page 243, it appears that these thirty two Suttras were copied from Sudattakisavanirutti and Mahanirutti "(We) are told that these thirty two Suttras were introduced *into this book** from Sudattakisavanirutti and Mahanirutti by some author who believed it to be deficient, and who in the narrowness of mind and perversion of intellect was incapable of understanding clearly what was briefly expressed therein* These thirty two Suttras do not appear in the pure original book " Many of them, however, are found in the Katantra The learned author comments on these as the *remaining Suttras*, and afterwards condemns them as unimportant They are not found in the Kaccayanas now *in use* There is therefore reason to believe that, on the one hand, the Mukhamattadipani was originally *intended* to be a Commentary,

* *I e* that in which the Mukhamattadipani is the Commentary

not on the Kaccayana now in use, but on some collection of Suttras or another work similar to the Kaccayana, like the Siddhanta candrika tika, which is regarded as a Commentary on Sarasvati, and that the Kaccayana now in use is the original book, or that, on the other hand, the original Kaccayana having been by some accident lost *in toto*, the Kaccayana now in use was reconstructed by some ingenious author from the Mukhamattadipani by rejecting the condemned Suttras and putting together the remaining ones The absence from the Commentary of some of the examples found in the Kaccayana of the present day, as well as the difference in the arrangement of some examples in the Kaccayana and the Mukhamattadipani, adds weight to this conjecture

In some places the Kaccayana of Ceylon differs in point of style and the examples adduced from that of Siam and Burmah—a fact which also goes a great way in support of the theory of its reconstruction To assign the date of the composition of the Mukhamattadipani is a difficult task but the example "බුද්ධඝොසෙන කතා" under "කත්තුකරණෙසු ච," one of the condemned Suttras on page 260, is an allusion to the famous commentator, the Venerable Buddhaghósa, who came to Ceylon in 953 of the Buddhist era It is therefore to be inferred that the Mukhamattadipani was written after that date Another example, "කච්චායනෙන කතා" under the same Suttra, is worthy of consideration It is difficult to believe that the author of the Kaccayana would refer to himself in that way, therefore, also, there is reason to believe that the Mukhamattadipani is a Commentary, not on the Kaccayana now in use, but on a collection of Suttras greatly resembling it

The Mukhamattadipani treats of Sandhi and Karaka at greater length than any other

Nyasapradipa and Niruttisara Manjusa are two Commentaries on Mukhamattadipani devoted to the explanation and elucidation of words of hidden meaning The Nyasapradipa was the work of Sankhya, an officer of the Burmese king's household, about 625 years ago The first part of this book is as remarkable for its diffuseness as the latter for its conciseness It shows the beginning and the end of sentences, and explains the mutual dependence of words taken at random from the sentence These drawbacks, however, render it of little or no use to the student of the Mukhamattadipani It is very rare in Ceylon, In any case, no copies in Sinhalese characters are extant Niruttisara Manjusa is the most extensive Commentary on the Mukhamattadipani written by the Royal Teacher Datha Naga Sthavira, of Pagarajapura in

in foot notes all discrepancies which are grammatically not incorrect, and all words about which a decision cannot be arrived at I have carefully compared with the original text and commentaries All differences in arrangement, and followed the majority of the books in supplying the omissions or rejecting the additions On its completion I submitted my edition to Mr F H M Corbet, Librarian to the Royal Asiatic Society (Ceylon Branch), who, fully realizing the importance of such a rare work, and its usefulness to the Pali student of the present day, obtained for me permission to print it at the Government Printing Office Sensible of the great extent of its usefulness when accompanied by the text, I availed myself of that published by Gunaratana Thera, of Mulleriawa, with some necessary alterations The student is now served with the Kaccayana text and its Commentary Mukhamattadipani together on the same page

To those who may be painfully struggling with the magnitude of this volume the appendix promises to offer a helping hand Therein I have placed declensions of difficult words, and added to already declined words other forms not usually found with them, and paradigms of verbs, lists of Suttras, elisions substitutions, augmentations, suffixes, roots, and nouns from verbal roots with numerical references to the book This appendix, it is hoped, will supply a long felt want

This work having received its finishing touches about the early part of April of this year, a copy of it was offered to the King of Siam at the Colombo Queen's House, and, in token of appreciation, royal permission was granted for the dedication of this work to His Majesty

And now it becomes my pleasing duty to express sincere thanks to Mr G J A SKEEN, the Government Printer and to his Assistant, Mr H C COTTLE, for their generous assistance throughout the progress of this work to K SILAWANSA TERUNNANSE, of Sudarsana Paramananda Vihare of Galle for procuring me old manuscripts from distant places and other assistance to K MEDHANKARA TERUNNANSE of Gangarama Vihare in Weliwitiya and to Messrs ABRAHAM ALWIS Clerk Fiscal's Office, Colombo, and N D M DE Z WICKREMASINGHE, Oriental Scholar, for valuable service in various ways in connection with this edition and, last but not least, to my dear friend Mr A SAMARASINGHA, Master, Royal College, for material help given to me in all my correspondence with the Government on the subject of this book, and especially for rendering this introduction into English

Galle September 20 1897 W D

INTRODUCTION.

බුද්ධම්මතස්ස සමන්තදෙසවිබුද්ධං
බුද්ධුදිතං සරණීය ලොකපබුද්ධං,
බුද්ධමභිවාදිය සිතරංසිසුබුද්ධං
බුද්ධප්පුණ්ණෙ බුද්ධමතාදිපනිබුද්ධං

සිරිඝනසමන්තසඤ්ඤුසාසනපාරාවාරපාරදස්සන තම්මසබ්බුත්තමෙන රසම්පන්නාය සච්චායනවුත්තිසමෙතාය බුද්ධිහතාදිපඤ්ඤා බුද්ධුච්චෙත භාසන්ති සත්තා අජ්ඣාසයං පකාසෙන්ති එතාසුපි භාසාසු ව්‍යුප්පත්තියා වුච්චමානා ච තා සක්කතමගධාදීහිනෙක විධා භවන්ති, තාසු සක්කතභාසා නාම දෙවානං වාණීති දණ්ඩිආ දීහි මහාකබ්බලක්ඛණකොවිදෙහි කවිසමයසම්පන්නතරඤ්ඤෑහි පවුත්තා චායං සමන්තසද්දන්තරූපසිද්ධියී භූතා තිඞ්නිච්චකරණාදි විවිධව්‍යාකරණසම්පන්නා සද්දබ්ඝම්මා කණ්ණසුඛා විසිට්ඨා ලොකියා භාසා හොති

මගධානං විසයෙසු වා නිප්පන්නා භාසාධිගිරස්ස භගවතො පුබ්බෙ මගධෙසු වොහාරප්පත්තා තඞ්කාලිකදෙසීයපකතිභාසාසු කෙවලා විඤ්ඤූතම්මා මාගධී නාම, සා චායං මාගධී විධා භවති දෙසීයභාසා පාලිභාසා ච, තාසු දෙසීයා ගම්මා මගධානං අල්ලාප සල්ලාපසම්පන්නා වොහාරිනී මාගධී දෙසීයභාසා නාම, භගව සා විඤ්ඤූනං සුලලිතා පාලිභාසා විය, දිස්සන්ති වෙදනී දෙසීය මාගධීයානි පොරාණිකතම්බානි සිලාලෙඛනානි දෙවානං පිය පියදස්සිනො අසොකස්ස මහාරඤ්ඤො, සාසනිකානි, යථා, "ජනං ධම්මයුතං දෙවානං පියෙ පියදසි හෙවං ආහ, එකමෙව මෙ අනුගච්ච බවිතෙ ධම්මථම්භානි කතානි" ති ආදීනි, (අසොකමහාරාජා, ජනං ධම්මයුතං දෙවානං පියපියදස්සී එවමාහ, එකමෙව මෙ අනුගච්චිතබ්බාතෙ ධම්මථම්භානි කතානීති,) තාසං විඤ්ඤූතමාසුවතර ච, තදෙව තඞ්කාලිකෙසු විචක්ඛණාන් ච යොගීනං ඛීණාසවානං සරීරෙන් ච සුමිදුචරිතා වෙයාකරණ පවත්තාපි සා භගවතො පෙපි වකාරුල්ලායස මාගධියා විසදීසී භූතා, සා හි සක්කතව්‍යාකරණපාලිභාසා සි සම්පිතා විය දිස්සති, අලලිතා ච විදූලි භූතා

තාය භාසාය භගවා ධම්මං දෙසෙසි සාවකානං ච තොරම සඤ්ඤාදෙසො ධම්මදෙසනං පකාසෙසුං, සා ච පිටකෙසු තත් තත් පවත්තාය මාගධීයා භාසාය විසිට්ඨකරණවසෙන සුසණ්ඨිතා, සා ච මූලභාසාති විදිතාචෙතා, වුත්තඤ්ච—

"සා මාගධී මූලභාසා නරා යායාදිකප්පිකා,
බ්‍රහ්මානො චස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙ" ති

අපි ච "බ්‍රහ්මී බ්‍රහ්මාණී" ති වාචාසාධිවෙචනානි, බ්‍රහ්මෙනො ·ෆ්

වෙවචනසම්මතො, යස්මා චෙසා පාකටභූතා බ්‍රහ්මානො වොහරිංසු, තස්මා සා භාරතී "බ්‍රාහ්මී බ්‍රහ්මාණී" ති වුච්චතීති ගම්‍යතෙ, භාරත්‍යාව බ්‍රාහ්මී බ්‍රාහ්මාණීත්‍යභිසම්බන්ධත්තා බ්‍රහ්මුනො භාසා මාගධීත්‍යභිසඤ්ඤිතාපි මූලභාසාති සඞ්ඛ්‍යං ගතා, අපි ච "පරිනිබ්බුතෙ භගවති යෙ තෙ භික්ඛූ අවීතරාගා අප්පෙකච්චෙ බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති ඡින්නපපාතං පපතන්ති ආවට්ටන්ති විවට්ටන්ති, අතිඛිප්පං භගවා පරිනිබ්බුතො අතිඛිප්පං සුගතො පරිනිබ්බුතො අතිඛිප්පං චක්ඛුං ලොකෙ අන්තරහිතන්ති, යෙ පන තෙ භික්ඛූ වීතරාගා සතා සම්පජානා අධිවාසෙන්ති අනිච්චා සඞ්ඛාරා තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති. තෙන ඛො පන සමයෙන සුභද්දො නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතො තස්සං පරිසායං නිසින්නකො හොති, අථ ඛො සුභද්දො වුඩ්ඪපබ්බජිතො තෙ භික්ඛූ එතදවොච, අලං ආවුසො මා සොචිත්ථ මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙන, උපද්දුතා ච හොම ඉදං වො කප්පති ඉදං න කප්පතීති, ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම තං කරිස්සාම යං න ඉච්ඡිස්සාම තං න කරිස්සාමා" ති වුත්තවචනමනුස්සරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරො භගවතො පාවචනං සඞ්ගායිස්සාමීති සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො තීසු මාසෙසු අතික්කන්තෙසු අජාතසත්තුනා ලද්ධුපත්ථම්භො සත්තපණ්ණිගුහාද්වාරෙ තෙනෙව මහාරඤ්ඤා සුමාපිත සුපරිකම්මකතෙ සුසජ්ජිතවිවිධවිචිත්තපත්ථරණත්ථතෙ සුපඤ්ඤත්තවරාසනෙ මණ්ඩපෙ ඛීණාසවසතසන්නිපාතමකාසි, තස්මිං සන්නිපාතනාතං සන්නිපතිතානං තෙසං ඛීණාසවානං සමජ්ඣෙ අනුබුද්ධෙන පභින්නපටිසම්භිදෙන මහාකස්සපත්ථෙරෙන පුච්ඡිතෙ උපාලිත්ථෙරානන්දත්ථෙරෙහි නිදානාදිපරිදීපනෙන සංගීතා විනයපාලි චෙව සුත්තාභිධම්මපාලි ච තදට්ඨකථා ච සුද්ධමාගධී නාම, තතො සාව පාලිභාසාති සඞ්ඛ්‍යං ගතා, සාදුතී පකාසං පාලිභාසා මධුරතමා, තත්ථ තත්ථ ගණෙසු චෙව ව්‍යත්තානං සොගතානං යත්ථ කත්ථචි අල්ලාපසල්ලාපෙසු ච වෙය්‍යත්තියෙන පවත්තමානා ලලිතා මනුඤ්ඤා හොති, අම්හාකං භගවති ධරමානෙපි අව්‍යත්තානං භික්ඛූනමෙව සක්‍යපුත්තියානං පූරණකස්සපාදීනං තිත්ථියානම්පි භාසා තෙව තෙපිටකාය පාලියා සොභං ජනෙති, න ච සා කොමලා මඤ්ජුසද්දා හොති, තෙව සාත්ථසව්‍යඤ්ජනාදිගුණෙහි පරිපුණ්ණා විසද ව්‍යාකරණලක්ඛණසම්පන්නා ච, පරිනිබ්බුතෙපි භගවති තත්ථ තත්ථ විහාරාදීසු පදෙසෙසු ලොකවොහාරපකතිභාසාවසෙන පවත්තාපි සක්කතසීහළභාසාහි සම්මිස්සා සම්මාසම්බුද්ධභාසිතාය පාලිභාසාය විසදිසී ජාතා, තාය සො විසදිසිභාවො දෙවානං පියෙන පියදසෙන අසොකෙන මහාරඤ්ඤා කාරාපිතාහි සිලාලෙඛාහි ච අඤ්ඤාහි තත්ථ තත්ථ සංවත්තිතාහි පොරාණකසිලාලෙඛාහි ච වෙදිතබ්බො, තථා සාසනසිකාය තතියසඞ්ගීතියාවසානෙ මොග්ගලිපුත්තාභිධානෙන පරවාදිභකෙසරිභූතෙන සමත්තසම්බුද්ධසමයජ්ඣොගාහකෙන ඛීණාසවත්ථෙරවරෙන සම්බුද්ධදෙසිතනයෙන ඨත්වා පරවාදප්පමද්දනත්ථං දෙසිතස්ස කථාවත්ථුප්පකරණස්ස පාලියා තක්කාලිකභාසානුරූපවසෙන දෙසිතත්තා චාපි ධම්මසංගාහකාදීනං අඤ්ඤෙසං

අභිධම්මප්පකරණානං පාළියා කිච්චමත්තෙන විසදිසී ජාතා, මිලින්දපඤ්හාසහස්සවත්ථුප්පකරණාදීසු වත්තමානා පන අට්ඨකථා සදිසාව, ථූපවංසබොධිවංසහත්ථවනගල්ලවිහාරවංසාදීසු සංඛ්‍යාසමයානුගතෙසු ගජ්ජපජ්ජපබන්ධෙසු ච මහාවංසදාඨාවංසාදීසු පජ්ජබන්ධපබන්ධෙසු ච වත්තමානා ච සා යෙභුය්‍යෙන සක්කතභාසානුගා හොති, තථා වුත්තොදයසුබොධාලඞ්කාරභෙසජ්ජමඤ්ජූසාදීසු, අපි ච සා තිපිටකපරියත්තිසාගරසමුත්තිණ්ණෙහි මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි රචිතාසු ටීකාසු ච අට්ඨකථාභාසානුගතා හොති

එවමතිපසත්ථං විබුධජනානන්දකරං සුලලිතං සුගතසොගතාදිවචනරතනාකිණ්ණං මාගධීරතනාකරං තරන්තානං තරණීකතා පුබ්බාචරියකෙසරීහි පාවචනජෙට්ඨාගාලෙහි සච්චත්ථසද්දසත්ථණ්ණවපාරදස්සීහි බහුධා නෙකෙ සුඛමාගධිකසද්දසත්ථගන්ථා ජිනවචනානුරූපා මහානිරුත්තිචූළනිරුත්තිසද්දසාරත්ථජාලිනීබොධිසත්තවණ්ණකරණසබ්බගුණාකරවණ්ණකරණකච්චායනමොග්ගල්ලායනභාසසද්දනීතාදයො විරචිතා හොන්ති.

තෙසු අතිබහන්තානි මහානිරුත්තිබොධිසත්තවණ්ණකරණසබ්බගුණාකරවණ්ණකරණානි අම්හාකං විසයෙ දානි නප්පවත්තන්ති, කථාමත්තං ගතා ච හොන්ති. අපි වෙදානි චූළනිරුත්ති සම්සම්භාචරියෙන විරචිතා, සාම්හාකං විසයෙ සිස්සානං උග්ගහපරිපුච්ඡාදිසොතලද්ධකතා විජ්ජමානාපි විඤ්ඤූහි, තථෙවාපොඤ්ඤෙහි මාගධසද්දසත්ථෙහි විසදිසී භූතා එකපජ්ජා මුඛජලකාරං සම්පත්තාලිසතොමෙරහි පණ්ඩිතත්තා ගන්ථස්ස

සද්දසාරත්ථජාලිනී නාම තම්බදීපරට්ඨෙ විජයාභිධානනගරමජ්ඣාවසතා නාගවකනිපකාගිතථෙරෙන විරචිතො ගාථාමයො ගන්ථො, එතරහි බාලානං සා සබ්බසො තදස්සාධනී හොතිපි නාස ච බාලානං පාටමෙව ජනති

සද්දනීතිවණ්ණකරණම්පන මරම්මරට්ඨෙ අරිමද්දනනගරෙ මහාඅග්ගපණ්ඩිතඅග්ගවංසාචරියෙන සබ්බපදනිම්මාණභූතං ධාතුරූපමවලම්බ තමෙව මූලං කත්වා රචිතං සද්දසත්ථසඤ්ඤූහි සම්මානිතං මහාසද්දසත්ථං, න තං දානි විජ්ජමානා බාලා පගුණං වාචුග්ගතං කරොන්ති, අපි ච තදවලොකනෙනාපි පාටවං පාපුණන්ති

මොග්ගල්ලායනවණ්ණකරණම්පන සමපත්ති සංවිජ්ජමානානං සුඛමාගධිකවණ්ණකරණානං පසත්ථතමං තදනුගතානෙකප්පකරණසම්පයුත්තං සද්දසත්ථං අඤ්ඤෙසු සුඛමාගධිකසද්දසත්ථෙහි විසදිසං බහුසො සක්කතසද්දසත්ථානුගතං නානානුබන්ධාධාරසම්පයුත්තාපදෙසාගමපච්චයරූපං, තම්පනෙතං මොග්ගල්ලායනවණ්ණකරණං ලඞ්කාය පරක්කමභුජෙ අවනිපස්මිං ජනං රජ්ජසෙනෙන අනුරාධපුරෙ ථූපාරාමවිහාරමජ්ඣාවුත්ථෙන සීලාචාරාදිනෙකගුණරතනානමාකරභූතෙන බුද්ධනම්බුපාලිතිසෙවිතපාදපඞ්කජෙන සෙට්ඨාචරියෙන මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවරෙන රචිතං, තම්පිදානි සීහළ විජ්ජොතකාභෙද්ඤ සජ්ඣායජඥාසනාදීසු න සංවත්තතිපි තතො ච පාටවෙව ජනති.

ඉදං කච්චායනව්‍යාකරණං නාම සංඛිත්තං සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණානං මූලභූතත්තා පධානං මාගධිකසද්දසත්ථකාරානෙසං විවිධවිචක්ඛණෙහි ධුරං කතත්තා සමුද්දං පරියත්තිමහණ්ණවස්ස තරණීභූතත්තා ජිනවචනවෙය්‍යත්තියකරං නූතනසුබොධකරං 'ලීලා මධුරකොමලසුත්තරචනාදිනානාසද්දසත්ථනසම්පන්නත්තා පසත්ථතමං සමන්තානෙකප්පපඤ්චපරිපුණ්ණං සද්දසත්ථං, නෙවිතො පුබ්බෙ ජිනවචනස්ස විත්ථාරතො කෙනචි කතං සද්දසත්ථමත්ථි, තස්මා සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු මූලභූතමෙතං ව්‍යාකරණං හොති.

ඉමස්ස කත්තාරමපදිසන්තා විමලබුද්ධාදයො ආචරියාසභා එවං වදන්ති, භගවතා ධම්මිස්සරෙන ධම්මරාජෙන "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චායනො" ති එතදග්ගෙ ඨපිතො පභින්නපටිසම්භිදො මහාඛීණාසවොති.

වුත්තං ච මුඛමත්තදීපනියං, "කත්තා නාම එතදග්ගං = පෙ = මහාකච්චායනො" ඉති

පුනරපිතත්ථෙව වුත්තං විසතාධිකතෙඅසීතියා සුත්තවණ්ණනායම්, යථා, "ඉධ පන ඛීණාසවත්තා විහතඤෙය්‍යාවරණත්තා = පෙ = ධීමතා මහාකච්චායනත්ථෙරෙනා" ති, තත්ථෙව වුත්තං ඡසතාධිකඅඩ්ඪවීසතියා සුත්තවණ්ණනායම්, යථා; "තිලොකතිලකො භද්දන්තමහාකච්චායනො" ති

එතදෙව වුත්තං විජ්ජාවිතා කච්චායනවණ්ණනායම්, යථා; "ඨපිතං එතදග්ගම්හි එසො අග්ගොති තාදිනා නාථා තම මහාථෙරං" ඉති,

පුනරපි තත්ථ වුත්තං "තං සුත්වා මහාකච්චායනො භගවන්තං යාචිත්වා පුරතොභිමුඛො හුත්වා "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ත්‍යාදිනා කච්චායනප්පකරණං රචිත" න්ති.

එවමස්ස කත්තා භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො මහාකච්චායනත්ථෙරොති වුත්තං තත්ථ තත්ථ සුද්ධමාගධිකසද්දසත්ථකාරකෙහි මහානෙරුත්තිකාචරියෙහි, සංඛෙප තෙ විමලබුද්ධාචරියස්ස මත මනුගතා විය භාසන්ති තථාපි න සො ඉමස්ස කත්තා පභින්නපටිසම්භිදො මහාකච්චායනොති ගම්‍යතෙ, අපි ච යථා සිරිපරක්කමභුජෙ අවනිපතිම්හි ලද්ධාභයං ජනං රජ්ජයන්තෙ විජයබාහුපරිවෙණමජ්ඣාවුත්ථෙන සිරිමතා සඞ්ඝිස්සරෙන රාහුලත්ථෙරවරෙන යත්ථ කත්ථචි කිච්චමනෙනන කච්චායනාචරියාසභස්ස මතමනලද්ධත්තං, යථා සංවිජ්ජමානා ච පනෙත්ථ "අබ්භන්තසාගරමථප්පතිතාර ධග" මිච්චාදී ගාථා සම්මාසම්බුද්ධකාලිකානං සාවකානං ගාථාහි නෙව සමතාමුපගච්ඡන්ති, අපි ච යදිදං ව්‍යාකරණං චතුප්පටිසම්භිදප්පත්තෙන මහාඛීණාසවෙන කතං අභවිස්ස, න සො රාහුලත්ථෙරවරො තාදිසං චිත්තං උප්පාදෙය්‍ය, තෙවප්පකම්පි දෙසංසුසං විජ්ජයා ජිනවචනස්සෙව ව්‍යාකරණස්ස කත්තත්තා තස්ස ච විත්ථාරකුසලානං අග්ගෙ ඨපිතත්තා; තස්මා නෙදං භගවතා එදග්ගෙ ඨපිතෙන මහාඛීණාසවෙන මහාකච්චායනත්ථෙරෙන කතන්ති

ඤාතංසො හෙතුසො දක්ඛං, තතො තෙනෙව නාමධෙය්‍යෙන පාකටෙන සාතිසයසද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණරතනරතනාකරභූතෙන සකසමයසමයන්තරගහණජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාහකෙතසක්කතසද්දසත්ථණ්ණවපාරගුනා සකලසද්දසත්ථන්තරසංචරණසංචිතවිසිට්ඨපදෙසරතනාගාරිනා ජිනවචනානුපරොධසද්දසත්ථනිප්ඵාදනාතිසයඤාණකිලෙච්ඡාපපිහතබුද්ධිප්පබන්ධෙන සාධිසාධකසත්තිසංචිතසුධවිනිග්ගතමධුරොදරවචනලාවණ්ණෙන පච්ඡිමකාලිකෙනෙකෙන ථෙරෙන සම්බුද්ධසමයාවගාහකානං හිතෙසිනා කතං හොති ජිනවචනාවබොධනං,

වුත්තඤ්ච,

“ කච්චායනෙන කතො යොගො වුත්ති ච සඞ්ඝනන්දිනා,
කාරිකා බ්‍රහ්මදත්තෙන ටීකා විමලබුද්ධිනා ” ති.

තථාපි නාඤ්ඤස්ස කච්චායනාචරියස්ස ජිනිනුම්හාරම්භසාදීනං කිංවදන්ති සුයතෙ විනා ඛීණාසවං කච්චායනත්ථෙරන්ති. එවමස්ස ව්‍යාකරණස්ස කත්තා සො පන මහාකච්චායනො මහාඛීණාසවො වා න වා නානුභවති හි කිච්චානං දුබ්බොධාය සිස්සානං ධාරණුග්ගහණාදිසු තස්මා අලමතිපපඤ්චෙන.

අපි ච ව්‍යාකරණමිදං කච්චායනස්ස ඉදං කච්චායනන්ති තබ්බචනතො අභිසඞ්ඛතමෙව හොති අභිලක්ඛිතං වචනරචනාදිනා සෙසං විසදතරං අඤ්ඤෙහි පුබ්බාගතිකව්‍යාකරණෙහීති.

පරෙ සද්දසත්ථිකා පඨමං වණ්ණනිද්දෙසනෙනෙව සද්දසත්ථානි රචයිංසු වණ්ණෙහෙව වචනානං සිද්ධත්තා, විනා වණ්ණෙ නප්පවත්තනතා අත්ථස්ස විපන්නවණ්ණස්ස ච දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා, තථාපි සප්පයොජනඤ්ඤස්සාවචනෙන සිස්සානං න ව්‍යාපාරමාපාදයන්ති ධාරණුග්ගහණාදිසු තස්මායං සද්දසත්ථන්තරකොවිදො සකීතෙ සව්‍යාකරණෙ අපරිහතපඤ්ඤාදිස්සිකො කච්චායනාචරියො සප්පයොජනඤ්ඤමාදිසන්තො “ අථ අක්ඛරසඤ්ඤාතො ” ත්‍යාහ. එවමභිධෙය්‍යප්පයොජනසද්දසන්තෙන පාඨකජනං පරිතොසෙන්තො උස්සාහං ජනෙන්තො සම්පති දුන්නික්ඛිත්තත්තා පදබ්‍යඤ්ජනස්ස සත්ථුසාසනං සම්මොසති චෙව අන්තරධායති ච, අක්ඛරවිපත්තියං හි සති අත්ථස්ස දුන්නයතා හොති, සබ්බවචනානමත්ථො අවිපන්නක්ඛරෙහෙවාධිගම්‍යතෙ, තස්මාස්ස සාත්ථකං දස්සෙන්තො වණ්ණනිද්දෙසනෙනෙව නයානුසාරීනමත්ථසමයෙන තං හදයං ගමෙන්තො අක්ඛරපදම්මොහනාවෙසු පදම්මොහනාවස්ස අක්ඛරම්මොහනාවමූලකත්තා පඨමං තං මූලකාරණභූතං අක්ඛරකොසල්ලමෙව සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො සුත්තානි අකාසි “ අථ අක්ඛරසඤ්ඤාතො ” ‘ අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීස ” න්ති ආදිනා නයෙන, තම්පනිදං පඨමසුත්තං කෙචි පුබ්බවාක්‍යන්ති වදන්ති කෙචි පරිභාසාසුත්තන්ති., වුත්තඤ්ච,

“ පුබ්බවාක්‍යමිදං සුත්තං වදන්තාචරියාපරෙ,
සුත්තනාමානුරූපෙන පරිභාසාති නො මති ” ති.

පුබ්බං පඨමං වුච්චතීති අනෙනාති පුබ්බවාක්‍යං, වාක්‍යසද්දො චෙත්ථ සුත්තපරියායනාමං, යථා,

“ආරම්භො වචනං පඨති ලක්ඛණං යොගලක්ඛණී,
වාක්‍යං ච සුත්තායතනාදී සුත්තනාමභිධායකා” ති.

එවං වාක්‍යසද්දස්ස සුත්තපරියායත්තා පුබ්බසුත්තන්ති අත්ථොපි විඤ්ඤායති., තත්ථ,

“අප්පක්ඛරමසන්දිද්ධං සාරවං සබ්බතො මුඛං,
අත්ථොභමනවජ්ජඤ්ච සුත්තං සුත්තවිදූ විදූ” ති.

අප්පක්ඛරාදිගුණසමුදය සමුපෙතං සුත්තං නාම, තං ඡබ්බිධං, යථා ;

“සඤ්ඤා ච පරිභාසා ච විධි නියමමෙව ච,
අතිදෙසාධිකාරො ච ඡබ්බිධං සුත්තලක්ඛණ” න්ති

වොහාරත්ථං සඤ්ඤාතො කතො සඞ්කෙතො සඤ්ඤා, ගන්ථස්ස සඞ්ඛෙපනිබ්බාහනත්ථං සඞ්කෙතවිසෙසො පරිභාසා, අප්පත්තස්ස පාපකො විධි, සච දුවිධො; වණ්ණුප්පාදනරූපං අභාවරූපඤ්ච, අභාවොපි දුවිධො; නාසො නිසෙධො ච, සාමඤ්ඤතො පත්තස්ස විසෙසාවධාරණං නියමො, අඤ්ඤධම්මස්ස අඤ්ඤත්‍රාරොපණමතිදෙසො, පුබ්බසුත්තෙ ඨිතස්ස පදස්ස පරසුත්තෙසු පවත්ති අධිකාරො, සච තිවිධො හොති, වුත්තමෙතං විපඤ්චසුත්තවණ්ණනායං., අපරම්පි,

“සීහාවලොකිතාඛ්‍යො ච මණ්ඩුකප්ලුතිරෙව ච,
ගඞ්ගාසොතාභිවාහනා අධිකාරා තිධා මතා
අසම්බාධනත්ථා සබ්බසමනුවුත්ති පරෙ භවෙ” ති

අපි ච පනිදං සුත්තසඤ්ඤාය බහි ඨපෙන්ති පුබ්බවාක්‍යන්ති වත්තාරො, යථා ; “වුත්තිං කුබ්බතා වුත්තාදො ගාථාවයං වුත්තං සුත්තෙන කුබ්බතා සුත්තස්සාදො පුබ්බවාක්‍යමාරද්ධ” න්ති* තං තථා වා හොතු හො ව අඤ්ඤථා.

අපරම්පි සබ්බවම්මාචරියෙන වුත්තං අභිධෙය්‍යප්පයොජනනිදස්සනත්ථං “සිද්ධො වණ්ණසමාම්නායඃ” ඉති පුබ්බසුත්තං. එවමෙව කච්චායනාචරියෙන අභිධෙය්‍යප්පයොජනකථනෙන වුත්තං පඨමං සුත්තං පුබ්බසුත්තන්ති ගම්‍යතෙ, තථාපි බුද්ධප්පියාචරියෙන අභිධෙය්‍යප්පයොජනවාක්‍යමිදන්ති වුත්තං, යථා; “ජිනසාසනාධිගමස්ස අක්ඛරකොසල්ලමූලත්තා තං සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං අභිධෙය්‍යප්පයොජනවාක්‍යමිදමුච්චතෙ” ති, එවම්පිදං සුත්තං පුබ්බවාක්‍යං වා හොතු පරිභාසා සුත්තං වා ඉමිනා මුඛ්‍යානුසඞ්ගිකප්පයොජනතං අක්ඛරකොසල්ලස්ස සන්දස්සෙත්වා “අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස” ඉති සඤ්ඤාසුත්තමාහ අවිඤ්ඤාතසඤ්ඤානං වොහාරාභාවතො ච සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤාතං සාවසඤ්ඤාසඤ්ඤායෙව පඨමං වත්තබ්බතො සද්දසත්ථස්ස අක්ඛරසඤ්ඤායෙව මූලත්තා ච.

---

* [illegible]

අපි ච "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" ති ඉමිනා පයොගෙ සති පරසමඤ්ඤා ගහෙතබ්බාති සක්කතසඤ්ඤායානන්තරං පරසමඤ්ඤා, කථා, වුත්තිසුමෙපත්ථ "සා ච පන සක්කතගන්ථෙසු සමඤ්ඤා ඝොසාති වා අඝොසාති වා තා පයොගෙ සති එත්ථාපි යුජ්ජන්තෙ" ති වුත්තත්තාපි ඉත්ථනාමෙසු සක්කතගන්ථෙසූති අවුත්තං, අථ ඛො සන්තෙසුපි සමානසවණ්ණසඤ්ඤාදීසු ඝොසාඝොසානාමෙව සක්කතගන්ථතො ගහෙතබ්බතා කථිතා, බාලාවතාරෙපි වුත්තං "වග්ගානං පඨමදුතියා සො චාඝොසා, ලුත්තාවසෙසා ඝොසා" ති, එවඤ්චපදිඨා වෙසා කත් ඉමිනා නීහාරෙන වත්තාති වෙ? සක්කතව්‍යාකරණෙසු කාතන්තව්‍යාකරණෙ සබ්බවම්මාචරියෙන මහාකවිනා වුත්තං "වර්ගාණාං ප්‍රථමද්විතීයාඃ ශෂසාශ්චාඝොෂාඃ, ඝොෂවන්තොන්‍යෙ" ති, ඉමාත් පන ධම්මකිත්තියතිස්සරස්ස පාඨෙහි සමත්තමුපගච්ඡන්ති, තස්මා කාතන්තව්‍යාකරණතො ගහිතනයි පටිභාතෙව්ව කච්චායනම්පති බාලාවතාරස්ස කත්තුනා

ඉති පරතසච්චාකඛ්‍යා සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤාදිං සංදස්සෙත්වා තතො අවිච්ඡෙදපදස්ස ලිඞ්ගං වා විභත්තිං වා වචනං වා ඤත්වාමස සකුණෙය්‍යත්තා සරව්‍යඤ්ජනසන්ධිං සරසන්ධිසෙව පධානත්තා සරසන්ධිමූලකං කත්වා "සත් සරෙ ලොප" මිච්චාදීහි සුත්තෙහි සන්ධිකප්පො පණීතො

තතො විච්ඡින්නපදානං ලිඞ්ගවිභත්තීසු සම්මොහාපන්නානං සිස්සානං අසම්මොහත්ථං ලිඞ්ගානි චෙව කාරකානි විභජන්තා නාමකප්පො සමාබද්ධතො කාරකකප්පො ච

එවං සුවිඤ්ඤාතලිඞ්ගවිභත්තිකානං සිස්සානං ලිඞ්ගාලිඞ්ගෙසු චෙව කාරකාකාරකෙසු කොසල්ලප්පත්තානං විත්ථාරනයෙන සංවිගාහම්භනානං සබ්බපපදං දස්සෙත්වා සංඛෙපකුසලෙන අත්ථසමසනපදසමාසනවසෙන ද්විධො කම්මධාරයාදිවසෙන ඡබ්බිධො සමාසො දස්සිතො හොති, ඡබ්බිධං තද්ධිතඤ්ච

එවං සන්ධිනාමානං අජ්ඣායනෙන සිඤ්ජිතසික්ඛානං සිස්සානං ධාතුනිප්ඵන්නසද්දෙසු කංඛන්තානං තෙහි නාමපදෙහි සම්බන්ධමුපගච්ඡන්තානං ක්‍රියාපදානං බොධාය ආඛ්‍යාතකප්පො සමාබද්ධතො.

තථාධාතුසඤ්ඤවිභත්තිලිඞ්ගකාරකසද්දනාමාලසඞ්ඝාතං තෙකප්පච්චයසමායොගෙන චෙව පාදූපසග්ගසමාගමෙන විවිධවිසිට්ඨත්ථජොතකං ධාතුනිප්ඵන්නසද්දජාතං දස්සෙත්වා අපිමිතසිඛිනිම්මිතභූතපණ්ණත්ති ධාත්වාභිධෙය්‍යප්පයොජනප්පකාසනපුබ්බකො කිච්චකිතකප්පච්චයසංයුත්තො කිතකප්පො පණීතො උණාදිප්පච්චයන්තිකො.

එවං කච්චායනව්‍යාකරණස්ස අනුක්කමෙන පුබ්බවිතා සුප්පසන්නො හොති අඤ්ඤෙසං සුබ්බාගවිකව්‍යාකරණානං අනුක්කමෙහි පතස්ථතවෙ, සො ච කාතන්තව්‍යාකරණෙන බහුධා සමානතාමුපගච්ඡති, යථා තස්මිං කාතන්තව්‍යාකරණෙ පඤ්ච සන්ධිපාදා, තයො නාමකාරකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකපාදා, තාථෙවෙත්ථාපි පඤ්ච සන්ධිකප්පො, නාමො කාරකසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකප්පාවෙති

හොන්ති, තථා සූත්‍රානි චෙව තස්මිං සුත්තෙහි නිදෙසන සාදිසත්තං මුපගච්ඡන්ති., තං යථා;

කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙ.		කච්චායනෙ.
අං ඉත්‍යනුස්වාරඃ	...	අං ඉති නිග්ගහීතං
ව්‍යඤ්ජනමස්වරං පරං වර්ණං නයෙත්	...	නයෙ පරං යුත්තෙ
අනුපදිෂ්ටාශ්ච	.	අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො
වර්ගේ තද්වර්ගපඤ්චමං වා	...	වග්ගන්තං වා වග්ගෙ
ධාතුවිභක්තිවර්ජමර්ථවල්ලිඞ්ගම්	..	ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවල්ලිඞ්ගං
තස්මාත්පරා විභක්තයඃ	...	තතො ච විභත්තියො
ආමන්ත්‍රිතෙ සිඃ සම්බුද්ධිඃ	...	ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො,
ද්වන්ද්වස්ථා ච	...	ද්වන්දට්ඨා වා
නාන්‍යත් සාර්වනාමිකං	...	නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං
බහුව්‍රීහෞ	...	බහුබ්බීහිම්හි ච
තව මම ඞසි	...	තව මම සෙ
අන්‍යස්මාල්ලුක්	...	අඤ්ඤස්මා ලොපො ච
යතොපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානම්	...	යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං
ඊප්සිතං ච රක්ෂාර්ථානාම්	...	රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං
යස්මෛ දිත්සා රොචතෙ ධාර්යතෙ වා තත් සම්ප්‍රදානම්	...	යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං
ය ආධාරස්තදධිකරණම්	...	යොධාරො තමොකාසං
යෙන ක්‍රියතෙ තත් කරණම්	...	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං
යත් ක්‍රියතෙ තත් කර්ම	...	යං කරොති තං කම්මං
යඃ කරොති ස කර්තා	...	යො කරොති ස කත්තා
කාරයති යඃ ස හෙතුශ්ච	..	යො කාරෙති ස හෙතු
ප්‍රථමා විභක්තිර්ලිඞ්ගාර්ථවචනෙ	...	ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා
ආමන්ත්‍රණෙ ච	...	ආලපනෙ ච
කර්මප්‍රවචනීයෛශ්ච	...	කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ
හෙත්වර්ථෙ	...	හෙත්වත්ථෙ ච
විශෙෂණෙ	...	විසෙසනෙ ච
කර්තරි ච	..	කත්තරි ච
කාලභාවයොඃ සප්තමී	...	කාලභාවෙසු ච
නිර්ධාරණෙ ච	.	නිද්ධාරණෙ ච
නාම්නාං සමාසො යුක්තාර්ථඃ	...	නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො
තත්ස්ථා ලොප්‍යා විභක්තයඃ	..	තෙසං විභත්තියො ලොපා ච
ප්‍රකෘතිශ්ච ස්වරාන්තස්‍ය		පකති චස්ස සරන්තස්ස
පදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ විඥෙයඃ කර්මධාරයඃ	.	විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො
සංඛ්‍යාපූර්වො ද්විගුරිති ඥෙයඃ	..	සංඛ්‍යාපුබ්බො දිගු

කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙ		කච්චායනෙ
තත්පුරුෂාවුභෞ	...	උභෙ තප්පුරිසා
සනපුංසකලිඞ්ගං ස්‍යාත්	...	සො නපුංසකලිඞ්ගො
කර්මධාරයසංඥෙ තු පුංවද්භාවො විධීයතෙ	...	කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච
වා ණ්‍යපත්‍යෙ	...	වා ණප්පච්චෙ
සඞ්ඛ්‍යායාඃ පූරණෙ ඩමෞ	...	සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො
ප්‍රකාරවචනෙ තු ථා	...	සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා
අථ පරස්මෛපදානි	...	අථ පුබ්බානි =පෙ= පදානි
නව පරාණ්‍යාත්මනෙ	...	පරාන්‍යත්තනොපදානි
ත්‍රීණි ත්‍රීණි ප්‍රථමමධ්‍යමොත්තමාඃ		ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා
නාම්නි ප්‍රයුජ්‍යමානෙපි ප්‍රථමඃ	..	නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි පඨමො
යුෂ්මදි මධ්‍යමඃ	...	තුම්හෙ මජ්ඣිමො
අස්මද්‍යුත්තමඃ	...	අම්හෙ උත්තමො
කාලෙ	...	කාලෙ
පූර්වො(අ)භ්‍යාසඃ	...	පුබ්බොබ්භාසො
හොජඃ	...	හස්ස ජො
ද්විතීයචතුර්ථයොඃ ප්‍රථමතෘතීයෞ		දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා
කවර්ගස්‍ය චවර්ගඃ	...	කවග්ගස්ස චවග්ගො
පා පිබඃ	...	පා පිබො
ස්ථස්තිෂ්ඨඃ	...	ඨා තිට්ඨො
සදෙඃ සීදඃ	...	සදස්ස සීදත්තං
බ්‍රුව ඊඩ් වචනාදිඃ	...	බ්‍රූතො ඊ තිම්හි
තනාදෙරුඃ	...	තනාදීහි යු
භාවවාචිනශ්ච	..	භාවවාචිම්හි චතුත්ථී
භාවෙ	..	භාවෙ ච
අවශ්‍යකාධමර්ණ්‍යයොඃ ණින්	..	අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච
කර්තරි කෘතඃ	..	කත්තරි කිත්

ඉච්චෙවමාදීනි වාක්‍යානි බහූනි කච්චායනසුත්තානි අත්ථසමානත්ත මුපයන්ති, කානිචි සරූපෙන ච, ඉති අනුක්කමස්ස චෙව සුත්තසඞ්ගහස්ස කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙන සමං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමතා ඛායති, තෙනෙවිමෙසං සද්දසත්ථානං සමං සම්පති සංවත්තමානෙසු, තස්මා ඤායතෙ තදනුගතං කච්චායනව්‍යාකරණන්ති.

අපි චස්ස කිතකප්පෙ ඡට්ඨො කණ්ඩො උණාදිකප්පොති වුච්චති, කත්ථ උණාදිකප්පො හොති, නනු " කත්තරි කිත් " ඉති සුත්තප්පමුඛොව කණ්ඩස්සාරම්භොති, තථාපි "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො " ති විහිතං ණ්වාදිපච්චයනිප්ඵන්නං කාරූති උදාහරණං කප්පස්සාදිභූතං, තම්පන "උණාදයො භූතෙපි " ති වත්තමානාතීතෙ විහිතො ණ්වාදිපච්චයවසෙන කාරූතිම්හා සමත්තමුපගච්ඡති, අපි ච

සාරස්සතව්‍යාකරණෙ "උණාදයඃ" ඉති සබ්බස්මිං කාලෙ විහිතො
ණප්පච්චයාදිකො චාධිකාරෙ උණාදිකාරොති වුත්තො, එවමත්‍රාපි
තමනුගම්ම උණප්පච්චයසදිසණුප්පච්චයප්පභුතිකො චාධිකාරෙ
උණාදිකප්පො වුත්තොති ගම්‍යතෙ, වුත්තමෙතං මුඛමත්තදීපනියං,
යථා, "තත්‍ථ ච උණප්පච්චයස්ස ආදිකත්තා තද්දීපකගන්ථො උණාදි
කො නාම ජාතො, අයං පන වුත්තනයෙන තංසදිසත්තා තබ්බො
හාරෙනාගතො" ති.

අපි චෙදං ව්‍යාකරණං තීහි ථෙරෙහි විරචිතං කච්චායනත්ථෙරෙන
සඞ්ඝනන්දිනා විමලබුද්ධිනා චෙති, හෙට්ඨා වුත්තමිදං. තථෙව වුත්තං
විජිතාවිනා කච්චායනවණ්ණනායං ච.

එවං තීහි ආචරියපුඞ්ගවෙහි මහාවෙය්‍යාකරණෙහි කතං සුපරි
පුණ්ණං හොතීති පොරාණිකාචරියමතං, තං පන යාවජ්ජතනාපි
වත්තති, සෙය්‍යථාපි තිමුනිව්‍යාකරණමෙව කාතන්තව්‍යාකරණඤ්ච,
පාණිනීයව්‍යාකරණං හි තිමුනිව්‍යාකරණන්ති සඞ්ඛං ගතං පාණිනා
දීහි තීහි මුනීහි සුත්තවුත්තිටීකානං රචිතත්තා, තථාහි, මුනිනා
පාණිනිනා සුත්තානි රචිතානි මුනිනා වරරුචිනා වුත්තිකා ච මුනි
නා පතඤ්ජලිනා මහාභස්සඤ්චාති, තථා කාතන්තව්‍යාකරණම්පි තීහි
මුනීහි කතං ආචරියෙන සබ්බවම්මෙන දුග්ගසීහෙන තිලොචනද
සෙන චාති.

එවමෙවං කච්චායනව්‍යාකරණම්පි ලොකෙ අතීවපාකටං සුද්ධමාග
ධිකව්‍යාකරණෙසු තම්පතිකත්තෙහි ගන්ථෙහි රූපසිද්ධිබාලාවතාරාදීහි
ච මුඛමත්තදීපනීකච්චායනවණ්ණනාදීහි ටීකානුටීකාපත්ථාවෙහි ච
සම්පරිවුතං ජිනසාසනපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙතහි සක්කතං ගරු
කතං ලලිතං හොති සුප්පසත්ථං, යථා ලොකෙ සුපාකටං තිමුනි
කතං පාණිනීයව්‍යාකරණං, එවං කච්චායනව්‍යාකරණං ගන්ථාරව
පරිමාණපරිවාරප්පකරණෙහි පාණිනීයව්‍යාකරණෙන ච සමානත්ත
මුපගච්ඡති, කා කථා කාතන්තව්‍යාකරණෙන.

ව්‍යාකරණම්පනිදං සත්තම්භරම්මකම්බොජාදිසු වොහාරප්පත්තම්පි
සුත්තවුත්තියිනං හියෙය්‍ය අවිසදත්තා ච යත්‍ථ කත්‍ථචි සද්දසත්‍ථඤ්ඤූ
නං බහුද්ධරණපක්ඛිපනෙන චෙව සඞ්ඛිපනෙන පොත්ථකානං විප
දිසතා ච පඤ්ඤායති.

කත්‍ථචි පනෙත්‍ථ සඞ්ඝනන්දිනා කච්චායනාචරියස්ස මතමූලලඞ්ඝි
තන්ති ගම්‍යතෙ, යථා "ජායාය තු දංජනිපතිම්හි" ති සුත්තෙන කාරියං
වුත්තියමෙව ටිකායඤ්ච තුදංජනීති ගහෙත්වා ජායාය පති තුදම්පති
ජනිපතීති වුත්තං, තථාපි තුසද්දො නිපාතමත්තමෙව, තස්මා තං
තලං සඞ්ඛා බලිතම්පනෙත්වා ජායාය පති ජනිපති දම්පතීති ඨපිතං
ජිනවචනානුපරොධෙනාති

අථ චො පනිදං ව්‍යාකරණං ජිනසාසනාවගාහකෙහි ථෙරමජ්ඣිම
නවකෙහි සබ්බපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙතහි යොගතෙහි විජ්ජන්පිහි
සුද්ධමාගධිකව්‍යාකරණෙසු සෙට්ඨං සුගමං පගුණිජ්ඣාපනෙසු සුඛ
ගහෘහං ව්‍යාකරණන්ති නයතො චෙව ඤායතො වාභිමතං හොති.

අපිච ව්‍යාකරණස්ස ටීකාසෙසතරානි විසෙසා ටීකා හොන්ති මුඛමත්ත
දීපනී කච්චායනවණ්ණනා සුත්තනිද්දෙසො චාති තෙසු විජිතා
විනා කතා කච්චායනවණ්ණනා පන අතිවිත්ථාරනයසම්පන්නා
සුත්තාභිධම්මද්දනකිද්දනාදිසමුපදිට්ඨා පකෙසතා ටීකා, එතරහි විජ්ජ
ජ්ජකා යෙභුය්‍යෙන වොහාරතන්තිපි ධාරණුග්ගහණාදීසු චෙව පසත්ථ
තරා, සා ච හොති තෙසං උපයොගාය

සුත්තනිද්දෙසො පන රම්මඤ්ඤදෙසවාසිනා ඡප්පදාභිධා
නෙන ථෙරෙන රචිතො හොති සුත්තවණ්ණනාදිවසෙන, සො ච
ඛො අප්පත්ථකො හොති අප්පසම්භාරමෙත්තා, තස්මා විජ්ජත්ථිකානං
සිස්සානං සබ්බසො නාත්ථසිද්ධිං සාධෙති

තෙසු වායං මුඛමත්තදීපනී කච්චායනව්‍යාකරණස්ස සාතිසයොප
කාරභූතා පකතිකා ටීකා, අයම්පන මුඛමත්තා පධානමත්තං දීපෙති
පකාසෙතීමාය කච්චායනස්සාති නිබ්බචනතො අන්වත්ථවසෙන
මුඛමත්තදීපනී නාම ජාතා, වුත්තිවණ්ණනාතිපි එතිස්සායෙව නාමං,
පරෙ න්‍යාසොතිපි වදන්ති, න සා පණ්ණාභිධානං හොති, තථ ඛො
නිරුත්තිවිවරණනං පරියායනාමං සබ්බසාධාරණං, තස්මා න්‍යා
සොති වචනං නෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං

ඉදං ටීකා කච්චායනව්‍යාකරණස්ස පාටවාය බොධාපෙතබ්බා
බුද්ධජනෙහි සුපරිකප්පිතා සුඛම්මාගධිකගන්ථෙසු වත්තමානෙහි සම්ම
ලොකනතබ්බා සුබොධිනී නාතිප්පබුම්මගබ්භිරා නාතිදීඝරස්සා ටීකා
විජ්ජති, තස්මායං පාවචනපාටවත්ථං කච්චායනගන්ථං සුපරිපක්ඛ
ෙන්ත බොධාපෙතබ්බා ධාරෙතබ්බාති සබ්බෙහෙව සම්මිමරම්මි
සීහලදෙසීයෙහි අචරියප්පධානෙහි සුප්පටිග්ගහිතතරා හොති,
තස්මා වායං ගන්ථො සීහලදීපවාසීහි ථෙරමජ්ඣිමනවකෙහි
භික්ඛූහි සාමණෙරෙහි ච ගහට්ඨෙහි පණ්ඩිතෙහි ච කච්චායනව්‍යාකර
ණස්ස පාටවත්ථං උද්දෙසාදීසු අපදිස්සතෙ, තථෙව සම්මිමරම්ම
කම්බොජ විසයාදීසුපි සූයතෙ

අපි චස්සා ටීකාය දුබ්බොධට්ඨානං සුබොධනාය සන්ති වෙ විවර
ණති න්‍යාසප්පදීපො නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා චෙති, තෙසු න්‍යාසප්ප
දීපො සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො චෙවීසාධිකසත්තසතෙකසහස්ස
මත්ථකෙ කාලෙ අරිමද්දනනගරාධිපතිස්ස සබ්බඤ්ඤූති නාමෙන
සෙනාධිකාරිනා කතො වාක්‍යසම්බන්ධනිද්දෙසනවසෙන සං
හරිතපාඨානං සම්බන්ධමුපදිසන්තා අනන්තරන්තරූපලබ්භමානපදානං
සබ්බපවණ්ණනානුක්කමෙන, නායං සංවත්තතීති හි යස්ස මුඛමත්ත
දීපනීම්පි බොධෙතිවිජ්ජමානානං සිස්සානමුපයොගාය, තස්මා චෙසාපු
ටීකා යෙසං කෙසඤ්චි දුවිඤ්ඤෙය්‍යට්ඨානානං සුබොධනාය සංවත්තතී
තෙව විපුලත්ථාය

අපරා නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා පන මරම්මවිසයෙ තම්බදීපරට්ඨෙ
රතනපුරෙ සිරිතනුපවරාධිපතිනො නරිස්සරස්ස සම්මතෙ දාඨානාග
රාජගුරුනා මහාථෙරෙන රචිතා, සා ච හොති විත්ථාරපදවණ්ණනා
සම්පන්නා ගන්ථාරම්භවචනතො මහන්තී සුබුම්මගම්භීරත්ථවිභාවිනී,
තස්මා ච සා තදත්ථසාධිනී හොති, තථාපි චෙ ච සා ටීකා දුල්ලබ්භා

සාරස්සතව්‍යාකරණෙ "සදේ‍යණ්දයඃ" ඉති සබ්බස්මිං කාලෙ විහිතො ණපච්චයාදිකො වාධිකාරෙ උණාදිකාරෙති වුත්තො, එවමත්‍රාපි තමනුගම්ම උණ්පච්චයසදිසණුපච්චයප්පභුතිකො වාධිකාරෙ උණාදිකප්පො වුත්තොති ගම්‍යතෙ, වුත්තමෙතං මුඛමත්තදීපනියං, යථා, "තත්ථ ච උණ්පච්චයස්ස ආදිකත්තා තදීපකගණෙව උණාදිකො නාම ඤාතො, අයං පන වුත්තනයෙන තංසදිසත්තා තබ්බොහාරෙනාගතො" ති.

අපි චෙදං ව්‍යාකරණං තීහි ථෙරෙහි විරචිතං කච්චායනත්ථෙරෙන සඞ්ඛෙපත්ථිනා විමලබුද්ධිනා චෙති, යථා වුත්තම්පිදං. තථෙව වුත්තං විජිතාවිනා කච්චායනවණ්ණනායං ච.

එවං තීහි ආචරියපුඞ්ගවෙහි මහාවෙය්‍යාකරණෙහි කතං සුපරිපුණ්ණං හොතීති පොරාණකාචරියමතං, තං පන යාවජ්ජතනාපි වත්තති, සෙය්‍යථාපි තිමුනිව්‍යාකරණමෙව කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණම්, පාණිනීයව්‍යාකරණං හි තිමුනිව්‍යාකරණන්ති සඞ්ඛං ගතං පාණිනාදීහි තීහි මුනීහි සුත්තවුත්තිටීකානං රචිතත්තා, තථාහි; මුනිනා පාණිනිනා සුත්තානි රචිතානි මුනිනා වරරුචිනා වුත්තිකා ච මුනිනා පතඤ්ජලිනා මහාභස්සන්ති, තථා කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණම්පි තීහි මුනීහි කතං ආචරියෙන සබ්බවම්මෙන දුග්ගසීහෙන තිලොචනදෙවෙන චාති.

එවමෙවං කච්චායනව්‍යාකරණම්පි ලොකෙ අතිවපාකටං සුධම්මාගධිකව්‍යාකරණෙසු තම්පතිකතෙහි ගණෙහි රූපසිද්ධිබාලාවතාරාදීහි ච මුඛමත්තදීපනීකච්චායනවණ්ණනාදීහි ටීකානුටීකාපසාවෙහි ච සම්පරිවුතං ජිනසාසනපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙනාහි සක්කතං ගරුකතං ලලිතං හොති සුප්පසත්ථං, යථා ලොකෙ සුපාකටං තිමුනිකතං පාණිනීයව්‍යාකරණං, එවං කච්චායනව්‍යාකරණං ගන්ථගාරව පරිමාණපරිවාරප්පකරණෙහි පාණිනීයව්‍යාකරණෙන ච සමානත්තමුපගච්ඡති, න තථා කාතන්ත්‍රව්‍යාකරණෙන.

ව්‍යාකරණම්පනිදං සත්ථමරම්මකම්බොජාදීසු වොහාරප්පත්තම්පි සුත්තවුත්තීනං තිසෙය්‍ය අවිසදිසත්තා ච යත්ථ කත්ථචි සඤ්ඤසඤ්ඤානං බහුදුක්කරණපක්ඛිපනෙන චෙව සඞ්ඛිපනෙන පොත්ථකානං විසදිසත්තා ච පඤ්ඤායති.

කත්ථචි පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථිනා කච්චායනාචරියස්ස මතමුල්ලඞ්ඝිතන්ති ගම්‍යතෙ, යථා "ජායාය තු දංජානිපතිම්හි" ති සුත්තෙන කාරියං වුත්තියම්පි ටීකාසු තුදංජානීති ගහෙත්වා ජායාය පති තුදම්පති ජානිපතීති වුත්තං, තථාපි තුසද්දො නිපාතමත්තමෙව, තස්මා තවා තලං කත්වා ඛලිතම්පනෙතං ජායාය පති ජානිපති දම්පතීති ඨපිතං ජිනවචනානුපරොධනාති.

අථ ඛො පනිදං ව්‍යාකරණං ජිනසාසනාවගාහකෙහි ථෙරමජ්ඣිමනවකෙහි සබ්බපරියත්තිං පටිවිජ්ඣනෙනාහි සොගතෙහි විජ්ජන්තෙහි සුධම්මාගධිකව්‍යාකරණෙසු සෙට්ඨං සුගමං පගුණජ්ඣාපනෙසු සුඛගාහං ව්‍යාකරණන්ති නයතො චෙව ඤායතො වාභිමතං හොති.

•අපිච ව්‍යාකරණසත්ථෙසෙසතරහි විසෙසා ටීකා හොන්ති මුඛමත්ත
දීපනී කච්චායනවණ්ණනා සුත්තනිද්දෙසො චාති තෙසු විජිතා
විනා කතා කච්චායනවණ්ණනා පන අතිවිත්ථාරනයසම්පන්නා
සුත්තත්ථමාදනනිද්දෙසාදිසම්පදිකා පඤ්චිකා ටීකා, එතරහි විජ්ජ
ජ්ජිකා සෙසුසෙන වොහාරනයම්පි ධාරණුපාහරාදිසු නෙව පසත්ථ
තරා, සා ච හොති නෙසා උපයොගාය.

/ සුත්තනිද්දෙසො පන රම්මඤ්ඤදෙසවාසිනා ඡප්පටවරාභිධා
නෙන ථෙරෙන රචිතො හොති සුත්තවණ්ණනාදිවසෙන, සො ච
ඛො අප්පත්ථකො හොති අප්පසම්භාරමෙහා, තස්මා විජ්ජමානානං
සිස්සානං සබ්බසො නාළංසිද්ධිං සාධෙති.

තෙසු චායං මුඛමත්තදීපනී කච්චායනබ්‍යාකරණස්ස සාතිසයොප
කාරභූතා එකෙකා ටීකා, අයම්පන මුඛමත්තං පධානමත්තං දීපෙති
පකාසෙතිමාය කච්චායනස්සාති නිබ්බචනතො අන්වත්ථවසෙන
මුඛමත්තදීපනී නාම ජාතා, වුත්තිවණ්ණනාතිපි එතිස්සායෙව නාමං,
පරෙ න්‍යාසොතිපි වදන්ති, න තං පණ්ඩිතානං රොචති, තව ඛො
නිරුත්තිවිවරණං පරියායනාමං සබ්බසාධාරණං, තස්මා න්‍යා
සොති වචනං නෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං.

නෙදං ටීකා කච්චායනබ්‍යාකරණස්ස පාඨවාය බොධාපෙතබ්බා
බුද්ධජනෙහි සුපරිසප්පිතා සුඛමාගධිකගන්ථෙසු චතනම්හනෙහි සම්ම
ලොකෙතබ්බා සුබොධිනී නාතිසුඛුමගම්භීරා නාතිදීපරසා ටීකා
විජ්ජති, තස්මායං පාළිවචනපාඨවණ්ණං කච්චායනගන්ථං සුපරිපණ්
ණෙන්ත බොධාපෙතබ්බා ධාරෙතබ්බාති සබ්බෙහෙව සුනම්මරම්ම
සීහලදෙසියෙහි ආචරියපුබ්බගෙහි සුපරිග්ගහිතතරා හොති,
තස්මා චායං ගන්ථො සීහලදීපවාසීහි ථෙරමජ්ඣිමනවකෙහි
භික්ඛූහි සාමණෙරෙහි ච ගහණෙහි පණ්ඩිතෙහි ච කච්චායනබ්‍යාකර
ණස්ස පාඨවණ්ණං උද්දෙසාදිසු අපදිසියතෙ, තථෙව සුනම්මරම්ම
කම්බොජවිසයාදිසු සුයතෙ.

අපිච සා ටීකාය දුබ්බොධත්ථානං සුබොධනාය සන්ති වෙ විවර
ණති න්‍යාසප්පදීපො නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා චෙති, තෙසු න්‍යාසප්ප
දීපො සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො 'වෙවීසාධිකසත්තසතෙකසහස්ස
මත්ථකෙ කාලෙ අරිමද්දනනගරාධිපතිස්ස සද්ධම්මනති නාමෙන
සෙනාධිකාරිනා කතො ව්‍යාකරණමාදුනතානිදස්සනවසෙන සං
ඛරිතපාඨො. සම්බුද්ධුප්පදීසතා අන්තරන්තරා උපලබ්භමානපදානං
සඛ්ධපවණ්ණනාපුස්සමෙන, නායං සංවත්තතීති සියෙන මුඛමත්ත
දීපනීමිමං බොධිවිජ්ජනානං සිස්සානමුපයොගාය, තස්මා චෙසානු
ටීකා යෙසං කෙසඤ්චි දුවිඤ්ඤෙය්‍යට්ඨානානං සුබොධනාය සංවත්තති
නෙව විපුලත්ථාය

අපරා නිරුත්තිසාරමඤ්ජූසා පන මරම්මවිසයෙ තම්බදීපරට්ඨෙ
රතනපුරෙ සිරිතනුපවරාධිපතිනො නරපතිස්ස සමයෙ දාඨානාග
රාජගුරුනා මහාථෙරෙන රචිතා, සා ච හොති විත්ථාරපදවණ්ණනා
සම්පන්නා ගම්භීරවාචත්ථා මහතී සුඛුමගම්භීරත්ථවිභාවිනී,
තස්මා ච සා තදත්ථසාධිකා හොති, තථාපි චෙ ච තා ටීකා දුල්ලභා

ගෙතන ඇඩ්මන් රේලැන් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යෙන ගුණරතනගොත්තෙන සාමන්තදෙසෙන වාසලමුදලිමග්ගිනා මහාසයෙන අජ්ඣෙසිතොහං ඛලිතාපහරණෙ සජ්ඣාතුස්සාහො ලද්ධකාසං නානාදීසාසු විචිනිත්වා සීහලක්ඛරවිසදනදසිතානි අඩගතානි පොරාණකතරානි කතිපයපොත්ථකානි ච මරම්මවිසයානීතානි පොත්ථකානි ච සමාහරිත්වා තෙහි වුත්තා මෙ ටීකායො නිස්සාය ඛලිතාපහරණෙන චෙව ඌනපූරණාදිකාපගමෙන ච යථාබලං යථාසත්ති පරිසොධෙසිං, තථා මූලපොත්ථකං කච්චායනගන්ථඤ්ච.

අථායං ටීකා සංසොධිතාපි විසෙසෙනොපපරික්ඛාය ඤාතබ්බා කතිපයදෙසා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤායිංසු, තෙ ච පන ඛලිතෙ අතිස යොපපරික්ඛාය පරිහරන්තෙන සුපරිසුද්ධතං, එවමෙවං යථාබලං යථාසත්ති ඛලිතමපනීය සඤ්ඤාතො මයා යො තස්මිං සමයෙ කොළම්බනගරෙ රජ්ජකෙ පාචීනපොත්ථකාලයෙ පධානභාවෙන නියුත්තො නෙකභාසාසමයන්තරකොවිදෙ සුධීමා ජෙද්‍රික් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යො එච්. ඇම්. කොර්බොටගොත්තො මහාසයො, සො රජකීයමුද්දාලයෙ මුද්දාපනත්ථමොකාසමකාරෙසි. තතො ගන්ථස්සිමස්ස සම්මූලපොත්ථකෙන මුද්දාපනොධිකාරත්ථං සම්පස්සනෙනාහි විසාකම්සිහාදීහි කතිපයසුධීහි සඤ්ඤාතෙනාන මයා තච හොති සරූපභාවෙන පක්ඛිත්තං, යථා සිද්ධන්තාවණ්ණිකා ටීකා., තථා දිස්සන්ති චාඤ්ඤානි යත්ථ කත්ථචි ටීකායාභාගතානි මූලපොත්ථකාරූළ්හානි උදාහරණානි, කානිචි තානි අපාභාවානි හොන්ති කානිචි සමාහටානි, සමාසකප්පෙ ච මූලපොත්ථකාගතානි අතිවිත්ථාරගතානි නිදස්සනපදානි අපනීය ටීකාය පක්ඛිත්තානි ඨපෙත්වා මාතිකාපදානි, තථෙව දිස්සන්ති චෙත්ථ යත්ථ කත්ථචි විසදිසා පාඨා වා පදාන්, තානෙපදීධානි පණ්ණෙනෙත.

අපි. ච නත්විදනි කච්චායනසුත්තානුසාරති බහුසො වොහාරමුපාගතා සද්දරූපප්පකාසිනී සද්දරූපමාලා චෙව ධාතුරූපමාලා ච, තස්මා සිස්සානං කොසල්ලත්ථාය චෙව වෙය්‍යත්තියතාය සද්දනීතිරූපසිද්ධාදිම සමොලොකෙත්වා සංචිනිත්වා රචිතා සා ගන්ථස්සිමස්සාවසානෙ ඨපිතා හොති යථා කච්චායනං, තථෙව ගන්ථෙවෙතුල්ලෙන පරිසමාපජ්ජමානානං හිතාය සුඛාය යොගයොගාධිකානං සංඳස්සෙතුං කතා අකාරාදික්කමණිකා සුත්තානසඤ්ඤාලොපාදෙසාගමප්පච්චයධාතුකිතනාමපාඨා දස්සිතා හොන්ති, සබ්බෙ තෙ හි සොග ගන්ථස්සිමස්ස ගාරවමාවහන්තා අපමෙත නාථු සිස්සානං පරිස්සමන්ති.

එවං මයා විජ්ජොදයපරිවෙණාධිපතිස්ස ලද්ධකාලං සුමඞ්ගලපාදෙ පදචෙතියඨානෙ ච ගාල්ලූහිහිරෙ විසයෙ චෙව පච්ඡිමදිසායම පධානසඞ්ඝනායකධුරන්ධරස්ස බුධජනනබකිරණසමුජ්ජලිතපාදපිඨස්ස සුවිමලතපොචාරාදිගුණසම්භදයසමන්නාගතස්ස තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාළ්හචිත්තස්සනෙකභාසාසත්ථසමයන්තරඤ්ඤුපවුරභූමිකො සුබොධිකාදිවිසිධතරගන්ථනිම්මාපකස්ස පුජ්ජාචරියාසභස්ස සිරිසුම්ගලාභිධානස්ස මහාථෙරපාදස්ස චෙව ගාල්ලවිහිඤ්ඤත;තෙ

හොන්ති විජ්ජත්ථීහි ලද්ධා ච තා දුබ්බොධාය සංවත්තන්ති ලෙඛක සංකිලිට්ඨසමාකුලතාය

අපි ච පතිමිස්සා මුඛමත්තදීපනියා සුත්තවණ්ණනානයො පසත්ථතමො නාතිවිත්ථාරගම්භීරො නාතිරස්සො හොති සුඛග්ගාහො, අනුපදිට්ඨං චෙත්ථ සුද්දන්තකිසිවනිරුත්තිං මහානිරුත්තිං ච විනා එකස්සාපි ගන්ථස්ස වා කත්තුනො වා නාමං, අපදිට්ඨං චස්ස නාමං සුත්තනිද්දෙසපඤ්චිකාපදීපසද්දසාරත්ථජාලිනාදීසු අද්ධගතෙසු පොරාණකතරෙසු ගන්ථෙසු, තස්මාස්සා අතීවපොරාණකතා ඤායතෙ, තථාපි අට්ඨකථාචරියස්ස පරවාදීභකෙසරීභූතස්ස බුද්ධඝොසත්ථෙරාසභස්ස ඔරතො භවිතබ්බන්ති පඤ්ඤායති චෙත්ථ "බුද්ධඝොසස්ස කතී" ති නිද්දස්සනස්ස නිද්දිට්ඨත්තා

අපි ච යානි පනෙත්ථ දිස්සන්ති ද්වත්තිංසමත්තානි සුත්තානි පුරිමපොත්ථකෙනාගතානි මූලපාඨෙ ච තත්ථ තත්ථ අධිකතො බහි කත්වා කොට්ඨකෙන නිදස්සිතානි, තානි සුද්දන්තකිසිවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො පක්ඛිත්තානීති පවත්ති සූයතෙ, යථා; "එවං හි සූයතෙ සබ්බපොපජනිතවිබ්භන්තබුද්ධීහි මන්දෙහි ඌනමිදන්ති මඤ්ඤමානෙහි සුද්දන්තකිසිවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො කානිචි සුත්තානි ඉධ පක්ඛිත්තානි, න ච තානි සුපරිසුද්ධෙ පුරිමපොත්ථකෙ සන්දිස්සන්තී" ති, තස්මෙදං යස්ස කස්සචි සුත්තපාඨස්ස විවරණන්ති ගම්‍යතෙ, අථවා ඉධ වොහරියමානං කච්චායනමයන්ති කතස්ස අඤ්ඤස්සිදං විවරණන්ති දට්ඨබ්බං. "කත්තුකම්මානං කිත්" ඉති සුත්තස්ස "කච්චායනස්ස කතී" ති නිදස්සනතො නිද්දිට්ඨත්තා, සෙය්‍යථාපි සාරස්සතව්‍යාකරණස්ස 'සිද්ධන්තචන්දිකා' ටීකා, උදාහු පනායං කච්චායනගන්ථො පුරිමපොත්ථකස්ස අන්තරධානතො චිතො උද්ධටො සඞ්ගහිතො විය ඛායති තෙසමෙත්ථ සුත්තානමභාවතො

අපි චෙත්ථ සක්කතගන්ථාගතා පඤ්චවිධනිරුත්තියො දස්සිතා හොන්ති, අඤ්ඤානි ච ලොපොපධාලක්ඛණානි, තස්මායං ගන්ථකත්තා සක්කතසද්දසත්ථන්තරකොවිදො මහාවෙය්‍යාකරණොති පච්චෙතබ්බො.

එවං විවිධවිසිට්ඨනයසම්පන්නා පණ්ඩිතජනසෙවනීයා සුද්ධමාගධිකා චෙසා කච්චායනපාටවාය මහොපකාරීභූතා දුල්ලභා හොන්ති විජ්ජත්ථීහි සුද්ධමාගධිකගන්ථජ්ඣාපකෙහි, ලද්ධා ච තත්ථ තත්ථ අවිදිතසද්දසත්ථානං ලෙඛකානං අක්ඛරවිඤ්ඤාසාදිකං දුබ්බිසොධියං කත්වා පටිලෙඛකදොසතො නානාධානෙසු බහුසො කිලිට්ඨතරා ජාතා ඛලිතා ඌනාතිරෙකපදසමවායෙහි ච සම්පයුත්තා, තථා මරම්මපොත්ථකෙහා පරිවත්තිතාපි අකොවිදමරම්මක්ඛරෙහි ලෙඛකෙහි ලිඛිතත්තා දෙසන්තරෙහි චෙව අනුචිතක්ඛරොපපාතෙන ච කිලිට්ඨතරා ජාතා, තාසං දොසාපහරණෙන සුවිසොධං කාරෙත්වා කච්චායනව්‍යාකරණජ්ඣායකානං සිස්සානං ධාරණුග්ගහණාදීසු පරිස්සමවිනොදෙතුමිච්ඡන්තා ධීමතා මහන්තෙන මහායොගෙන උපෙතා සුපරිසුද්ධපාඨෙන අලඞ්කිතසම්බුද්ධසමයාය

තෙන ඇඩ්මන් රෙලැන් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යෙන ගුණරතනාගාරෙන සාමික්ඛදෙසෙන වාසලමුදලිමහිනා මහාසයෙන අජ්ඣෙසිතෙනාහං බාලිතාපහරණෙ සජාතුස්සාහො ලද්ධකාසං නානාදිසාසු විචිනිත්වා සීහලක්ඛරවිසදීකතානි අධිගතානි පොරාණතරානි කතිපයපොත්ථකානි ච මරම්මවිසයාගතානි පොත්ථකානි ච සමාහරිත්වා හෙට්ඨා වුත්තා ඡ ටීකායො නිස්සාය බාලිතාපහරණෙන චෙව ඌනපූරණදීපකාපගමෙනෙන ච යථාබලං යථාසත්ති පරිසොධෙසිං, තථා මූලපොත්ථකං කච්චායනගන්ථඤ්ච

අථායං ටීකා සංසොධිතාපි විසෙසෙනොපපරික්ඛාය ඤාතබ්බා කතිපයදෙසා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤායිංසු, තෙ ච පන බාලිතෙ අතිසයොපපරික්ඛාය පරිහරන්තෙන සුපරිසද්ධිතං, එවමෙවං යථාබලං යථාසත්ති බාලිතමපනීය සඤ්ඤාතො මයා යො තස්මිං සමයෙ කොළම්බනගරෙ රජ්ජෙස පාචීනපොත්ථකාලයෙ පධානාධිනො නියුත්තො නෙකභාසාසමයන්තරකොවිදො සුධීමා ජේද්‍රික් ඉති ගරුගහිතනාමධෙය්‍යො එච් ඇම් කොර්බොමගෙනො මහාසයො, සො රජකීයමුද්දාලයෙ මුද්දාපනත්ථමොකාසමකාරෙසි. තතො ගන්ථස්සිමස්ස සං මූලපොත්ථකෙන මුද්දාපනෙයොධිකාරත්තං සම්පස්සනෙනානි වික්කමසීහාදීහි කතිපයසුධීහි සඤ්ඤාපෙන්තෙන මයා තච තොනි සරූපණ්ඩනෙසු පක්ඛිත්තං, යථා සිඛන්තවණ්ණිකා ටීකා, තථා දිස්සන්ති වාක්‍යානි යත්ථ කත්ථචි ටීකාපාඨාගතානි මූලපොත්ථකාරූළ්හානි උදාහරණානි, කානිචි තානි අපාභවානි හොන්ති කානිචි සමාභවානි, සමාසකප්පෙ ච මූලපොත්ථකාගතානි අතිවිත්ථාරගතානි නිදස්සනපදානි අපනීය ටීකාය පක්ඛිත්තානි ඨපෙත්වා මාතිකාපදානි, තථෙව දිස්සන්ති වෙත්ථ යත්ථ කත්ථචි විසදීසා පාඨා වා පදානි, තානෙකපදීණ්ණානි පණ්ණෙනෙත.

අපි ච කච්චදනි කච්චායනසුත්තානුසාරනි බහුසො වොහාරමප්පත්තා සද්දරූපප්පකාසිනී සද්දරූපමාලා චෙව ධාතුරූපමාලා ච, තස්මා සිස්සානං කොසල්ලත්ථාය චෙව වෙය්‍යාකරණියතාය සද්දනීතිරූපසිද්ධාදීච සමොලොකෙත්වා සංචිනිත්වා රචිතා සා ගන්ථස්සිමස්සාවසානෙ ඨපිතා හොති යථා කච්චායනං, තථෙව ගන්ථෙවසුලෙලන පරිසම්මාපජ්ජමානානං හිතාය සුඛාය යොගාවචරානං සංදස්සනෙත සත්ථ අකාරාදික්කමෙණිකා සුත්තසඤ්ඤාලොපාදෙසාගමපච්චයධාතුකිතන්තපාඨා දස්සිතා හොන්ති, සඞ්ඛෙපතො හි ගෙත ගන්ථස්සිමස්ස ගාරවමාවහන්තා අපනෙනත්තා සිස්සානං පරිසම්මන්ති

එවං මයා විජ්ජොදයපරිවෙණාධිපතිස්ස ලද්ධකාසං සුමනගිරිපාදෙ පදවෙතියණාතෙ ච ගාල්ලවිහිතෙව විසයෙ චෙව පච්ඡිමදිසාසම පධානසඞ්ඝනායකධුරන්ධරස්ස බුද්ධජනකඛිරණසමුජ්ජලිතපාදපීඨස්ස සුවිමලතපොචාරාදිගුණසමුදයසමන්නාගතස්ස තෙපිටකපරියත්තිපරියොගාහනවිතානස්සනෙකභාසාසත්ථසමයන්තරෙසුපවුත්තරබුද්ධිනො සුබොධිකාදිවිවිධන්තරගන්ථනිම්මාපකස්ස පුජ්ජාචරියාසභස්ස සිරිසුමඞ්ගලාභිධානස්ස මහාථෙරපාදස්ස චෙව ගාල්ලවිහිඤ්ඤත,

නගරෙ අනඤ්ඤරම්මජ්ඣාවුත්ථස්ස සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණගණ ඝනනිච්චයසමන්නාගතස්ස අනඤ්ඤාභිධානස්ස මහාථෙරවරස්ස ච සිස්සභූතෙන තස්මිං විජ්ජොදයපරිවෙණෙ දුතියාචරියට්ඨානමධිගත පුබ්බෙ අනඤ්ඤරමාධිපතිනා ඨිතා ධම්මරතනාභිධානෙන ථෙරෙන සුසික්ඛිතස්ස විවිධවිසිට්ඨගන්ථසම්පන්නස්ස පරිසමන්තාසඤ්ඤ ගණ්ඨිසමාකිණ්ණස්ස පරිනිට්ඨිතසීමස්ස ගරුගණ්ඨස්ස පමාදබහුම සම්භූතාභූතා සන්ති චෙ සන්තා තුසන්තාමපහරන්තා හොන්ති

නිට්ඨිතො පනායං ගරුගන්ථො සම්මාසම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො චතුස්සතාධිකද්විසහස්සචත්තාලීසතිමෙ හෙමලම්බාභිධානෙ වස්සෙ සුරෙ අප්පරාසිගතෙ චිත්තමාසස්ස කාලපක්ඛචතුත්ථියං විසාඛනක්ඛත්තස්ස පඨමඝටිකාසම්පත්තෙ මඞ්ගලවාරස්ස පුබ්බණ්හෙ දසමඝටිකායං ලඞ්කාගතෙන සත්තුපද්දවවිසෙසවිනොදනසරදරවිකිරණසදිසරාජතෙජෙන පටිරාජගබ්භමද්දනකෙසරිභූතෙන ජිනසාසනසංරක්ඛණත්ථිස්සසද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතහදයෙන නෙකරුජ්ගිසමන්නාගතෙන මහිඛිනා සොළ්ඩ්ච් ප්‍රා පරමින්දමහාමකුටසම්මතමහාචුලාලඞ්කරණදෙවවංස ඉතිඛ්‍යාතෙන රාජාධිරාජෙන පටිග්ගහිතො හොති තදහෙවාපරණ්හෙ කොළම්බනගරෙ රාජමන්දිරෙ රාජපරිසායං සන්නිසින්නෙනාති

W DHAMMARATANA

සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො 2440 චිත්තමාසස්ස
කාලපක්ඛචතුත්ථියං

PREFACE AS REGARDS THE EDITOR.

කතඤ්ඤුපකාසනා

ලඞ්කාය කිත්තිසිරිභූතධරාධිපම්හි
රජ්ජිසා විජිතජං අනුපාසමානෙ,
සීලාදිනෙකගුණමණ්ඩනමණ්ඩිතො යො
අසි තපොධනපුතො සරණඞ්කරව්හො

සබ්බාපරෙහ පවරසීලමහාධනෙන
රඤ්ඤාධිපාදිජනතං පරිතොසයන්තො,
සො භික්ඛුපුඤ්ඤපුප්ඵසාසනමෙත්ථ දිස්වා
රඤ්ඤො පවෙදයි තදඞ්ගමවුඩ්ඪිකාමො.

සො තෙන බොධිචරියානුගතොව භූපො
සුත්වා ජනස්සුතිමසොජ්ඣපුරා වරම්හා,
අනෙනත්ථුපාලිට්ඨිවිරාදිමහග්ඝසඞ්ඝං
දූපෙසි සුබ්බුපසම්පදසික්ඛමග්ගං

"සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණා විසහස්සසතද්වයෙව,
"තෙනවුතිවච්ඡරෙ පත්තෙ පණ්ණාකාරෙහි නෙකධා.

"දූජවඤ්ඤසි නෙකෙහි රජ්ජසන්දෙසමුත්තමං,
"දත්වා අමච්චෙ පෙසෙසි අයොජ්ඣපුරමුත්තමං

"සමාදය අමච්චා තෙ රජ්ජසන්දෙසමාදිකං,
"මනුස්සෙවෙන මහතා ගාරවෙන ගතා සක

"ලඞ්කාරක්ඛානියුත්තෙහි ඔලන්දෙහි ජනෙහි තෙ,
"නාවමාරුය්හ ගන්ත්වාන සාමින්දවිසයෙ පන

"අයොජ්ඣපුරසම්පත්තෙ තස්මිං දෙසෙ ජනාධිපො,
"රජ්ජසන්දෙසමාදීනි ගහෙත්වාන යථාවිධි

"අමච්චානම්පි කාතබ්බසඞ්ගහං සාධු කාරිය,
"පවරං රජ්ජසන්දෙසං ඔලොකෙත්වාන බුද්ධිමා

"බුද්ධානමෙව පජ්ජෙන්තො පූරෙන්තො දසපාරමිං,
"සාසනං අභිපාලෙන්තො ධම්මිකෙවිහා නරාධිපො

"ජිනසාසනස්ස ලඞ්කායං පරිහීනභාවමාදිකං,
"සබ්බං පවත්තිං ඤත්වා විසෙසෙනෙව කම්පිතො.

"සම්බුද්ධසාසනං තස්මිං වුද්ධිං කාතුං අහම්පන,
"උපත්ථම්භො භවිස්සාමි චින්තෙන්තො සො මහීපති.

"සාමින්දවිසයෙ තස්මිං සඞ්ඝරාජාදිකෙ බහූ,
"බහුස්සුතෙ ධම්මධරෙ චිරපබ්බජිතෙපි ච.

"විනයඤ්ඤූ මහාථෙරෙ සාසනකිච්චකාරකෙ,
"සම්මත්ථෙ සන්නිපාතෙත්වා විචාරෙත්වාන සාධුකං

"අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨිගුණාධිවාසං ආචාරසීලාදිගුණෙනුපෙතං,
"උපාලිථෙරප්පමුඛාතිරෙකං නිමන්තයිත්වා දසවග්ගසඞ්ඝං

"ලඞ්කාදීපෙ අසන්තෙ ච ධම්මවිනයපොත්ථකෙ,
"සුවණ්ණපටිබිම්බඤ්ච සුවණ්ණපොත්ථකං වරං

"ලඞ්කාදීපෙ මහාරජෙ පසන්නො සො මහීපති,
"පවරං රජ්ජසන්දෙසං පණ්ණාකාරෙ ච නෙකධා

"අයොජ්ඣරජ්ජමෙව ච රාජා වෙස්සන්තරො ඉව,
"සො හි ලඞ්කම්පෙසෙසි ජිනධාතුවරං වරං

"එවං සො සොණ්ණචිත්තාදිං සම්පාදෙත්වාන පෙසිතා,
"නාවා නෙකභයාකිණ්ණෙ ගම්භීරෙ බහුපද්දවෙ

"නිරුපද්දවාව ආගන්ත්වා ලඞ්කාදීපවරෙ සුභෙ,
"තිකොණමාලතිත්ථං සා මහානාවා අපාපුණි

"ලඞ්කාධිපො මහාරාජා පවත්තිං තං සුණිත්ව සො,
"සිරිවඩ්ඪනපුරෙ සඞ්ඛ සන්නිපාතෙත්ව නාගරෙ.

" මහාජනම්පි කාරෙන්තො පසන්නො මනුජාධිපො
" මහාසමුද්දතො සාව සිරිවඩ්ඪනපුරං වරං

" තාව මග්ගං විසොධෙත්වා ආරාමෙ ච තහිං තහිං,
" කාරාපෙත්වා ජිනෙන්දු සො මහාසෙතාපතාදයො

" අමච්චෙ පෙසයිත්වාන ජිනබිම්බධම්මපොත්ථකෙ,
" භික්ඛුසඞ්ඝාදිකෙ සබ්බෙ ආනෙත්වාන යථාක්කමං

" මහතා ගාරවෙනෙව මහතා උස්සවෙන ච,
" අතික්කමිත්වා අද්ධානං සුම්භකූටාගතාය හි

" මහාවාලුකගඞ්ගාය සමීපං සමුපාගතෙ,
" සිරිවඩ්ඪනපුරාධිසො පුඤ්ඤකාමො ජනාධිපො

" චතුත්තාලසමාරබ්භ පච්චුග්ගමනජං එලං,
" ඉච්ඡන්තොව මහාරාජා පුඤ්ඤකාමො මහායසො

" හත්ථිඅස්සාදිකෙනෙව බලකායපුරක්ඛතො,
" පච්චුග්ගන්ත්වාන සඞ්ඝාය මහාථෙරාදිකං වරං

" වන්දිත්වා සො මහාසඞ්ඝං සම්මාසම්මොදි තංඛණෙ,
" කථං සම්මොදනීයඤ්ච වීතිසාරෙත්වා සාධුකං

" චතුත්තාලං පුරෙ කත්වා ආගන්ත්වාන සකං පුරං,
" පුප්ඵාරාමෙ සුභෙ ඨානෙ කාරිතම්හි මනොරමෙ

" ඉසීකාජදෙන තස්මිං සඞ්ඝාරාමෙ අලඞ්කතෙ,
" පවරං භික්ඛුසඞ්ඝං තං වසාපෙත්වා තතො පන

" උපට්ඨහන්තො සක්කච්චං පච්චයෙහි දිනෙ දිනෙ,
" සුබද්ධෙකච්චිවාරෙතුං අම්බෙච්චපි නියොජයි

" අයොජ්ඣපුරතො තෙන රාජෙන පෙසිතං වරං,
" රජ්ජසන්දෙසමාදීනි ගාහාපෙත්වාන ආගතෙ

" රාජදූතාදයොමෙව යුත්තට්ඨානෙ වසාපිය,
" කතානබ්බසඞ්ගහෙ තෙසං කාරෙත්වා මනුජාධිපො

" සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණා මිසහස්සසතද්දුවෙ,
" ජනනාවුත්තිභායතෙ තස්මිං මාසෙ ආසාළ්හනාමිකෙ

" සම්පත්තපුණ්ණමායං සො මහාරාජා මහබ්බලො,
" මහතා රාජානුභාවෙන සංයුතොව මහීපති

" පවිසිත්වාන ආරාමං තම්හි මණ්ඩ්ගතෙ සුභෙ,
" උපොසථඝරෙ සම්මා පඤ්ඤපෙත්වාන ආසනෙ

" සීලාචාරගුණූපෙතනිපුණොපායපෙසලං,
" මහාඋපාලිථෙරම සබ්බසත්තහිතෙ රතං

" දුතියාරියමුනිථෙරං සසඞ්ඝං හි නිමන්තිය,
" නිසීදපිය තෙනෙව ලඞ්කින්දු මනුජාධිපො

“ සාමණේරෙසු ලද්ධකාය පධානානං තදා පන,
“ මහාමහං පවත්තෙන්තො දාපෙසි උපසම්පදං.

ඉච්චෙත්‍රොපාලිථෙරාදියතීනං නිකමෙ තදා,
පබ්බජ්ජාපූපසම්පත්තිලද්ධෙසු පන භික්ඛූසු·

ථෙරො ආසි ධම්මදින්නො වෙත්තසාලාඛ්‍යගාමජෙ,
ලද්ධකායං දක්ඛිණසාය යතිසෙඨ්ඨුරන්ධරෙ

තිචත්තාලීසති සිස්සා තස්සාසුං ජිනසූනවො,
ථෙරා තෙ ජෙට්ඨාසුං හෙට්ඨා රඤ්ඤෙ ගොතමසාසනං.

තෙසු සො පඨමො ආසි සීලාචාරගුණාකරො,
ලද්ධූපසම්පදො පාලිථෙරාදීනමුපන්තිකෙ

සපුණ්ණසාරත්ථවිරො ධීරො සකපරත්ථිකො,
ගාමෙ පලලතනරඛ්‍යම්හි ජාතො ආසි සුවිස්සුතො.

ථෙරො සො තිත්ථගාමස්මිං තෙලවත්ථුත් පාකමෙ,
නාලිකෙරදුමාදීහි සඞ්කිණ්ණ වනාරාමකෙ.

රම්මෙ විජයබාහාද්පරිවෙණපතිඨිතෙ,
වසීවසීනමාවාසෙ සවතතීසතවතතිකෙ.

පුසෙතසලලගච්ඡාදිජනතං ජිණ්ණං විකිණ්ණකං,
ඓවතිසාදිව ගනඛාත නිඥ්ඥෙඨාපි ච සාධුකං.

තතො තත්ථ මටාසන්තං ථෙරං තං ගාමවාසිනො,
මාපෙත්වා පණ්ණසාලාදිං නිකෙතෙසුං යථාවිධි.

ජස්සාසුං සිස්සකා ඉන්දජොති ඉන්දසරොපි ච,
ධම්මරක්ඛිතසංඥො ච සීලරක්ඛිතනාමකො

තථෙව ඉන්දරතනො මාකාවිටසම්භවයො,
ඉච්චෙතෙ විදුරා ථෙරා ජොතෙසුං ජිනසාසනං

තෙසු රක්ඛිතසීලෙසු සීලරක්ඛිතනාමකො,
ථෙරො තු උදිතො වංසෙ ජාතොපි ගාමනුත්තමෙ

සිම්භාපගපතීරස්මිං සාබරක්ඛණ්ඩනාමකෙ,
තපො තස්ස ගුණවාසා සිස්සාසුං ජිනවංසජා

ඉන්දජොති සුතංසෙ ච රෙතුත්තරොති විස්සුතා,
තෙසු මජ්ඣිමකො භික්ඛු භික්ඛුභාවා අපායගො.

ථෙරො තු තතියො තත්ථ වසී සද්ධම්මකොවිදෙ,
සීලාචාරගුණාවාසො සද්ධසන්තාගමො සුධී

පඨමො එව්රො අම්බවනගාමසමුබ්භවො,
ගිම්හාපගතටාභාසෙ සබ්බාකුලිනසඞ්කුලෙ.

ගණකනායාම්බජිබ්බම්හි චණ්ඩදම්ලපබ්බජිතො,
පුරම්ම පදරියන්නෙ විභාසි සාචිතායුකං

ඉන්දජෝතිස්ස ථේරස්ස තස්සාසුං සිස්සකා දුවෙ,
රේවතො උපනන්දෝති සීලාභරණභූසිතා.

සිතසූපනන්දව්හයෙ වසී තත්ථ සුසංවුතො,
රේවතත්ථව්හයෙ භද්දගාමිජෙ සන්තවුත්තිමා.

වසී සමජ්ජාතිනාමස්මිං ලෙණමාරබ්භවාපිතෙ,
ආරාමෙ පවරෙ රම්මෙ නෙකපාදපලඞ්කතෙ

තස්ස චාපු තයො සිස්සා පටිපත්තිපරායණා,
ආනන්දො චන්දසීහුරතනොති සුසංවරා

තෙසු චානන්දථේරස්ස සද්ධාදිගුණසෙවිනො,
උඩාලිමත්තනස්සඛ්‍යාතා ජාතිභූමාසි රම්මකා

ලඞ්කායං දක්ඛිණස්සාය ගාලවාඛ්‍යනගරුත්තමෙ,
හින්නාලපිටිගාමස්මිං මාපිතෙ ච විජවහයෙ

ආරාමෙ සො වසී නෙතා සීතබාසාමො දයාපරො,
තස්ස ථේරවරීයස්ස ඡ සන්ති චෙව සිස්සකා

මෙධඩ්ඩසගෙ සුතනෙදු ච සීලවංසාභිධානකො,
ධම්මාදිරතනෙතා චාපි සිරිනිවාසොති ජඩ්ඩෙමා

සො තෙසුපට්ඨතරෙ පවරෙ සුධීරෙ
ධීරෙගුත්තමස්ස තිකටෙව සුලද්ධවිජ්ජො,
විජ්ජෝතිතස්සිරිසුමඞ්ගලථේරිසිස්ස
සිස්සස්සවො භවති තත්ථ ගරූපගො ච

සො සඞ්ඝනන්දිථවිරෙන සිතො පසන්නො
සන්තො නිරුත්තිනීතිකරතගරූපනීතො,
නීතො තහි පතිතලෙඛකද්දසනෙහි
නෙහීතසාය තම්භිය හරීය සම්මා

ලඞ්කාවකාසමවලම්බි මුධා සුලද්ධා
ලඞ්කාධිනාථපවරා පවරාසයස්මා,
යස්මා තවිතහිතකාරි සමූලගන්ථා
ගන්ථොගධං තම්බිකම කාරිය තස්මා

මුද්දාපිතො විවිධගන්ථසමාහිතෙන
තෙනෙව ධම්මරතනෙන සුධීසයෙන,
යෙනෙව සන්ති ච පරෙ කලුසා තුසන්තා
සන්තො හරං තම්භ තුසසතු මුද්දිතාය

ස්‍යාමිස්සරාධිපතිනාසිධ රාජදූතෙ
සුපිකතෙනබිලජීවි මහාපයෙන
යෙනෙකඅඤ්ජලිප්පිතා රිපුරාජපඞ්ක
පඞ්කාරූහෙහසදිසෙන පටිගාහිතොති

ERRATA.

සුද්ධපත්‍රං.

පිට්ඨඞ්කො.	පන්ත්‍යඞ්කො.	අසුද්ධපාඨො.	සුද්ධපාඨො.
2	15	ගාහනතො	ගාහණතො
3	11	සුසුදන්තො	සුදන්තො
	[illegible]	දෙසිත	දෙසිත
4	19	හෙදවසෙන	භෙදවසෙන
5	[illegible]	අවිතථිය	අවිතථික
23	36	ගො—අග	ගො—අගා
26	3	බුද්ධා	බුද්ධ
29	23	ගඩිපි	ගඩිපි (එවං සබ්බත්ථ)
45	6	පිජඛිතනි	පිරඛිතානි" ති
	24, 25	අවාදෙසො	අවීතදෙසො
	28	නිගහීතං	නිග්ගහීතස්ස
49	4	සාවංඡිද	සාවංඡිධ
	9	විංචච පංචච	පංචච විංචච
51	39	අනසිසකිති	අනසිසකිගි
53	5	එකවච්ඩකල	එකඹව්ඩගල
55	11	ලෙලපෙ	ලොපෙ
56	12	සුනසෙනා	සුනසෙනා ගොහනකණ්ච
59	33	ලබනති	ලහනති
58	27	තඩිනිසස	තනවිනිස්ස
	31	මසෙපසියසති	පෙයිසසි
63	23	ලිළි ලෙස	ලි ළිංලෙ
64	27	රජ	රජත
71	22	ළිතබුංතො	ළිතබුංතො
73	25	ගතන	ගත
76	19	සවිතතිංයච	සවිතතිංසාච
79	27	එගිසාන	එගිසාන
81	3	සවාගඩෙ	සං වාගෙඩෙ
83	14	අනු	අනුං
92	24	භවිසසං	භවිසසං
99	16	සවිනාවා	සවිනාවා
103	35	චතු	චත්‍රු
106	18	වණණ	වණණ
109	4	ගහපතානි	ගහපතානි
113	26	නි	නි
115	7	සීහනකණ්ණස	සීංහනකණණස
116	4	චගහනණ	චගහනණ
122	13	රතනි	රතති
123	39	කාසිතො	කාසිතො, අගහතො
124	19	පතමා	අපති
126	15	පතති	පවිතති

පිටුවෙහි		පංක්තියෙහි.		අශුද්ධපාඨය.		ශුද්ධපාඨය.
130	..	16	...	චත්තෙත " නාසස		" නාසස
132	...	14	...	අධිකාරසනං	...	අධිකාරණං
134	...	[illegible]	...	චත්තාරි	...	චත්තාරි
135	...	40	...	ච	..	ච
141	...	7	...	ඉමෙච්චෙතසු	...	ඉමෙච්චෙතසා
142	...	7	...	සනීනං	...	සන්තීනං
	...	40	...	සස්සතරමෙසා	...	සස්සතරමෙතා
143	...	20	..	චිත්තස්ස	...	චිත්තස්ස පරිහානීසු
144	...	31	...	පුංසපුංසකානි	...	පුරිසපුංසකානි (එවං සබ්බත්ථ)
146	...	7	...	අතෙත	...	අත්ත
147	...	33	..	උඅඉදෙසා	...	අධොදෙසා
155	...	4	...	රජ්ජුති	...	රජ්ජුති
172	...	24	...	පකාදී	...	මස්ස
177	...	30	...	එකතද්වීති	...	එකපද්වීති
182	...	2	...	ගසා සත්ථා	...	සත්ථා
191	...	27	...	අජ්ජතා	...	අචෙතා
197	...	36	...	සච්චිලෙසාගතනණ	...	සච්චිලෙගලෙසාගතනණ
200	...	35	...	ජිජීච්චාකසමා	...	ජිජිචෙච්චකසමා
204	...	29	...	සාදිමිසි	...	සාදිං
208	...	12	...	බාජනානීති	...	බෑජනාසීති
209	...	21	...	මියාසි	...	මියානයාසි
218	...	8	...	අසිධාමච	...	අසිධාමච
	..		...	චිතයා	...	විතයා
222	...	17, 22	...	සිකවු	...	සිකවූ
223	...	35	...	මොසීනා	...	මොසීනා
225	...	27	...	අයාදෙසං	...	අසාදෙසං
232	...	6	...	සතති	...	සතති
235	...	23	...	සබ්බිමෙසසතා	...	සබ්බිමෙසස්සතා
240	...	29	...	පාදක	...	පාදූක
246	...	9	...	ගොගහගතණ	...	ගොගහගතණ්
252	...	40	...	දූරෙනි	..	දූරෙනි, සම්ඵල
253	..	7	...	උපසජ්ජීති	...	උපජ්ජීති
	...	18	...	සිපසිකානං	...	සිපසිකානං
	...	19	...	වරණෙති	...	වරණති
258	...	24	...	සච්චාදෙනු	...	සච්චාදෙනු
259	...	23	...	පුජ්චාල	...	පචාලා
	...	29	...	චචෙනෙ	...	චවෙතන
260	...	11	...	සතියා	...	සතියා ච
264	...	35	..	සපර,	..	,සපර
265	..	19	..	මියං	..	වායං
270	..	38	...	වරෙණණනති	...	වරණණනති
271	..	2	.	සමෙදෙ,	...	සමෙදෙ,
275	...	33	...	අධිකරණ	...	අධිකරණ (එවං සබ්බත්ථ)
280	...	6	...	වසඥ	...	වසඥ
283	...	9	...	ජිවිතං	...	ජීවිතා
285	...	8	...	පුනස	...	පුරිස
287	...	8	...	මිසරීනාතං	...	[illegible]

පිටුවෙහි		පංක්තියෙහි		අශුද්ධයි.		ශුද්ධයි.
288	...	2	...	අබිහතයි	..	අබ්හහයි
289	...	21		කියි	...	කීළී
290	...	9	...	කිපිල්ලිකා	...	කිපිල්ලිකා
293	...	44	...	තාමයන	...	තලයන
299	...	23	.	දඬිබා	...	දඬිබෙබා
306	...	2	...	සඤ්ජාතානං	...	සඤ්ජාතානං
309	...	17	...	කාපිලවත්ථිකා	...	කාපිලවත්ථිකා
310	...	11	...	ගෙලිකා	...	ගෙලිකා
	...	18	...	ජාතිවිව	...	ජාතිරිව
352	...	19	...	සුවිසෙසුඤ්ඤසංව	...	සුවිසෙසුඤ්ඤසංව
354	...	10	...	සොතුඤ්ඤසංව	...	සොතුඤ්ඤසංව [සබ්බත්ථ)
359	...	27	...	ධම්මවිහරණේසු	...	ධම්මවිහරණේසු (එදී°
362	..	27	...	අලසගයා	...	අලසභවිහයා
	.	35	..	කාරියෙන	...	කාරියන
375	..	14	...	දදති	...	දඩ්ති
379	...	10	...	ඉසාසු වා	...	ඉසාසු (එවං සබ්බත්ථ)
	...	32	...	ඔපසම්හින	...	ඔපසම්හිණේ
404	...	32	...	ගවිජ්ජ	...	—
406	...	21	...	සඩිකාර	...	සඩිකාර
409	...	5	..	සවන	...	සාවන
413	...	14	...	විරතාදි	...	වේදදි
420	...	11	...	කාරණ	...	කාරණ
43?	...	7	...	විස	..	විස්ස

INDEX.

අනුක්කමණිකා.

MUKHAMATTADIPANI;

OR

KACHCHÁYANA TIKÁ

මුඛමත්තදීපනී;

අථවා

කච්චායන ටීකා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

බුද්ධං විසුද්ධමවිසුද්ධජනස්ස සුද්ධි
සම්පාදකං සකලලොකවිමොහනාසං,
මොහස්ස ධංසකමපිස්ස සුවුත්තධම්මං
නත්වාන සංඝමනසුත්තමදක්ඛිණෙය්‍යං.

කච්චායනඤ්ච මුනිවණ්ණිතබුද්ධිමස්ස
කච්චායනස්ස මුඛමත්තමහං කරිස්සං,
පාරම්පරාගතවිනිච්ඡයනිච්ඡයඤ්ඤූ
ලද්ධප්පදෙසමවලම්බ කතස්ස තෙන

යං කිඤ්චි ගන්ථං සමාරභිතුකාමෙන තාවාචරියෙන රතනත්තයස්ස පණාමං කත්වා තබ්බිහතන්තරායෙන සමාරභිතබ්බන්ති ඤාපෙතුං මහාපුරිසලක්ඛණසබ්බඤ්ඤුතාදිගුණසම්පත්තිසමඞ්ගිතාය බුද්ධස්ස, ස්වාක්ඛාතාදිභාවෙන ධම්මස්ස, සුපටිපන්නතාදිභාවෙන සඞ්ඝස්ස ච සබ්බලොකාභිවන්දිතස්ස අත්තනො සද්ධාපණාමං දස්සෙන්තො 'සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අභිවන්දියග්ග න්ති ආදිමාහ

එත්ථ ච තබ්බිහතන්තරායතා නාම ස්වාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතා රතනත්තයපණාමකරණෙන හි ස්වාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතා හොති, තස්ස අතිසයපූජ්ජතතා, පූජනීයපූජනතාය ච මඞ්ගලභාවතො, මඞ්ගලෙන ච ස්වාපටිඤ්ඤාතත්ථසිද්ධිතො. වුත්තඤ්හි භගවතා 'පූජා ච පූජනීයානං එතං මඞ්ගලමුත්තම' න්ති "එතාදිසානි කත්වාන සබ්බත්ථමපරාජිතා සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති" ති ච

අථවා තස්ස භයාදූපද්දවනිවාරණසමත්ථතා, විගතභයාදූපද්දවස්ස ච ස්වාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තඤ්හි භගවතා "එවං බුද්ධං සරන්තානං ධම්මං සඞ්ඝඤ්ච භික්ඛවො භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො න හෙස්සතී" ති

අථවා, තස්ස පටිභානාපරිහානභාවතො, අපරිහීනපටිභානස්ස ච යථාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තං හි භගවතා, "සත්තිමෙ භික්ඛවෙ අපරිහානියා ධම්මා, කතමෙ සත්ත, සත්ථුගාරවතා ධම්මගාරවතා සඞ්ඝගාරවතා සික්ඛාගාරවතා සමාධිගාරවතා කල්‍යාණමිත්තතා සොවචස්සතා"ති.

අථවා, තස්ස ආයුවඩ්ඪනතො, වඩ්ඪිතායුනො ච යථාපටිඤ්ඤාතත්ථාභිනිප්ඵාදනසමත්ථතාසම්භවතො, වුත්තං හි භගවතා "අභිවාදනසීලිස්ස නිච්චං වුඩ්ඪාපචායිනො චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති" ත්‍යාදි.

අපරො නයො පකරණාරම්භෙ රතනත්තයපණාමවචනං රතනත්තයස්ස යථාභූතගුණාභිබ්‍යාපනෙන පකරණෙ ගාරවුප්පාදනත්ථං වා, තස්ස ස්වාක්ඛාතභාවෙන රතනත්තයගාරවුප්පාදනත්ථං වා.

අථවා, රතනත්තයපණාමවචනං සදාචාරවොක්කමනත්ථං, තං විඤ්ඤූනං චිත්තාරාධනත්ථං, තං පකරණස්ස ගාහකත්ථං, තං වචනත්ථාවබොධනත්ථං, තං සබ්බසම්පත්තිනිප්ඵාදනත්ථන්ති.

එවං න තස්ස සුගතාදිකතස්ස පස්ස
සිද්ධප්පසිද්ධිකරතාදිගුණෙ සමග්ගං,
සබ්බත්ථනිග්ගම්පි කුරුත්තනන්තමස්ස සීමා
වත්ථුත්තයස්ස තිභවාභිකතාරහස්ස.

තස්මා අලමතිප්පපඤ්චෙන අනුපුබ්බපදවණ්ණනමෙවෙත්ථ සමාරභිස්සාමි.

සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අභිවන්දියග්ගං
බුද්ධඤ්ච ධම්මමමලං ගණමුත්තමඤ්ච,
සත්ථුස්ස තස්ස වචනත්ථවරං සුබොද්ධුං
වක්ඛාමි සුත්තහිතමෙත්ථ සුසන්ධිකප්පං.

තත්ථ, සෙට්ඨන්ති පසත්ථතරං, තිලොකමහිතන්ති තිලොකෙන පූජිතං, තයො ලොකා = තිලොකං, තෙන මහිතං = තිලොකමහිතං, අභිවන්දියාති අභිවන්දිත්වා, අග්ගන්ති උත්තමං, බුද්ධන්ති පටිවිද්ධසබ්බධම්මං, බුද්ධසද්දම්පන අඤ්ඤත්ථ බහුධා පපඤ්චෙන්ති, සකම්මකධාතුතො කම්මනි තප්පච්චයො හොතීති. ඉධ පන "බුද්ධගමාදියත්ථෙ කත්තරි" ති වුත්තත්තා බුද්ධ ඉච්චෙතස්මා කත්තරි තප්පච්චයො ලබ්භතෙ වෙති න විචාරිතං. ධම්මන්ති නවලොකුත්තරධම්මං සපරියත්තිකං වා, අමලන්ති නිම්මලං මලපටිපක්ඛං වා, ගණන්ති සමූහං, උත්තමන්ති උද්ධටතමත්තා උග්ගතත්තමත්තා සෙට්ඨත්තා ච උත්තමං, උත්තමං ගණන්ති සම්බන්ධො.

බුද්ධං චෙති එත්ථ චසද්දං ධම්මසද්දෙන යොජෙත්වා සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අග්ගං බුද්ධං අභිවන්දිය, අමලං ධම්මඤ්ච, උත්තමං ගණඤ්ච අභිවන්දියාති යොජෙතබ්බං.

එත්ථ ච සෙට්ඨන්ති වචනෙන බුද්ධස්ස ගුණමහන්තතං දීපෙති, තිලොකමහිතන්ති පුඤ්ඤමහන්තතං, අග්ගන්ති ඉද්ධිමහන්තතං,

තස්ස ච ගුණවන්තතාදීපනෙන ගුණාභිවාදනවසිනීමමදන සමත්ථතං දස්සෙති, ඉතරවචදීපනෙනිතරෙසං.

සත්ථුස්සාති සදෙවකස්ස ලොකස්ස සාසනතො සත්ථුස්ස, තස්සාති යො සො සෙට්ඨන්ති ආදිනා වුත්තො, තස්ස, වචනත්ථවරන්ති උච්චතෙ අනෙනාති වචනං, අජීයතීති අත්ථො, වචනස්ස අත්ථො=වචනත්ථො, උත්තමට්ඨෙන වරො, වචනත්ථො ච සො වරො චෙති=වචනත්ථවරො, තං වචනත්ථවරං, සුබොද්ධුන්ති සුට්ඨු ඤාතුං, වක්ඛාමීති භාසිස්සාමි, සුත්තහිතන්ති සුත්තානුකූලං, සුත්තානන්ති වෙත්ථ පිටකත්තයමභිප්පෙතං. තං හි;

"අත්ථානං සූචනතො සුවුත්තතො සවනතොථ සූදනතො,
සුත්තාණා සුත්තසභාගතො ච සුත්තං සුත්තන්ති වුච්චති."*

සුත්තන්ති හි සූච ගන්ධෙතබ්බස්ස අත්ථෙ සූචෙතීති අත්ථෙ සු සුබ්බස්ස වච වියතත්ථං වාචාසචිත්තිම්ස්ස සුට්ඨු වුත්තන්ති වා—සු අපි සවෙත්තිමස්ස අත්ථෙ අභිසවතීති වා—සූද පග්ඝරණෙතිම්ස්ස අත්ථෙ සූදති පග්ඝරාපෙතීති වා—සු සුබ්බස්ස තා පාලනෙතිම්ස්ස සුට්ඨු අත්ථෙ තායතීති වා, "භාවකම්මෙසු ත" ඉති වත්තමානෙ "බුධ ගමාදිත්තෙ කත්තරි" ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො චෙ"ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති ධාතන්තස්ස ලොපං කත්වා තපච්චයස්ස ද්වෙභාවං කත්වා කතො සූචාදීනං දීඝස්සරස්ස "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චෙ" ති රස්සං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං සිජ්ඣති

සුසන්ධිකප්පන්ති සුන්දරං සන්ධිකප්පං, කප්පීයති එත්ථාති කප්පො, සම්මා ධීයතීති සන්ධි සමොධානං වා, සන්ධීනං කප්පො=සන්ධිකප්පො, සොභනො සන්ධිකප්පො යස්ස සො=සුසන්ධිකප්පො තං සුසන්ධිකප්පං, එත්ථාති එතස්මිං වචනත්ථවරෙ, යං සෙය්‍යං තං ජිනෙරිතනයෙන බුධා ලභන්තීති සම්බන්ධො

එත් වචනත්ථවරෙ තාව තන්ති අත්ථතො .ලොකියලොකුත්තර ධම්මාතො අත්ථො.

සෙය්‍යං ජිනෙරිතනයෙන බුධා ලභන්ති
තඤ්චාපි තස්ස වචනත්ථසුබොධනෙන,
අත්ථඤ්ච අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවා
සෙය්‍යත්ථිකො පදමතො විවිධං සුණෙය්‍ය

තත්ථ ච සෙය්‍යං නාම නවලොකුත්තරධම්මං, තං ජිනෙරිත නයෙන බුධා ලභන්තීති අත්ථො,† අපි ච තදීපනත්ථිදීපකපර මතාතොසෙ සොතාපත්තිමග්ගාදිලාභාව, එව ච සෙය්‍යන්ති පදත්ථකරං, ජිනෙරිතනයෙනාති ජිනෙන දෙසිතනයෙන, බුධාති සහෙතුකපටිසන්ධිකා පඤ්ඤවන්තො තබ්බිදුගලා, සෙ

* සුත්තන්ති අට්ඨකථා, මරම්මපොත්ථකෙ † අභිධානෙ. ඊ੨੨੨.

බුජ්ඣන්තීති බුධාති වුච්චන්ති බුධාති, බුධ බොධනෙතිමස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති කත්තරි ණප්පච්චයං කත්වා විභත්තුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ලභන්තීති පටිවිජ්ඣන්ති, තථාපීති තං ජිනෙරිතනයම්පි, තස්සාති හෙට්ඨා වුත්තං සත්ථාරමෙවාපදිසති, වචනත්ථසුබොධනෙනාති පාළියත්ථාවබොධනෙන, අත්ථෙව අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවා'ති හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරමත්ථඤ්ච අක්ඛරෙසු ච පදෙසු ච අමොහභාවා සම්බන්ධිතබ්බන්ති. තත්ථ අක්ඛරමොහභාවො නාම සරව්‍යඤ්ජනාදිරස්සවග්ගාවග්ගඝොසාඝොසාදිප්පභෙදෙසු අක්ඛරෙසු පවුත්තරඤ්ඤාණතා. පදමොහභාවො නාම අකාරිකාරන්තාදි ඉත්ථිපුමාදිතද්ධිතසමාසාදිප්පභෙදෙසු පදෙසු අප්පටිහතබුද්ධිතා. සෙය්‍යත්ථිකො පදමතො විවිධං සුණෙය්‍යාති යස්මා සුත්තන්තප්පකරණෙ සවණසිප්පුත්තස්ස අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවො හොති, අක්ඛරපදෙසු බුද්ධස්ස වචනත්ථාවබොධො හොති, වචනත්ථාවබොධස්ස වුත්තානුයෙන සම්මාපටිපත්තියං පටිපජ්ජනතො සෙය්‍යසඞ්ඛාතනවලොකුත්තරධම්මපටිලාභො හොති, තස්මා තදත්ථිකො තම්මූලකාරණභූතසවණසම්පත්තිනිප්ඵාදනත්ථං අනෙකප්පකාරමක්ඛරං සරව්‍යඤ්ජනාදිභෙදවසෙන, පදඤ්ච පකතිපච්චයාදිභෙදවසෙන, උපපරික්ඛිත්වා සුණෙය්‍යාති අධිප්පායො, එත්ථ ච සෙය්‍යත්ථිකො අක්ඛරපදන්ති වත්තබ්බෙ ගාථාභඞ්ගභයා අක්ඛරසද්දස්ස ලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තදත්ථිකාපි* සොතබ්බං. අථ කස්මා සෙය්‍යත්ථිකොති ආහාති, සෙට්ඨවසෙන වා පධානවසෙන† වා අනෙකත්ථා හි සද්දප්පයොගා, කත්ථචි සාමඤ්ඤවසෙන නිද්දිසිතබ්බෙ'පි පච්චාසත්තිවසෙන නිද්දෙසො දිස්සති, "කායෙ චාරය මජ්ඣිමතා" ති ආදිසු, කත්ථචි පධානවසෙන "රාජා අගච්ඡති" ති ආදිසු, කත්ථචි සෙට්ඨවසෙන "අනගාරි බදිරවනං" නාති ආදිසු, කත්ථචි උපලක්ඛණමත්තවසෙන "ලබ්භා පනෙතා රාජකුමාරි" ති ආදිසු, කත්ථචි තාහතන්තරිකවසෙන "සන්තිකස්ස සවනාතය" ඉච්චෙවමාදිසු, කත්ථචි අසාධාරණවසෙන, "භෙරිසද්දො, යවඞ්කුරො" ඉච්චෙවමාදිසු, එත්ථ වුත්තං සෙට්ඨවසෙන වා පධාන්වසෙනවා'ති.

එත්ථ ච ගාථාවසෙන සහ රතනත්තයපණාමෙන ද්‍ව්‍යාකරණං සං සඤ්ඤානිප්ඵත්තිපරිමාණපයොජනානි වදෙසසි. වුත්තඤ්ච:—

> "සඤ්ඤා නිප්ඵත්තං කත්තා ච පරිමාණං පයොජනං,
> සබ්බාගමස්ස පුබ්බම්පි වත්තබ්බං චතුද්දිවජ්ජිතා" ති

තත්ථ ච නාමං නාම දුවිධං සාමඤ්ඤනාමං විසෙසනාමඤ්චාති, අයඤ්හි "කච්චායන" ඉති සාමඤ්ඤනාමං. සන්ධිකප්පාදීනං සාධාරණත්තා, ඉදං හි, කච්චායනස්ස ඉදන්ති කච්චායනන්ති වුච්චති. "සන්ධිකප්ප" ඉති එවමාදීනි විසෙසනාමානි පච්චෙකාසාධාරණත්තා, ඉධ

* තදත්ථිකාපි. චිරවිඤ්ඤපොත්ථකෙ † පධානෙන චිරන්තනපොත්ථකෙ

පන සඤ්ඤාකප්පනන් විසෙසනාමමාහ සුක්ඛසප්පගාදී වුත්තත්තා තම්පන ක්‍රියාගුණජාතියාදිවජ්ජිතෙසු ගුණනාමං, තථා සාමඤ්ඤගුණ සිතක්කොපපාතිකෙසුපි ගුණනාමං, අවත්ථිකලිඞ්ගිකනෙමිත්ති කාධිච්චසමුප්පන්නෙසු පන නෙමිත්තිකනාමන්ති වෙදිතබ්බං. අථවා සඤ්ඤාකප්පනන්ති සාමඤ්ඤනාමං වා, තථා හි කොචි ආදිවසෙන නාමං ලභති, "පාරාජිකකණ්ඩො" ති එවමාදි. කොචි අත්ථවසෙන, තිස නිපාතාදි අයං පන ආදිවසෙන ලද්ධනාමො'ති වෙදිතබ්බො. අය මෙවෙත්ථ සාරතො පච්චෙතබ්බො උපරි නාමකප්පසාරම්භනත්ථා භාවා.

නිච්ඡිතං පන දුවිධං අජ්ඣත්තිකං බාහිරඤ්චාති, තත්ථ අජ්ඣත්තිකං නාම දුක්ඛක්ඛිත්තපදබ්‍යඤ්ජනාය දුක්ඛිතමත්ථං ගහෙත්වා පච්චුප්පන්නං විරජ්ජන්තා දුක්ඛාභිමුඛාගමනං සත්තසමූහං දිස්වා සමුස්සාහිතමනා කරුණං. තං පන පයොජනවසෙනාපි නිප්ඵාදනසමත්ථපකරණාරම්භකරණෙනෙව කරුණාය අත්ථාය සංචොදිතභාවං දස්සෙති බාහිරනාම තදුපනිමන්තකො සත්ත සමූහො, තං බුද්ධාති බෑපදිසති

කත්තා නාම "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චායනො" ති භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො ආයස්මා මහාකච්චායනො, තං වක්ඛාමීති දස්සෙති

පරිමාණං පන දුවිධං පරිච්ඡෙදප්පමාණං සමූහප්පමාණඤ්චාති තත්ථ පරිච්ඡෙදප්පමාණවසෙන තෙවීසති පරිච්ඡෙදා, තථා හි පඤ්ච සන්ධිපරිච්ඡෙදා, අට්ඨ නාමපරිච්ඡෙදා, චත්තාරො ආඛ්‍යාතපරිච්ඡෙදා, ඡ කිබ්බිධානපරිච්ඡෙදා'ති එතාසෙව චත්තාරි පකරණානීති වුච්චන්ති, පඤ්ච සන්ධිපරිච්ඡෙදා සන්ධිප්පකරණං, අට්ඨ නාමපරිච්ඡෙදා නාමප්පකරණං, චත්තාරො ආඛ්‍යාතපරිච්ඡෙදා ආඛ්‍යාතප්පකරණං, ඡ කිබ්බිධානපරිච්ඡෙදා කිබ්බිධානප්පකරණන්ති සමූහප්පමාණ වසෙන පන සත්තසතාධිකසහස්සමත්තප්පමාණෙ, සුත්තානි පන දසාධිකානි සත්තසතානි හොන්ති තං සුසන්ධිකප්පනයි එත්ථ සුන්දර තච්චාවසෙන සුසද්දෙන සම්බන්ධාවයති, නාතිසංඛෙපනාති විත්ථාර පමාණතාය හි සුන්දරං හොතීති

පයොජනම්පන දුවිධං මුඛ්‍යානුසඞ්ගිකප්පයොජනවසෙන. තත්ථ මුඛ්‍යප්පයොජනං නාම අනබ්භරකොසල්ලම්පන සම්පාදෙත්වා බ්‍යඤ්ජනානුරූපමත්ථං පටිවිජ්ඣති ච පකාසෙති ච අත්ථානුරූපං බ්‍යඤ්ජනං උද්දිසති ච උද්දිසාපෙති ච — ඵලො පන භගවා බුද්ධනාදීසු චතුසු ඨානෙසු උප්පන්නං පරප්පවාදං සහධම්මෙන නිග්ගහෙත්වා පරිසචතුක්කෙසු වෙසාරජ්ජඤාණතො හොති, එවම්පි සතාපි සාගො සාවිකාදීසු චතුසු පදෙසු උප්පන්නං පරප්පවාදං සහ ධම්මෙන අභිභවිත්වා වෙසාරජ්ජඤාණතො හොති, ඉදම්පි ආනුසඞ්ගිකප්ප යොජනං. තං සබ්බං එකදෙසනිද්දෙසභාවෙන දස්සෙන්තො වචනත්ථවරං සුබොධුත්තන්ති ආහ

බ්‍යඤ්ජනානුරූපං අත්ථස්ස ච අත්ථානුරූපං බ්‍යඤ්ජනස්ස ච යථාවතො අධිගතත්තා භගවතා තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු යං අකත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තං තං පරිවජ්ජෙති යං කත්තබ්බන්ති අනුඤ්ඤාතං තං සමාදාය වත්තති, තතො අකත්තබ්බමෙව න කතං කත්තබ්බං මෙ අපරිච්චත්තන්ති පච්චවෙක්ඛතො පාමුජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදයති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති, සමාහිතො යථාභූතං පජානාති, පටිවිද්ධයථාභූතො සග්ගමොක්ඛවයස්ස භාගී හොතීති ඉදමිධ ආනුසඞ්ගිකප්පයොජනං. තං සෙය්‍යථාති ආදිනා අපදිසති ආදිගාථායං පන සහ පණ්ණෙන මුඛ්‍යප්පයොජනපඨමං පුබ්බපචිකං දස්සෙත්වා සිස්සානං තස්ස සබ්බඤ්ඤුගගහණධාරණාදිසු උස්සාහජනනත්ථං දුතියගාථායං ආනුසඞ්ගිකප්පයොජනමාහ. අථවා තීහි ගාථාහි පයොජනවයත්පිකාහං සිස්සානං උස්සාහං ජනෙති. එවං තීහි ගාථාහි පුබ්බපචිකං දස්සෙත්වා අක්ඛරපදමොහභාවෙසු කතරං පඨමං සම්පාදෙතබ්බන්ති චින්තායං පදමොහභාවස්ස අක්ඛරමොහභාවමූලකත්තා පඨමං තං මූලකාරණභූතං අක්ඛරකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො වුත්තප්පකාරගුණං අක්ඛරෙසෙව පතිට්ඨිතං “අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො” ති ආදිමාහ.

1. අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො.

සබ්බවචනානමත්ථො අක්ඛරෙහෙව සඤ්ඤායතෙ
අක්ඛරවිපත්තියං හි සති අත්ථස්ස දුන්නයතා හොති,
තස්මා අක්ඛරකොසල්ලං බහූපකාරං සුත්තන්තෙසු.

අයං සෙසත්ථො :—

යො කොචි සවිපනාදී වචනත්ථො සො සබ්බො අක්ඛරෙහෙව සඤ්ඤායතෙ සඤ්ඤායති සඤ්ඤායිත්ථ සඤ්ඤායිස්සතීති, එත්ථ ච සඤ්ඤායතෙ'ති සං පුබ්බාය ඤා අවබොධනෙ ඉච්චිමාය ධාතුයා රූපං, තාය ච පන ධාතුයා තප්පච්චයො කාලත්තයෙ'පි සම්භවති' ආහ ච “ඤාදයො තෙකාලිකා” ති.

ඉදං වුත්තං හොති, ලොකියලොකුත්තරසංඛාතවචනත්ථසඤ්ඤාපනතො අක්ඛරපදෙනෙව පඨමං සක්කච්චං සික්ඛිතබ්බන්ති. වුත්තඤ්ච කුසීතා වුත්තාදෙ ගාථාවසං වුත්තං, සුත්තන්ත ඤාබ්බනා සුත්තස්සාදෙ සුඛාවහාචාරබන්ති “අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො” තාදරෙ.

ඉදමෙවං තස්ස බලවුස්සාහං ජනෙත්වා යථාවුත්තගුණො සඤ්ඤාවිධානමෙව පඨමං වත්තබ්බං, අවිඤ්ඤාතසඤ්ඤස්ස වොහාරසිජ්ඣනතො'ති පඨමං සඤ්ඤාවිධානමාහ. සාමඤ්ඤවිසෙසසඤ්ඤාසු සාමඤ්ඤසඤ්ඤාව පඨමං වත්තබ්බා තදනන්තරගතත්තා විසෙසසඤ්ඤානන්ති, තං දස්සෙන්තො “අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීසං” ති ආදි සුත්තමාරභි, තං පන සුත්තං ජානිත්වා සංවණ්ණෙතබ්බං, තෙනෙව තං වුච්චති

“සම්බන්ධො ච පදඤ්චෙව පදත්ථො පදවිග්ගහො,
චොදනා පරිහාරො ච ඡබ්බිධා සුත්තවණ්ණනා” ති

2 අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං.

තෙ ච ඛො අක්ඛරා අපි අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සුත්තන්තෙසු උපකාරා

තං යථා—අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං—ඉති අක්ඛරා නාම. තෙන කථං? "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො."

කිමත්ථමිදමුච්චතෙ—තස්ස තස්ස පදස්ස අක්ඛරෙහි කාරං ඉච්චෙවමාදීසු සුත්තන්තෙසු අක්ඛරානාව කත්තබ්බා'ති සිස්සානං සඤ්ජානනත්ථං, තදත්ථවණ්ණනත්ථඤ්චිදමුච්චතෙ අයමෙත්ථ සම්බන්ධො.

අක්ඛරා'ති එකං පදං, අපිති එකං පදං, ආදයො'ති එකං පදං, එකචත්තාලීසන්ති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං, අසමෙසු පදවිභාගො. අක්ඛරා නාම අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සරබ්‍යඤ්ජනාති අයමෙත්ථ අත්ථො. වුත්තඤ්ච වුත්තිකාරෙහි "තෙ ච ඛො අක්ඛරාපි අකාරාදයො එකචත්තාලීසං සුත්තන්තෙසු උපකාරා" ති ආදි, අයමෙත්ථ අධිප්පායො: "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති වුත්තක්ඛරා නාම කතමෙති න විඤ්ඤායතීති, තෙ ච ඛො අක්ඛරා පි එකචත්තාලීසමත්තා සුත්තන්තෙසු උපකාරා අකාරාදයොති. ඉදං හි සුත්තං "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීස" න්ති

තෙ පන කතමෙති චෙ, අ ආ —පෙ— ළ අං ඉති; ඉමෙ අක්ඛරා නාම. තෙන කිං පයොජනං, ති චෙ, "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ආදීසු ඉමෙසං ගහණත්ථන්ති. කෙචි පන "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ඉමිනාව සඤ්ඤා සිද්ධා, ඉදමිධ නිරත්ථකන්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං, එවං හි සති "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති සුත්තෙන වුත්තසඤ්ඤාය එව අක්ඛරත්ථවිභාවනත්ථං "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීස" න්ති වත්තබ්බං. එවඤ්ච සති ඉධ ච න වත්තබ්බං. අක්ඛරත්ථවිභාවනත්ථං "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති න වුත්තඤ්ච තස්ස, වුත්තඤ්චෙතං, තෙන වුත්තං න ගහෙතබ්බන්ති. නක්ඛරන්තීති අක්ඛරා, පරියායතො එකචත්තාලීසමත්තා පිට්ඨකතා සබ්බෙ පනා න විනස්සන්තීති අත්ථො. අ (සරපද) ආදි යෙසන්තෙ අකාරාදයොති බහුබ්බීහිසමාසො හොති. ආදිසද්දො නාම චතුබ්බිධො අත්ථෙසු වත්තති.

"ඉතිආදො පකාරෙ ච* සමීපෙ'වයවෙ'පි ච,
චතුබ්බිධෙසු අත්ථෙසු ආදිසද්දො පලබ්භතෙ."

තත්ථ, "ඉච්චාදයො ධාතවො" ති ආදීසු ඉච්චාදි දිසාති, මුඛාදයො ඉච්ඡන්ති'චාදීසු පකාරෙ, අධිපාදීසු සාකච්ඡාදීසු සමීපෙ, ගම්‍යං රූපම්භාදීසු අවයවෙ, ඉධ පන යදි අකාර පකාරා අපාරයි අත්ථො ගහෙතබ්බො. අකාරාදයො වණ්ණා සරසමූහභෙදෙ චා අක්ඛරාතිවුච්චන්ති. ඉමෙසු ච සති "ලොපකාරෙ" ති ඉදං වණ්ණනාකරණම්පි සුත්තං සිද්ධං. "අක්ඛරපාකාරෙ" ඉති කාරියාවිධෙ අක්ඛරසමූහමත්ථො අකාරාදිපාද අක්ඛරති අත්ථො නාම්පි.

* ඉතිකාදො පකාරෙ ඉති පාඨො

අකාරස්සෙව අක්ඛරත්තමාපජ්ජෙය්‍ය. එවං සති වුත්තදොසො ච සියා, යදි පන අකාරාදයො අක්ඛරා'ති අත්ථො භවෙය්‍ය, අකාරාවයවස්ස කස්සචි අභාවතො නිරත්ථකං සියා වුත්තදොසො ච, තස්මා තං සබ්බං ගහෙත්වා අකාරමරියාද අක්ඛරානීති අත්ථෙ ගහිතෙ වුත්තදොසාභාවතො මරියාදත්ථොවෙත්ථාදිසද්දො'ති අවගන්තබ්බො, අයමස්ස පදවිග්ගහො. යථා පන "අ ආ" ති ආදිසු කො'ති එකක්ඛරෙනෙව සඤ්ඤා ඨපිතා. කස්මා එවම්පි අක්ඛරා ගරු සඤ්ඤා කතා'ති, අයමෙත්ථ චොදනා. රූළ්හී අත්ථවසෙන විප්පකාරාසු සඤ්ඤාසු යා රූළ්හී සඤ්ඤා, සා වොහාරසුඛමත්තමෙව සාධෙති. යා පන අන්වත්ථසඤ්ඤා, සා තඤ්චෙව සාධෙති, අත්තනො අත්ථස්ස සභාවඤ්ච දීපෙති. ඉධ පන වොහාරසුඛමත්තමනපෙක්ඛිත්වා අත්තනො අත්ථස්ස සභාවදීපනත්ථං ගරුසඤ්ඤා කතාති, අයමෙත්ථ පරිහාරො. අථවා, අපිග්ගහණං කස්මා කතන්ති චොදනා, සඤ්ඤා විධානෙසු සබ්බසාධාරණසඤ්ඤාව පඨමං වත්තබ්බා'ති, සබ්බසාධාරණං අක්ඛරසඤ්ඤං ඨපෙන්තො සිස්සානමාදරුප්පාදනත්ථං අඤ්ඤෙහි උපරි ඨපෙතබ්බං නාමං සන්ධාය "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති වුත්තං, තස්මා තදනුරූපවසෙනෙව ඨපෙතබ්බන්ති විඤ්ඤෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තානං පාකටකරණමුඛෙන "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීසං" ති සඤ්ඤාසුත්තමාරභි, තස්මා හෙට්ඨා වුත්තානං අපෙක්ඛාකරණත්ථම්පිග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං, අයං හෙත්ථ අත්ථො. තෙ ච ඛො අක්ඛරා අපි අකාරාදයො එකචත්තාළී සන්ති. වක්ඛති ච "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති ඉමස්ස ඨපෙතබ්බනාමාපෙක්ඛත්ථං තෙන ඛ්වෙත්ථ "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති, අපිග්ගහණෙ පන අසති "තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨ" ති ආදීති විය අඤ්ඤනාපෙක්ඛං සියා'ති පරිහාරො.

අථවා, ආදයො'ති එත්ථ කතමො බහුබ්බීහීති චොදනා, එත්ථ ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහීති දට්ඨබ්බො, දුවිධො හි බහුබ්බීහි තග්ගුණාතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණවසෙන, තත්ථ තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණං ලම්බකණ්ණමානයෙති ආදිසු, අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණං පබ්බතාදීනි ඛෙත්තානීති ආදිසු, ඉධ පන යදි අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි භවෙය්‍ය, "පුග්ගිඛකාරෙ එ, කරස්ස'කාරෙ ච, ලොපමෙත්ත මකාරෙ" ති එවමාදිසු අකාරග්ගහණමසිද්ධං සියා, තෙන විඤ්ඤායති තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි එවෙත්ථ ගහිතො'ති පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාපාදයො'ති වුත්තත්තෙව අකාරාදීනං ගහණෙ සතිපි එකචත්තාළීසන්ති කස්මා වුත්තන්ති චොදනා. ඉධ සුත්තගතප්පකාර එකචත්තාළීසං, ඛණ්ඩා පන අඤ්ඤෙපි අක්ඛරා සන්තීති ඤාපනත්ථන්ති පරිහාරො. නනු පමාණවචනං තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණෙ ජාතාපච්ඡෙදපදත්ථන්ති, තං න, අසතිපි තස්මිං පුවිඤ්ඤායනා, "සුඛිකාකාරෙ එ" ති එවමාදීසුපි හි අකාරෙති වචනෙනෙව සකලා විඤ්ඤාතුං, අසති හි තස්මිං අකාරස්සෙව අක්ඛරත්තාපාදනතො, අසති ච තස්මිං අක්ඛරෙන "අනක්ඛරෙහිකාර" මි'ති කාරප්පච්චයාභාවා. තස්මිං පන අසති අකාරො'ති වොහාරාභාවො,

එසා ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි එතා ච අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණ බහුබ්බීහීති පයොගවසෙන අවගන්තබ්බං. තථා හි; “භූවාදයො ධාතවො” ති එවමාදීසු අසති'පි තස්ස තඤ්ඤාපකෙ පමාණවචනෙ “භවතො භොතො” ති එවමාදිප්පයොගාව විඤ්ඤාපෙන්ති, භවතො ති භූසත්තාසම්භවන්තස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා” ති අනන්ත වචනස්ස “සෙසෙසු න්තුව” ති න්තසද්දං සවිභත්තිම්හි න්තු මිව කත්වා “භොතිතා සස්මිංතාසු” ති භොආදෙසෙ කතෙ රූපං. එසො ච අන්තපච්චයො ධාත්වධිකාරෙ විහිතො, තෙන ඤායති භූ ඉච්චෙවම්පි ධාතුසඤ්ඤං ලභතීති. අපි ච, යදි පමාණ වචනං, තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහිස්ස විඤ්ඤාපකං සියා, “ලහු මත්තා තයො රස්සා” ති එත්ථාපි තයො'ති වුත්තත්තා තග්ගුණ සංවිඤ්ඤාණබහුබ්බීහි භවෙය්‍ය, එවඤ්ච සති ලහු භූතා මත්තාපි රස්සා 'ති ආපජ්ජෙය්‍ය, සා හි එතෙසං ගුණභාවෙන ගහිතා'ති, තස්මා යං වුත්තං අඤ්ඤස්සාපි අත්ථිභාවඤාපනත්ථන්ති, තං සුවුත්තං.

අථවා, කස්මා අකාරොව එතෙසං ආදීති චොදනා.

“පයතනං පන ඨානානං පටිපාටිවසා'පි ච,
නිස්සයාදිප්පභෙදෙහි වුත්තො තෙසමිමුස්සකමො.”

තත්‍ර හි; පඤ්චඨානානි කණ්ඨතාලුමුද්ධදන්තොට්ඨවසෙන, තානි පන ඨානානි උප්පජ්ජන්ති එත්ථ අක්ඛරානීති ඨානානීති වුච්චන්ති, ඉදං වක්ඛාමීති හි අනුට්ඨානකරණතො අනුච්චාරණතො තස්මිං තස්මිං ඨානෙ උප්පන්නෙන පඤ්චධාතුනා උපාදින්නසම්භවෙන තස්ස තස්ස සද්දො ජායති, න වෙත්ථ පුබ්බාපරවිසෙසො, සො පන අකාරාදි නාමෙන වොහාරමාගතො. තත්‍ර ච:—

අවණ්ණකවග්ගහකාරා කණ්ඨජා.
ඉවණ්ණචවග්ගයකාරා තාලුජා
ටවග්ගරකාරළකාරා මුද්ධජා.
තවග්ගලකාරසකාරා දන්තජා
උවණ්ණපවග්ගා ඔට්ඨජා.
එකාරො කණ්ඨතාලුජො
ඔකාරො කණ්ඨොට්ඨජො
වකාරො දන්තොට්ඨජො

තත්ථ ච අවණ්ණකවග්ගහකාරා කිඤ්චාපි කණ්ඨෙව ජායන්ති තථාපි සාලපුතිභෙදෙහි භින්නානි වෙදිතබ්බා. යථා හි එකිස්සා යෙව ඉත්ථියා ගබ්භෙ උප්පජ්ජමානා දාරකා වණ්ණාදිභෙදෙන භින්නවණ්ණා හොන්ති, එවමිමෙසම්පි දට්ඨබ්බානි. යදි පන එකස්මිං ඨානෙ විසදිසත්තම්පි ජායන්ති, අඤ්ඤෙසම්පි විසදිසත්තං කණ්ඨෙව කස්මා නුප්පජ්ජන්තීති චොදනා තස්ස සබ්බ සම්බන්ධනතො. යථා හි එකිස්සාව ඉත්ථියා ගබ්භෙ වණ්ණාදිවිසදිසෙසු දාරකෙසු ජායමානෙසුපි න අඤ්ඤස්ස කුච්ඡිගතාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච ඨානසුතිකාලභෙදභින්නා එකවණ්ණාදිසත්ථර නිස්සයාදිවසෙන දුවිධා, තත්ථ ච

නිස්සයා බ්‍යඤ්ජනා නිස්සිතා, තථා හි; සරපටිබද්ධවුත්තිනො බ්‍යඤ්ජනා, න බ්‍යඤ්ජනපටිබද්ධවුත්තිනො සරා, තස්මා ච “නිස්සය නිස්සිතෙසු නිස්සයාව පඨමං වත්තබ්බා” ති සරාව පඨමං වුත්තා තෙ ච දුවිධා එකජ ද්විජාති, එත්ථ ච ද්විජා අප්පකා එකජා බහුතරා’ති “අප්පකබහුකෙසු බහුකාව පඨමං වත්තබ්බා” ති එකජාව පඨමං වුත්තා තෙ ච කණ්ඨතාලොට්ඨජවසෙන තිවිධා, තත්ථ ච ඨානපටිපාටියා පඨමං කණ්ඨජාව වත්තබ්බා, තතො තාලුජා, තතො ඔට්ඨජා තෙ ඨානානුක්කමෙන වුත්තා. තත්ථ ච ලහුකත්තා රස්සානං, ගරුකත්තා දීඝානං, “ලහුකගරුකෙසු ලහුකාව පඨමං වත්තබ්බා” ති රස්සාව පඨමං වුත්තා ද්විජෙසු පන එකාරොව පඨමං වුත්තො, කස්මා . පඨමපතිට්ඨිතඨානවන්තත්තා’ති අයමෙත්ථ සරානමනුපුබ්බි චින්තා

බ්‍යඤ්ජනා පන දුවිධා, වග්ගාවග්ගවසෙන, තත්ථ ච වග්ගානං බහුකතරත්තා ඉතරෙසං විත්ථාරත්තා වුත්තනයෙන වග්ගාව පඨමං වුත්තා. පඤ්චවග්ගානං පන අනුක්කමො ඨානානුක්කමවසෙන වෙදිතබ්බො පඨමං හි කණ්ඨට්ඨානං පතිට්ඨිතං, තතො තාලුමුද්ධදන්තොට්ඨානානීති තත්ථ ච වග්ගක්ඛරාපි දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, තෙසු ච කිඤ්චාපි බහුකතරත්තා ඝොසාව පඨමං වත්තබ්බා තථාපි යෙ ඝොසවන්තො, තෙ ගරුකා, යෙ පන අඝොසවන්තො තෙ ලහුකාති, “ගරුකලහුකෙසු ලහුකාව පඨමං වත්තබ්බා” ති අඝොසාව පඨමං වුත්තා, තත්ථාපි වග්ගාදයො ලහුකකරණත්තා පඨමං වුත්තා, දුතියෙ පන ගරුකකරණත්තා පච්ඡා වුත්තා තෙ ච සරූපාසරූපවසෙන දුවිධා, තෙසමනුක්කමො වුත්තනයොව.

අථවා, වග්ගක්ඛරාපි දුවිධා සරූපාසරූපවසෙන, තත්ථ ච සරූපා *බහුකතරත්තා පඨමං වුත්තා, තතො ඉතරෙ. තත්ථ ච සරූපා දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, තෙ පන කිඤ්චාපි සමානා, තථාපි අඝොසාව පඨමං වුත්තා ඝොසපුබ්බභාගෙ අඝොසානං වත්තබ්බත්තා. එවං හි සති අසංකිණ්ණතා හොතීති තෙසං වුත්තනයමෙව. අවග්ගා’පි දුවිධා ඝොසාඝොසවසෙන, වුත්තඤ්ච වුත්තියං;† ග ඝ ඞ ජ ඣ ඤ ඩ ඪ ණ ද ධ න බ භ ම ය ර ල ව හ ළ ඉති ඝොසා; ක ඛ ච ඡ ට ඨ ත ථ ප ඵ ස ඉති අඝොසාති. තත්ථ ච බහුකතරත්තා ඝොසාව පඨමං වුත්තා, තතො ඉතරෙ. ඝොසා ච දුවිධා එකජ ද්විජාති, තත්ථ ච බහුකතරත්තා එකජාව පඨමං වුත්තා, තෙසං පනානුක්කමො ඨානපටිපාටිවසෙන වෙදිතබ්බො තතො ද්විජෙ, තතො අඝොසො සළ ඉති ච, තත්ථ පන සකාරෙ ඝොසත්තා කණ්ඨජත්තා ච‡ කිඤ්චාපි පඨමං වත්තබ්බො, පටිපාටිවසෙන වුත්තොපි උප්පටිපාටිවසෙන උප්පජ්ජතීති ඤාපනත්ථං උප්පටිපාටියා වුත්තොති දට්ඨබ්බං. ළකාරං පන ඩකාරවිකාරං කත්වා සද්දසත්ථෙ පඨන්ති, ඉධ පන විසුං යෙව පඨිතං, ළුත්තකාරෙ පන තස්ස ඨානෙ ළකාරමෙව

---

* සරූපාසරූප ඊසල † වග්ගම්පි සද්ද ‡ කණ්ඨජත්ථ වග්ගාපි ඊසල

පඨන්ති දිස්සන්ති හි, "සච්චිදන්තරලා චාගමා; දගස්ස ළෙ ලං" ඉච්චෙවමාදීසු, තස්ස පන කිඤ්චාපි ඝොසාඝොසවිචාරණා න කතා. ළකාරස්ස වුත්තවිචාරණානුසාරෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න කතාති දට්ඨබ්බං. තස්ස තට්ඨානියත්තා සද්දසත්ථෙ පන ඩකාරස්ස වුත්තප්පකාරමෙව සඞ්ඛාත න තස්ස විසුං වුත්තං. තං පන න සබ්බෙ සබ්බත්ථ වොහරන්ති. කෙචි පන තස්ස ඨානෙ ළකාරං පඨන්ති, කෙචි ඩකාරන්ති ඤාපනත්ථං. මුද්ධජත්තා ඝොසත්තා ච රකාරානන්තරං වත්තබ්බොපි පච්ඡිමං කත්වා වුත්තොති දට්ඨබ්බං. අස්සරත්තා අවග්ගත්තා ඝොසාඝොසවිනිමුත්තත්තා ච සබ්බ පච්ඡිමං කත්වා නිග්ගහීතං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අයමෙත්ථ පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාති එත්ථ අසද්දො.

"පටිසෙධවුද්ධිතබ්භාවෙ අඤ්ඤත්ථෙ සදිසෙපි ච,
විරුද්ධෙ ගරහෙ පුඤ්ඤෙ අභාවෙ විරහප්පකෙ" ති.

වුත්තෙසු දසසු අත්ථෙසු කතරං අත්ථොති චොදනා තත්ථ හි; අබ්‍රාහ්මණොති ආදීසු පටිසෙධෙ දිස්සති, අසෙක්ඛා ධම්මාති ආදීසු වුද්ධියං, අනවජ්ජම්පිණ්ඩන්ති ආදීසු තබ්භාවෙ, අව්‍යාකතා ධම්මාති ආදීසු අඤ්ඤත්ථෙ, අමනුස්සොති ආදීසු සදිසෙ, අකුසලා ධම්මාති ආදීසු විරුද්ධෙ, අරජති ආදීසු ගරහෙ, අපාපොති ආදීසු පුඤ්ඤෙ, අපුත්තකං සාපතෙය්‍යන්ති ආදීසු විරහෙ, අනුදරා කඤ්ඤාති ආදීසු අප්පකෙ, ඉධ පන අඤ්ඤත්ථෙ, ඛරණං ඛරන්තං*ඛයං නත්ථි එතෙසන්ති අක්ඛරානි විරහෙ වා දට්ඨබ්බාති පරිහාරො

අථවා, කිමිදං සමුදායවාක්‍යනිප්ඵන්නන්ති උදාහු අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නන්ති චොදනා. ඉහ අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නන් එව දට්ඨබ්බා. අඤ්ඤථා ගඞ්ගාකූලස්ස සතං දණ්ඩන්ති ආදීසු විය, අකාරාදයො සමුදිතාව අක්ඛරා නාම භවෙය්‍යුං, එවං ච සති "ලතො වොකාරෙ ච; සරස්ස කාරෙ වෙ" ති එවමාදීනි සුත්තානි න සිජ්ඣෙය්‍යුං.† එවම්පිතානි වෙතානි ආචරියෙන, තෙන තානෙව ඤාපයන්තීති සඤ්ඤදත්තාදෙවදත්තාදයො භුඤ්ජන්තීති ආදීසු විය අවයවවාක්‍යනිප්ඵන්නවසෙනෙවෙදං වුත්තන්ති පරිහාරො

අථවා, එත්ථ ච ආදයොති සමාසපදන්ති වදථ, ඉමස්ස ච සුත්තස්ස අජ්ඣායතනාමෙ අලෙඛ්‍යං සුත්තානං. අභාවතො තෙන සමා සො හොතීති චොදනා. අද්ධත්තවසෙන සබ්බං විභංගකත්වා පච්ඡා ගන්ථාරම්භකරණතො උපරි වත්තබ්බං සච්චච එව. වුත්තන්ති පරිහාරො

අථවා,"අනෙකා අනවරසනාපුණො" ති ආදීසු අක්ඛරා නාමිකති ඤාපනත්ථිදන්ති ඤාණානවිසිට්ඨානං, තාදිවධි අධිපිතෙ වොහාරෙ න පුරෙන්තා, වොහාරෙ අතයි තත්ථ තත්ථ වොහරියමානා ඉමෙපි ඤාපනස්සිදන්ති වචනං න යුත්තන්ති චොදනා යථා ලොකෙ තථා සද්දසත්ථෙපි පටිපජ්ජිතබ්බතො. න එවරූපං. අව

* ඛරණං ඛරනං ඛීනං ඛීල † සංස්කෘත විරච

ගන්තබ්බං. ලොකෙ'පි හි රුක්ඛස්මිං අසති න බීජෙන භවිතබ්බං, බීජස්මිං අසති න රුක්ඛෙනෙති න වත්තයන්ති. පරමත්ථෙපි අවිජ්ජාය අසති න ඛන්ධෙන භවිතබ්බං, ඛන්ධස්මිං අසති න අවිජ්ජායෙති න වත්තයන්ති, සද්දසත්ථෙපි සඞ්ඛ්‍යුපමායෙසාති පටික්ඛිත්තාති පරිහාරො.

අථවා, කතමිදං සඤ්ඤාසඤ්ඤීවිධානමිති ඤායතෙති චොදනා. යථා පන කුසලං රූපං චක්ඛුමා'ති ආදීසු අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛා යෙව අත්ථා සම්භවන්ති, තථා ඉධාපි අක්ඛර ඛ අපි ච ආදයො ච එකචත්තාලීසඤ්ඤාති අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛා අත්ථා භවෙය්‍යුං. යථා වා පන නීලුප්පලන්ති ආදීසු සමානාධිකරණත්ථා සම්භවන්ති, එවමිධාපි පච්චත්තවිභත්තියුත්තත්තා* සමානාධිකරණත්ථසම්භවතො අක්ඛරා ආදයොති වා අත්ථා භවෙය්‍යුං. "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො" ති වත්වා වුත්තත්තා අක්ඛර නාම අකාරාදයොති වා අත්ථා භවෙය්‍යුං. සෙට්ඨන්ති ආදිනා නයෙන පණාමාරහස්ස සත්ථුනො පණාමං කත්වා සද්දවාරං වොක්කමිත්වා ආරද්ධත්තා අනුම්මත්තවචනමිදන්ති විඤ්ඤායති, තස්ස ච අනුම්මත්තවචනත්ථෙ සිද්ධෙ පඨමත්ථොපි තාව න සක්කා †විඤ්ඤාතුං, දුතියත්ථො'පි "අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො, අක්ඛරෙහි කාර" මිච්චෙවමාදීසු අක්ඛරසද්දෙන අකාරාදීනං ගහිතත්තා අක්ඛරසද්දස්ස ච විසෙසකත්තෙන සති උප්පලසද්දං විනා නීලසද්දෙන විය ආදිසද්දං විනා අක්ඛරසද්දෙන තදත්ථස්ස අනුපලබ්භනතො න ගහෙතබ්බො, තතියත්ථො පන වුත්තප්පකාරත්තුරූපත්තා ගහෙතබ්බො'ති පරිහාරො.

අථවා, ඉදං පන සුත්තං සඤ්ඤාධිකාරපරිභාසාවිධිසුත්තෙසු කතමන්ති චොදනා. චතුබ්බිධං හි සුත්තං, "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති එවමාදීනි සඤ්ඤාසුත්තානි "ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං" මිච්චෙවමාදීනි අධිකාරසුත්තානි, "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති එවමාදීනි පරිභාසාසුත්තානි, "වමොදුදන්තානං" ති එවමාදීනි විධිසුත්තානි තෙසු පනිදං සඤ්ඤාසුත්තන්ති පරිහාරො.

අථවා, අක්ඛරාති වුත්තෙ අකාරාදීනං ඤාපනත්ථමිදං සුත්තං වුත්තන්ති වදථ, කිං පච්චෙකකාරෙසුයෙව අක්ඛරෙ වදථ, යථා ඛකාරෙ තථා රකාරෙ උභොසු සබ්බෙ වා'ති. කිං චෙත්ථ, යදි තාව අකාරෙ ච අක්ඛරෙ වදථ, නිරත්ථකවිභාවරසං වචනං, යදි පන න වදථ, යථා සක්ඛරසකලා තෙලං පච්චෙක අවයවෙ නිරත්ථකාව රාසිං කත්වා පීළිතා‡ නිරත්ථකා හොන්ති, එවං අවයවෙ'පි වත්තුං අසමත්ථතාය සමුදිතාපි අසමත්ථාව භවෙය්‍යුන්ති චොදනා. යථා පන රථචක්කනෙමිකුබ්බරාදයො ගමකා. පච්චෙක අවයවෙ කිඤ්චාපි නිරත්ථකා, තථාපි සමුදිතා සාත්ථකා සම්භවන්ති, එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. අයං හි එතෙසං සභාවො සමුදායෙව සාත්ථකතා'ති පරිහාරො

* යුත්තත්තා මරම්ම

† පඨමත්ථං පන න සක්කා සීහල ‡ පීළිතාපි සීහල

යදි එවං හි තුම්හෙහි සුත්තමෙව න වත්තබ්බං කදාචි'පි තෙසං සමුදායාභාවතො. තථා හි. අකාරං සුත්වා ඛකාරස්ස සවණකාලෙ අකාරො නස්සති, ඛකාරං සුත්වා රකාරස්ස සවණකාලෙ ඛකාරො නස්සති, එවං සමුදායස්ස අනුපලද්ධි හොති. එවං ච සති අත්ථාවබොධො න හොතීති චොදනා. යථා පන පරිබ්භමානමාදිත්තමලාතං පස්සතො තං චක්කං විය දිස්සති, න ච තදා එකක්ඛණෙ සබ්බත්ථොපලබ්භති,* එවං සන්තෙපි තං තං ඨානමාගතං ආරම්මණං කත්වා පවත්තෙසු නානාචිත්තසන්තානෙසු නිරුද්ධෙසු තෙහි ගහිතාකාරං සබ්බං සම්පිණ්ඩිත්වා චිත්තසන්තානස්ස අලාතචක්කං විය දිස්සති, සබ්බත්ථොපලබ්භමානං විය ච අතිලහුපරිවත්තිතාය චිත්තසන්තානස්ස. වුත්තඤ්ච භගවතා චිත්තස්ස අතිලහුපරිවත්තිතං සන්ධාය "නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං ලහුපරිවත්තං යථයිදං භික්ඛවෙ චිත්ත" න්ති එවං අක්ඛරානි සද්දං සුණන්තස්සාපි විසුං විසුං අකාරාදිකමාරම්මණං කත්වා පවත්තෙසු නානාචිත්තසන්තානෙසු නිරුද්ධෙසු තෙහි ගහිතමෙව සබ්බං සම්පිණ්ඩෙත්වා චිත්තායත්තස්ස පුබ්බෙ තමෙව පිණ්ඩං ඊදිසත්ථවාචකන්ති කතසඤ්ඤස්ස තමෙව පිණ්ඩිමාගම්ම අත්ථාවබොධො හොතීති පරිහාරො

ඉමිනා නයෙන තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ලබ්භමානවසෙන ජපකාරං නයං දස්සෙත්වා වණ්ණනා කාතබ්බාති

3 තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨ

තත්ථ අක්ඛරෙසු අකාරාදීසු ඔදන්තා අට්ඨ අක්ඛරා සරා නාම හොන්ති

තං යථා; අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ ඉති සරා නාම

කෙන සම්බන්ධො? "සරා සරෙ ලොපං."

"තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨ" ඉච්චෙවමාදිවුත්තෙ, "සරා සරෙ ලොපං" ති ආදීසු සරනාමමිති ඤාපනත්ථං. තත්ථෙති එකං පදං, ඔදන්තා'ති එකං පදං, සරා'ති එකං පදං, අට්ඨාති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ එකචත්තාලීසක්ඛරෙසු ඔකාරපරියන්තා අට්ඨ සරා නාමාති අත්ථො. ඔ අන්තො යෙසං තෙ=ඔදන්තා, සරන්ති ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති සරා, ව්‍යඤ්ජනානි සරෙන්තීති වා සරා, සති ච ව්‍යඤ්ජනානං සරෙ† භාවෙ සරපටිබද්ධවුත්තිතාය තෙසං සරන්ති අවත්වා, සෙ අපටිබද්ධවුත්තිතො‡ තෙ සයමෙව සරා'ති භණිතා'ති එත්ථ ච අවසානක්ඛරං චත්වාරි අද්ධක්ඛරං යස්මා න වුත්තානීති, තං චත්වාරි පරිවජ්ජෙතබ්බස්සාභාවා අට්ඨාති පමාණවචනං, බහිද්ධා අඤ්ඤෙපි සරා සන්තීති ඤාපනත්ථං, අසති'පි හි තස්මිං ඔදන්තා'ති වචනෙනෙව සිද්ධතො. තථෙවකාරො'පි ඔදන්තා'ති සඤ්ඤා විඤ්ඤාතුං, තථා ඉකාරෙ'ති චොදනා. න සක්කා ඔදන්තා'ති චත්වාරි අද්ධක්ඛරගහණෙන පරිවජ්ජෙතබ්බාභාවපටිදීපනතො. තඤ්ච තනුන්නංවිඤ්ඤාණ බහුබ්බීහි ඤාපනත්ථන්ති, තත්ථ, "ධාතුස්සන්තො ලොපො

---

* ලබ්භෙතොපලබ්භති චිරපා

† සරෙ භාවෙ-චිරපා ‡ සෙ අපටිබද්ධවුත්තිතො-සිගල

නෙකසරෙසො'ති එත්ථ ලොපො—අනෙකසරෙසෙති ඡෙදං කත්වා “වා පරො අසරූපා'ති අසරූපම්හා ඔකාරසරම්හා පරසරස්ස ලොපං කත්වා ලොපොනෙකසරෙසෙති වුත්තත්තාව තදත්ථස්ස සිජ්ඣනතො යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව ඉදං පන චතුප්ප සුත්තෙසු සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං ඉදං පන සුත්තං කස්මා ඉධෙව වුත්තන්ති චොදනා සබ්බසාධාරණසඤ්ඤං වත්වා පඨමනිද්දිට්ඨක්ඛරානං වා තදනන්තරං සරසඤ්ඤාය වත්තුං යුත්තත්තා එවමෙත්ථ සම්බන්ධාදයො ඡප්පකාරා වෙදිතබ්බා

4 ලහුමත්තා තයො රස්සා

තත්ථ අට්ඨසු සරෙසු අකාරාදිසු ලහුමත්තා තයො සරා රස්සා නාම හොන්ති

තං යථා අ ඉ උ ඉති රස්සා නාම.

කෙනත්ථො? “රස්සං”

“ලහුමත්තා තයො රස්සා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “අයො රස්ස මෙකවචනයොස්වපි ච” ඉච්චෙවමාදිසු රස්සා නාමිමෙති ඤාපනත්ථං. ලහුමත්තා'ති එකං පදං, තයො'ති එකං පදං, රස්සා'ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං තත්ථග්ගහණම්නානුවත්තතෙ, තෙන, තත්ථ අට්ඨසු සරෙසු ලහුමත්තා තයො සරා රස්සා නාමාති අත්ථො ලහුකං මත්තං යෙසං තෙ'ති=ලහුමත්තා, ලහුකං මත්තං=ලහුමත්තං, ලහුමත්තමෙතෙසං අත්ථීති වා ලහුමත්තා, තද්ධ “තදස්සත්ථීති වී වෙ' ති අධිකිච්ච “සද්ධාදිතො ණ” ති ණප්පච්චයන්තං කත්වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං මත්තාසද්දො චෙත්ථ අච්ඡරාසඞ්ඝාතසඞ්ඛාතං වා විජ්ජුප්පාදසඞ්ඛාතං වා අක්ඛිනිමිලනසඞ්ඛාතං වා කාලං වදතීති දට්ඨබ්බො තථා හි, තෙන මත්තෙන එකමත්තා රස්සා, ද්විමත්තා දීඝා, අඩ්ඪමත්තා ව්‍යඤ්ජනා'ති රස්සා'ති රස්සකාලිකා, රස්සසද්දො හි රස්සං කාලං වදති, තක්කාලිකා පන තබ්බොහාරෙන වුත්තා රස්සකාලමෙතෙසං අත්ථීති වා රස්සා, තද්ධ පන හෙට්ඨාවුත්තනයෙන ණප්පච්චයන්තො රස්සසද්දො'ති දට්ඨබ්බො ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං පන වුත්තනයෙනෙව විඤ්ඤාතබ්බං ඉදං පන එකමත්තා රස්සා'ති අවත්වා එවං වචනං දීඝඩ්ඪමත්තිකානම්පි සඞ්ගහණත්ථං එකමත්තා රස්සා'ති හි වුත්තෙ සබ්බථාවසෙන නියමොව වුත්තත්තා තෙ දීඝඩ්ඪමත්තිකා තෙ අසඞ්ගහිතා භවෙය්‍යුං, තස්මා “ලහුමත්තා තයො රස්සා” ති සබ්බථාවසෙන අනියමොව වුත්තං. එවං හි සති දීඝඩ්ඪමත්තිකානම්පි ලහුකමත්තත්තා සඞ්ගහිතාව හොන්ති. තයොග්ගහණං පන අඤ්ඤෙසු අසෙසෙසුපි රස්සා සන්තීති ඤාපනත්ථං තෙනහු එ ඔ සංයොගපුබ්බනිග්ගහීතාභාවවිඤ්ඤාපනත්ථන්ති හි ත සන්තා වත්තුනන්ති රස්සදීඝානං ණියසභාවෙ සති'පි ගනු රස්සපෙව පඨමං වුත්තත්තා පඨමමෙව තිට්ඨං ගන්තත්තා වා රස්සසඤ්ඤාව සරසඤ්ඤානන්තරං වත්තබ්බා'ති ඉමෙහිදං සුත්ත විහිතං ඉදංහි සුත්තං චතුසු සුත්තෙසු සඤ්ඤාසුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

5. අඤ්ඤෙ දීඝා.

තස් අට්ඨ සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ පඤ්ච සර දීඝා නාම හොන්ති.

තං යථා ; ආ ඊ ඌ එ ඔ ඉති දීඝා නාම

කෙන කවසො? “දීඝං.”

“අඤ්ඤෙ දීඝා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “දීඝං” ඉච්චෙවමාදිසු දීඝා නාමිමෙති සඤ්ඤාකරණත්ථං. අඤ්ඤෙ'ති එකං පදං, දීඝා'ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං සඤ්ඤාගහණවිඤ්ඤාපනත්ථන්ති,’ තෙන ; තත්‍ර තෙසු සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ දීඝා නාම හොන්තීති අත්ථො. දීඝං කාලං දීඝං, ඉතාපි තක්කාලිකා තබ්බොහාරෙන දීඝාති වුත්තා, තමෙතෙසමත්ථීති වා දීඝා. ගරුසඤ්ඤාකරණෙ පයොජනං පන වුත්තනයමෙව, විවත්තා දීඝා'ති අවත්වා අඤ්ඤෙ දීඝා'ති වචනං තිස්සත්තිමත්තකාසමත්ථි සඞ්ගහණත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. රස්සසඤ්ඤානන්තරං දීඝසඤ්ඤාව වත්තබ්බා'ති ඉමෙසං වුත්තං. ඉදම්පි සුත්තං සඤ්ඤාසුත්තන්ති වෙදිතබ්බං

6 සෙසා බ්‍යඤ්ජනා

එංපනා අට සරෙ සෙසා කකාරාදයො නිග්ගහීතන්තා බ්‍යඤ්ජනා නාම හොන්ති.

තං යථා ; ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං ඉති බ්‍යඤ්ජනා නාම.

කෙන කවසො? “සග සෙනි බ්‍යඤ්ජනෙ.”

“සෙසා බ්‍යඤ්ජනා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත” ඉච්චෙවමාදිසු බ්‍යඤ්ජනා නාමිමෙති සඤ්ඤාකරණත්ථං. සෙසා'ති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනා'ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. යෙ පන සරෙහි රස්සෙහි දීඝෙහි වා සෙසා, තෙ බ්‍යඤ්ජනා නාමාති අත්ථො වුත්තොති. අඤ්ඤෙ සෙසා නාම සෙසන්තීති සෙසා, සෙසා'ති සි සිස අසබ්බප්පයොගෙ ඉච්චෙතස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස “ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා” ති අධිකිච්ච “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයන්තස්ස “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතත්තං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණකාරෙ ලුත්තෙ “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති සස්ස වුද්ධිං කත්වා “තද්ධිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු චෙ” ති නාමමිව කත්වා “ජින වචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ”ති අධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති සද්දුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපි “සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු” ති අනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්තීති[1] කත්වා “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්තීති කත්වා “බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං යො” ති යො වචනං කත්වා

[1] සද්දප්පවත්තීති—මරම්ම

තස්ස "අතො නෙන; සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමා ඒ" ති ආකාරාදෙසෙ කතෙ "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. බ්‍යඤ්ජයන්ති අත්ථො එතෙහීති වා බ්‍යඤ්ජනා, තස්ස පන විපුබ්බස්ස අඤ්ජ බ්‍යත්ති ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "තඤ්ජාදීහි යු" ති අධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයං කත්වා තස්ස "අනකා යුණ්වුන" න්ති අනාදෙසෙ කතෙ වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා විභත්තුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සරා පන කිඤ්චාපි අත්ථං බ්‍යඤ්ජයන්තීති පටිලද්ධවිසෙසනාමත්තා පන බ්‍යඤ්ජනාති ඉධ න ගහිතාති දට්ඨබ්බා. යථා පන අස්සු ගමනත්තා අස්සොති වුත්තෙ කිඤ්චාපි ගවාදයො අස්සු ගච්ඡන්ති, පටිලද්ධවිසෙසනාමත්තාපි න තබ්බොහාරං* ලභන්ති. එවම්ධාපි දට්ඨබ්බං. පුබ්බනිද්දිට්ඨානං සරානං සඤ්ඤං වත්වා තදනන්තරං නිද්දිට්ඨානං සබ්බසාධාරණසඤ්ඤඤ්ච පඨමං වත්තබ්බාති ඉමෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

7. වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා

එතෙසං ඛො බ්‍යඤ්ජනානං කකාරාදයො මකාරන්තා පඤ්චපඤ්චසො අක්ඛරවන්තො වග්ගා නාම හොන්ති

තං යථා: ක ඛ ග ඝ ඞ, ච ඡ ජ ඣ ඤ, ට ඨ ඩ ඪ ණ, ත ථ ද ධ න, ප ඵ බ භ ම, ඉති වග්ගා නාම.

එතෙන කවංසො? "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ"

"වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා" තිමිනාපිදමුච්චතෙ, "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ඉච්චෙවමාදිසු වග්ගා නාපිමෙති ඤාපනත්ථං. වග්ගා'ති එකං පදං, පඤ්චපඤ්චසො'ති එකං පදං, මන්තා'ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. මකාරපරියන්තා බ්‍යඤ්ජනා පඤ්චපඤ්චවිභාගෙන තදක්ඛරවන්තො වා වග්ගා නාමාති අත්ථො. එත්ථ පඤ්චපඤ්චාති විච්ඡාවචනං, යථා; ගාමෙ ගාමෙ රමණීයොති, ඉමිනා පඤ්චපඤ්චභූතා වග්ගසඤ්ඤං පටිලභන්තානං බහුත්තං දස්සෙති. සොති විභාගත්ථවාචකො පච්චයො, "විභාගෙ ධා ච" ති සුත්තෙ චසද්දෙන සඞ්ගහිතො, අස්සාත්ථීති වාචකො වා, තද "තදස්සත්ථීති වී ච" ති එත්ථ චසද්දෙන සඞ්ගහිතො සො අනෙන මෙසං අත්ථීති=මන්තා. අද්ධක්ඛරසාවච්ඡෙද පරිසාණේ වුත්තත්තයාව බ්‍යඤ්ජනසද්දස්සානුවත්තනතො පඨමං නිද්දිට්ඨානං පඨමංයෙව වත්තබ්බතො ච ඉමෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

8 අං ඉති නිග්ගහීතං.

අං ඉති නිග්ගහීතං නාම හොති

එතෙන කවංසො? "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං."

"අං ඉති නිග්ගහීතං." තිමිනාපිදමුච්චතෙ, "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ඉච්චෙවමාදිසු නිග්ගහීතං නාපිදන්ති ඤාපනත්ථං. අං ඉති

* පටිලද්ධවිසෙස වචන පන න සාධාරණ-සම්බන්ධ

ඒකං පදං, ඉති ඉති ඒකං පදං, නිග්ගහීතන්ති ඒකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අං ඉති යං වුත්තං තං නිග්ගහීතං නාමාති අත්ථො. නිස්සාය ගය්හතීති නිග්ගහීතං, කිං නිස්සායාති චෙ, සරං නිස්සාය; අඤ්ඤස්සාපි තංසභාවෙ සති තන්නාමලාභෙ* පරිහාරො වුත්තනයොව. එත්ථ ච ඉතිසද්දෙ අනන්තරෙ වුත්තං බින්දුං නිද්දිසති, නියමාභාවෙ සබ්බම්පි සරෙන විනා නිද්දිසිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ලබ්භමානෙන පඨමං නිද්දිට්ඨෙන අකාරෙන නිද්දිට්ඨබින්දුං ච නිද්දිසතීති දට්ඨබ්බං. අං නිග්ගහීතන්ති වුත්තෙපි සිද්ධෙ ඉතිසද්දෙන තමෙවත්ථං පකාසෙති 'සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොතී'ති, තං පන උපරියෙව ආවිභවිස්සති. පච්ඡා නිද්දිට්ඨානං පච්ඡා වත්තබ්බතො ඉධෙදං වුත්තං. ඉදම්පි සඤ්ඤාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

9 පරසමඤ්ඤා පයොගෙ

යා ච පන සක්කතගන්ථෙසු සමඤ්ඤා ඝොසාති වා අඝොසාති වා තා පයොගෙ සති එත්ථාපි යුජ්ජන්ති

තත්ථ ඝොසවන්තො නාම, ගඝඞ ජඣඤ ඩඪණ දධන බභම යරලව හළ ඉති ඝොසා නාම අඝොසා නාම, කඛ චඡ ටඨ තථ පඵ ස ඉති අඝොසා නාම

තෙන කත්ථචි? "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"

"පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා, ගහස්සුපධස්ස වා"ති එවමාදීසු ඝොසාඝොසප්පධාදයො ඉමෙහි ඤාපනත්ථං. පරසමඤ්ඤාති ඒකං පදං, පයොගෙති ඒකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. පරෙසම්පි සමඤ්ඤා සුත්තන්තරෙ යොජෙතබ්බාති අත්ථො. පරෙසං සමඤ්ඤා=පරසමඤ්ඤා, වෙය්‍යාකරණානං සමඤ්ඤාති අත්ථො, පරස්මිං වා සමඤ්ඤා=පරසමඤ්ඤා, සක්කතගන්ථෙ සමඤ්ඤාති අත්ථො. පයුජ්ජනං පයොගො, තස්මිං පයොගෙ, සතීති සබ්බත්ථ අත්ථතො සමඤ්ඤං විනා පරසමඤ්ඤාය පච්ඡා වත්තබ්බතො ඉධෙදං වුත්තං. තිවිධා හි සඤ්ඤා, අන්වත්ථසඤ්ඤා සකසඤ්ඤා පරසඤ්ඤාති, තා පන අක්ඛරවග්ගඝොසාඝොසවසෙන† දීපෙතබ්බා

10 පුබ්බමධොඨිතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ

තත්ථ සන්ධිං කත්තුකාමො පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං අස්සරං කත්වා සරඤ්ච උපරි කත්වා සරෙන වියොජයෙ

තත්‍රාසමාදි

"පුබ්බමධොඨිතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සන්ධිං කත්තුකාමො පදච්ඡෙදෙ කතෙ පුබ්බභූතං බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං අස්සරං කත්වා සරතො වියොජයෙති ඤාපනත්ථං. පුබ්බන්ති ඒකං පදං, අධොඨිතන්ති ඒකං පදං, අස්සරන්ති ඒකං පදං, සරෙනාති ඒකං පදං, වියොජයෙති ඒකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං. පුබ්බභූතං බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතමස්සරං කත්වා සරතො වියො

* තන්නාමභාවෙ සීහළ † අක්ඛරඝොසාඝොසවසෙන සීහළ

ජයෙති අත්ථො. සරබ්‍යඤ්ජනපදෙසු විග්ගහො වුත්තොව. සරතො බ්‍යඤ්ජනං වියොජයෙති අවත්වා කස්මා එවං වුත්තන්ති යදි පන එවං වුත්තං භවෙය්‍ය, සසීලවාති ආදිසු සො—සීලවාති පදච්ඡෙදෙ කතෙ කතරං බ්‍යඤ්ජනං සරතො වියොජයෙති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය පුබ්බා පරන්ති නියමාභාවා, තංසන්දෙහනිවත්තනත්ථං පුබ්බග්ගහණං කතං. පුබ්බෙ ඨිතං බ්‍යඤ්ජනං සරතො වියොජෙත්වා කත්ථ ඨපෙතබ්බන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්ස සන්දෙහනිවත්තනත්ථං අධොඨිතග්ගහණං කතං. ආහ ච වුත්තියං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතමස්සරං කත්වාති, අයං හෙට්ඨතො, අධොඨිතං කත්වා අස්සරං කත්වාති. අස්සරග්ගහණං පන කස්මා කතං, අසතිපි අස්සරග්ගහණෙ සරෙන වියොජයෙති වුත්තත්තාව තදත්ථො විඤ්ඤායතීති. සච්චං, උත්තරසුත්තත්ථමස්සරග්ගහණං, අයං හෙට්ඨතො; අධොඨිතං අස්සරං බ්‍යඤ්ජනං පරක්ඛරං නයෙති එවං හි සති කස්මා තත්ථෙව න වුත්තන්ති චොදනා ඉධාපි කිඤ්චිමත්තත්ථසම්භවතො, අසති හි අස්සරග්ගහණෙ සරෙනෙති එවං ඨපිතත්තා,* කිං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං කත්වා සරෙන සහ වියොජෙතබ්බන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, අස්සරග්ගහණෙ සති අස්සරං කත්වා සරෙන සහාති අත්ථස්ස අවුත්තත්තා, සරෙනෙති එත්ථ සරතොති අත්ථො ලබ්භති කිං නාමෙතං වියොජයෙති, වුත්තත්තාව තදත්ථොපි ලබ්භතීති. න ලබ්භති, බන්ධුස්සෙව සමාගමොති ආදිසු බන්ධුස්ස—ඉවාති ඡෙදෙ කතෙ පරපදං පටිච්ච පරසකාරස්ස පුබ්බබ්‍යඤ්ජනත්තා, පුරිමසකාරතො අධොඨිතං කත්වා පරපදං පටිච්ච තං පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං සරෙන සහ වියොජෙතබ්බන්ති අත්ථස්ස සම්භවතො. කස්මා පනෙත්ථ සරතොති අවත්වා එවං වුත්තන්ති. යෙන කෙනචි ආකාරෙන සිස්සානං පරිඤ්ඤුප්පාදනත්ථං පච්චමත්තස්සාපි එවරූපං රූපං භවිස්සතීති: තථා හි; සරසඤ්ඤා සමාවචනස්ස “අමතනුම්භනාතුරජබ්‍රහ්මත්තසබ්බඤ්ඤුපිතාදිහි සමා නාමෙ” ති, සුත්තෙන ආදිග්ගහණෙන භාභාවෙ කතෙ “අතො නෙතා” ති තස්ස එනාදෙසෙ කතෙ “සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙතු පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපෙ කතෙ “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා” ති අතික්කම්ම “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති පරසරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවෙ කතෙ පුබ්බක්ඛරං පරක්ඛරමුපනීතෙ එවරූපං රූපං හොතීති, අයං පන කාරුණ්‍යෙවාපරාධො, නාචරියස්ස, තායෙව මතාසීති අසරනන්ති එත්ථ ච අකාරෙ විරහතො ඉදං පන පරිභාසාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රායමිති උදාහරණං; තස්ස පන තත්‍ර—අයං ඉති පදච්ඡෙදෙ කතෙ ඉමිනා සරතො බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති අතික්කම්ම “දීඝං” ති දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා උදාහරණසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

* ඨපිතස්සා මරටව

11. නයෙ පරං යුත්තෙ.

අස්සරං ඛො බ්‍යඤ්ජනං අධොඨිතං පරක්ඛරං නයෙ යුත්තෙ
තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍ය

යුත්තෙති කස්මා? අක්කොච්ඡි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ, එත්ථ පන යුත්තං න හොති

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"නයෙ පරං යුත්තෙ." කිමත්ථමිදමාරබ්භතෙ, සන්ධිං කත්තුකාමෙන සරතො වියොජිතක්ඛරං වා ඉතරං වා අස්සරං යුත්තට්ඨානෙ පරක්ඛරං නෙතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. නයෙති එකං පදං, පරන්ති එකං පදං, යුත්තෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අස්සරං බ්‍යඤ්ජනං යුජ්ජිතබ්බට්ඨානෙ පරක්ඛරං නෙතබ්බන්ති අත්ථො. යුජ්ජිතබ්බට්ඨානන්ති යුත්තන්ති විග්ගහො. වියොගානන්තරං සංයොගවිධායකස්ස වත්තබ්බත්තා ඉධෙදං වුත්තං. ඉදම්පි චතුසු සුත්තෙසු පරිභාසාසුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍යාති උදාහරණං, තස්ස පන තත්‍ර—අභිරතීති වා; අභිරතිං—ඉච්ඡෙය්‍යාති වා පදච්ඡෙදො, පුබ්බපක්ඛෙ පන "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝං" ති දීඝං කත්වා ඉමිනා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි* වෙදිතබ්බා ඉතරපක්ඛෙ පන "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති අධිකිච්ච "මදා සරෙ" ති නිග්ගහීතස්ස මකාරං කත්වා ඉමිනා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

සචෙතනා මුඛමත්තදීපනියං පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

12 සරා සරෙ ලොපං

සරා ඛො සබ්බෙපි සරෙ පරෙ ලොපං පප්පොන්ති

යස්සින්ද්‍රියානි සමථං ගතානි, නොහෙතං භන්තෙ, සමෙතායස්මා සඞ්ඝෙන

"සරා සරෙ ලොපං" කිමත්ථමිදමාරබ්භතෙ, අනන්තරෙසු සරෙසු පුබ්බසරස්ස ලොපඤාපනත්ථං. සරාති එකං පදං, සරෙති එකං පදං, ලොපන්ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. සරා ඛො සරෙ පරෙ ලොපං පප්පොන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච සරාති කාරියිනිද්දෙසො† සරෙති නිමිත්තං, ලොපන්ති කාරියං. සරන්තීති සරා, ලුප්පතීති ලොපො. සරානං පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා පඨමං තෙසං සන්ධිවිධානං වත්තබ්බන්ති ඉධෙදං වුත්තං. එත්ථ ච සරෙසූති අවත්වා සරෙති වචනං එකෙකස්මිං යෙවාති ඤාපනත්ථං. යදි එවං සරෙති අවත්වා කස්මා සරාති වුත්තන්ති එකවචනන්තම්පි ලොපො හොතීති

---

* පදසිද්ධි සීහල † කාරිනො නිද්දෙසොති මරම්ම

ඤාපනත්ථං, තෙන "සබ්බතො ගණස්ස වා" ති එත්ථ අච ආච ඉච ඊච එ චාති විග්ගහං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා අආඉඊඑති එවං සිතෙ ඒකාරෙ පරෙ සෙසසරානං ලොපො හොතීති දට්ඨබ්බං

යස්සින්ද්‍රියානීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන යස්ස—ඉන්ද්‍රියානි, තෙන හි—එත්ථ, සමෙතු—ආයස්මාති පදච්ඡෙදං කත්වා සරතො බ්‍යඤ්ජනං විසොජෙත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉමස්මිං කප්පෙ සබ්බානෙව කාරක සුත්තානි

13 වා පරො අසරූපා

සරම්හා අසරූපා පරො සරො ලොපං පප්පොති වා

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කිනූමාව සමණියො

චාත් කස්මා ? පචින්ද්‍රියානි, තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති

'වා පරො අසරූපා' තිමත්ථම්පිදමුච්චතෙ, අසරූපම්හා සරම්හා පරො සරො විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. වාති එකං පදං, පරොති එකං පදං, අසරූපාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සරග්ගහණං 'අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො' ති කත්වා එකවචනන්තෙන පරොසද්දෙන සම්බන්ධො හොති, සරෙග්ගහණං පඤ්චමන්තෙන අසරූපාසද්දග්ගහණෙන සම්බන්ධො හොති යත්ථ හි කාරියකාරිනිමිත්තානි න සන්ති, තත්ථෙව කාරියකාරිනිමිත්තභාවෙන වත්තන්ති යත්ථ පන සන්ති තත්ථ තබ්බිසෙසනභාවෙනෙව වත්තන්තීති වා නයා ඉධ පන නිමිත්ත කාරීනං සම්භවා හෙතු නිමිත්තකාරීනං තබ්බිසෙසනභාවෙනෙව වත්තන්ති, කාරියපදම්පි පන කාරියං කාරියවසෙනෙව වත්තතෙ, තෙන අසරූපම්හා සරම්හා පරො සරො විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති අත්ථො සමානං රූපං යස්ස සො = සරූපො; න සරූපො = අසරූපො, තප්පුරිසසමාසත්තා "අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ" ති නකාරස්ස අත්තං හොති, තස්මා අසරූපා වා අසරූපාති වුත්තෙ'පි පරොති විසෙසනෙන. කිමත්ථං පරග්ගහණං කතන්ති පුබ්බස්සාපී'ති ආසඞ්කා සම්භවතො කතන්ති, යදි හි තං සඞ්කාය විනා, පුබ්බසුත්තෙනෙව සිද්ධත්තා සුත්තමෙව න වත්තබ්බං සියාති න වත්තබ්බං, තස්මා, පුරිමසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ අසරූපම්හා සරම්හා පුබ්බපරෙ විකප්පෙන ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං විත්ථාරන්ති වත්තුං සන්දෙහයොගා, තස්මා පුබ්බස්ස සිද්ධාකාසන්ති යං වුත්තං, තං සුවුත්තං.

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ චත්තාරො—ඉමෙ, කිංනු—ඉමාවාති පදච්ඡෙදං කත්වා සරතො බ්‍යඤ්ජනං විසොජෙත්වා අනන්තරසුත්තෙන පුබ්බසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ

අපවාදත්තා* තං නිවාරෙත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

පඤ්ඤින්ද්‍රියානීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පඤ්ඤා—ඉන්ද්‍රියානි, තථා—අස්සූති පදච්ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පරසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ වාගහණෙන ලොපමකත්වා අනන්තරසුත්තෙන පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

14. ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ

සරො ඛො පරො පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොති.

සඞ්ඛ්‍යං නොපෙති වෙදගූ, බන්ධුස්සෙව සමාගමො

ක්වචීති කස්මා ? පඤ්ඤින්ද්‍රියානි, තථූපමං ධම්මවරං අදෙසයි.

"ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරො සරො ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොතීති සුත්තත්ථො. ක්වචීති එකං පදං, අසවණ්ණන්ති එකං පදං, ලුත්තෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො පරොගහණං වත්තතෙ, තෙන: ආදිලුත්තෙ සරසද්දෙ 'අස්වෙසා විගතා විපන්නාමෙ' ති කත්වා එකවචනන්තෙන පරසද්දෙන සම්බන්ධො හොති, සත්තමියන්තා සරෙති සත්තම්‍යන්තෙන ලුත්තෙසද්දෙන, තෙන: පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ පරො සරො ක්වචි අසවණ්ණං පප්පොතීති අත්ථො. සමානො වණ්ණො = සවණ්ණො, න සවණ්ණො = අසවණ්ණො, තං අසවණ්ණං වාගහණෙ විජ්ජමානෙ'පි ක්වචිග්ගහණං කස්මා කතන්ති. වාගහණසම්බන්ධෙ සති සෙසුයොගෙන එකාදෙසස්සෙව රූපවිකප්පං හොති, ක්වචීති වුත්තෙ පන සෙසුයොගෙන එකාදෙසමෙව හොති, එකාදෙසං නෙව හොති, තදත්ථම්පි ක්වචිග්ගහණං කතං.

සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සඞ්ඛ්‍යං න—උපෙති, බන්ධුස්ස—ඉව සමාගමොති පදච්ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තෙන පරසරස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ වාගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙනපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා උකාරස්ස අසවණ්ණමොකාරං කත්වා තථා ඉකාරස්සෙකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එත්ථ පන කස්මා අසවණ්ණගහණෙන එකාරොකාරාව ඉකාරුකාරානං පප්පොන්ති කාරණමාහ. ඨානාසන්නතො, අථවා, තස්ස එතෙසං සවණ්ණාති = අසවණ්ණා, තෙ පන, එකාරොකාරාව. ඉතරෙ පන අකාරාදයො සවණ්ණාති වුච්චන්ති, තෙන: අසවණ්ණං පප්පොතීති වුත්තෙන එකාරොකාරාව ගහෙතබ්බා.

පඤ්ඤින්ද්‍රියානීතාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පඤ්ඤා—ඉන්ද්‍රියානි, තථා—උපමන්ති පදච්ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා ඉමිනා පරසරානං අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා: පච්ඡිමෙ "සරා සරෙ ලොපං: වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝං" ති දීඝං කත්වා පරනයං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

---

* අපවාදත්තා කත්ථි

15 දීඝං

සරෙ ඛො පරෙ පුබ්බස්සරෙ ලුත්තෙ ක්වචි දීඝං පප්පොන්ති

සද්ධීධවිත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, අනාගාරෙහි චූභයං

ක්වචීති කස්මා ? පඤ්චහුපාලි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, නත්ථඤ්ඤං කිඤ්චි

“දීඝං ’ කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පුබ්බස්සරෙ ලුත්තෙ පරෙ සරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං ඉධ පන කාරියසෙසච නිද්දිට්ඨත්තා නිමිත්තකාරිනො අනන්තරෙ විය වත්තන්ති, ක්වචිග්ගහණමෙව වත්තතෙ, තෙන පුබ්බස්සරෙ ලුත්තෙ පරෙ සරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොතීති අත්ථො විග්ගහො මෙත්ථ වුත්තොව

‘ සද්ධීධවිත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ ’ න්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සද්ධා—ඉධ විත්තං, අනා—අගාරෙහි ච—උභයන්ති ඡෙදං කත්වා “ සරා සරෙ ලොපං ” ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තත්තය මධිකිච්ච ඉමිනා පරසරානං දීඝං පාපෙත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

පඤ්චහුපාලීති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන පඤ්චහි—උපාලි, නත්ථි—අඤ්ඤන්ති ඡෙදං කත්වා “සරා සරෙ ලොප ’ න්ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙන අකත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

16 පුබ්බො ච

පුබ්බො ච සරො පරසරලොපෙ කතෙ ක්වචි දීඝං පප්පොති

කිංසූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, සාධූති පටිස්සුණිත්වා

ක්වචීති කස්මා ? ඉතිස්ස මුහුත්තම්පි

“ පුබ්බො ච කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ පුබ්බො සරො දීඝං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං පුබ්බොති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං ඉධ පන කාරිනො නිද්දිට්ඨත්තා කාරීනං ඨපෙත්වා කාරියනිමිත්තානෙව වත්තන්ති පරෙසද්දෙ පන පුබ්බසද්දෙන අසම්බන්ධත්තා කාරීනං ඨපෙත්වා ලුත්තෙති නිද්දිට්ඨනිමිත්තමෙව විසෙසෙති, සරා සරෙති යථාසම්භවං තංවිසෙසකාව හොන්ති, තෙන පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ පුබ්බො සරො ක්වචි දීඝං පප්පොතීති අත්ථො චසද්දග්ගහණං පන ලුත්තදීඝග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං අපි කතත්තාව වත්තමානෙ'පි චානුකඩ්ඪිතත්තා උත්තරත්‍ර නානුවත්තතෙ ඉති දස්සනත්ථං

කිංසූධ විත්තන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන කිංසු—ඉධ විත්තං, සාධු—ඉති පටිස්සුණිත්වාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “ සරා සරෙ ලොපං ” න්ති අධිකිච්ච “ වා පරො අසරූපා ” ති පරසරානං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තචතුක්කමධිකිච්ච පුබ්බසරානං ඉමිනා දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

ඉතිස්සාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉති—අස්සාති ඡෙදං කත්වා උත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපං කත්වා පුබ්බසරස්ස ඉමිනා දීඝෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙන අකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

17. යමෙදන්තස්සාදෙසො

එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොති.

අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො, ත්‍යාහං එවං වදෙය්‍යං, ත්‍යාස්ස පහීණා හොන්ති

ක්වචීති කස්මා? තෙනාගතා, ඉති නෙතං.

“යමෙදන්තස්සාදෙසො” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. යං'ති එකං පදං, එදන්තස්සාති එකං පදං, ආදෙසොති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. ආදිසුත්තතො සරෙග්ගහණස්ස ච තතිය සුත්තතො ක්වචිග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. ආදෙසාපෙක්ඛත්තා යොති වත්තබ්බෙ යන්ති වචනං සන්ධිවසෙන සුඛුච්චාරණත්ථං, වචනං රූපන්ති වා සම්බන්ධො. එසෙව අන්තො = එදන්තො, තස්ස එදන්තස්ස, දකාරෙ මිස්සකාදෙසාපගමත්ථං සන්ධිවසෙනාගතො. ඉධ පන කම්මධාරයොව මන්තබ්බො, න එ අන්තො යස්ස සො = එදන්තොති බහුබ්බීහි, එවං සති එකාරන්තසද්දස්සාපි යකාර මාපජ්ජනතොති. තතො, එදන්තස්සාති ඡට්ඨී නිද්දිට්ඨත්තා, එකාරන්ත සද්දස්ස සන්තකාවයවො වා යකාරං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භව තොති. එවං සන්තෙ'පි අසුකස්සාති අවචනතො යස්ස කස්සචි යකාරං ආපජ්ජෙය්‍යාති. තතො, සරෙති අනුවත්තනතො, එකාරන්ත සද්දස්සාවයවො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භව තොති. එවං සන්තෙපි ඉධ වුත්තෙසු ඛො ම්‍යායං ධම්මො, ත්‍යාහං ත්‍යාස්සාති රූපෙසු මෙතෙසද්දෙහි සරෙ විහිතො එකාරන්තසද්දස්ස සන්තකානං මකාරතකාරානම්පි සරපරත්තා තෙසං යකාරං ආපජ්ජෙය්‍යාති. තම්පි න, යකාරස්ස තාලුජත්තා, තාලුජස්සෙකාරස්සෙව යකාරාදෙසො හොතීති වත්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තාති. එවං සන්තෙපි සබ්‍යායං න ගණ්හිස්සතීති ආදීසු සබ්බෙ—අයන්ති ඡෙදෙ සන්තෙ බ්‍යඤ්ජනත්තා තාලුජත්තා ච බ්‍යඤ්ජනස්ස තාලුජස්ස චකාරස්සෙව යකාරමෙව ආපජ්ජෙය්‍යාති. තම්පි න, සරාධිකාරත්තා බ්‍යඤ්ජනස්සාති න සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. තං න සක්කා, ඉමස්මිංයෙව කණ්ඩෙ “දො ධස්ස ච” ති ආදීසු බ්‍යඤ්ජනානම්පි විධානස්සුපලබ්භනතො තස්මා සං වුත්තං ඉධ පන කම්මධාරයොව මන්තබ්බොති, තං වුත්තං. තෙනාහ, එකාරස්ස අන්තභූතස්සාති

අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන මෙ—අයං, තෙ—අහං තෙ—අස්සාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා එකාරස්ස යකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

තෙනාගතාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන තෙ—අනාගතා, තෙ—එත්වාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා යකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති අධිකිච්ච “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

18. වමොදුදන්තානං

ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොති.

අථ ඛ්වස්ස ස්වස්ස හොති, බහ්වාබාධො, වත්ථ්වෙත්ථ විහිතං නිච්චං, චක්ඛ්වාපාථමාගච්ඡති.

ක්වචීති කස්මා? චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කින්නුමාව සමණියො

“වමොදුදන්තානං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. වං'ති එකං පදං, ඔදුදන්තානන්ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සෙව අනුවත්තනතො : තතො අදෙසග්ගහණඤ්ච, ඔකාරුකාරානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. ඔ ච උ චෙති විග්ගහං කත්වා ද්වන්ද්වසමාසෙ ච: ඔදුයෙව අන්තා = ඔදුදන්තාති කම්මධාරයං කත්වා තතො ආදෙසාපෙක්ඛං කත්වා ඡට්ඨීවසෙන ඔදුදන්තානන්ති සම්බන්ධිනීයං, දකාරො මිස්සකදෙසාපගමකරණත්ථං සන්ධිවසෙනාගතො. “වමො දුදන්තාන” න්ති එත්ථ යං වත්තබ්බං තං, හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

අථ ඛ්වස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අථ ඛො—අස්ස, සො — අස්ස, බහු — ආබාධො, වත්ථු — එත්ථ, චක්ඛු — ආපාථන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං ; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ; යමෙදන්තස්සාදෙසො” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරුකාරානං වකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන චත්තාරො—ඉමෙ, කින්නු—ඉමාව ඉති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පුබ්බසරානං වකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

19. සබ්බො චං ති.

සබ්බො ති ඉච්චෙවංසො තිසද්දො ව්‍යඤ්ජනො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොති

ඉච්චෙතං කුසලං, ඉච්චස්ස වචනීයං, පච්චුත්තරිත්වා, පච්චාහරති.
ක්වචීති කස්මා? ඉතිස්ස මුහුත්තම්පි.

“සබ්බො චං ති” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තිසද්දො සබ්බො බ්‍යඤ්ජනො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. සබ්බොති එකං පදං, චන්ති එකං පදං, ති ඉති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තස්ස විය සරෙග්ගහණස්ස ක්වචිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො: තිසද්දො සබ්බො සරෙ පරෙ ක්වචි චකාරං පප්පොතීති අත්ථො.

ඉච්චෙතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන ඉති—එතං, ඉති—අස්ස, පති—උත්තරිත්වා, පති—ආහරතීති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං” න්ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණො යං න වා” ති ඉකාරස්ස යකාරං කත්වා සබ්බග්ගහණෙන තෙන සහ

තකාරස්ස "සරා සරෙ ලොපං, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා චකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවං කත්වා පුරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉමස්ස පන වත්තීති වත්තබ්බෙ "සබ්බො වත්ති" ති වචනං තිකාරපටිබද්ධස්ස සකාරස්සාපි ආපජ්ජනතො, තෙනාහ, තිසඤ්ඤා ව්‍යඤ්ජනොති, ඉකාරස්ස යි යකාරෙ කතෙ තිසඤ්ඤා ව්‍යඤ්ජනො නාම හොති ඉතිස්ස මුහුත්තන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉති—අස්සාති ඡෙදං කත්වා ව්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා තිකාරස්ස චකාරෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

20 දො ධස්ස ච

ධ ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොති

එකමිදාහං භික්ඛවෙ සමයං

ක්වචීති කස්මා? ඉධෙව මරණං භවිස්සති

චසද්දග්ගහණෙන ධකාරස්ස හකාරාදෙසො හොති සාහු දස්සනමරියානං

සුත්තවිභාගෙන බහුධාපි සියා තො දස්ස ඨා, සුගතො ටො තස්ස ඨා, දුක්කටං ඩො තස්ස ඨා, ගඬ්ඩො ණො තකාරස්ස ඨා, අනුගෙජො කො ගස්ස ඨා, කුලූපකො ලො රස්ස ඨා, මහාසාලො ජො යස්ස ඨා, ගවජො බො වස්ස ඨා, කුබ්බතො කො යස්ස ඨා, සකො යො ජස්ස ඨා, නියං පුත්තං තො තස්ස ඨා, නියතො චො තස්ස ඨා, හච්චො ථො පස්ස ඨා, නිසථිනි බො පස්ස ඨා, නිබ්බති චො කස්ස ඨා, නිකාචිති, ඉච්චෙවමාදයො

"දො ධස්ස ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ධකාරස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. දොති එකං පදං, ධස්සාති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තස්ස විය සරග්ගහණස්ස ක්වචිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ධකාරස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ඉදහන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඉධ—අහන්ති ඡෙදං කත්වා ව්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සරා සරෙ ලොපං ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ධකාරස්ස දකාරං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන පරසරස්ස "දීඝ" න්ති දීඝං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉතරං පන ක්වචිග්ගහණඵලං, තස්ස පන ඉධ—එවාති ඡෙදං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපොව විසෙසො සෙසං පුබ්බෙසදිසමෙව. චසද්දග්ගහණෙන ඉමස්ස ච අඤ්ඤස්ස අඤ්ඤෙසඤ්ච අඤ්ඤාදී දස්සෙන්තො සාහු දස්සනමරියානන්ති ආදිමාහ අනෙකත්ථා හි නිපාතා, වුත්තඤ්ච

තිස්සොති ඉමිස්සා පන තිපුබ්බස්ස ඍති පත්ථනෙ ඉලෙච්ච තස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්ච යන්තස්ස කාරිතම්ව කත්වා ණම්හි ලුත්තෙ නාමංව කත්වා සඤ්ඤාප ත්තිං කත්වා තිස්සතොති රූපෙ තිස්සෙන ඉධ වග්ගන්තෙන තකා රස්ස කකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

සංවෙච්චොති ඉමස්ස පන හර ධාරණපොසණෙසුති ඉමස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස හරතීති අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉති අධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තපච්චයං කත්වා නෙත්වා වුත්තනයෙන රම්හි ලුත්තෙ තකාරස්ස "පරවෙනාවො ධාතො" ති වෙභාවං කත්වා වුත්තනයෙන නාමංව කත්වා සඤ්ඤාපත්තිං ච කත්වා හතෙනාති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගන්තෙන තකාරවස්ස වකාර වසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

නිප්ඵත්තීති ඉමස්ස පන තිපුබ්බස්ස පද ගතිම්හි ඉලෙච්චතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නිපජ්ජතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දධාතො ඉ" ඉති අධිකිච්ච "ති කිච්චාසිට්ඨෙ' ති වා නිපජ්ජනන්ති අත්ථෙ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති වා "විදදීහි ගතිතියො" ති වා තිපච්චයන්තස්ස දකාරස්ස ඉධ වග්ගන්තෙන තකාරං කත්වා වුත්ත නයෙන නාමංව කත්වා තතො සඤ්ඤාපත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කත්වා "පරවෙනාවො ධාතෙ" ති පකාරස්ස වෙභාවං කත්වා ඵ්පත්තිති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගන්තෙන පකාරස්ස ඵකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

වුත්තිඤ්ච අදිග්ගහණෙන තිකාවමතියි අදීති සබ්බගණහාති, තස්ස පන තිපුබ්බස්ස සමු පදවිකෙබපෙතිම්ස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා" ති අධිකිච්ච අනන්තපච්ච සත්තසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා "වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හෙඑම්හෙ" ති තාදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ' ති වත්තමානපච්චයං කත්වා තස්සාපනියම්පසම්බන්ධෙ සති 'වත්ති ච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා තස්ස පුබ්බකං ඡන්නං "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි" ති පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා "ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" ති ආදිම්හි තිඅන්තීනං විභත්තීනං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපි අනියමප්පසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං' න්ති එකවචනතිපච්චයං කත්වා "භූවාදිතො අ' ඉති ධාතුම්හා අපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං පරතමං නෙත්වා "පරවෙනාවො ධාතෙ" ති සකාරස්ස වෙභාවං කත්වා තිකමතිති රූපෙ කතෙ ඉධ වග්ගන්තෙන සකාරස්ස ඛකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉමිනා නයෙන යස්ස යස්ස යස්සං යස්සං ඨානෙ කතෙ න විරුජ්ඣති තස්ස තස්ස තං තං කාතබ්බන්ති

21. ඉවණ්ණෙ යං නවා.

පුබ්බො ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති නවා

පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස, සබ්බවිත්‍යානුභුඤ්ජත.

නවා ති කස්මා? පවිහඤ්ඤති පවිනයාගතා, මුත්තාවලී අනුබන්ධතා.

“ඉවණ්ණෙ යං නවා” තිමස්මිංසුත්තෙ, ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති න වා ති අත්ථො. ඉවණ්ණෙති එකං පදං, යංති එකං පදං, නවාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. සරෙගහණස්ස සීහගතිකත්තා අනුවත්තනතො ඉවණ්ණො සරෙ පරෙ යකාරං පප්පොති නවාති අත්ථො. ඉ එව වණ්ණොති අත්ථෙ “නාමීනං සමාසො යුත්තත්ථො” ති අධිකිච්ච “විසදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො” ති සමාසො ච විභත්තිලොපො ච පකතිභාවො ච නාමිකච්ච සබ්බා විභත්‍යුප්පත්ත්‍යාදිකිච්ච වුත්තනයෙනෙව. ඉවණ්ණෙති වුත්තත්තා ඊවණ්ණෙපි සඞ්ගහං ගච්ඡතීති සමානරූපත්තා, යථා පන අඤ්ඤත්ථ වුත්තෙන දීඝරස්සකාලභෙදතාදිභෙදභින්නාපි සමානරූපත්තා අජ්ඣගතං ගච්ඡන්ති, එවං සම්පදමිදං.

තත්ථ “ඛිලානම්ද්‍රුවා සරෙ වා; යවකාරා ච” ති වුත්තත්තා ඉවණ්ණාදීනං පාකටාව, තස්මා ඉධ නවාග්ගහණං සත්ථක-ප්පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි නවාග්ගහණෙ ඉවණ්ණස්ස සරෙ පරෙ ඉච්ඡා යකාරාදෙසො හොති, පුන “යවකාරා ච” ති වුත්තත්තා සබ්බත්ථාපි යකාරො හොති, පුන “ඛිලානම්ද්‍රුවා සරෙ වා” ති වුත්තත්තා සබ්බ ඉකාරාදෙසො හොති, එවං ඉමෙහි විකප්පිතා තෙහි පයොගා සද්දිපි න සිජ්ඣං, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං ඉධ නවාග්ගහණං කතං, තෙන යස්ස නවාග්ගහණෙන යකාරො න හොති, තස්ස අඤ්ඤත්‍යාපි යකාරො න හොති, තෙනෙව හොති මුත්තාවලී අනුබන්ධතාති.

තත්‍ර කච්චිගහණෙනාපි තදත්ථො විභාසයති, තස්මා කච්චිගහණ ණමනපෙක්ඛිත්වා ඉධ නවාග්ගහණං කතන්ති. නවාසද්දොපි, කච්චයොති දීපනත්ථං, සමානත්ථතායෙව හි අත්ථතො වත්තබ්බ න්ති. එත් නවාග්ගහණෙනෙව සිද්ධියං සබ්බා කච්චිගහණං නිවත්තෙ, අඤ්ඤත්‍ර ඉවණ්ණගහණෙන සද්ධිං සරෙගහණං, විය භින්නත්ථත්තා තෙනාපි වත්තිතබ්බං. සියාති

යදි එවං “වා පරො අසරූපා” ති එත්ථ සතිපි වාග්ගහණෙ “කච්චාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති එත්ථ කච්චිගහණං කතං, න ච තං දීඝා නත්ථි වාග්ගහණං විකප්පෙන, තස්මා වාසද්දෙන කච්චිසද්දොපි සමානත්ථොති ඤාතබ්බමිච්චාහුන්ති. තන්න, “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති ඉතො හි “අවම්මදත්තාරලා වාගමා” ති එත්ථ වාගගහණෙ වත්තමානෙපි “කච් ඛ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති එත්ථ කච්චිගහණස්සුපා. ඤ්ඤත්ති ජින්තත්ථාවිමෙති, නාපි උපිතත්ථං සමානත්ථභාවං ඤාපෙ තුන්ති සක්කා මන්තුං, විකප්පිතත්ථං ඤාපෙන පයොජනාභාවා.

යදි එවං "තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" ති එත්ථ නවාග්ගහණෙ විජ්ජමානෙපි "ක්වචි පටි පතිස්සො" ති එත්ථ ක්වචිග්ගහණෙන ඉමෙපි සිජ්ඣන්තීති සක්කා මන්තුන්ති. තන්න, තත්ථෙව නවාග්ගහණස්ස අභාවා, න හි තත්ථ නවාග්ගහණමත්ථි, අථ ඛො තං නවාග්ගහණං වාග්ගහණඤ්ච, අහ ච, තෙ ච ඛො අභි අධි ඉච්චෙවමෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්‍යයා අජ්ඣතා ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වාති, තෙනෙව "අතිස්ස චාන්තස්සා" ති සුත්තස්ස වුත්තියං උභයත්ථ වාග්ගහණං නග්ගහණමෙව වත්තතෙ, තස්මා සද්දෙහමකත්වා ක්වචිසද්දෙ ච නවාසද්දෙ ච ඉමෙ වෙ සමානත්ථා, වාසද්දෙ ච විභාසාසද්දෙ ච ඉමෙ වෙ සමානත්ථාති ගහෙතබ්බං. තත්ථ ආදිවසං හි කත්ථචි හොති කත්ථචි න හොතීති දීපෙති, ඉතරවයමෙකසෙව රූපවයං ජනෙති, ඉදම්පි හි යථා භූ භූ සත්තායමිති එත්ථ භූතිදං අභිභූනානුභවනපාතුභවනාදිඅනෙකත්ථෙපි යෙභුය්‍යෙන සත්තත්ථවාචකත්තා භූ භූ සත්තායමිති වුත්තං, එවං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං, තස්මා යත්ථ ආදිවසං ගහිතං, තත්ථ වුත්තවිධානං යෙභුය්‍යෙන කත්ථචි හොති, කත්ථචි න හොති, තෙනෙතස්ස රූපවිපුපා දනාව අප්පකං. යත්ථ පන අනන්තවසං ගහිතං, තත්ථ වුත්තවිධානං යෙභුය්‍යෙන එකස්සපි රූපවයං ජනෙති, ඉතරං පන අප්පකන්ති දට්ඨබ්බං; අඤ්ඤථා සිරිවඩ්ඪකොතාදීහි විය නිපාතා "තෙකාලෙ තස්ස විසයා" ති වචනමත්තං සියාති

තණ්ඩිදම්පි "වමොදුදන්තාන" න්ති සුත්තං විය "යමෙදන්තස්සාදෙසො" ති කිම්හා එකයොගං කත්වා යවෙදිදන්තානන්ති සක්කා වත්තුන්ති. න සක්කා ලභිතුම්පි ඝිතතවිසයත්තා, යමෙදන්තස්සාති හි අනන්තෙසෙව යකාරෙ හොති, තෙන "එ අසා" ති සුත්තෙන ආදිසෙසකාරස්ස අසති පි අනන්තෙන එකාරස්ස යකාරෙ න හොති, ලුම්බිනා පන අවිසෙසෙන ඉවණ්ණෙති වුත්තත්තා ආදිස්සපි යකාරෙ හොති, තෙන "මාතුලම්බාහමො ඨානෙ" ති එත්ථ ඉ ච උ වා ති වණ්ණෙද කතෙ ආදිස්සිම්හා යකාරෙ හොති, තදත්ථං ශිතනයොග කරණන්ති.

තණ්ඩිදමෙව න වත්තබ්බං "යවකාරා ච; පසඤ්ඤස්ස වා" ති ඉමිනාව සිජ්ඣනතො, යථා චෙදං, තථා "යමෙදන්තස්සාදෙසො; වමොදුදන්තාන" න්ති ඉදං වයම්පි න වත්තබ්බන්ති. තන්න, අසති හි ඉමස්මිං සන්ධිවිසයෙ "බාලාතම්පුවා සරෙ වා" ති ආදීනා ඉපුවාදෙසාපි සියුං, තන්නිවත්තනත්ථං සිඛෙ සත්තාරම්භො විධීයතෙ.

පටිසඤ්ජාරවුත්තාසානාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන පටි සඤ්ජාරවුත්ති—අස්ස, සබ්බා වුත්ති—අනුඤ්ඤතෙති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා "සර සරෙ ලොපං" න්ති අපි කිච්ච ඉමිනා යකාරං කත්වා පරනයං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

ව්‍යවහෙඩගසිනාදීනි සිමුදාහරණානි තෙසං පන පවසි—අධෙති, විතතවායී—අනුධොති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා යකාරෙ සම්පත්තෙ නවාග්ගහණෙන අකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

22 එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රස්සො

සරම්හා පරස්ස එවස්ස එකාරස්ස ආදිස්ස රිකාරො හොති පුබ්බො ච සරො රස්සො හොති නවා

යථරිව වසුධාතලඤ්ච සබ්බං, තථරිව ගුණවා සුපූජිතො නවාති කස්මා? යථා එව තථා එව

ඉති සන්ධිකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

“එවාදිස්ස රි පුබ්බො ච රස්සො” තිමත්ථිදමුච්චතෙ, සරම්හා පරස්ස එවස්ස එකාරස්ස ආදිභූතස්ස රිකාරො හොති, පුබ්බො සරො රස්සො හොති නවාති ඤාපනත්ථං. එවාදිස්සාති එකං පදං, රි ඉති එකං පදං, පුබ්බොති එකං පදං, චාති එකං පදං, රස්සොති එකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්සානුවත්තනතො එවාදිස්ස ච සරෙ පරෙති බ්‍යඤ්ජනපරත්තා අවචනීයතො සරම්හා පරස්ස එවාදිස්ස රිකාරො හොති, පුබ්බො ච සරො රස්සො හොතීති අත්ථො. එවස්ස ආදි තස්සෙව “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උපෙත තපස්සු රිසා” ත්‍යාදිකිච්ච “අමාදයො පරපදෙහි” ති සමාසො. සෙසං වුත්තනයමෙව. වසද්දො දුතියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති දෙවදත්තො රජ්ජං හොතීති ආදිසු විය කාරියකාරිනො අභෙදවසෙන ගහිතත්තා සඤ්ඤාදිකරණං කත්වා පුබ්බො ච රස්සොති වුත්තං. යත්ථ හි කාරියකාරීනං භෙදං කත්වා ගහණං දෙවදත්තො රජ්ජං පාපුණාති රජ්ජං දෙවදත්තස්ස පාපුණාතීත්‍යාදිසු විය, තත්ථ කාරිම්හි පඨමාය වුත්තෙ කාරියස්සාපයොගෙන නිද්දෙසො හොති, කාරියම්හි ඡට්ඨියා වුත්තෙ කාරියස්ස පච්චත්තෙන නිද්දෙසො හොති.

යථරිව වසුධාතලඤ්ච සබ්බං තථරිවාති උදාහරණානි, තෙසං පන යථා—එව වසුධාතලං, තථා—එව ගුණවාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං, ඉවණ්ණො යං නවා” ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා එකාරස්ස රිකාරං කත්වා පුබ්බසරස්ස ච රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. යථා එවාති කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යා[illegible]ව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

23 සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ.

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්ති

මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, පමාදො මච්චුනො පදං, තිණ්ණො පාරගතො අහු

“සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ” තිමත්ථිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්ති න විකාරමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. සරාති එකං පදං පකතීති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකතිරූපානි හොන්තීති

අඤ්ඤො සරසද්දස්ස ච බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස ච විග්ගහො හෙට්ඨා වුත්තනාව, ඉතරස්ස පන පුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස "මිදාදීහි ත්තිතියො" ති වා; "ඉත්ථියමතියවො වා" ති වා ත්තිපච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනමන්තො නො ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ත්‍යධිකිච්ච "රකාරො ච" ති රම්හි ලුත්තෙ රූපං.

යදි පන ඉදං සුත්තං න පඨිතං භවෙය්‍ය, කෙන විකාරමාපජ්ජෙය්‍යන්ති. "දීඝ" න්ති එවමාදිනාති. නනු සුත්තප්පදෙසස්ස නිරත්ථක භාවාපජ්ජනතො භවිතබ්බමෙවාති. භවිතබ්බං, න පන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බං, තස්මා කත්ථචි නිවාරණත්ථන්ති. යදි එවං සුත්තමෙව න පඨිතබ්බං, ක්වචිග්ගහණෙනෙව තදත්ථස්ස සිජ්ඣනතොති. න න පඨිතබ්බං, පරෙසහස්සන්ති එත්ථ පර-සහස්සන්ති ඡෙදෙ කතෙ "ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" ති පරසද්දෙ ඔකාරාගමෙ කතෙ "වා පරො අසරූපා" ති ලොපං පාපුණෙය්‍ය, තන්නිවත්තනත්ථන්ති. නනු තම්පි ව්‍යග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, තෙනෙතස්ස රූපවචුප්පාදනතො, ඉධ ච සබ්බදා අනධිප්පෙතතොති. යදි එවං තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, කස්මා, යදි පන ලොපො භවෙය්‍ය ආගමසුත්තමෙව අනජ්ඣනීයං භවෙය්‍ය නිරත්ථකත්තා, අත්ථං වෙතං, තෙන ඤායති න ලොපො හොතීති. එවං සන්තෙපි පමාදෙ මිළ්හුනො පදන්ති එත්ථ පමාදසද්දෙ "ජතවවනහුත්තං හි" ඉච්චෙවමාදිමධිකිච්ච වුත්ත නයෙන සිච්චනං කත්වා "අතො නෙත්තං" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිංසොකාරෙ කතෙ "වා පරො අසරූපා" ති ලොපං ආපජ්ජෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථන්ති. නනු තත්ථ ව්‍යග්ගහණෙනෙව තදභෙවා සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, ව්‍යග්ගහණෙනෙතස්ස රූපවිසම්භවතො, ඉධ ච සබ්බදා අධිප්පෙතතොති. එවම්පි "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති ඉමිනාව සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, ඉමස්ස පන විත්තනති ආදිම්හි විත්තසද්දෙ වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සි" න්ති සිස්ස අමාදෙසෙ කතෙ "සර සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ අතබ්බිසයභූතො ඔකාරො අත්ථි, තස්මා යො අසරූපා පරො සරො, සො "වා පරො අසරූපා" ඉච්චෙතස්සෙව විසයො, සාවකාසානවකාසෙසු අනවකාසස්ස බලවතරත්තාති. සන්ධිමිස්සාපි අමාදෙසප්පච්චයාදිවිරහිතෙසු නිග්ගහිතමාව සමණ්ණොතාදීසු අවකාසො අත්ථීති. නත්ථි, ආදිග්ගහණෙන සබ්බම්පි සඞ්ගහිතත්තා වත්තුං යුත්තත්තාති. එවං හොතු, එවං සති "සර සරෙ ලොප" න්ති කස්මා වුත්තං, ඉමිනාව සිජ්ඣන තොති. ලොපං පන සිජ්ඣති, ඉමිනා ලුත්තෙ න විකාරමාපජ්ජති, තස්මා තං වුත්තන්ති. එවං හොතු, යදි පන සරෙසු සරූපසරාන ඤෙඤ සන්ධාය "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සුත්තමාරද්ධං, තාරයිතබ්බං "සර සරෙ ලොප" න්ති එත්ථ* ලොපස්ස සම්භවතොති. නච්චොවුච්චා ඉමිනා ලුත්තෙ න

* සකත්ථි දිස්සති

විකාරමාපජ්ජතීති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, විකාරෙනෙව සම්භව තොති. නනුචොදුම්හා "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙනාති. වුත්තං, ක්විග්ගහණෙ පන අසතිපි තස්මිං න සම්පජ්ජතීති. අසප්පත්තිමෙව තිරෙණ්ණ හවං, ක්විග්ගහණෙ පන තවං පයොජනං නාඤ්ජනාති, ඉදං හෙත් පයොජනං, අකාරාදීසු සරෙසු එකෙකස්මිංයෙව සරෙ ලුත්තෙ ක්වි හොති, ක්වි න හොතීති; "සරා සරෙ ලොප" න්ති එත්ථ ච සරෙසූති බහුවචනම්කත්වා සරෙති එකවචනං තදත්ථ විඤ්ඤාපනත්ථමෙව, යදි පන ක්විග්ගහණං පන සඞ්ඛෙදං න පයිතං භවෙය්‍ය, අමාදිම්හි ක්වි භවෙය්‍ය, ක්වි න භවෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථමිදං වුත්තං, තෙන සබ්බත්ථාපි ඉමිනා ලුත්තෙ පකති භාවො හොතීති ඤාතබ්බන්ති. එවං සන්තෙපි තත්‍රාසමිනාදීසු ක්වි අකාරස්මිං ලුත්තෙ දීඝදස්සනතො ඉධාපි ක්විලොපො යුජ්ජ තෙව, අපි ච "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති එත්ථ ආදිග්ගහණස්ස සබ්බසඞ්ගාහකභාවෙ සති සර ලොපො සබ්බස්මිං සරලොපෙ තු පකතීති එවං වත්තබ්බා භවෙය්‍ය, සරූපෙන වත්වාපි පරිවජ්ජේතබ්බස්සාභාවා, න ච පනෙවං වුත්තං, තෙන ඤායති පරිවජ්ජේතබ්බමත්ථීති, තස්මා ආදිසද්දෙන වුත්ත ජාතිකමොකාරාගමං ගහෙතබ්බං, තෙන පරොසහස්සන්ති ආදීසු ආගමම්හි පකර තෙත වුත්තාවිධානං හොති, න පනාදිසද්දෙන සබ්බං ගහෙතබ්බං, තෙනෙවාහ අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හීති, කිමත්ථං අප්පමාදෙ අමතපදන්ති, තෙන යං වුත්තං ඉමස්සාපි අමාදෙ සප්පච්චයාදිවිරහිතෙසු කිත්තුමාව සමණියොගාදීසු අවකාසො අත්ථීති, තං සුවුත්තං, තෙන යො අසරූපා පරෙ සරෙ සො "වා පරො අසරූපා" ඉච්චෙතෙනෙව විසයොති, යං වුත්තං, න තං සුවු වුත්තං, තෙනෙව පමාදෙ මච්චුනො පදන්ති ඉදං "සරලොපොමා දෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති ඉමිනාව සිජ්ඣන්තීති න න සක්කා වත්තුන්ති නිරත්ථකො නෙ වාසාමොති. සච්චං, ඉදං පන ක්විග්ගහණස්සපි මාත්දීපනතො විතානන්ති ආදීසු රූපවසාපජ්ජ නභයා වුත්තං, "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තුං පකති" ති එතෙච අංගහණේන ක්විසද්දස්ස ච වාත්තා විඤ්ඤ යති, තං හි පුරිසන්ති ආදීසු පුරිසසද්දෙ අමිහි කතෙ පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙ "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ තං නිවත්තනත්ථං, තම පන ක්විග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣති, එවං සිද්ධෙපි අධිකං වෙතං, තෙන ඤා යති ක්විසද්දො වාත්ථම්පි දීපකො හොතීති, තෙන පුරිසන්ති ආදීසු පුරිසං පුරිසාති රූපවසං භවෙය්‍ය, තං නිවත්තනත්ථං අංගහණං කතන්ති. යදි එවං වාසෙට්ඨාච ක්විසද්දෙන් කසමා න විකෙන තබ්බන්ති. "වා පරො අසරූපා" ති එත්ථ වාගහණෙ විජ්ජමානෙපි "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති එත්ථ ක්විග්ගහණකරණතොති, තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. එවං හොතු, ක්වි සද්දස්ස වාත්ථතා පුරිසන්ති ආදීසු දීඝනිවාරණත්ථං අංගහණං කතන්ති ච, "දීඝං"ති සුත්තස්සානුවත්තනා තං ක්විග්ගහණං වාස

ලද්ධන විසදිසත්තනති ච, තුම්හාකමෙව වචනං, තව බො පුබ්බතා
පරං න භවිස්සතීති ඛමතු භවං, විකිච්ඡයබුද්ධි වදෙම, "සරෙ
ක්වචි" ති එත්ථ ච ක්වචිසද්දෙන වාසෙත්වා, තෙන "පමාදෙ මච්චුනො
පදං" න්ති ආදිසු "දීඝං; රස්ස" න්ති ආදීහි වුත්තවිපත්තිවාරණත්ථං
"සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති සුත්තමාරද්ධං, "පුරිසො" ති ආදිසු
පුරිසාදිසද්දූ සිවචනෙ කතෙ සිංසොකාරෙ කතෙ "වා පරො අස
රූපා" ති ආදීහි ලොපාදිම්හි සම්පත්තෙ තං නිවාරණත්ථං "සර
ලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සුත්තමා
රද්ධං, "සරෙ ක්වචි" ති එත්ථ හි අසතිපි ක්වචිග්ගහණෙ "සරා සරෙ
ලොප" න්ති ආදිනි වත්වා වුත්තත්තා න සබ්බත්ථ සරා පකතිකා
හොන්තීති ඤායති, එවං සන්තෙපි පුන ක්වචිග්ගහණකරණං "සරා
පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති එවමාදිනි විය පවිධපවිධානෙ නියතභාවෙන
අප්පවත්තිත්වා පවිධවිසයෙපි අනියතො හොතීති ඤාපනත්ථන්ති
තත්‍ථ "පමාදෙ මච්චුනො පද" න්ති ඉදම්පි "සරලොපො මාදෙස
ප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී" ති ඉමිනාව වුත්තවිධිනා සිජ්ඣ
තීති න න සක්කා වත්තුන්ති සක්කා, යුත්ති පන මග්ගිතබ්බා,
"සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි පකතී" ති අවත්වා පුන සර
ලොපෙති වචනං සරෙ ලුත්තෙන සරලුත්තකාරණං යං විකාරං සම්ප
ත්තං පරස්ස, තං න හොති, පකතියෙව හොතීති ඤාපනත්ථං,
තෙනෙතම්'මුපෙතායං සබ්බපාසෙහි, අපෙමිඛායං* අහුවා පුරෙ,
එසොහං භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමි, සොහං විචරිස්සාමී'ති ආදිසු
අඤ්ඤපෙක්ඛං කත්වා යං විකාරං සම්පත්තං, තං හොතියෙව,
තස්මා "පමාදෙ මච්චුනො පද" න්ති ඉදම්පි "සරලොපොමා
දෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී" ති ඉමිනාව වුත්තවිධිනා
සිජ්ඣතීති න න සක්කා වත්තුන්ති යං වුත්තං, තං න සුන්දරං, යං
පන වුත්තං පමාදෙ මච්චුනො පදන්ති ආදිසු "දීඝං; රස්ස" න්ති
ආදීහි වුත්තවිපත්තිවාරණත්ථං "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති සුත්තමා
රද්ධන්ති, තං සුවුත්තං, "දීඝං; රස්සං" ති ආදිනාපි වුත්තත්තා
සතිපි ඉමස්ස සබ්බත්ථ ගහෙත්වා යත්ථ පවිධො, තත්ථ නියතභාවෙ
නෙව පවත්තතීති ඤාපනත්ථං ච, අසගරා බදිරවත්තන්ති ආදිනි විය
සෙගුණෙන පකතිභාවවිසයානං බහුතාදස්සනත්ථං ච විනා ක්වචිග්ග
හණෙ නිද්දිට්ඨන්ති දට්ඨබ්බං.

මනො පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා ති ආදිනි උදාහරණානි, තෙසං පන
මනො-පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, පමාදෙ-මච්චුනො පදං, තිණ්ණං-පාර
ගතො අසුති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා මනොසද්දෙ
ඔකාරස්ස "ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" ති වා; "රස්සං" ති වා;
වුත්තවිධිම්හි සම්පත්තෙ - තථා පමාදෙති එත්ථ ඔකාරස්ස ච තථා
තිණ්ණන්ති එත්ථ ඔකාරස්ස ච පාරඞ්ගතො අසුති එත්ථ "වා පරො

* අපෙමිඛායං, මරම්ම

අසරූපා"ති පරසරස්ස ච ලොපෙ සම්පත්තෙ තං සබ්බං බාධෙත්වා* ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

24 සරෙ ක්වචි.

සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි හොන්ති

කො ඉමං පඨවිං විජෙස්සති

ක්වචීති කස්මා? අප්පස්සුතායං පුරිසො

"සරෙ ක්වචි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි† හොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරෙති එකං පදං, ක්වචීති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සරග්ගහණස්ස පකතිග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකති රූපානි හොන්තීති අත්ථො. "සරා සරෙ ලොප" න්ති ආදිනි වත්වා වුත්තත්තා ක්වචිග්ගහණෙන විනාපි ඉමස්සාතිසයභාවෙ විඤ්ඤායමානෙපි පුන ක්වචිග්ගහණකරණෙ පයොජනං පන න කත්ථචි හොතීති ඉදමෙව ඤාපනත්ථං, අථ ඛො එකෙකස්ස රූපව සුප්පාදනත්ථන්ති, තං හෙට්ඨාව වුත්තං.

කො ඉමං පඨවිං විජෙස්සතීති උදාහරණං, තස්ස පන කො—ඉමන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඔකාරස්ස "සරා සරෙ ලොප" න්ති ලොපෙ සම්පත්තෙ තදපවාද "වමොදුදන්තාන" න්ති වකාරෙ ච සම්පත්තෙ අනන්තරසුත්තාමධිකිච්ච ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අප්පස්සුතායන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අප්පස්සුතො—අයන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ ක්වචිග්ගහණෙනාකත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝ" න්ති පරසරස්ස දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

25 දීඝං

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොන්ති

සම්මා ධම්මං විපස්සතො, එවං ගාමෙ මුනී චරෙ, ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා

ක්වචීති කස්මා? ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති, පතිලීයති පති හඤ්ඤති

"දීඝං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පුබ්බසරා ක්වචි දීඝං පප්පොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරබ්‍යඤ්ජනක්වචිග්ගහණානං අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝං පප්පොන්තීති අත්ථො

---

* ඛාපෙත්වා, මරම්ම † සරා සරෙ පරෙ ක්වචි පකතිභාවො, සීහල.

අනන්තරෙ සතිපි සරෙගහණෙ බ්‍යඤ්ජනගහණමෙව වත්තතෙ, මණ්ඩූකගතිකොපි හි අධිකාරො හොතීති, තෙසං පන පභෙදො ජිනවචනකප්පෙ විත්ථාරෙන ආවිභවිස්සති. ඉධ පන අනන්තරෙ වුත්තං සරෙගහණං කස්මා නානුවත්තතෙ ඉති? සරබ්‍යඤ්ජනෙසු සරානංව පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා, සරනිස්සිතවිධිම්හියෙව පඨමං වත්තබ්බෙපි බ්‍යඤ්ජනනිස්සිතවිධිනොව පඨමමුච්චාරණං, යථා "සරා සරෙ ලොපං" ති පඨමසුත්තෙ සරෙගහණං සපරිසෙසං කත්වා වත්තතෙ, එවමිධාපි බ්‍යඤ්ජනගහණමනුවත්තතීති ඤාපනත්ථං, තස්මා යං යත්ථිච්ඡිතං, තත්ථ තංයෙව වත්තතෙ ඉති. නනු "සරෙ ක්වචි" ති ඉදං පඨමං වත්වා ඉමස්සිං පච්ඡා වුත්තෙ ඉමස්සාපි අනිසත භාවො සියා, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං පඨමං වුත්තන්ති සක්කා මන්තුන්ති. සක්කා, එවං සන්තෙපි දීඝරස්සෙසු රස්සාදෙව පඨමං නිද්දිට්ඨත්තා රස්සවිධිම්හි එව පඨමං වත්තබ්බෙපි දීඝවිධිස්ස පඨමං කරණං බ්‍යඤ්ජනගහණානුවත්තනභාවඤාපනත්ථං, තථා හි යදි ඉධ පන සරෙගහණමනුවත්තෙය්‍ය සරෙ පරෙ පුබ්බො සරො දීඝං පප්පොතීති අත්ථො භවෙය්‍ය, එවං හි සති ඉදමෙව අනත්ථකියං භවෙය්‍ය පුබ්බසරස්ස පරසරස්මිං ඨිතෙ දීඝාභාවා, යදි පන පරසරස්මිං ඨිතෙපි දීඝො සියා, "සුමෙධා වෙ" ති පරසරස්මිං ලුත්තෙ පුබ්බසරස්ස දීඝමෙව අනත්ථකියං භවෙය්‍යාති. නනු ඉමිනා පරසරස්මිං ඨිතෙ පුබ්බසරස්ස දීඝං වුත්තත්තා පරසරස්මිං ලුත්තෙපි පුබ්බසරස්ස දීඝං හොතීති ඤාපනත්ථං වුත්තන්ති සක්කා මන්තුන්ති. න සක්කා, ඉමිනා පඨමං දීඝං කත්වා පච්ඡා පරසරස්ස ලොපං කාතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා, තෙන විඤ්ඤායති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ඉමිනා දීඝං විදධාතීති, යදි පන රස්සන්ති පඨමං වුත්තං භවෙය්‍ය, න වුත්තප්පකාරං විඤ්ඤායෙය්‍ය, තෙනාහ නාදිස්ස විහිතත්තාති. නන්වෙවං සන්තෙපි කිංසූධ විත්තං සාධු විත්තන්ති ආදීසු පුබ්බපරසරෙසු ලුත්තෙසු බ්‍යඤ්ජනපරත්තා ඉමිනාව දීඝං සිජ්ඣතීති සුත්තමිදං අනත්ථකියන්ති? සච්චං සිජ්ඣති, සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය හොති, පුබ්බසරස්ස පරසරස්මිං ලුත්තෙයෙව දීඝො හොති, පරස්ස ච පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙයෙව දීඝො හොතීති, තෙන "තවාදි මජ්ඣිමුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ආදිනාපි න හොති, තෙනාවොචුම්හා පුබ්බසරස්ස පරස්මිං ඨිතෙ දීඝාභාවාති

සච්චා ධම්මන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සච්චි—ධම්මං, මුනි—වරෙ, ඛන්ති—පරමන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා අනන්තරසුත්තාවසෙසවිධිකිච්ච ඉමිනා දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සච්චසි හි අකාරන්තො නිපාතො මුනීති උභ ඤාණෙ තිච්චස්ස ලබ්ධාතුස්සෙදිස්ස "මුනාදීහි චි" ති ඉපච්චයන්තස්ස ඉකාරන්තං රූපං. ඛන්තීති ඛමු සහනෙතිමිස්ස ලබ්ධාතුස්සානුදිස්ස ඛමිතබ්බි අනෙ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති තිපච්චයන්තස්ස "ගමඛනහනාදීනං තං තබ්බාදීසු ච" ඉති මකාරස්ස නකාරෙ කතෙ ඉකාරන්තං රූපං. සිද්ධුදාහරණානි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

26. රස්සං.

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්ති.

භොවාදි නාම සො හොති, යථා භාවි ගුණෙන සො

ක්වචීති කස්මා? සම්මාසමාධි, සාවිත්තිඡන්දසො මුඛං, උපනීයති ජීවිතමප්පමායු

"රස්සං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්තීති ඤාපනත්ථං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනක්වචිග්ගහණානඤ්ච අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පප්පොන්තීති අත්ථො

භොවාදි නාම සො හොතීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන භොවාදී—නාම සො, යථා භාවී—ගුණෙන සොති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තාවසමධිකිච්ච ඉමිනා රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. රස්සන්ති අනියමෙන වුත්තෙපි ඨානාසන්නවසෙන තං ඊකාරාදීනං ඉකාරාදයොව හොන්තීති දට්ඨබ්බං, එත්ථ ච වාදීභාවීති ඉමානි වද වියත්තියං. වාචායං භූ සත්තායම්ති ඉමෙසං. ධාතූනං ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදීනං වදනසීලො භවනසීලොති අත්ථෙ "තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච" ති ණීපච්චයන්තානං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කාරිතමිව කත්වා ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි කතෙ: පඨමස්ස "ඔ අව සරෙ; ඒ අය" ති අධිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ආවාදෙසෙ කතෙ යථාපටිපාටියා රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

27. ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො

සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තත්‍ර ච ලොපෙ කතෙ අකාරාගමො හොති.

සසීලවා, සපඤ්ඤවා, එසධම්මො සනන්තනො, සවෙ කාසාවමරහති, සමානකාමොපි භවෙය්‍ය, සවෙ මුනි ජාතිභයං අදස්සි.

ක්වචීති කස්මා? සො මුනි, එසො ධම්මො පදිස්සති, න සො කාසාවමරහති.

"ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තෙසං ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමො ච හොතීති ඤාපනත්ථං. ලොපන්ති එකං පදං, චාති එකං පදං, තත්‍රාති එකං පදං, අකාරොති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනක්වචිග්ගහණානඤ්ච අනුවත්තනතො සරා ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොන්ති, තෙසං ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමො ච හොතීති අත්ථො. චග්ගහණං දුතියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති, කාරග්ගහණං පන අ ඉති වුත්තෙ සමානගතිකත්තා ගය්හමානාකාරං නිවත්තෙති. "අක්ඛරෙහි කාරම්" ති කාරපච්චයො හි එක චත්තාළීසක්ඛරෙසු එකෙකතො පරෙ හොති, "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීසං" ති එකෙකස්ස අක්ඛරසඤ්ඤාය වුත්තත්තා.

සසීලවා ඉති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සො—සීලවා, සො—පඤ්ඤවා, එසො—ධම්මො, සො—වෙ කාසාවමරහති, සො—මාතිකාගමො, සො—වෙ මුනීති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ආදිම්හි සුත්තද්වයමධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ලොපං කත්වා තස්ස ලුත්තෙ ඨානෙ ඉමිනාව අකාරාගමං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සෙසමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

28. පරද්වෙභාවො ඨානෙ.

සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ද්වෙභාවො හොති ඨානෙ

ඉධප්පමාදො පුරිසස්ස ජන්තුනො, පබ්බජ්ජං කිත්තයිස්සාමි, චාතුද්දසි, පඤ්චද්දසි, අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො ච

ඨානෙති කස්මා? ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති.

"පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ඉච්චෙතස්මිං සුත්තෙ, සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ද්වෙභාවො හොති ඨානෙති සුත්තත්ථො. පරද්වෙභාවොති එකං පදං, ඨානෙති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්ස බ්‍යඤ්ජනග්ගහණස්ස අනුවත්තනතො බ්‍යඤ්ජනම්හා පරස්ස සරස්ස ද්විත්තාභාවතො ච අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමොති කත්වා පරසද්දං දිස්වා සරසද්දස්ස පඤ්චම්‍යන්තවසෙන සම්බන්ධිතබ්බතො ච බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස විත්තාපෙක්ඛං කත්වා ඡට්ඨ්‍යන්තවසෙන පරසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බතො ච සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ද්වෙභාවො හොති ඨානෙති අත්ථො. ඨානසද්දො චෙත්ථ යුත්තත්ථවාචකො.

ඉධප්පමාදොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන ඉධ—පමාදො, ප—බජ්ජං, චාතු—දසි, පඤ්ච—දසි, අභි—කන්තතරොති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා ආදිසුත්තද්වයමධිකිච්ච ඉමිනා ද්වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සෙසමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

20. වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා.

වග්ගෙ ඛො පුබ්බෙසං බ්‍යඤ්ජනානං ඝොසාඝොසභූතානං සරම්හා යථාසඞ්ඛ්‍යං තතියපඨමක්ඛරා ද්වෙභාවං ගච්ඡන්ති ඨානෙ.

එසො තජ්ඣානඵලො, යසස්සිනං ගන්ධසමොහො චතු, සොළ ඡ්ඨා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො, ධනානිට්ඨිනානි නගරං පමෙතනා.

ඨානෙති කස්මා? ඉධ චෙතසො දළ්හං ගණ්හාති ථාමසා.

ඉති සන්ධිකප්පෙ තතියො කණ්ඩො.

"වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ඉච්චෙතස්මිං සුත්තෙ, වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං අන්තතො සරම්හා පුබ්බභූතානං පුබ්බසරම්හා පරභූතානං ද්වෙභාවෙ කරීයමානෙ න තං සදිසා හොන්ති, අථ ඛො වග්ගෙ තතියපඨමාති සුත්තත්ථො. වග්ගෙති එකං පදං, ඝොසාඝොසානන්ති එකං පදං, තතියපඨමාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ඉතො ද්වෙභාවග්ගහණස්ස ඨානග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං වග්ගෙ තතියපඨමා යථාසඞ්ඛ්‍යං ද්වෙභාවං ගච්ඡන්ති ඨානෙති අත්ථො.

එත්ථ ච වග්ගෙති ඝොසාඝොසානං අවග්ගපටික්ඛෙපනත්ථං, ඝොසා ඝොසානන්ති තතියපඨමාති වුත්තානං ඨානං නියමෙති, ඉදං හි ඨානසම්පත්තං විදධාති, අථ ඛො පුබ්බසුත්තෙනෙව සම්පත්තං නියමෙති, එත්ථ ච වග්ගෙ ඝොසාඝොසානන්ති වත්වා වග්ගෙ තතියපඨමාති අවුත්තෙපි වග්ගෙසෙව තතියපඨමා හොන්තීති ගහෙතබ්බං, පුබ්බෙ වග්ගසද්දසන්නිධානාපෙක්ඛත්තා වග්ගසද්දො හි ඝොසාඝොසානන්ති වුත්තෙ නියමෙති තතියපඨමාති වුත්තෙ ච වග්ගඝොසාඝොසානන්ති ලහුකං කත්වා අවත්වා වග්ගෙ ඝොසා ඝොසානන්ති ගරුකං කත්වා වචනං පි හි “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො”ති වුත්තසමාසකරණමුඛෙනිමස්ස අයුත්තත්ථත්තා අසමත්ථත්තාදස්සනත්ථං. කස්මා පනිදං අයුත්තත්ථං අසමත්ථං හොතීති සාපෙක්ඛත්තා, සො හි අත්තනා අපෙක්ඛිතබ්බමෙව අනපෙක්ඛිත්වා අඤ්ඤමපි අපෙක්ඛති, සො ච අඤ්ඤමඤ්ඤානපෙක්ඛො, එසො අයුත්තත්ථො අසමත්ථො නාම, ‘දෙවදත්තස්ස කණ්හා දන්තා, පුත්තං දෙවදත්තස්ස ඛණ්ඩො යඤ්ඤදත්තො’ති ආදීනි විය එවං වග්ගෙති වචනස්සාපෙක්ඛත්තා දුතියවග්ගග්ගහණෙන විනාපි තතිය පඨමානං නියමො හොතීති, එත්ථ ච අසුකස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝො සානං අසුකස්මිං වග්ගෙ තතියපඨමාති නියමාභාවෙපි ඨානාසන්න වසෙන නියමො වෙදිතබ්බො

එසො වතජ්ඣානප්ඵලොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන එසො වත—ඣානප්ඵලො, යත්‍ර—ඨිතං, ඉධපි—ඨිතො, චත්තාරි—ඨානානීති ඡෙදං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති ඉමිනාවෙන සදිසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා යථානුරූපෙන තතියපඨමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඛ්‍යුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සමත්තො ලුබ්බමත්‍යාදිපතිගං තතියො පරිච්ඡෙදො

---

30 අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං
නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ඉති හොති
එවං වුත්තෙ, තං සාධූති පටිස්සුණිත්වා

“අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං හොතීති ඤාපනත්ථං අං ඉති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදං, නිග්ගහීතන්ති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ඉති හොතීති අත්ථො බ්‍යඤ්ජනසද්දස්ස ච නිග්ගහීතසද්දස්ස ච විග්ගහො හෙට්ඨා වුත්තොව

එවං වුත්තෙ තං සාධූති උදාහරණානි, තෙසං පන එවං—වුත්තෙ, තං—සාධූති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ආදෙසං කත්වා “සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති”ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

තනු පුබ්බරූපතො රූපන්තරාභාවා තිරච්ඡං විය දිස්සතීති න තිරච්ඡං පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි ඉමස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ කත්ථචි නිග්ගහීතං වග්ගන්තමාපජ්ජෙය්‍ය, කත්ථචි "බ්‍යඤ්ජනෙ චෙ"ති ලොපමාපජ්ජෙය්‍ය, කත්ථචි "එහෙඤ්ඤං"ති ඤකාරමාපජ්ජෙය්‍ය, න කදාචිපි සෙසා පයොගා ඉමෙහි විනිමුත්තා නාම සියුන්ති, තං නිවත්තෙතබ්බා කත්ථචි එවං වුත්තෙති ආදිනායෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථම්පිදං වුත්තන්ති. තනු වාගහණෙනෙව ඉමෙ තප්පයොගා සිජ්ඣන්තීති න සිජ්ඣන්ති, වාගහණෙනස්ස රූපවසසම්භවතොති. තනු නිග්ගහීතස්ස අමාදෙසෙ කතෙපි ආදෙසගතස්ස බින්දුනොපි වුත්තවිධානෙන භවිතබ්බන්ති. න භවිතබ්බං, කස්මා යදි පන අමාදෙසෙ කතෙපි වුත්තවිධානං භවෙය්‍ය, ඉදමෙව අනත්ථකියං භවෙය්‍ය, රූපන්තරාභාවා අධිකම්පිදං, තෙන ඤාපති න වුත්තවිධානං හොතීති. අඤ්ඤත්‍රාපි ච දිස්සති, පච්චු පචිනනං පචිනීති ආදිසු පච්චදු වුත්තනයෙන ඝොදිම්හි කතෙ "සොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති අධිකිච්ච "පුනංහිසු චෙ"ති ඝොදිසු පුබ්බස්සරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ "පුනංහිසු චෙ"ති අධිකිච්ච "පචාදිතම්හාන"න්ති පච්චදුස්සන්තස්ස අනෙන කතෙ පුන තස්සපි අකාරත්තා "දීඝ"න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ පුබ්බාපදෙසස්ස සාමිත්තා ච දීඝමකත්වා පච්චු පචිනනං පචිනිතාදිසු රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, තස්මා වුත්තවිධානං නෙව හොතීති අවගන්තබ්බන්ති

31. වග්ගන්තං වා වග්ගෙ

වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො වග්ගන්තං වා පප්පොති

තඞ්කරොති, ධම්මඤ්චරෙ පුබ්බණ්හං, න තං දුම්මිතං චරෙ, චිරප්පවාසිං පුරිසං, සන්තන්තස්ස මනං හොති, තඤ්ඤාරුණිකං, එවංඛො සික්ඛිතබ්බං.

වාග්ගහණෙන නිග්ගහීතං ඛො ලකාරංදෙසො හොති

පුල්ලිඞ්ගං

වාති කස්මා ? න තං කම්මං කතං සාධු

"වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ඉච්චාදිසුත්තෙසු, වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො වග්ගන්තං වා පප්පොතීති ඤාපනත්ථං වග්ගන්තන්ති එකං පදං, වාති එකං පදං, වග්ගෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතමාරබ්භපවත්තං අනුවත්තනතො වග්ගභූතෙ බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං වග්ගන්තං පප්පොතීති අත්ථො. වග්ගස්ස අන්තො වග්ගන්තො, තං වග්ගන්තං. සො තෙ, ඩ ඤ ණ න ම ති, කිඤ්චාපි සතසොසු, තෙ පන වග්ගන්තසහාවාසන්නත්තා අඤ්ඤෙහිපි එකසමුච්චාරණ ධම්මන අනවසෙසෙසො තෙ සම්බන්ධ වුත්තාති දට්ඨබ්බා. එස ච අනුනාසිකං වග්ග අනුනාසිකාමාපජ්ජතීති නියමිතත්තා සබ්බ ක්‍රිං වග්ගා සම්බන්ධ වග්ගන්තා තස්මා න පසුරන්තීති. පකිට

වග්ගසද්දූපාදානතො, 'සද්දාධිකො අත්ථාධිකො හොතී'ති තස්මිං තස්මිං වග්ගෙ තස්ස තස්ස වග්ගස්සන්තමාපජ්ජතීති අත්ථාවබොධො හොතීති කථං පන සො අධිකො හොතීති? වග්ගන්තං වාතීති වුත්තත්තායෙව වග්ගෙ නිග්ගහීතමන්තං පප්පොතීති ච වග්ගස්ස අනෙකාති ච අන්තො භවෙය්‍ය අන්තසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා, තස්මා යථා පන "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"ති එත්ථ හි වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමක්ඛර වෙභාවං ගච්ඡන්තීති වුත්තෙපි වග්ගස්ස තතියපඨමාති ඤායති, තතියපඨමසද්දානං සාපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤස්ස ච අපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවා එවමිහාපීති. යදි එවං යථා පන තත්ථ අමුකස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං අමුකදෙසෙව වග්ගස්ස තතියපඨමක්ඛරාති නියමාභාවෙපි යස්මිං වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං වෙභාවො හොති, තස්මිංයෙව වග්ගෙ තතියපඨමක්ඛරා හොන්ති, එවමිහාපි හි අලං වග්ගග්ගහණෙනාති? තන්න, තත්ථ පන ඨානාසන්නවසෙන එවං හොති, ඉධ පන සබ්බස්මිම්පි නිග්ගහීතස්සාපජ්ජනතො එවං කතන්ති දට්ඨබ්බං. යඤ්ච වග්ගන්තං වාති වුත්තෙපි වග්ගෙති යං වුත්තං, තමෙව අන්තසද්දො අපෙක්ඛතීති සිද්ධො වායමත්ථොති? තන්න, වග්ගසද්දස්ස පන වග්ගපරියාපන්නක්ඛරවාචකත්තා කකාරෙ පරෙ ඛකාරෙ, තස්මිම්පි ගකාරෙති ඉමිනා නයෙන භවිතබ්බන්ති, තන්නිවත්තෙත්වා වග්ගන්තග්ගහණත්ථං වග්ගෙ අන්තග්ගහණං කතන්ති. යදි පන තදත්ථං සියා, කථං පුබ්බෙ වුත්තසාධනකාරණසාධකො සියා, නාධිකත්තාති? අනධිකං හොතු තං පන ඤාපකාය සිජ්ඣති, තථා හි, බ්‍යඤ්ජනතො විසෙසපටිපත්ති, න හි සද්දහාකාර*ලක්ඛණං, ඉමානෙත්ථ ඤාපකානි "යං කරෙයි තං කම්මං තුය්හං මය්හං ච, භන්තාදීනණ්ණුකො, යොනං නි නපුංසකෙහි, තතො නම්මනිම්භාලූතෙන ච සමාසෙ" ඉච්චෙවමාදීනි.

තන්නිබ්බුතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තං—නිබ්බුතං, ධම්මං—චරෙ, චිරං—පවාසිං, සන්තං—තස්ස, තං—කාරුණිකං, එවං—බොති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කිමුදාහරණස්ස පන පුංසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චිතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිකස්ස පුං වුච්චති නිරයො තත්ථ ගච්ඡතීති අත්ථෙ "ක්වි ච"ති ක්විප්පච්චයං කත්වා "ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී"ති අන්තලොපං කත්වා පුංසද්දන්තස්ස වග්ගබ්‍යඤ්ජනස්මිං "නිග්ගහීතඤ්ච, ක්වචි ලොප"න්ති අධිකිච්ච "බ්‍යඤ්ජනෙ ච"ති නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ"ති ගකාරස්ස වෙභාවං කත්වා "ක්වලොපො ච"ති ක්විම්හි ලුත්තෙ 'තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච"ති නාමමිව කත්වා පුග්ගසද්දා† කම්මාවචනිච්ඡායං.

---

* සද්දහාදි ලක්ඛණං සීහල

† පුග්ගලසද්දො පාළියංයෙව අභිධානප්පදීපිකායංච දිස්සති අයං පුග්ගසද්දො පන අංචිහතනිම්හි පරෙ ත්‍යාගත්තාගමො චෙව තස්ස ලකාරාදෙසො ච රූපසිද්ධිආදීසු ආගතත්තා යෙහි න සංසන්දති වුත්තියං පුල්ලිඞ්ගන්ති දිස්සති

අච්ඡි කතෙ "මද සරෙ; යවමදනතරලා චාගමා; ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" ති අධිකිච්ච "නිග්ගහීතඤ්චෙ" ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතාගමං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන තස්ස ලකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නනු චිත්තම්පි වාසද්දෙන අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙ 'සද්දාධිකො අත්ථාධිකො හොතී'ති කත්වා ඊදිසත්ථාවගමො හොති, ඉධ පන විකප්පනත්ථංයෙව අධිගතන්ති. සච්චං වුච්චතෙ, ඉමස්මිං පන කප්පෙ වාග්ගහණවයම්හි, ඉධ ච, "පරෙ වා සරෙ" ති එත්ථ ච උභයත්ථ, නවාග්ගහණමකත්වා ඉමස්මිං පන "පරෙ වා සරෙ" ති ඉමස්සානන්තරෙයෙව වුත්තෙන ඉධ අසතිපි වාග්ගහණෙ විකප්පනත්ථො සිජ්ඣති, එවං සිද්ධෙ සත්ථාරම්භො කදූපකාර හොතීති නිග්ගහීතස්ස අවග්ගස්මිම්පි පරෙ අවග්ගන්තම්පි හොතීති, තෙන වුත්තං වාග්ගහණෙන නිග්ගහීතං ඛො ලකාරාදෙසො හොතීති, තත්ථ ච ලකාරාදෙසොති ඉදං ලකාරො ආදෙසො යස්ස සො ලකාරාදෙසොති බහුබ්බීහිවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤත්ථා අත්ථසෙසව වා ගමකත්තාති. නනු ච "එහෙ ඤං"නති ආදීනං නිච්චභාවවිවජ්ජනත්ථම්පි වාග්ගහණං කාතබ්බමෙවාති. තානන, "පරෙ වා සරෙ" ති ආදීනං "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" නති ඉමස්සානන්තරවචනෙන දෙසාභාවාති නනෙවං සන්තෙපි ලොපග්ගහණස්සාභාවා ඉමෙසං නිරපෙක්ඛභාවො ආපජ්ජතීති. නාපජ්ජති "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං, පරෙ වා සරෙ" ති ඉමෙසමන්තරෙ "ක්වචි ලොප" නතිමස්ස වචනෙන දෙසාභාවාති. නනෙවං සන්තෙපි "ක්වචි ලොප" නති ඉමස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අත්ථො සියාති. සච්චං සියා. නනු "බ්‍යඤ්ජනෙ චෙ" ති ඉදමෙව වුත්තන්ති. සච්චං වුත්තං, තං පන පයොජනාභාවා අවත්වා ඉමස්සානන්තරං සරෙ චෙති වත්තබ්බං, එවං "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; ක්වචි ලොපං; සරෙ ච; පරෙ වා සරෙ; බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති ඉමිනානුක්කමෙන නිග්ගහීතං චෙදම්පි කප්පපරියන්තං කත්වා සන්නාවතාරං, යථා යථා වා පන වුච්චමානෙ අධිප්පෙතත්ථානුගතඤ්ච හොති ගන්ථලහුතා ච, තථා තථා වත්තබ්බන්ති එවං අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙපි යතො ඉධ වාග්ගහණං කතං, තං දස්සෙන්තො අත වාග්ගහණෙන නිග්ගහීතන්ති ආදි, එවං ඉමිනා තාව වාග්ගහණස්ස පුනග්ගහණෙ පයොජනං දස්සෙත්වා පුන තස්සෙව විකප්පත්ථාව කත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වාති කස්මා? න තං කම්මං කතං පාටුත්තෙ, තස්ස පන න තා—සම්මන්ති ඡෙදං කත්වා වාග්ගහණෙන වග්ගන්තමකත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" නති වුත්තවිධිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

34. එහෙ ඤං.

එකාරෙ හකාරෙ ච පරෙ නිග්ගහීතං ඛො ඤකාරං පප්පොති වා.

පච්චත්තඤ්ඤෙව පරිනිබ්බායිස්සාමි, තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි, එවඤ්හි වො සික්ඛිතබ්බං, තඤ්හි තස්ස මුසා හොති.

වාති කස්මා? එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, එවං හොති සුභාසිතං.

"එහෙඤ්ඤං" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං වා විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. එහෙයි එකං පදං, ඤානන්ති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති අත්ථො. එව හොච එතං, තස්මිං එහෙ, ද්වන්දවිසයො විග්ගහො, එත්ථ පන ද්වන්දසමාසෙ කතෙ "සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්තං" ඉති අධිකිච්ච "තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති එකත්තම නපුංසකලිඞ්ගඤ්ච කාතබ්බං. ඤමෙ හෙත් අවත්වා එහෙඤ්ඤානන්ති වචනං ඤෙ ච මෙ ච ඤමාති ද්වන්දසමාසං කත්වා දුතියාබහුවචනං කත්වා "යොනානි නපුංසකෙහි" ති තස්ස නිආදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති එකාරං කත්වා වුත්තන්ති මන්ත්වා නිග්ගහීතං වා හකාරෙ පරෙ ඤකාරමකාරෙ පප්පොතීතිපි අත්ථං ගණ්හෙය්‍යන්ති තන්නිවත්තනත්ථං

පච්චත්තඤ්ඤෙවාති ආදීනි උදාහරණානි, එතෙසං පන පච්චත්තං—එව, තං—එව, එවං—හි වො, තං—හි තස්සාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තවසමධිකිච්ච ඉමිනා එකාරහකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං කත්වා තස්ස "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවං ච කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

එවමෙතන්ති ආදීනි පච්චුදාහරණානි, එතෙසං පන එවං—එව, එවං—හොතීති ඡෙදං කත්වා සතිපි පරස්මිං එකාරහකාරෙ වාග්ගහණෙන ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං අකත්වා පුබ්බරූපෙ නිග්ගහීතස්ස "අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං, වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති අධිකිච්ච "මදා සරෙ" ති මකාරං කත්වා; ඉතරස්මිම්පි නිග්ගහීතස්ස "අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති වුත්තවිධානං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

35. සයෙ ච

නිග්ගහීතං ඛො යකාරෙ පරෙ සහ යකාරෙන ඤකාරං පප්පොති වා.

සඤ්ඤොගො, සඤ්ඤුත්තං

වාති කස්මා? සංයොගො, සංයුත්තං

"සයෙ ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං තෙන සහ විකප්පෙන ඤකාරං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. ස ඉති එකං පදං, යෙ ඉති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස ඤකාරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො යකාරෙ පරෙ නිග්ගහීතං සහ යකාරෙන විකප්පෙන ඤකාරං

පපොපාතීති අත්ථො. අනන්තරෙන සහෙවෙතං එකයොගාකරණං ඉමිනා සන්නිහිතස්ස අධිප්පෙතත්තාති දට්ඨබ්බං. ඉධ පන සහ සද්දස්ස සොදකත්ත අද්දුවිය "සබ්බාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති අධිකිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ච: "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ච සාදෙසං කත්වා "සහ යෙ ච" ති වත්තබ්බෙ "සයෙ ච" ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අහ ච සහ සකාරෙනාති.

සඤ්ඤොගො සඤ්ඤුත්තන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සං—යොගො, සං—යුත්තන්ති ඡෙදං කත්වා "අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; එහෙ ඤං" ති අධිකිච්ච "සයෙ ච" ති සහ සකාරෙන නිග්ගහීතස්ස ඤකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

වග්ගහණං ඤකාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. නචානන්තරවුත්තත්තා වත්තතෙති. වත්තතෙ, එවං සන්තෙපි කිමුත්තකරණාපි වත්තතෙති සඤ්ඤොගො ජායෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං, වානුකඩ්ඪිතං හි උත්තරත්‍ර නානුවත්තතීති. නනු කාරියං දිස්වා කාරියං නිවත්තතෙ, තථා නිච්චකාරියතො දිස්වා නිමිත්තකාරියතොති. සච්චං, එවං සන්තෙපි යථා "අවම්හි ච" ති එත්ථ අවාදෙසසඞ්ඛාතෙ කාරියෙ විජ්ජමානෙපි ගෙහා "ගාවසෙ" ති එත්ථ වුත්තාවාදෙසව වත්තතෙ, එවමිහාපීති සඤ්ඤොගො ජායෙථාති තං නිවත්තනත්ථං. නනු තත්ථ වග්ගහණෙනානුවත්තතෙ ඉති න තදත්ථං තත්ථ වග්ගහණං, අථ ඛො අඤ්ඤෙසුපි විසයෙසු ආවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. අහ ච වග්ගහණෙන සාදිසෙසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසු ආවාදෙසො හොතීති.

34 මදා සරෙ.

නිග්ගහීතං ඛො සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වා
තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං, එතදවොච සත්ථා
වාති කස්මා? අහොකාසි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ

"මදා සරෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතස්ස ඛො සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වාති ඤාපනත්ථං. මදාති එකං පදං, සරෙති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. මො ච දො ච මදාති ද්වන්දසමාසං කත්වා පඨමාබහුවචනෙන මදාති නිද්දිට්ඨත්තා "අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත" න්ති ඉතො වත්තමානං නිග්ගහීතග්ගහණං ඡට්ඨීවසෙන වත්තතෙ, 'අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො' ති. වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන නිග්ගහීතස්ස සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වාති අත්ථො.

තමහං, එතදවොචාති උදාහරණානි. තෙසං පන තං—අහං, එතං—අවොචාති ඡෙදං කත්වා අධිප්පෙතවසං අධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතස්ස මකාරදකාරාදෙසං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූප

සිද්ධි වෙදිතබ්බා. නහෙවෙත්ථ වාග්ගහණඵලං න වත්තබ්බං, අවුත්තෙපි සිජ්ඣනතො, තථා හි, "ක්වචි ලොපං" ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ලොපං වුත්තං, තෙන ඤායති න සබ්බත්ථ සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති, අථ ඛො ලොපො ච හොතීති එවම්භාසතිපි වාග්ගහණෙ ඉමස්ස අනිච්චතා පාකටා වෙති. නනෙවං සන්තෙ "සරා සරෙ ලොපං" ති ආදීනි වත්වා "සරෙ ක්වචි" ති වුත්තත්තා අසතිපි තත්ථ ක්වචිග්ගහණෙ තස්සා නියතතා පාකටා වෙති නිරත්ථකං එව තත්ථ ක්වචිග්ගහණන්ති න නිරත්ථකං, උත්තරත්ථත්තා. යදි එවං කස්මා තත්ථෙව න කතන්ති ඉධාපි කිඤ්චිමත්තත්ථසම්භවතො, අසති හි තත්ථ ක්වචිග්ගහණෙ "සරෙ වෙ" ති සුත්තං භවෙය්‍ය, අයං පනෙත්ථ භවෙය්‍ය සරෙ ච සරා පකතිකා හොන්තීති, එවං ච සති සරෙ පරෙ සබ්බසරානං පකතිභාවාභාවෙපි, යථා පන සබ්බෙසං වනානං ඛදිරභාවාභාවෙපි තබ්බහුලත්තා* අනගාරං ඛදිරවනන්ති ආදීනි වුත්තානි, තථෙවිදම්පි යෙභුය්‍යවසෙනාතිසමෙතා වුත්තන්ති විඤ්ඤායා භවෙය්‍ය, න ච තෙ බහුකා යෙ සරෙ පරෙ පකතිකා හොන්ති, අථ ඛො ඉතරාව, තස්මා තදුභයකාරවිසදූපනත්ථම්පිද කතන්ති දට්ඨබ්බං. එවං හොතු "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පුබ්බසරානං පකතිභාවං ච "දීඝං" න්ති ආදීනං වුත්තත්තා, අසතිපි ක්වචිග්ගහණෙ තෙසං පනානියතතා පාකටා වෙති නිරත්ථකව තත්ථ තදත්ථම්පි ක්වචිග්ගහණන්ති න නිරත්ථකං, කස්මා පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි ක්වචිග්ගහණෙ යථා "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති පකතිභාවකතට්ඨානෙ න රූපවයසමත්ති, තථා "දීඝං" න්ති ආදිනා දීඝාදිකතට්ඨානෙ න රූපවසෙන භවිතබ්බන්ති, සමුති සො මුනීති එවමාදීනි රූපවයානි න භවිතබ්බානි, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං ක්වචිග්ගහණන්ති. යදි එවං කිමත්ථමෙව වාග්ගහණං න කතන්ති ක්වචිසද්දස්ස වාත්ථස්සාපි දීපනතො, තස්මා ච "සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති එත්ථ අංගහණං කතං, තත්ථ සං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති. නෙතාවොවුම්භා නඤ්ඤෙවෙත්ථ වාග්ගහණඵලන්ති ආදි වුච්චතෙ "ක්වචි ලොප" න්ති සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස න ලොපො හොති අකෙනාචිඤ්ඤං අවධිමත්ති ආදිසු, තාපකිනා සබ්බඤ්ඤු වාග්ගහණස්සාභාවා මිදෙසා සියුන්ති සද්ධා සියාති, තං නිවත්තනත්ථන්ති

35 යවමදනතරලා චාගමා

සරෙ පරෙ යකාරෙ වකාරෙ මකාරෙ දකාරෙ නකාරෙ තකාරෙ රකාරෙ ලකාරෙ ඉමෙ ආගමා හොන්ති වා

නයිමස්ස විජ්ජා, යථයිදං චිත්තං, මිගී භන්තාවුදිකාව ඉතො ලහුමෙස්සති, අයිතො වෙ ගරුමෙස්සති, අරංසා භග්ගා කසාපිව, සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං, මනසාදඤ්ඤා විමුත්තානං, අත්ත

---

* තදුස්සන්නතා චරමච

දඤ්ඤමභිඤ්ඤය, චිරගනායති, ඉතොනායති, යස්මාතිහ භික්ඛවෙ, තස්මාතිහ භික්ඛවෙ, අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙතං, සබ්භිරෙව සමාසෙථ, ආරග්ගෙරිව සාසපො, සාසපොරිව ආරග්ගෙ, ඡළභිඤ්ඤා, ඡළායතනං.

වාති කස්මා? එවං මහිද්ධියා එසා, අක්කොච්ඡි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ, අජෙය්‍යො අනුගාමියො.

චග්ගහණෙන ඉධෙව මකාරස්ස පකාරො හොති. යථා, චිර පවාසිං පුරිසං. කකාරස්ස ච දකාරාදෙසො හොති. යථා; සදත්ථපසුතො සියා දකාරස්ස ච තකාරො හොති යථා; සුගතො.

“යවමදනතරලා චාගමා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරෙ පරෙ යකාරාදයො ආගමා හොන්ති වාති ඤාපනත්ථං. යවමදනතරලාති එකං පදං, චාති එකං පදං, ආගමාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිමිත්තාභාවා සරෙග්ගහණස්ස වාග්ගහණස්ස වානුවත්තනතො සරෙ පරෙ යකාරාදයො ආගමා වා හොන්තීති අත්ථො. යො ච වො ච මො ච දො ච නො ච තො ච රො ච ලො චාති විග්ගහං කත්වා “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති චම්හි ලුත්තෙ “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිම්හි ලුත්තෙ “පකති චස්ස සරන්තස්සා” ති පකතිභාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන සමාසත්තා නාමමිව කත්වා පඨමාබහුවචනං කත්වා “අතො නෙන; සො වා” ති අධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති තස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ යවමදනතරලාති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ආගච්ඡන්තීති ආගමා. වග්ගහණප්පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

නයිමස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන න—ඉමස්ස, යථා—ඉදං, මිගී භන්තා—උදික්ඛති, ලහු—එස්සති, ගරු—එස්සති, කසා—ඉව, සම්මා—අඤ්ඤා, මනසා—අඤ්ඤා, අත්ත—අත්ථං, චිරං—ආයති, ඉතො—ආයති, යස්මා—ඉහ, තස්මා—ඉහ, අජ්ජ—අග්ගෙ, සබ්භි—එව, ආරග්ගෙ—ඉව, සාසපො—ඉව, ඡ—අභිඤ්ඤා, ඡ—ආයතනන්ති ඡෙදං කත්වා “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; මදා සරෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා යකාරාදයො ආගමවසෙන ආනෙත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා යථානුරූපවසෙන යං කාතබ්බං, තං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

එවං මහිද්ධියා එසාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන මහිද්ධියා—එසා, අක්කොච්ඡි මං—අවධි, මං—අජිනි, මං—අහාසි මෙ, අජෙය්‍යො—අනුගාමියොති* ඡෙදං කත්වා සබ්බත්ථපි පරස්මිං සරෙ වාග්ගහණා ආගමමකත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නිපාතානං පන අනෙකත්ථත්තා වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා වග්ගහණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො මකාරස්ස පකාරො හොතීති

* අනුගාමිකො, කච්චි

ආදිමාහ. තත්ථ චිරං—පවාසිං පුරිසං* සක්—අත්ථපසුතො සියා, සුග ද්—ඉති ඡෙදං කත්වා පුබ්බරූපෙ නිග්ගහීතස්ස "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති මකාරං කත්වා මකාරස්ස වග්ගග්ගහණෙන පකාරං කත්වා; ඉතරෙසු පන සකාරදකාරානං දකාරතකාරාදෙසෙ කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. තෙනෙව වග්ගග්ගහණෙන අතිප්පගොඛො තාවාත්‍යාදීසු ගකාරාගමො ච හොතීති දට්ඨබ්බං. එවං යස්මිං යස්මිං ආගමවසෙන ආගතෙ යං යං රූපං සිජ්ඣති, තත්ථ තත්ථ තං තං ආනෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සුගතොති ඉදං ඉමිනාපි සිජ්ඣතීති දීපනත්ථමිදං වුත්තන්ති.

36 ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ

බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාගමො හොති.

අතිප්පගො ඛො තාව සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිතුං, පරොසහස්සං භික්ඛුසතං.

ක්වචීති කස්මා? එථ පස්සථිමං ලොකං, අබ්භුගතො අයං ලොකො.

"ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. ක්වචීති එකං පදං, ඔති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො ආගමග්ගහණමිහානුවත්තනතො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාගමො හොතීති අත්ථො. සතිපි වාග්ගහණෙ අත්ථවිසෙසස්ස පලබ්භනතො ක්වචිග්ගහණං කතං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

අතිප්පගොඛො තාවාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අතිප්ප—ඛො තාව, පර—සහස්සන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා ඔකාරාගමං කත්වා පුබ්බරූපෙ අනන්තරසුත්තෙන වග්ගග්ගහණෙන ගකාරාගමං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කථමනන්තරසුත්තෙන වග්ගග්ගහණෙන ගකාරාගමං විය ඔකාරාගමම්පි කත්වා සාධෙතුං සක්කා, කස්මා පුන සුත්තමබ්‍රවීති? පයොජනන්තරසම්භවතො, තථාහි, තත්ථ සරෙව නිමිත්තං, ඉධ පන බ්‍යඤ්ජනමෙව, තං වාසද්දවසෙන විහිතං, තෙන යථයිදං යථා ඉදන්ති රූපද්වයම්පි හොති, ඉදං පන ක්වචත්ථවසෙන, තෙන යත්ථ හොති, තත්ථ නියතං, කත්ථචි පන සබ්බදාපි න හොති. අපි ච තත්ථ යවාදීනං බ්‍යඤ්ජනත්තා වග්ගග්ගහණෙනාපි බ්‍යඤ්ජනාගමා බ්‍යඤ්ජනාදෙසා ච හොන්තීති සක්කා මන්තුං, යථා පන මහග්ඝසෙනං පුරිසෙන උපනීතං භත්තං අචිරංයෙව පරිභුඤ්ජිත්වා පුන අඤ්ඤම්පි හොතූති වුත්තෙ කිඤ්චාපි අඤ්ඤසද්දො සාමඤ්ඤවසෙන පවත්තො, තථාපි තබ්බණ්ණානුරූපවසෙන භත්තන්ති විඤ්ඤායති, එවං සම්පදමිදං කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

---

* චිරප්පවාසිං පුරිසං, මරම්ම

37. නිග්ගහීතඤ්ච.

නිග්ගහීතඤ්ච ආගමො හොති සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි

චක්ඛුංඋදපාදි, අවංසිරො, යාවංචිධ භික්ඛවෙ, පුරිමංජාති, අණුංථූලානි සබ්බසො, මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා.

ක්වචීති කස්මා? ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ ච මොදති, න හි එතෙන යාතෙන, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං

වග්ගභංගෙණින විසද්දස්ස ච පකාරෙ හොති වා

විවෙච්ඡසති, සංවෙච්ඡසති වා

“නිග්ගහීතඤ්ච.” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙපි වා ක්වචි නිග්ගහීතාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං, නිග්ගහී තන්ති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණ ක්වචිබ්‍යඤ්ජනග්ගහණඤ්චෙව අනුවත්තන්තෙතො සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි නිග්ගහීතාගමො හොතීති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනෙති වත්තමානෙපි සරෙති කස්මා වත්තතෙති අධිකත්තා, “ක්වචි ලොප”න්ති එත්ථාපි හි සරග්ගහණං වත්තතෙති. එවං හොතු, සරග්ගහණෙ වත්තමානෙපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණං කස්මා වත්ත තෙති නිග්ගහීතස්ස බ්‍යඤ්ජනත්තා, බ්‍යඤ්ජනාගමානන්තරං කත්වා වත්තබ්බෙපි එවමකත්වා “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ”ති ඉමස්සානන්තර මුච්චාරණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණානුවත්තනත්ථං තස්මාති. තනු ක්වචිග්ග හණානුවත්තනත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා, යදි පන තදත්ථං සියා, විසුංකත්වා බ්‍යඤ්ජනාගමානන්තරං කත්වා “ක්වචි නිග්ගහීතඤ්ච”ති වත්වා “ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ”ති පච්ඡා වත්තුං සක්කා, එවං සන්තෙපි ද්වෙහෙව ඉමස්සුච්චාරණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණානුවත්තන ත්ථන්ති ගහෙතබ්බං. තනු සරග්ගහණස්ස අධිකාරතො සිද්ධි “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ”ති ඉමස්ස විය ඉධාපි සරග්ගහණං න වත්ත තෙති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. න සක්කා, සරෙ පරෙ ඔකාරාගමා භාවා, ඉධ සරග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන “ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජ නෙ”ති ඉදං අතික්කමිත්වා වත්තතෙති සක්කා මන්තුං, නිග්ගහී තාගමස්ස පන සරෙ පරෙපි දිස්සනතො ද්වෙපි මණ්ඩූකගතික වසෙනාතික්කමිත්වා වත්තන්තීති සක්කා වත්තුන්ති, තස්මා සර ග්ගහණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ වාති ගහෙතබ්බං.

චක්ඛුංඋදපාදීති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන චක්ඛු—උද පාදි, අව—සිරො, යාව—චිධ, පුරිම—ජාති, අණු—ථූලානි, මනො පුබ්බ—ගමා ධම්මාති ඡෙදං කත්වා “මදා සරෙ; වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ”ති අනුක්කමෙ පුබ්බරූපස්ස සරෙ පරෙ සෙසෙසු බ්‍යඤ්ජනෙසු පරෙසු ද්වින්නං නිග්ගහීතාගමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එත්ථ හි චක්ඛුසද්දො පච්චත්තෙ සතෙ “ඣලතො ලොපං ගසිසි”ති සුත්තෙ ලුත්තා චක්ඛු උදපාදීති සවිතබ්බං. අවංසිරොතිදං පන අවනතං සිරං යස්ස සො—අවනතසිරොති විග්ග හෙත්ථ “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච”ති අවි

කත්වා "තේසු වුද්ධිලෝපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති තකාර තකාරස්සං ලුත්තෙ අවසිරෙයි භවිතබ්බං. යාවජීවාතිදං පන නිපාතස්ස යාවාති පඨිතත්තා යාවජීවාති භවිතබ්බං. පුරිමංජාතීතිදං පන පුරෙ ජාතන්ති අත්ථෙ "ජාතාදීනමිමියා ච" ති පුරසද්දු ඉමපච්චයෙ කතෙ "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ තතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයෙ කතෙ පුන වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමම්ව කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කත්වා පුරිමා ජාතියි අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති කම්මධාරයසමාසං කත්වා "ඉත්ථියම්භාසිතපුම්ථි පුමාව චෙ" ති අධිකිච්ච "කම්මධාරය සඤ්ඤෙ ච" ති පුරිමාසද්දං පුල්ලිඞ්ගම්ව කත්වා ආපච්චයාභාවෙ කතෙ පුරිමජාතීති භවිතබ්බං. අණුංථූලානීතිදං පන අණු ච ථූලචාති චන්දසමාසෙ කතෙ "වුත්තත්ථානමප්පයොගො" ති චම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ නාමම්ව කත්වා පඨමා බහුවචනං කත්වා "යොනානි නපුංසකෙහි" ති අධිකිච්ච "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නිආදෙසෙ කතෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" න්ති දීඝෙ කතෙ අණුථූලානීති භවිතබ්බං. පුබ්බඞ්ගමාතිදම්පන පුබ්බසද්දුපපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුබ්බං ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයෙ කතෙ ගමාදිතෙබපෙන වුද්ධිම්හි අකතෙ ආපච්චයෙ ච රූපන්ති පුබ්බඞ්ගමාති භවිතබ්බං. කිමුදාහරණන්ති පුච්ඡාසුද්ධකතෙනව.

නිපාතානං පන අනෙකත්ථතා වචනද්දස්ස ච නිපාතත්තා තස්ලිං දෙසගතතා වග්ගහණෙන විසද්දස්ස පකාරෙ හොතීති ආදිමාහ තත් ච පච්චෙසතීතිදම්පන ඩිථ වි ච වෙචවනෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා" ති අනෙකප්පච්චයප සඞ්ග සති 'චතසිමජානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති'ති කත්වා "භවිස්සන්ති ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාම ස්සතෙස්සන්තෙස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාමහෙ" ති ස්සත්‍යාදීනං භවිස්සන්තිසඤ්ඤං කත්වා "අනාගතෙ භවිස්සන්ති" ති භවිස්සන්තිප්පච්චයං කත්වා තස්සාපරිපුබ්බසඞ්ග සති 'චතසි = පෙ = කත්වා පුබ්බස්ස එකත්තං "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි" ති පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපරිපුබ්බසඞ්ග සති 'චතසි = පෙ = කත්වා "ම ව ව පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" ති ආදීනං චතුන්නං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා තතො "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපරිපුබ්බසඞ්ග සති 'චතසි = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං' ති එකවචනස්සන්තිප්පච්චයං කත්වා තස්ස ච "නිගහීත

සත්තාදිපවත්තිවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා තෙහි අඤ්ඤෙ න සබ්බධාතුකා ති අසබ්බධාතුකා හොන්තීති අසබ්බධාතු කත්තමාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ධාතුම්හා ඉකා රාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වුද්ධිං කත්වා තස්සාපනීය මජ්ජසබ්බග සති 'වත්ති = ණෙ = කත්වා "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී" ති වුත්තත්තා ඉකාරස්ස එකාරං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති චකාරස්ස වෙභාවං කත්වා "නයෙ පරං යුත්තෙ" ති වුත්තාවිධිම්හි කතෙ විවෙච්ඡන්ති රූපෙ සිජ්ඣන්තෙ ඉධ චග්ගහ ණෙන විකාරස්ස පකාරෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ඛවිග්ගහණඵලං.

38. කච්චි ලොපං.
නිග්ගහිතං වො සරෙ පරෙ කච්චි ලොපං පප්පොති
තාසාහං සන්තිකෙ, විදූනග්ගමිති.
කච්චීති කස්මා? අහමෙව නූන බාලො, එතදහං විදිත්වා

"කච්චි ලොපං" ති ඉච්චිදමුද්දිට්ඨෙ, සරෙ පරෙ නිග්ගහිතං කච්චි ලොපමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. කච්චීති එකං පදං, ලොපන්ති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. "මදා සරෙ" ති ඉතො සරග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො නිග්ගහීතග්ගහණස්ස ච අනුවත්තනතො සරෙ පරෙ නිග්ගහිතං කච්චි ලොපං පප්පොතීති අත්ථො.

තාසාහං, විදූනග්ගමිති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තාසං—අහං, විදූනං—අග්ගන්ති ඡෙදං කත්වා "මදා සරෙ; නිග්ගහිතඤ්ච" ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කිමුදාහරණානි පන, අහං—එව, එතං—අවොචාති ඡෙදං කත්වා ඉමි නා ලොපෙ සම්පත්තෙ කච්චිග්ගහණෙනාකාරණා ආදිසුත්තමධිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ත්‍යධිකිච්ච "මදා සරෙ" ති මකාරදකාර දෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නනු "නිග්ගහිතඤ්ච" තිමස්ස විය සරග්ගහණෙ බ්‍යඤ්ජනග්ගහණෙ ච වත්තමානෙ සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා නිග්ගහිතං කච්චි ලොපං පප්පොතීති අත්ථස්ස සම්භ වතො, අසතිපි "බ්‍යඤ්ජනෙ ච" ති සුත්තෙන අනෙනෙව සිජ්ඣතීති. සිජ්ඣති එවං සන්තෙපි "කච්චි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" ති ඉතො බ්‍යඤ්ජනග්ග හණෙ වත්තමානෙ ඔකාරපරම්පි කාරියෙ අභාවා වත්තතෙති අසන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්මා තන්නිවත්තනත්ථං තතො බ්‍යඤ් ජනග්ගහණමනපෙක්ඛිතං, සතිපි කච්චිග්ගහණෙ පුන කච්චිග්ගහණකර ණම්පි තදත්ථං එවාති. සබ්බනන්තරෙ වුත්තං නිග්ගහිතග්ගහණ මෙව ගහෙතබ්බන්ති. න, නිකම්මානාවා, අසතිරිකාතම්පි* කාරිය කාරිතං ගහණසමත්ථා ච, තථා හි; "ඊම්හි වා" ති ධාතුස්ස ධාතුස්ස අත්තං වත්වා පුන "අග්ගිස්සිනි" ති අග්ගිස්සන්තස්ස ඉනිං වත්වා "යොසුකතරස්සො ඣො" ති අනන්තරෙ වුත්තං ඉනිං ඨපෙත්වා

* අසතිරිකාතම්පි, සීහල

අනන්තරිකම්පි අනන්තං විහිතං, තථා "සමාහිසම්මිනනං මහාභිමහී වා" ති වත්වා "සුහිසුවකාරෙ එ ; සබ්බනාමානං නම්හි ච ; අතො නෙන ; සො ; සො වා" ති ච, පුන "දීඝොරෙහි" ති අනන්තරෙ වුත්තානාව වනාදීනි ඨපෙත්වා "සමාහිසම්මිනනං මහාභිමහී වා" ති ඉතො සමා වචනමානෙත්වා තස්ස සො ආදෙසො වුත්තො, එවමනන්තරිකානම්පි කාරියකාරීනං ගහණසම්භවා යං වුත්තං ඔග්ගහණම්පි කාරිනො අභාවා වත්තතෙති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තස්මා තන්නිවත්තනත්ථං තතො බ්‍යඤ්ජනග්ගහණමතිච්ඡිතන්ති, තං සුවුත්තං. නනු සරෙ පරෙ ඔකාරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොතීති අථෙව "සරා සරෙ ලොපං" න්ති ඉමිනාව සිද්ධත්තො නිරත්ථකං විය දිස්සතීති න නිරත්ථකං, ඔකාරස්ස ඔකාරෙ පරෙයෙව තෙන ලොපො භවෙය්‍ය, ඉතරෙසු පන පරභූතෙසු "වා පරො අසරූපා" ති පරභූතානං සරානංයෙව ලොපො භවෙය්‍ය, තස්මා තං නිවත්තෙත්වා සබ්බසරෙසුපි පරභූතෙසු ඔකාරලොපත්ථන්ති* මන්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තාති. නනු "වා පරො අසරූපා" ති වුත්තත්තා ච පරසරානං ලොපො හොතීතෙවාති න, තබ්බිසයභූතානං ඔකාරතො අඤ්ඤෙසම්පි අසරූපසරානං සම්භවාති නනු "වා පරො අසරූපා" ති ඉදං යස්ස වාග්ගහණෙන න පවිට්ඨං, තස්ස "සරා සරෙ ලොපං" න්ති ලොපස්ස සිද්ධත්තො ඉමිනා ච න සබ්බත්ථාධිප්පෙතත්තා නිරත්ථකම්මස්ස වචනන්ති. න නිරත්ථකං, වාග්ගහණෙනෙකස්ස රූපවයුප්පජ්ජනතො තං නිවත්තනත්ථන්ති මන්තුං† සක්කුණෙය්‍යත්තාති. නනෙවං සතෙනපි ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ "වමොදුදන්තාන" න්ති වකාරාදෙසස්ස වුත්තත්තා නිරත්ථකන්ති. න, තස්සානිච්චත්තා ච, අන්තභූතස්සෙව තෙන විහිතත්තා වාති නනු "ඔ අව සරෙ" ති තස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසස්ස වුත්තත්තා නිරත්ථකන්ති. තම්පි න, තෙන ධාත්වාදිකාරෙ විහිතත්තා අපි ච බ්‍යඤ්ජනග්ගහණස්සාපිහානුවත්තනතො ඔකාරස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ලොපත්ථන්තිපි මන්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තා නෙව නිරත්ථකං, තස්මා ඔග්ගහණපගමකරණත්ථං තතො බ්‍යඤ්ජනග්ගහණමතිච්ඡිතන්ති. නනු "මද සරෙ" ති ඉතො සරග්ගහණං වත්තමානෙ කාරිනො අභාවා මදග්ගහණම්පි වත්තතෙති සඞ්කා විඤ්ඤූනන්ති. න සඞ්කා, යදි පන සරෙ පරෙ මද ලොපං පප්පොන්තීති ඤාපනත්ථං සියා, "මද සරෙ" තිමස්සානන්තරං වත්තබ්බං සියා, න පන තත්ථ වුත්තං තෙන ඤායති න මදානං ලොපත්ථිදන්ති. තථිමස්සාපි "ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ" තිමස්ස අනන්තරමවත්වා "නිග්ගහීතඤ්ච" තිමස්සානන්තරෙ වචනං නිග්ගහීතලොපත්ථන්ති සඞ්කා විඤ්ඤූනන්ති. න සඞ්කා අගමිච්චා තස්ස විසඤ්ඤොගාවිවජ්ජනත්ථමෙවං වුත්තං. තන්ති මන්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තා, එවං සතිපි ක්වචිග්ගහණෙ බ්‍යඤ්ජනග්ගහණෙ වත්තෙ අනපෙක්ඛිත්වා ඉධ ක්වචිග්ගහණකරණං උපරි "බ්‍යඤ්ජනෙ වා" ති සුත්තවචනව ඔග්ගහණපසඞ්ගනිවත්තනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං.

---

* ලොපනං, විරමම † වත්තුං, කඩව

39. බ්‍යඤ්ජනෙ ච

නිග්ගහීතං ඛො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොති.

අරියසච්චානදස්සනං, එතං බුද්ධානසාසනං.

ක්වචීති කස්මා? එතම්මඞ්ගලමුත්තමං, තං ඛො වදමි, භද්දං ඛො.

“බ්‍යඤ්ජනෙ ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදං, චාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. ක්වචිග්ගහණලොපග්ගහණනිග්ගහීතග්ගහණානමනුවත්තනතො නිග්ගහීතං බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පප්පොතීති” අත්ථො. චග්ගහණමුත්තරත්‍ර ක්වචිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. තත්‍ර වාග්ගහණෙනෙව නිවත්තතෙති. න, “පරෙ වා සරෙ” ති එත්ථ පන නිවත්තතෙ, “බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො” ති එත්ථ පන වාග්ගහණස්සාතිවිච්ඡින්නත්තා මණ්ඩූකගතිකවසෙන ක්වචිග්ගහණං තත්ථපි වත්තතෙ, තස්මා තං නිවත්තනත්ථං චිරප්පවාසින්ති ආදීසු නිග්ගහීතස්ස පකාරාපජ්ජනත්ථං චාති.

අරියසච්චානදස්සනන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අරියසච්චානං—දස්සනං, බුද්ධානං—සාසනන්ති ඡෙදං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති අධිකිච්චිමිනා බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කිමුදාහරණානි පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

40. පරෙ වා සරෙ

නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ ලොපං පප්පොති වා

අභිනන්දුන්ති සුභාසිතං, උත්තත්තංව, යථා බීජංව, ධඤ්ඤංව.

වාති කස්මා? අහමෙව නූන බාලො, එතදහොසි

“පරෙ වා සරෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ වා ලොපං පප්පොතීති ඤාපනත්ථං. පරෙති එකං පදං, වාති එකං පදං, සරෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණස්ස පරෙ සරෙති ඡට්ඨ්‍යන්තතා තදනුරූපවසෙන ‘අනුවත්ත විභත්තිවිපරිණාමො’ ති කත්වා පඤ්චම්‍යන්තවසෙනානුවත්තන සතො ලොපග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ච නිග්ගහීතම්හා පරෙ සරෙ වා ලොපං පප්පොතීති අත්ථො. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

අභිනන්දුන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අභිනන්දුං—ඉති, උත්තත්තං—ඉව, යථා බීජං—ඉව, ධඤ්ඤං—ඉවාති ඡෙදං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති අධිකිච්ච ඉමිනා නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කිමුදාහරණානි පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව වාහතනානීකාරෙ ඉච්චාදි වචනං ලොපග්ගහණානුවත්තනත්ථං.

41 බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො

නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ යදි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො විසඤ්ඤොගො හොති

එවංස තෙ ආසවා, පුප්ඵංසා උප්පජ්ජෙ

ලුත්තෙති කස්මා? එවමස්ස, විදුනග්ගමිති

වග්ගහණෙන තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනානං අනන්තරෙ යෙ සරූපා තෙ සම්පි ලොපො හොති

තං යථා, අග්‍යාගාරං, පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස.

ඉති සන්ධිකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

"බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො" තිමත්ථම්දමුච්චතෙ, නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ යදිපි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො* අත්ථි, සො විසඤ්ඤොගො හොතීති ඤාපනත්ථං. බ්‍යඤ්ජනොති එකං පදං, චාති එකං පදං, විසඤ්ඤොගොති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. නිග්ගහීතග්ගහණඤ්ච පරග්ගහණඤ්ච සරග්ගහණඤ්ච ලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, ඉධ පන කාරියකාරිනො සම්භවෙපි නිමිත්තාභාවා පරස්මිං සරෙති සම්බන්ධො හොති, නිග්ගහීතග්ගහණං පනාපෙක්ඛිත්වා පරග්ගහණස්ස අධිකත්තා† තනිග්ගහීතම්හාති සම්බන්ධො හොති, තෙන නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ සංයොගො බ්‍යඤ්ජනො විසඤ්ඤොගො හොතීති අත්ථො. අනන්තර සුත්තෙන කස්මා එකයොගං නාකාසීති වග්ගහණපරිවජ්ජනත්ථං, න හි නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ විකප්පෙන සංයොගො බ්‍යඤ්ජනො විසඤ්ඤොගො හොතීති. එත්ථ ච බ්‍යඤ්ජනොතිදං කිඤ්චාපි සාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං, යථා පන ථෙරෙ අභිධම්මං භාසන්තීති වුත්තෙ කිඤ්චාපි ථෙරසද්දො වුඩ්ඪතරෙ නිරූළ්හො,‡ තථාපි සො අභිධම්මං භාසිතුං සමත්ථො යොව ගය්හති, එවං විසංයොගං භවිතුං සමත්ථො සංයොගබ්‍යඤ්ජනොව බ්‍යඤ්ජනොති වුත්තොති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ යදිපි බ්‍යඤ්ජනො සඤ්ඤොගො විසඤ්ඤොගො හොතීති. විසඤ්ඤොගොති ඉමිනා පන ලොපම්හා, දෙවලොකං ගතොති, චවනෙන මරණං විය තථාහි; දුවිධො සංයොගො, සංයුජ්ජතීති සංයොගො, "නයෙ පරං යුත්තෙ" ති නෙතබ්බො, සංයුජ්ජති එත්ථාති වා සංයොගො, "සයෙ පරං යුත්තෙ" ති නෙතබ්බනාම රස්ස පතිට්ඨො, විගතො සංයොගො යස්ස සොයං = විසඤ්ඤොගො විගතසංයොගො§ ති අත්ථො. එත්ථ ච බ්‍යඤ්ජනොති ච විසඤ්ඤොගො හොති ච පඨමා විභත්තාව වුත්තා, තනගුණවසෙන ඉතරෙති.

එවංස තෙ ආසවා, පුප්ඵංසා උප්පජ්ජෙති උදාහරණානි, තෙසං, පන එවං—අස්ස තෙ, පුප්ඵං—අස්සා උප්පජ්ජෙති ඡෙදං කත්වා "නිග්ගහීතඤ්ච; ඵවි ලොප" ඉති අධිකිච්ච "පරෙ වා සරෙ" ති නිග්ගහීතම්හා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙ තාගෙවාධිකිච්ච ඉමිනා සංයොගබ්‍යඤ්ජනානං විසංයොගං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

* සඤ්ඤොගො විරවම
† ඨිතත්තා සිපද
‡ රූළ්හො, සිපද
§ විගතසංයොගො, කච්චි

කිමුදාහරණෙසු එවං—අස්ස, විදූනං—අග්ගන්ති ඡෙදං කත්වා "පරෙ වා සරෙ" ති එත්ථ වාගහණෙන නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපමකත්වා පරස්මිං සරෙ ලුත්තෙති වුත්තත්තා තදභාවා ඉමිනා විසංයොගමකත්වා පුබ්බපදෙ සරෙ පරෙ නිග්ගහීතස්ස "මදා සරෙ" ති මකාරං කත්වා ඉතරපදෙ නිග්ගහීතස්ස "ක්වචි ලොප" න්ති ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නිපාතානං පන අනෙකත්ථත්තා වසද්දස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො තිණ්ණං බ්‍යඤ්ජනානමන්තරෙ යෙ සරූපා තෙසම්පි ආදිස්ස ලොපො හොතීති අත්ථ එත්ථ ච අසතිපි නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපෙ බ්‍යඤ්ජනස්ස විසංයොගභාවො ච එතෙනෙව විසංයොගභාවො ච විග්ගහෙන විසෙසතො.

අග්‍යාගාරං, වුත්‍යස්සාති උදාහරණානි, තෙසං පන අග්ගි—අගාරං, වුත්ති—අස්සාති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා 'සරා සරෙ ලොප' න්ත්‍යාදිකිච්ච "ඉවණ්ණො යං නවා' ති ඉකාරස්ස යකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා තිණ්ණමාදිස්ස ඉධ ව්‍යඤ්ජනෙන ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

සමත්තා මුඛමත්තදීපනියා චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො

---

42 ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි

පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති

පුථගෙව

ක්වචීති කස්මා? පුථඑව

"ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි" කිමත්ථමිදමුද්දිට්ඨන්ති චෙ, සරෙ පරෙ පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. ගොති එකං පදං, සරෙති එකං පදං, පුථස්සාති එකං පදං, ආගමොති එකං පදං, ක්වචීති එකං පදන්ති පඤ්චපදමිදං සුත්තං. ආගමිතං ආගමො, ආගච්ඡතීති වා. සරෙ පරෙ පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොතීති අත්ථො.

පුථගෙවාති උදාහරණං, තස්ස පන පුථ—එවාති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා ගකාරාගමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නනු ච පුථස්සාති වුත්තත්තා "ඡට්ඨිස්ස ගෙ දිට්ඨෙසු' ති ආදීසු විය සබ්බස්සෙව ගකාරාගමෙන භවිතබ්බන්ති. න, ආගමසද්දස්ස විසෙසත්තා, තත්ථ ආගමසද්දො අත්ථදෙසං වදති, තෙන පුථස්සාති ඡට්ඨියන්තත්තා පුථස්ස ආදිම්හි වා අන්තෙ වා අවයවස්ස වා සබ්බස්ස වාති අත්ථසම්භවෙ සතිපි වුත්තානුවත්තියා අවයවස්ස වා සබ්බස්ස වාති අත්ථං අග්ගහෙත්වා සරෙති වුත්තත්තා ආදිම්හිපි, "යථාවුත්තානුරූපතො"* අන්තෙති අත්ථොව යුජ්ජතීති නිට්ඨමෙත්ථාවගන්තබ්බං. නිදස්සනං පුථගෙව

---

* යථාවුත්තානුරූපතො විය

43. පාස්ස චාන්තො රස්සො.

පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොති.

පගෙව වුත්‍යස්ස

ක්වචීති කස්මා? පා එව වුත්‍යස්ස.

"පාස්ස චාන්තො රස්සො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං. පාස්සාති එකං පදං, චාති එකං පදං, අන්තොති එකං පදං, රස්සොති එකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. චග්ගහණං දුතියස්සසම්පිණ්ඩනත්ථං, අන්තග්ගහණං පරසරස්ස නිවත්තනත්ථං, අනන්තරසුත්තතො සරග්ගහණඤ්ච ආගමග්ගහණඤ්ච ක්වචිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන පා ඉච්චෙතස්ස අන්තෙ සරෙ පරෙ ක්වචි ගකාරාගමො හොති, අන්තො ච සරො රස්සො හොතීති අත්ථො.

පගෙවාති උදාහරණං, තස්ස පන පා—එවාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ගකාරාගමං කත්වා අන්තස්ස සරස්ස රස්සඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉමස්සාපි ආගමත්තා පාසද්දස්සන්තෙන හොතීති දට්ඨබ්බං. සෙසුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

44. අබ්භො අභි.

අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොති.

අබ්භුදීරිතං, අබ්භුග්ගච්ඡති

"අබ්භො අභි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. අබ්භොති එකං පදං, අභීති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං. සරග්ගහණස්ස අනුවත්තනතො ච ආදෙසස්ස පඨමාය නිද්දිට්ඨත්තා අභිස්සාති වත්තබ්බෙ 'අභිසද්දෙ ජසිං කත්වා තස්ස "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති අධිකිච්ච "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති ලොපං කත්වා අභීති නිද්දිට්ඨත්තා ච අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොතීති අත්ථො.

අබ්භුදීරිතං, අබ්භුග්ගච්ඡතීති උදාහරණානි. තෙසං පන අභි—උදීරිතං, අභි—උග්ගච්ඡතීති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තමධිකිච්චිමිනා අබ්භාදෙසං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. නනු අබ්භාදෙසෙ අසතිපි "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති අධිකිච්ච "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා අබ්භුදීරිතන්ති ආදීනි සිජ්ඣාදෙතුං සක්කාති. සච්චං, එවං සන්තෙපි "ඉවණ්ණො යං නවා" ති සන්ධි යකාරොපි සම්භවෙය්‍ය, තන්නිවත්තනත්ථං. අපි ච ඉමිනා සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසස්ස විහිතත්තා බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ යෙන කෙනචිපි අබ්භාති රූපං න හොතීති විඤ්ඤායති. අඤ්ඤත්‍ර සරෙති කිංසෙවො ධීරත්ථො කිසා, අපි ච සිම්බ සත්‍යාරමොහාපි සිය මො නොති, උපරි විකප්පනත්ථං "තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" ති

වුත්තත්තා, තතො අඤ්ඤත්ථ සියාවොති* විකප්පෙති අඤ්ඤථා "තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" තිදං අනත්ථකං භවෙය්‍ය, තස්මා වෙත්ථ චග්ගහණං නවත්තතෙති දට්ඨබ්බන්ති

45. අජ්ඣො අධි

අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොති

අජ්ඣොකාසො, අජ්ඣගමා

"අජ්ඣො අධි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං අජ්ඣොති එකං පදං, අධීති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං සරෙග්ගහණස්සානුවත්තනතො අධිස්සාති වත්තබ්බෙ භෙදා විත්තකයෙන අධීති වුත්තත්තා ච අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොතීති අත්ථො

අජ්ඣොකාසො අජ්ඣගමාති උදාහරණානි, තෙසං පන අධි—ඔකාසො, අධි—අගමාති ඡෙදං කත්වා ආදිසුත්තම්හිකිච්චවිධිනා අජ්ඣාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

40 තෙ න වා ඉවණ්ණෙ

තෙ ච ඛො අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වා

අභිච්ඡිතං, අධීරිතං

වාති කස්මා? අබ්භීරිතං, අජ්ඣිණමුත්තො

"තෙ න වා ඉවණ්ණෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තෙ අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. අත්ථ ච, තෙ ච ඛො අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වාති එත්ථ ච වුත්තානි රූපානි යෙසං තෙ=වුත්තරූපා, වුත්තරූපවන්තොති අත්ථො. තෙ තෙ, ලද්ධාදෙසා අභිආදිසද්දා, තෙ පන ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපවන්තො න හොන්ති, ආදෙසං න ලභන්තීති අත්ථො. වාග්ගහණං තං විකප්පෙති. නනු "තෙ වා ඉවණ්ණෙ" ති වුත්තෙපි රූපවිසෙසං සිජ්ඣති, කස්මා නග්ගහණං කතන්ති උත්තරත්ථං, උත්තරත්‍ර හි නග්ගහණෙනෙව වත්තතෙ, න වාග්ගහණෙනාති. යදි එවං කස්මා තත්ථෙව න කතන්ති ඉහාපි කිච්චන්තරස්සම්භවතො, යථා පන බ්‍රාහ්මණානං න දාතබ්බන්ති වත්වා එපෙත්වා කෙසංචි වුත්තෙ යෙසං න දාතබ්බං, තෙ යෙව බහුකා, යෙසං පන දාතබ්බං තෙ අප්පකාතිපි විඤ්ඤායති තථා බ්‍රාහ්මණානං දාතබ්බන්ති වත්වා එපෙත්වා කෙසංචි වුත්තෙ යෙසං දාතබ්බං, තෙයෙව බහුකා, යෙසං පන න දාතබ්බං තෙ අප්පකාතිපි විඤ්ඤායති එවං අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්තීති වත්වා පන වාති වුත්තෙ යෙ න ලභන්ති, තෙ යෙව බහුකා, යෙ පන ලභන්ති තෙ

* ඨානං නත්ථි

අප්පකාති විඤ්ඤායති, තදත්ථිග්ගහණත්ථං. නෙති ඒකං පදං, නාති ඒකං පදං, වාති ඒකං පදං, ඉවණ්ණෙති ඒකං පදන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. අභි අධිග්ගහණත්ථ අබ්භ අජ්ඣග්ගහණත්ථ චානුවත්තනතො තෙ අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වාති අත්ථො.

අභිඊක්ඛනං, අධිඊරිතන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන අභි—ඊක්ඛනං, අධි—ඊරිතන්ති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙන විනාමාදෙස වසෙන සම්පත්තෙ තමෙව සුත්තවසම්බන්ධිකවච ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අබ්භීරිතං, අජ්ඣිණමුත්තොති කිමුදාහරණානි, තෙසං පන අභි—ඊරිතං, අධි—ඉණමුත්තොති ඡෙදො, සෙසං වුත්තානයමෙව.

47. අතිස්ස චන්තස්ස

අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්ස ඉවණ්ණෙ පරෙ සංඛ්‍යාවානතීති වුත්තරූපං න හොති

අභිමිගගෙණො, අතිරිතං

ඉවණ්ණෙති කස්මා? අච්චන්තං.

"අතිස්ස චාන්තස්ස" තිමනුවිදමුච්චතෙ, අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්ස අභිඅධීනං විය යං විහිතං, තං ඉවණ්ණෙ පරෙ න හොතීති ඤාපනත්ථං. අතිස්සාති ඒකං පදං, චාති ඒකං පදං, අන්තස්සාති ඒකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. එත්ථ ච අතිස්සාති අන්තස්සාති ච කාරියාපෙක්ඛා ඡට්ඨී, තිස්සාති අවත්වා අතිස්සාති වචනං අඤ්ඤස්ස තිසද්දස්ස පරිවජ්ජනත්ථං. අතිස්ස චාති එත්තකමෙව අවත්වා අන්තස්සාති වචනං සකලස්ස වා ආදිස්ස වා පරිවජ්ජනත්ථං. එතෙන අතිනා තිසද්දං* ගණ්හාති, තෙනාහ, අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස තිසද්දස්සාති. නනු තිස්ස චාන්තස්සාති වුත්තෙ සො† අන්තභූතස්ස ඉවණ්ණතා "ඉවණ්ණො යන්නවා" ති වුත්තවිධිනො පටිසෙධනත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති සච්චං, ඉධ පන එවං ගහිතෙ අතීයති=අතීතිති. යදි එවං අතිතිස්සාති භවිතබ්බන්ති සච්චං, ඉධ පන "සරූපානමෙකසෙසොසකිං" න්ති ඒකසෙසං කතන්ති. සරෙහෙව පදෙනෙව ගණ්හාතීති. න, බ්‍යඤ්ජනාපි ගණ්හාති, අතිරොචති සරූපානන්ති වුත්තත්තා. ආහ ච, සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානන්ති

"අපිච, ඛවාදිවිරහිතුත්තරත්තං දීඝරස්සාපෙක්ඛසෙසු වා" ති අපි කිච්ච, "ගෙසු විපි ලොපාගමවිකාරප්පකතිආදෙසා වා" ති ලොපං කාතබ්බං දට්ඨබ්බං. තෙනාහ, තිසද්දස්ස ඉවණ්ණෙ පරෙ "සබ්බො චං" ති වුත්තරූපං න හොතීති. යදි එවං සරූපපදානව වුත්තත්තා අරසසෙතාව අන්තස්සාති. එවං "අධිස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ" ති ඉමිස්සා පාව ගහිතං, තෙනාහ, අන්තභූතස්ස අතිස්සාති සරෙ පරෙ

* ඡන්දං විරම † ලො. මරම

අත්තස්ස උකාරෙ හොතීති තෙනෙවං සති තත්ථෙව කාතබ්බන්ති සම්බන්ධං. අතිස්සාති ඉමිනා පන අනෙනා තිසපෙද ගහිතො න සක ලොති ඤාපනත්ථං ඉහ ච නග්ගහණමෙව වත්තතෙ න චාගහණං, යදි පන වත්තෙය්‍ය, සුත්තමෙව අනාරබ්බනීයං සියා; ‘ සබ්බා වත්ති ’ ති ඉමිනායෙව සිද්ධත්තා, තෙනාහ න හොතීති *

අතිසිගණෙ, අතිරිතනති උදාහරණන්ති, එතෙසං පන අති—ඉසිගණෙ, අති—ඊරිතනති පෙදං කත්වා “සර සරෙ ලොපං, ඛවාස වණ්ණං ලුත්තෙ ති අධිකිච්ච “සබ්බාවත්ති ති වුත්තවිධිම්පි සම්පත්තෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා “සර සරෙ ලොප නති පුබ්බසරනං ලොපං කත්වා පරකාරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව තස්ස පන අති—අනෙනාති ඡෙදෙ

48 ක්වචි පටි පතිස්ස

පති ඉච්චෙතස්ස සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි පටිආදෙසො හොති

පටග්ගි දට්ඨබ්බා, පටිහඤ්ඤති

ක්වචීති කස්මා? පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු පතිලීයති, පතිරූපදෙසවාසො ච

“ක්වචි පටි පතිස්ස කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ පතිස්ස ක්වචි පටිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං ක්වචීති එකං පදං, පටීති එකං පදං, පතිස්සාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං හෙට්ඨා සරාධිකාරෙ වා උපරි බ්‍යඤ්ජනාධිකාරෙ වා අවත්වා ඉධ වචනං සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා හොතීති ඤාපනත්ථං

අථවා, කිඤ්චාපි අධිකාරා, යථානුපුබ්බිකා මණ්ඩූකගතිකා සීහගතිකා ච, තත්ථ යථානුපුබ්බිකා යථාපටිපාටිවසෙන වත්තන්ති මණ්ඩූකගතිකා පන, යථා මණ්ඩූකා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, එවං වත්තන්ති සීහගතිකා පන, යථා සීහා විචරිත්වා එකස්මිං ඨානෙ තිට්ඨන්තා† පුබ්බ පරං අනුවිලොකෙන්ති, එවං මජ්ඣෙ ඨිතා පුබ්බාපරමනුවත්තන්ති‡ “ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි ති එත්ථ සරග්ගහණං පන මණ්ඩූකගතිකවසෙන ඉධ වත්තතෙ, උපරි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණං සීහගතිකවසෙන, තෙනාහ, සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වාති තෙන ච පති ඉච්චෙතස්ස සරෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ක්වචි පටිආදෙසො හොතීති අත්ථො

පටග්ගි, පටිහඤ්ඤතීති උදාහරණන්ති. එතෙසං පන පති—අග්ගි පති—හඤ්ඤතීති පෙදං කත්වා, ඉමිනා පටිආදෙසං කත්වා, සරෙ පරෙ පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉධ ච පුබ්බ පදෙන න කිඤ්චි වත්තබ්බං ඉතරස්ස පන සුත්තාවයං විසෙසො සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

* න හොතීති සී, ද්‍යාදි † තිට්ඨන්ති සී, ද්‍යාදි ‡ අනුවිලොකෙන්ති සී

49 පුථස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ.

පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ උකාරො හොති පුථුජ්ජනො, පුථුභූතං.

අනුග්ගහණෙන අපුථස්සාපි සරෙ පරෙ අන්තස්ස උකාරො හොති මනුඤ්ඤං.

“පුථස්සු බ්‍යඤ්ජනෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො උකාරො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. පුථස්සාති එකං පදං, උඉති එකං පදං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං. “අනිස්ස චානන්තස්සා”ති ඉතො අන්තග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, තෙනාහ, අන්තො සරොති. තෙන ච පුථ ඉච්චෙතස්ස අන්තො සරො උකාරො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති අත්ථො. තන්වතිස්ස චානන්තස්සාති එත්ථ විය, පුථස්ස අ=පුථඅ ඉති සමාසං කත්වා “සරූපානමෙකසෙසෙස්වසකි” නති වා: “සරා සරෙ ලොප” නති වා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරං නෙත්වා පුථ සද්ද සිද්ධිං කත්වා පුථස්සාති ගහිතෙ නිරත්ථකංව අන්තග්ගහණන්ති? සච්චං, නිරත්ථකං, පයොජනන්තරං පන සම්භවති* තෙනාහ, අන්තග්ගහණෙන අපුථස්සාපි සරෙ පරෙ අන්තස්සුකාරො හොතීති

පුථුජ්ජනො, පුථුභූතන්ති උදාහරණානි තෙසං පන පුථ—ජනො, පුථ—භූතන්ති ඡෙදං කත්වා ඉමිනා අකාරස්ස උකාරං කත්වා පුබ්බරූපෙ ජකාරස්ස “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති ද්වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අන්තග්ගහණෙන පන මනුඤ්ඤන්ති ආදීසු මනසද්දප පදස්ස ආපුබ්බස්ස ඤා මාරණතොසනනිසාමනෙසූතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මනං ආගමෙසා තොසෙතීති අත්ථෙ “සංහනඤ්ඤාසු වා රො ණො”ති රප්පච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො”ති රාදිම්හි ලුත්තෙ මනසද්දන්තස්ස “මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිඅා”ති අධිකිච්ච ‘එතෙසමො ලොපෙ”ති ඔකාරෙ කතෙ උකාරො හොති, තෙනෙව පරසරස්මිං ලුත්තෙ මනුඤ්ඤසද්ද, වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ මනුඤ්ඤන්ති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

50 ඔ අවස්ස

අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරො හොති.

අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා.

ක්වචීති කස්මා? අවසුස්සතු මෙ සරීරෙ මංසලොහිතං.

“ඔ අවස්ස’ කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ඔති එකං පදං, අවස්සාති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. මණ්ඩූකගතිකවසෙන ක්වචිග්ගහණං බ්‍යඤ්ජනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන අව ඉච්චෙතස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ඔකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො.

ඔනද්ධාති උදාහරණං, තස්ස පන අව—නද්ධාති ඡෙදං කත්වා අනන්තරසුත්තවසමධිකිච්ච ඉමිනා අවසද්දස්ස ඔකාරං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* නිරත්ථකංව අන්තග්ගහණන්ති න පනෙවං ගහෙතබ්බං, අධිකාරගතන්තග්ගහණස්ස සද්දසත්ථකාරාපි ගහෙතුං යුත්තත්තා, සිතල

51 අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො

අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගනිපාතානං සරසන්ධීහි බ්‍යඤ්ජනසන්ධීහි වුත්තසන්ධීහි යථායොගං යොජෙතබ්බං

පාපනං, පරායනං, උපායනං, උපාහනං, න්‍යායොගො, නිරුපධි, අනුබොධො, දුවුපසන්තං, සුවුපසන්තං, වාලයො, දුරක්ඛාතං, ස්වාක්ඛාතො, උදීරිතං, සමුද්දිට්ඨං, වියග්ගං, විජ්ඣග්ගං, බ්‍යග්ගං, අවයාගමනං, අජ්ඣත්ති, අනුපඝාතො, අනවජ්ජියා, පයොසනා, පරිමාසො, එවං සරෙ ච හොන්ති

බ්‍යඤ්ජනෙ ච, පරිග්ගහො, පග්ගහො, සක්කාරො, පරක්කමො, නික්කමො, නික්කසාවො, නිල්ලජ්ජං, දුල්ලභං, දුබ්භික්ඛං, දුබ්බුත්තං, සද්ධිං, දුග්ගතො, නිග්ගහො, විග්ගහො, නිග්ගතං, එවං බ්‍යඤ්ජනෙ ච හොන්ති, සෙසා ච සබ්බෙ යොජෙතබ්බා

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො" ඉච්චෙත්ථාපි* ද්‍විවචනෙන, යෙ ඉධ අවෙමිතා අනිද්දිට්ඨා, තෙ වුත්තනයානුසාරෙන ඤාතබ්බාති ඤාපනත්ථං අනුපදිට්ඨානන්ති එකං පදං, වුත්තයොගතොති එකං පදන්ති විපදමිදං සුත්තං අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගාදීනං වුත්තප්පකාරෙන සන්ධි යොජෙත්වා සිප්පතීති වෙදිතබ්බාති අත්ථො ආහ ච, අනුපදිට්ඨානං උපසග්ගනිපාතානං සරසන්ධීහි බ්‍යඤ්ජනසන්ධීහි වුත්තසන්ධීහි' යථායොගං යොජෙතබ්බන්ති තත්ථ ච සරසන්ධීති සරානං සරෙසු වා විහිතා සන්ධි=සරසන්ධි, බ්‍යඤ්ජනසන්ධිම්හිපි එසෙව නයො, වුත්තසන්ධි නාම ගාථාදීසු වුත්තානානත්ථං වචනසිලිට්ඨතාය වා ආගම විපරීතාදිවසෙන කාතබ්බා සන්ධි සා පන වුත්තප්පකාරෙන එවං නාම ජාතා, සා පන තිවාපි විසුං වුත්තා, පච්ඡා වුත්තනයෙන සරබ්‍යඤ්ජනසන්ධියෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති සරබ්‍යඤ්ජනෙසු විහිතත්තා, තෙනෙව තමුපසග්ගෙ පක්ඛිපිත්වා විධා උදාහරණානි දස්සෙති

තත්ථ ච පාපනන්ති ද්විස්ස ප—අපනන්ති ඡෙදෙ "සරා සරෙ ලොප" න්ති ඉමිනා විසෙසො තත්ථ ච ප ඉති උපසග්ගපදං, අපන න්ති ඉදං පන අප පාපුණනෙති ඉමස්ස "ඉවාදයො ධාතවො' ති ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ලුත්තානුබන්ධස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති අධිකිච්ච "නන්දාදීහි යු" ති යුපච්චයන්තස්ස "අනකා යුණ්වුන" මිති යුස්ස අනාදෙසං කත්වා "තවග්ගවරණානං" නාමිකානං විභත්තාදීනං ච" ති නාමිව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිප්පජ්ජතෙ' ති අධිකිච්ච "සතො ච විසජ්ජනියො" ති විසජ්ජනියො කත්වා "සිලොපං අකාරා සිද්ධං නපුංසකලිඞ්ගා සි ලොපාදිසම්භව සන් 'යතිපච්චාසුත්තයිකා පද්ධතාවිසදී ති කත්වා "ලිඞ්ගෙනෙ

* [illegible] පාඨ

පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපනීයමප්පසඞ්ගෙ සති වතතී=පෙ=කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "යොනන්නති නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච"න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අම්ආදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති පරසරස්ස අසවණ්ණෙ පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ පරක්ඛරං නීතෙ රූපං.

පරායනන්ති ඉමස්ස පන පරං—අයනන්ති ඡෙදෙ, පඨමං "ක්වචි ලොප" න්ති ඉමස්ස විසයො, තතො "සරා සරෙ ලොප" න්ති ඉමස්ස, තතො "දීඝ" න්ති ඉමස්ස ච විසයො අථවා, පරා—අයනන්ති ඡෙදෙ, තදා පච්ඡා වුත්තානං ද්වින්නං විසයො. තත්ථ ච අයනන්ති අය ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අයිතබ්බන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන යුප්පච්චයන්තස්ස අනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අථවා; පරං—ආයනන්ති ඡෙදෙ, තදා පුබ්බෙ වුත්තානං ද්වින්නං විසයො, ආයනන්ති ඉදං පන ආපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං.

උපායනන්ති ඉමස්ස පන උප—අයනන්ති වා උප—ආයනන්ති වා ඡෙදෙ, යමෙත්ථ වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව උපාහණන්ති ඉමස්ස පන උප—අහණන්ති ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොප" න්ති ඉමස්ස විසයො ඉදං පන උපසග්ගානන්තරවසෙන වුත්තං. තත්ථ අහණන්ති ආපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසු ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හන්ති ගච්ඡති එතෙනාති අත්ථෙ "නන්දාදීහි යු" ති අධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයෙ කතෙ තස්ස ච අනාදෙසෙ කතෙ "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලුත්තෙ වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආපුබ්බස්ස හී ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස වා ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තස්මිංයෙව අත්ථෙ තථෙව යුප්පච්චයස්ස තස්මිංයෙවාදෙසෙ කතෙ තෙනෙව සරලොපපකතිභාවෙ ච කතෙ රූපං.

න්‍යොගොති ඉමස්ස පන නි—අයොගොති ඡෙදෙ, "ඉවණ්ණො යං නවා" ති ඉමස්ස විසයො. තත්ථ ච නි ඉති උපසග්ගපදං, අයොගොති ආපුබ්බස්ස යුජ යොගෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයන්තස්ස "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණම්හි ලුත්තෙ "තවකරනමනානං ඨිවුත්තනාමෙහි" ති අධිකිච්ච "කගා චජානං" ති ධාත්වන්තස්ස ගකාරෙ කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති යකාරෙ උකාරස්ස වුද්ධිම්හි කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නිරුපධීති ඉමස්ස පන නි—උපධීති ඡේදෙ, "සවිධිදන්තරලො වාග මා" ති ඉමස්ස විසයො. උපධීදමෙන උපපුබ්බස්ස ධා ධාරණෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු උපධාරිසහිති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දධාතො ඉ" ඉති ඉපච්චයෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවෙච කතෙ විභත්තාදයෙන සුපපත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපෙ කතෙ රූපං.

අනුබොධොති ඉමස්ස පන අනු—බොධොති ඡේදෙ, දීඝං, රස්සං, "ලොපඤ්චත්තමකාරො" ති විත්තවිධිම්හි සම්පත්තෙ "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති ඉමස්ස විසයො. එත්ථ ච අනූති උපසග්ගපදං, බොධොති බුධ ඤාණෙ, බුධ බොධනෙ, බුධ අවගමනෙති ඉමෙසු ධාතූසු තරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු බුජ්ඣනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති අධිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

දුවිපසන්නන්ති ඉමස්ස පන දු=උපසන්නන්ති ඡේදෙ, වකාරාගමස්ස ච බ්‍යඤ්ජනෙ "දීඝ" න්ති ඉමස්ස ච විසයො. උපසන්නන්ති උපපුබ්බස්ස සදු උපසමෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයෙ කතෙ "සාදිසන්තො තස්ස ඊ‌ඤ්ඤා ච; ගුහදිතම්හෙතා වා පි ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති අධිකිච්ච "ගම්භනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "ගම්භනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති නකාරං කත්වා සුපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා, සුවුපසන්නන්ති.

චාලයොති ඉමස්ස පන දු—අලයොති ඡේදෙ, "වමොදුදන්තා න" න්තිමස්ස විසයො. එත්ථ ච අලයොති අපුබ්බස්ස ලිසි ලෙසනෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු විභත්තාදයෙන ණපච්චයන්තස්ස කාරිතච්ච කත්වා ණලොපවුද්ධාදිම්හි කතෙ "ඔ අව සරෙ" ති අධිකිච්ච "ඒ අයා" ති අයාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

දුරබ්භතන්ති ඉමස්ස පන දු—අබ්භතන්ති ඡේදෙ, රකාරාගමස්ස විසයො. අබ්භතන්ති අපුබ්බස්ස භා පකාසනෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා සුබ්භතොයි.* උපසග්ගො ච "වමොදුදන්තා න" න්තිමස්ස විසයභාවො ච වෙදිතබ්බො.

උදීරිතන්තිමස්ස පන උ—ඊරිතන්ති ඡේදෙ, දකාරාගමස්ස විසයො. ඊරිතන්ති ඉදං ඊර කම්පනෙ ඉච්චිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීසු "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයන්තස්ස "ජ්‍යාදිත් ... පච්චයාදිම්හි සබ්බධාතුක" න්ති විභත්තිතො ත සබ්බධාතුකං අසබ්බධාතුකන්ති තපච්චයස්ස අසබ්බධාතුකත්තාභාවෙ "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමෙ කතෙ "පරා ලොපං" ති වා සඤ්ඤාසාදිම්හි කතෙ රූපං.

සද්ධිඤ්ඤිතන්ති ඉමස්ස පන ස—උද්දිසිතන්ති ඡේදෙ, "විදුසරෙ" ති ඉමස්ස විසයො. උද්දිසිතන්ති ඉදං පන උපපුබ්බස්ස දිස උච්චාරණෙති

* [illegible]

මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයන්තස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වා; තමෙවාධිකිච්ච "සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" ති වා ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. තත්ථ ච පුබ්බපතෙව "රම්හි රන්තො රාදී නො" ති රාදි නො හොතීති දට්ඨබ්බං.

විසග්ගන්ති ඉමස්ස පන වි—අග්ගන්ති ඡෙදෙ, සකාරාගමස්ස විසයො. අග්ගන්තිදම්පන අග්ග ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායම නු" තාධිකිච්ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවෙ ච කතෙ රූපං, උත්තමවාචී පාටිපදිකො වා.

විජ්ඣග්ගනන්තිමස්ස පන වි—අධි—අග්ගනන්ති ඡෙදෙ, "අජ්ඣො අධි",තිමස්ස ච "වා පරො අසරූපා" තිමස්ස ච විසයො. විජ්ජග්ගනන්තිපි පාඨො, තස්ස විජ්ජු—අග්ගනන්ති* ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොප" න්තිමස්ස විසයො. ව්‍යග්ගකන්තිමස්ස පන වි—අග්ගකන්ති ඡෙදෙ, "ඉවණ්ණො යං නවා" තිමස්ස විසයො. අවග්ගමනන්ති මස්ස පන අව—අගමනන්ති ඡෙදෙ, සකාරාගමස්ස විසයො. අගමනන්තිදම්පන අපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "නන්දාදීහි යු" ති යුප්පච්චයන්තස්ස අනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අන්වෙතීතිමස්ස පන අනු—එතීති ඡෙදෙ, "වමොදුදන්තාන" න්තිමස්ස විසයො. එතීතිදං පන ඉ ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තිකාදිවතීති එත්ථ වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං. අනූපඝාතොතිමස්ස පන අනු—උපඝාතොති ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොප" න්තිමස්ස "දීඝ" න්තිමස්ස ච විසයො. උපඝාතොතිදං පන උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසු ඉච්චෙතස්ස ණප්පච්චයන්තස්ස "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" තාධිකිච්ච "හනස්ස ඝාතො" ති සබ්බස්ස ධාතුස්ස ඝාතාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

අනච්ඡරියාතිමස්ස පන අන—ආච්ඡරියාති ඡෙදෙ, "රස්ස" න්තිමස්ස විසයො. තස්ස පන ආච්ඡරියාති ආපුබ්බස්ස චර ගතිභක්ඛණෙසු ච වර වරණෙසු ච ඉච්චෙතෙසු අඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ණ්‍යප්පච්චයන්තස්ස "මපුස්ස සුස්ස ච්ඡරොච්ඡරා" තාධිකිච්ච "අපුබ්බචරස්ස ච" ති ච්ඡරියාදෙසෙ කතෙ න ආච්ඡරියාති විග්ගහෙ "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති කම්මධාරය සමාසෙ කතෙ "උභෙ තප්පුරිසා' ති තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ" ති අධිකිච්ච "සරෙ අන්" ති නස්ස අනාදෙසෙ කතෙ "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ; සරෙ වා" ති අධිකිච්ච "රස්සං"ති ආකාරස්ස රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අනු—අච්ඡරියාතිපි ඡෙදෙ, "සරා සරෙ ලොප" න්තිමස්ස විසයො.

---

* විජ්ජා—අග්ගනන්ති භවෙ

පරියෙසනාතිමස්ස පන පරි—එසනාති ඡෙදෙ, යකාරාගමස්ස විසයො. එසනාතිදම්පන ඉස පරියෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයන්තස්ස අනාදෙසාදයො කත්වා එසනසද්ද “ඉත්ථියමිතො අප්පච්චයො” ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොප පකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තිඤ්ච කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිසි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පරමාසොතිමස්ස පන පර—ආමාසොති ඡෙදෙ, “සර සරෙ ලොපං” තිමස්ස විසයො. ආමාසොතිදම්පන ආපුබ්බස්ස මස ආමසනෙතිමස්ස ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

එවං සරෙසු සරබ්‍යඤ්ජනානං බ්‍යඤ්ජනෙසු ච සරානං දස්සෙත්වා, ඉදානි බ්‍යඤ්ජනෙසු බ්‍යඤ්ජනානං දස්සෙන්තො පරිග්ගහොති ආදිමාහ.

තස්ස පන පරි—ගහොති ඡෙදෙ, “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” තිමස්ස විසයො ගහොතිදම්පන ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “සඤ්ඤායමනු” තැඩික්ඛිව “සබ්බතො ණවුත්වාවී වා” ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා පග්ගහොති, උපසග්ගමෙව නානත්තං. පක්කමොතිමස්ස පන ප—කමොති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. කමොතිදම්පන කමු පදවික්ඛෙපෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනන්තරෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. පරක්කමනික්කම්* සදිසා උපසග්ගාව විසෙසො. නික්කසාවොතිමස්ස පන නි—කසාවොති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. තත්ථ ච කසාවොතිදං කසාවවාචකො පාටිපදිකො, කිලෙසොපි හි තංසදිසත්තා තබ්බොහාරං භජති නිල්ලයනන්තිමස්ස පන නි—ලයනන්ති ඡෙදෙ, තස්සෙව විසයො. ලයනන්තිදම්පන ලී සිලෙසනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයස්සානාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා දුල්ලභන්ති. දුබ්භික්ඛන්තිමස්ස පන දු—භික්ඛන්ති ඡෙදෙ, “වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා” තිමස්ස විසයො භික්ඛන්තිදම්පන භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

දුබ්බුත්තන්තිමස්ස පන දු—වුත්තන්ති ඡෙදෙ, “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” තිමස්ස විසයො වුත්තන්තිදම්පන වච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස තප්පච්චයන්තස්ස “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුපාදීන මන්තො නො ව් ච” ති අතික්කම්ම “වච වා වු” ති වකාරස්සුකාරං කත්වා අන්තස්ස ච ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්වෙභාවං කත්වා “ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති අතික්කම්ම “නෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ආදිම්හි ච වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං. පරක්ඛරං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සඤ්ඤිට්ඨන්තිමස්ස පන සං—දිට්ඨන්ති ඡෙදෙ, “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” තිමස්ස විසයො දිට්ඨන්තිදම්පන දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස තප්පච්චයන්තස්ස “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති තස්ස රිට්ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. දුග්ගතාදයො සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව තත්ථ ච ගතන්තිද

* නික්කමොති භවිතබ්බං

මපන ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයන්තස්ස "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති ධාත්වන්තස්ස නම්හි සම්පත්තෙ "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; භුජ-දීනමන්තො නො ද්වි ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති අධිකිච්ච "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අතික්කමග්ග පටික්කමග්ගාදීනි වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බානි.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

52 ජිනවචනයුත්තං හි

"ජිනවචනයුත්තං හි" ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං.

"ජිනවචනයුත්තං හි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බකප්පනිද්දිට්ඨානන්තරං නාමකප්පං දස්සෙන්තෙන ජිනවචනයුත්තලිඞ්ගානෙව නිපච්චන්තෙ,* තෙනෙව විභත්ත්‍යාදයො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ජිනවචනයුත්තන්ති එකං පදං, හි ඉති එකං පදන්ති ද්විපදමිදං සුත්තං. ජිනවචනයොගානන්ති අත්ථො. ජිනවාති ජිනො, ජිනස්ස වචනං =ජිනවචනං, ජිනවචනස්ස යුත්තං = ජිනවචනයුත්තං, හි ඉති අවධාරණත්ථෙ නිපාතො.

වුත්තං හි :—

උපසග්ගා නිපාතා ච පච්චයා ච ඉමෙ තයො,
නෙකෙනෙකත්ථවිසයා ඉති නෙරුත්තිකා බ්‍රවුන්ති.

අයං හෙත්ථත්ථො, ජිනවචනානුරූපමෙවාති. කස්මා ඉධෙවෙදං වුත්තං, නාදිම්හීති? තත්ථ පන න සබ්බෙන සබ්බං විසදිසං, අඤ්ඤත්‍ර අනුපකාරඅක්ඛරපරිවජ්ජනා, ඉධ පන සබ්බථා ලිඞ්ගාදීනං විසදිස භාවඤාපනත්ථං වුත්තන්ති

අථවා, අධිකාරම්පන තිවිධං සීහගතිකමණ්ඩූකගතිකයථානුපුබ්බිකවසෙන, තත්ථ ච යථා සීහො මිගරාජා එකස්මිං ඨානෙ නිපන්නො පුබ්බාපරං විලොකෙති, එවං සීහගතිකොපි. යථා පන මණ්ඩූකා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, එවං මණ්ඩූකගතිකොපි ඉතරො පන පටිපාටිවසෙනෙව වත්තති. අයම්පන නයො සීහගතිකොති වෙදිතබ්බො. තෙනෙව අනන්තරෙපි ජින වචනානුකූලාදෙසාදයොති අත්ථො යුජ්ජතීති.

53. ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

යථා යථා ජිනවචනයුත්තං හි ලිඞ්ගං, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

තං යථා; එසො, ගො සසො, බ්‍රහ්මා, අත්තා, සඛා, රාජා.

"ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ජිනවචනයුත්තං හි

* නිපජ්ජන්තෙ, කත්ථ

ලිඞ්ගං ඨපීයති, නිප්ඵජ්ජතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං ලිඞ්ගං ඨපීයති නිප්ඵජ්ජති චාති අත්ථො එකමත්ථං ව්‍යාකරණවසෙන ගහෙතබ්බං එත්ථ ච ලීනමත්ථං ගමයතීති ලිඞ්ගං, ලීනසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස රූපං ලිඞ්ග ගතිම්හි ඉමස්ස වා ලිඞ්ගයති අත්ථො එතෙනාති ලිඞ්ගං කිං තං, සබ්බපටාදි අත්ථජොතකවචනං

වුත්තඤ්ච —

> රුක්ඛාදි වචනං ලිඞ්ගං ලිඞ්ගත්ථො තෙන දීපිතො,
> එවං ලිඞ්ගඤ්ච ලිඞ්ගත්ථං ඤත්වා යොජෙය්‍ය පණ්ඩිතොති

එතඤ්ච ලිඞ්ගං දුවිධං අන්වත්ථරූළ්හිවසෙන තිවිධං ඉත්ථිපුමනපුංසකවසෙන තත්ථ ච ඉත්ථිලිඞ්ගං ආවන්තිකාදිචතුක්කවසෙන වා ඉත්ථ්‍යාකාරඤ්ඤාදිචතුක්කවසෙන වා චතුබ්බිධං, තත්ථ ච එකෙකං ආකාරිවණ්ණඋවණ්ණන්තවසෙන පඤ්චවිධන්ති තං සබ්බං වීසතිවිධං හොති පුල්ලිඞ්ගම්පන වුත්තනයෙනෙව චතුබ්බිධං, තත්ථ ච එකෙකං අවණ්ණඉවණ්ණඋවණ්ණන්තවසෙන ඡබ්බිධන්ති තං සබ්බං චතුබ්බීසතිවිධං හොති ඉතරම්පන වුත්තනයෙනෙව චතුබ්බිධං, තත්ථ එකෙකං අකාරිකාරුකාරන්තවසෙන තිවිධන්ති තං සබ්බං ද්වාදසවිධං හොති එවං ඡප්පඤ්ඤාසවිධං හොති සමාසතද්ධිතකිතකොණාදිරූළ්හිසද්දවසෙනාපි බහුධා ගහෙතබ්බං තං සබ්බං ඉධ ඨපෙතබ්බනිප්ඵාදෙතබ්බවසෙන ගහිතං වුත්තඤ්ච වුත්තිම්හි, යථා යථා ජිනවචනයුත්තං හි ලිඞ්ගං, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙති අයම්පනෙත්ථත්ථො, යම්පකාරං ජිනවචනානුකූලං ලිඞ්ගං, තම්පකාරං ඉධ ලිඞ්ගං ඨපීයති නිප්ඵාදීයතීති

54 තතො ච විභත්තියො

තතො ජිනවචනයුත්තෙහි ලිඞ්ගෙහි විභත්තියො හොන්ති

“තතො ච විභත්තියො” ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ජිනවචනයුත්ත ලිඞ්ගතො විභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං තතො ජිනවචනයුත්තලිඞ්ගතො විභත්තියො හොන්තීති අත්ථො විවිධා භාජෙන්තීති විභත්තී, කම්මාදිවසෙන ච එකත්තාදිවසෙන ච විභාජෙති, වසෙඤ අත්ථවිසෙසං දීපෙති අයං හෙත්ථත්ථො, තතො ච විභත්තියො හොන්ති තා ච පන ව්‍යාකරණෙන එකවචනබහුවචනපඨමාදුතියාතතියාචතුත්ථිපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තමීසඤ්ඤං ලභන්තීති තෙනෙව තත්ථ තත්ථ ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං, බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං, ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා’ති ආදිසු සඤ්ඤාපගමො හොති

55 සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු

කා ච පන තා විභත්තියො? සි යො ඉති පඨමා, අං යො ඉති දුතියා, නා හි ඉති තතියා, ස නං ඉති චතුත්ථී, ස්මා හි ඉති පඤ්චමී, ස නං ඉති ඡට්ඨී, ස්මිං සු ඉති සත්තමී

විභත්ති ඉච්චනෙන කාචෙත්ථ? “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ”

“සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු” ති ඉදමුච්චතෙ, තතො ච විභත්තියො හොන්තීති වුත්තං, කා ච පන තාති සන්දෙහො ජායෙය්‍යාති, තං නිවත්තනත්ථං තතො ච ස්‍යාදයො හොන්තීති අථෙත්ථ සි ච යො ච අං ච යො ච නා ච හි ච ස ච නං ච ස්මා ච හි ච ස ච නං ච ස්මිං ච සු චාති විග්ගහෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති අධිකිච්ච “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසෙ කතෙ “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපෙ කතෙ ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති චසද්දප්පයොගෙ කතෙ “තද්ධිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදීසු ච” ති නාමබ්‍යපදෙසො කතො ස්‍යාදුප්පත්ති, ස්‍යාදිම්හි අවිසෙසෙන සම්පත්තෙ “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාපතියමප්පසඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා ‘බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචනං’ ති බහුවචනෙන සම්පත්තො තදපවාද “සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්තා” ති අධිකිච්ච “තථා ද්වන්දෙ පාණිතූරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථාදීනඤ්ච” ති නපුංසකලිඞ්ගත්තමෙකත්තඤ්ච කත්වා . අථ ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං’ ති එකවචනසිවිභත්ති හොති, තස්සා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති ලොපො ච, එවං සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු ඉති රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. කස්මා ඉදං වුත්තන්ති “තතො ච විභත්තියො” ති පුබ්බෙ විභත්තිසඤ්ඤං අපෙක්ඛා වුත්තත්තා තා කතිමාති ඤාපනත්ථං, තදනන්තරං වුත්තං ‘දෙවදත්තමාතය ඔවාදක’ ති වුත්තෙ කිඤ්චාපි පුබ්බෙ අගහිතනාමධෙය්‍යා අසුකො ඔවාදකො, සො දෙවදත්තොති විඤ්ඤාතබ්බො තමාහෙති එවං “තතො ච විභත්තියො” ති වත්වා තදනන්තරංච තාසං නිද්දිට්ඨත්තා පුබ්බෙ අවිඤ්ඤාතත්තාපි නාමපි සුඛාවබොධො හොති කඤ්චිදති ඉමිනා විභත්තියො ඨපිතා අථ තා කුතො ආගච්ඡන්තීති න මග්ගිතබ්බත්ති න, පුබ්බාපර විත්ථාභාවා, න හි අසුකස්මිං නාම බුද්ධක්ඛෙත්තෙ සද්දා උප්පන්නා, අසුකස්මිං නාම බුද්ධක්ඛෙත්තෙ විභත්තියො හොන්තීති නියමො අත්ථි සබ්බා පන සත්තානං පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති, තථා බුද්ධානඤ්ච තෙසං පටිවිද්ධස්ස ධම්මස්ස ච තදීපකපාළියා ච තාස සුත්තාවිභත්තීනඤ්ච තප්පකාසකනිරුත්තාචරියානඤ්ච පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති, තස්මා, සුත්තස්මිං අසති විභත්තියො නත්ථි, විභත්තිම්හි අසති සුත්තාපදෙසො න සියාති අඤ්ඤපරිකඛිත්වා ඛන්ධූපලද්ධියං අවිජ්ජා අවිජ්ජූපලද්ධියං ඛන්ධා, බීජෙ සති රුක්ඛො, රුක්ඛෙ සති බීජන්ති උපපරික්ඛනං විය සුත්තාපෙක්ඛා විභත්ති, විභත්තාපෙක්ඛං සුත්තන්ති උපපරික්ඛිතබ්බං, අඤ්ඤථා කත්ථ තත්ථ “යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං, යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං, යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං, ඔකාසෙ සත්තමී” ති ආදීසු සඤ්ඤාසුත්තෙසු ච විධිසුත්තෙසු ච තෙනෙව විහිතා විභත්තියො දිස්සන්තීති තත්ථ තත්ථ චොදනා යදිපි සියාති

56. **තදනුපරොධෙන.**

යථා යථා තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ

“තදනුපරොධෙන” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ ලිඞ්ගෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො හොති, තෙන තෙන පකාරෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති ඤාපනත්ථං. තෙසං ජිනවචනානං අනුරූපවසෙනාති අත්ථො. න උපරොධො = අනුපරොධො, තෙසං අනුපරොධො = තදනුපරොධො, තෙන තදනුපරොධෙනාති. කස්මා ඉදමෙවමුච්චතෙති. ඉධ පන චුද්දස විභත්තියො පඨිතා, අඤ්ඤත්ථ එකවීසති, කොනුඛො හෙවමෙවං පඨන්ති සන්දෙහො ජායෙය්‍ය, තදපගමත්ථං ඉදං පඨිතං. අයං හෙත්ථත්ථො, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො හොති, තෙන තෙන පකාරෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති. ඉදං වුත්තං හොති, ජිනවචනෙන න විවචනං දිස්සති, තස්මා තං පරිවජ්ජෙත්වා සෙසාව දස්සිතා, තස්මා චුද්දස ජාතාති.

අථවා සක්කතගන්ථෙ විභත්තියො අඤ්ඤථා පඨිතා, ඉධ අඤ්ඤථා, කින්නුඛො කාරණං ඉදෙවං පඨන්ති සන්දෙහො සියාති, තං නිවත්තනත්ථං. අයං හෙත්ථත්ථො, තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන නිප්ඵාදයිස්සාමීති, තස්මා එවං පඨිතාති.

අථවා, උපරි අබ්‍යයාදිනාමං විසදිසං කත්වා නිද්දෙසං දිස්වා තෙනෙව නයෙන සන්දෙහො සියාති, තං නිවත්තනත්ථං පඨමමෙව අත්තනො කථනප්පකාරමාහ එවං නිකථෙස්සති,* තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන අම්හෙහි නිපච්චතෙති. වුත්තඤ්ච වුත්තියං හි; යථා යථා තෙසංජිනවචනානංඅනුපරොධො, තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙති. අයං පනෙත්ථත්ථො, යෙන යෙන පකාරෙන නිප්ඵාදියමානෙ තෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධෙන නිප්ඵජ්ජන්ති, තෙන තෙන පකාරෙන අම්හෙහි ඉධ ලිඞ්ගානි නිප්ඵාදියන්තීති.

57. **ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො**

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොති
හොති අයො, හොති කාසඤ්ඤො, හොති සරිදිසෙ.
ආලපනෙති කිමත්ථං? සා, අයං.
සීති කිමත්ථං? හොතියො, අයතයො.
ග ඉච්චනෙන කායෙ? “සගෙ ච.”

“ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. ආමන්තනෙ සි ගසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො අභිමුඛං කත්වා ලපනං = ආලපනං, තස්මිං ආලපනෙ. “ආලපනෙ සි ගො” ති අවත්වා සඤ්ඤාගහණකරණං ආදෙසසඞ්කානිවත්තනත්ථං, පඨමා නිද්දෙසොපි ආදෙසො හොතීති අත්ථසම්භවතො. දිස්සති හි “ඔ අව සරෙ” ති

* කථෙස්සති, මරම්ම.

ආදිසු සරෙ පරෙ ධාත්වන්තස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොතීති අත්ථො. යදි එවං "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස" න්ති සුත්තෙපි සඤ්ඤග්ගහණං කස්මා න කතන්ති. හෙට්ඨා වුත්තවචනස්සානුරූප වසෙන වුත්තත්තාති. "තත්ථොදන්තා සරා අට්ඨා" ති ආදිසුපි කස්මා න කතන්ති. "අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාළීස" න්ති එත්ථ සඞ්ඛ්‍යාතිවත්තනතො, තත්ථ හි සඤ්ඤග්ගහණෙ කතෙ පුබ්බමස ඤ්ඤසුත්තන්ති සඞ්කා සියාති.

හොති අයොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච හොතීති භූ සත්තා යමිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මාන්තා" ති අන්තප්පච්චයන්තස්ස "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධි කිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති ඌකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති තස්ස අවාදෙසෙ කතෙ "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති වත්ත මානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ චග්ගහ ණෙන නාමමිව කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වත්තමානෙ "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපත්තියම්පස ඞ්ගෙ සති 'වත්ති = පෙ = සඤ්ඤාපවත්තානි' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති වත්තමානෙ "ආලපනෙ ච" ති පඨමං කත්වා තස්සා පත්තියම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ති = පෙ = පවත්තන්ති' ති කත්වා 'එකම්පි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා තස්සා ඉමිනා ගසඤ්ඤං කත්වා "න්තුස්ස තමීකාරෙ" ති අධිකිච්ච "භවතො භොතො" ති භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති ඉවණ්ණස්ස පසඤ්ඤං කත්වා "ඝො ගෙ ච" ති වත්ත මානෙ "ඣලපා රස්සං" ති රස්සං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති ගසි ලුත්තෙ රූපං.

අයෙ, කඤ්ඤෙ, සරාදිසෙති, අයා, කඤ්ඤා, සරාදියසද්දෙහි "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකති භාවඤ්ච කත්වා "තද්ධිත = පෙ = ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාම මිව කත්වා වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ඉමිනා ගසඤ්ඤං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "ඝබ්‍යාතො ගස්සෙ වා" ති වත්තමානෙ "ඝතෙ ච" ති ගස්සෙකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපො = පෙ = පකති" ති පුබ්බසරානං ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා" ති වත්තමානෙ "ක්වචාස වණ්ණං ලුත්තෙ" ති එකාරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ නෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි.

ඉතො පරං කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච ගාති තසද්දතො වුත්තන යෙනාප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙකවචන

සිවිභත්තිං කත්වා "අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො ස" න්ති වත්තමානෙ "එතතෙසං තො" ති තකාරස්ස සකාරදෙසෙ කතෙ "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

අයන්ති අයංසද්දතො වුත්තනයෙනාපච්චයාදිම්හි කතෙ "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා අනාලපනත්තා සිස්ස ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

භොතියොති භූ ඉච්චෙතස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන රූපං. අසම්පත්තෙ විසෙසො, "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති පඨමං කත්වා තස්සාපතිසම්පස්සඞ්ඛෙ වුත්තනයෙන 'බහුම්හි චත්තාරෙබ්බ බහුවචන' න්ති බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානාභාවතො ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා ගත්තාභාවා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති ලොපාකරණන්ති.

අයෙසොති අයංසද්දතො වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා ඉධ වුත්තපාකාරතාවා ඉමිනා ගසඤ්ඤමකත්වා ගත්තාභාවා "ගතෙ ච" ති එවමාදිනි ආදෙසාදිම්හි අකතෙ රූපං. 'ඉමිනා ගසඤ්ඤ කරණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො "ගෙ ත වෙ" ති සුත්තමාරභි.

58. **ඉවණ්ණුවණ්ණොත්ඣලා**

ඉවණ්ණුවණ්ණා ඉච්චෙතෙ ඣලසඤ්ඤා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං.
ඉසිනො, දණ්ඩිනො, අග්ගිනො, ගහපතිනො, සෙතුනො කෙතුනො, භික්ඛුනො, සයම්භුනො
ඣල ඉච්චෙතෙන කත්ථො? "ඣලතො සස්ස නො වා"

"ඉවණ්ණුවණ්ණොත්ඣලා" තිමස්සත්ථවිදමුච්චතෙ, ඉවණ්ණුවණ්ණානං යථාසඞ්ඛ්‍යං ඣලසඤ්ඤා හොන්තීති අත්ථො. විපදමිදං සුත්තං. සඤ්ඤාධිකාරණිකානුවත්තතෙ, තෙන ඉවණ්ණුවණ්ණානං ඣල සඤ්ඤා හොන්තීති අත්ථො. ඉ එව වණ්ණො = ඉවණ්ණො, තථා උවණ්ණොති. තත්ථ ච වණ්ණොති වණ්ණ වණ්ණකිරියාවිත්ථාර ගුණවචනෙසූතිමස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අත්ථං වණ්ණෙත්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්පිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමම්හිව කත්වා ජිනවචනානුකාරමධිකිච්ච "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉවණ්ණො ච උවණ්ණො චාති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්ද සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවං කත්වා "වුත්තත්ථානමප්පයොගො" ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා සමාසත්තා වුත්තනයෙන නාමම්හිව කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා තස්ස "අතො නෙන, සො වා" ති වත්තමානෙ

"සබ්බයොනීනමාඒ" ති ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඣලාති එත්ථාපි එසෙව නයො.

ඉසිනොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉසිනොති ඉස පරියෙසෙ තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සීලාදික්ඛන්ධෙ එසති ගවෙසතීති අත්ථෙ "මුසාදීහි චි" ති ඉප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා ඉසිසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිප්පජ්ජතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපත්තිසම්පසඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා "යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදාන" න්ති සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථිවිභත්තිං කත්වා තස්සාපත්තිසම්පසඞ්ගෙ සති වත්ති = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනවිභත්තිං කත්වා වා: "යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී" ති සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති වුත්තනයෙන ඡට්ඨෙකවචනවිභත්තිං කත්වා වා: ඉසිසද්දගතස්සිවණ්ණස්ස අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඣසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

දණ්ඩිනොති දණ්ඩ නිපාතෙතිමස්ස වා දඩි ආණයනෙතිමස්ස වා ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ඛාදාදීහි කො" ති කප්පච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති කකාරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා සුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදිං කත්වා දණ්ඩො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති ඊ ච" ති අධිකිච්ච "දණ්ඩාදිතො ඉකඊ ච" ති ඊප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති අස්සඅත්ථිසද්දානමප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසං ග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවං කත්වා තද්ධිතත්තා නාමම්ව කත්වා වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති අඝස්ස රස්සං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

අග්ගිනොති අග ගතිම්හි වා: අග කුටිලගතිම්හි වා ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "මුසාදීහි චි" ති ඉප්පච්චයං කත්වා ද්විභාවාදිඤ්ච කත්වා අග්ගිසද්දතො සවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගහපතිනොති ගහස්ස පතීති කතසමාසස්ස ගහපතිසද්දස්ස සවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

සෙතුනොති සෙ ගතිම්හි සි බන්ධනෙති ඉච්චෙතෙසමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගච්ඡති එතෙනෙති වා: බන්ධියතීති වා අත්ථෙ "හනාදීහි ණුතුනවො" ති තුප්පච්චයං කත්වා: පච්ඡිමස්ස "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා

වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා සිවිභත්තිඤ්ච කත්වා ඉමිනා උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන සෙස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

භික්ඛුනොති භික්ඛ යාචනෙ ඉමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භික්ඛණ සීලො භික්ඛණධම්මො භික්ඛණෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ "තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච, පාතදිගමිහි රූ' ති වත්තමානෙ "භික්ඛාදිතො ච" ති රූපච්චයං කත්වා "රෙපිරගෙතා යදි නො" ති වුත්ත නෙතබ්බං නෙත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති උත්තරස්ස සරස්ස රස්සං කත්වා නාමඤ්ච කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා සෙස නො ආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සයම්භුනොති සයං සද්දුපපද භූ සත්තායන්ති ඉමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සයම්භූතොති අත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ලසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති ලස්ස රස්සං කත්වා සෙස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං

57 තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො

තෙ ඉවණ්ණුවණ්ණා යදා ඉත්ථිඛ්‍යා, තදා පසඤ්ඤා, හොන්ති
රත්තියා, ඉත්ථියා, දෙවියා, වධුයා, ධෙනුයා
ඉත්ථිඛ්‍යාති කිමත්ථං? ඉසිනා, භික්ඛුනා
පසුඤ්ඤංගත කචංගි? "සංඝො යා"

"තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" තිච්ඡිදමුච්චතෙ, ඉවණ්ණුවණ්ණා යදා ඉත්ථිඛ්‍යා, තදා පසඤ්ඤා හොන්තීති යොජනා. තිපදමිදං සුත්තං සඤ්ඤාගාහනඤ්ච වත්තතෙ, තෙන ඉවණ්ණුවණ්ණා යදා ඉත්ථිඛ්‍යා, තදා පසඤ්ඤං ලභන්තීති අත්ථො ආඛ්‍යායතීති ආඛ්‍යා, ආපුබ්බස්ස ඛ්‍යා පකථනෙ ඉමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "විපරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයන්තස්ස වා "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයන්තස්ස වා රූපං ඉත්ථියා ආඛ්‍යාති අත්ථෙ තප්පුරිසසමාසං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං

රත්තියාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තියාති රජ රඤ්ජනෙ ඉමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රජ්ජති එත්ථාති අත්ථෙ "විදාදීහි තිති යො" ති තිපච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාතන්තස්ස ලොපං කත්වා නෙ තබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්ති. කත්වා තස්සා පකතියම්පසඤ්ඤා සති 'වත්ති = පෙ = කත්වා "යො කරොති සකත්තා" ති කත්තුසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති වත්තමානෙ "සත්තමි ච" ති වුත්තනයෙන තතියෙකවචන නාවිභත්තිං. කත්වා ඉධ ඉවණ්ණපසඤ්ඤාවචනතො "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා' ති වත්තමානෙ ඉමිනා

පසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; ඝතො නාදීන" නාත්‍යාධිකිච්ච "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉත්ථියාති ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සයං වා ඉච්ඡති අඤ්ඤෙහි වා කාමීයතීති අත්ථෙ "සමාදීහි ථමා" ති ථපච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙස ලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ඉත්ථිසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා තතො නාමඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා පසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති පස්ස රස්සං කත්වා නාවචනස්ස වුත්තනයෙන යාදෙසෙ කතෙ රූපං

වධුයාති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනත්තමෙසො සුඛමිච්ඡතාපි උපගමනසීලාත්‍යත්ථෙ "ඝික්ඛාදිතො ච" ති ඌපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "හනස්ස ඝාතො" ති අධිකිච්ච "වධො වා සබ්බත්ථ" ති හනස්ස වධාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතියෙකවචන නාවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

ධෙනුයාති ධෙ පානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පිවති ඉමිනා සයං වා පායෙතීති අත්ථෙ "හනාදීහි නුණුතවො" ති නුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතියෙකවචනනාවිභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉසිනා භික්ඛුනාති කිමුදාහරණානි, තෙසමුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තනයාතෙව අයං පනෙත්ථ විසෙසො, ඉසිභික්ඛුසද්දෙහි තතියෙක වචනනාවිභත්තිං කත්වා අනිත්ථිවාචකත්තා ඉමිනා පසඤ්ඤාභාවා යාදෙසාභාවොති

60 ආ ඝො

ආකාරො යදා ඉත්ථිඛ්‍යො, තදා ඝසඤ්ඤො හොති

සද්ධාය, කඤ්ඤාය, වීණාය, ගඞ්ගාය, දිසාය, සාලාය, මාලාය, තුලාය, දොලාය, පභාය, සෙනාය, පඤ්ඤාය, කරුණාය, නාවාය, කපාලාය

ආ ඉති කිමත්ථං ? රත්තියා, ඉත්ථියා, දෙවියා, ධෙනුයා

ඉත්ථිඛ්‍යොති කිමත්ථං ? සද්ධාය දෙසිතො අයං ධම්මො

ඝ ඉච්චනෙන ක්වත්ථො ? "ඝතො නාදීනං"

"ආ ඝො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ආකාරො යද ඉත්ථිඛ්‍යො, තදා ඝසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං සඤ්ඤාගහනඤ්ච ඉත්ථිඛ්‍යග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන ඉත්ථිඛ්‍යො ආකාරො ඝසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො

සබ්බාසාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සබ්බ සද්දස්ස චීණ් ගබ්භ ඉච්චෙවමාදීහි පාටිපදිකෙහි “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවච කත්වා වුත්තනයෙන නාම ම්ව කත්වා තයියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා “අලපනෙ සි ගස ඤ්ඤෙ , ගෙ ඉත්ථිඛ්‍ය පො” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඉත්ථිවාචකස්ස ආකාරස්ස සසඤ්ඤං කත්වා “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති අධිකිච්ච “සතො නාදීන ’ නති නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

රත්තියාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසමුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තනයානෙව සඤ්ඤාරත්තිපි කිමුදාහරණං, තත්ථපන සාස අනුසිට්ඨිම්හීති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ සාසතීති අත්ථෙ “සාසාදීහි රත්ථු” ති රත්ථුපච්චයං කත්වා “රච්ඡිරණෙත්ත රාදි තො” ති රාදිම්හි ලූතෙස නෙතබ්බා, තෙත්වා වුත්තනයෙන නාම ම්ව කත්වා සත්ථුසද්දතො තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා “සත්ථු පිතාදිනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසුච්චා රත්ත” නති සත්ථුසද්දන්තස්ස අරාදෙසං කත්වා සතිපි ආකාරස්මිං අනිත්ථිවාචකත්තා ඉමිනා සසඤ්ඤමකත්වා “අඤ්ඤස්මාරත්තං , තතො සම්හි” ති වත්තමානෙ “නා අ” ති නාවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

61 සාගමො සෙ

සකාරාගමො හොති සෙ විභත්තිම්හි.

පුරිසස්ස, අග්ගිස්ස, දණ්ඩිස්ස, ඉසිස්ස, භික්ඛුස්ස, සයම්භුස්ස, අභිභුස්ස

සෙති කිමත්ථං? පුරිසස්මිං

“සාගමො සෙ ’ කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සෙවිභත්තිම්හි සකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං මිදං සුත්තං සෙ විභත්තිම්හි සකාරාගමො හොතීති අත්ථො ආගච්ඡතීති ආගමො, ආගමනං වා ආගමො, ස එව ආගමො = සාගමො, සස්ස වා ආගමො = සාගමො

පුරිසස්සාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ පුරිසස්සාති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

පුරිසස්මිනති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පුරිසසද්දතො “ජිනවච නයුත්තං හි , ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” තාධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපතියම්පසඞ්ග සති චතති = පෙ = කත්වා “යොධාරෙ තමොකාස” නති ඔකාසස සඤ්ඤං කත්වා “ඔකාසෙ සත්තමී” ති සත්තමෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තාභාවා ඉමිනා සාගමාභාවෙ කතෙ රූපං

62 සංසාස්වෙකවචනෙසු ච

සංසාසු එකවචනෙසු විභත්‍යාදෙසෙසු සකාරාගමො හොති

එතිස්සං, එතිස්සා, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා; තිස්සං, තිස්සා, තස්සං, තස්සා, යස්සං, යස්සා, අමුස්සං, අමුස්සා.

සංසාස්වීති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා

එකවචනෙස්වීති කිමත්ථං? තාසං, සබ්බාසං

විභත්‍යාදෙසෙස්වීති කිමත්ථං? මනසා, වචසා ථාමසා

“සංසාස්වෙකවචනෙසු ච” තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, එකවචනස්ස සම්භූතත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙසු සංසාසු විභත්‍යාදෙසෙසු පරභූතෙසු සාගමො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. සාගමග්ගහණස්සානුවත්තනතො එකවචනෙසු සංසාසු විභත්‍යාදෙසෙසු පරභූතෙසු සාගමො හොතීති අත්ථො. නනු “සාගමො සෙ” ති එත්ථ සෙති සවිභත්තිමෙවාගහෙත්වා සකාරමත්තෙන ගහිතෙ එතාපි ඉමිනා සිජ්ඣතීති? සිජ්ඣති, අතිප්පසඞ්ගදොසොව සියා සමාසම්හි සබ්බාදිනම්පි සකාරාගමස්සාපජ්ජනතො, තස්මා තත්ථ සවිභත්තිමෙව ගහෙත්වා, යත්ථ නිවජ්ජති, තං පරිවජ්ජෙත්වා, යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ සාගමං දස්සෙතුං ඉදං සුත්තමාරභි, ඉමස්සුච්චාරණමෙව “සාගමො සෙ” ති එත්ථ සවිභත්තිස්සෙව ගහිතභාවං සාධෙති. ඉහ ච සංසාස්වීති වචනෙන ස්මාදීනං පරිවජ්ජෙති. එකවචනෙස්වීති වචනෙන “සබ්බතො නං සංසාන” න්ති කතං සබ්බනාමිකබහුවචනස්ස සංසානංආදෙසං පරිවජ්ජෙති, අපි ච උභයෙනාපි විභත්‍යාදෙසං සංගණ්හාති. එකවචනන්ති හි වොහාරො තාදීනං වා සියා ස්මාදීනං වා, න ච තාදිසු ස්මාදිසු එකවචනන්ති වුත්තා සංසා නාම සන්ති, අථ ච පන චක්ඛුනිස්සිතස්ස විඤ්ඤාණස්ස ඨානූපචාරෙන චක්ඛුන්ති ගහණං විය ච මඤ්චාතං ඝටන්ති ගහණං විය ච එකවචනස්ස සම්භූතත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙ සංසාදෙසෙ “සංසාස්වෙකවචනෙසූ” ති ආහ, තෙන ඤායති විභත්‍යාදෙසං සංගණ්හාතීති. ආහ ච වුත්තියං “සංසාස්වෙකවචනෙසු විභත්‍යාදෙසෙසූ” ති ච, “විභත්‍යාදෙසෙසූති කිමත්ථං? මනසා” ති ච.

එතිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතිස්සන්ති එතසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො”, “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති වත්තමානෙ “ආ ඝො” ති ඉත්ථිවාචකස්ස ආකාරස්ස ඝසඤ්ඤං කත්වා “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො” ති අධිකිච්ච “ඝපතො ස්මිංසානං සංසා” ති ස්මිංනො සංආදෙසං කත්වා “සාගමො සෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා සාගමං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “එතිමාසමි” ති එතාසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

එතිස්සාති එතසද්දතො වුත්තනයෙනාපච්චයාදිං කත්වා චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන “සපතො.ස්සංසානං සාසා” ති සාදෙසාදිංහි කතෙ රූපං.

යථා චෙතානි, තථා ඉමිස්සන්ති ආදීනි, කෙවලං හි ඉමසද්දදීඝභාවො ච: තිස්සං තිස්සාති එත්ථ “තස්සා වා” ති ආකාරස්සිකාරාදෙසකරණඤ්ච: තස්සං තස්සා යස්සං යස්සාති එත්ථ ඉදමෙවාධිකිච්ච “ඝො රස්ස” න්ති ඝස්ස රස්සකරණඤ්ච: අමුස්සං අමුස්සාති එත්ථ “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති පසඤ්ඤාකරණඤ්ච විසෙසො

අග්ගිනා පාණිනාති කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන අග්ගිපාණිඉච්චෙතෙසං පාටිපදිකෙහි “ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” ති අධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා “සියො අංයො නාහි සනංස්මාහි සනංස්මිංසූ” ති තස්සාපතිසම්පසම්බන්ධෙ සති චතුත්ථි — පෙ — කත්වා “යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං” න්ති කරණසඤ්ඤං කත්වා “කරණෙ තතියා” ති තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා සතිපි එකවචනෙ සංසාතම්භාවා ඉමිනා සාගමං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. තත්ථිදං වයඞ්ගවිකප්පං විය දිස්සති සංසානන්තාභාවා විභත්ත්‍යාදෙසත්තාභාවා චෙති. තන්න, අසතිපි හි සංසාගහණෙ විභත්ත්‍යාදෙසෙසූති අඤ්ඤස්සෙවාභාවාති

තාසං සබ්බාසන්ති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච තාසන්ති තසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයාදිං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච සාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපතිසම්පසම්බන්ධෙ සති වුත්තනයෙන සාමිසඤ්ඤං කත්වා “සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ති ඡට්ඨීබහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” ති අධිකිච්ච “සබ්බතො නං සංසානං” න්ති නං වචනස්ස සංආදෙසං කත්වා සතිපි සංආදෙසෙ එකවචනෙස්වීති වුත්තත්තා ඉමිනා සාගමස්සිමකතෙ රූපං. ඉතරං වුත්තසදිසමෙව, කෙවලං හෙත්ථ සබ්බසද්දොව විසෙසො.

මනසා, වචසා, කායසාති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච මනසාති මන ඤාණෙතිමස්ස මඤ්ඤතීති අත්ථෙ “සඤ්ඤායම නු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකන්තත්තා නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන තතියෙකවචනනාවිභත්තිං කත්වා “මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ” ති නාවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “ස සරෙ වාගමො” ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සතිපි සාසඤ්ඤෙ විභත්ත්‍යාදෙසාභාවා ඉමිනා සාගමස්සිමකතෙ රූපං. ඉතරං වුත්තසදිසමෙව, කෙවලං හෙත්ථ වච වියත්තියං වාචායන්ති ධාතුමත්තමෙව නානත්තං. කායසාති එත්ථ පාටිපදිකොව විසෙසො.

නාවෙචකවචනන්තතාභාවාච න හොතීති, කිමත්ථං ‘විභත්ත්‍යාදෙසෙස්වීති කිමත්ථං’ න්ති වුත්තන්ති. එකවචනන්ති වොහාරස්ස සම්භවතො, තං හි එකවචනාවයවත්තා තප්පටිබද්ධත්තා ච එකවචන

වොහාරං ලභතීති තෙනෙවං සන්තෙපි විභත්තාදෙසග්ගහණස්සා භාවා න වත්තබ්බන්ති න හ වත්තබ්බං, උභයත්ථලද්ධස්සනත්ථං වුත්තත්තාති ඉදං හි සංඛ්‍යාසු විභත්තාදෙසෙසූති වුත්තෙ තාසන්ති ආදීසු සියා, එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති වුත්තෙ පුරිසෙනාති ආදීසු සියා, සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති වුත්තෙ ඉච්ඡිත ඨානෙව සියා, තස්මා තෙනාකාරෙන සුත්තෙ වත්තබ්බෙපි සංඛ්‍යෙකවචනෙසූති වුත්තෙනෙව හෙට්ඨා වුත්තනයෙන තදාකාරො විඤ්ඤායතීති විභත්තාදෙසග්ගහණස්සානත්ථකත්තා තප්ඵලං දස්සෙති, කිඤ්චාපි සංඛ්‍යාසද්දෙ එකවචනාවයවත්තා තප්පටිබද්ධත්තා ච එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙ, තථාපි අතට්ඨානිකත්තා ආදෙසාභාවා ඉමිනා නයෙන සාගමො හොතීති දස්සෙති. තෙනෙකවචනෙසූති වුත්තත්තා සංඛ්‍යාගහණං එකවචනානං සංඛ්‍යානම්භාවා එකවචනපටිබද්ධත්තා තදවයවත්තා ච එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරානං මානසං මානසාති ආදීසු සංඛ්‍යානං සඞ්ගහණත්ථන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න සක්කා, පයොජනාභාවාව සංඛ්‍යාගහණස්ස, "එතිමාසමි" ත්‍යාදීස්වප්‍යනුවත්තනතො ච, එත්ථ ච තප්පටිබද්ධතදවයවසම්භූතානං සංඛ්‍යානම්භාවා තස්මා තප්පටිබද්ධතදවයවත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරෙ සංඛ්‍යාසද්දෙ විවජ්ජෙත්වා තට්ඨානියත්තා එකවචනන්ති ලද්ධවොහාරානං "සපතො සබ්බංසානං සංඛ්‍යා" ති මුඛ්‍යවසෙන වුත්තානං සංඛ්‍යාදෙසානමෙව ගහණං වෙදිතබ්බං ගෙතනාග; විභත්තාදෙසෙසූති කිමත්ථං? මනසා, වචසා, ථාමසාති විග්ගහණං සාගමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

63. **එතිමාසමි.**

එතා ඉමා ඉච්චෙතෙසමන්තො සරො ඉකාරො හොති සංඛ්‍යාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු

එතිස්සං, එතිස්සා ; ඉමිස්සං, ඉමිස්සා

සංඛ්‍යාසූති කිමත්ථං? එතාය, ඉමාය

එකවචනෙසූති කිමත්ථං? එතාසං, ඉමාසං

"එතිමාසමි" ස්මිත්ථිදමුච්චතෙ, එතා ඉමා ඉච්චෙතෙසමන්තො ඉකාරො හොති සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. සංඛ්‍යෙකවචනග්ගහණානුවත්තනතො එතාඉමාසද්දානමන්තො සංඛ්‍යෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු ඉකාරො හොතීති අත්ථො එතා ච ඉමා ච=එතිමා, "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තට්ඨානප්පයොගො' ති චග්ගහණස්සප්පයොගං කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදිසු ච" ති නාමමිව කත්වා අනන්තාපෙක්ඛත්තා ජසිබහුවචනන්තංවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති අධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" ති නංවචනස්ස සංආදෙසෙ කතෙ රූපං, ඉහ ච එතිමානන්ති අවත්වා එවං වචනං එකවචනානං සංඛ්‍යානං විසයපරිදීපනත්ථං.

එතිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි වුත්තනයානෙව. එතාය ඉමායාති කිමුදාහරණානි, නෙසම්පන එතඉමසද්දෙහි "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා ඝෙතො සද්ධායාති ආදිසු වුත්තනයෙන රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. එතාසං ඉමාසන්තිපි කිමුදාහරණානි, තානිපි නයානුයොගෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

64 **තස්සා වා**

තස්සා ඉත්ථියං වත්තමානාය ආකාරස්ස ඉකාරො හොති වා සංසාසේවකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු.

තිස්සං, තිස්සා; තස්සං, තස්සා.

"තස්සා වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තස්සා ඉත්ථියං වත්තමානාය ආකාරස්ස ඉකාරො හොති සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු වාති ඤාපනත්ථං. ඉදමිදං සුත්තං. සංසාසේවකවචනග්ගහණං නච ඉකාරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො තාසද්දන්තස්සිකාරො හොති සංසාසේවකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු විකප්පෙනාති අත්ථො. තත්ථ ච තස්සාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා අනන්තරපෙක්ඛිත්වා වුත්තනයෙන ඡට්ඨෙකවචනපවිභත්තිං කත්වා සස්ස සාදෙසං සාගමඤ්ච කත්වා "සංසාසේවකවචනෙසු ච" ති වත්තමානෙ "ඝෙසො රස්සං" ති ඝස්ස රස්සත්තෙ රූපං. එවමාපත්තිසන්තං කත්වා තිසද්දසං කාතබ්බං. එකවචනානන්ති සංසානං විසයං දස්සෙති.

තිස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි වුත්තනයානෙව. තස්සං තස්සාති වාග්ගහණඵලානි

65. **තතො සස්ස ස්සාය.**

තතො තා එතා ඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති වා, අන්තො ච සරො ඉකාරො හොති.

තිස්සාය—තිස්සා; එතිස්සාය—එතිස්සා; ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා.

"තතො සස්ස ස්සාය" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඝෙතා වුත්තතො තා එතා ඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ඉදමිදං සුත්තං. එතිමාගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තස්ස චානුවත්තනතො තතො තාඑතාඉමාතො සස්ස විභත්තිස්ස ස්සායාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වුත්ති සම්පන තාසද්දස්ස පදපුබ්බාචාරණං පච්චාසත්තිනයෙන කතං.

තිස්සායාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිස්සායාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකති භාවාදිඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉත ඉත්ථිඛ්‍යපො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඉත්ථිවාචකස්සාකාරස්ස ඝසඤ්ඤං කත්වා "සබ්බනාමිකාරතෙ පඨමො; සබ්බතො කො" තෑවී කිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සවිභත්තිස්ස සාදෙසෙ සම්පත්තෙ තදපවාද "එතිමාසමි; තස්සා වා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා

සස්සාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙනාකාරස්සීකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව. වාග්ගහණඵලානි භෙදා වුත්තානි

66 ඝො රස්සං

ඝො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසු

තස්සං, තස්සා, යස්සං, යස්සා, සබ්බස්සං, සබ්බස්සා

සංසාස්විති කිමත්ථං? තාය, සබ්බාය

එකවචනෙස්විති කිමත්ථං? තාසං, සබ්බාසං

“ඝො රස්සං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඝො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාසු එකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං සුත්තං සංසාස්වෙකවචනග්ගහණානුවත්තනතො ඝො රස්සමාපජ්ජතෙ සංසාස්වෙකවචනෙසු විභත්තාදෙසෙසූති අත්ථො

තස්සන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තායාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තානි භෙදා වුත්තානෙව

67 නො ච ද්වාදිතො නම්හි

ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො සඞ්ඛ්‍යාතො නකාරාගමො හොති නම්හි විභත්තිම්හි

ද්වින්නං, තිණ්ණං, චතුන්නං, පඤ්චන්නං, ඡන්නං, සත්තන්නං, අට්ඨන්නං, නවන්නං, දසන්නං

ද්වාදිතොති කිමත්ථං? සහස්සානං.

නම්හීති කිමත්ථං? ද්වීසු, තීසු

චසද්දග්ගහණෙන සං ච ආගමො හොති

චතස්සන්නං ඉත්ථීනං, තිස්සන්නං වෙදනානං

“නො ච ද්වාදිතො නම්හි” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො සඞ්ඛ්‍යාතො නකාරාගමො හොති නම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සුත්තං “සාගමො සෙ” ති ඉතො මණ්ඩූකගතිකවසෙනාගමග්ගහණමනුවත්තතෙ, අපෙක්ඛා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ද්වින්නන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ද්වින්නන්ති ද්විසද්දතො වුත්තනයෙන ඡට්ඨීබහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා “සාගමො සෙ” ති අතික්කම්ම ඉමිනා නකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව කෙවලම්පනෙත්ථ වුත්තනයෙන දීඝෙ සම්පත්තෙ “සුනංහිසු ච” ති අතික්කම්ම “පඤ්චාදීනමත්ත” න්ති අත්තකරණමෙව විසෙසො

සහස්සානන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන සහස්සසද්දතො වුත්තනයෙන නංවිභත්තිං කත්වා සතිපි නංවිභත්තිම්හි අද්වාදිත්තා ඉමිනා නකාරාගමමකත්වා වුත්තනයෙන “සුනංහිසු ච” ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ද්වීසු තීසූතිපි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන ද්විසද්දෙහි වුත්තනයෙන සත්තමීබහුවචනං සුවිභත්තිං කත්වා සතිපි ද්වාදිම්හි නංවිභත්තියා අභාවා ඉමිනා නකාරාගමමකත්වා වුත්තනයෙන දීඝං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

අනෙකන්තතා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං
දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණෙන සස්ස වාගමො හොති, චතස්සන
නන්ති අදිමුදා තත්ථ ච චතස්සන්නන්ති චතුසද්දතො වුත්තනයෙන
පඤ්බහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන සකාරවණ්ණස්ස ච
නකාරස්ස ච ආගමං කත්වා “ඛවාදිමප්පවුත්තරානං දීඝරස්සා
පච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරී
තාදෙසා ච” ති චතුසද්දන්තස්සුකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා වා
“ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති උකාරස්ස ලොපං කත්වා අකාරාගමං වා
නෙතබ්බං වා නෙතබ්බං ඉති රූපං ඉතරං චතස්සදිසමෙව, කෙව
ලමෙත්ථ අකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

68 අමා පතො ස්මිංස්මානං වා

**ප ඉච්චෙතස්මා ස්මිංස්මා ඉච්චෙතෙසං අංආආදෙසා හොන්ති
වා යථාසඞ්ඛ්‍යං**

**මත්‍යං—මතියං, මත්‍යා—මතියා, රත්‍යං—රතියං, රත්‍යා—රති
යා, නිකත්‍යං—නිකතියං, නිකත්‍යා—නිකතියා, විකත්‍යං—වික
තියං, විකත්‍යා—විකතියා, විරත්‍යං—විරතියං, විරත්‍යා—විරතියා,
පුථව්‍යං—පුථවියං, පුථව්‍යා—පුථවියා, පවත්‍යං—පවතියං, පව
ත්‍යා—පවතියා**

“අමා පතො ස්මිංස්මානං වා” තිමිච්චිදමුච්චතෙ, ප ඉච්චෙතස්මා
ස්මිංස්මානං යථාසඞ්ඛ්‍යං අමා ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති අත්ථ
නයං චතුප්පදමිදං සුත්තං අනෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අං ච
ආ ච = අමා, ස්මිං ච ස්මා ච = ස්මිංස්මා, තෙසං ස්මිංස්මානං, යථානු
ක්කමෙන සම්බන්ධනත්ථං අවත්වා එවං වචනං විධානන්තරවිඤ්ඤාපන
ත්ථං, අයං හෙත්ථ විධි, උත්තරසුත්තස්ස ස්මිංග්ගහණස්සානුවත්තන
ත්ථන්ති පකති හෙසාචරියානං, යෙන කෙනචි ආකාරෙන
අධිප්පාය පරිදීපනං, අඤ්ඤත්ථාපි දිස්සති ච, “සමානිස්මිනං මහා
නිබ්බින්නා වා” ති සුත්තෙ හි නිස්මාස්මිනං නිච්චාබින්ති වත්වා වත්ත
බ්බෙපි එවං අවත්වා ස්මාවචනස්ස පුබ්බුච්චාරණං “දිසොරෙහි” ති
සුත්තස්ස ඨපෙත්වා අඤ්ඤං එකොයෙව වත්තාතිත්ථ ඤාපනත්ථං, අහ
ච, දිසබ්බ ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනස්ස සොආදෙසො හොතීති

මත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච මත්‍යන්ති මතිසද්දතො වුත්ත
නයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවචනෙ කතෙ “ආලපනෙ සි ගස
ඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණන්තාබලා” ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා
පො” ති ඉත්ථිවාචකස්ස ඉකාරස්ස පසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ස්මිනො
අංආදෙසං කත්වා “කලාතම්පුමා සරෙ වා, යවකාරා ච” ති අධි
කිච්ච “පසඤ්ඤස්ස ච” ති ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා නෙ
තබ්බ ඉති රූපං මත්‍යාති මතිසද්දතො “ජිනවචනයුත්තං හි,
ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” ත්‍යාධිකිච්ච “තතො ච විභත්තියො” ති විභ
ත්තුප්පත්තිං කත්වා “සුහිස්මිංස්මානං ආදිහි ඤ්ඤ” ති
නාසාපතිසම්පදාන පසි ‘වත්ති = මෙ = කත්වා “සබ්බාදිස්සෙති

[1] අය. නාවාසකරාදිසස්සද්දීනි

ගයමාදනෙන වා තදපාදනා" ති අපාදනසඤ්ඤං කත්වා "අපාදනෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා තස්සාකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා ගෙතබ්බ ගීතො රූපං ඉතරානි ච වාක්‍යාහණරල්ලානි, තෙ සම්පන තතො වුත්තනයෙන ස්මිංස්මාවිභත්තියො කත්වා ඉධ වුත්ත විධානෙ සම්පයොග වාගගහණෙනාකත්වා ස්මිංවචනස්ස "ස්පතො ස්මිං යං වා" ති යංආදෙසං කත්වා . ස්මාවචනස්ස "ආය චතුත්ථෙක වචනස්ස තු, ස්ශතො නාදින" මිති අධික්කච "ප්‍රතො යා" ති යාදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නිකත්‍යනති නිපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා දිස්ස "ඉච්ඡිගමතිසඩො වා" ති තිප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිඤොච, භුජදිතමනෙතා තො චි ච, ජනාදිනමා තිමහි ච" ත්‍යධිකිච්ච "රකාරෙ ච" ති රමහි ලුතෙත වුත්තනයෙන නාමිකීව කත්වා ස්‍යාවිභත්තිමහි සංත වුත්තනයෙන පසඤ්ඤාදිමහි කතෙ රූපං. නිකත්‍යාති ආදීනි සුවිඤ්ඤෙයානි. විකත්‍යනති ආදීසු උපසග්ගාමත්තමෙව විසෙසො.

විරත්‍යනති විපුබ්බස්ස රමු කීලායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයාදිං කත්වා වුත්තාධිකාරමධිකිච්ච "ගමබ නහනරමාදිනමන්තො" ති ධාතුවන්තස්ස ලුතෙත සානමාදිමහි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙයානි

පුරිච්ඡනති ආදීනි පුරසද්දතො "පුරස්ස පුරු පඨමො වා" ති පුරු ආදෙසං කත්වා පුරු භූත්වා ජාතානි අත්ථෙ "ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති "අයු වණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා උකාරස්සොකාරං වුද්ධිං කත්වා* තස්ස "ඔ අව සරෙ" ති අවාදෙසං කත්වා වා: "ආලපනෙ සි ගස ඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති අධිකිච්ච "යවකාරා ච" ති ලස්ස වකාරාදෙසං කත්වා "කිච්චාදිම්පදුත්තරානං දීඝ රස්සාපච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාර විපරීතාදෙසා ච" ති පුරිසද්දෙනන අකාරාගමං කත්වා වා: තෙන බද්ධං ගෙන්ථා පුරිසද්දතො "ඉච්ඡියමතො ආප්පච්චයො" ති වත්ත මානෙ "තද්දිතො වා ඊ" ති වා: තමෙවපුනන්තවයම්ධිකිච්ච "ඊවණ්ණකණෙය්‍යණිකතුති" ති වා ඊප්පච්චයං කත්වා "සරලො පොමාදෙසප්පච්චයාදිමහි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවච කත්වා පුරිසද්දතො තම් ගතා "තබ්බිතසමාසකිතකා නාමංචාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමි කීව කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාවිභත්තියො කත්වා පසඤ්ඤාව කත්වා ඉමිනා අම්‍යාදෙස සංහිත සකාරච කත්වා . වාක්‍යගහණෙන

* පොත්‍ථ විධාදීනං වුඩ්ඪි පොත්‍ථා

අමාදෙසාකතපක්ඛෙ වුත්තනයෙන "සබ්බතො සිං සං වා" ති සං කත්වා ඉතරස්ස "පතො යා" ති යාදෙසෙ කතෙ රූපානි. පවත්තන්ති ආදීනි ප පුබ්බස්ස වතු වත්තනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නිකන්තන්ති ආදීසු වුත්තනයෙන නිප්පච්චයන්තස්ස නාමිකංව කත්වා සිංසමාවිභත්තියො කත්වා ගෙහෙ වුත්තවිධානෙන කතෙ රූපානි.

69 ආදිතො ඔ ච.

ආදි ඉච්චෙතස්මා සිංවචනස්ස අං ඔ ච ආදෙසා හොන්ති වා.

ආදිං—ආදො

වාති කිමත්ථං? ආදිස්මිං—ආදිම්හි නාථං නමස්සිත්වා

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි සිංවචනස්ස අඔඅංආදෙසා හොන්ති වා

දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ බලිං, බාරාණසිං අහු රාජා.

"ආදිතො ඔ ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ආදි ඉච්චෙතස්මා සිංවචනස්ස අංඔආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො සිංඅංවාග්ගහණමිහානුවත්තනතො ආදි ඉච්චෙතස්මා සිංවචනස්ස අංඔආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති අත්ථො

ආදින්තාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ආපුබ්බස්ස දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ආදියතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායං දාධාතො ඉ" ඉති ඉපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිකංව කත්වා සිංවිභත්තිංච කත්වා අනන්තරසුත්තවසිකිච්ච ඉමිනා තස්ස අංඔආදෙසෙ කත්වා :— සචෙ අංආදෙසො හොති, තත්ථ "සරා සරෙ ලොපං" ති අතික්කම්ම "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං බාධෙත්වා:— "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්සලොපෙ සම්පත්තෙ "අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති ඣතො අංවචනස්ස නිග්ගහීතං කත්වා · ඉතරත්‍ර "සරලොපො=පෙ=පක ති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවාදිංච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

ආදිස්මිං ආදිම්හීති ඉමානි ව්‍යාකරණවිලාසානි, තෙසු පුබ්බං රූපං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉතරස්ස පන ආදිසද්දතො සිංවිභත්තිං කත්වා "ස්මාහිස්මිනං ම්හාභිම්හි වා" ති ම්හිආදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා අඤ්ඤස්මිපි සිංවචනස්ස ඉධ වුත්තා අවුත්තා වා ආදෙසා හොන්තීති දස්සෙතො චසද්දග්ගහණෙනාති ආදිමාහ

තත්ථ ච දිවාති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන දිවාරත්තිබාරාණසී ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන සිංවචනං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන පටිපාටියා තස්ස ආ*ඔඅංආදෙසෙ කත්වා පුබ්බරූපං විය ගෙහෙ වුත්තනයෙන පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස

* පරිලෙඛිතබ්බා.

පකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා ඉතරස්මිං වුත්තනයෙනෙව නිග්ගහීතං කත්වා “අසො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති පුබ්බස්සරස්ස රස්සං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

70 ඛලානමියුවා සරෙ වා

ඛල ඉච්චෙතෙසං ඉයඋව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා සරෙ පරෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

තියන්තං, පච්චියාගාරෙ, අග්ගියාගාරෙ. භික්ඛුවාසනෙ නිසීදති, පුථුවාසනෙ

සරෙති කිමත්ථං? තිමලං, තිඵලං, තිකවත්ථුකනං, තිදණ්ඩං, තිලොකං, තිනයනං, තිපාසං, තිහංසං, තිභවං, තිබන්ධනං, තිවෙදනං, තිපිටකං, තිවෙදං, චතුද්දිසං, පුථුභූතං.

වාති කිමත්ථං? පඤ්චඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, තිආකාරෙහි, චක්ඛායතනං.

වාති විකප්පනත්ථං? ඉකාරස්ස අයාදෙසො හොති
චතුන්නායං

“ඛලානමියුවා සරෙ වා” තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඛල ඉච්චෙතෙසං ඉයඋව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සරෙ පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සුත්තං අගමා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඛො ච ලො ච = ඛලා, ඉය ච උව ච = ඉයුවා නනුවාධිකත* චෙව වාග්ගහණමත්ථි, අථ කස්මා පුන වාග්ගහණං කතන්ති සච්චං, අත්ථි, තම්පන විභාසත්ථමෙව දීපෙති, තස්මා සතිපි තස්මිං අඤ්ඤතරවිකප්පනත්ථම්පි වාග්ගහණං කතං, අයං හෙත්ථත්ථො, ඛලානං ඉයුවාදෙසා වා හොන්ති අඤ්ඤෙ වාති තෙනාහ වාති විකප්පනත්ථන්ති ආදි, අයම්පනෙත්ථත්ථො, වාති විසිට්ඨඤ්ඤතරවිකප්පනත්ථන්ති

තියන්තන්ති ආදීසු උදාහරණෙසු, තෙසම්පන ති—අන්තං, පච්චි—අගාරෙ, අග්ගි—අගාරෙ, භික්ඛු—ආසනෙ, පුථු—ආසනෙති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා පුබ්බස්සං ඨිතස්ස ඉකාරස්ස “අල පරෙ පි ගණෙය්‍යු” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණොරාඛලා” ති ඛසඤ්ඤං කත්වා ඉතරස්මිං උකාරස්ස තෙනෙව ලසඤ්ඤං කත්වා “අම් පරෙනාසංඛ්‍යාතං වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඛලානං පච්චාදිසා ඉයුවාදෙසෙ කත්වා නෙතබ්බං සෙසං රූපසිද්ධියං වෙදිතබ්බං

තිමලන්ති ආදීසු කිමුදාහරණෙසු, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. යථාවුත්තවාක්‍යානුරූපං දස්සෙත්වා පඤ්චඞ්ගෙහීති ආදීසු තත්ථ පඤ්ච—අඞ්ගෙහි, තිසි—ආකාරෙහි, චක්ඛු—ආයතනන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා වුත්තනයෙන ඛලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ආදෙසෙ පටිසෙධෙ වාග්ගහණසාමත්ථියා “වා පරො

* අධිකතන්ති දිස්සති

අසරූපා" ති ලොපෙ සම්පත්තෙ තස්මිම්පි වාග්ගහණෙනාසබ්බා "ඉවණ්ණො යං නවා, වමොදුදන්තානං" න්ති යවකාරදෙසෙ සම්පත්තෙ තස්මිම්පි නවාසද්දග්ගහණෙන අකත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරකං ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

ඉදානි ඉධ වාග්ගහණප්පයොජනං දස්සෙන්තො වත්ථුත්තායන්ති ආදිමාහ තස්ස පන සඤ්ඤාතො තිණ්ණං සමූහොති අත්ථෙ "සමූහත්ථෙ කණ්ණ වා" ති ණපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරස්ස ඉධ වාග්ගහණෙන අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තිවිතත්ථා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි; දතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති තස්ස අංආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා වචනසඤ්ඤෙන සහ වචනානං තයන්ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා" ති අධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති තප්පුරිසසමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවං කත්වා සමාසත්තා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නනු තිසත්තා තිකුම්බාසනන්ති ආදීසු සරෙ පරෙ "යවමදනතරලා චාගමා" ති යවකාරාගමෙනෙව සිජ්ඣන්ති, අථ කස්මා ඉදං වුත්තන්ති. කානි පන සිජ්ඣන්ති සසම්භුවාසනං අභිභුවාසනන්ති ආදීනි පන න සිජ්ඣන්ති, සසම්භූ—ආසනං, අභිභූ—ආසනන්ති ඡෙදෙ කතෙ වකාරාගමෙ ච කතෙ සසම්භූවාසනං අභිභූවාසනන්ති හි භවිතබ්බන්ති. නනු "අයො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති වුත්තන්ති. වුත්තං, තම්පනෙකවචනයොවිභත්තීසුයෙව හොති, ඉධ පන සසම්භූතො ආසනං, අභිභූතො ආසනන්ති විග්ගහං කත්වා වුත්තනයෙන "අමාදයො පරපදෙහි" ති සමාසෙ කතෙ විභත්තිලොපෙ පකතිභාවෙ ච කතෙ වකාරාගමෙ ච කතෙ එකවචනාදිකම්භාවා රස්සත්තාසම්පත්තෙන සසම්භූවාසනං අභිභූවාසනන්ති භවිතබ්බන්ති තන්නිවත්තනත්ථං වුත්තන්ති. නනු "ඝපාදි මජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති වුත්තන්ති. වුත්තං, තම්පන නාතිග්ගහණස්සපි සබ්බත්ථ හොති, කත්ථචි න හොති, තෙනෙව "අයො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති ආදිරස්සවිධානං කතං, තස්මා සබ්බත්ථාපි සඤ්ඤාරච්චජ්ජනත්ථම්පිදං වුත්තං. අපි ච සද්දවිසයොපි යොතනාති.

71. යවකාරා ච.

ඉලානං යකාරවකාරාදෙසා හොන්ති සරෙ පරෙ යථා සඞ්ඛ්‍යං.

අගමගාරං, වක්ඛිවාසනානං, ස්වාගතං තෙ මහාවීර
වසද්දග්ගහණං සම්මිණීතසං

"යවකාරා ච" ති සිලිට්ඨිදප්පීවිධිනා, ඉලානං යකාරවකාරාදෙසා හොන්ති සරෙපි පරතො. ඊවදීදි සුත්තං. ව්‍යාකරණස්ස

හෙට්ඨා වුත්තවිධානස්ස* සම්පිණ්ඩනතො වුත්තප්පකාරානං ඣලානං යවකාරාපි හොන්ති සරෙති අත්ථො. තෙසංයෙව විහිතත්තා ඉමස්ස නියතතා පාකටා වෙති න වුත්තං වාග්ගහණඵලං නඤ්ච වණ්ණුවණ්ණානං “ඉවණ්ණො යංනවා, වමොදුදන්තාන” න්ති සරෙ පරෙ යවකාරාදෙසා ලබ්භන්තෙව, අථ කිමත්ථං “යවකාරා ච” ති වුත්තන්ති න ලභන්ති, කස්මා “ඣලානමියුවා සරෙ වා” ති වුත්තෙනෙව සිද්ධෙ ඣලානං පසඤ්ඤස්ස චාති ච වචනං යෙසං ඣලසඤ්ඤා පසඤ්ඤා ච හොන්ති තෙසංයෙව ගහණත්ථං, තෙන යත්ථ ඣලසඤ්ඤා පසඤ්ඤා ච හොන්ති, සො “ඣලානමියුවා සරෙ වා” තිමස්ස ච “පසඤ්ඤස්ස වා” තිමස්ස ච විසයො, යත්ථ න හොන්ති, සො “ඉවණ්ණො යංනවා, වමොදුදන්තාන” න්ති ඉමෙසං විසයො, තෙන අග්‍යාගාරං චක්ඛ්වායතනන්ති ආදීසු අග්ගි—අගාරං චක්ඛු—ආයතනන්ති ඡෙදෙ කතෙ “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඣලසඤ්ඤත්තං කතත්තා “ඉවණ්ණො යංනවා, වමොදුදන්තාන” න්ති ඉමෙසං පවෙසාභාවා අග්ගිඅගාරං චක්ඛුආයතනන්ති වා අග්‍යාගාරං චක්ඛ්වායතනන්ති වා රූපං භවෙය්‍ය, “ඉවණ්ණො යංනවා” ති හි සරෙ පරෙ ඉවණ්ණස්ස ච “වමොදුදන්තාන” න්ති උවණ්ණස්ස ච යවකාරාදෙසා යත්ථ හොන්ති, තත්ථ නියතායෙව හොන්ති, යත්ථ පන න හොන්ති, තත්ථාපි නියතවසෙනෙවාති තන්නිවත්තනත්ථං ඉදං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අථවා “ඉවණ්ණො යංනවා, වමොදුදන්තාන” න්ති වත්වා “ඣලානමියුවා සරෙ වා” තිමස්ස වුත්තත්තා අසතිපි ඉධ වාග්ගහණෙ ඉමස්සානියතතා පාකටා වෙති අකත්තබ්බමෙව වාග්ගහණං, අථ ච පන කතං තෙන ඤාපෙති “ඉවණ්ණො යංනවා” ති එත්ථ විය ඉධාපි වාග්ගහණකරණං, යත්ථ වාග්ගහණෙනිදං න පවිට්ඨං, තත්ථ “ඉවණ්ණො යංනවා” ති සරෙ පරෙ යං විහිතං තම්පි න හොතීති ඤාපනත්ථන්ති මන්තුං සක්කුණෙය්‍යත්තා වුත්තප්පකාරමෙව රූපං භවෙය්‍ය, තස්මා තන්නිවත්තනත්ථම්පි ඉදං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අථවා, තම්පන සන්ධිවසෙන වුත්තං, ඉදං සන්ධිවසාභාවෙපි විහිතං, යථා හි, අරහා භවං වත්තුන්ති ආදීසු කිබ්බිධානෙ “ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” ති අධිකිච්ච “අරහසක්කාදීසු ච” ති තුංපච්චයෙ සිද්ධෙපි උණාදිප්පච්චයවසෙන නිප්ඵාදෙතුං “අරහසක්කාදීහි තුං” ඉති ච බුධාති එත්ථ “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති තප්පච්චයෙ සිද්ධෙපි උණාදිප්පච්චයවසෙන නිප්ඵාදෙතුං “භූදීහි මතිබුද්ධිපූජාදීහි ච ක්තො” ති එත්ථ බුද්ධිග්ගහණඤ්ච කතං, එවමිදම්පි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අග්‍යාගාරන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අග්ගි—අගාරං, චක්ඛු—ආයතනං, සු—ආගතන්ති ඡෙදං කත්වා බ්‍යඤ්ජනං වියොජෙත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඣලසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා

* වුත්තවිධානත්තිපි දිස්සති

යවකාරාදෙසෙ කත්වා “බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො” ති එත්ථ වග්ග ගහණෙන පුබ්බරූපෙ සංයොගාදිස්ස යකාරස්ස ලොපං කත්වා රූප සිද්ධි වෙදිතබ්බා.

72. පසඤ්ඤස්ස ච

පසඤ්ඤස්ස විභත්තාදෙසෙ සරෙපරෙ යකාරාදෙසො හොති.

පුථව්‍යා, රත්‍යා, මත්‍යා.

සරෙති කිමත්ථං? පුථවිං.

චසද්දග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

“පසඤ්ඤස්ස ච” ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පසඤ්ඤස්ස ච සරෙ පරෙ යකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ඊසදපිදං සුත්තං. අනන්තර සුත්තතො යකාරග්ගහණස්ස ච “ඣලානමියුවා සරෙ වා” ති ඉතො සරග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො යෙව සරෙ පරෙ පසඤ්ඤස්ස යකාරාදෙසො හොතීති අත්ථො. චග්ගහණං යකාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. තම්බනන්තරෙ ව්‍යවහිතත්තා වත්තබ්බන්ති. වත්තබ්බෙ, ඉධ පන අසති චග්ගහණෙ “යවකාරා ච” ති වුත්තත්තා චකාරග්ගහණම්පි වත්තබ්බං, තස්මා තං නිවත්තෙතුං යකාරානුකඩ්ඪනත්ථං. ‘පසඤ්ඤා අතොසඤ්ඤා හොති’ ති කත්වා චග්ගහණෙන තදවත්ථා සිජ්ඣන්තෙව කස්මා චකාරග්ගහණම්පි නාධිප්පෙතන්ති. පයොගානං වා, අනුවත්තනත්ථම්පි න ගහණං. පයොගානාමව. ඉදම්පි සබ්බ වණ්ණනාවසෙන වුත්තං.

පුථව්‍යාති ආදීනි උදාහරණානි, තානි පුථවිසද්දස්සෙව. වුත්තිසං විභත්තාදෙසත්තෙ විභත්තං යං පසඤ්ඤං නිවිත්ත මාදෙසං කත්වා, තත් පසඤ්ඤකරණෙ පයොජනාභාවා පසඤ්ඤමකත්වා “ඉවණ්ණො යං නවා” ති දුතියාව සාධෙතුං සක්කා, යං පන පසඤ්ඤත්ථිති නත්ථාදෙසං අත්ථි, තත් පසඤ්ඤං කත්වා දුතියා සබ්බසාධාරණෙපි යකාරාදෙසකරණමිදං වුත්තන්ති ඤාපනත්ථං. එත්ථ ච විභත්ති දෙසෙති කිඤ්චාපි අනිස්සයෙත්වා වුත්තං, තථාපි පතො පරස්ස සරාදීනං විභත්තිතම්භාවා සරාදෙසො විභත්තාදෙසො චාති තංදස්සනත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙ පන අත්ථො “ආයො පතො ස්මිංස්මා නං වා” ති වුත්තාදෙසාව. සරෙති කිමත්ථන්ති සරෙ අත්ථිති. අත්ථි, තස්සා පන විභත්තියා පතො පරස්සා “අං මො, නියතං කිලපෙති” ති නියමිතං වුත්තං, තත්ථ “අං යමිතො පසඤ්ඤතො” ති යකාරාදෙසො වුත්තො. තස්මා ව්‍යත්තපටිසාදෙසාන්ත මෙවාති ගහෙතබ්බං.

73. ගාව සෙ.

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි

ගාවස්ස

“ගාව සෙ” ති ඉමස්මිං සුත්තෙ, ගොසද්දන්තස්සොකාරස්ස සෙ විභත්තිම්හි ආවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ගාවෙති එතං පදං

සෙති එකං පදන්ති විපදමිදං* සුත්තං. එත්ථ ච ගොස්ස ඔ=ගොඔ ති ඡෙදං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා ගොසද්දතො ආවාදෙසාපෙක්ඛං ජහිං කත්වා ගොස්ස ආවො=ගොආවොති විග්ගහං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා ගාවො සෙති වත්තබ්බෙ “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති ඔකාරස්ස ලොපං කත්වා ලුත්තට්ඨානෙ අකාරාගමං කත්වා† ගාවසෙති වුත්තත්තා ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති සෙවිභත්තිම්හීති අත්ථො

ගාවස්සාති උදාහරණං, තස්ස පන ගොසද්දතො “ජිනවචනයුත්තං හි” ත්‍යාදිමධිකිච්ච වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා “සාගමො සෙ” ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං.

74 යොසු ච

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති යො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

ගාවො ගච්ඡන්ති, ගාවො, පස්සන්ති, ගාවී ගච්ඡන්ති, ගාවී පස්සන්ති

චසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? නාසස්මාස්මිංසු වචනෙසු ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොති

ගාවෙන, ගාවා, ගාවෙ, ගාවෙසු

“යොසු ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ගොසද්දස්ස ඔකාරස්ස යොසු විභත්තීසු ආවාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො ගාවග්ගහණනුවත්තනතො ගොසද්දස්සොකාරස්ස ආවාදෙසො හොති යොසු විභත්තීසූති අත්ථො. චග්ගහණපයොජනං සයමෙව වක්ඛති. ඉමස්සානන්තරසුත්තෙනෙකයොගාකරණම්පි ගොග්ගහණෙන පඨමාදුතියාබහුවචනානං ගහිතභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං, තථා හි, තෙනෙකයොගෙ කතෙ “ගාවසෙයොසු ච” ති සුත්තං භවෙය්‍ය, එවං ච සති චිනානං සයොනම්පෙක්ඛිත්වා සත්තම්බහුවචනං කතන්තිපි චින්තා භවෙය්‍ය, යොසූති වුත්තෙ පන යො ච යො චාති විග්ගහං කත්වා යොයොසූති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසොසකිං” ති එකසෙසං කත්වා සත්තම්බහුවචනං කතං, අඤ්ඤථා බහුවචනමෙව න සියාති විඤ්ඤායති

ගාවො ගච්ඡන්තීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ගාවොති ගොසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා තතො යොවචනස්ස “තතො යොනමො තු” ති එත්ථ තග්ගහණෙ නොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඉතරස්මිං දුතියාබහුවචනකරණමෙව විසෙසො

* තිපදමිදං, රූපසිද්ධි   † අකාරමාගමෙත්වාතිපි පාඨො

ගාවී ගච්ඡන්තීති එත්ථ ගාවීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන යොවි භත්තිං කත්වා ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වා “තෙසු වුද්ධිලොපාගම විකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති වා යොවිභත්තියා ඊකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි ච කතෙ රූපං. ගාවී පස්සන්තීති එත්ථ දුතියාබහුවචනකරණමෙව විසෙසො.

අනෙකත්ථා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතනතො තප්ලං දලස්සනෙතා වසද්දග්ගහණං ඤුමෙඵා නාකස්සාසිංසු වචනෙසු අවාදෙසො හොතීති ආහ.

තස්ස ච ගාවෙනාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා ඉධ වග්ගහණෙන ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා “අතො නෙනා” ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මාවචනං කත්වා වග්ගහණෙනොකාරස්සාවාදෙසං කත්වා “අතො නෙන; සො වා; සබ්බයොනීනමාඒ” ති වත්තමානෙ “ස්මාස්මිනං වා” ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවෙති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනස්මිංවිභත්තිං කත්වා වග්ගහණෙන ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන “ස්මාස්මිනං වා” ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගාවෙසූති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමීබහුවචනං කත්වා වග්ගහණෙන ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා “සුහිසුභකාරෙ එ” ති ගාවසද්දන්තස්ස එකාරාදෙසඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ සිද්ධෙ රූපං.

75 අවම්හි ච.

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවආව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි

ගාවං, ගවං.

චසද්දග්ගහණෙන සාදිංසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසු ච අවාදෙසො හොති.

ගවස්ස, ගවො, ගවෙන, ගවා, ගවෙ, ගවෙසු

“අවම්හි ච” තිමස්සිද්ධිවිධානෙ, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවආව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති අත්ථො. සිංයොගිදං සුත්තං. ගාවියාකරණස්සානුවත්තනතො ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්සාවආවාදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති අත්ථො. ව්‍යාකරණලං සදෙමෙව විසන්ධි. තසු පෙසා වග්ගහණෙනාවාදෙසස්ස ච උපරි “ඔ සරෙ ච” ති අවාදෙසො මිලම්භිතානානං කත්වා නිච්චත්තා, කස්මා, “ඔ සරෙ ච” ති සමාසෙ සරෙ පරෙ ඨිතත්තා, තස්මා අසමාසෙපි අවාදෙසං ආවාදෙසං කරිය ඨිතස්ස ආවාදෙසොව හොතීති සමානාසිකා, තස්සිවාරණත්ථමාහ.

ගාවං ගවන්ති ගොසද්දතො ඊනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "ගාව සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඔකාරස්ස ආවඅවාදෙසෙ කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරානි චග්ගහණඵලානි. තත්ථ ච ගවස්සාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා චග්ගහණේන ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කෙවලවපනෙත්ථ අවාදෙසොව විසෙසො

76 ආවස්සු වා

ආව ඉච්චෙතස්ස ගාවාදෙසස්ස අන්තස්ස සරස්ස උකාරාදෙසො හොති වා අම්හි විභත්තිම්හි.

ගාවුං—ගාවං

ආවසෙසති කිමත්ථං? ගවං.

අම්හීති කිමත්ථං? ගාවො තිට්ඨන්ති

"ආවස්සු වා" ති මිදමුච්චතෙ, ආවාදෙසන්තස්සුකාරෝ හොති අම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං ආවස්සාති එකං පදං, උ ඉති එකං පදං, වාති එකං පදන්ති තිපදමිදං සුත්තං ආවස්සාති කිමාපනීයමෙත්ථා වුත්තං, තථාපි හෙට්ඨා ආවාදෙසස්ස වුත්තත්තා සොව ඉධ ගය්හතොති විඤ්ඤායති, "තුම්හස්ස තුවංතුම්මම්හි" ති ආදීසු සතිපි අංගහණෙ ඉහෙව වචනම්පි තදත්ථමෙව තෙනාහ, ගාවාදෙසස්සාති ආවස්ස අ=ආවඅ ඉති ඡට්ඨීසමාසං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ආවාදෙසාපෙක්ඛං ඡට්ඨිං කත්වා ආවස්සාති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ආව ඉච්චෙතස්ස ගාවාදෙසස්ස අන්තස්ස සරස්ස උකාරෝ හොති විකප්පෙනාති අත්ථො නනු "ගාව සෙ" ති ඉතො ගාවග්ගහණෙ වත්තමානෙ අසතිපි ඉධ ආවග්ගහණෙ සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, අනන්තරෙ අවාදෙසස්ස වුත්තත්තා, උපරිම්පි තස්සෙවානුවත්තනතො ච සොව වත්තතීති සඞ්කා සියා, තස්මා තං නිවත්තනත්ථම්පි ආවග්ගහණං කතන්ති

ගාවුන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන අංවිභත්තිං කත්වා "ගාව සෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "අවම්හි ච" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා "අවම්හි ච" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ආවාදෙසන්තස්සුකාරාදෙසං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණාඣලා" ති උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා "අමෙමා නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉතරං වාග්ගහණඵලං තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

77 තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ

තතො ගොසද්දතො නංවචනස්ස අංආදෙසො හොති ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොති පතිම්හි පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙ

ගවම්පතිස්ස ථෙරස්ස

අලුත්තන්තා කිමත්ථං? ගොපති

චසද්දග්ගහණෙන අසමාසෙපි නංවචනස්ස අංආදෙසො හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති.

ගවං.

“තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තතො ගොසද්දතො පරස්ස නංවචනස්ස අං හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො හොති පතිසද්දෙ පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙති ඤාපනත්ථං. තතොති එකං, නං ඉති එකං, අං ඉති එකං, පතිම්හීති එකං, අලුත්තෙති එකං, සමාසෙති එකන්ති සත්තපදමිදං සුත්තං. ඉධ තතොති වුත්තත්තා ‘අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමො’ති කත්වා ගොගහණස්ස ගොස්මාති අනුවත්තනතො ච අවගහණස්සානුවත්තනතො ච තතො ගොසද්දතො නංවචනස්ස අං හොති, ඔකාරස්ස ච අවාදෙසො හොති පතිසද්දෙ පරෙ අලුත්තෙ ච සමාසෙති අත්ථො. නනු ච සමාසෙති සති ලොපො හොති, අථ කස්මා වුත්තං අලුත්තෙති. අලොපසමාසස්සාපි සම්භවා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති එත්ථ චග්ගහණම්පි තදත්ථමෙව නනු තතො නමං පතිම්හි ච සමාසෙති වුත්තෙයෙව නංවචනස්ස අංවචනතො සමාසෙ සතිපි නංවචනස්ස න ලොපො හොතීති විඤ්ඤායති, අථ කස්මා අලුත්තෙති වුත්තන්ති. සච්චං, න වත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි සමාසස්ස සඤ්ඤාවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තං. දුවිධො හි සමාසො, ලුත්තසමාසො අලුත්තසමාසො ච. සමාසීයතීති සඞ්ඛිපනං වා සමාසොති වුත්තත්තා ලුත්තසමාසො පාකටොව, ඉතරො අප්පාකටො, තස්මා තතො නංවචනස්ස අං හොති පතිම්හි පරෙ සමාසෙති වුත්තෙ අඤ්ඤත්ථ සමාසෙ සති විභත්තිලොපො හොති, ඉධ පන සමාසෙ සති ච වුත්තං, නංවචනස්ස අං හොතීති ච, කිත්තාමෙත්තන්ති සඞ්කා සියා, තස්මා ඊදිසො අලුත්තසමාසො නාමාති ඤාපනත්ථං අලුත්තෙති ආහ. සො පන සමාසසද්දෙන තුල්‍යාධිකරණො, තෙන අලුත්තෙ සමාසෙති සම්බන්ධො.

ගවම්පතීති* ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ඡට්ඨීබහුවචනනංවිභත්තිං කත්වා පතිසද්දං යොජෙත්වා ගොනං පතීති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා” ති අධිකිච්ච “අමාදයො පරපදෙභි” ති සමාසං කත්වා “එතෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති විභත්තිලොපෙ සම්පත්තෙ චග්ගහණෙන ලොපමකත්වා “ගොණ නංම්හි වා” ති ගොණාදෙසෙ සම්පත්තෙ වාග්ගහණෙනාකත්වා “ගාව සෙ; අවම්හි ච” ති අධිකිච්ච ඉමිනා නංවචනස්ස අංආදෙසං කත්වා ගොසද්දන්තොකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා පරලොපාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගොපතීති සිද්ධරූපං, තම්පන ගොසද්දතො නංවචනං කත්වා පතිසද්දං යොජෙත්වා ගොනම්පතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසං

---

* “ගවම්පතීනාති උදාහරණං, සෙසං සමං’ ති වජිරබුද්ධිටීකා

කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපෙ අත තෙසෙව ඉමිනා ගංවචනස්ස අංආදෙසෙ සම්පත්තෙ ලොපෙතබ්බ සමාසත්තා අලුත්තසමාසො න හොතීති කත්වා අමාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපංයෙව කතෙ රූපං

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණෙන අසමාසෙපි ගංවචනස්ස අං හොති, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොතීති ආහ.

තත්ථ පන ගවන්ති උදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

78. ඔ සරෙ ච.

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති සමාසෙ සරෙ පරෙ

ගවස්සකං, ගවෙළකං, ගවාජිනං.

චසද්දග්ගහණෙන උවණ්ණ ඉච්චෙවමාදීනං ලිඞ්ගානං උව අවාදෙසා හොන්ති සබ්බෙසං ඉච්චෙවමෙතෙසු සරෙසු කත්ථචි

භුවි, පසවො, ගුරවො, චතුරො

සරෙති කිමත්ථං? ගොධනො ගොවින්දො,

"ඔ සරෙ ච" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති සමාසෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. "ගාව සෙ" ති ඉතො ගොග්ගහණස්ස ච "අවම්හි ච" ති ඉතො අවග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො සමාසග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති සමාසෙති අත්ථො. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

ගවාස්සකන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගවාස්සකන්ති ගාවො ච අස්සකො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ත්‍යාධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවං කත්වා ගොසද්දන්තස්සොකාරස්ස "ගාව සෙ; අවම්හි ච, තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා අවාදෙසං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්තං; තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති අධිකිච්ච "විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනඤ්ච" ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකවචනත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා තතො වුත්තනයෙන එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ත්‍යාධිකිච්ච "සි" න්ති සිවචනස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානි.

අනෙකන්තෙ=නිපාතත්තා තස්මා දස්සෙන්තො වක්ඛමාන ණෙන උවණ්ණ ඉවෙච්චමත්තානං* ලිඞ්ගානං උවඅවඋරදෙසා හොන්ති ස්‍යංයො ඉවෙච්චෙතෙසු කච්චි අහ.

ගාවි, පසවො, ගුරවො, චතුරො'ති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගාවීති ඉසඤ්ඤතො වුත්තනයෙන ස්‍යංවිභත්තිං කත්වා ඉධ වක්ඛමානෙන උවණ්ණස්සාවාදෙසං කත්වා "තතො ස්‍යංව" ති එත්ථ තතොග්ගහ ණෙන ස්‍යංවචනස්සිකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පසවො ගුරවොති පසුගුරූ ඉවෙච්චෙතෙහි පාටිපදි කෙහි යොවිභත්තිං කත්වා වක්ඛමානෙන උකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා "තතො යොනමො තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන යොවචන ස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉමානි පන ඉච්චාදි සිද්ධකණ්ඩෙ ඤාපනත්ථං වුත්තානි. අඤ්ඤත්ථ ගාවීති ඉසඤ්ඤතො වුත්තනයෙන ස්‍යංවිභත්තිං කත්වා තස්සිකාරාදෙසං ච කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති අධිකිච්ච "ඉවණ්ණුව ණ්ණාස්සිලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලානමියුවා සරෙ වා" ති ලස්සුවාදෙසෙ කතෙපි සිජ්ඣති. ඉතරානි පන පසුගුරූ ඉවෙච්ච ෙතහි පාටිපදිකෙහි යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "සරතො ච යොනං ලොපො" ති අධිකිච්ච "ලතො වොකා රො ච" ති යොවිභත්තිස්ස වොකාරාදෙසං කත්වා "පවාදිතම්පිත්තං; යොසුකතරස්සො ඣො" ති අධිකිච්ච "වෙවොසු ලො ච" ති ලස්සෙතො කතෙ සිජ්ඣන්ති. චතුරොති චතුසද්දතො යොවචනං කත්වා උකාරස්ස එත්ථ වක්ඛමානෙන උරාදෙසං කත්වා "තතො යොනමො තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන යොවචනස්සොකාරාදෙසා දිම්හි කතෙ රූපං.

ගොධෙනු ගොවිසෙසූති නිදස්සනානි, එතස්මිං පන ගාවො ධෙනූති සම්බාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; අමාදයො පරපදෙහි" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි" ති බහුබ්බීහි සමාසාදිං කත්වා ගොධනසද්දෙ ඔකාරස්ස සතිපි සමාසෙ සරපරත්තා භාවා ඉමිනා අවාදෙසමකත්වා: විසෙසිනී විසෙසා, ගාවො විසෙසූති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා" ති අධි කිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති තප්පුරිසසමාසං කත්වා වුත්ත නයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ ගොවිසෙසසද්දෙ ඔකාරස්ස සර පරත්තාභාවා ඉමිනා අවාදෙසමකත්වා සමාසත්තා නාමිව කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

79. තබ්බිපරීතූපපදෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ච.

තස්ස අවණ්ණස්ස උපපදෙ තබ්බිපරීතස්ස තස්ස ඔකාරස්ස උ විපරීතො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ.

උග්ගතං පුරිස, උග්ගතම්පිත්ත, උග්ගහෙත්වා.

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, අවිසාලෙන. අවිකිරණෙ, අවකි රති.

° උ.ප: ඉවෙච්චමත්තානං වා උවණ්ණන්තානං වා විතක්ක.

“තබ්බිපරීතූපපදෙ බ්‍යඤ්ජනෙ ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තස්ස අවසද්දස්ස උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ උ විපරීතො හොතීති ඤාපනත්ථං තබ්බිපරීතොති එකං, උපපදෙති එකං, බ්‍යඤ්ජනෙති එකං, චාති එකන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. තස්ස විපරීතො = තබ්බිපරීතො, තස්ස තබ්බිපරීතො = තතබ්බිපරීතොති වත්තබ්බෙ එකස්ස තසද්දස්ස “සරූපානමෙකසෙසස්වසකි” ත්‍ති එකසෙසං කත්වා තබ්බිපරීතොති වුත්තන්ති ච “අවම්හි ච; ඔ සරෙ වා” ති ඉතො අවොගහණචානුවත්තනතො තස්ස අවසද්දස්ස උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස තස්ස ඔකාරස්ස විපරීතො හොති බ්‍යඤ්ජනෙ පරෙති අත්ථො එත්ථ ච එකො තසද්දො අවසද්දමපෙක්ඛති, එකො ඔසද්දං, තෙන වුත්තං, තස්ස අවසද්දස්ස තස්ස ඔකාරස්ස විපරීතො හොතීති ඔකාරස්ස විපරීතොති උකාරො ඉධ ගහිතො, ඔකාරෙ හි දීඝො, තස්මා තස්ස රස්සභූතො උකාරො විපරීතො, තස්ස ච ඌකාරොකාරා අකාරාදීනම්පි එසෙව නයො

උග්ගතෙ සූරියෙති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අව—ගතෙ, අව—ගච්ඡති, අව—ගහෙත්වාති ඡෙදං කත්වා “අවම්හි ච, ඔ සරෙ වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා අවසද්දස්ස උකාරාදෙසං කත්වා ගකාරස්ස ච “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ද්වෙභාවං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අපෙක = පෙ = නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගහණමෙව ධාරණත්ථන්ති ආහ එත්ථ ච අවධාරණං නාම නිවත්තනං, කත්ථචි නිවත්තනත්ථන්ති වුත්තං හොති උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

80 **ගොණ නම්හි වා**

සබ්බස්සෙව ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි

ගොණානං සතානානං

වාති කිමත්ථං? ගොනං

ගොනං චෙ තරමානානං උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො,
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති නෙත්තෙ උජුගතෙ සති

යොගවිභාගෙන අඤ්ඤත්‍රාපි ගොණාදෙසො හොති

ගොණභූතානං

“ගොණ නම්හි වා” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බස්සෙව ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. “ගාව සෙ,” ති ඉතො ගොග්ගහණං මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, තෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති අත්ථො ගොගණ නම්හි වාති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති අධිකිච්ච “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති එවාදිග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා වා “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති සන්ධිං කත්වා වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ගොණානන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා “ගාව සෙ” ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා

“ගොසු සන්තිකාරලොපෙසු දීඝං” තාදිකිච්ච “සුසංහිසු චෙ” ති දීඝං කත්වා ඤෙතබ්බ රූපං.

ගොනන්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගොණභූතානන්ති යොගවිභාගෙන සිද්ධන්ති තෙනාහ; යොගවිභාගෙන ගොණාදෙසො හොති, ගොණභූතානන්ති එත්ථ යොගවිභාගො නාම සුත්තවිභාගො සුත්තභෙදාකරණං. “ගොණ නම්හි වා” ති වුත්තෙන* ගොණභූතානන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි ගොසද්දො දිස්සති, තථාපි නංවිභත්තියාභාවා ගොණාදෙසො න භවෙය්‍ය, තස්මා ගොණාති විභාගො කතො, තදා පන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොතීති අත්ථො, තෙන ච ගොණභූතානන්ති එත්ථ නංවිභත්තියාභාවෙපි ගොණාදෙසො හොති, න ච පන යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධි ගොණ්ඨානාදිසු අතිප්පසඞ්ගො හොති අථවා, අනන්තරසුත්තෙන එකයොගං කත්වා ගොණ නංසුහිනාසු චෙති විභත්තබ්බෙ භින්න යොගකරණං අනන්ත අවිභත්තිකස්සාපි ඤාපනත්ථං, තෙනෙවාහ; යොගවිභාගෙනාති ඉමස්මිං පකරණෙ යොගවිභාගො නාම සුත්තස්ස පුථුච්චාරණං

81 සුනංහිසු ච

සුනංහිසු ච සබ්බස්ස ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා

ගොණෙසු, ගොණෙහි, ගොණෙභි

වාති කිමත්ථං? ගොසු, ගොහි, ගොභි, ගාවෙන

චසද්දග්ගහණෙන සෙසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසුපි ගොණගුගවාදෙසා හොන්ති

ගොණො, ගොණා; ගොණං, ගොණෙ, ගොණස්ස, ගොණෙන, ගොණස්සා; ගුන්නං, ගවංසු

“සුනිහ සු ච” තිමිනාපිදනුවත්තතෙ, සුනිහාසු විභත්තීසු ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපරීතං සුත්තං. ඉමිනා යොගෙන ගොණාදෙසස්ස අනන්තරසුත්තතො වා ගහණස්ස වානුවත්තනතො සුනිහාසු විභත්තීසු ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති විකප්පෙනාති අත්ථො සු ච හි ච නං ච = සුනිහා, තාසු සුනිහාසු විගහෙත්ථ ඉතරීතරද්වන්දො

ගොණෙසූති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගොණෙසූති ගොසද්දතො විභත්තිකාලෙ සත්තමීබහුවචනං කත්වා “ගාව සෙ; ගොණ නම්හි වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා “සුහිස්වකාරො එ” ති ගොණසද්දස්සාකාරස්සෙකාරාදෙසං කත්ව රූපං. ගොණෙහීති ගොසද්දතො විභත්තිකාලෙ තතියාබහුවචනං වා පඤ්චමීබහුවචනං වා කත්වා විභත්තිකාලෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං. කත්වා ගොණසද්දස්ස ච එකාරාදෙසං කත්ව රූපං. ගොණෙභීති ගොසද්දතො විභත්තිකාලෙන තතියාබහුවචනං කත්වා

* [illegible]

වුත්තනයෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා"ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගොසූති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ගොහිති එත්ථ "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති හිවිභත්තියා භිආදෙසො හොති

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතනතො තප්ඵලං දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණෙන ස්‍යාදිසෙසෙසු පුබ්බුත්තරවචනෙසුපි ගොණාගුගවයාදෙසා හොන්තීති ආහ.

තත්ථ ච ගොණොති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා වසද්දග්ගහණෙන ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති අධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "අතො නෙන, සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණෙති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා වුත්තාධිකාරමධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවිභත්තියා එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොණස්සාති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං වා ඡට්ඨෙකවචනං වා කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ගොණම්හා ගොණම්හීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගොණාදෙසං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මාස්මිංනං ම්හාම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. ගුන්නන්ති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථීබහුවචනං වා ඡට්ඨීබහුවචනං වා කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගුආදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වා "නො ච ද්වාදිතො නම්හි" ති වා එත්ථ චග්ගහණස්ස ච නිපාතනතො නිපාතානමනෙකත්ථත්තා තෙන වා "නිග්ගහීතමෙ" ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං පාපෙත්වා වා. "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "සද්දනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා නම්හි නකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං පරක්ඛරං නීතෙ රූපං. ගවයෙහීති ගොසද්දතො වුත්තනයෙන හිවිභත්තිං කත්වා ගොසද්දස්ස ච ගවයාදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති ආදෙසන්තස්සෙකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

82. අංවමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි.

අංවචනස්ස මකාරස්ස ච ඣලප ඉච්චෙතෙහි නිග්ගහීතං හොති.

අග්ගිං, ඉසිං, මහෙසිං, ගහපතිං, දණ්ඩිං, භික්ඛුං, සයම්භුං, අභිභුං, ඉත්ථිං, රත්තිං, වධුං; පුල්ලිඞ්ගං, ඉත්ථිලිඞ්ගං, නපුංසකලිඞ්ගං.

අංවමොති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා, භික්ඛුනා; රත්තියා, ඉත්ථියා, වධුයා.

ඣලපෙහීති කිමත්ථං? පුරං, රූපං.

පුනරන්තග්ගහණං විභාසාතිවත්තනත්ථං.

අග්ගිං, ධාතුං, යට්ඨිං, බුද්ධිං, වධුං.

පුල්ලිඞ්ගන්ති ආදීනි මකාරවසෙන වුත්තානි, තත්ථ ච පුල්ලිඞ්ගන්ති පුමස්ස ලිඞ්ගන්ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උපෙතො තප්පුරිසො" ති අධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙභී" ති සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති පකතිභාවං ච කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ පුමලිඞ්ගන්ති ඨිතබ්බෙ "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති අධිකිච්ච "පුමස්ස ලිඞ්ගාදීසු සමාසෙසූ" ති පුම සද්දන්තස්ස සරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන පකාරත්ථං උකාරස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා මකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා පුං ලිඞ්ගන්ති ඨිතබ්බෙ නිග්ගහීතස්ස "නිග්ගහීතඤ්ච, ක්වචි ලොප" න්ති අධිකිච්ච "බ්‍යඤ්ජනෙ ච" ති ලොපං කත්වා ලකාරස්ස "පරවෙ භාවො ඨානෙ" ති වෙභාවං කත්වා වා "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ"ති එත්ථ වාග්ගහණෙන ලකාරාදෙසං කත්වා වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං පුම්භාවොති ඉමස්ස පන පුමස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉධ පන නිග්ගහීතස්ස ලොපාභාවොව විසෙසො පුංකොකිලොති එත්ථාපි පුමා ච සො කොකිලො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති වත්තමානෙ "ද්වි පදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති කම්මධාරයසමාසාදිං කත්වා මකාරස්ස අකාරලොපෙ කතෙ නිග්ගහීතාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

අග්ගිනාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගිනාති අග්ගිසද්දතො වුත්තනයෙන නාතිඑකවචනං කත්වා ඉවණ්ණස්ස ච ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣස්මිං අංවචනස්ස මකාරස්ස චාභාවා ඉමිනා නිග්ගහීතස්මිං කතෙ රූපං භික්ඛුනාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව රත්තියාති රත්තිසද්දතො වුත්තනයෙන නාතිඑකවචනං කත්වා ඉත්ථිවාචකස්සිවණ්ණස්ස ච පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි පස්මිං අමාභාවා නිග්ගහීතමකත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීන"න්ති අධිකිච්ච "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉත්ථියාති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන නාවචනං කත්වා ඉත්ථිවාචකස්සිවණ්ණස්ස පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි පස්මිං අමාභාවා නිග්ගහීතමකත්වා වුත්තනයෙන නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති අඝස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං.

සුඛහන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සුපුබ්බස්ස බණු අවදාරණෙති මස්ස සුඛු දුක්ඛං බණතීති වා අත්ථෙ බාධ තක්ඛණෙතිමස්ස සුඛු දුක්ඛං බාධතීති වා අත්ථෙ "සංහනාඤ්ඤාය වා රො ඝො" ති රපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වා සුඛදුක්ඛතාකිරියායත්තිමස්ස සුඛයතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායම නු"ති අධිකිච්ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා වා: අකාසවාචකෙන ඛසද්දෙන සහ සුන්දරං ඛමස්සාති අත්ථෙ බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා වා යථා තථා වා " තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං

වාතාවෙතූනාදිසු වෙ" ති නාමම්ව කත්වා වුත්තනයෙන අංවිකත්තං කත්වා සතිපි අංවිහත්තිමයි ක්වචිපාභාවා ඉමිනා නිග්ගහීතම්කත්වා "සරලොපොමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බ සරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා; ක්වචි සවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝ" න්ති පරසරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. තථිහ ක්වචිපෙහීති අවත්වා "පසඤ්ඤස්ස වා" තිමස්සානන්තරං තෙහි අගමෙමා නිග්ගහීතන්ති වුත්තෙනෙව "ක්වචානම්හූවා සරෙ වා" ති ඉතො ක්වචිග්ගහණස්ස ච "පසඤ්ඤස්ස වා" ති ඉතො පග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො අධිප්පෙතත්තා සිජ්ඣතෙ වාති සබ්බං සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි ක්වචිපෙහීති පුනාරභිත්වා ගහණං තත්ථ තත්ථ වුත්තානං ක්වචිපයොගගහණානං අනුවත්තනතො වාගහණම්පි වත්තතීති සඤ්ඤෙහො ජායෙයාති තන්නිවාරණත්ථං, න ච සරෙගහණානුවත්තනසඞ්කානිවත්තනත්ථන්ති. සක්කා මිතාදිං තත්ථෙව නිමිත්තසම්භාවා, තෙනාහ, පුනාරම්භගහණං විකාසාතිවත්තනත්ථන්ති අයං පනෙත්ථත්ථො, පුනාරභිත්වා ගහණන්ති ඉදං වුත්තං හොති, "ක්වචානම්පුවා සරෙ වා" ති ආදීසු සතිපි ක්වචිපයොගහණෙ පුන ක්වචිපෙහීති ආරභිත්වා ගහණං විකාසාතිවත්තනත්ථන්ති එත්ථ ච අනුකස්ස පුන ආරභිත්වා ගහණන්ති නියමාභාවෙපි. යථා; අජ්ජුනසද්දො කකුධරම්මසහායවාචකොපි, ගම්ඤ්ඤුනාති වුත්තෙ ගම්සද්දසාහචරියා ගමසහායමෙව වදති, එවං පුනගරම්භාති ච විකාසාතිවත්තනත්ථන්ති ච වුත්තවචනසාහචරියා ක්වචිපයොගහණමෙව වදතීති දට්ඨබ්බං. ක්වචිසෙහීති කිමත්ථගහිත වත්වා වුත්තත්තා වා තමෙවාපෙක්ඛං කත්වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අග්ගිකති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන අග්ගිබන්ධුපවුබ්භිවුඩ්ඪ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන අම්හාදීම්හි කතෙ රූපානි

83 සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති

සරලොපො හොති අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි, සරලොපෙ කතෙ තු පකති හොති

පුරිසං, පුරිසෙ; පාපං, පාපෙ; පාපිගො, පාපිඨො

අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හීති කිමත්ථං? අප්පමාදො අමතපදං

සරලොපෙති කිමත්ථං? පුරිසස්ස, දණ්ඩිනා

තුසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, ගිකමුනි, ගහපතානි

පකතිග්ගහණමාවසොත පුන සන්ධිභාවො ච හොති

සෙය්‍යො, සෙට්ඨො, ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො

"සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති කිමත්ථිදමුච්චතෙ, අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපො හොති, සරලොපෙ කතෙ තු පකති හොතීති ඤාපනත්ථං. පච්පදමිදං සුත්තං. අමාදිම්හි සරලොපො හොති, සරස්ස ලුත්තෙ පකති ච හොතීති අත්ථො. අං ච ආදෙසො ච පච්චයො ච = අමාදෙසප්පච්චයා, අමාදෙසප්පච්චයා ආදයො යස්ස = සො අමාදෙසප්පච්චයාදි, තස්මිං

අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි ආදිසද්දෙන ආගමං සඞ්ගණ්හාති, තප්ඵලං හෙට්ඨා වුත්තමෙව තෙනෙව හෙතුවචනං කතං. නනුමාදෙසාදිනම්පි සරාදිත්තා "සරා සරෙ ලොපං" තිමිනාව සිජ්ඣනතො සරලොපෙ තු පකතීති වත්තබ්බන්ති. න වත්තබ්බං, කස්මා "සරා සරෙ ලොපං" ති යත්ථ ලොපො හොති, තත්ථ සබ්බපෙච්ඡිමස්ස පවෙසනතො ච ඉමිනා සබ්බත්ථ පකතිභාවස්සානධිප්පෙතත්තා ච අමාදිස්වසරූපානම්පි සම්භවා "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්සාපි ලොපමාපජ්ජනතො ච. එවං හොතු, සරලොපොති වුත්තත්තාව පකතිපි තග්ගෙව හොතීති සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි තු පකතීති වත්තබ්බන්ති. සච්චං වත්තබ්බං, තත්ථ පන පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. එවං හොතු, ඉධ පන පකතිග්ගහණෙ අසතිපි "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" තිමස්සානන්තරං වුත්තෙත යෙව අධිප්පෙතත්ථො සිජ්ඣතීති. සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි සිංඝ සත්තරමෙහා නියමාය වා හොති ඤාපකාය වාති කත්වා අඤ්ඤතර විඤ්ඤූපනත්ථං අයං ගහත්ථො, කත්ථචි පකතිභාවෙන ඨත්වා පුන සන්ධිපි හොති, විකාරම්පි ආපජ්ජතීති තෙනාහ; පකතිග්ගහණ සාමත්ථෙන පුන සන්ධිභාවො ච හොතීති. ආදිතුග්ගහණඵලං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ඉමස්ස ච "සරා පකති බ්‍යඤ්ජනෙ" ති සුත්තස්ස ච භෙදො හෙට්ඨා වුත්තොව.

පුරිසන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසන්ති පුරිසසද්දතො ජනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා" ති අධිකිච්ච "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ. "සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අධිකිච්ච "දීඝ" න්ති දීඝෙ සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං.

පුරිසෙති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා තස්ස "අතො නෙන" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති එකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා සරලොපං කත්වා එකාරස්ස අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. පාපානි පාපසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා "යොනානි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ත්‍යාධිකිච්ච "නි" න්ති තස්ස අමාදෙසෙ කතෙ සරලොපං කත්වා අසවණ්ණෙ දීඝෙ ච සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ඉමිනා පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. පාපෙති පාපසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියාබහුවචනං කත්වා "යොනානි නපුංසකෙහි" ත්‍යාධිකිච්ච "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා "අතො නෙන" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති නිකාරස්සෙකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

පාපියො පාපිට්ඨොතිමෙසං පාපසද්දතො අයඤ්ච පාපො අයඤ්ච පාපො ඉමෙසං විසෙසෙන පාපොති වා; සබ්බෙ ඉමෙ පාපා

අයමෙතෙසං විසෙසෙන පාපොති වා අත්ථෙ “විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා” ති ඉයිට්ඨප්පච්චයෙ කතෙ “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති එත්ථ තෙසං ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ ති සෙසානඤ්ච අප්පයොගං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරස්ස අසවණ්ණෙදිම්හි සම්පත්තෙ ඉමිනාව පකති භාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

අප්පමාදො අමතපදන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අප්පමාදො— අමතපදන්ති ඡෙදං කත්වා අමාදෙසාද්‍යභාවා සතිපි සරස්මිං සර ලොපාදිම්හාකතෙ රූපං

පුරිසස්ස දණ්ඩකත්ථරි කිමුදාහරණන්ති, තෙසඤ්ච පුරිසදණ්ඩ ඉච්චෙතෙසු පාටිපදිකෙසු සත්‍යාකසමං චතුත්ථෙකවචනං දුතියෙක වචනඤ්ච කත්වා සතිපි පච්චයෙ සරලොපාභාවා පකතිභාවම්කත්වා පුරිමස්මිං “සාගමො සෙ” ති සෙ විභත්තිම්හි සාගමං කත්වා ඉතරස්මිං අංවචනස්ස “අං යමීතො පසඤ්ඤතො” ති අධිකිච්ච “නං ඣතො කතරස්සා” ති නංආදෙසං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

ගිනඤ්ජී ගහපතානීති කුහගහණස්සුදාහරණානි, තත්ථ ච ගිනඤ්ජීති ගිනඤ්ජිසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති අධිකිච්ච “පති ගිනඤ්ජුරජ්ජකාරනෙතාහි ඉනී” ති ඉනීපච්චයං කත්වා සතිපි පච්චයෙ කුහගහණම්වධාරණත්ථන්ති වුත්තත්තා ච අවධාරණ සද්දස්ස නිවත්තනත්ථත්තා ච ඉමිනා ලොපාදිම්කත්වා “වා පරො අස රූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙස තො ලොපං ගසිපී” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ගහපතානීති ගහපති සද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සතිපි පච්චයෙ ලොපාදිම්කත්වා “පචා දීඝමිත්තා” සති අධිකිච්ච “පතිස්සිනීම්හී” ති පතිසද්දන්තස්සත්තං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති අධිකිච්ච “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ, දීඝ” න්ත්‍යාධිකිච්ච “පුබ්බො ච” ති දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං

සෙය්‍යොති ආදීනි පකතිගහණස්සුදාහරණානි, තත්ථ ච සෙය්‍යො සෙට්ඨොති පසත්ථසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ පසත්ථා අයමෙතෙසං විසෙසෙන පසත්ථොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයිට්ඨපච්චයාදිං කත්වා “වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු” ත්‍යාධිකිච්ච “පසත්ථස්ස සො ච” ති පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ පකතිගහණෙනාකත්වා “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති පරසරාසවණ්ණං කත්වා එතතබ්බං කත්වා කවිතතතා නාපිච්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි ඉතරෙසු ජෙට්ඨොති වුද්ධසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ වුද්ධා අයමෙතෙසං විසෙසෙන වුද්ධොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයිට්ඨපච්චයාදිං කත්වා “වුද්ධස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු” ති වුද්ධසද්දස්ස ජාදෙසං කත්වා ඉමිනා පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ වුත්තනයෙන අසවණ්ණං කත්වා එතතබ්බං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි

84 අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච.
අඝා රස්සමාපජ්ජන්තෙ එකවචනයො ඉච්චෙතෙසු ච.
ඉත්ථිං, ඉත්ථියො, ඉත්ථියා, වධුං, වධුයො, වධුයා; දණ්ඩිනං, දණ්ඩිනො, දණ්ඩිනා, සයම්භුං, සයම්භුවො, සයම්භුනා.
අඝොති කිමත්ථං? කඤ්ඤං, කඤ්ඤා, කඤ්ඤායො, කඤ්ඤාය.
එකවචනයොස්වීති කිමත්ථං? ඉත්ථීහි, සයම්භූහි.
චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.
නදිං, නදියො, නදියා.
අපිග්ගහණෙන න රස්සමාපජ්ජන්තෙ. ඉත්ථී, භික්ඛුනී.

"අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අඝො රස්සමාපජ්ජතෙ එකවචනයො ඉච්චෙතෙසු පරෙසූති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං සුත්තං. අඝො රස්සමාපජ්ජතෙ එකවචනයොසු වාති අත්ථො. අපිග්ගහණඵලං චග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. න ඝොති = අඝො, ඣලපානමෙතං අධිවචනං.

ඉත්ථියන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉත්ථියන්ති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ත්‍යාධිකිච්ච "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කතෙ රූපං. ඉත්ථියොති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කතෙ රූපං. ඉත්ථියාති ඉත්ථිසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා නාවචනස්ස "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; ඝතො නාදීන" ත්‍යාධිකිච්ච "පතො යා" ති යාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන රස්සං කතෙ රූපං. වධුන්ති ආදීනි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

දණ්ඩිනන්ති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කත්වා "අං යමීතො පසඤ්ඤතො" ත්‍යාධිකිච්ච "නං ඣතො කතරස්සා" ති අංවචනස්ස නංආදෙසෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩිනොති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං ඡට්ඨෙකවචනං වා කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන රස්සං කතෙ රූපං. යොවිභත්තිං කත්වා වා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා "නං ඣතො කතරස්සා" ති අධිකිච්ච "යොනං නො" ති යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපන්තිපි දට්ඨබ්බං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සයම්භුන්ති සයම්භූසද්දතො වුත්තනයෙන අංවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ත්‍යාධිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා අඝස්ස රස්සං කත්වා "අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතාදෙසෙ කතෙ රූපං. සයම්භුවොති සයම්භූසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ත්‍යාධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවචනස්ස වොකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා රස්සං කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කඤ්ඤැතන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤැතන්ති කඤ්ඤා, සද්දතො වුත්තනයෙන දුතියෙකවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගස ඤ්ඤො; ඝතො ඉත්ථියං පො" තෑධිකිච්ච "අ සො" ති සස ඤ්ඤං කත්වා අසොති වුත්තත්තා සතිපි එකවචනාදිම්හි ඉමිනා රස්සමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං කඤ්ඤා, යොති කඤ්ඤාසද්දතො වුත්තනයෙන යොවචනං කත්වා ඉමිනා රස්සාභාවකතෙ රූපං. කඤ්ඤායාති කඤ්ඤාසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" තෑධිකිච්ච "ඝතො නාදීන" න්ති නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉත්ථියං සයම්භූහීතිපි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන ඉත්ථිසයම්භූ ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන හිවිභත්තිං කත්වා සතිපි අඝත්තෙ එකවචනයොනම්භාවා රස්සාභාවකතෙ රූපානි

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආහ, අයම්පනෙත්ථ තෙථා, එවෙ එකවචනයොසොවො අත්ථි, සො "න සිස්මිමනපුංස කානී" තිමස්සාපිග්ගහණස්ස ච විසයෙ ඨපෙත්වා රස්සො හොති යෙවාති. අවධාරණසද්දො හි නිවත්තනත්ථො, ඉදං හි වුත්තණා ගෙන අඤ්ඤස්ස කදාචිපි රස්සත්තානුපගමනං නිවාරෙති

නදිං නදියො නදියාති කතෙඨාදුදාහරණානි, තත්ථ ච නදියාති නදිසද්දතො වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන පසඤ්ඤඤ්ච කත්වා නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා, ඉමිනා රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉත්ථී භික්ඛුනීති අපිග්ගහණඵලානි, තානි කිඤ්චාපි "න සිස්මිමන පුංසකානී" ති ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති, තථාපි ඉමිනාපි සිජ්ඣන්තීති දස්සනත්ථං ඉහෙව වුත්තානීති දට්ඨබ්බානි. අථවා, "න සිස්මිමන පුංසකානී" ති ඉදං පන සම්පත්තෙ විධානං අථ ඛො සම්පත්තෙති නියමො අපිග්ගහණෙනෙව හි සිද්ධෙපි සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය හොතීති ඉදං වුත්තං හොති, සචෙ න සිස්මිමනපුංසකානිපි රස්සමාපජ්ජන්ති, තානපුංසකානෙවාති

85. න සිස්මිමනපුංසකානි

සිස්මිං අනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රස්සමාපජ්ජන්ති

ඉත්ථී, වධූ, භික්ඛුනී, දණ්ඩී, සයම්භූ

සිස්මින්ති කිමත්ථං? භොති ඉත්ථි, භොති වධු, භො දණ්ඩි, භො සයම්භු

අනපුංසකානීති කිමත්ථං? සුඛකාරි දානං, සුඛකාරි සීලං, සීඝයායි චිත්තං

"න සිස්මිමනපුංසකානී" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සිස්මිං අනපුංස කානි ලිඞ්ගානි න රස්සමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්තතො රස්සග්ගහණමිහ නයග්ගහණෙන

සම්බන්ධො හොති, තෙන සිස්මිනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රස්සමා පජ්ජන්තීති අත්ථො. න නපුංසකානි = අනපුංසකානි, ඉත්ථිපුම වචනානි.

ඉත්ථිතාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

හොති ඉත්ථිතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ හොති ඉත්ථීති ඉත්ථීසද්දතො වුත්තනයෙන “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති අධිකිච්ච “ආලපනෙ ච” ති ආලපනෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති සිනො ගසඤ්ඤං කත්වා සත්තිපි අනපුංසකත්තෙන සිනො අභාවා ඉමිනා න රස්සමකත්වා ඊකාරස්ස පසඤ්ඤං කත්වා “හො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඣලපා රස්ස” න්ති පස්ස රස්සං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති ගම්හි ලුත්තෙ රූපං. එත්ථ ච හොතීති හොති අය්‍යෙති එත්ථ වුත්තනයෙන භවන්තසද්දම්හිතිපඨෙ දත්වා “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති අධිකිච්ච “නදාදිතො වා ඊ” ති ඊපච්චයං කත්වා “න්තුස්ස තමීකාරෙ” ති වත්තමානෙ “භවතො හොතො” ති භවන්තසද්දස්ස හොතාදෙසං කත්වා සර ලොපපකතිභාවාදිම්හි කත්වා හොතිසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා සත්තිපි අනපුංසකත්තෙ සිනො අභාවා ඉමිනා න රස්සං කත්වා “හො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඣලපා රස්ස” න්ති පස්ස රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන ගම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තනයානෙව.

සුඛකාරි දානන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච සුඛකාරීති සුඛසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුඛකරණසීලො සුඛකරණධම්මො සුඛකරණෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ “තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච” ති ණීපච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්පි කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමම්පි කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සත්තිපි සිස්මිං දානසද්දෙන තුල්‍යාධිකරණත්තා අනපුංසකත්තාභාවා ඉමිනා න රස්සමකත්වා අනන්තරසුත්තෙන රස්සං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. සීඝයායීති සීඝසද්දූපපදස්ස යා පාපුණනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සීඝයායනසීලොත්‍යාදිකත්ථෙසු වුත්තනයෙන ණීපච්චයාදිං කත්වා “ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු” ත්‍යධිකිච්ච “ආකාරන්තානමායො” ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං.

86. **උභාදිතො නමින්නං.**

උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොති.

උභින්නං, ද්වින්නං.

උභාදිතොති කිමත්ථං? උභයෙසං.

“උභාදිතො නමින්නං.” කිමත්ථිදමුච්චතෙ, උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොතීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං සුත්තං. උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉන්නං හොතීති අත්ථො.

උභින්නන්තිමස්ස පන විසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථි වා ; ඡට්ඨී වා බහුවචනං කත්වා "යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන විසද්දස්ස උභාදෙසං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ඉන්නං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආදිග්ගහණෙන ද්වින්නන්ති ආදි සඞ්ගණ්හාති, තස්ස පන විසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථි ඡට්ඨී වා බහුවචනං කත්වා තෙනෙව චග්ගහණෙන ද්විආදෙසං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ඉන්නං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

උභයෙසන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන විසද්දතො න වචනං කත්වා තෙනෙව චග්ගහණෙන විසද්දස්සුභයාදෙසං කත්වා ඉනාදි සද්දස්ස පකාරන්තවාචකත්තා ච ඉමිස්ස තප්පකාරත්තා ච ඉමිනා නංවචනස්සින්නමකත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" තාදිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" න්ති නංවචනස්ස සංආදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ" තාදිකිච්ච "සබ්බස්සාමාතං නම්හි වෙ" ති අකාරසෙසත්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

87. ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තීහි සංඛ්‍යාහි.

නංවචනස්ස ඉණ්ණංඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති තීහි සංඛ්‍යාහි.

තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං.

තීහීති කිමත්ථං? චතුන්නං.

"ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තීහි සංඛ්‍යාහි" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තීහි සංඛ්‍යාහි නංවචනස්ස ඉණ්ණංඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං, අනන්තරසුත්තතො නං ගහණස්සානුවත්තනතො තීහි සංඛ්‍යාහි නංවචනස්ස ඉණ්ණං ඉණ්ණන්නං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච තීහි සංඛ්‍යාහීති තිසද්දවාචකත්තා තිතො සංඛ්‍යාතොති වත්තබ්බෙ තීහි සංඛ්‍යාහීති බහුවචනනිද්දෙසො ස බහුවාචකතො තිසද්දතො බහුවචනමෙව හොතීති ඤාපනත්ථං පසති හෙතාවරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙනාධිප්පායවිඤ්ඤාපනං

තිණ්ණං තිණ්ණන්නන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන තිසද්දතො නංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා නංවචනස්සාදෙසවසෙන කතෙ රූපානි. චතුන්නන්ති කිමුදාහරණං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

88 යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං.

සබ්බෙ සරා යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝමාපජ්ජන්තෙ.

අග්ගී, භික්ඛූ, රත්තී, යාගූ, අට්ඨී, අට්ඨීනි, ආයූ, ආයූනි, සබ්බානි, යානි, තානි, කානි, කතමානි, එකානි, උභානි, අමූනි.

යොසූති කිමත්ථං? අග්ගි, භික්ඛු, රත්ති, යාගු, සබ්බො, යො, සො, කො, අමුකො

කතනිකාරලොපෙසූති කිමත්ථං ? ඉත්ථියො, වධුයො, සඝ මහුරෙවා

පුනාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං ? නිච්චදීපනත්ථං

අග්ගී, භික්ඛූ, රත්තී, යානි, තානි, කතමානි.

“යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යොසු කතනිකාරලොපෙසු සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. නිකාරො ච ලොපො ච = නිකාරලොපා, කතා නිකාරලොපා යෙසං තානි = කතනිකාරලොපානි තෙසු කතනිකාරලොපෙසු, යොසූතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං, යොසූති පදං පන යො ච යො ච = යොයො සූති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසොසකිං” ති ඒකසෙසං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තානි පනෙත්ථ පඨමාදුතියාබහුවචනානි, අසම්පත්තෙ පිණ්ඩත්ථො; යොවිභත්තීනං නිකාරාදෙසෙ ච කතෙ ලොපෙ ච කතෙ පුබ්බෙ සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති

අග්ගීති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගීති අග්ගිසද්දතො වුත්තනයෙන යොවිභත්තිං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා “ඣලතො සස්ස නො වා” ත්‍යාධිකිච්ච “ඝපතො ච යොනං ලොපො” ති යොවිභත්තියා ලොපං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. භික්ඛූආදීනි අයුපරියන්තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව; ඉදං පනෙත්ථ නානත්තං, භික්ඛුසද්දතො පරස්ස ලනිමිත්තං ලොපච: රත්තියාගුසද්දතො පරස්ස ඝනිමිත්තං ලොපච අයූනීති අයුසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා “ඝපතො ස්මිං සං වා” ත්‍යාධිකිච්ච “යොනං නි නපුංසකෙහි” ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වෙ වුත්තසදිසානි සබ්බානීති සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා “යොනං නි නපුංසකෙහී” ති අධිකිච්ච “අතො නිච්ච” න්ති තස්ස නිකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වෙ තංසදිසානෙව කානීති කිංසද්දතො යොවචනං කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන යොවචනස්ස නිකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව අමූනීති අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන “යොනං නි නපුංසකෙහි” ති තස්ස නිකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තානෙව

අනග්ගිනාදීසි නිමුදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගි භික්ඛු රත්ති යාගු ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන පඨමාසිවිභත්තිං කත්වා සොච්චතානම්භාවා ඉමිනා දීඝමකත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපානි. සබ්බා යොති සබ්බ ය ඉච්චෙතෙහි සබ්බනාමෙහි වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා දීඝමකත්වා “අතො නෙනා” ති අධිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. සොති තසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අනපුංසකස්සායං සිම්හි, අමුස්ස මො ස” න්ති අධිකිච්ච “එත

තෙසන්තො"ති තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිසෙසාකාරාදිම්හි කතෙ රූපං. කොති කිංසද්දතො සිවචනං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන කාදෙසං කත්වා සිසෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. අමුකොති අමුසද්දතො සිම්හි කතෙ "සබ්බනාම කාරතෙ පඨමො"ති අධිකිච්ච "සබ්බතො කො"ති කකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන සිසෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉත්ථියොත්‍යාදීනි සිමුදාහරණානි, තත්ථ ඉත්ථියො වධුයොති ඉත්ථි වධූසද්දෙහි යොවචනං කත්වා "අයෙ රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච"ති රස්සං කත්වා සතිපි යොම්හි කතනිකාරලොපාභාවා දීඝත්තිමකතෙ රූපානි. සයම්භුවොති සයම්භූසද්දතො යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන රස්සං කතෙ "ඝපතො ච යොනං ලොපො"ති අධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච"ති යොවචනස්ස වොකාරං කත්වා වුත්තනයෙන දීඝත්තිමකතෙ රූපං. නනු "ඝචාදී මජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච"ති වුත්තත්තා දීඝො ලබ්භතෙව, අථ කස්මා වුත්තමිදන්ති. නිච්චපරිදීපනත්ථං තෙනාහ, පුනාරම්භග්ගහණං නිච්චත්ථං නිච්චදීපනත්ථන්ති අථවා, "ඝපතො ච යොනං ලොපො"තිමිස්සානන්තරම්භිපි. වුත්තෙ "කතනිකාරලොපෙසු දීඝ"න්ති වුත්තෙනෙව සිජ්ඣති අත්ථවසා විභත්තිවිපරිණාමෙන යොනන්තිමස්ස යොසූති අනුවත්තනතො, අථ කස්මා යොසූති වුත්තන්ති සච්චං සියා, තන්තිවත්තනත්ථම්පි පුනාරම්භග්ගහණං. නිච්චදීපනත්ථන්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තස්ස පන ගන්ථො හෙට්ඨා වුත්තොව. අග්ගීති ආදීනි තප්පොදාහරණානි. හෙට්ඨා නානි වුත්තානෙව

89. සුනංහිසු ච

සුනංහි ඉච්චෙතෙසු ච සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්ති

අග්ගීසු, අග්ගීනං, අග්ගීහි, භික්ඛූසු, භික්ඛූනං, භික්ඛූහි, රත්තීසු, රත්තීනං, රත්තීහි, පුරිසානං

එතෙසන්ති කිමත්ථං? අග්ගිනා, පාණිනා

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං, සුචෙතෙතාසු බ්‍රහ්මචාරිසු ධම්මමකථාසි භගවා, භික්ඛුනං දුතං දත්වා සංඝාති පාරුපි

"සුනංහිසු ච"ති සුත්තමිදමුච්චතෙ, සුනංහි ඉච්චෙතෙසු පරෙසු සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. මිපදවිදං සුත්තං දීඝග්ගහණනිගාහුවත්තතෙ, අනෙන සුවිසෙසදෙසෙව සු ච නං ච හි ච = සුනංහි, තෙසු සුනංහිසු. චග්ගහණඵලං සස්මෙව වක්ඛති

අග්ගීසුත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගීසූති අග්ගිසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉකාරස්ස දීඝසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. අග්ගීනන්ති ආදීනි සුවිසෙසනසෙව

අග්ගිනා පාණිනාති සිමුදාහරණානි, තානි සුවිසෙසනසෙව අතෙකත්ථතා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතනතා තප්ඵලං

දසෙසතො චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ තත්ථ ච අවධාරණං නාම නිවත්තනං, ඉදං වුත්තං හොති, ස්‍යාදිම්හි සතිපි පරස්මිං කත්ථචි දීඝං න හොතීති බ්‍රහ්මචාරිපුත්තාදීනි තදෙසොදාහරණානි, තෙසං පන බ්‍රහ්මචාරීහිත්ථිපාණිසද්දෙහි පරි පාටියා සුත්තංහිවිභත්තියො කත්වා ඉධ වග්ග භණිත දීඝසි මසානෙ රූපානි

90 පඤ්චාදීනමත්තං

පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහි ඉංචෙව තෙසු පරෙසු

පඤ්චසු පඤ්චන්නං පඤ්චහි, ඡසු ඡන්නං, ඡහි, සත්තසු, සත්තන්නං, සත්තහි අට්ඨසු, අට්ඨන්නං, අට්ඨහි, නවසු, නවන්නං, නවහි දසසු දසන්නං, දසහි

පඤ්චාදීනමිති කිමත්ථං ? * ද්විසු ද්වින්නං, ද්වීහි

අත්තමිති භාවනිද්දෙසො උභයසොගමත්ථං, අන්තො උකාරො අත්තමාපජ්ජතෙ චතුක්කගහණං දුක්ඛිතං, තිස්සන්නං චෙදනානං

‘ පඤ්චාදීනමත්තන්ති බහුවචනතො, පඤ්චාදීනමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහි ඉංචෙවද්ථසු පරෙසුත්ති සුත්තත්ථො. විසදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්තතො සුනංහිග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, තෙන පඤ්චාදීනමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහිසූති අත්ථො පඤ්චසද්දො ආදි යෙසං තෙ = පඤ්චාදයො තෙසං පඤ්චාදීනං, අත්තාපෙක්ඛා ඡට්ඨී, ඉධ පන පඤ්චාදීනන්ති ස්වාපෙක්ඛිතසම්බන්ධෙන වුත්තං, තථාපි අත්තා පෙක්ඛා ඡට්ඨීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිද්ධානතො පයොග සිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච යස්ස පඤ්චාදයො ච අකාරන්තා, අථ කස්මා අත්තමිච්චන්ති පයොජනන්තරසම්භවතො, අසති හි ඉම ස්මිං අනන්තරසුත්තෙන දීඝො වා සියා, “සුනිඤ්ඤකාරෙ එ” ති එත්තං වා තථා නන්දිවත්තනස්ස නාසිම්භසාතුකාරත්තා” භවි තබ්බමෙවාති න භවිතබ්බං, තථා සුත්තොපදෙසස්ස නිරත්ථක භාවාපජ්ජනතො, යදි හි සියා, ද්විකා අත්තං කත්වා එත්තාදිකරණ ස්සා† කථා කරණං සුපුරණන්ති ඉදමෙවානඤ්ඤානීයං භවෙය්‍ය, අපි කෙවලං තෙන විසුංභූතකී න එත්තාදයො හොන්තීති

පඤ්චන්නාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පඤ්චසූති පඤ්චසද්දතො සුවිභ ත්තිං කත්වා අකාරස්ස එත්තාදිම්හි සම්පත්තෙ තං නිවාරෙත්වා ‘ සුනංහිසු චෙ’ ති අධිකාරෙ ද්විකා අන්තං කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිභත්තියුත්තසෙව පඤ්චාදීනමන්ති වුත්තත්තෙව සිද්ධ අත්තන්ති භාවනිද්දෙසො ‘සඞ්ඛ්‍යා අත්තාපි හොති’ ති කත්වා අඤ්ඤතර වචනාපෙක්ඛං, තෙනාහ, අත්තමිති භාවනිද්දෙසො උභයසොගමත්ථං ආදි තත්ථ ච චතුක්කගහණන්ති චතුසද්දතො නංවිභ ත්තිං කත්වා ඉවිතා සොකාරම්හි උකාරස්ස අන්තො ච කතෙ රූපං ඉතරං පන උභයසාධාරණමෙව වුත්ත

---

* අසාධාරණත්ථා දුක්ඛං   † එත්තාදිකරණෙසො සිද්ධ

91. පතිස්සිනීම්හි

පතිස්සන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ ඉනීම්හි පච්චයෙ පරෙ.

ගහපතානී.

ඉනීම්හීති කිමත්ථං? ගහපති

“පතිස්සිනීම්හි” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පතිසද්දස්සන්තො ඉනීම්හි පරෙ අත්තමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො අත්තග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, තෙන පතිසද්දන්තස්ස ඉනීම්හි පරෙ අත්තං හොතීති අත්ථො.

ගහපතානීත්‍යුදාහරණං, තස්ස පන ගහපතිසද්දතො “ඉත්ථිය මතො ආපච්චයො” ති අධිකිච්ච “පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී” ති ඉනීපච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පතිසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ත්‍යාධිකිච්ච “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ; දීඝං” න්ති අධිකිච්ච “පුබ්බො ච” ති පුබ්බසරස්ස දීඝං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

92. න්තුස්සන්තො යොසු ච.

න්තුපච්චයස්ස අන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහියො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

ගුණවන්තෙසු, ගුණවන්තානං, ගුණවන්තෙහි, ගුණවන්තා, ගුණවන්තෙ.

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? ඉසිනං.

අන්තස්සාති කිමත්ථං? ගුණවා.

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤෙසු ච වචනෙසු අත්තං හොති

ගුණවන්තස්මිං, ගුණවන්තෙන.

අග්ගහණෙන න්තුපච්චයස්සන්තො අත්තං හොති, යොනං ඉකාරො ච.

ගුණවන්ති.

“න්තුස්සන්තො යොසු ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, න්තුස්සන්තො සුනංහියොසු විභත්තීසු අත්තමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං සුත්තං. සුනංහිග්ගහණස්ස ච අත්තග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො න්තුස්සන්තො සුනංහියො ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු පරභූතෙසු අත්තමාපජ්ජතීති අත්ථො. අත්තග්ගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. අසතිපි අත්තග්ගහණෙ “පචාදීනමන්ත” න්ති එත්ථ විය ඉකාරි පිණ්ඩිත්ති කිමත්ථං අත්තග්ගහණන්ති. සච්චං, තථාපි පචාදීන මත්තස්සෙව හොති, න්තුස්ස තු සදෙව අන්තස්ස සදෙව සබ්බස්සෙව හොතීති ඤාපනත්ථං, උත්තරසුත්තත්ථඤ්ච අත්තග්ගහණං කතං.

ගුණවන්තෙසුත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුණවන්තෙසූති ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති අධිකිච්ච “ගුණාදිතො වන්තු” ති වන්තුපච්චයං කත්වා තද්ධිතන්තා නාම

ම්ච කත්වා වුත්තනයෙන සුවිභත්තිං කත්වා "සුනංහිසු ච; පඤ්චාදීනමත්ත" න්ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ" ති තස්ස එත්ත කතෙ රූපං. ගුණවන්තානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, අත්ත කතෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු චෙ" ති දීඝමෙව විසෙසො. ගුණවන්තෙහීති ඉදමපන වුත්තනයමෙව. ගුණවන්තාති වුත්තනයෙන ගුණවන්තුසද්දම්හි තිපඨාදෙත්වා යොවචනං කත්වා ඉමිනා අත්තං කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉසීනන්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගුණවාතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන ගුණවන්තුසද්දතො සිම්හි කතෙ සුනංහි යොනම්භාවා ඉමිනා අත්තම්කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො" ත්‍යාධිකිච්ච "ආ සිම්හි" ති න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවන්තස්මිං ගුණවන්තෙනාතිමානි වග්ගහණඵලානි, පච්ඡිමස්මිං නාවචනස්ස "අතො නෙනා" ති එනාදෙසො හොති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගුණවන්ත්‍යිති අත්තග්ගහණඵලං, තස්ස පන ගුණවන්තුසද්දතො යොවචනං කත්වා අත්තග්ගහණෙන න්තුස්ස න්තස්ස අත්තං කත්වා යොවචනස්ස ඉකාරඤ්ච කත්වා සරලොපපකති භාවාදිම්හි කතෙ රූපං

93 සබ්බස්ස වා අංසෙසු

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති වා අං ස ඉච්චෙතෙසු.

සතිමං භික්ඛුං—සතිමන්තං භික්ඛුං වා; බන්ධුමං රාජානං—බන්ධුමන්තං රාජානං වා; සතිමස්ස භික්ඛුනො—සතිමතො භික්ඛුනො වා; බන්ධුමස්ස රඤ්ඤො—බන්ධුමතො රඤ්ඤො වා සුංකං දෙති.

එතෙස්වීති කිමත්ථං? සතිමා භික්ඛු; බන්ධුමා රාජා

"සබ්බස්ස වා අංසෙසු" ත්‍යමිදමුච්චතෙ, සබ්බස්ස න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති අං ස ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු විකප්පෙනාති සද්දත්ථො. තිපදමිදං සුත්තං. අත්තග්ගහණස්ස න්තුග්ගහණස්ස වානුවත්තනතො සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං හොති විකප්පෙන අං ස ඉච්චෙතෙසු පරෙසූති අත්ථො.

සතිමන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සතිමන්ති සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති අධිකිච්ච "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා තද්ධිතන්තා නාමිව කත්වා සතිමන්තුසද්දතො අංවචනං කත්වා "පචාදීනමත්තං; න්තුස්ස න්තො යොසු ච" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං පන වාග්ගහණෙන අත්තම්කත්වා අඤ්ඤතරසුත්තෙන වග්ගහණෙන න්තුස්සන්තස්ස අත්තෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ

රූපං. බන්ධුමස්සාති වුත්තනයෙන බන්ධුමන්තුසද්දං අභිනිප්ඵාදෙත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන සබ්බස්ස න්තුස්ස අත්තං කත්වා “සාගමො සෙ” ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බන්ති රූපං. ඉතරම්පන වාග්ගහණෙන අත්තමකත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; න්තුස්ස නෙතා ; න්තස්ස සෙ වා” ත්‍යාදි කිච්ච “තොතිතා සස්මිංනාසු” ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සතිමා බන්ධුමාති කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන සතිමන්තුබන්ධුමන්තුසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා අංකානමභාවා ඉමිනා අත්තම් කත්වා ගුණවාති එත්ථ වුත්තනයෙන විභත්තියා සහ න්තුස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි.

94. සිම්හි වා

න්තුපච්චයස්ස අන්තො අත්තං හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

හිමවන්තොව පබ්බතො—හිමො යස්ස අත්ථි : තස්මිං වා විජ්ජතීති හිමවන්තො.

වාති කිමත්ථං? හිමවා පබ්බතො

“සිම්හි වා” තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සිම්හි විභත්තිම්හි න්තුස්සන්තස්ස අත්තං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. අත්තග්ගහණස්ස ච න්තුස්සග්ගහණස්ස අන්තග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සිම්හි විභත්තිම්හි න්තුස්සන්තස්ස අත්තං හොති විකප්පෙනාති අත්ථො. අනන්තරසුත්තෙන සිද්ධෙපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං: තතො වාග්ගහණෙ වත්තමානෙන සබ්බග්ගහණම්පි වත්තතීති සඤ්ඤා සියා, තන්නිවත්තනත්ථං.

හිමවන්තොති උදාහරණං, තස්ස පන හිමො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන වන්තුපච්චයාදිං කත්වා සිම්හි කතෙ “පඤ්චාදීනමත්තං; න්තුස්සන්තො යොසු ච” ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා “අතො නෙතො” ති අධිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හිමවාති වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

95 අග්ගිස්සිනි.

අග්ගිස්ස අන්තො ඉනි හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

පුරතො අග්ගිනි, පච්ඡතො අග්ගිනි, දක්ඛිණතො අග්ගිනි, වාමතො අග්ගිනි

වාති කිමත්ථං? අග්ගි.

“අග්ගිස්සිනි” තිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අග්ගිසද්දන්තස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි ඉනිආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. “න්තුස්සන්තො යොසු ච” ති ඉතො අන්තග්ගහණස්ස ච අනන්තරසුත්තතො සිම්හිග්ගහණස්ස ච වාග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො අග්ගිස්සන්තස්ස ඉනි හොති සිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති අත්ථො. අනන්තරෙන ඉමිස්සුච්චාරණං සිම්හිග්ගහණානුවත්තනත්ථං.

අග්ගිනීති උදාහරණං, තස්ස පන අග්ගිසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අතුස්සෙනො යොසු ච; සිම්හි වා” ති අධිකිච්ච ඉමිනා අග්ගිසද්දන්තස්ස ඉනිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

96 යොස්වකතරස්සො ඣො
යොසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙ
අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො, ගහපතයො
යොස්විති කිමත්ථං? අග්ගිසු
අකතරස්සොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනො
ඣොති කිමත්ථං? රත්තියො

“යොස්වකතරස්සො ඣො” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, යොසු විභත්තිසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. අන්තග්ගහණස්සානුවත්තනතො යොසු අකතරස්සො ඣො අත්තමාපජ්ජතෙති අත්ථො කතො රස්සො යස්ස සො = කතරස්සො, න කතරස්සො = අකතරස්සො

අග්ගයො මුනයො ඉසයොති උදාහරණානි, තෙසම්පන අග්ගි මුනිඉසිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා “පචාදීනමනිත්ත” න්ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඣස්ස අත්තං කතෙ රූපානි

අග්ගිසූති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. දණ්ඩිනොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන දණ්ඩිසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි චෙ” ති රස්සං කත්වා සති ඣසඤ්ඤං යොවිභත්තිම්හි ච කතරස්සත්තා ඉමිනා අත්තමකත්වා “නො ඣතො කතරස්සා” ති අධිකිච්ච “යොනං නො” ති යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. රත්තියොති රත්තිසද්දතො යොවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති පසඤ්ඤං කත්වා සති අකතරස්සත්තෙ යොම්හි ච ඣත්තාභාවා අත්තාභාවෙන රූපං

97 වෙවොසු ලො ච
වෙවො ඉච්චෙතෙසු අකතරස්සො ලො අත්තමාපජ්ජතෙ
භික්ඛවෙ—භික්ඛවො, හෙතවෙ—හෙතවො
අකතරස්සොති කිමත්ථං? සයම්භුවො, වෙස්සභුවො, පරාභිභුවො
වෙවොස්විති කිමත්ථං? හෙතුනා, කෙතුනා, සෙතුනා
චග්ගහණං අත්තමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වෙවොසු ලො ච” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, වෙවො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු අකතරස්සො ලො අත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අත්තග්ගහණස්ස අකතරස්සග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො

න්තා චේචෝ ඉච්චෙතෙසු පරේසු අඤ්ඤතරස්සා ලෝ අත්තමාපජ්ජතෙති අත්ථො. වග්ගසඤ්ඤං අත්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තඤ්ච පයෝජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

භික්ඛවෙ ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භික්ඛවෙ භික්ඛවොති ඉමෙසං භික්ඛුසද්දතො “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා”ති අධිකිච්ච “ආලපනෙ ච”ති යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා “අඤ්ඤතරස්මා ලතො ආලපනස්ස චේචෝ”ති යොවචනස්ස චේචොආදෙසං කත්වා “පඤ්චාදීනමත්තං; යොස්වඤ්ඤතරස්සා ඤො”ති අධිකිච්ච ඉමිනා ලස්ස අත්තෙ කතෙ රූපානි හෙතවෙ හෙතවොති ඉමෙසං හි ගතිම්හිමස්ස “භූවාදයො ධාතවො”ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස “හනාදීහි ණුණුතවො”ති තුපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති අධිකිච්ච “අඤ්ඤෙසු ච”ති වුද්ධිං කත්වා කිතකත්තා නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන යොවචනං කත්වා චෙවොආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

සයම්භුවොති ආදීනි කිමුදාහරණානි, එතෙසම්පන සයම්භුවෙස්සභූපරිභූසද්දෙහි යොවචනං කත්වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “ඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සං කත්වා “ඝපතො ච යොනං ලොපො”ති අධිකිච්ච “ලතො වොකාරො ච”ති යොවචනස්ස වොකාරං කත්වා සතිපි ලසඤ්ඤෙ වොකාරෙ ච අඤ්ඤතරස්සත්තාභාවා ඉමිනා අත්තමභාවතො රූපානි හෙතුනා කෙතුනා සෙතුනාති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

98 මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ

මාතුල ඉච්චෙවමාදීනමන්තො ආනත්තමාපජ්ජතෙ ඊකාරප්පච්චයෙ පරෙ

මාතුලානී, අය්‍යකානී, වරුණානී.

ඊකාරෙති කිමත්ථං? භික්ඛුනී, රාජිනී, ජාලිනී, ගහපතානී

අත්තග්ගහණෙන නදී ඉච්චෙතස්ස දිසද්දස්ස ජ්ජාජ්ජා ආදෙසා හොන්ති සහ විභත්තියා යොනාස ඉච්චෙතෙසු

නං සට්ඨා, නජ්ජා සන්දන්ති, නජ්ජා කතං තරඞ්ගං, නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ

“මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, මාතුලාදීනමන්තො ආනත්තමාපජ්ජතෙ ඊප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව මාතුලසද්දො ආදි යෙසං තෙ = මාතුලාදයො, තෙසං මාතුලාදීනං පකාරත්ථො චෙත්ථ ආදිසද්දො

මාතුලානීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, එතෙසම්පන මාතුලඅය්‍යකවරුණසද්දෙහි “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො”ති අධිකිච්ච “නදාදිතො වා ඊ”ති ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා මාතුලාදීනමන්තස්සානත්තං කත්වා ස්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි

භික්ඛුනී ජලිනී ගහපතානීතිපි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච ආදිම්හි විසි භික්ඛුනීසද්දෙ "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති අධිකිච්ච පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී" ති ඉනිප්පච්චයං කත්වා මාතුලප්ප කාරන්තෙ සතිපි ඊකාරස්සාභාවා ඉමිනා අනන්තනාමකත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති පුබ්බරූපෙ පර සරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්මිං "සරා සරෙ ලොපං" ති ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තං.

නජ්ජොත්‍යාදීනි අනන්තරගහණඵලානි, තත්ථ ච නජ්ජොති වුත්ත නයෙන නදීසද්දම්හි නිප්ඵාදෙත්වා තතො යොවිභත්තිං කත්වා විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස* අනන්තරග්ගහණෙන 'සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොති' ති කත්වා ජ්ජොආදෙසෙ කතෙ රූපං. නජ්ජාති නදීසද්දතො නාවචනං කත්වා විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස ජ්ජාආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරම්පන තතොව විරාපෙක්ඛං එකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තියා සහ සස්සරස්ස දකාරස්ස ජ්ජාදෙසෙ කතෙ රූපං.

99 ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා

සබ්බතො ලිඞ්ගතො ස්මාහිස්මිංනං ඉච්චෙතෙසං ම්හාභිම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසම්හා-පුරිසස්මා, පුරිසෙභි-පුරිසෙහි, පුරිසම්හි-පුරිසස්මිං

ස්මාහිස්මිංනන්ති කිමත්ථං? වණ්ණවන්තං අගන්ධකං විරූළ්හ පුප්ඵං පස්ස, මහන්තානං ජනානං

"ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" තිමත්ථවිදමුච්චතෙ, ස්මාහිස්මිං ඉච්චෙතෙසං විභත්තීනං පටිපාටියා ම්හාභිම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති අධිප්පායො. තිපදමිදං සුත්තං. අත්ථො පුබ්බෙ වුත්තොව. ස්මා ච හි ච ස්මිං ච = ස්මාහිස්මිං, තෙසං ස්මාහිස්මිනං, ස්මාහිස්මිනන්ති පටිපාටියා අවත්වා එවං වචනං ස්මා ගහණං උත්තරත්‍රාපි වත්තතෙති ඤාපනත්ථං. පකති හෙසාවරි ඝාතා යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

පුරිසම්හාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන පුරිසසද්දතො ස්මාහිස්මිංවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ම්හාභිම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. ඉතරානි වාගහණඵලානි

වණ්ණවන්තන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන වණ්ණවන්තු අගන්ධකමහන්තජනසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා ස්මාදීනමභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි.

100. න තිමෙහි කතාකාරෙහි

තඉම ඉච්චෙතෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිංනං ම්හාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්ති.

---

* දජ්ජා දීකාරස්ස, මරම්ම

අස්මා ඨානා භයං උප්පජ්ජති, අස්මිං ඨානෙ භයං තිට්ඨති; අස්මා, අස්මිං.

කතාකාරෙහීති කිමත්ථං? තම්හා, තම්හි; ඉමම්හා, ඉමම්හි

“න තිමෙහි කතාකාරෙහි” තිවුත්තමිදමුච්චතෙ, තඉම ඉච්චෙතෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිනං මහාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං. ස්මාස්මිංග්ගහණස්ස මහාම්හිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො තඉම ඉච්චෙතෙහි කතාකාරෙහි ස්මාස්මිනං මහාම්හි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා න හොන්තීති අත්ථො. නිස්වචනසෙසවාභාවා අත්ථතො ඉහ නිග්ගහණං නානුවත්තතෙ, තො ච ඉමො ච = තිමා, තෙහි තිමෙහි, කතො අකාරො යෙසං තෙ = කතාකාරා, තෙහි කතාකාරෙහි

අස්මා අස්මින්තිමානි උදාහරණානි, තසද්දතො ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ” ත්‍යාධිකිච්ච “සස්මාස්මිංසංසාස්වත්ත”න්ති තසද්දස්ස අත්තං කත්වා අනන්තරසුත්තෙන ආදෙසෙ සම්පත්තෙ කතාකාරත්තා ඉමිනා ස්මාස්මිනං මහාම්හිආදෙසෙ අසන්තෙ රූපානි අපරානි අස්මාඅස්මින්ති ඉමසද්දතො ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා “තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, සස්මාස්මිංසංසාස්වත්ත”න්ති අධිකිච්ච “ඉම සද්දස්ස ච”ති අත්තං කත්වා වුත්තනයෙන ආදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා තස්මිංකතෙ රූපානි තම්හාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

101 සුහිස්වකාරො එ

සුහි ඉච්චෙතෙසු අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ

සබ්බෙසු, යෙසු, තෙසු, කෙසු ඉමෙසු, පුරිසෙසු, කුසලෙසු, තුම්හෙසු, අම්හෙසු සබ්බෙහි, යෙහි, තෙහි, කෙහි, ඉමෙහි, පුරිසෙහි, කුසලෙහි, තුම්හෙහි, අම්හෙහි

“සුහිස්වකාරො එ” තිවුත්තමිදමුච්චතෙ, සුහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බෙසුත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ, සබ්බෙසූති සබ්බසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සබ්බසද්දන්තස්ස එත්තෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, තත්ථ ච කිංසද්දස්ස “කිස්ස ක වෙ ච”ති එත්ථ චග්ගහණෙන කාදෙසො හොති

102 සබ්බනාමානං නම්හි ච

සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හි

සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං, යෙසං—යෙසානං, තෙසං—තෙසානං; කෙසං—කෙසානං, ඉමෙසං—ඉමෙසානං, ඉතරෙසං—ඉතරෙසානං, කතමෙසං—කතමෙසානං

සබ්බනාමානන්ති කිමත්ථං? බුද්ධානං භගවන්තානං.

අකාරෙති කිමත්ථං? අමූසං—අමූසානං.
නම්හීති කිමත්ථං? සබ්බෙ ඉමෙ.
චසද්දග්ගහණං එග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

"සබ්බනාමානං නම්හි ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරො එත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අනන්තරසුත්තතො අකාරග්ගහණස්ස එග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො සබ්බනාමානං අකාරො නම්හි විභත්තිම්හි එත්තමාපජ්ජතීති අත්ථො. චග්ගහණමෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

සබ්බෙසන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බෙසන්ති සබ්බසද්දතො නංවචනං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා අකාරස්ස එත්තං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසාන" න්ති නංවචනස්ස සංආදෙසෙ කතෙ රූපං. යෙසන්ති ආදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සබ්බාසානන්ති ආදීසු "සබ්බතො නං සංසාන" න්ති සානමාදෙසොව විසෙසො.

අමූසං අමූසානන්ති කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන අමුසද්දතො නංවචනං කත්වා සතිපි සබ්බනාමත්තෙ අනකාරන්තත්තා ඉමිනා එත්තමකත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝං කත්වා වුත්තනයෙන නංවචනස්ස සංසානං ආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

103. **අතො නෙන.**
තස්මා අකාරන්තා නාවචනස්ස එනාදෙසො හොති.
සබ්බෙන, යෙන, තෙන, කෙන, අනෙන, පුරිසෙන, රූපෙන.
අතොති කිමත්ථං? මුනිනා, අමුනා, සයම්භුනා
නාති කිමත්ථං? තස්මා, තස්මා.

"අතො නෙන" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො නාවචනස්ස එනාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, තත්ථ ච අනෙනාති ඉමසද්දතො නාවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යාධිකිච්ච "අනිමි නාම්හි ච" ති ඉමසද්දස්ස අනාදෙසං කත්වා ඉමිනා නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මුනිනා අමුනා සයම්භුනාති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තස්මාතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

104. **සො.**
තස්මා අකාරන්තා සිවචනස්ස ඔකාරො හොති.
සබ්බො, යො, සො, කො, අමුකො, පුරිසො.
සීති කිමත්ථං? පුරිසානං
අතොති කිමත්ථං? සයම්භූ

"සො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො උත්තරස්ස සිවචනස්ස ඔකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං, අනන්තරසුත්තතො

අතොත්‍යානුවත්තනතො සිස්ස මති අත්‍ථො "නාමානං සමාසො යුත්ත ත්‍ථො, උපෙ තප්පුරිසා" ත්‍යාදිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහී 'ති සමාසං කත්වා තෙනෙව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්‍ථො" ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිම්හි ලුත්තෙ "සරා සරෙ ලොපං' ති පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ සමාසත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී' ති සිම්හි ලුත්තෙ සොති රූපත්තා ච අකාරන්තතො පරස්ස සිවචනස්ස ඔඉත්‍යසමා දෙසො හොතීති අත්‍ථො

සබ්බොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සබ්බොති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සිවචනස්ස ඔකාර දෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

පුරිසානන්ති කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සයම්භූතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සයංසද්දූපපදස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'ක්වි ච" ති ක්විප්පච්චයං කත්වා 'ක්වි ලොපො ච" ති ක්විම්හි ලුත්තෙ කිතන්තත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සතිපි සිම්හි අනකාරන්තත්තා ඉමිනා සිවචනස්ස ඔකාරමකත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී 'ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

105 සො වා

තස්මා අකාරතො නාවචනස්ස සො ආදෙසො හොති වා

අත්ථසො, බ්‍යඤ්ජනසො සුත්තසො පදසො, යසසො උපාය සො, සබ්බසො ඨානසො, ථාමසො

වාති කිමත්ථං? පාදෙන වා පාදරජෙන වා ඔඡස්සවිගතාන

"සො වා' තිමත්ථිදමුච්චතෙ අකාරන්තතො පරස්ස නාවච නස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සම්බන්ධො. විපදමිදං සුත්තං "අතො නෙනා' ති ඉතො අතොග්ගහණඤ්ච නාග්ගහ ණඤ්ච වත්තතෙ 'අතො නෙනා' ති එතස්සානන්තරං ඉමස්ස වච නං "සො" තිමස්ස නිබ්බිදීපනත්ථං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අත්ථසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්ථසොති අත්ථසද්දතො නාවචනං කත්වා "අතො නෙනා ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා නාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපං සුත්තසොත්‍යාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව පාදෙනාත්‍යාදිකං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

106 දීඝොරෙහි

දීඝ ඔර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනස්ස සො ආදෙසො හොති වා

දීඝසො—දීඝම්හා ඔරසො—ඔරම්හා

දීඝොරෙහීති කිමත්ථං? අමුම්හා සරම්හා, වචනම්හා

"දීඝොරෙහි' තිමත්ථිදමුච්චතෙ, දීඝ ඔර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවච නස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සම්බන්ධො. විපදමිදං සුත්තං 'ස්මාහිස්මින්නං මහාභිම්හි වා ති ඉතො ස්මාග්ගහණස්ස

මණ්ඩූකගත්‍යානුවත්තනතො දීඝඔර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනස්ස සොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති අත්ථො.

දීඝසො, ඔරසොති උදාහරණානි, තෙසු පන දීඝඔර ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනං කත්වා "ස්මාහිස්මින්නං මහාභිම්හි වා ; සො වා" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා ස්මාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපානි. දීඝම්හා ඔරම්හාති වාග්ගහණෙලාති, තානිපි ඉතරානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

107 සබ්බයොනීනමාඑ

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං යොනීනං ආඑආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසා, පුරිසෙ, රූපා, රූපෙ.

වාති කිමත්ථං? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

යොනීනන්ති කිමත්ථං? පුරිසස්ස, රූපස්ස

අකාරතොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනො, අට්ඨීනි, අග්ගි ජලති මුනි චරති

"සබ්බයොනීනමාඑ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරතො සබ්බෙසං යොනීනං ආඑආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං අතොග්ගහණම්හානුවත්තනතො වාග්ගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව යො ච යො ච නි ච නී ච = යොනී යො සබ්බ යොනියො = සබ්බයොනියො, තෙසං සබ්බයොනීනං, යොනීනන්ති අවත්වා සබ්බග්ගහණං ඒනානව යොනං ඒනානව නීනං ගහිතභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. යොවචනං හි දුවිධං, පඨමාබහුවචනං දුතියාබහුවචනඤ්ච. නිආදෙසොපි දුවිධො, "යොනං නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්චං" ති විහිතං යොනං වුත්තත්තා. ඉධ පන යොනීනන්ති වුත්තෙ පඨමාබහුවචනං තප්පටිබද්ධනිආදෙසං වා දුතියාබහුවචනං තප්පටිබද්ධනිආදෙසං වා ගහෙත්වා යොනීනන්ති බහුවචනං කත්වා වුත්තන්තිපි සංකා සියා, තන්නිවත්තනත්ථං සබ්බග්ගහණං කතං, තෙන සබ්බයොවචනෙ සබ්බනිආදෙසෙ ච සබ්බග්ගහණෙන සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං. ඉධ ච පඨමාබහුවචනස්ස තප්පටිබද්ධනිආදෙසස්ස ච ආකාරාදෙසො හොති, දුතියාබහුවචනස්ස තප්පටිබද්ධනිආදෙසස්ස ච එකාරාදෙසො හොතීති දට්ඨබ්බං. එතෙනාහ වුත්තියං යථාසඞ්ඛ්‍යන්ති.

පුරිසාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසාති පුරිසසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසෙති තස්මාව දුතියායොවචනං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. රූපාති රූපසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි" ති අවිකිච්ච "අතො නිච්ච" න්ති තස්ස නිආදෙසං කත්වා තස්සිමිනා ආකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. රූපෙති තස්මාව දුතියායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නිආදෙසං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

අග්ගයො මුනයො ඉසයොති වාග්ගහණඵලානි, තෙසම්පන අග්ගිමුනිඉසිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "පචාදීනමත්ත" න්ති අධිකිච්ච "යොසු කතරස්සො ඣො" ති ඣස්ස අත්තං කත්වා සතිපි* අකාරතො පරස්මිං යොම්හි වාග්ගහණෙන ඉමිනා ආදෙසෙ අකතෙ රූපානි.

පුරිසස්ස රූපස්සාති කිමුදාහරණන්ති, තානිපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. දණ්ඩිනො අග්ගී මුනීතිපි කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච දණ්ඩිනොති දණ්ඩිසද්දතො යොවචනං කත්වා සතිපි යොම්හි අනකාරන්තත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සං කත්වා "නං ඣතො කතරස්සා" ති අධිකිච්ච "යොනං නො" ති නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. අග්ගීති අග්ගිසද්දතො යොම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ආදෙසමකත්වා, "ඣලතො සස්ස නො වා" ති අධිකිච්ච "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති යොම්හි ලුත්තෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

108. ස්මාස්මිනානං වා.

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං ස්මාස්මිං ඉච්චෙතෙසං ආඑආදෙසා හොන්ති වා යථාසංඛ්‍යං.

පුරිසා—පුරිසස්මා ; පුරිසෙ—පුරිසස්මිං.

අකාරන්තාති කිමත්ථං? දණ්ඩිනා, දණ්ඩිස්මිං, භික්ඛුනා භික්ඛුස්මිං

"ස්මාස්මිනානං වා" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරතො ස්මාස්මිනානං යථාසංඛ්‍යං ආඑආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං. අතොග්ගහණං ච ආඑග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, වාග්ගහණං ආඑග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තෙනානුකඩ්ඪිතම්පි එග්ගහණනුකඩ්ඪිතම්පි වාතතාරග්ග නානුවත්තතෙ, සෙඨා වාග්ගහණස්ස ඛව ත්ථතාදීපනත්ථං ච. අසෙසා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

පුරිසා පුරිසෙති උදාහරණනි, තෙසම්පන පුරිසසද්දතො ස්මාස්මිංවිභත්තියො කත්වා "අතො නෙන ; සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා තෙසං පටිපාටියා ආඑආදෙසෙ කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරානි වාග්ගහණ ඵලානි.

දණ්ඩිනාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණනි, තත්ථ ච දණ්ඩිනාති දණ්ඩිසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා සෙසා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා අනකාරන්තත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "ස්මා නා" ති අධිකිච්ච "ඣලතො ච" ති ස්මාවචනස්ස නා ආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

* [illegible]

109. අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු

තස්මා අකාරතො චතුත්ථෙකවචනස්ස ආයාදෙසො හොති වා.

අත්ථාය, හිතාය, සුඛාය, දෙවමනුස්සානං බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති.

අකාරතොති කිමත්ථං? ඉසිස්ස.

චතුත්ථීති කිමත්ථං? පුරිසස්ස මුඛං.

එකවචනස්සෙති කිමත්ථං? පුරිසානං ධනං දදාති.

වාති කිමත්ථං? දාතා හොති සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා.

තුසද්දග්ගහණෙන ත්ථං හොති.

අත්ථත්ථං, හිතත්ථං, සුඛත්ථං.

“ අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකාරන්තතො චතුත්ථෙකවචනස්ස ආයාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අතොග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චතුත්ථියා එකවචනං = චතුත්ථෙකවචනං, තස්ස චතුත්ථෙකවචනස්ස. අය ස්ස තූති වත්තබ්බෙ චතුත්ථිග්ගහණං ඡට්ඨිවජ්ජනත්ථං. අය චතුත්ථියා තූති වත්තබ්බෙ එකවචනග්ගහණං බහුවචනවිවජ්ජනත්ථං. තුග්ගහණඵලං පන පච්ඡා වක්ඛති.

අත්ථායාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්ථායාති අත්ථසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං සවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙන ; සො වා” ති අතික්කම්ම ඉමිනා තස්සායාදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

ඉසිස්සාති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. පුරිසස්ස මුඛන්තිපි කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ච මුඛසද්දාපෙක්ඛාය ඡට්ඨන්තභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. පුරිසානන්තිපි කිමුදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව දදාතීති ඉදම්පි චතුත්ථිභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. සමණස්සාතිආදීනිපි කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තත්ථ ච දාතා හොතීති ඉදම්පි චතුත්ථිභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං.

තුග්ගහණෙන සද්දසිද්ධිකා අත්ථාධිකො හොතීති කත්වා චතුත්ථෙකවචනස්ස ත්ථං හොති. අත්ථත්ථන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්ථත්ථන්ති අත්ථසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා තස්ස තුග්ගහණෙන ත්ථාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

110. තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහි.

තෙහි සබ්බනාමෙහි අකාරන්තෙහි ස්මාස්මිංසං ඉච්චෙතෙසං තයො ආඑආයාදෙසා නෙව හොන්ති.

සබ්බස්මා, සබ්බස්මිං, සබ්බස්ස ; යස්මා, යස්මිං, යස්ස; තස්මා, තස්මිං, තස්ස ; කස්මා, කස්මිං, කස්ස; ඉමස්මා, ඉමස්මිං, ඉමස්ස.

චග්ගහණං අතොග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

සබ්බනාමෙහීති කිමත්ථං? පුරිසා, පුරිසෙ, පුරිසාය

“තදෙසා තෙව ච සබ්බනාමෙහි” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සබ්බනාමෙහි අකාරන්තෙහි ස්මාස්මිංසානං ගෙහා වුත්තා තයො ආද්‍යාදෙසා නෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. පචපදමිදං සුත්තං. අතොගහණමිහානුවත්තතෙ, එවගහණං සබ්බදපි න හොන්තීති ඤාපනත්ථං; සද්දසිද්ධිකා අත්ථසිද්ධිතො හොතීති කත්වා සොතිගහණනිවත්තනත්ථං වා. චග්ගහණම්පනොග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත් සංයොජනං ගෙහා වුත්තමෙව. අනන්තරසුත්තවචනමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. කිංසද්දස්ස කාදෙසො ගෙහා වුත්තොව

පාපාතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච පාපා පාපෙහි ඉමාහි ගෙහා පුරිසා පුරිසෙහි එත්ථ වුත්තනයෙන ඤාතබ්බානි පාපායාතිදමපන අත්ථායාතිමිනාව සදිසං

111. ඝතො නාදීනං.

තස්මා ඝතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං දෙසො හොති

කඤ්ඤාය කතං කම්මං, කඤ්ඤාය දීයතෙ, කඤ්ඤාය නිස්සටං වත්ථං, කඤ්ඤාය පරිග්ගහො, කඤ්ඤාය පතිට්ඨිතං සීලං

ඝතොති කිමත්ථං? රත්තියා, වධුයා, ධෙනුයා, දෙවියා

නාදීනමිති කිමත්ථං? කඤ්ඤං, විජ්ජං, වීණං, ගඞ්ගං

එකවචනානමිති කිමත්ථං සබ්බාසු, සාසු, තාසු, කාසු, ඉමාසු, සභාසු

“ඝතො නාදීනං” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඝතො පරෙසං නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං ආයාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සුත්තං “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති ඉතො ආයග්ගහණමෙකවචනග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කඤ්ඤායාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤායාති කඤ්ඤා සද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිංසි කතෙ “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමම්පි කත්වා තතො නාමවචනං කත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති අධිකිච්ච “ආ ඝො” ති ඝසඤ්ඤං කත්වා “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති අධිකිච්ච ඉමිනා නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

රත්තියා වධුයාතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච වධුයාති වධු සද්දතො නාමවචනං කත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණු වණ්ණා පසඤ්ඤා” ති අධිකිච්ච “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති පසඤ්ඤං කත්වා සතිපි නාදිම්හි ඝසඤ්ඤාභාවා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා “පත

චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති අධිකිච්ච "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති අස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කඤ්ඤාදුනත් ආදීනිපි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන කඤ්ඤාවිජ්ජ විණ්ණගඞ්ගාසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා සතො නාදීනමභාවා ඉමිනා වුත්තනවිධිමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි සබ්බා සුතාසදීනි කිමුදාහරණානි, තාන් සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

112. පතො යා.

තස්මා පතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං යාදෙසො හොති.

රත්තියා, ඉත්ථියා, වධුයා, ධෙනුයා, දෙවියා.

නාදීනමිති කිමත්ථං? රත්තී, රත්තිං; ඉත්ථී, ඉත්ථිං

පතොති කිමත්ථං? කඤ්ඤාය, වීණාය, ගඞ්ගාය, පභාය.

එකවචනානමිති කිමත්ථං? රත්තීනං, ඉත්ථීනං.

"පතො යා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, පතො පරෙසං නාදීනමෙකවචනානං විභත්තිගණානං යාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපද මිදං සුත්තං. එකවචනගහණං ච නාදිගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

රත්තියාතාදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. රත්තීතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තීති රත්තිසද්දතො සිවචනං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පසඤ්ඤං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිස්ස ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. කඤ්ඤායාතාදීනි කිමුදාහරණානි, තානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. රත්තීනං ඉත්ථීනන්තිපි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච රත්තීනන්ති එත්ථ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝො හොති සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

113. සඛාතො ගස්සෙ වා.

තස්මා සඛාතො ගස්ස අකාරආකාරඉකාරඊකාරඑකාරාදෙසා හොන්ති වා

හෙ සඛ—හෙ සඛා—හෙ සඛි—හෙ සඛී—හෙ සඛෙ.

"සඛාතො ගස්සෙ වා" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, සඛාතො ගස්ස අකාරආකාරඉකාරඊකාරඑකාරාදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. වත්තු පපදමිදං සුත්තං. වාගහණං පගහණස්ස නිවත්තනත්ථං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එගහණස්ස පන ගහිතාකාරෙ "සරා සරෙ ලොපං" ති එත්ථෙව වුත්තො.

හෙ සඛාතාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන සඛසද්දතො ජිනවච නාධිකාරම්හි කිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තත්ථාපඨිත විභත්තිසඞ්ගෙ සති 'විභත්තිවිරහිතා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති පඨමෙකවචන

නං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ගස්ස ආදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි තත්ථ ච හොතීති අලපනන්තනිදස්සනත්ථං වුත්තං

114. ඝතෙ ච

තස්මා ඝතො ගස්ස එකාරො හොති

භොති අය්යෙ භොති කඤ්ඤෙ, භොති ඛරාදියෙ*

චසද්දග්ගහණං අවධාරණත්ථං සන්නිට්ඨානං

"ඝතෙ ච' කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඝතො පරස්ස ගස්ස එකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සුත්තං අනන්තරසුත්තෙ සතිපි එග්ගහණෙ ඉධ එග්ගහණකරණං සෙසනිවත්තනත්ථං ගස්සග්ගහණම්පි අනුවත්තතෙ, අතො පුබ්බසදිසෙනෙව එග්ගහණං සත "අතො රස්සමෙකවචනගොචරපි ච' ති එත්ථ විය අවධාරණත්ථං †

භොති අය්යෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අය්යාකඤ්ඤාඛරාදිසද්දෙහි වුත්තනයෙන ආපච්චයාදිං කත්වා ඝසඤ්ඤං කත්වා ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ගස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

115 න අම්මාදිතො

ඝතො අම්මාදිතො ගස්ස එකාරත්තං න හොති

භොති අම්මා, භොති අන්නා, භොති අම්බා, භොති තාතා

අම්මාදිතොති කිමත්ථං? භොති කඤ්ඤෙ

"න අම්මාදිතො" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්මාදිතො ගස්ස එකාරාදෙසො න හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සුත්තං ගස්සග්ගහණමෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසදිසෙනෙව

අම්මාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන අම්මඅන්නඅම්බතාතසද්දෙහි වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා ඝසඤ්ඤඤ්ච කත්වා ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ච ගසඤ්ඤං කත්වා "ඝතො ගස්සෙ" ති අධිකිච්ච "ඝතෙ ච" ති ගස්සෙකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ තමෙව සුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි' ති ගම්හි ලුත්තෙ රූපානි කිමුදාහරණං පුබ්බසදිසමෙව

116 අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවො

තස්මා අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවොආදෙසා හොන්ති

භික්ඛවෙ—භික්ඛවො හෙතවෙ—හෙතවො

අකතරස්සාති කිමත්ථං? සයම්භුවො

ලතොති කිමත්ථං? ධාතියො, ධෙනුයො, යාගුයො

ආලපනස්සෙති කිමත්ථං? ද්වෙ හෙතවො ද්වෙ භික්ඛවො

'අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවො කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්ස වෙවොආදෙසා හොන්තීති ඤාප

---

* ඛරාදියෙ-මරම්ම † අවධාරණත්ථායාති කත්ථචි

නත්‍ථං. චතුප්පදමිදං. අත්‍ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කතො රස්සො යස්ස = සො කතරස්සො, න කතරස්සො අකතරස්සො, තස්මා අකතරස්මා, ලතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං. යො ච සො අලපනො චාති = ස්වාලපනො, තස්ස ස්වාලපනස්ස

භික්ඛවෙතාදිති උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. සයම්භු වොති කිමුදාහරණං, තම්පි හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

නාගියොතාදිති කිමුදාහරණන්ති, තෙසම්පන නාගිධෙනුයාගු සද්දෙහි අලපනයොවචනං කත්‍වා වුත්තනයෙන ඝපසඤ්ඤං කත්‍වා සතිපි ස්වාලපනෙ ලස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසස්සිමකතො රූපානි. නෙ හෙතවො නෙ භික්ඛවොතිමානිපි කිමුදාහරණන්ති, තෙසං හෙතුභික්ඛුසද්දෙහි "ලිඞ්ගත්‍ථෙ පඨමා" ති පඨමායොවචනං කත්‍වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්‍වා සතිපි අකතරස්ස ලස්මිං ස්වාලපනස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසෙ අකතෙ "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති අධිකිච්ච "ලතො වොකාරො ච" ති යොවචනස්ස වොකාරාදෙසං කත්‍වා "පඤ්චාදීනමත්තං, යොස්වකතරස්සො ඣො" ති අධිකිච්ච "වෙවොසු ලො ච" ති අනෙන සහ රූපානි.

117 ඣලතො සස්ස නො වා

තස්මා ඣලතො සස්ස විභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති වා.

අග්ගිනො—අග්ගිස්ස, සඛිනො—සඛිස්ස, දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස, භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස, සයම්භුනො—සයම්භුස්ස.

සස්සෙති කිමත්‍ථං? ඉසිනා, භික්ඛුනා.

ඣලතොති කිමත්‍ථං? පුරිසස්ස.

"ඣලතො සස්ස නො වා" කිමත්‍ථමිදමුච්චතෙ, ඣලතො සස්ස විභත්තිස්ස නොආදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං. අත්‍ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අග්ගිනොතාදිති උදාහරණානි, සබ්බානිපි තානි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. සඛිනො සඛිස්සාති, එත්‍ථ සඛසද්දතො චතුත්‍ථෙකවචනං වා; ඡට්ඨෙකවචනං වා සවිභත්තිං කත්‍වා "සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

118. ඝපතො ච යොනං ලොපො.

එතෙහි ඝපඣල ඉච්චෙතෙහි යොනං ලොපො හොති වා.

කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො. වීණා-වීණායො, රත්ති—රත්තියො, ඉත්‍ථී—ඉත්‍ථියො, වධූ—වධුයො, යාගු—යාගුයො, අග්ගී—අග්ගයො, භික්ඛූ—භික්ඛවො, සයම්භූ—සයම්භුවො, අට්ඨී—අට්ඨීනි, ආයු—ආයූනි.

චග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්‍ථං.

"ඝපතො ච යොනං ලොපො" කිමත්‍ථමිදමුච්චතෙ, ඝපඣල ඉච්චෙතෙහි යොනං ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්‍ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං. ඣලග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. යො ච යො ච යො, තෙසං යොනං, "සරූපානමෙකසෙස්වසකිං" ති

එකසෙසං කත්වා ගහිතං, තෙනෙව බහුවචනං කතං. චග්ගහණං ඛලුන්‍යාගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

කස්සද්දිතාදීනි උදාහරණානි, තෙසු පුබ්බෙ වුත්තානි මූලොදාහරණානි, ඉතරානි වාගහණඵලානි, තත්ථ ච යොනං ලුත්තෙ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝො හොති. අග්ගයො සික්ඛවොති එත්ථ අත්තව වොකාරදෙසො ච අඤ්ඤත්ථ එත්ථ නිඝාදෙසො ච වුත්තනයොව සමෙත්ථ වත්තබ්බං. තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

119 ලතො වොකාරො ච

තස්මා ලතො යොනං වොකාරො හොති වා

භික්ඛවො—භික්ඛූ, සයම්භුවො—සයම්භූ

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යොනං නො ච හොති ජන්තුනො

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

අමූ පුරිසා තිට්ඨන්ති, අමූ පුරිසෙ පස්සථ

ඉති නාමකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"ලතො වොකාරො ච" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ලතො යොනං වොකාරො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං සුත්තං? වාගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා පුබ්බසුත්තෙනෙව ලතො වොති වුත්තෙපෙව සිද්ධෙ කාරග්ගහණං අනන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං 'සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොති' ති කත්වා කාරග්ගහණඵලම්පි වාගහණඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති.

භික්ඛවොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භික්ඛවොති භික්ඛුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "ඛලතො සස්ස නො වා, සබ්බතො ච යොනං ලොපො" ති අපිකිච්ච ඉමිනා යොවචනස්ස වොකාරං කත්වා "පචාදිතම්හානං, යොසුකත රස්සො ගො" තාදිකිච්ච "චවොසු ලොපෙ" ති ලස්ස අනෙන කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. සයම්භුවොති සයම්භුසද්දතො යොවචනං කත්වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සං කත්වා ඉමිනා යොවචනස්ස වොකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ජන්තුනොති කාරග්ගහණඵලං, තස්ස පන ජන්තුසද්දතො යොවචනං කත්වා කාරග්ගහණෙන යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ, තත්ථ ච අවධාරණං නාම "සුත්වා සිප්පමෙව" ති එත්ථ විය ඛවි නිවත්තනං. අමූති අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා ලසඤ්ඤඤ්ච කත්වා පතිපි ලස්මා යොවයි චග්ගහණෙන යොවචනස්ස වොකාරාදෙසම්කත්වා "ඛලතො සස්ස නො වා" ති අපිකිච්ච "සබ්බතො ච යොනං ලොපො" ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

120 අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ

සබ්බස්සෙව අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මමංආදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි

මමං දීයතෙ පුරිසෙන, මමං පරිග්ගහො.

"අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්හ සද්දස්ස සෙවිභත්තිම්හි විභත්තියා සහ මමංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සුත්තං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විභත්තියා සහ වත්තතීති=සවිභත්ති, තස්ස සවිභත්තිස්ස, අම්හස්සාති මිනා තුල්‍යාධිකරණං

මමං දීයතෙ මමං පරිග්ගහොති උදාහරණානි, තෙසම්පන අම්හ සද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො' ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයො නාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු' ති තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ සති 'චතුත්ථි=සෙ=පත්ති' ති කත්වා "යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං" ති සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථෙකවචනං කත්වා, වා "යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී" ති සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා ඉමිනා විභත්තියා සහ අම්හසද්දස්ස මමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි දීයතෙ පරිග්ගහොතිමානි චතුත්ථීඡට්ඨීභාවපරිදීපනත්ථං වුත්තානි

121 මයං යොම්හි පඨමෙ

සබ්බස්සෙව අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයංආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ

මයං ගච්ඡාම, මයං දෙම
අම්හස්සාති කිමත්ථං? පුරිසා තිට්ඨන්ති
යොම්හීති කිමත්ථං? අහං ගච්ඡාමි
පඨමෙති කිමත්ථං? අම්හාකං පස්සසි ත්වං.

"මයං යොම්හි පඨමෙ." කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අම්හසද්දස්ස පඨමා බහුවචනයොම්හි විභත්තිම්හි විභත්තියා සහ මයංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අම්හග්ගහණඤ්ච සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

මයං ගච්ඡාමාත්‍යුදාහරණං, තත්ථ පන අම්හසද්දතො ජිනවචනයුත්තාධිකාරෙ පවිසිත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තෙ පවිසිත්වා ඉමිනා අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයං ආදෙසෙ කතෙ රූපං. ගච්ඡාමාතිදම්පන පඨමාබහුවචනත්ත විඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තං.

පුරිසාති පච්චුදාහරණං, තත්ථ පන පුරිසසද්දතො පඨමායො වචනං කත්වා සෙසපි පඨමායොවචනෙන අම්හසද්දස්සාභාවා ඉමිනා අදෙසම්කත්වා "අතො නෙක; යො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බ

යොනීනමාථ"ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

අහන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අම්හසද්දතො සිවචනං කත්වා, සතිපි අම්හසද්දෙ යොවචනස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි"ති අධිකිච්ච "ත්වමහං සිම්හි ච"ති විභත්තියා සහ අම්හසද්දස්ස අහං ආදෙසෙ කතෙ රූපං. අම්හාකං පස්සසීතිදම්පි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා "තුම්හාම්හෙහි නමාකං"ති අධිකිච්ච "වා ය්වප්පඨමො"ති යොවිභත්තියා ආකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පස්සසීතිදම්පන අප්පඨමත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං.

122. න්තුස්ස නතො.

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නතොආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ

ගුණවන්තො තිට්ඨන්ති

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? සබ්බෙ සත්තා ගච්ඡන්ති.

පඨමෙති කිමත්ථං? ගුණවන්තෙ පස්සන්ති.

"න්තුස්ස නතො" තිච්චිදං, සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස නතොආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙති ඤාපනත්ථං. ඒපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච පඨමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ගුණවන්තො තිට්ඨන්තීති උදාහරණං, තස්ස පන ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච"ති අධිකිච්ච "ගුණාදිතො වන්තු"ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති අස්සඅත්ථිසද්දමප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච"ති එත්ථ තෙසංගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා තද්ධිතත්තා නාමමිව කත්වා වුත්තනයෙන පඨමාබහුවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; මයං යොම්හි පඨමෙ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස නතොආදෙසෙ කතෙ රූපං. තිට්ඨන්තීතිදම්පන පඨමාබහුවචනත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං

සබ්බෙ සත්තා ගච්ඡන්තීති කිමුදාහරණං, තත්ථ ච සත්තාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සබ්බෙතිමස්ස පන සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා න්තුස්සාභාවා සතිපි පඨමායොවචනෙ ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "වා ය්වප්පඨමො"ති අධිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො"ති යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවන්තෙ පස්සන්තීතිදම්පි කිමුදාහරණං, තස්ස පන වුත්තනයෙන ගුණවන්තුසද්දමභිනිප්ඵාදෙත්වා තතො දුතියාබහුවචනං කත්වා සතිපි න්තුම්හි අප්පඨමත්තා යොවචනස්ස ඉමිනාදෙසමකත්වා "පඤ්චාදීනමත්ත"න්ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු

වා" ති න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ති අධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඒ" ති යොවචනස්ස ඒකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පසන්තිදං පන දුතියාබහුවචනන්තන්ති ඤාතබ්බං.

123. න්තස්ස සෙ වා.

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසො හොති වා සෙ විභත්තිම්හි.

සීලවන්තස්ස ඣායිනො—සීලවතො ඣායිනො.

සෙති කිමත්ථං? සීලවා තිට්ඨති.

"න්තස්ස සෙ වා" කිමත්ථිදං, න්තුපච්චයස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාතබ්බං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සීලවන්තස්ස ඣායිනොති උදාහරණං, තත්ථ පන සීලසද්දතො සීලමස්ස අත්ථීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන වන්තුපච්චයාදිං කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ පන සීලවන්තුසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා" ති අධිකිච්ච "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

සීලවාති කිමුදාහරණං, තත්ථ පන සීලවන්තුසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්සාභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්සන්තො" ති අධිකිච්ච "ආ සිම්හි" ති න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

124 ආ සිම්හි.

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

ගුණවා, පඤ්ඤවා, සීලවා, බලවා, සතිමා, මතිමා.

න්තුස්සෙති කිමත්ථං? පුරිසො තිට්ඨති.

සිම්හීති කිමත්ථං? සීලවන්තො තිට්ඨන්ති.

"ආ සිම්හි" කිමත්ථිදං, සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස ආකාරාදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාතබ්බං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගුණවාතිආදීනි උදාහරණානි, තානි පන සීලවාති එත්ථ වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සතිමා මතිමාති එත්ථ සතිමතිසද්දතො සති: මති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති අධිකිච්ච

"සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුපච්චයකරණමෙව විසෙසො. පුරිසොති කිමුදාහරණං, තං පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සීලවන්තොතිපි කිමුදාහරණං, තම්පන ගුණවන්තොති ඉමිනාව සදිසං.

125. අං නපුංසකෙ

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස.

ගුණවං චිත්තං තිට්ඨති, රුචිමං පුප්ඵං විරොචති.

සිම්හීති කිමත්ථං? වණ්ණවන්තං අගන්ධකං විරූළ්හපුප්ඵං පස්සසි.

"අං නපුංසකෙ" ති කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි නපුංසකෙ අත්ථෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච සිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගුණවං රුචිමන්ති උදාහරණානි, තෙසං පන ගුණවන්තුරුචිමන්තුසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා චිත්තපුප්ඵසද්දෙහි තුල්‍යාධිකරණභාවතො නපුංසකලිඞ්ගත්තා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්සන්තො; අ සිම්හි" ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

වණ්ණවන්තන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන වණ්ණවන්තුසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා සිතො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ සම්පත්තෙ "පචාදිතමන්ත" න්ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

126. අවණ්ණා ච ගෙ

සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංඅආආදෙසා හොන්ති ගෙ පරෙ.

භො ගුණවං—භො ගුණව – භො ගුණවා

චසද්දග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අවණ්ණා ච ගෙ" ති කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අංඅආආදෙසා හොන්ති ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අවණ්ණග්ගහණෙන අකාරආකාරෙ සංගණ්හාති, චග්ගහණෙන අනන්තරෙ වුත්තං අංගහණං ආකඩ්ඪති, තෙනාහ ච; අංඅආආදෙසා හොන්තීති. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච අංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගුණවන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ගුණවන්තුසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තදනුපනියමපසඞ්ගෙ සති "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති අධිකිච්ච "ආලපනෙ ච" ති ආලපනෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති සිනො ගසඤ්ඤං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස

සෙ, න්තුස්ස න්තො, අං නපුංසකෙ'ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස අංඅආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

127 තොතිතා සස්මිංනාසු

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තොතිතාආදෙසා හොන්ති වා සස්මිංනා ඉච්චෙතෙසු යථාසංඛ්‍යං

ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස, ගුණවති—ගුණවන්තස්මිං, ගුණවතා—ගුණවන්තෙන, සතිමතො—සතිමන්තස්ස, සතිමති—සතිමන්තස්මිං, සතිමතා—සතිමන්තෙන

එතෙසූති කිමත්ථං? ගුණවා, සතිමා

"තොතිතා සස්මිංනාසු" තිච්චත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තොතිතාආදෙසා හොන්ති සස්මිංනා ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු පරෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිකවසෙන වත්තතෙ, "න්තස්ස සෙ වා"ති ඉතො වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගුණවතොතිආදීනි උදාහරණානි, එතසම්පන ගුණවන්තුසද්දතො සස්මිංනාවිභත්තියො කත්වා "අමුස්ස මමං, සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා"ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස යථාසංඛ්‍යං තොතිතාආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්ථ ච ගුණවන්තෙනාති එත්ථ වුත්තනයෙන අන්තාච කත්වා "අතො නෙනා"ති නාවචනස්ස එනාදෙසොව විසෙසො

128 නම්හි තං වා

සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තංආදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි

ගුණවතං—ගුණවන්තානං, සතිමතං—සතිමන්තානං

නම්හීති කිමත්ථං? ගුණවන්තො තිට්ඨන්ති, සතිමන්තො තිට්ඨන්ති

"නම්හි තං වා"ති ච්චත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව න්තුප්පච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තංආදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච න්තුග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ඉධ වාග්ගහණකරණං මණ්ඩූකගත්‍යනුවත්තිතස්ස උත්තරත්‍ර අනුවත්තනනිවාරණත්ථං

ගුණවතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, එතසං පන ගුණවන්තුසතිමන්තුසද්දෙහි නංවිභත්තිං කත්වා "අමුස්ස මමං, සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො"ති අධිකිච්ච ඉමිනා න්තුස්ස සවිභත්තිස්ස තංආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි වාග්ගහණවසෙනාති, එතසං පන එතෙසව නංවිභත්තිං කත්වා "සුනංහිසු ච, පුමාදීනමන්තො"ති අධිකිච්ච "න්තුස්සන්තො යොසු ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන න්තුප්පච්චයස්ස අන්තං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං"ති

අධිකිච්ච "පුනාතිස්ස ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපානි සිද්ධුදාහරණානි භෙදා වුත්තායෙව

129 ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ඉදං හොති වා අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස

ඉදං චිත්තං පස්සසි, ඉදං චිත්තං තිට්ඨති, ඉමං චිත්තං පස්සසි, ඉමං චිත්තං තිට්ඨති වා

නපුංසකෙති කිමත්ථං? ඉමං පුරිසං පස්සසි, අයං පුරිසො තිට්ඨති

"ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ" ති සුත්තපදං, ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස ඉදමාදෙසො හොති අංසි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු නපුංසකෙ විසයෙ පත්තාති සද්දපයත්ථං. චතුප්පදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසුත්තතොයෙව

ඉදං චිත්තං පස්සසි ඉදං චිත්තං තිට්ඨතීති උදාහරණානි, තෙසු ත ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන අංසිවිභත්තියො කත්වා සවිභත්තිස්ස ඉමසද්දස්ස "අමිස්සා මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, සම්පි තං වා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා ඉදමාදෙසෙ කතෙ රූපානි පස්සසි තිට්ඨතීතිමානි දුතියාපඨමන්තවිසයදස්සනත්ථං වුත්තං චිත්තන්තිදම්පන නපුංසක සාධනීයදස්සනත්ථං ඉතරානි වාක්‍යභණිතානි

ඉමං පුරිසං පස්සසි අයං පුරිසො තිට්ඨතීති පච්චුදාහරණානි, තත්ථ ඉමන්ති ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන අංවිභත්තිං කත්වා අතිප්පසඞ්ගත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං අයන්ති ඉමසද්දතො* සිවිභත්තිං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ති අධිකිච්ච "අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ති ඉමසද්දස්සායමාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපෙ කතෙ රූපං

130 අමුස්සාදුං

සබ්බස්සෙව අමුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස අදුං හොති අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස

අදුං පුප්ඵං පස්සසි, අදුං පුප්ඵං විරොචති

නපුංසකෙති කිමත්ථං? අමුං රාජානං පස්සසි, අසු රාජා තිට්ඨති

"අමුස්සාදුං" ති සුත්තපදං, අමුසද්දස්ස සබ්බස්සෙව සවිභත්තිස්ස අදුමාදෙසො හොති අංසි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු නපුංසකෙ විසයෙ පත්තාති සද්දපයත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච අංසිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බසුත්තතොයෙව

අදුං පුප්ඵං පස්සසි අදුං පුප්ඵං විරොචතීති උදාහරණානි. තෙසු අමුසද්දතො වුත්තනයෙන අංසිවිභත්තියො කත්වා "අමුස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස අමුසද්දස්ස අදුමාදෙසෙ කතෙ රූපානි

* ලොපංගසිපි

පුප්ඵන්ති නපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං පස්සසි විරෙචතීති දුතියා, පඨමන්තත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං

අමුං රාජානං ච පස්සසි අසු රාජා තිට්ඨතීති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච අමුන්ති අමුසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා අනපුංසකත්තා ඉමිනාදෙස මකත්වා වුත්තනයෙන ලුත්තසද්දං කත්වා "අමුම්හා නිග්ගහීතං ක්වචි ලොපෙති" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං. රාජානන්ති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. අසූති අමුසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා වුත්තාකාරසම්භවතො ආදෙසමකත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා; අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ති වත්තමානෙ "අමුස්ස මො ස" න්ති මකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

131 ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං

ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං" කිමත්ථමිදං, ඉතො පරං "පචාදිත මකාරෙ" තිදං පරියන්තං කත්වා යං වක්ඛාමි තං ඉත්ථිපුමනපුංසකනාමානං සඞ්ඛ්‍යාසද්දානං හොති, තථා "ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං," අධිකාරමිති ඤාපනත්ථං. ඉත්ථිපුමනපුංසකනාමවාචකසඞ්ඛ්‍යං අධිකාරමිති අත්ථො. අධිකාරසද්දෙ හෙත් වචනසෙසො. "ඉත්ථී ච පුමා ච නපුංසකො ච" ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ච" ති සහ චන්දසඤ්ඤස්ස සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "වුත්තත්ථානමප්පයොගො" ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති පකතිභාවං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො; දිගුස්සෙකත්ත" න්ති අධිකිච්ච "තථා චන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති නපුංසකලිඞ්ගෙකත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා නපුංසකත්තා "යොනන්ති නපුංසකෙහි; අතො නිච්චං" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තබ්බාචකස්ස ච තබ්බොහාරෙන වොහරිතබ්බතො "ඉත්ථිපුමනපුංසකඤ්ච තං සඞ්ඛ්‍යාචාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "විසෙසනමාදිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සහ කම්මධාරයසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපාදිං කත්වා ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යන්ති වුත්තං. අධිකාරොයං.

132 යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච

ද්වින්නං සඞ්ඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකවත්තමානානං සවිභත්තීනං ද්වෙ හොති යො ඉච්චෙතෙසු

ද්වෙ ඉත්ථියො, ද්වෙ ධම්මා; ද්වෙ රූපානි.

යොසූති කිමත්ථං? ද්වීසු

චසද්දග්ගහණෙන ඕසද්දස්ස දුවෙ චය ළහ ළහය දුවි ච හො නති යොනාදිනං ඉධෙවමෙතෙසු

දුවෙ සමණා, දුවෙ බ්‍රාහ්මණා, දුවෙ ජනා චරෙයන, චයං, ළගි ණානං, උභයෙසං, දුවිගනං

"යොසු ච්නතං වෙ ච" කාරුත්ථිදං, ච්සද්දස්ස සංඛ්‍යාවාචකස්ස ඉත්ථිපුම්නපුංසකෙ උත්තමානස්ස සවිභත්තිස්ස යොසු විභත්තිසු වෙආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං චතුපදමිදං අනන්තරසුත්තා මිහානුවත්තනෙ, සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉධ පන ච්සද්දස්ස ච්සද්දාවාචසත්තා "ච්සත්දිසෙසු බා ච්සස තු" ති එත්ථ විය ච්සාති වත්ත බ්බ ච්නතන්ති වචනං සංඛ්‍යාවාචකච්සද්දතො බහුවචනමෙව හොතීති ඤාපනත්ථං* වග්ගහණඵලං සයමෙව චක්ඛති

වෙ ඉත්ථියොනාදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච හෙවති ච්සද්දතො, යොවචනං කත්වා "අමානස්ස මම සවිභත්තිස්ස සෙ, ඉත්ථිපුම්නපුංසකසංඛ්‍ය" න්ති අධිකිච්ච ඉච්චා සවිභත්තිස්ස ච්සද්දස්ස වෙආදෙ සෙ කතෙ රූපං ඉත්ථිධම්මරූපසද්දසංයොගො ඉත්ථිපුම්නපුංස කාතාධිඤාපනත්ථං විසුත්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච ඒතාභත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො 'චසද්දග්ගහණෙන දුවෙ චය ළහ ළහය දුවි ච හොනති යොනාදිනං ඉධෙවමෙතෙසු' ති ආදිමාහ තත්ථ ච දුවෙති ච්සද්දතො යොවචනං කත්වා ච්සද්දස්ස සවිභත්තිස්ස වග්ගහණෙන දුවෙආදෙසෙ කතෙ රූපං චයෙනාති ච්සද්දතො නාවචනං කත්වා චග්ගහණෙන ච්සද්දස්ස චයාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීනි කතෙ රූපං චයන්ති ච්සද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන චයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදීනි කතෙ රූපං උභින්නන්ති ච්සද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා ච්සද්දස්ස උභාදෙසං කත්වා "උභාදිතො නවින්න" න්ති නංවචනස්සින්නාමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං උභයෙසන්ති ච්සද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා ච්සද්දස්ස උභයාදෙසං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති අධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසා න" න්ති නංවචනස්ස සමාදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති අධිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති අකාරස්ස එකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං දුවින්නන්ති ච්සද්දතො නංවචනං කත්වා ඉමිනා තස්ස දුවිආදෙසං කත්වා "යො ච වාදිතො නවිති" ති නකාරාගමං කත්වා වා "උභාදිතො නවින්න" න්ති නංවචනස්ස ඉන්නාමාදෙසං කත්වා වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

133 තිචතුන්නං තිංසොවකංසෙසා තංයාචතාරෙතීණි චතස්සො

---

* ඤාපනත්ථං විසුත්ති සබ්බත්ථ පොත්ථකෙසු දිස්සති නාපං දුවිකං

තිචතුන්නං සංඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං යො ඉච්චෙතෙසු.

තිස්සො වෙදනා, චතස්සො දිසා, තයො ජනා, චත්තාරො පුරිසා; තීණි ආයතනානි, චත්තාරි අරියසච්චානි.

යොසූති කිමත්ථං? තීසු චතූසු

“තිචතුන්නං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරි” කිමත්ථමිදං, තිචතුන්නං සංඛ්‍යාවාචකානං ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තානං සවිභත්තීනං යථාසංඛ්‍යං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරිආදෙසා හොන්ති යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තිස්සොති ආදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන තිචතුසද්දෙහි යොවචනං කත්වා සවිභත්තීනං තිචතුසද්දානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙසු වත්තමානානං යථානුරූපතො “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යං; යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච”ති අධිකිච්ච ඉමිනා තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීණිචත්තාරිආදෙසෙ කතෙ රූපානි. වෙදනාදිසද්දප්පයොගො* ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

134. **පඤ්චාදීනමකාරො**

පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං අන්තස්ස අකාරො හොති යො ඉච්චෙතෙසු

පඤ්ච, පඤ්ච; ඡ, ඡ, සත්ත සත්ත, අට්ඨ, අට්ඨ, නව, නව; දස, දස

පඤ්චාදීනමිති කිමත්ථං? ද්වෙ, තයො, චත්තාරි

“පඤ්චාදීනමකාරො” කිමත්ථමිදං, පඤ්චාදීනං සංඛ්‍යානං †ඉත්ථිපුමනපුංසකත්තානං අන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අකාරාදෙසො හොති යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච යොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පඤ්චාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පඤ්චාති පඤ්චසද්දතො යොවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසංඛ්‍යං; යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච”ති අධිකිච්ච ඉමිනා අන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

135 **රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ**

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤොරාජිනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හි.

රඤ්ඤො—රාජිනො.

සෙති කිමත්ථං? රඤ්ඤා.

---

* වෙදනාපුරිසායතනසද්දප්පයොගො, කත්ථචි † සද්දානං, ඊසල

"රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤොරාජිනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

රඤ්ඤො රාජිනොති උදාහරණානි, තෙසං පන රාජසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා රඤ්ඤො රාජිනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

136 රඤ්ඤං නම්හි වා

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤංආදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි

රඤ්ඤං—රාජූනං

"රඤ්ඤං නම්හි වා" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤංආදෙසො හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

රඤ්ඤන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො නංවචනං කත්වා රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා රඤ්ඤංආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තතො නංවචනං කත්වා වාග්ගහණෙන ඉමිනාදෙසමකත්වා "රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච" ති රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසං කත්වා "සොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති අධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං

137 නාම්හි රඤ්ඤා වා

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාආදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

තෙන රඤ්ඤා කතං කම්මං—රාජෙන වා කතං කම්මං

නාම්හීති කිමත්ථං? රඤ්ඤො සන්තකං

"නාම්හි රඤ්ඤා වා" කිමත්ථමිදං, රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාආදෙසො හොති නාම්හි විභත්තිම්හීති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. අනන්තරසුත්තෙ සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං උත්තරත්‍ර වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. යදි හි උත්තරත්‍රාපි ච වත්තෙය්‍ය, ඉධ වාග්ගහණමකත්තබ්බං භවෙය්‍ය සතං. එවං, තෙන ඤායති න උත්තරත්‍ර වාග්ගහණං වත්තතීති. අනන්තරසුත්තෙ පන වාග්ගහණං වත්තතෙවාති අනන්තරසුත්තෙ පන වාග්ගහණං නිවත්තෙත ඉධ පන වාග්ගහණං කත්වා නිවත්තෙතීති ඉධ වාග්ගහණකරණතො යදි හි ඉධ උත්තරත්‍රාපි වත්තෙය්‍ය ඉධෙව ච න කත්තබ්බං.* භවෙය්‍ය ඉධ වාග්ගහණකරණෙ අත්ථවිසෙසාභාවා පුරිමස්සෙව ච උත්තරත්‍ර ච අධිප්පෙතත්ථාභාවතො. තස්මා අය

* ඉධෙව න කත්තබ්බං. මරම්ම

පඨමෙනොතරිත්වා ඉධ වාගහණකරණෙන පුරිමවාගහණඤ්ච ඉධ වාගහණඤ්ච උත්තරත්‍ර න වත්තතෙත්‍යවගන්තබ්බං

රඤ්ඤා කතන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො නාවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං, තස්ස පන රාජසද්දතො නාවචනං කත්වා "අතො නෙනා" ති නාවචනස්ස එනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

138 ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි

සබ්බස්සෙව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤෙරාජිනි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ස්මිම්හි විභත්තිම්හි

රඤ්ඤෙ—රාජිනි

"ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි" තිමස්මිං, රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ස්මිම්හි විභත්තිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච රාජග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

රඤ්ඤෙ රාජිනීති උදාහරණානි, කෙවලං* පන රාජසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, රාජස්ස රඤ්ඤො රාජිනො සෙ" ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤෙ රාජිනි ඉච්චාදෙසෙ කතෙ රූපානි

139 තුම්හාම්හාකං තයිමයි.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං ස්මිම්හි විභත්තිම්හි

තයි, මයි

ස්මිම්හීති කිමත්ථං? ත්වං භවසි, අහං භවාමි

"තුම්හාම්හාකං තයිමයි" තිමස්මිං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ස්මිම්හි විභත්තිම්හි යථාසංඛ්‍යං තයිමයි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච ස්මිම්හිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

තයි මයීති උදාහරණානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි" ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි ආදෙසෙ කතෙ රූපානි

ත්වං අහන්ති නිදස්සනානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි සිවිභත්තිං කත්වා පරතොපි තුම්හාම්හසද්දෙහි ස්මිතො අභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයි" ති අධිකිච්ච "ත්වමහං සිම්හි වා" ති තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වමහංආදෙසෙ කතෙ රූපානි

* කෙවල

140. ත්වමහං සිම්හි ච.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වංඅහං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සිම්හි විභත්තිම්හි

ත්වං, අහං

සිම්හීති කිමත්ථං? තයි, මයි

චසද්දග්ගහණෙන තුවම්පි හොති.

තුවං සත්ථා.

"ත්වමහං සිම්හි ච" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වංඅහං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. සිපදම්පිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ච චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති උදාහරණඤ්ච හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

තුවන්ති තුම්හසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා අනෙකක්ඛරත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතනත්තා ඉධ චග්ගහණෙන තුම්හ සද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංආදෙසෙ කතෙ රූපං

141. තවමම සෙ

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවමම ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සෙ විභත්තිම්හි

තව, මම

සෙති කිමත්ථං? තයි, මයි

"තවමම සෙ" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවමමආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. විපදම්පිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තව මමාති උදාහරණානි, සෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙසු සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයි මයි" ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යථාසංඛ්‍යං තවමමආදෙසෙ කතෙ රූපානි. සිද්ධුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

142. තුය්හංමය්හඤ්ච

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං සෙ විභත්තිම්හි

තුය්හං, මය්හං

සෙති කිමත්ථං? තයා, මයා

චසද්දග්ගහණං සෙසග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

"තුය්හ මය්හඤ්ච" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. විපදම්පිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච සෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං සෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තුය්හං මය්හන්ති උදාහරණානි, එතෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි සවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි; තවමම සෙ"ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තුය්හංමය්හංආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

තයා මයාති කිමුදාහරණන්ති, එතෙසං පන තුම්හාම්හසද්දෙහි නා වචනං කත්වා සනෙනාසුපි තුම්හාම්හසද්දෙසු සවිභත්තීනො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි" ත්‍යධිකිච්ච "නාම්හි තයාමයා"ති තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයාදෙසෙ කතෙ රූපානි.

143 තංමමම්හි.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං අම්හි විභත්තිම්හි.

තං, මං

අම්හීති කිමත්ථං? තයා, මයා

"තංමමම්හි" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති සඤ්ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තං මන්ති උදාහරණානි, එතෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි" ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

144. තවංමමඤ්ච නවා

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවංමමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නවා යථාසංඛ්‍යං අම්හි විභත්තිම්හි

තවං, මමං.

නවාති කිමත්ථං? තං : මං පස්සසි.

චසද්දග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"තවංමමඤ්ච නවා" කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවංමමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති සඤ්ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අත්ථො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තවං මමන්ති උදාහරණානි, එතෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි අංවිභත්තිං කත්වා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි; තංමමම්හී" ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා තවංමමංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

145. නාම්හි තයාමයා.

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං නාම්හි විභත්තිම්හි.

තයා, මයා.

නාම්හීති කිමත්ථං? තුම්හෙහි, අම්හෙහි

"නාම්හි තයාමයා" ති සුත්තමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නාම්හි විභත්තිම්හීති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. තුම්හෙහි අම්හෙහීති පච්චුදාහරණානි, එතෙසම්පන තුම්හාම්හසද්දෙහි හිවිභත්තිං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙකාරාදෙසෙ කතෙ රූපානි

146 **තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හි.**

සබ්බස්ස තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි

කලිඞ්ගරස්ස තුවං මඤ්ඤෙ, කට්ඨස්ස ත්වං මඤ්ඤෙ.

"තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හි" සුත්තමිදං, තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණම්පි චානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තුවං ත්වන්ති උදාහරණානි, එතෙසං පන තුම්හසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ත්‍යාදිනා ඉමිනා තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. කට්ඨස්ස කලිඞ්ගරස්සාති එත්ථ "සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සාසූයරාධික්ඛපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤනාදරප්පාණිනිගත්‍යත්ථකම්මනිආසිංසත්ථසම්මුතිභිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසු ච" ති මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ සති අප්පාණිවාචකත්තා සම්පදානසඤ්ඤං හොති, තතො "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථීවිභත්ති හොති. අඤ්ඤථා කට්ඨං කලිඞ්ගරම්වාති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය

147. **පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො**

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා[*] පරෙසං වොනොආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨී ඉච්චෙතෙසු වා.

පහාය වො ගමිස්සාමි, මා නො අජ්ජ විකන්තිංසු, ධම්මං වො දෙසිස්සාමි, සංවිභජෙථ නො රජ්ජෙන, තුට්ඨාස්මි වො පකතියා, සත්ථා නො භගවා අනුප්පත්තො.

වාති කිමත්ථං? එසො අම්හාකං සත්ථා

තුම්හාම්හානන්ති කිමත්ථං? එතෙ ඉසයො පස්සථ

පදතොති කිමත්ථං? තුම්හාකං සත්ථා

එතෙසූති කිමත්ථං? ගච්ඡථ තුම්හෙ.

---

[*] [illegible] පදස්මාති [illegible]

"පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො" ති කිමත්ථමිදං, පදතො පරගතං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යථාසඞ්ඛ්‍යං වොනො ආදෙසා හොන්ති නවා දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සවිභත්තිගහණඤ්ච තුම්හාම්හගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිය නවා ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ පන කිඤ්චාපි දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසූති අනියමෙත්වා වුත්තං, තථාපි "තෙමෙකවචනෙ, නාම්හි" ති වුත්තත්තා දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීබහුවචනෙ නාතියෙව සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං.

පහාය වො ගමිස්සාමීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වොති පහාය සද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා පදතො පරත්තා තුම්හසද්දත්තා ච "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි; තවං මමං ච නවා" ති අධිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස වොආදෙසෙ කතෙ රූපං පහායෙතිදම්පන දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං පදතො පරත්තාව; ගමිස්සාමීතිදං සුත්තාවිභාවනත්ථං. නොතිමස්ස පන මාති නිපාත පදතො පරම්හා අම්හසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා, වුත්තනයෙනිමිනා නොආදෙසෙ කතෙ රූපං තත්ථ ච මාතිදං පදතො පරත්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං, විකත්ථංසූති දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං; අජ්ජ ඉති සුත්තවිභාවනත්ථං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. තත්ථ ච ධම්මන්ති පදතො පරත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං; දෙසිස්සාමීති චතුත්ථීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. තථා සංවිභජෙථාති පදතො පරත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, රජ්ජනාති චතුත්ථීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. තථා තුට්ඨොස්මීති පදතො පරත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, පකතියාති ඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. සත්ථාති පදතො පරත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, තං චෙවං භගවාති ඉමම්ප ඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං.

එසො අම්හාකං සත්ථාති නවාගහණඵලං, තස්ස පන එතසද්දතො පරම්හා අම්හසද්දතො සද්ධසම්බන්ධවසෙන ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං අම්හසද්දෙ ඡට්ඨීබහුවචනෙ නවාගහණනිමිත්තාදෙසමකත්වා "තුම්හාම්හෙහි නමාකං" ති නංවචනස්සාකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

එතෙ ඉසයො පස්සසීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉසිසද්දතො දුතියාබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං දුතියාබහුවචනෙ තුම්හාම්හසද්දාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ත්‍යාධිකිච්ච "ඉවණ්ණුවණ්ණොඣලා" ති ඣසඤ්ඤං කත්වා "පට්ඨාදීනමත්තං" ත්‍යාධිකිච්ච "යොසඣකතරස්සොජෙඩා" ති ඣස්ස අත්තෙ කතෙ රූපං තත්ථ ච එතෙති පදතො පරත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, පස්සසීති දුතියන්තාවිඤ්ඤාපනත්ථං. තුම්හාකං සත්ථාතිපි කිමුදාහරණං, තං පන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගච්ඡථ තුම්හෙතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන ගච්ඡථසද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා සතිපි පදතො පරස්මිං තුම්හසද්දෙ දුතියාදීනමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "වා යව

පඨමො' ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො ති යොවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. එත්ථ ච ගමිස්සාති පඨමන්තවිඤ්ඤාපනත්ථං පදතො පරත්තාව

148 තෙමෙකවචනෙසු

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං චතුත්ථීඡට්ඨීසු එකවචනෙසු

දදාමි තෙ ගාමවරානි පඤ්ච, දදාති මෙ ගාමවරං ඉදං තෙ රට්ඨං අයං මෙ පුත්තො

පදතොති කිමත්ථං? තව ඤාති, මම ඤාති

"තෙමෙකවචනෙසු කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා හොන්ති චතුත්ථීඡට්ඨීසු එකවචනෙසූති* ඤාපනත්ථං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච චතුත්ථීඡට්ඨීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අනන්තා ච විභත්තියො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව එත්ථ ච කිඤ්චාපි එකවචනෙසූති අනියමවසෙන වුත්තං නාම්හීති වුත්තතො† චතුත්ථීඡට්ඨෙකවචනානෙව සංගණ්හාතීති දට්ඨබ්බං

තෙ මෙති උදාහරණානි, තත්ථ ච තෙති දදාමිසද්දතො පරම්හා තුම්හසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි" පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා තෙආදෙසෙ කතෙ රූපං සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව සෙ ගෙවත් තෙමෙ සද්දෙ ඨපෙත්වා වුත්තා තෙ සබ්බෙ චතුත්ථීඡට්ඨීභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තාති දට්ඨබ්බං

තව ඤාති මම ඤාතීති කිමුදාහරණානි නාති හෙට්ඨා වුත්තානෙව

149 නාම්හි

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා න හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි

පස්සෙය්‍ය තං වස්සසතං, ආරොග්‍යං සො මමබ්‍රවි

නාම්හීති කිමත්ථමිදං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා න හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච දුතියාග්ගහණඤ්ච තෙමෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

ඉදං "පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො ති සම්පත්තම්පි නිවාරෙති අයමෙත්ථ විසෙසො

150 වා තතියෙ ච

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං තෙමෙආදෙසා හොන්ති වා යථාසංඛ්‍යං තතියෙකවචනෙ පරෙ

---

* ඉච්චෙතෙ එකවචනෙසූති ච දිස්සති † වුත්තත්තා පන තස්ව

කතං තෙ පාපං—කතං තයා පාපං; කතං මෙ පාපං—කතං මයා පාපං

පදතොති කිමත්ථං? තයා කතං, මයා කතං.
චසද්දග්ගහණං තෙමෙග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වා තතියෙ ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං තෙමෙආදෙසා හොන්ති තතියෙකවචනෙ පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණං තෙමෙග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච තෙමෙග්ගහණඤ්ච එකවචනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කතං තෙ කතං මෙති උදාහරණන්ති තෙසං පන කතංසද්දතො පරෙහි තුම්හාම්හසද්දෙහි තතියෙකවචනං. කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි; පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො, තෙමෙකවචනෙ” ති අධිකිච්ච ඉමිනා තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තෙමෙආදෙසෙ කතෙ රූපානි

ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තානි ච කිමුදාහරණානි ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

151 බහුවචනෙසු වොනො

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදස්මා පරෙසං වො නොආදෙසා හොන්ති යථාසංඛ්‍යං තතියාබහුවචනෙ පරෙ.

කතං වො කම්මං, කතං නො කම්මං.
පදතොති කිමත්ථං? තුම්හෙහි කතං, අම්හෙහි කතං
බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වොනොආදෙසා හොන්ති

ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාම

“බහුවචනෙසු වොනො” කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පදතො පරානං යථාසංඛ්‍යං වොනොආදෙසා හොන්ති තතියාබහුවචනෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච පදතොග්ගහණඤ්ච තතියාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව නනු බහුවචනග්ගහණමකත්තබ්බං තතියාග්ගහණානුවත්තනතො තතියෙකවචනස්ස ච හෙට්ඨා වුත්තවිධානත්තාති න න කත්තබ්බං, අසති හි බහුවචනග්ගහණෙ තතියෙකවචනෙ යෙසම්භිනාදෙසෙ විදධාතීති මඤ්ඤිතුං සක්කුණෙය්‍යුන්තාති. තදත්ථම්පි න කාතබ්බං, එවං ච සති අනන්තරසුත්තෙනෙකයොගමෙව කත්තබ්බං සියා; න ච තං කතං, තෙන ඤායති තතො අඤ්ඤස්මිම්පාදෙසං විදධාතීති. නන්වවිකප්පනත්ථං විසුං වුත්තන්ති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, කතං තෙති ආදිනම්පි දිස්සනතො. සබ්බම්පි කත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි සිඛෙ සත්ථාරම්භො නිස්සාය වා හොති ඤාපකාය වාති කත්වා අත්ථන්තරවිඤ්ඤෙය්‍ය

පනත්ථං,* තෙනාහ බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වොනොආදෙසා හොන්තීති

අථ වා එත්ථ තතියාබහුවචනස්සෙසත්තා බහුවචනෙති වත්තබ්බෙ බහුවචනෙසූති බහුවචනනිද්දෙසො අනෙකෙසුපි සංගහණත්ථං, තෙනාහ † බහුවචනග්ගහණෙන යොම්හි පඨමෙ වොනොආදෙසා හොන්තීති අයං පනෙත්ථ යොජනා, බහුවචනෙන ගහණං = බහුවචනග්ගහණං තෙන බහුවචනග්ගහණෙනාති

සත්ථා වො සත්ථං නෙතීති උදාහරණානි, තෙසමෙත්ථ සත්ථංසද්දතො පරෙසි තුම්හාම්හසද්දානි තතියාබහුවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයි, පදතො දුතියා චතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො, තෙමෙකවචනෙ" ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා සවිභත්තීනං තුම්හාම්හසද්දානං වොනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි කිමුදාහරණානි සෙසා වුත්තනයෙව

ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාමාති බහුවචනග්ගහණප්ඵලානි, තෙසං පන තුම්හාම්හසද්දානි පඨමාබහුවචනං කත්වා ඉමිනා වොනොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

152 පුමන්තස්සා සිම්හි

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස අආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

පුමා තිට්ඨති

සිම්හීති කිමත්ථං? පුමානො තිට්ඨන්ති

අන්තග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනං ලිඞ්ගානමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අආදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

මඝවා, යුවා

"පුමන්තස්සා සිම්හි' තිච්චිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණම්පනානුවත්තතෙ, අයෙසො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

පුමාති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා'ති සිවිභත්තිං කත්වා 'අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ' ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං

පුමානොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො යොවචනං කත්වා සන්ත්‍යපි පුමසද්දතො සිතො අභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිම්හි' ත්‍යාදිකිච්ච "යොස්වානො" ති පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනොආදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉහ ච පුමස්ස අ = පුමඅ ඉති ඡට්ඨීසමාසං කත්වා තතො සරා සරෙ ලොපං ති පුබ්බසරස්මිං ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ ඨිතෙ සමා

* විසත්ථසත්ථං මරම්ම † කම්බොජ සජ්ජි

සත්ථා නාමඤ්ච කත්වා තතො ආදෙසාපෙක්ඛං ජසිං කත්වා පුමස්සා ති වුත්තෙපෙවාධිප්පෙතත්ථසිජ්ඣනතො සිද්ධෙ සත්ථාරමහස්ස* අනන්තග්ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො අනන්තග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආ ආදෙසො හොතීති ආහ.

මඝවා යුවාති තදුදාහරණානි, තෙසං පන මඝවයුවසද්දෙහි සිවචනං කත්වා තෙසමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ඉධ අනන්තග්ගහණෙන ආකාරාදෙසෙ කතෙ රූපානි

153 අමාලපනෙකවචනෙ

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අං හොති ආලපනෙකවචනෙ පරෙ

හෙ පුමං

ආලපනෙකවචනෙති කිමත්ථං? හෙ පුමානො

“අමාලපනෙකවචනෙ” කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අං හොති ආලපනෙකවචනෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අං හොති වුත්තෙයෙව සිද්ධෙ ආලපනෙකවචනෙති වචනං තබ්බාචකස්ස සද්දන්තරනිදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං, පකති හෙසාචරියානං, යෙන කෙනචිආකාරෙන සිස්සානං පරිඤාණුප්පාදනන්ති

හෙ පුමාති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ත්‍යාදිකිච්ච “ආලපනෙ සි” ති සිවිභත්තිං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිම්හි” ත්‍යාදිකිච්ච ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අමාදෙසෙ කතෙ රූපං. තස්ස ච හෙති ආලපනත්තනිදස්සනත්ථං

කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තෙව “ආලපනෙ සි” ති විභත්තුප්පත්තිකරණමෙව විසෙසො

154 සමාසෙ ච විභාසා

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සමාසෙ ච අංආදෙසො හොති විභාසා

ඉත්ථී ච පුමා ච නපුංසකො ච = ඉත්ථිපුංනපුංසකානි, ඉත්ථිපුංනපුංසකානං සමූහො = ඉත්ථිපුංනපුංසකසමූහො

විභාසාති කිමත්ථං? ඉත්ථිපුමනපුංසකානි

චසද්දග්ගහණමංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

“සමාසෙ ච විභාසා” කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස අංආදෙසො හොති සමාසෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං පුමන්තග්ගහණඤ්ච අංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

---

* සත්ථාරධස්ස සීහළ

ඉත්ථිපුංනපුංසකසඞ්ඛ්‍යන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඉත්ථි ච පුමා ච නපුංසකො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" තෑඩි කිච්ච "නාමානං සමුච්චයො චත්ථො" ති සහ චත්ථසඞ්ඛ්‍යාත සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දප්පයොගං කත්වා "එතෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති සරන්තස්ස පකතිභාවං කත්වා "පුමන්තස්සා සිස්මිං; අමාලපනෙකවචනෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා පුමන්තස්ස අමාදෙසං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" තෑඩිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තෙ කතෙ ගන්තබ්බ දිතෙ සමාසත්තා නාමත්ත්ව කත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. සිද්ධුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

155. යොනමානෙ.

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනොආදෙසො හොති යොසු විභත්තිසු

පුමානො ; හෙ පුමානො.

යොසූති කිමත්ථං? පුමා.

"යොනමානො" තිමිච්චිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආනොආදෙසො හොති යොසු විභත්තිසූති සුත්තත්ථං. විධිසුත්තමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

156. අනෙ ස්මිංසි වා.

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අනෙආදෙසො හොති වා ස්මිංසි විභත්තිම්හි.

පුමානෙ—පුමෙ වා

"අනෙ ස්මිංසි වා" තිච්චිදං, පුමසද්දන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ස්මිංසි විභත්තිම්හි අනෙආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විධිසුත්තමිදං. සවිභත්තිග්ගහණඤ්ච පුමන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සෙසා සන්ධි විභාසග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස විභාසග්ගහණං න වත්තතෙති ඤාපනත්ථං.

පුමානෙති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, පුමන්තස්සා සිස්මිං" තෑඩිකිච්ච ඉමිනා පුමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අනෙආදෙසෙ කතෙ රූපං.

ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තතොව ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන; සො වා; සබ්බයොනීනමාඑ" තෑඩිකිච්ච "ස්මාස්මිංනං වා" ති ස්මිංනො එආදෙසෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

157. හිවිභත්තිම්හි ච.

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස හිවිභත්තිම්හි ච ආනෙආදෙසො හොති.

පුමානෙහි—පුමානෙභි.

පුන විභත්තිග්ගහණං කිමත්ථං? සවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. පුමානෙහි

චසද්දග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදිනමන්තස්ස ආනාදෙසො හොති සියොඅංයො ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු ; පුමකම්මථාමන්තස්ස චුකාරො හොති සස්මාවිභත්තිසු.

යුවානො, යුවානා ; යුවානං, යුවානෙ , මඝවානො, මඝවානා ; මඝවානං, මඝවානෙ ; පුමුනො, පුමුනා ; කම්මුනො, කම්මුනා ; ථාමුනො, ථාමුනා.

“හිවිභත්තිම්හි ච” කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස ආනෙආදෙසො හොති හිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච ආනෙග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චග්ගහණඵලං සස්මෙව වක්ඛති.

පුමානෙහි පුමානෙභීති උදාහරණානි, තෙසම්පන පුමසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා “පුමන්තස්සා සිම්හි ; අගෙහ සිම්හි වා” ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා පුමන්තස්ස ආනෙආදෙසෙ කතෙ ; පච්ඡිමස්මිං හිවිභත්තියා “ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා” ති භිආදෙසෙ කතෙ රූපානි.

පුන විභත්තිග්ගහණං සඨාධිකතසවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථං. තෙනාහ ; පුන විභත්තිග්ගහණං කිමත්ථං. සවිභත්තිග්ගහණනිවත්තනත්ථන්ති.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙතො චසද්දග්ගහණෙනාති ආදිමාහ.

යුවානොති යුවසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන යුවසද්දන්තස්ස ආනාදෙසං කත්වා “අතො නෙතා” ති අධිකිච්ච “සො” ති සිස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානාති යුවසද්දතො යොවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා “අතො නෙන ; සො වා” ත්‍යාධිකිච්ච “සබ්බයොනීනමාඑ” ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානන්ති යුවසද්දතො අංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. යුවානෙති තතො දුතියායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ආනාදෙසං කත්වා “සබ්බයොනීනමාඑ” ති යොවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. පුමුනොති ආදීසු “ඣලතො සස්ස නො වා” ති සස්ස නොආදෙසො ච ; “ස්මා නා” ති වත්තමානෙ “ඣලතො ච” ති ස්මාවචනස්ස නාආදෙසො ච විසෙසො.

158 සුස්මිං වා

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස සු ඉච්චෙතස්මිං විභත්තිම්හි ආආදෙසො හොති වා

පුමාසු—පුමෙසු වා

"සුස්මිං වා" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස ආකාරාදෙසො හොති සුස්මිං විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච විභත්තිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා සුවිසෙසනද්වයෙනෙව හෙට්ඨා වාග්ගහණෙ සතිපි ඉධ වාග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස වාග්ගහණස්ස නානුවත්තනත්ථන්ති ඤාපනත්ථං

පුමාසූති උදාහරණං, තස්ස පන පුමසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා "පුමන්තස්සා සිම්හි, හිවිභත්තිම්හි ච" නාදිකිච්චඤ්ච ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස ආකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං

ඉතරං වාග්ගහණඵලං තං සුවිසෙසනද්වයස්සෙව, "සුහිස්වකාරො ඒ" ති අකාරස්සෙකාරකරණමෙව විසෙසො

159 උ නාම්හි ච

පුම ඉච්චෙවමන්තස්ස උආදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

පුමානා—පුමුනා—පුමෙන වා.

චසද්දග්ගහණං අග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

"උ නාම්හි ච" කිමත්ථමිදං, පුමසද්දන්තස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි ආඋආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. පුමන්තග්ගහණඤ්ච විභත්තිග්ගහණඤ්ච ආග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා සුවිසෙසනද්වයෙනෙව චග්ගහණං ආග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

පුමානා පුමුනාති උදාහරණානි, තෙසම්පන පුමසද්දතො නාවිභත්තිං කත්වා "පුමන්තස්සා සිම්හි, හිවිභත්තිම්හි ච සුස්මිං වා" නාදිකිච්චඤ්ච ඉමිනා පුමසද්දන්තස්ස ආඋආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං සුවිසෙසනද්වයස්සෙව

160 අ කම්මන්තස්ස ච

කම්ම ඉච්චෙවමන්තස්ස ච උආදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි

කම්මනා—කම්මුනා—කම්මෙන වා

චසද්දග්ගහණෙන මඝවයුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස අආදෙසො හොති ක්වචි නාසු ඉච්චෙතෙසු

මඝවානා, මඝවාසු, මඝවෙන වා, යුවානා, යුවාසු, යුවෙන වා

ඉති නාමකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

"අ කම්මන්තස්ස ච" කිමත්ථමිදං, කම්මසද්දන්තස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි උඅආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං

තිපදමිදං විභත්තිග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච උග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කම්මනා සංවුතාති උදාහරණානි, එත්ථ පන කම්මසද්දතො නාවිභත්තිං කත්වා තතො “ගිවිහන්තිමහි ච, සුසම්මා වා, උ නාමහි ච” ත්‍යාදික්කිච්ච ඉමිනා කම්මසද්දන්තස්ස අඋආදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො ව්‍යාහරණෙන මඤ්චයුච ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස ආආදෙසො හොති ක්වචි නාසු ඉච්චෙතෙසූති ආදිමාහ උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

161 තුම්හාම්හෙහි නමාකං

එතෙහි තුම්හාම්හෙහි නංවචනස්ස ආකං හොති

තුම්හාකං, අම්හාකං

නම්හි කිමත්ථං? තුම්හෙහි; අම්හෙහි

“තුම්හාම්හෙහි නමාකං” කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හෙහි නංවචනස්ස ආකංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තුම්හාකං අම්හාකන්ති උදාහරණානි, එත්ථ පන තුම්හාම්හසද්දෙහි නංවචනං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස ආකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

162 වා ප්පඨමෙ

එතෙහි තුම්හාම්හෙහි යො අප්පඨමො ආකං හොති වා

තුම්හාකං පස්සති—තුම්හෙ පස්සති වා; අම්හාකං පස්සති—අම්හෙ පස්සති වා

යොති කිමත්ථං? තුම්හෙහි, අම්හෙහි

අප්පඨමොති කිමත්ථං? ගච්ඡථ තුම්හෙ—ගච්ඡාම මයං

වාති විකප්පනත්ථෙන යොනං අංආනං හොන්ති

තුම්හං—තුම්හානං; අම්හං—අම්හානං

“වා ප්පඨමෙ” කිමත්ථමිදං, තුම්හාම්හසද්දෙහි අප්පඨමො යො ආකං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච ආකංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තුම්හාකං පස්සති අම්හාකං පස්සතීති උදාහරණානි, එත්ථ පන තුම්හාම්හසද්දෙහි දුතියාබහුවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා තස්සාකමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි තත්ථ ච පස්සතීතිදම්පන දුතියන්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, එත්ථ පන තෙනෙව දුතියාබහුවචනං

කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාදිකිච්චෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති නස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි

තුම්හෙහි අම්හෙහීති කිමුදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ගච්ඡථ තුම්හෙ ගච්ඡාම මයන්ති ඉමානිපි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච තුම්හෙති තුම්හසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "වා ය්‍වප්පඨමො" ත්‍යාදිකිච්චෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්සෙකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මයන්ති අම්හසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ත්‍යාදිකිච්චෙ "මයං යොම්හි පඨමෙ" ති අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මයංආදෙසෙ කතෙ රූපං, ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

163. සස්සං.

තෙහි තුම්හාම්හෙහි සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති වා.

තුම්හං දීයතෙ, තුම්හං පරිග්ගහො; අම්හං දීයතෙ, අම්හං පරිග්ගහො මය්හං දීයතෙ, මය්හං පරිග්ගහො; මමං දීයතෙ, මමං පරිග්ගහො.

සස්සෙති කිමත්ථං? තුම්හෙසු, අම්හෙසු

"සස්සං" කිමත්ථමිදං, තෙහි තුම්හාම්හසද්දෙහි සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. තුම්හාම්හග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තුම්හං දීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුබ්බපුබ්බකානි මූලොදාහරණානි ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව තත්ථ ච තුම්හන්ති තුම්හසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "තුම්හාම්හෙහි නමාකං; වා ය්‍වප්පඨමො" ත්‍යාදිකිච්චෙ ඉමිනා සස්ස විභත්තිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්ථ ච දීයතෙ පරිග්ගහොතිමානි වත්තුමිච්ඡිතාවිඤ්ඤාපනත්ථං වුත්තානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

164. සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො.

සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරතො පරො පඨමො යො එත්තමාපජ්ජතෙ.

සබ්බෙ, යෙ, තෙ, කෙ, තුම්හෙ, අම්හෙ, ඉමෙ

සබ්බනාමානන්ති කිමත්ථං? දෙවා, අසුරා, නාගා, ගන්ධබ්බා

අකාරතොති කිමත්ථං? අමූ පුරිසා.

යොති කිමත්ථං? සබ්බො, යො, සො, කො, අයං.

පඨමග්ගහණං උත්තරසුත්තත්ථං.

"සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරතො පරො පඨමො යො එත්තමාපජ්ජතෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං, යොග්ගහණමනුවත්තතෙ, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සබ්බෙසං නාමානි = සබ්බනාමානි, සබ්බනාමානං අකාරො = සබ්බනාමකාරො, තතො සබ්බනාමකාරතො

සබ්බෙ යෙ තෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසං පන සබ්බයත කිංතුම්හඅම්හඉම ඉච්චෙතෙහි පාටිපදිකෙහි වුත්තනයෙන පඨමායොවචනං කත්වා "වා ය්වප්පඨමො" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා යොවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. එත්ථ ච කෙති කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන කකාරාදෙසො හොති

දෙවාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසං පන දෙවාදිසද්දෙහි යොවචනං කත්වා "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. අමූතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ත්‍යාධිකිච්ච "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං.

සබ්බාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන සබ්බාදිසද්දෙහි සිවචනං කත්වා "අතො නෙන" ත්‍යාධිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. තත්ථ ච සාති එත්ථ තසද්දතො සිවචනං කත්වා තකාරස්ස "අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො ස" න්ති අධිකිච්ච "එතතෙසං තො" ති සකාරාදෙසො හොති, කාති එත්ථ වුත්තනයෙන කිංසද්දස්ස කකාරාදෙසො හොති අයන්තිමස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යාධිකිච්ච "අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ති ඉමසද්දස්ස අයමාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

ඉධ පන සබ්බනාමකාරතෙ ති වුත්තත්තෙව : "වා ය්වප්පඨමො" ති ඉතො යොග්ගහණස්සානුවත්තනතො අධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙපි පඨමග්ගහණකරණං උත්තරසුත්තත්ථං. නනු පඨමොති අවුත්තෙ දුතියායොවචනස්සෙති සංකා සියාති. න සියා, කස්මා යදි පන සබ්බනාමකාරතො දුතියායොවචනස්සෙත්තං සන්ධායෙතං වුත්තං, භවෙය්‍ය ඉදමෙවාවචනියං භවෙය්‍ය, "සබ්බයොනීනමාඑ" ති අකාරන්තතො දුතියායොවචනස්සෙකාරාදෙසස්සුපලබ්භනතොති. නනු තත්ථ විකප්පවසෙන වුත්තත්තා නිච්චවිධානත්ථමිදන්ති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, තත්ථ වාග්ගහණස්ස වවත්ථිතත්තාති ; තස්ස පන වවත්ථිතා තත්ථෙව වුත්තා, භවතෙවං කස්මාව තත්ථ න වුත්තන්ති. ඉධුප්පත්තිතො* අවගන්තබ්බස්සත්ථස්ස ආවිකරණත්ථන්ති. යදි එවං උත්තරසුත්තෙපි චඤ්ඤම්හා සබ්බනාමම්හා අකාරන්තතො යොවචනස්සෙකාරාදෙසස්ස වුත්තත්තා තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං.

---

* ඤාණුපපත්තිතො, මරම්ම.

භවෙය්‍යාති. තං න වත්තබ්බං, කස්මා "සබ්බයොනීනමාඑ" ති එත්ථ ව්‍යග්ගහණස්ස අනුවත්තිතත්තා, තෙන කත්ථචි නියතවසෙන සියා කත්ථචි න සියාති එකෙකස්සෙව රූපමුප්පාදනත්ථමිදං වුත්තන්තිපි මන්තබ්බතො, තස්මා තදසංකරවත්තනත්ථමිහ පඨමග්ගහණං කතං තෙනාහ ; පඨමග්ගහණමුත්තරසුත්තත්ථන්ති.

165. ද්වන්දට්ඨා වා

තස්මා සබ්බනාමඅකාරතො ද්වන්දට්ඨා යො පඨමො එත්තමා පජ්ජතෙ වා.

කතරකතමෙ—කතරකතමා.

සබ්බනාමානම්හීති කිමත්ථං? දෙවා, අසුරා, නාගා, ගන්ධබ්බා, මනුස්සා

ද්වන්දට්ඨාති කිමත්ථං ? තෙ සබ්බෙ.

"ද්වන්දට්ඨා වා" කිමත්ථමිදං, තස්මා සබ්බනාමකාරතො ද්වන්දම්හා යො පඨමො විකප්පෙන එත්තමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. යොග්ගහණඤ්ච සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච අකාරග්ගහණඤ්ච පඨමග්ගහණඤ්ච එග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ද්වන්දෙ ඨිතා = ද්වන්දට්ඨා, ද්වන්දවසෙන ඨිතා එත්ථාතිපි ද්වන්දට්ඨා, තස්මා ද්වන්දට්ඨා.

කතරකතමෙති උදාහරණං, තස්ස පන කතරො ච කතමො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ත්‍යාදිකිච්චෙ "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති සහ ද්වන්දසඤ්ඤං සමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දමප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්සා" ති පකතිභාවං කත්වා සමාසත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමිකං කත්වා "ජනවචනයුත්තං හි" ත්‍යාදිකිච්චෙ "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති ලිඞ්ගං ඨපෙත්වා "ජනවචනයුත්තං හි ; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ත්‍යාදිකිච්චෙ "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සාපතියමප්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ථිවණ්ණානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපතියමප්පසඞ්ගෙ සති 'චත්තාරි = පෙ = චතස්' ති කත්වා 'බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන' න්ති බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා "ද්වන්දට්ඨා වා ; සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාදිකිච්චෙ ඉමිනා යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං., ඉතරං ව්‍යග්ගහණඵලං, තම්පන වුත්තාසදිසමෙව. කෙවලම්පනෙත්ථ ව්‍යග්ගහණෙනිම්නාදෙසම්පකත්වා "අතො නෙන ; සො වා" ත්‍යාදිකිච්චෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරාදෙසොව විසෙසො. හෙට්ඨා ව්‍යග්ගහණෙ සතිපි ඉධ ව්‍යග්ගහණකරණං අනන්තරසුත්තස්ස ව්‍යග්ගහණනිවත්තනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං. කිමුදාහරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

166 **නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං**

සබ්බනාමිකවිධානං ද්වන්දෙ නාඤ්ඤං* කාරියං හොති

(පුබ්බා ච අපරා ච=) පුබ්බාපරානං, (පුබ්බා ච උත්තරා ච=) පුබ්බුත්තරානං, (අධරො ච උත්තරො ච=) අධරුත්තරානං.

"නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං" කිමත්ථමිදං, ඉධ වුත්තමෙත්තං ඨපෙත්වා යං අඤ්ඤං "සබ්බනාමානං නම්හි ච, සබ්බතො නං සංසානං" ති ආදිනා වුත්තවිධානමත්ථි, තං සබ්බං ද්වන්දට්ඨානං සබ්බනාමානං න කාතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච ද්වන්දග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව සබ්බෙසං නාමානි = සබ්බනාමානි, සබ්බනාමානං විහිතං සබ්බනාමෙහි වා සබ්බනාමිකං "යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො"ති අධිකිච්ච "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන ණිකප්පච්චයො හොති, සබ්බනාමෙසු නියුත්තං සබ්බනාමෙසු සන්නිධාපිතන්ති වා අත්ථෙ තෙනෙව ණිකප්පච්චයො හොතීති දට්ඨබ්බං

පුබ්බාපරානන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුබ්බාපරානන්ති පුබ්බා ච අපරා චාති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා තතො ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති අකාරස්සෙකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ත්‍යාධිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" ති ආදෙසවිධිම්හි ච සම්පත්තෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, ද්වන්දට්ඨා වා" ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා තං සබ්බං පටිසෙධෙත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ත්‍යාධිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

167. **බහුබ්බීහිම්හි ච**

බහුබ්බීහිම්හි ච සමාසෙ සබ්බනාමිකවිධානං නාඤ්ඤං කාරියං හොති

(පියො පුබ්බො යස්සා සා=) පියපුබ්බාය, පියපුබ්බානං, පියපුබ්බෙ, පියපුබ්බස්ස.

චෙති කිමත්ථං? සබ්බනාමිකවිධානඤ්ච හොති, දක්ඛිණපුබ්බස්සං දක්ඛිණපුබ්බස්සා, උත්තරපුබ්බස්සං, උත්තරපුබ්බස්සා

"බහුබ්බීහිම්හි ච" කිමත්ථමිදං, සබ්බනාමානං වුත්තප්පකාරානං විධානමඤ්ඤමෙත්තං ඨපෙත්වා බහුබ්බීහිම්හි සමාසෙ සති න කාතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච නග්ගහණඤ්ච අඤ්ඤග්ගහණඤ්ච සබ්බනාමිකග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

පියපුබ්බායාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පියපුබ්බායාති පියො පුබ්බො යස්සාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, අමාදයො පරපදෙභි" ත්‍යාධිකිච්ච "අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි" ති සමාසං

---

* ද්වන්දෙකාඤ්ඤන්ති දිස්සති

තථා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ පියපුබ්බසද්දතො ඉත්ථිවාචකතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං. තථා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි තථා තතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං. තථා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ; තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ඤාදිකිච්ච "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං. තථා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො ; සබ්බතො කො" ඤාදිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සවිභත්තිස්ස සාදෙසෙ සම්පන්නෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො ; තාසඤ්ඤං සබ්බනාමික" න ඤාදිකිච්ච ඉමිනා පටිසෙධං. තථා "ආප චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ඤාදිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ති සවිභත්තිස්සායාදෙසං. තථා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. අථවා වුත්තනයෙන කතසඤ්ඤාසතො පියපුබ්බසද්දතො සත්තමෙකවචනං. තථා වුත්තනයෙන සමාදෙසෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පටිසෙධං. තථා වුත්තනයෙන ආයාදෙසං. තථා තස්සාපි "ඝතො සි ස්මිංසො" ති පටිසෙධෙ සම්පන්නෙ ඉමිනාව පටිසෙධෙ කතෙ රූපං. පියපුබ්බාභතත්ථ තතො නාවචනං. තථා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ඤාදිකිච්ච "සබ්බතො නං සංසානං" නස්ස නාවචනස්ස සංසානමාදෙසෙ සම්පන්නෙ "සුහිසුභාගෙ එ" ඤාදිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච" ති එකාරාදෙසෙ ච සම්පන්නෙ ඉමිනා පටිසෙධං. තථා "සොසු සකාරලොපෙසු දීඝං" ඤාදිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. පියපුබ්බිකි වුත්තනයෙන කතසමාසතො පියපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං. තථා තතො සත්තමෙකවචනං. තථා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො" ඤාදිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සමාදෙසෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පටිසෙධං. තථා "ඝට සමාසස්සාන්තගතානමකාරන්තො" ති අන්තස්ස අකාරං. තථා* "අතො නෙන ; සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" ඤාදිකිච්ච "ස්මාස්මිනං වා" ති ස්මිංනො එකාරාදෙසං. තථා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පියපුබ්බසොති පියපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං. තථා "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති සාදෙසෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පටිසෙධං. තථා වුත්තනයෙනාකාරස්ස අකාරාදෙසං. තථා "සාගමො සෙ" ති සාගමෙ කතෙ රූපං.

'අනතිසත්ථො නිපාතානං චනාදෙසස්ස ච නිපාතානං' ත ලා ආදෙසෙනතො 'චෙති කිමෙතං? සබ්බනාමිකවිධානව නොති' ති ආහ තත් ච දක්ඛිණපුබ්බකාසි ආදයිණ ච පුබ්බා චෙති අනෙ "නාමිකා ස්මිංසා පුබ්බයො" ඤාදිකිච්ච "නාමිකා සදිව සො විලෙසු" ති විතතනයෙන සමාසං. තථා විභත්තිලොපාදිම තථා දක්ඛිණපුබ්බසද්දතො ආපච්චයාදිං. තථා තතො ස්මිං සවිභත්තියො. තථා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, සබ්බතො කො"

* වුත්තවිභත්තිපාතාගතො ලද්ධපු සබ්බාවිභත්තිදෙසෙ අකාරාදෙසාපරං. රූපසිද්ධියං න දිස්සති, අඤ්ඤත්ථ ආගමෙන ගුණාවිභත්තියො සදිස තථා සානං දස්සිතා

තාදිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා"ති සංසාදෙසං කත්වා "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" තාදිකිච්ච "ඝො රස්සං"න්ති ආකාරස්ස රස්සං කත්වා "සාගමො සෙ" තාදිකිච්ච "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච"ති සාගමෙ කතෙ රූපානි. ඉතරානි වුත්තනයසදිසානෙව

168 **සබ්බතො නං සංසානං.**

සබ්බතො සබ්බනාමතො නංවචනස්ස සංසානං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං, සබ්බාසං—සබ්බාසානං, යෙසං—යෙසානං, යාසං—යාසානං තෙසං—තෙසානං, තාසං—තාසානං, කෙසං—කෙසානං, කාසං—කාසානං, ඉමෙසං—ඉමෙසානං, ඉමාසං—ඉමාසානං, අමූසං—අමූසානං

නානන්ති කිමත්ථං? සබ්බස්ස, යස්ස, තස්ස, කස්ස එවං සබ්බත්ථ

"සබ්බතො නං සංසානං" ති කිමත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාමතො නංවචනස්ස සංසානං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණම්පියානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යො යෙව සං ච සානං ච = සංසානං ඉධ පන සබ්බග්ගහණං හෙට්ඨා අකාරතොති නියමෙත්වා වුත්තත්තා තදපගමකරණත්ථං

සබ්බෙසානන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බෙසං සබ්බෙසානන්ති සබ්බසද්දතො නංවචනං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" තාදිකිච්ච ඉමිනා නංවචනස්ස සංසානංආදෙසෙ කත්වා "සුහිස්වකාරෙ එ" තාදිකිච්ච "සබ්බනාමානං නම්හි ච"ති අකාරස්ස එත්තෙ කතෙ රූපානි සබ්බාසං සබ්බාසානන්ති සබ්බසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තතො නංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස සංසානමාදෙසෙ කත්වා අනකාරන්තත්තා එකාරාදෙසස්සම්ම කතෙ රූපානි ඉතරානි වුත්තනයසදිසානෙව කිංසද්දස්ස "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන කාදෙසොව විසෙසො.
අමූසං අමූසානන්ති එත්ථ "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" තාදිකිච්ච "සුනංහිසු ච" ති දීඝොව විසෙසො කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

169 **රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච**

සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු

රාජූසු, රාජූනං, රාජූහි, රාජූභි

සුනංහිසූති කිමත්ථං? රාජා

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං රාජෙසු, රාජානං, රාජෙහි, රාජෙභි.

"රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච" ති කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රාජුආදෙසො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං සබ්බග්ගහණං අත්ථවසා විභත්තිවිපරිනාමතො ඡට්

ඤාතාවසෙසෙන සම්බන්ධො හොති, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවි ඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

රජ්ජුති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රජ්ජුති රජසද්දතො සුවි භත්තිං කත්වා “සබ්බතො නං සංසානං” ත්‍යාදිකිච්චං ඉමිනා සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රජ්ජාදෙසං කත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” ත්‍යාදිකිච්චං “සුනංහිසු ච” ති දීඝං කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.* රජ්ජිති එත්ථ “ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා” ති ම්හාදෙසොව විසෙසො

රාජිනි කිමුදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සතිපි රාජසද්දෙ සමාදිනමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “බ්‍රහ්මත්තසඛ රාජාදිතො අමානං” ත්‍යාදිකිච්චං “ස්මිං ණෙ” ති සිතො ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

අඤ්ඤත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තල්ලොපෙසනෙනා වග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති අධිප්පායො. තත්ථ ච අවධාරණං නාම භෙදො වුත්තනයෙන සම්පිණ්ඩනං. රජ්ජුසාදීනි තදුදාහරණානි, තෙසම්පන රාජසද්දතො සමාදයො කත්වා සතිපි රාජසද්දතො සමාදිම්හි වග්ගහණෙනිමිනාදෙසමකත්වා අඤ්ඤත්ථානං අකාරස්ස “සුහිසුභකාරෙ එ” ති එකාරාදෙසං කත්වා, ඉතරස්ස අකාරස්ස භෙදො වුත්තනයෙන දීඝෙ කතෙ රූපානි

170 සබ්බස්සිමස්සෙ වා

සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරො හොති වා සුනංහි ඉච්චෙතෙසු
එසු—ඉමෙසු, එසං—ඉමෙසං, එහි—ඉමෙහි
ඉමස්සාති කිමත්ථං? එතෙසු, එතෙසං, එතෙහි

“සබ්බස්සිමස්සෙ වා” ති ඉදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරො හොති සුනංහි ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු විසෙසෙතාති සම්බන්ධො, වචනත්ථම්පිදං සුනංහිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පුන සබ්බග්ගහණමිමස්සෙවාති වුත්තෙන “සුහිසුභකාරෙ එ, සබ්බනාමානං නම්හි ච” ති කිච්චමෙතස්ස විහිතත්තා ඉමසද්දස්ස විසෙසෙන එතස්සෙදන්ති සංසා සියා, තං නිවත්තනත්ථං

එසුතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එසුති ඉමසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමිමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. එසං එහීතිම්හිපි වුත්තනයෙනෙව, එසන්ති එත්ථ වුත්තනයෙන සංවච්චනස්ස සමාදෙසොව විසෙසො. ඉතරානි ව්‍යග්ගහණඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

එතෙසුතාදීනි කිමුදාහරණානි, එතසම්පන එතසද්දතො සමාදයො කත්වා අඤ්ඤත්ථානං “සුහිසුභකාරෙ එ” ති එකාරාදෙසං කත්වා ඉතරස්ස නංවිභත්තිස්ස “සබ්බනාමානං නම්හි ච” ති එකාරාදෙසං කත්වා සංහො නංවචනස්ස වුත්තනයෙන සමාදෙසෙ කතෙ රූපානි

* වුත්තාදිනයො ඊපං

171. අනිමි නාම්හි ච.

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනඉමි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නාම්හි විභත්තිම්හි

"අනෙන ධම්මදානෙන සුඛිතා හොතු සා පජා,
ඉමිනා බුද්ධපූජෙන පත්වාන අමතං පදං."

නාම්හීති කිමත්ථං? ඉමෙසු, ඉමෙසං, ඉමෙහි

චසද්දග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

"අනිමි නාම්හි ච" තිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස නාම්හි විභත්තිම්හි අනඉමි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං, සබ්බග්ගහණං ච ඉමග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අන ච ඉමි ච = අනිමි, චන්දවිසයො විග්ගහො. චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං, අනෙකත්ථත්තා හි නිපාතානං.

අනෙන ඉමිනාතුදාහරණානි, තත්ථ ච අනෙනාති ඉමසද්දතො නාවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අනාදෙසං කත්වා අකාරන්තත්තා "අතො නෙනා"ති නාවචනස්සෙනාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව කිමුදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

172. අනපුංසකස්සායං සිම්හි

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනපුංසකස්ස අයමාදෙසො හොති සිම්හි විභත්තිම්හි

අයං පුරිසො, අයං ඉත්ථී

අනපුංසකස්සාති කිමත්ථං? ඉදං චිත්තං තිට්ඨති

සිම්හීති කිමත්ථං? ඉමං පුරිසං පස්සසි

"අනපුංසකස්සායං සිම්හි" තිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අනපුංසකත්තවාචකස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අයමාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං, සබ්බග්ගහණං ච ඉමග්ගහණං ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අයංතුදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ත්‍යධිකිච්චිමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අයමාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පුරිසො ඉත්ථීති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉදන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො සිවචනං කත්වා නපුංසකත්තවාචකත්තා ඉමිනාදෙසමකත්වා "ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ" ති ඉමසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ඉදමාදෙසෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච චිත්තන්ති නපුංසකලිඞ්ගත්ත විඤ්ඤාපනත්ථං, තිට්ඨතීති සන්තතත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. ඉමන්තිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

173. අමුස්ස මො සං.

අමුසද්දස්ස අනපුංසකස්ස මකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ වා සිම්හි විභත්තිම්හි.

අසු රාජා—අමුකො රාජා; අසු ඉත්ථී—අමුකා ඉත්ථී.

අනපුංසකස්සාති කිමත්ථං? අදුං පුප්ඵං විරොචති.

අමුස්සාති කිමත්ථං ? අයං පුරිසො තිට්ඨති
සිම්හීති කිමත්ථං ? අමුං පුරිසං පස්සසි

"අමුස්ස මො සං" ඉච්චාදිදං, අමුසද්දස්ස අනපුංසකත්තවාච කස්ස මකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ සිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිකවසෙන* වාග්ගහණං ච අනපුංසකග්ගහණං ච සිග්ගහණං ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍ය මෙව

අමුස්සුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා; අනපුංසකස්සායං සිම්හි" ත්‍යාදිකිච්චම්හා මකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. රූප ඉච්ඡිති අනපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං. අමුකො අමුකාති වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච අමුකොති අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථා" ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බතො කො" ති සසරං කකාරාගමං කත්වා "අතො නෙන" ත්‍යාදිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තාදිස මෙව; "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයෙ ච "සෙස තො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපො ච විසෙසො

අදුන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්දතො සිවචනං කත්වා නපුංසකත්තවාචකත්තා ඉමිතාදෙසමකත්වා "අම්හස්ස මමං සවි භත්තිස්ස සෙ, ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ" ත්‍යාදිකිච්ච "අමුස්සා දු" න්ති අමුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස අදුංආදෙසෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච පුරත්ථන්ති නපුංසකත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං, විරෙවත්ථිත් සනන්ත තතවිඤ්ඤාපනත්ථං අමුන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන අමුසද්ද තො අංවචනං කත්වා සතිපි අමුසද්දෙ අනපුංසකත්තෙ ච සිංකා ආභාවා ඉමිතාදෙසමකත්වා ද්විත්තපරෙන ලක්ඛණං කත්වා "අංමො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි" ති අංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං. තත්ථ ච පස්සසීති කම්මත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං ඉතරං පුබ්බසදිසං මෙව.

174. එතතෙසං තො

එතත ඉච්චෙතෙසං අනපුංසකානං තකාරො සකාරමාපජ්ජ තෙ සිම්හි විභත්තිම්හි.

එසො පුරිසො, එසා ඉත්ථී; සො පුරිසො, සා ඉත්ථී
එතතෙසන්ති කිමත්ථං? ඉතරො පුරිසො, ඉතරා ඉත්ථී
අනපුංසකානන්ති කිමත්ථං? එතං චිත්තං, තං චිත්තං; එතං රූපං, තං රූපං.

"එතතෙසං තො" ඉච්චාදිදං, එතත ඉච්චෙතෙසං අනපුංස කත්තවාචකානං තකාරො සකාරමාපජ්ජතෙ සිම්හි විභත්තිම්හීති

* මණ්ඩූකගතා, 82ද

ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අනපුංසකග්ගහණඤ්ච සිම්හිග්ගහණඤ්ච සංගහණත්ථ වත්තතෙ, අඤ්ඤෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව. එතාච ඉමා=එතිමා, තෙසං එතිමාසං.

එසොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එසොති එතසද්දතො සිවචනං කත්වා "අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො සං" ත්‍යාදිකිච්චමිනා තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. එසාති එත්ථ "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයො ච "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපො ච විසෙසො. ඉතරානි වුත්තසදිසානි. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. එතානීති එත්ථ "යොනං නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" ත්‍යාදිකිච්ච "සිං" ති පිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිකරණමෙව විසෙසො.

175. **තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ.**

තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස නත්තං හොති වා සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු

නාය—තාය, නං—තං, නෙ—තෙ, නෙසු—තෙසු, නම්හි—තම්හි, නාහි—තාහි, නාසු—තාසු

"තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ" කිමත්ථමිදං, තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස නත්තං හොති සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව අනන්තරසුත්තෙන සතිපි තග්ගහණෙ ඉධ තග්ගහණකරණං තසද්දස්සෙව සඞ්ගහණත්ථං.

නායාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච නායාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා "සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තතො නාවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො; එතතෙසං තො" ත්‍යාදිකිච්චමිනා තකාරස්ස නත්තං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ති නාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව. නන්ති තසද්දතො අංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන තකාරස්ස නත්තෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව. නෙති තසද්දතො පඨමායොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "වා ණ්‍යොපඨමො" ත්‍යාදිකිච්ච "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්සෙත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. දුතියාබහුවචනෙපි තංසදිසමෙව රූපං. නෙසූති තසද්දතො සුවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙත්තෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව. නම්හීති තසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නත්තෙ කතෙ "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මිංනො ම්හිආදෙ

සෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව ඤායති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි ච කතෙ තතො හිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන තකාරස්ස නත්තං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං මහාභිම්හි වා"ති හිවිභත්තියා භාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං, එත්ථ ඨපෙත්වා අන්තද්වයං ඉතරානි පුමනපුංසකසාධාරණත්තා තබ්බසෙන වුත්තානීති දට්ඨබ්බං අන්තද්වයම්පිත්ථිලිඞ්ගවසෙන වුත්තං.

176 සස්මාස්මිංස සාස්වත්තං

තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස සබ්බස්සෙව අත්තං හොති වා සස්මාස්මිංසංසා ඉච්චෙතෙසු සබ්බෙසු ලිඞ්ගෙසු

අස්ස—තස්ස අස්මා—තස්මා, අස්මිං—තස්මිං, අස්සං—තස්සං, අස්සා—තස්සා

තකාරස්සෙති කිමත්ථං? අමුස්සං, අමුස්සා

එතෙස්වීති කිමත්ථං? තෙසු, තෙසු

"සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං" කිමත්ථමිදං, තස්ස සබ්බනාමස්ස තකාරස්ස සබ්බස්සෙව අත්තං හොති සස්මාස්මිංසංසාසු විභත්තීසු සබ්බෙසු ලිඞ්ගෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච සබ්බග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච සබ්බත්ථගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අස්සාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ අස්සාති තසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො සබ්බස්සිමස්සෙ වා, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථා" තාදිකිච්චවිනා තසද්දස්ස අත්තෙ කතෙ "සාගමො සෙ' ති සාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාගහණඵලං, තං වුත්තසදිසමෙව අස්මාති මූලොදාහරණං, ඉතරං වාගහණඵලං තථා පුබ්බකානි* මූලොදාහරණානි, ඉතරානි වාගහණඵලානි, සබ්බානි තානි නයානුසාරෙන† සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව අස්සං අස්සාති තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිච කත්වා තතො ස්මිංවිභත්තියො කත්වා වුත්තනයෙන අත්තඤ්ච කත්වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, සබ්බතො කො" තාදිකිච්ච "ඝපතො ස්මිංසානං සංසා"ති ස්මිංසානං සංසාදෙසෙ කතෙ වුත්තනයෙන තසද්දස්ස අත්තෙ කතෙ "සාගමො සෙ" තාදිකිච්ච "සංසාසෙකවචනෙසු ච' ති සාගමෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි ච වාගහණඵලානි, තානි වුත්තසදිසානෙව

* පුබ්බපුබ්බකානි පෙළ † නයානුසාරෙන පෙළ

කිමුදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තසදිසානෙව.* අත්තභාවො ච ඉත්ථිවාචකලිඞ්ගවණ්ණනත්තා පසඞ්ගං කත්වා පත්තමාගමම. සංසාදෙසකරණව විසෙසො

177 ඉමසද්දස්ස ච

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනං හොති වා සස්මාස්මිංසංසා ඉච්චෙතෙසු සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු

අස්ස—ඉමස්ස, අස්මා—ඉමස්මා, අස්මිං—ඉමස්මිං, අස්සං—ඉමිස්සං, අස්සා—ඉමිස්සා

ඉමසද්දස්සාති කිමත්ථං? එතිස්සං, එතිස්සා
චසද්දග්ගහණං අනත්තමනුකඩ්ඪනත්ථං

“ඉමසද්දස්ස ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස සස්මාස්මිංසංසාසු විභත්තීසු සබ්බත්ථ ලිඞ්ගෙසු අනං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සබ්බග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච සබ්බත්ථග්ගහණඤ්ච සස්මාස්මිංසංසාග්ගහණඤ්ච අනග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව චග්ගහණමත්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

අස්සාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අස්සාති ඉමසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා “සබ්බස්සිමස්සෙ වා, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ; සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං” ත්‍යාදිකිච්චං ඉමිනා ඉමසද්දස්ස අනං කත්වා “සාගමො සෙ”ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං අස්මාතාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව එතිස්සන්ති කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

178 සබ්බතො කො

සබ්බතො සබ්බනාමතො කකාරාගමො හොති වා සිම්හි විභත්තිම්හි

සබ්බෙකො, යෙකො, සෙකො, අමුකො, අසුකො
වාති කිමත්ථං? සබ්බො, යො, සො, කො
සබ්බනාමතොති කිමත්ථං? පුරිසො
පුන සබ්බතොග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි කකාරාගමො හොති
හීනකො, පොතකො

“සබ්බතො කො” කිමත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාමතො කකාරාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව “සබ්බතො නං සංසානං”ති එත්ථ සතිපි සබ්බතොග්ගහණෙ පුන සබ්බතොග්ගහණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති

---

* හෙට්ඨා වුත්තානි, තානි වුත්තසදිසානෙව සීහළ

සබ්බකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සබ්බකොති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්‍වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්‍ථා" ත්‍යාදිකිච්චමිහ සස්සරං සකාරාගමං කත්‍වා "අතො නෙනා" ත්‍යාදිකිච්ච 'සො' ති සිංසෙසාකාරාදෙසං කත්‍වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං සෙකොත්‍යාදීනි වුත්තනයානෙව කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

179 ඝපතො ස්මිංසානං සංසා

සබ්බතො සබ්බනාමතො ඝපසඤ්ඤෙහි ස්මිංස ඉච්චෙතෙසං සංසාදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

සබ්බස්සං, සබ්බස්සා, සබ්බායං, සබ්බාය, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා, ඉමායං, ඉමාය, අමුස්සං, අමුස්සා, අමුයං, අමුයා

සබ්බනාමතොති කිමත්ථං? ඉත්ථියං, ඉත්ථියා

ස්මිංසානන්ති කිමත්ථං? අමුයො

"ඝපතො ස්මිංසානං සංසා" ති මත්ථමිදං, සබ්බතො සබ්බනාමතො ඝපසඤ්ඤෙහි ස්මිංසානං විභත්තීනං සංසාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං. විකප්පනාති ඤාපනත්ථං ති පදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච සබ්බග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බස්සන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සබ්බස්සං සබ්බස්සානි සබ්බසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්‍වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්‍වා තතො ස්මිංසවිභත්තියො කත්‍වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉත ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ත්‍යාදිකිච්ච "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්‍වා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, තස්ස වා නත්තං සබ්බත්‍ථ, සබ්බතො කො" ත්‍යාදිකිච්චමිහ ස්මිංසානං සංසාදෙසෙ කතෙ "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝො රස්සං" ති ඝස්ස රස්සෙ කතෙ "සාගමො සෙ" ත්‍යාදිකිච්ච "සංසාස්වෙකවචනෙසු ච" ති සාගමෙ කතෙ රූපානි පච්ඡිමානං වෙ වාග්ගහණෙල්ලාති, තත්‍ථ ච සබ්බායන්ති සබ්බසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්‍වා වාග්ගහණෙන ස්මිංතො ඉමිනාදෙසමකත්‍වා 'ඝපතො ස්මිං යං වා" ති යමාදෙසෙ කතෙ රූපං සබ්බායාති සබ්බසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්‍වා සවිභත්තිස්ස වාග්ගහණෙනිමිනාදෙසමකත්‍වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝතො නාදීනං" ති ආයාදෙසං කත්‍වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉමිස්සන්ත්‍යාදීනි වුත්තනයානෙව, අමුස්සන්ත්‍යාදීසු "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණු වණ්ණා ඣලා" ත්‍යාදිකිච්ච "ඉත ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤාව තානිමිනාදෙසවිධානඤ්ච විසෙසො

ඉත්ථියං ඉත්ථියාති කිමුදාහරණානි, තානිපි වුත්තනයානෙව, සවිභත්තියා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු ඝතො නාදීනං' මිත්‍යාදි

කිච්ච "පතො යා" ති යාදෙසොව විසෙසො අමුයොතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

180 නෙතාහි ස්මිමායයා

එතාහි සබ්බනාමාහි සප්පසද්දෙහි ස්මිංවචනස්ස නෙව ආය යාදෙසා හොන්ති

එතිස්සං—එතායං, ඉමිස්සං—ඉමායං, අමුස්සං—අමුයං

ස්මිනති කිමත්ථං? තාය ඉත්ථියා මුඛං

එතාහීති කිමත්ථං? කඤ්ඤාය, වීණාය, ගඞ්ගාය, සද්ධාය

'නෙතාහි ස්මිමායයා' ති මිදං, එතාහි සබ්බනාමාහි පටිලද්ධසප්පසද්දෙහි ස්මිංවචනස්ස "ඝතො නාදීන" මිති ච "පතො යා" ති ච සම්පත්තා යෙ ආයයාදෙසා, තෙ නෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං සබ්බනාමග්ගහණඤ්ච සප්පතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අපෙත්ථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාව එත්ථ ච ස්මිනො ආයයාති වත්තබ්බෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එතිස්සන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතිස්සන්ති එතසද්දතො වුත්තනයෙන ආප්පච්චයාදිං කත්වා තතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "ඝතො නාදීන" මිති ආයාදෙසෙ සම්පත්තෙ "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො සප්පතො ස්මිංසානං සංසා" ත්‍යාදිකිච්ච මිනා පටිසෙධං කත්වා වුත්තනයෙන "සප්පතො ස්මිංසානං සංසා" ති සමාදෙසෙ කතෙ "සංසාසෙවකවචනෙසු ච" ත්‍යාදිකිච්ච "එති මාසඉ" ති අකාරස්සිකාරං කත්වා "සාගමො සෙ" ත්‍යාදිකිච්ච සංසාසෙවකවචනෙසු ච ති සාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං එතායන්ති එතසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්වා ආයාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "සප්පතො ස්මිං සං වා" ති ස්මිනො සමාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

තායාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තසද්දතො වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිං කත්වා තතො ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා ස්මිනො අභාවා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ත්‍යාදිකිච්ච "ඝතො නාදීන" මිති ආයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

181 මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිඅ

තස්මා මනොගණාදිතො ස්මිංනා ඉච්චෙතෙසං ඉකාරාකාරාදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං

මනසි—මනස්මිං, සිරසි—සිරස්මිං, මනසා—මනෙන, වචසා—වචෙන, සිරසා—සිරෙන, සරසා—සරෙන, තපසා—තපෙන, වයසා—වයෙන, යසසා—යසෙන, තෙජසා—තෙජෙන, උරසා—උරෙන තමසා—තමෙන

ස්මිංනානමිති කිමත්ථං? මනො, සිරො, තමො, කාමො, තෙජො.

ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංනානං ඉකාරාකාරාදෙසා හොන්ති.

බිලසි, බිලසා; පදසි, පදසා.

“මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ” තිමත්ථිදං, තස්මා මනොගණාදිතො ස්මිංනානං ඉආ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං විසෙසෙනාති සඤ්ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණම්හා අනුවත්තතෙ, අතෙතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ච මනොගණතො ස්මිංනානමිආති වුත්තෙනෙව සිද්ධෙ ආදිග්ගහණමත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං ගණිතබ්බමෙව ති මනොපපුත්තිනං සඞ්ගහනත්තො, තෙනාහ ඉහ චොපරි ච; ආදිග්ගහණෙනාති ආදි.

මනසිනාදිනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනසීති මනසද්දතො ස්මිං වචනං කත්වා “තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ” ත්‍යාදිතිච්ච ඉමිනා ස්මිංනො ඉකාරාදෙසං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “ස සරෙ වාගමො” ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සිරසි සිරස්මින්තිආදි වුත්තසදිසානෙව මනසාති මනසද්දතො නාවචනං කත්වා වුත්තනයෙනිමිනා නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා “ස සරෙ වාගමො” ති සකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච නාවචනස්ස “අතො නෙනා” ති එනාදෙසො ච සරලොපපකතිභාවො ච හොති ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව.

මනොනාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච මනොනි මනසද්දතො සි වචනං කත්වා සතිපි මනසද්දෙ ස්මිංනානමභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “අතො නෙනා” ති වත්තමානෙ “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව. ‘සද්දාධිකා අත්ථාධිකො හොති’ ති කත්වා තප්ඵලං දස්සෙතො ආදිග්ගහණෙනාති ආදිමාහ. බිලසිනාදීනි තදුදාහරණානි, තත්ථ ච බිලසීති බිලසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා මනොගණෙනෙව අසතිපි ඉධාදිග්ගහණෙන ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා “ස සරෙ වාගමො” ති එත්ථානුවත්තිතාදිග්ගහණෙන* සකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

182. සස්ස චො.

තස්මා මනොගණාදිතො සස්ස ච ඔකාරො හොති.

මනසො, තපසො, ථාමසො.

චසද්දග්ගහණෙන ‘අඛ්‍යාතමනසො කාලෙ’ ති ආදිසු මන සද්දතො සිස්ස ඔකාරාදෙසො හොති†. එවං ජමයි සමයි සංසිජ්ඣති, තං තං ඉධ චසද්දෙන කාතබ්බං.

---

* එත්ථාදිග්ගහණෙන, කථ්චි

† මනසා ඉකාරං මනොවචනං ඔකාරාකාරාදෙසො පොත්ථකෙසු නාදිසා පාඨො දිස්සති

(අබ්‍යග්ගං මනං යස්ස සො =) අබ්‍යග්ගමනසො නමංසො

"සස්ස චො" කිමත්ථමිදං, යස්මා මනොගණාදිතො සස්සොකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං මනොගණාදිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණෙන අබ්‍යග්ගමනසො නරොති ආදිසු මනසද්දතො සිවචනස්සොකාරාදෙසො හොති එවං යස්මිං යස්මිං ඨානෙ යං යං සිජ්ඣති, තං තං ඉධ චග්ගහණෙන කාතබ්බං

මනසො තපසොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනසොති මන සද්දතො සවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සකාරාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

183 එතෙසමො ලොපෙ

එතෙසං මනොගණාදීනමන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ විභත්ති ලොපෙ කතෙ

මනොමයං, අයොමයං, තෙජොසමෙන, තපොගුණෙන, සිරොරුහෙන

ආදිග්ගහණෙන* අඤ්ඤෙසමන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ

ආපොසමෙන, වායොසමෙන

ලොපෙති කිමත්ථං? පදසා, මනසා, තපසා යසසා, වචසා, එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"එතෙසමො ලොපෙ" කිමත්ථමිදං, එතෙසං මනොගණාදීනමන්තො ඔත්තමාපජ්ජතෙ විභත්තිම්හි ලුත්තෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. මනොගණාදිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව එත්ථ ච ලොපෙති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං, තථාපි විභත්තිලොපමෙවාධිප්පෙතන්ති ගහෙතබ්බං, න හි මනොගණාදීනමන්තො ලොපොපලබ්භති

මනොමයන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනොමයන්ති මන සද්දතො මනසා පකතන්ති අත්ථෙ "තප්පකතිවචනෙ මයො" ති මයප්පච්චයං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ ච සංගහණෙන පඤ්චමියා ලොපං කත්වා "මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිඅ" ත්‍යාධිකිච්චමිනා මනසද්දන්තස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා මනොමයසද්දස්ස තද්ධිතන්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "යොනන්තානි නපුංසකෙහි අතො නිච්ච" න්ත්‍යාධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වුත්තනයෙනෙව තෙජොසමෙනාති තෙජසා සමොති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ත්‍යාධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති සහ තප්පුරිසසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං

° ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති මරම්මපොත්ථකෙ දිස්සති න *විස්සය සමෙති

කත්වා ඉමිනා තෙජස්සුද්දන්තස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සමාසන්තා නාමම්පිච කත්වා තතො නාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන නාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරත්ථ වුත්තසදිසමෙව, තපොගුණෙනා ති එත්ථ තපොයෙව ගුණොති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති අධිකිච්ච "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සහ කම්මධාරයසඞ්ඛ්‍යාත සමාසකරණමෙව විසෙසො සිරෙරුහෙනාති එත්ථ පන සිරස්මිං රුහතීති විග්ගහො ච සමාසන්තතො ස්‍යුප්පත්තාදිකරණඤ්ච විසෙසො

අයොසමෙන වායොසමෙනාති ආදිග්ගහණඵලං, තත්ථ ච අයොසමෙනාති අයෙන සමොති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා' ත්‍යාධිකිච්ච "අමාදයො පරපදෙහි" ති සහ තප්පුරිසසඞ්ඛ්‍යාත සමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා අසතිපි මනොගණත්තෙ ඉධාදිග්ගහණෙන අයසද්දන්තස්සොකාරාදෙසං කත්වා තෙනාවචනං කත්වා තතො නාවචනස්සෙනාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වුත්තසදිසමෙව නණ්හාදිග්ගහණසභාවා ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති න වත්තබ්බන්ති න න වත්තබ්බං, යථා හි, අසතිහි වාග්ගහණෙ පුබ්බසුත්තතො අනුවත්තමානං වාග්ගහණං සන්ධාය තත්ථ තත්ථ වාති කිමත්ථන්ති වුත්තං, එවම්පි අසතිපි ආදිග්ගහණෙ පුබ්බසුත්තතො අනුවත්තමානමාදිග්ගහණං සන්ධාය ආදිග්ගහණං කිමත්ථන්ති වුත්තන්ති කිමුදහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

184 ස සරෙ වාගමො

එතෙහි මනොගණාදීහි විභත්‍යාදෙසෙ සරෙ පරෙ සකාරාගමො හොති වා

මනසි, මනසා, වචසි, වචසා

වාති කිමත්ථං? මනෙන, තෙජෙන, යසෙන

සරෙති කිමත්ථං? මනො, තෙජො, යසො

පුනාදිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි සරෙ පච්චයෙ", පරෙ සකාරාගමො හොති

(මනසා පකතං කම්මං) මානසිකං, (වචසා පකතං කම්මං) වාචසිකං

"ස සරෙ වාගමො" ත්‍යස්මිම්පිදං, එතෙහෙව මනොගණාදීහි විභත්‍යාදෙසසඞ්ඛාතෙ සරෙ පරෙ සකාරාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං වාග්ගහණම්පිදං මනොගණාදිග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව එත්ථ ච සරෙති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන වුත්තං, විභත්‍යාදෙසසඞ්ඛාතස්සෙව සරස්සෙව සරෙති ගහිතභාවො දට්ඨබ්බො, කස්මාති චෙ, මනොගණාදිතො සරස්සාලබ්භතො, එතෙනාහ, විභත්‍යාදෙසෙ සරෙති

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව මනොගණාදීනි වාග්ගහණ ඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව මානසිකං වාචසිකන්ති ආදිග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච මානසිකන්ති මනසද්දතො මනසා පකතන්ති අත්ථෙ "යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ත්‍යාදිකිච්ච "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති ණිකප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොපං" ති ණම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤතරස්මිම්පි ආගමං කත්වා නෙතබ්බං තථා මානසිකසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

185 සන්තසද්දස්ස සො භෙ බො චන්තෙ

සබ්බස්සෙව සන්තසද්දස්ස සකාරාදෙසො හොති භකාරෙ පරෙ, අන්තෙ ච බකාරාගමො හොති

"සබ්භිරෙව සමාසෙථ සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං,
සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය සෙය්‍යො හොති න පාපියො"

"ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා
අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති,
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති
සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති"

සතං භූතො = සබ්භූතො, සතං භාවො = සබ්භාවො
භෙති කිමත්ථං? සන්තෙහි පූජිතො භගවා
චසද්දග්ගහණං ක්වචි සකාරස්සෙව පසිද්ධත්ථං
සතං කාරො = සක්කාරො, සතං කතො = සක්කතො

"සන්තසද්දස්ස සො භෙ බො චන්තෙ" තිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස සන්තසද්දස්ස සාදෙසො හොති භකාරෙ පරෙ, තතො බකාරාගමො හොති අන්තෙති සදූපදත්ථං ඡප්පදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. පුන සබ්බග්ගහණකරණං සස්සරග්ගහණත්ථං. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

සබ්භිරෙවත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්භීති සමු උපසමෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉත්‍යාදිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා වා "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති වා. "ගමඛණහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න" ති මකාරස්ස නත්තං කත්වා කිතකත්තා නාමත්තඤ්ච කත්වා තතො හිවිභත්තිං කත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති හිනො භාදෙසං කත්වා ඉමිනා සන්තසද්දස්ස සාදෙසං කත්වා අන්තෙ ච බකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං ඉතරෙ රූපං සබ්භූතො සබ්භාවොතිමෙසං සන්තභූතො සන්තභාවොති එත්ථ සන්තසද්දස්ස වුත්තවිධානෙ කතෙ රූපානි

ජනෙන්තීති කිමුදාහරණං, තං පුබ්බෙ දස්සිතමෙව. සන්තාරෙ සන්තතොති ව්‍යාකරණෙල්ලායි මතසම්මත සන්තකාරෙ සන්තක තොති එත් සන්තසද්දස්ස අසත්ථි හස්මිං ව්‍යාකරණෙන සාදෙසං කත්වා පරස්ස ච ඔකාරෙ කතෙ රූපානි

186 සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං

සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අමාපජ්ජතෙ වා

ගච්ඡං — ගච්ඡන්තො, මහං — මහන්තො, චරං — චරන්තො, තිට්ඨං — තිට්ඨන්තො, ඛාදං — ඛාදන්තො

ගච්ඡන්තාදීනන්ති කිමත්ථං? අන්තො, දන්තො, වන්තො, සන්තො

“සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං” ඉච්චෙතිදං, සිම්හි විභත්තිම්හි ගච්ඡන්තමහන්තචරන්තතිට්ඨන්තභුඤ්ජන්තජීවන්තඛාදන්ත සයන්තාදීනං න්තසද්දො අමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො. වත්තපදම්පිදං, වාගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විසයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ගච්ඡන්තොතිආදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීති මස්ස ලද්ධාගමසද්දිස්ස “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වා ත්වාන වා” ත්‍යාදිකිච්ච “වත්තමානෙ මානන්තා” ති අන්තපච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා ත්‍යන්තතා නාමිව කත්වා ගච්ඡන්තසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “ස සරෙ වාගමො” ත්‍යාදිකිච්ච මිනා න්තසද්දස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කත්වා “සෙසෙසු න්තුව” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං වාගහණෙල්ලං, තං වුත්තසදිසමෙව, වාගහණෙනාදෙසාභාවො ච “අතො නෙනා” ති වත්තමානෙ “සො” ති සිංස්සොකාරාදිත්ත ඡව විසෙසො. මහං චරං තිට්ඨං ඛාදන්තිමෙසං මහ පූජායං චර චරණෙ ඨා ගතිනිවත්තියං ඛාද භක්ඛණෙතිමෙසං වුත්තනයෙන අන්තපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. මහන්තො චරන්තො තිට්ඨන්තො ඛාදන්තොතිමානි වාගහණෙල්ලානි

අන්තොතිආදීති කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන අව රක්ඛණෙ දම දමනෙ වමු උග්ගිරණෙ සමු උපසමෙතිමෙසං වුත්තනයෙන අන්තපච්චයාදිං කත්වා “ගමවදනාදීනං ලුත්තබ්බාදිප්පච්චයෙ” ති ධාත්වන්තස්ස නකාරං කත්වා ආදිසද්දස්ස පකාරන්තවාචකත්තා ඉමෙසම්පි අඤ්ඤෙසම්පි වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි

187. සෙසෙසු න්තුව

එතෙසං ගච්ඡන්තාසද්දාදීනං න්තසද්දො න්තුපච්චයොව දට්ඨබ්බො සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසු.

ගච්ඡතො, මහතො, ගච්ඡති, මහති, ගච්ඡතා, මහතා

සෙසෙසූති කිමත්ථං? ගච්ඡං, මහං, චරං, තිට්ඨං, ඛාදං

"සෙසෙසු න්තුව" කිමත්ථමිදං, වුත්තං උපෙක්ඛා සෙසාසු විභත්තිසු ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො න්තුපච්චයොව දට්ඨබ්බොති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. ගච්ඡන්තාදීනං ගහණඤ්ච න්තසද්දග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගච්ඡතොතාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන ගමු ගතිම්හි මහ පූජායන්ති මෙසං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීනං වුත්තනයෙන "වත්තමානෙ මානන්තා"ති අන්තප්පච්චයං කත්වා පුබ්බස්ස ධාත්වන්තස්ස වුත්තනයෙන ච්ඡාදෙසං කත්වා ගච්ඡන්තමහන්තසද්දෙහි වුත්තනයෙන සස්මිංනාවිභත්තියො කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා න්තුම්ව කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා"ත්‍යාදිකිච්ච "තොතිතා සස්මිංනාසු"ති පටිපාටියා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොතිතාආදෙසෙ කතෙ රූපානි කිමුදාහරණානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

188 බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදිතො අංවචනස්ස ආනං හොති වා

බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මං, අත්තානං—අත්තං, සඛානං—සඛං, රාජානං—රාජං

අමිති කිමත්ථං? රාජා

"බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං" කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මඅත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදීහි අංවචනස්ස ආනමාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බ්‍රහ්මානන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මානන්ති බ්‍රහ්මසද්දතො අංවචනං කත්වා "ස සරෙ වාගමො"ත්‍යාදිකිච්චමිනා අංවචනස්ස ආනමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

රාජාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන රාජසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා සතිපි රාජසද්දෙ අංවචනස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "ස්‍යා ච"ති සිතො ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

189 ස්‍යා ච

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදිතො සිවචනස්ස ආ හොති

බ්‍රහ්මා, අත්තා, සඛා, රාජා, ආතුමා

"ස්‍යා ච" කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මාදීහි සිවචනස්ස ආකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. චග්ගහණං වචන*සිලිට්ඨත්ථං, වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං ච. බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බ්‍රහ්මාතාදීනි උදාහරණානි, තානි පන නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

° වාචා මරමව

190. **යොනමානො**

බ්‍රහ්මත්තසඛරාජ ඉච්චෙවමාදිතො යොනං ආනොආදෙසො හොති .

බ්‍රහ්මානො, අත්තානො, සඛානො, රාජානො, ආතුමානො

“යොනමානො” කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මාදිතො සරූපෙකසෙස වසෙන* ගහිතානං පඨමාදුතියාබහුවචනානං ආනොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිගණම්හානු වත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

බ්‍රහ්මානොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මානොති බ්‍රහ්ම සද්දතො යොවචනං කත්වා “බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං” ති වත්තමානෙ ඉමිනා යොවචනස්සානොආදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

191 **සඛාතො චායොනො**

තස්මා සඛාතො ච යොනං ආයොනොආදෙසා හොන්ති

සඛායො—සඛිනො

යොනමිති කිමත්ථං? සඛා

චසද්දග්ගහණං යොග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“සඛාතො චායොනො” කිමත්ථමිදං, සඛසද්දතො යොවචනා නං ආයොනො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපද මිදං යොනග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව චග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

සඛායො සඛිනොති උදාහරණානි, තත්ථ ච සඛායොති සඛසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ආයොආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරම්පන සඛතො යොවචනං කත්වා තස්සිමිනාව නොආදෙසං කත්වා “සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු” ති සඛාන්තස්ස ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

192 **ස්මිංඑ**

තස්මා සඛාතො ස්මිංවචනස්ස එකාරො හොති

සඛෙ

“ස්මිංඑ” කිමත්ථමිදං, සඛාතො ස්මිංවචනං එත්තමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං සඛග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සඛෙති උදාහරණං, තත්ථ පන සඛසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ස්මිංනො එකාරාදෙසං කත්වා සර ලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

---

* සරූපෙකසෙසවසෙන චෙව

193. බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච.
තස්මා බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච එකාරො හොති
හෙ බ්‍රහ්මෙ.
චසද්දග්ගහණං එකාරමනුකඩ්ඪනත්ථං

"බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච" කිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දතො පරස්ස ආලපනෙකවචනස්ස එකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. එග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

හෙ බ්‍රහ්මෙති උදාහරණං, තස්ස පන බ්‍රහ්මසද්දතො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ත්‍යාදිකිච්චං "ආලපනෙ ච" ති පඨමං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා "සම්මෙ" ත්‍යාදිකිච්චම්හිතා තස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හෙති ආලපනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං.

194. සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු.
තස්ස සඛාන්තස්ස ඉකාරාදෙසො හොති නොනානංස ඉච්චෙතෙසු
සඛිනො, සඛිනා, සඛීනං, සඛිස්ස
එතෙස්විති කිමත්ථං? සඛාරෙහි

"සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" කිමත්ථමිදං, සඛසද්දන්තස්ස ඉකාරො හොති නොනානංස ඉච්චෙතෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සඛිනොත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච සඛිනොති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. ඉතරෙසං සඛසද්දතො නානංසවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා සඛසද්දන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා පච්ඡිමස්ස "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බානීතෙ රූපානි කිමුදාහරණං උපරි ආවිභාවිස්සති

195. ආරෙ හිම්හි වා
තස්ස සඛාන්තස්ස ආරෙ හොති වා හිම්හි විභත්තිම්හි
සඛාරෙහි—සඛෙහි.

"ආරෙ හිම්හි වා" කිමත්ථමිදං, සඛසද්දන්තස්ස ආරාදෙසො හොති හිම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සඛාන්තග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සඛාරෙහීති උදාහරණං, තස්ස පන සඛසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හිඨිතකිච්චවිනා සඛසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙතෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

196. සුනමංසු වා.
තස්ස සඛාන්තස්ස ආරෙ හොති වා සුනංඅං ඉච්චෙතෙසු
සඛාරෙසු—සඛෙසු, සඛාරානං—සඛීනං, සඛාරං—සඛං.

“සුනංහිසු වා” තිමත්ථමිදං, සුනංහිං ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු සත්ථාන්තස්ස ආරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වාපදමිදං සන්තිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණං උභයෙසම්පි හෙට්ඨා වුත්තානමෙතෙතොත්තරත්‍ර නානුවත්තනත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං. භින්නයොගකරණං වචනගාරවපරිහාරත්ථං.

සත්ථාරෙසූතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාරෙසූති සත්ථුසද්දතො සුවචනං කත්වා “සත්ථාන්තස්සි නොනාසංසෙසු; ආරො හිම්හි වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සත්ථාන්තස්සාරාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන එත්ත කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. . තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉතරානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, එත්ථ ච නාම්හි විභත්තිම්හි “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” තාදිකිච්චං “සුනං හිසු ච” ති දීඝකරණඤ්ඤෙව විසෙසො සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

197. බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිනි
තස්මා බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොති.
බ්‍රහ්මනි.
තුසද්දග්ගහණෙන අබ්‍රහ්මතොපි ස්මිංවචනස්ස නි හොති.
කම්මනි, චම්මනි, මුද්ධනි

“බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිනි” තිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තුපදමිදං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

බ්‍රහ්මනීති උදාහරණං, තස්ස පන බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා තස්සිමිනා නිආදෙසෙ කතෙ රූපං. කම්මනි, චම්මනි, මුද්ධනීතිමානි තුග්ගහණඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

198. උත්තං සනාසු.
තස්ස බ්‍රහ්මසද්දස්ස අන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සනා ඉච්චෙතෙසු.
බ්‍රහ්මුනො, බ්‍රහ්මුනා.
සනාස්විති කිමත්ථං? බ්‍රහ්මා
උත්තමිති භාවනිද්දෙසො කත්ථචි අභාවං දීපෙති
බ්‍රහ්මස්ස.

“උත්තං සනාසු” තිමත්ථමිදං, බ්‍රහ්මසද්දස්සන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සනාසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. වීපදමිදං. බ්‍රහ්මග්ගහණමිත්ථ වසා විභත්තිවිපරිණාමතො ඡට්ඨන්තවසෙන ‘සම්බන්ධො’° හොති, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බ්‍රහ්මුනො බ්‍රහ්මුනාති උදාහරණානි, තත්ථ ච බ්‍රහ්මුනොති බ්‍රහ්මසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා බ්‍රහ්මසද්දන්තස්ස උත්තං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා

° සම්බන්ධො [illegible]

"ඣලතො සස්ස නො වා"ති සවිභත්තිස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

199. සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච

සත්ථුපිතාදීනමන්තො අත්තමාපජ්ජතෙ සිස්මිං, සිලොපො ච.

සත්ථා, පිතා, මාතා, භාතා, කත්තා

සිස්මින්ති කිමත්ථං? සත්ථුස්ස, පිතුස්ස, මාතුස්ස, භාතුස්ස, කත්තුස්ස.

චසද්දග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

"සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" කිමත්ථමිදං, සත්ථාදිනාමන්තස්ස අකාරාදෙසො හොති සිස්මිං විභත්තිම්හි, තතො සිලොපො ච හොතීති ඤාපනත්ථං පවපදමිදං. අත්ථො ච වියාසො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

සත්ථාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාති සාස අනුසිට්ඨිම්හීති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සාසතීති අත්ථෙ "සාසාදීහි රත්ථු"ති රත්ථුපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො"ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතො සිවිභත්ති. කත්වා ඉමිනා සත්ථු සද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. පිතාති පා රක්ඛණෙති ඉමස්ස පුත්තං පාතීති අත්ථෙ "පාදිතො රිතු"ති රිතුපච්චයං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ පිතුසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මාතාති මා මානෙතිමස්ස පුත්තං මානෙතීති අත්ථෙ "මාතාදීහි රතු"ති රතුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ මාතුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාතාති භාස ව්‍යත්තියං වාචායන්තිමස්ස දි ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුබ්බෙ භාසතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස කරොතීති අත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ත්‍යාදිතො "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා"ති තුපච්චයං කත්වා "තද්ධිතතනයෙන ලිඞ්ගත්තමහි" ත්‍යාදිතො "කරස්ස ච තත්තං තුම්හි" ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා වුත්තනයෙන කත්තුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සිස්‍යුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

200. අඤ්ඤෙස්වාරත්තං

සත්ථුපිතාදීනමන්තො අඤ්ඤෙසු වචනෙසු ආරත්තමාපජ්ජතෙ.

සත්ථාරං, පිතරං, මාතරං, භාතරං, සත්ථාරෙහි, පිතරෙහි, මාතරෙහි, භාතරෙහි

අඤ්ඤෙස්විති කිමත්ථං? සත්ථා, පිතා, මාතා, භාතා

ආරත්තග්ගහණෙන කත්ථචි උත්තං දස්සෙති

සත්ථුස්ස, පිතුස්ස, මාතුස්ස, භාතුස්ස.

"අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" කිමත්ථමිදං, අනන්තරෙ විහිතං[*] සිවිභත්තිං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙසු වචනෙසු සත්ථාදිනාමන්තො ආරත්තමා

---

[*] විහිතං. පිටල

පජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සත්ථුපිතාදිගණම්හාතු වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සත්ථාරන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාරන්ති සත්ථුසද්දතො අංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්පි කිච්චම්හිනා සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව*, සත්ථාරෙහීති ආදීසු "සුහිස්වකාරෙ එ" ති එත්තකරණඤ්ච "ආරෙ රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති රස්සකරණඤ්ච විසෙසො. සිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

201. වා නම්හි.

සත්ථුපිතාදීනමන්තො ආරත්තමාපජ්ජතෙ වා නම්හි විභත්තිම්හි.
සත්ථාරානං, පිතරානං, මාතරානං, භාතරානං
වාති කිමත්ථං? සත්ථානං, පිතූනං, මාතූනං, භාතූනං.

"වා නම්හි" කිමත්ථමිදං, සත්ථාදීනමන්තො ආරත්තමාපජ්ජතෙ නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සත්ථුපිතාදිගණඤ්ච ආරත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉදම්පන අනන්තරසුත්තෙන නිච්චසම්පත්තං විකප්පෙති.

සත්ථාරානන්තිආදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සත්ථානං පිතූනන්තිආදීනි වාගහණඵලානි, තත්ථ ච සත්ථානන්ති සත්ථුසද්දතො නංවචනං කත්වා "වා නම්හී"ති අසතිච්ච "සත්ථුනාත්තඤ්ච" ති සත්ථුසද්දන්තස්සත්තං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති අනුවත්තිත්වා "සුනංහිසු ච" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරෙසං දීඝොව හොති.

202. සත්ථුනාත්තං ච.

තස්ස සත්ථුසද්දස්ස අන්තො සරො අත්තං හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි.

සත්ථානං, පිතානං, මාතානං, භාතානං, ධීතානං, කත්තානං.
වාති කිමත්ථං? සත්ථාරානං, පිතරානං, මාතරානං, භාතරානං, ධීතරානං.

චසද්දග්ගහණං අඤ්ඤස්මිම්පි සඞ්ගහණත්ථං, සත්ථුසද්දතො අඤ්ඤස්මිම්පි පිතාදිසද්දානං සඞ්ගහණත්ථං චසද්දග්ගහණං කතං.

"සත්ථුනාත්තං ච" කිමත්ථමිදං, සත්ථුසද්දන්තස්ස අත්තං හොති නම්හි විභත්තිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං.† නංගහණඤ්ච වාගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චග්ගහණං අඤ්ඤස්මිම්පි සඞ්ගහණත්ථං. නනු සත්ථාදිග්ගහණමෙවෙත්ථානු වත්තතෙ, අථ කිමත්ථං සත්ථුග්ගහණං කතං. අඤ්ඤස්මිං සඞ්ගහණත්ථං වා‡ අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථන්ති. සතිපි සත්ථාදිග්ග

* වුත්තනයානෙව, සීහල † චතුප්පදමිදන්ති වණ්ණනාසු වුත්තං
‡ අඤ්ඤස්සං සඞ්ගහණත්ථං චකාරොපෙතීති-සීහල

හණං* සත්ථුසද්දමෙව සරූපෙන ගහෙත්වා ඉතරෙසං ඉතර වසෙන ගහණං සද්දන්තරෙදෙසවිනිමුත්තො සත්ථුසද්දො සියා තම්හි විභත්තිම්හි, තදා තදන්තස්සත්තං හොතෙව, ඉතරෙසම්පන අන්ත විනිමුත්තොපි පයොගො සියාති දීපෙති, අඤ්ඤථා සබ්බසම්පි සමානරූපප්පසඞ්ගො සියා පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අත්ථප්පකාසවිඤ්ඤාපනං.

සත්ථානත්තාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

203. උ ස්මිං සලොපො ච

සත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීනං අන්තස්ස උත්තං හොති ස්මිං, සලොපො ච හොති වා

සත්ථු—සත්ථුස්ස—සත්ථුනො දිස්සතෙ පරිභොගො වා, පිතු—පිතුස්ස—පිතුනො දිස්සතෙ පරිග්ගහො වා, මාතු—මාතුස්ස—මාතුනො දිස්සතෙ පරිග්ගහො වා

චසද්දග්ගහණං දුතියස්සම්පිණ්ඩනත්ථං

"උ ස්මිං සලොපො ච" කිමත්ථමිදං, සත්ථුපිතාදිනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සවිභත්තිම්හි, තතො සවිභත්තිස්ස ලොපො ච හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං. සත්ථුපිතාදිග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව සත්ථුනා දීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථූති සත්ථුසද්දතො සවිභත්තිං. කස්මා "සත්ථුපිතාදීනමා ස්මිං සිලොපො චෙ" ති වත්තබ්බෙ "අඤ්ඤෙසු ස්වාරත්ත' න්ති සත්ථුසද්දන්තස්සාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ තං බාධෙත්වා තමෙවාධිකිච්චවිහිතා සත්ථුසද්දන්තස්ස උත්තං කත්වා සවිභත්තිම්පි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව, තත්ථ පන "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමො ච "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සවිභත්තිස්ස නොආදෙසො ච විසෙසො

204. සකමන්ධාතාදීනං ච

සකමන්ධාතු ඉච්චෙවමාදීනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ ස්මිං, සලොපො ච හොති

සකමන්ධාතු ඉව අස්ස රජ්ජතො විභවො, එවං කත්තු ගන්තු ධාතු ඉච්චෙවමාදි.

පුනාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං? නිච්චදීපනත්ථං.

සකමන්ධාතු

චසද්දග්ගහණං දුතියත්ථලොපසම්පිණ්ඩනත්ථං.

"සකමන්ධාතාදීනං ච කිමත්ථමිදං, සකමන්ධාතාදිනමන්තො උත්තමාපජ්ජතෙ සවිභත්තිම්හි, තතො සවිභත්තිස්ස ලොපො ච හොතීති ඤාපනත්ථං. විදමිදං අනන්තරසුත්තවිකප්පනිවත්තනත්ථං, අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ සති ආරම්භො නිච්චවිධානත්ථං.

සකමන්ධාතුනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සකමන්ධාතූති සක මන්ධාතුසද්දතො සවිභත්ති. තස්මා පෙත්ථ විභත්තං සකාරාදෙස

* සත්ථුද්දිස්සාහරණ සිංහල

සම්පත්තෙ තං බාධෙත්වා අනන්තරසුත්තවිහිතකිච්චම්පිනා උත්තං කත්වා සවිභත්තිම්හි ලුත්තන රූපං. ඉතරත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

205 තතො යොනමො තු

තතො අරියාදෙසතො සබ්බෙසං යොනං ඔකාරාදෙසො හොති සත්ථාරො, පිතරො, මාතරො, භාතරො, කත්තාරො, වත්තාරො.
තුසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි යොනං ඔකාරො හොති
චතුරො ජනා, ගාවො, උභො පුරිසා, ගචෙජා.*

"තතො යොනමො තු" කිමත්ථමිදං, තතො ආරාදෙසතො යොනමොකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුසද්දමිදං. "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති ඉතො ආරග්ගහණමනුවත්ත† විභත්ති විපරිනාමිතො පඤ්චමීයන්තවසෙන සම්බන්ධො හොති, එත්ථ ච කිඤ්චාපි තතොති අනියමවසෙන වුත්තං ආරග්ගහණෙනෙව සම්බන්ධො හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං සති පයොගසිද්ධනයතො පයොගසිද්ධා සුභෙතාපදෙසතො ච අඤ්ඤා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව තුග්ගහණඵලං සසමෙව චනබත්

සත්ථාරොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ සත්ථාරොති සත්ථුසද්දතො යොවචනං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති වචනා මාතො "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤස්මාරත්ත" නති වචනමාතො දුතියා යොවචන සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව, කෙවලමෙත්ථ "අරෙ රස්සම් කාරෙ" ති වචනමාතො "පිතාදීනමසිම්හි" ති රස්සකරණමෙව නානත්තං

චතුරොත්‍යාදීනි තුග්ගහණඵලානි, තත්ථ චතුරොති චතුසද්දතො යොවචනං කත්වා තස්සිධ තුග්ගහණෙනොකාරාදෙසං කත්වා "වග්ග න්තං වා වග්ගෙ, මදු සරෙ" ති වචනමාතො "පවම්දන්තරලො චාගමො" ති වා ඛචාදිමජ්ඣුත්තාරනං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති වචනමාතො "ලොපු වුසිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" තිවා "සද්දුප්පන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "පච්ච යාදනිනා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා රකාරාගමෙ කතෙ "ඔ සරෙ ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙනුරාදෙසෙ වා කතෙ රූපං ගාවොති ගොසද්දතො යොවචනං කත්වා "ගාව සෙ" නාධිකිච්ච "යොසු ච" ති ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා දුතියා යොවචනසො කාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. උභොති උභසද්දතො යොවචනං කත්වා "යොසු කතනිකාර ච ච" ති එත්ථ වග්ගහණෙන විසග්ගස්සුකාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන යොවචන සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

* යොජ්කාසිවානි ටීකාගනතකොග කෙඳුම් ගජෝා ඉවචිතනාවිතහා වඤ්ඤනති
† අනඤ්ඤා, මරවව

206 තතො ස්මිං

තතො අරාදෙසතො ස්මිංවචනස්ස ඉකාරො හොති.

සත්ථරි, පිතරි, මාතරි, භාතරි, ධීතරි, කත්තරි, වත්තරි.

පුන තතොග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මාපි ස්මිංවචනස්ස ඉකාරාදෙසො හොති

භුවි.

"තතො ස්මිං" ඉච්චිදං, තතො අරාදෙසතො ස්මිංවචනස්සි කාරාදෙසො හොතීති ලක්ඛණං. තිපදමිදං. අරග්ගහණම්පනානු වත්තතෙ. සතිපි අනන්තරප්පත්තෙ තතොග්ගහණෙ ඉධ තතොග්ගහණකරණමඤ්ඤත්ථවිසයඤාපනත්ථං, තං සයමෙව වක්ඛති.

සත්ථරීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථරීති සත්ථුසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තනයෙනාරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො යොනමො තු" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා "ආරො රස්සමිකාරෙ" ති ආකාරස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

භුවීති තතොග්ගහණඵලං, තස්ස පන භූසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා ඉධ තතොග්ගහණෙන ස්මිනො ඉකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඌසඤ්ඤං කත්වා "ඛලාතවුවා සරෙ වා" ති ඌස්ස උවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

207. නා ආ.

තතො අරාදෙසතො නාවචනස්ස ආකාරාදෙසො හොති

සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා, කත්තාරා, වත්තාරා.

"නා ආ" ඉච්චිදං, තතො අරාදෙසතො නාවචනස්සාකාරාදෙසො හොතීති ලක්ඛණං. ද්විපදමිදං. අරග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සත්ථාරාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්ථාරාති සත්ථුසද්දතො නාවචනං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සි-ස්මිං සිලොපො ච" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො ස්මිං" ති වත්තමානෙ ඉමිනා නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, "ආරො රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති රස්සකරණමෙව විසෙසො

208 ආරො රස්සමිකාරෙ

ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ ඉකාරෙ පරෙ.

සත්ථරි, පිතරි, මාතරි, භාතරි, ධීතරි, වත්තරි, කත්තරි.

"ආරො රස්සමිකාරෙ" ඉච්චිදං, ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ ඉකාරෙ පරෙති ලක්ඛණං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ පන ඨානීපි ආරොති අධිප්පෙතො වුත්තො, ආකාරොව රස්සො

හොන්තීති දට්ඨබ්බං, තස්සෙව රස්සාපුරූපත්තා ; එවඤ්ච සති පයොග සිජ්ඣනතො පයොගසිද්ධියා පුබ්බාපරදෙසතො ච උදාහරණානි සෙසානි වුත්තානෙව

209 පිතාදීනමසිම්හි

පිතාදීනමාරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ අසිම්හි විභත්තිම්හි

පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා, පිතරෙ, මාතරෙ, භාතරෙ, ධීතරෙ

අසිම්හිග්ගහණං තොම්හි ඉකාරාදෙසස්ස ඤාපනත්ථං

මාතිතො, පිතිතො, භාතිතො, දුහිතිතො

“පිතාදීනමසිම්හි” තිමස්සිදං, පිතාදීනං ආරාදෙසො රස්සමාපජ්ජතෙ අසිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. විපදම්පිදං ආරග්ගහණම්ව රස්සග්ගහණම්ව වත්තතෙ, අත්ථො ච වියාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි සෙසානි වුත්තානෙව සිය්‍යා ආරාදෙසස්සා භාවා අසිවුද්ධි න වත්තබ්බාති එවං වචනං අනන්තරවිඤ්ඤෙය්‍ය පතඤ්ඤාතෙකානං, අසිම්හිග්ගහණං තොම්හි ඉකාරාදෙසස්ස ඤාපකන්ති

මාතිතොත්‍යාදීනි තදුදාහරණානි, තත්ථ ච මාතිතොති මාතු සද්දතො “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ” ති පඤ්චම්‍යත්ථෙ තොපච්චයං කත්වා “ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො” ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන උකාරස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි චිත්ත සදිසානෙව* දුහිතිතොතිදම්පන දුහපපූරණෙති ධාතුස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස තුලං පූරෙතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන “සබ්බතො ණ්වු ත්වාවී වා” ති තුපච්චයං කත්වා “සඤ්ඤාගමිකාරෙ” ති ඉකාරාග මං කත්වා දුහිතුසද්දතො වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යත්ථෙ තොපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

210 තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තං වා

තයාතයි ඉච්චෙතෙසං තකාරො ත්වත්තමාපජ්ජතෙ වා

ත්වයා—තයා, ත්වයි—තයි

එතෙසන්ති කිමත්ථං? තුවං—තවං

ඉති නාමකප්පෙ ඡට්ඨො කණ්ඩො

“තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තං වා” තිමස්සිදං, තයාතයීනං තකාරො ත්වත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වත්තුපාද මිදං අත්ථො ච වියාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ත්වයා ත්වයීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ත්වයාති තුම්හසද්දතො නා වචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි” තෑදීහිවච “නාම්හි තයාමයා” ති සවිභත්තිස්ස තුම්හ

* ඉතරානි තංසදිසානෙව සිපල

සද්දස්ස තයාදෙසං කත්වා තකාරස්ස ඉමිනා ඣාදෙසෙ කතෙ රූපං. තයීති තුම්හසද්දතො ස්මිංවිභත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ස්මිම්හි රඤ්ඤෙ රාජිනී" ත්‍යාදිකිච්ච "තුම්හාම්හාකං තයි මයි" ති සවිභත්තිස්ස තුම්හසද්දස්ස තයිආදෙසං කත්වා තකාරස්ස ඉමිනා ඣාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං නාමකප්පෙ තතියො පරිච්ඡෙදො

---

211. අත්තන්තො හිස්මිමනත්තං.

තස්ස අත්තන්තො අන්තො අනත්තමාපජ්ජතෙ හිස්මිං විභත්තිම්හි.

අත්තනෙහි—අත්තනෙභි.

අත්තන්තොති කිමත්ථං? රාජෙහි—රාජෙභි

හිස්මිනති කිමත්ථං? අත්තනා

අනත්තමිති භාවනිද්දෙසෙන අත්තසද්දස්ස සකාදෙසො හොති සබ්බාසු විභත්තිසු

සකො, සකා; සකං, සකෙ, ඉච්චාදි.

"අත්තන්තො හිස්මිමනත්තං" කිමත්ථමිදං, අත්තසද්දස්ස අන්තො අනත්තමාපජ්ජතෙ හිස්මිං විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අත්තනෙහි අත්තනෙභීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අත්තනෙහීති අත්තසද්දතො හිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා අත්තසද්දන්තස්ස අනාදෙසං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ" ති අකාරස්සෙත්තෙ කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති භාදෙසොව විසෙසො. සිද්ධූදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

212 තතො ස්මිංනි.

තතො අත්තන්තො ස්මිංවචනස්ස නි හොති

අත්තනි

තතොග්ගහණමවධාරණත්ථං. සකෙ පෙත්තිවිසයෙ.

"තතො ස්මිංනි" කිමත්ථමිදං, තතො අත්තන්තො ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්තග්ගහණම්පිහ සුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

අත්තනීති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ස්මිනො නිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

213 සස්ස නො.

තතො අත්තන්තො සස්ස විභත්තිස්ස නො හොති.

අත්තනො

"සස්ස නො" කිමත්ථමිදං, තතො අත්තසද්දතො සස්ස විභත්තිස්ස

නොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්තග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අත්තනොති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො සවිභත්තිං කත්වා තස්සානන්තරසුත්තද්වයමධිකිච්චිමිනා සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං.

214. ස්මා නා

තතො අත්තතො ස්මාවචනස්ස නා හොති

අත්තනා

පුනග්ගහණෙන තස්ස අත්තතො තකාරස්ස රකාරො හොති සබ්බාසු වචනෙසු.

(අත්තනි ජාතො පුත්තො) අත්‍රජො, අත්‍රජං.

“ස්මා නා” කිමත්ථමිදං, තතො අත්තසද්දතො ස්මාවචනස්ස නාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්තග්ගහණඤ්ච තතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව ස්මාස්ස නාති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපී” ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, සමාසනිද්දෙසො වා.

අත්තනාති උදාහරණං, තස්ස පන අත්තසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා “අත්තන්තො හිස්මිමනත්තං; තතො ස්මිනි” ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා ස්මාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං. නනු “අම්හතුම්හන්තු රාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව” ති අත්තසද්දතො ස්මාවචනස්ස නාදෙසොපලබ්භතෙව, අථ කිමත්ථමිදන්ති, සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භස්ස අඤ්ඤත්ථවිඤ්ඤාපනං හොති තෙනාහ; පුනග්ගහණෙන අත්තතො තකාරස්ස රකාරො හොති සබ්බාසු වචනෙසු, අත්‍රජොති සිද්ධපයොගකරණත්ථං භාවො උදාහරණන්ති හෙට්ඨා වුත්තාති.

215. ඣලතො ච.

ඣල ඉච්චෙතෙහි ස්මාවචනස්ස නා හොති

අග්ගිනා, දණ්ඩිනා; භික්ඛුනා, සයම්භුනා

ස්මාති කිමත්ථං? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

චසද්දග්ගහණං නාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

“ඣලතො ච” කිමත්ථමිදං, ඣලතො ච ස්මාවචනස්ස නා හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

අග්ගිනාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අග්ගිනාති අග්ගිසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති වත්තමානෙ “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ඣලසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ස්මාවචනස්ස නාදෙසෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩිනාති එත්ථාපි

එසෙව නයො, ' අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච " ති රස්සකරණමෙව විසෙසො ඉතරථයම්පි වුත්තසදිසමෙව, ලසඤ්ඤකරණමෙව විසෙසො

අගගයොතාදීනි තීනුදාහරණානි, තත්ථ ච අගගයොති අග්ගිසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඛිසඤ්ඤං කත්වා සමාවචන සභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "පචාදිනමත්තං" තාඩිකිච්ච "සො සචකතරසෙසා ඛො" ති ඛස්ස අත්ත කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව.

216 ඝපතො ස්මිං යං වා

තස්මා ඝපතො ස්මිංවචනස්ස යං හොති වා

කඤ්ඤායං—කඤ්ඤාය, රත්තියං—රත්තියා, ඉත්ථියං—ඉත්ථියා, වධුයං—වධුයා, යාගුයං—යාගුයා

"ඝපතො ස්මිං යං වා" කිමත්ථමිදං, තස්මා ඝපතො ස්මිංවචනස්ස යං හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

කඤ්ඤායන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කඤ්ඤායන්ති කඤ්ඤා සද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තතො කඤ්ඤාසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො"ති වත්තමානෙ "ආ ඝො"ති ඝසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ස්මිංවචනස්ස යමාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු"ති වත්තමානෙ "ඝතො නාදීනං"ති ස්මිංනො ආයාදෙසො ච සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො රත්තියන්ති රත්තිසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා' ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො"ති පසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා ස්මිංනො යමාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච" ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීනං"ති වත්තමානෙ "පතො යා'ති යාදෙසොව විසෙසො ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව, "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච' ති රස්ස කරණමෙව විසෙසො

217. යොනං නි නපුංසකෙහි

සබ්බෙසං යොනං නි හොති වා නපුංසකෙහි ලිඞ්ගෙහි

අට්ඨීනි—අට්ඨී, ආයූනි—ආයූ එවං දුතියා

නපුංසකෙහීති කිමත්ථං? ඉත්ථියො

"යොනං නි නපුංසකෙහි" කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසං යොනං නිආදෙසො හොති නපුංසකෙහි ලිඞ්ගෙහි පරෙසං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

අට්ඨීනි ආයූනීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අට්ඨීනීති අට්ඨිසද්දතො යො වචනං කත්වා අනන්තරසුත්තතොවිසිච්ඡවිතා තස්ස නිකාරාදෙසෙ

කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව ඉතරත්ථ ච වාගහණෙල්ලානි, තත්ථ ච අට්ඨීනි අට්ඨිසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති වත්තමානෙ "ඝපතො ච යොනං ලොපො" ති යොවචනස්ස ලොපං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ" න්ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව.

ඉත්ථියොති කිමුදාහරණං, තස්ස "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සකරණමෙව විසෙසො

218. අංතො නිච්චං

අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො යොනං නි හොති නිච්චං

සබ්බානි, යානි, තානි, කානි; භයානි, රූපානි

"අංතො නිච්චං" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො යොනං නිච්චං නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ඒකපදමිදං. අනන්තරසුත්තම්හා නුවත්තතෙ, අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සබ්බානීති යානීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බානීති සබ්බසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි සිද්ධිමිතා යොවචනස්ස නිආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

210. සිං.

අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො සිවචනස්ස අං හොති නිච්චං

සබ්බං, යං, තං, කං; රූපං.

"සිං" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තතො නපුංසකලිඞ්ගතො සිවචනස්ස අංආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. නපුංසකග්ගහණඤ්ච අතොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, සිස්ස අංති විග්ගහෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ති වත්තමානෙ "අමාදයො පරපදෙභි" ති සහ තප්පුරිසසඤ්ඤාය සමාසං කත්වා "නාමං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොප" න්ති වත්තමානෙ "වා පරො අසරූපා" ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා තතො ස්‍යාපත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ සිංති රූපසිද්ධි, අථවා සිංති පච්චත්තනිද්දෙසො, අංති උපයොගනිද්දෙසො, තදා වුත්තනයෙන සන්ධිවිධානඤ්ච හොති, අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සබ්බන්තිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බන්ති සබ්බසද්දතො සිවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි සිද්ධිමිතා සිවිභත්තියා අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව

220. සෙසතො ලොපං ගසිපි

තතො නිද්දිට්ඨලිඞ්ගතො සෙසතො ගසි ඉච්චෙතෙ ලොප මාපජ්ජන්තෙ

හොති ඉත්ථි, සා ඉත්ථී; හෙ දණ්ඩි, සො දණ්ඩී; හෙ සත්ථ,

සො සඛා; භො රාජ, සො රාජා.

සෙසතොති කිමත්ථං? පුරිසො ගච්ඡති.

ගසීති කිමත්ථං? ඉත්ථියා, සකුනස්ස.

“සෙසතො ලොපං ගසිපි” කිමත්ථමිදං, “සිං, සො, සංච, ආ සිම්හි., අං නපුංසකෙ., පුමන්තස්සා සිම්හි., සඛාතො ගස්සෙ වා, සතෙ ච., අවණ්ණා ච ගෙ, බ්‍රහ්මාතො ගස්ස ච” ති එවමාදීහි නිද්දිට්ඨං ඨපෙත්වා සෙසතො පර ගසි ඉච්චෙතෙ ලොපමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං, පචපදමිදං, අපිග්ගහණං දුතියත්ථං සම්පිණ්ඩෙති. අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

භොතීතිනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භොතීති භූ සත්තායමිති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “වත්තමානෙ මානන්තා” ති අන්තපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා භවන්තසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” තාධිකිච්ච “නදාදිතො වා ඊ” ති ඊපච්චයං කත්වා “ථාතුස්ස තම්හිකාරෙ” ති වත්තමානෙ “භවතො භොතො” ති භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා භොතීසද්දතො “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති වත්තමානෙ “ආලපනෙ ච” ති සිවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති රස්සං කත්වා ඉමිනා ගලොපෙ කතෙ රූපං. ඉත්ථීති ඉත්ථීසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා “භො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඝලපා රස්ස” න්ති රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. සාති තසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති ආපච්චයාදිං කත්වා තතො සිවිභත්තිං කත්වා “අනපුංසකස්සායං සිම්හි; අමුස්ස මො සං” තාධිකිච්ච “එතතෙසං තො” ති තකාරස්ස සකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉත්ථීති ඉත්ථීසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච” ති රස්සං කත්වා* සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. භොතීති සෙසා වුත්තනයෙන භවන්තසද්දම්හිය්‍යො දෙත්වා තතො ආලපනෙකවචනං කත්වා “භවතො භොතො” ති වත්තමානෙ “භො ගෙ තු” ති භවන්තසද්දස්ස භොආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. දණ්ඩීති දණ්ඩීසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා “භො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “ඝලපා රස්ස” න්ති රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව. සත්ථීති සත්ථුසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනාදිං කත්වා “භො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “අකාරපිතාද්‍යන්තානමා” ති සත්ථුසද්දන්තස්සාකාරාදෙසං

---

* “අඝො—රං—චෙ” ති රස්සෙ සම්පත්තෙ සාකච්ඡා අපිසද්දස්ස අවිසෙස කරණතො ච “න සිස්මිමනපුංසකානි” ති වුත්තත්තා වාසං සාදනං.

කත්වා "හො ගෙ තු; ඛිලපා රස්ස" ත්ති වත්තමානෙ "අකාරෙ වා" ති අකාරස්ස රස්සං කත්වා වුත්තනයෙන යලොපෙ කතෙ රූපං තථා රජති. සිමුදාහරණනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

221. සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච

සබ්බාසං විභත්තීනං එකවචනබහුවචනානං පඨමාදුතියාතතියාචතුත්ථීපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තමීනං ලොපො හොති, ආවුසොපසග්ගනිපාත ඉච්චෙවමාදීහි ච.

ත්වං පනාවුසො, තුම්හෙ පනාවුසො, පදසො ධම්මං වාචෙය්‍ය, විහාරං සෙච්ච උපගච්ඡන්ති

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.

ප පරා නි නී උ දු සං වි අව අනු පරි අධි අභි පති සු ආ අති අපි අප උප ඉති වීසතූපසග්ගා.

පහාරෙ, පරාභවො, නිහාරෙ, නීහාරෙ, උහාරෙ, දුහාරෙ, සංහාරෙ, විහාරෙ, අවහාරෙ, අනුහාරෙ, පරිහාරෙ, අධිහාරෙ, අභිහාරෙ, පතිහාරෙ, සුහාරෙ, ආහාරෙ, අතිහාරෙ, අපිහාරෙ, අපහාරෙ, උපහාරෙ එවං වීසතිඋපසග්ගෙහි ච

යථා තථා එවං ඛලු ඛො යත්‍ර තත්‍ර අථො අථ හි තු ච වා වො හං අහං අලං එව හො අහො හෙ රෙ අරෙ හරෙ ඉච්චෙවමාදීහි නිපාතෙහි ච යොජෙතබ්බා

"සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ඉච්චත්ථමිදං, ආවුසොසද්දතො ච උපසග්ගනිපාත ඉච්චෙවමාදීහි ච සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ලොපග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අසෙසො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වග්ගහණං "අසො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති එත්ථ විය අවධාරණත්ථං. උපෙච්ච අත්ථං සජ්ජන්තීති පාදයො උපසග්ගාති වුත්තා, පදනමාදිමජ්ඣාවසානෙසු නිපතන්තීති යථාදයො නිපාතාති වුත්තා.

ත්වං පනාවුසො තුම්හෙ පනාවුසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආවුසොති ආවුසොසද්දතො පඨමෙකවචනබහුවචනානි කත්වා අනන්තරසුත්තම්හි කිච්චම්හා තෙසු ලුත්තෙසු රූපං. පදසොති පදසොසද්දතො තතියෙකවචනං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ රූපං. සොති සොසද්දතො සත්තමෙකවචනං කත්වා තස්මිං ලුත්තෙ රූපං. පපරාති ආදිනා නයෙන උපසග්ග දස්සෙත්වා තෙසෙව නාමපදෙහි යොජෙත්වා දස්සෙතුං පහාරොත්‍යාදිමාහ, තත්ථ ච පහාරොති පපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස පසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා පහරණන්ති අත්ථෙ "විසරූපපදාදිතො ණෙ" ති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ත්ති ණමිති ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා පර

ලොපපකතිභාවාදිම් කත්වා පසද්දතො පරස්ස ඊවචනස්ස අනන්තර සුත්තමධික්කිච්චවිනා ලොපෙ කතෙ රූපං. සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

222 පුමස්ස ලිඞ්ගාදිසු සමාසෙසු

පුම ඉච්චෙතස්ස අන්තො ලොපමාපජ්ජතෙ ලිඞ්ගාදිසු පරපදෙසුපි සමාසෙසු

පුල්ලිඞ්ගං, පුම්භාවො, පුංකොකිලො

පුමස්සෙති කිමත්ථං? ඉත්ථිලිඞ්ගං, නපුංසකලිඞ්ගං

ලිඞ්ගාදිසූති කිමත්ථං? පුමිත්ථි

සමාසෙසූති කිමත්ථං? පුමස්ස ලිඞ්ගං

“පුමස්ස ලිඞ්ගාදිසු සමාසෙසු” තිමත්ථමිදං, පුම ඉච්චෙතස්ස අන්තො ලොපමාපජ්ජතෙ ලිඞ්ගාදීසු පරභූතෙසු සබ්බසමාසෙසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. ලොපගණනිහානුවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව පුමස්ස අ = පුමඅ ඉති විග්ගහං කත්වා වුත්තනයෙන ඡට්ඨීසමාසං කත්වා සරලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ලොපම්පෙක්ඛිත්වා ඡට්ඨන්තං කත්වා පුමස්සාති වුත්තං.

පුල්ලිඞ්ගන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුල්ලිඞ්ගන්ති පුමස්ස ලිඞ්ගන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඡට්ඨීසමාසං කත්වා “සෙසන්තො ලොපං ගසිපි” ති වත්තමානෙ ඉමිනා පුමන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන උකාරස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා “අමෙවා නිග්ගහීතං ඣලපෙහි” ති මකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති වත්තමානෙ “බ්‍යඤ්ජනෙ ච” ති නිග්ගහීතලොපං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ලකාරස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.* පුම්භාවොතිදම්පන තංසදිසමෙව, නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො. පුංකොකිලොති තංසදිසමෙව, පුමා ච සො කොකිලො චාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “විසෙසනෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො” ති කම්මධාරයසමාසොව විසෙසො. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

223. අං යමීතො පසඤ්ඤතො.

අංවචනස්ස යං හොති වා ඊතො පසඤ්ඤතො

ඉත්ථියං—ඉත්ථිං.

පසඤ්ඤතොති කිමත්ථං? දණ්ඩිනං, භොගිනං.

අමිති කිමත්ථං? ඉත්ථීහි

“අං යමීතො පසඤ්ඤතො” තිමත්ථමිදං, අංවචනස්ස යමාදෙසො හොති ඊතො පසඤ්ඤතො විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාසද්දානිමිත්තාදවත්තනතො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ ච ඊතොති පඤ්චමීපසඤ්ඤාපි ඉකාරවණ්ණෙ පවිසන්ති, පසඤ්ඤතොති ඊකාරම්පි ලිඞ්ගසඤ්ඤං පවිසති.

---

* සෙසං රූපසිද්ධිආදීසු පෙක්ඛිතබ්බං

ඉසීනන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඉසිසද්දතො නංවචනං කත්වා “අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා”ති අධිකිච්ච “ඝතෙ ඉසිඛ්‍ය පො”ති පසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා නංවචනස්ස සමාදෙසං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ව්‍යාසගහණත්ථං.

දණ්ඩිනං භොගිනන්ති කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිසද්දතො නංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා පසඤ්ඤත්තාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන රස්සං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “නං ඣතො කතරස්සා”ති නංවචනස්ස නාආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං නංසදිසමෙව. ඉසීනන්තිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

224. නං ඣතො කතරස්සා.

තස්මා ඣතො කතරස්සා නංවචනස්ස නාආදෙසො හොති.

දණ්ඩිනං, භොගිනං

ඣතොති කිමත්ථං? වෙස්සූනං.

කතරස්සාති කිමත්ථං? කුච්ඡිං.

“නං ඣතො කතරස්සා” කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා නංවචනස්ස නාආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. නංගහණම්පිනානුවත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව කතො රස්සො යස්ස සො = කතරස්සො, තස්මා කතරස්සා, ඣතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. වෙස්සූනන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන වෙස්සූසද්දතො නංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා “අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච”ති රස්සං කත්වා සතිපි කතරස්සා ලතො නංවචනෙ ඣතත්තාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා “අමෙහි නිග්ගහීතං ඣලපෙහි”ති නංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං. කුච්ඡීනන්තිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන කුච්ඡිසද්දතො නංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣතො නංවචනෙ කතරස්සත්තාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා වුත්තනයෙන නංවචනස්ස නිග්ගහීතෙ කතෙ රූපං.

225. යොනංනො.

සබ්බෙසං යොනං ඣතො කතරස්සා නොආදෙසො හොති.

දණ්ඩිනො, භොගිනො; හෙ දණ්ඩිනො, හෙ භොගිනො

කතරස්සාති කිමත්ථං? අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

ඣතොති කිමත්ථං? සයම්භුයො.

යොනන්ති කිමත්ථං? දණ්ඩිනා, භොගිනා

“යොනංනො” කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා යොනං නොආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ඣග්ගහණං ච කතරස්සග්ගහණං ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

දණ්ඩිනොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිනොති දණ්ඩී

සද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සං කත්වා අනන්තර සුත්තමධිකිච්චම්හා යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව

අග්ගයොහන්ත්‍යාදීති කිමුදාහරණනි, තත්ථ ච අග්ගයොති අග්ගිසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤං කත්වා සතිපි ඣතො යොවචනෙ කතරස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "පමාදීන මත්ත" න්ති වත්තමානෙ "යොසුකතරස්සො ඣො" ති ඣස්ස එත්ත කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව. සයම්භුතොතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන සයම්භුසද්දතො යොවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ලසඤ්ඤං කත්වා "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති රස්සං කත්වා සතිපි කතරස්සා ලතො යොවචනෙ ඣස්සාභාවා ච ඉමිනාදෙසමකත්වා "ලතො වොකාරො ච" ති එත්ථ කාරග්ගහණෙන යොවචනස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

226. ස්මිං නි

තස්මා ඣතො කතරස්සා ස්මිංවචනස්ස නි හොති
දණ්ඩිනි, භොගිනි
කතරස්සාති කිමත්ථං? ව්‍යාධිම්හි.

"ස්මිං නී" ති කිමත්ථමිදං, තස්මා ඣතො කතරස්සා ස්මිංවචනස්ස නිආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඣග්ගහණං ච කතරස්සග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

දණ්ඩිනීත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච දණ්ඩිනීති දණ්ඩිසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ඣසඤ්ඤාදිං කත්වා "නං ඣතො කතරස්සා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්මිනො නිආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව

ව්‍යාධිම්හීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ව්‍යාධිසද්දතො ස්මිංවචනං කත්වා වුත්තනයාකාරෙ සතිපි කතරස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා" ති ස්මිනො ම්හිආදෙසෙ කතෙ රූපං.

227. කිස්ස ක වෙ ච.

කිංවචනස්ස කො හොති වප්පච්චයෙ පරෙ
කව ගතොසි ත්වං දෙවානං පියතිස්ස
වසද්දග්ගහණෙන අවප්පච්චයෙ පරෙපි කො හොති.
කො තං නින්දිතුමරහති, කථං බොධෙසි ත්වං ධම්මං.*
වෙති කිමත්ථං? කුහිං ගතොසි ත්වං.

"කිස්ස ක වෙ ච" ති කිමත්ථමිදං, කිංවචනස්ස කාදෙසො හොති වප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

---

* සං. බොධිසු. ධම්ම. මජ්ඣ

ක්ව ගතොසීති උදාහරණං, තස්ස පන කිංසද්දතො සත්තම්‍යෙකෙ “ස්මිං තො පඨම්‍යෙකෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි” ති වත්තමානෙ “ක්‍වා ච ව” ති වපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා “ඝාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො” ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා “සර—පෙ—පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බ ඨිතෙ රූපං. අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං ව්‍යාකරණස්ස ච නිපාතනතො තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගන්තෙන අවපච්චයෙ පරෙපි කො හොතීති ආදිමාහ කො තත්ථ ආදීති ජෙත්වාදාහරණානි, තත්ථ ච කොති කිංසද්දතො සිවචනං කත්වා ඉධ ව්‍යාකරණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා “අතො නෙන” ති* වත්තමානෙ “සො” ති සිකොසාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කථන්ති කිංසද්දතො කෙන පකාරෙනාති අත්ථෙ “සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා” ති වත්තමානෙ “කිම්හි ථං” ති ථංපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා තතො නාමවතං කත්වා සෙසා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං.

කුතොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන කිංසද්දතො පඨම්‍යෙකෙ “ස්මිං තො පඨම්‍යෙකෙ” ති තොපච්චයං කත්වා සතිපි කිංසද්දෙ වපච්චයස්සාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා තංවෙවානිවත්තිව “කු හිංහංසු ච” ති වත්තමානෙ “ත්‍රතො ථෙසු ච” ති කිංසද්දස්ස කුආදෙසෙ කතෙ රූපං. නනු ව්‍යාකරණෙන භවිතබ්බමෙවාති න භවිතබ්බං. කස්මා “කිස්ස ක සබ්බත්ථා” ති වත්තබ්බෙ වෙති නියමකරණං යස්මා අනධිප්පෙතං,† තස්මා න හොතීති ඤාපනත්ථං. කිස්ස ක වෙති අවත්වා ව්‍යාකරණකරණං යස්මා පනාධිප්පෙතං,‡ තස්මා භවතෙවාති ඤාපනත්ථං.

228 කු හිංහංසු ච.

කිමිච්චෙතස්ස කු හොති හිංහං ඉච්චෙතෙසු පරෙසු

කුහිං ගච්ඡසි—කුහං ගච්ඡසි

චසද්දග්ගහණෙන හිචනංදචනංපච්චයෙසු පරෙසු අඤ්ඤත්ථා§ කු හොති

කුහිචනං—කුදචනං

“කු හිංහංසු ච” කිමත්ථමිදං, කිමිච්චෙතස්ස කුආදෙසො හොති හිංහං ඉච්චෙතෙසූති ඤාපනත්ථං. සිපදමිදං. කිංගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කුහිං කුහන්ති උදාහරණානි, තෙසම්පන කිංසද්දතො “ක්‍වචි තො පඨම්‍යෙකෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කිස්මා වො ච” ති වත්තමානෙ “හිංහංහිචනං” ති හිංහංපච්චයෙ කත්වා අනන්තර සුත්තමසිකිච්චමිනා කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා “ඝාදයො විභත්ති

---

* ඉදමපිතිච්ච, සිපල † අධිප්පෙතං, සිපල ‡ අනධිප්පෙතං, සිපල
§ අඤ්ඤත්ථාපි, මරම්ම

සඤ්ඤාදෙසො" ති හිංහංපච්චයානං විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්ත විභත්ත්‍යන්තත්තා විභත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි. වග්ගහණෙන කිං සද්දතො වුත්තාධිකාරමපෙක්ඛිත්වා "හිංහංහිඤ්චන" න්ති හිඤ්චනං පච්චයෙ කතෙ ක්‍වාදෙසො හොති, තෙන කුහිඤ්චනන්ති ආදීනි සිජ්ඣන්ති එවමඤ්ඤෙසුපි යොජෙතබ්බං ඉමස්සානන්තරං "සෙ සෙසු චෙ" ති සුත්තමයිතං

220 සෙසෙසු ච

කිමිච්චෙතස්ස කො හොති සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසු පරෙසු.

කො පකාරෙ කථං, කං පකාරං කථං

චසද්දග්ගහණං කකාරානුකඩ්ඪනත්ථං

"සෙසෙසු ච" කිමත්ථමිදං, සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසු කිමිච්චෙතස්ස කාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං මණ්ඩූකගතික කග්ගහණම්භානුවත්තනතො, යථාධිකතං කිංගහණඤ්ච වග්ගහණං කග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. "කිස්ස ක වෙ චෙ" තිමස්සානන්තරම්හිමස්ස වත්තබ්බෙපි ඉහොච්චාරණං මණ්ඩූකගතිපොපාධිකාර හොතීති ඤාපනත්ථං, පකති හෙසාචරියානං යථායථා වුච්චිමානෙ විනාව ගන්ථගරුතාභිප්පාය විඤ්ඤාපනං හොති, තථාතථා වත්වා අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

කො පකාරෙනාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච කොති කිංසද්දතො සිච්චනං කත්වා "කිස්ස ක වෙ චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කිං සද්දස්ස කාදෙසං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිලොසාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කථන්ති තතොව කො පකාරෙනාති අත්ථෙ "සබ්බනාමෙහි පකාර වචනෙ තු ථා" ති වත්තමානෙ "කිමිම්හි ථ" න්ති ථංපච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි චෙ" ති විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං කථන් අංවචනවසෙන වුත්තං, තථා කථන්ති ඉහ ච 'කො පකාරෙ කං පකාර' න්තිමායි ඉතරෙසම්පි වාක්‍යවසෙනොදාහරණවසෙන ච ගහිතානි.

යදි ඒ හානි කෙවලමිත්වාක්‍යානි භවෙය්‍යුං, වුත්තම්පිදං සෙසෙසු විභත්තිප්පච්චයෙසූති වුත්තත්තා සරූපෙන වත්වා පයොගවචනෙ සති ඌනතාපසඞ්ගො සියා කෙවලවචන උදාහරණානි භවෙය්‍යුං, විභත්තන්තං කථං කථන්ති න වත්තබ්බතාපසඞ්ගො සියාති. තශෙඨකපකාරෙනෙව පවත්තබ්බං, නොනසඨානි තථා භවිතුසඨා, යථා 'එකෙනොදස්සවෙන අබ්භෙතබ්බ ගරුපි සොතානි භවන්ති' ති. පච්ඡෙව, තස්මිදමෙවාභිසම්බ ඒතං "කිස්ස ක වෙ චෙ" ති එත්ථ වගාකංකෙනෙව සිජ්ඣ කතොති සිජ්ඣති, කථම්පිදං කිංවිතරණත්ථමිච්ඡිතන්ති. සිංච සතාරම්භො කිංවා වා හොති, අත්තනාථවිඤ්ඤාපනාය වා;

අයම්පනෙත්ථ නියමො, සචෙ කිංසද්දස්ස කාදෙසො හොති සෙසවිභත්ත්‍යප්පච්චයෙසු පරභූතෙස්වෙව, න තබ්බිරහිතෙසූති. තෙන කිංසද්දස්ස 'කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,* කිං තෙ වකතලි, කිං තෙ ජටාහි' ති ආදීසු කිංසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා "සෙස තො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ පරෙසං විභත්තිප්පච්චයාන මභාවා ඉමිනාදෙසො න හොතීති.† තත්ථ සෙසග්ගහණෙන විධාපි භවිතබ්බං නියමාභාවාති. අපෙච්ච නියමො සෙසසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා, යථාහි; යං කිඤ්චි දබ්බජාතිකං සමොධානෙත්වා තතො විසුමෙකං ගහෙත්වා සෙසං ඨපෙහීති වුත්තෙ යතො යං ගහිතං, තතො තමෙවාවසිට්ඨං සෙසං නාම, න සබ්බං, තථා ඉධාපි කිංසද්දස්ස පාටිපදිකත්තා තතො පරං භවිතබ්බා යෙ විභත්තිප්පච්චයා, තෙ සමොධානෙත්වා තතො චප්පච්චයස්ස විසුං ගහිතත්තා තදවසිට්ඨා විභත්තිප්පච්චයා සෙසා නාම හොන්තීති ගම්‍යතෙවං, කිංසද්දතො පරං භවිතබ්බානං විභත්තිප්පච්චයානං චප්පච්චයං ගහෙත්වා "කිස්ස ක වෙ ච" ති සුත්තං විසුං න වත්තබ්බං තස්සාපි පච්චයත්තා ඉමිනාව සිජ්ඣනතොති විසමොයං කථාමග්ගො, තථාපි භවතො පුඤ්ඤමෙවාවලම්බෙත්වා පරිහාරමෙත්ථ වක්ඛාම, යදි පන තං න වුත්තං භවෙය්‍ය, තිදමපනජ්ඣිතිං‡ භවෙය්‍ය සෙස සද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤස්ස චාපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවා. යදිපි වදෙය්‍යුං "කු හිංහංසු ච, ත්‍රතොථෙසු ච" ති සුත්තවයං වත්වා තදනන්තරං වුත්තෙ අපෙක්ඛිතබ්බා සන්තීති. තත්‍ර "සබ්බස්ස තස්සකාරො වා" තිමස්ස තොථග්ගහණං ඨපෙත්වා සෙසග්ගහණ මෙව අනන්තරත්තා වත්තතීති සඞ්කා සියා, අථාපි වදෙය්‍යුං, තම්පි වත්වා පච්ඡා න වත්තබ්බන්ති. තදපි "ත්‍රෙ නිච්ච" න්තිමස්ස "කිංගහණමනුවත්තතීති සඞ්කා සියා, න ච සක්කා කිංගහණමෙ වෙත්ථ නප්පීති වත්තුං, "කිස්ස ක වෙ ච" තිමස්ස න වත්තබ්බතා පටිඤ්ඤාතත්තා, "කු හිංහංසු ච" ති එත්ථ අධිප්පෙතස්සාපි "සබ්බ ස්සතස්සකාරො වා" තිමිනා බ්‍යවච්ඡින්නත්තා ච. යදි පන බ්‍ය වච්ඡින්නං සියා, ඉහානුවත්තිතස්ස උත්තරත්‍ර නානුවත්තනකාරණ භාවා වත්තිතබ්බමෙව. අථාපි ච වදෙය්‍යුං චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪ නත්ථං, තෙනානුකඩ්ඪිතං චොත්තරත්‍ර නානුවත්තතීති. තම්පන මග්ගිතබ්බං තත්‍ර කථම්පනිදං සුත්තං වත්තබ්බන්ති. යදිහි "කිස්ස කප්පච්චයෙසූ" ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, විභත්තිපරස්ස කිංසද්දස්ස න සියා විභත්තිනම්පච්චයත්තා, වුත්තො හි විභත්තිනම්පච්චය භාවො "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති එත්ථ විසුං විභත්තිග්ගහණං කුබ්බතාචරියෙන. යදි පන කිස්ස ක විභත්තියන්ති වුත්තං භවෙය්‍ය, තත්‍ර පන පච්චයපරස්ස න භවෙය්‍ය අවිභත්තිකත්තා කෙසඤ්චි පච්චයානං. යදි පන කිස්ස ක විභත්තිප්පච්චයෙසූති වුත්තං භවෙය්‍ය, තත්‍ර අපච්චයානං විභත්තීනං

---

* මුත්තකරීසපක්කං, මරටම † ඉමිනා ක දෙසො හොතීති, මරමම
‡ ඉදමප්පකාවජ්ජියං මරටම

පච්චයානඤ්ච අවිභත්තිනං "ස්‍යාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" ති පටිලද්ධවිභත්තිසඤ්ඤානං විභත්තිප්පච්චයානමෙවොපලබ්භනතො අවිභත්තිප්පච්චයවිවජ්ජනත්ථං විභත්තිග්ගහණං කතං, අපච්චය විභත්තිවිවජ්ජනත්ථං පච්චයග්ගහණං කතං, ස්‍යාදිවිභත්තිප්පච්චය සඞ්ගහණත්ථං උභයග්ගහණං කතන්ති සක්කා සියා, "කිස්ස ක වෙ ච, සෙසෙසු ච" ති ඉමෙහි සහ වුත්තියෙන කිංගහණෙන කිස්ස ක විභත්තිප්පච්චයෙසු'තිමස්ස ගරුතරත්තා ගන්ථගරුතාපසඞ්ගො ච සියා, තදෙ භෙසජ්ජසමුට්ඨිතරොගො වියාමොහභාවත්ථං වුත්තෙන ලක්ඛණෙන උප්පන්නො මොහභාවො අතෙකිච්ඡො සියා, තස්මා අපපාඨමෙතන්ති ඤත්වා කිංසද්දතො පරභූතෙසු සබ්බවිභත්තිපච්චයෙසු කිංසද්දස්ස කාදෙසභාවදීපනත්ථං "කිස්ස ක වෙ ච" ති වත්වා කදාචි අඤ්ඤත්ථාපි* හොතීති ඤාපනත්ථං චග්ගහණං කත්වා තෙනෙව කිමෙච්චදන්ති ආදිසුපි හොතීති සඞ්කානිවත්තනත්ථං ගීසම්කරණවසෙනෙවිදමාරද්ධන්ති දට්ඨබ්බං

230 ත්‍රතොථෙසු ච

කිමිච්චෙතස්ස කු හොති ත්‍රතොථ ඉච්චෙතෙසු

කුත්‍ර—කුතො—කුත්ථ

චසද්දග්ගහණං කිංසද්දමනුකඩ්ඪනත්ථං

"ත්‍රතොථෙසු ච" කිමත්ථමිදං, කිමිච්චෙතස්ස ත්‍රතොථ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු කුආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං කිංගහණවිනානුවත්තනතො කුග්ගහණඤ්ච, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, තත් පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කුත්‍රාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කුත්‍රාති කිංසද්දතො "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ' ති වත්තමානෙ "ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි" ති සත්තම්‍යත්ථෙ ත්‍රප්පච්චයං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච; කු හිං හංසු ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා "ස්‍යාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො" ති ත්‍රප්පච්චයස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා වුත්තවිභත්ත්‍යන්තත්තා විභත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කුතොති තතො ච "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ" ති තොප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. කුත්ථාති කිංසද්දතො "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ" ති වත්තමානෙ "ත්‍රථ සත්තම්‍යා සබ්බනාමෙහි" ති ථප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කිංසද්දස්ස කුආදෙසං කත්වා "පරද්විභාවො ඨානෙ" ති සදිසෙන ථකාරෙ සට්ඨිතෙන ථකාරස්ස "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති පඨමක්ඛරං ථකාරාවතානෙත්වා නෙතබ්බං තෙසං ඨිතනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං

231 සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා

සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති වා තොථ ඉච්චෙතෙසු

අතො—අත්ථ, එතො—එත්ථ

---

* අඤ්ඤත් පච්චයෙසු පි වරව

"සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති තොථ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වතුප්පදමිදං. උපරි "ත්‍රෙ නිච්ච" න්ති වුත්තත්තා තොථ ග්ගහණම්පිනානුවත්තතෙ, අයමත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අතො අත්ථාති උදාහරණානි, තෙසම්පන එතසද්දතො වුත්තනයෙන තොථප්පච්චයෙ කත්වා අනන්තරසුත්තෙනම්පිකිච්චම්හිතා එත සද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි. පච්ඡිමස්ස වෙභාවො වුත්තනයොව. ඉතරානි වෙ වාගහණෙල්ලානි, තෙසම්පන එත සද්දතො වුත්තනයෙන තොථප්පච්චයෙ කත්වා වාගහණෙනෙතම්හිතා දෙසම්කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිච කත්වා ගෙතබ්බං ගෙත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං.

232. ත්‍රෙ නිච්චං.

සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති නිච්චං ත්‍රප්පච්චයෙ පරෙ.

අත්‍ර

"ත්‍රෙ නිච්චං" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස අකාරො හොති ත්‍රප්පච්චයෙ නිච්චන්ති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තෙන ඒපෙක්ඛා වාගහණං ඉතරනිභානුවත්තතෙ, අයමත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අත්‍රාති එතසද්දතො වුත්තනයෙන ත්‍රප්පච්චයං කත්වා අනන්තර සුත්තම්පිකිච්චම්හිතා එතසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉමස්සානන්තරං "ඒ තොථෙසු වා" ති සුත්තමාරද්ධං.

233. ඒ තොථෙසු වා.

සබ්බස්සෙව එතසද්දස්ස එකාරො හොති වා තොථ ඉච්චෙතෙසු

එතො—අතො, එත්ථ—අත්ථ.

"ඒ තොථෙසු වා" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස එතසද්දස්ස එකාරාදෙසො හොති තොථ ඉච්චෙතෙසු විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපද මිදං. සබ්බග්ගහණඤ්ච එතග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අයං ච විගය හො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

එතොත්‍රාත්‍රදීනි උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සිද්ධත්තො කිමත්ථමෙතමිදං, න වෙසො පුරිම පාඨො.

234 ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච.

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස ඉකාරො හොති, ථංදානිහතොධ ඉච්චෙතෙසු.

ඉත්ථං, ඉදානි—ඉහ, ඉතො, ඉධ.

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං

"ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ථංදානිහතොධ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. වතුප්පදමිදං. "අයො රස්සමෙකවචනයොසුපි

වෙ"ති එත්ථ විය චග්ගහණමවධාරණත්ථං. සබ්බග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

ඉත්ථන්තාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉත්ථන්ති ඉමසද්දතො ඉමිනා පකාරෙනෙත්‍යත්ථෙ "සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා"ති වත්තමානෙ "කිම්හෙහි ථං"ති ථංපච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ථකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො නාවචනං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච"ති නාවචනස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉදානීති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා රහි ධුනාදානි ච"ති දානිපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනිමිනා ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉහාති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා හධා ච"ති හපච්චයං කත්වා ඉමසද්දස්සිමිනා ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතොති තතොව "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ"ති තොපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉධාති තතොව වුත්තනයෙන "ඉමස්මා හධා ච"ති ධපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

235. අ ධුනාම්හි ච

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස අකාරො හොති ධුනාම්හි පච්චයෙ පරෙ.

අධුනා.

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.

"අ ධුනාම්හි ච"ති කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසො හොති ධුනාපච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. චග්ගහණං අනන්තරෙ විය අවධාරණත්ථං. සබ්බග්ගහණඤ්ච ඉමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

අධුනාති උදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ"ති වත්තමානෙ "ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච"ති ධුනාපච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා; ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච"ති වත්තමානෙ ඉමිනා සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

236 එත රහිම්හි.

සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස එතාදෙසො හොති රහිම්හි පච්චයෙ පරෙ.

එතරහි

"එත රහිම්හී"ති කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව ඉමසද්දස්ස එතාදෙසො හොති රහිම්හි පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සබ්බග්ගහණඤ්ච ඉමග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

එතරහීති උදාහරණං, තස්ස පන ඉමසද්දතො වුත්තනයෙන "ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච" ති රහිපච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙ තස්සාකාරො වා; ඉමස්සිථංදානිහතොධෙසු ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉමසද්දස්ස එතාදෙසෙ කතෙ රූපං.

237. ඉත්ථියමතො ආපච්චයො

ඉත්ථියං වත්තමානා අකාරන්තතො ආපච්චයො හොති

සබ්බා, යා, සා, කා, කඤ්ඤා

"ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" තිමත්ථමිදං, ඉත්ථියං වත්තමානතො අකාරතො ආපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සබ්බාතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච සබ්බාති සබ්බසද්දතො ඉමිනා ආපච්චයං කත්වා "සරලොපො=මො=පකති" ති සර ලොපපකතිභාවං කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතූනාදිසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන නාමිච්ච කත්වා තතො සුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිවිභත්ති ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, "අනපුංසකස්සායං සිම්හි, අමුස්ස මො සං" න්ති වත්තමානෙ "එතෙතෙසංතො" ති සකාරාදෙසො ච "කිස්ස ක වෙ ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා තංමිවාධිකිච්ච "සෙසෙසු ච" ති වා කාදෙසො ච විසෙසො.

238. නදාදිතො වා ඊ

නදාදිතො වා අනදාදිතො වා* ඉත්ථියං වත්තමානා අකාරන්තතො ඊපච්චයො හොති

නදී, මහී, කුමාරී, තරුණී, වාරුණී, සඛී, හසී, ඉත්ථී

"නදාදිතො වා ඊ" තිමත්ථමිදං, ඉත්ථියං වත්තමානතො නදාදිතො වා අනදාදිතො වා ඊපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. ඉත්ථිග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වාග්ගහණමනදාදයො සම්පිණ්ඩෙති. නදො ආදි යස්ස සද්දස්ස සොයං=නදාදි, තතො ආදිසද්දො චෙත්ථ පකාරත්ථවාචකො.

නදීතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච නදීති නදසද්දතො අනන්තර සුත්තමධිකිච්චිමිනා ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

239. ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි

ණවණිකණෙය්‍යණන්තූහි ඉච්චෙතෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඊපච්චයො හොති

මානවී, පණ්ඩවී, නාවිකී, වෙනතෙය්‍යී, කුන්තෙය්‍යී, ගොතමී; ගුණවතී, සොවවතී†

* නදිස්සන්තමාහි 'අනදාදිතො වා' ති පදනී මරම්මපොත්ථකෙ

† සාවවතී මරවච

"ණවණිකණෙය්‍යණන්තූහි" කිමත්ථමිදං, ණවණිකණෙය්‍ය ණන්තු ඉච්චෙතෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඊප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. එකපදමිදං ඉත්ථිගහණඤ්ච ඊගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුව්‍යෙසදූයෙනච ණවො ච ණිකො ච ණෙය්‍යො ච ණො ච න්තු ච=ණවණිකණෙය්‍යණන්තුමෙවා, තෙහි ණවණිකණෙය්‍ය ණන්තූහි

මානවිනාවිකාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මානවීති මනුසද්දතො මනුනො අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ "ණවොපගවාදීහි" ති ණවප්පච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති අපච්චසද්දප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසංගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා "තෙසං ණො ලොප' න්ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසං යොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපත්තිය මප්පසඞ්ගෙ "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි" ති වුත්තත්තා අකාරස්සා කාරවුද්ධිං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා තෙනබ්බිං තෙත්වා මානවසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො, නදාදිතො වා ඊ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණවතො ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකති භාවාදිඤ්ච කත්වා තද්ධිතත්තා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපෙ ලුත්තෙ රූපං. පණ්ඩවීති පණ්ඩුසද්දතො පණ්ඩුනො අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන ණවප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. නාවිකීති නාවාය තර තීති අත්ථෙ නාවාසද්දතො "යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ති ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවවුද්ධියො කත්වා ණිකප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනාව ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්ප ත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

වෙනතෙය්‍යීති විනතාසද්දතො විනතාය අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ "ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි" ති ණෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපවුද්ධිසරලොපපකතිභා වාදයො කත්වා ණෙය්‍යප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කුන්තෙය්‍යීති කුන්තියා අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණෙය්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොතමීති ගොතමසද්දතො ගොතමස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා ණප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුණවතීති ගුණසද්දතො ගුණා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "ගුණාදිතො වන්තු" ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා වන්තුප්පච්චයන්තත්තා ඉමිනා ඊප්පච්චයං කත්වා "නදාදි තො වා ඊ" ති වත්තමානෙ "න්තුස්ස තමීකාරෙ" ති න්තුස්ස තකාරාදෙසං කත්වා තද්ධිතත්තා නාමඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තා දිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

240. පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී

පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ලිඞ්ගෙහි ඉනීපච්චයො හොති.

ගහපතානී, භික්ඛුනී, රාජිනී, හත්ථිනී, දණ්ඩිනී, මෙධාවිනී, තපස්සිනී.

“පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී” කිමත්ථමිදං, පතිභික්ඛුරාජ සද්දෙහි ච ඊකාරන්තෙහි ච ඉත්ථියං වත්තමානෙහි ඉනීපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ඉත්ථිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච පුබ්බසදිසොයෙව.

ගහපතානීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගහපතානීති ගහපති සද්දතො “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉනී පච්චයං කත්වා “පච්චාදිනමන්ත” ති වත්තමානෙ “පතිස්සිනීම්හී” ති පතිසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති වත්තමානෙ “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්සං ලොපෙත්වා “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා; ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ; දීඝං” ති වත්තමානෙ “පුබ්බො ච” ති දීඝෙ කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

භික්ඛුනීති භික්ඛුසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්සං ලොපෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රාජිනීති රාජසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං” ති පුබ්බසරෙ ලොපෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. හත්ථිනීති හත්ථිසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. දණ්ඩිනීති දණ්ඩීසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මෙධාවිනීති මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වීපච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො ඉනීපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. තපස්සිනීති තපසද්දතො තපො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “තපාදිතො සී” ති සීපච්චයං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං කත්වා තපස්සීසද්දතො ඉනීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

241. න්තුස්ස තමීකාරෙ.

සබ්බෙසම්පි න්තුපච්චයස්ස තකාරො හොති වා ඊකාරෙ පරෙ.

ගුණවතී—ගුණවන්තී, කුලවතී—කුලවන්තී, සතී සී—සන්තී මහතී—මහන්තී, භොතමාවතී—භොතමාවන්තී

“න්තුස්ස තමීකාරෙ” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙසම්පි න්තුපච්චයස්ස ඊකාරෙ පරෙ තකාරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. “නදාදිතො වා ඊ” ති ඉතො වාග්ගහණං මණ්ඩූකගතියානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො පුබ්බසදිසොයෙව

ගුණවතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගුණවතීතිදං තෙනා ව්‍යත්තං. ඉතරං වාක්‍යගහණෙලා, තා පුබ්බසදිසමෙව. කුලවතී කුලවන්තී .

තිමාති වන්තුප්පච්චයන්තානි සතිමන්තීති සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා ගුණවන්තීති එත්ථ වුත්තනයෙන ඊප්පච්චයාදිං කත්වා 'නදාදිතො වා ඊ' ත්‍යාදිකිච්චම්හි න්තුස්ස* තකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව මහන්ති මහ පූජායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා මහන්තසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො' ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊප්පච්චයං කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං 'ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තසද්දං න්තුම්ව කත්වා ඉමිනා න්තුස්ස තකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං තෙ රානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

242 භවතො භොතො

සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසො හොති ඊකාරෙ පරෙ ඉත්ථියං කතෙ

භොති අයෙ, භොති කඤ්ඤෙ, භොති ඛරාදියෙ

"භවතො භොතො" කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාදෙසො හොති ඊකාරෙ පරෙති ඤාපනත්ථං විපදමිදං ඊකාරග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

243 භො ගෙ තු

සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොආදෙසො හොති ගෙ පරෙ

භො පුරිස, භො අග්ගි, භො රාජ, භො සත්ථා භො දණ්ඩි භො සයම්භු

ගෙති කිමත්ථං? භවතා භවං

තුසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි වචනෙ සබ්බස්සෙව භවන්ත සද්දස්ස භොන්තභන්තභොන්තාභද්දභොතාභොතො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

භොන්ත, භන්ත, භොන්තො භද්ද, භොතා, භොතො ගොතමස්ස

"භො ගෙ තු' කිමත්ථමිදං, සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භො ආදෙසො හොති ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං භවන්ත ග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

"සද්ධිකා අභිසීලකා හොති" ති කත්වා තප්ඵලං දස්සෙන්තො තුග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි වචනෙ සබ්බස්ස භවන්තසද්දස්ස භොන්තභන්තභොන්තාභද්දභොතාභොතො ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ආහ

* ඊ යි වත්තවාරෙ සිකා න්තුස්ස" පිසල

භොන්ත ඉච්චාදීනි චත්තාරි සිද්ධි රූපානි, තත්ථ ච "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිලොපො හොති. භොතා භොතොති භවන්තසද්දතො නාසෙකවචනං ස්සෙකවචනඤ්ච කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං"ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව"ති න්තුඤ්ච කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා"ති වත්තමානෙ "භොතිතා සසිංනාසු"ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාතොආදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉධ තුග්ගහණෙන සබ්බස්සෙව භවන්තසද්දස්ස භොතාභොතොආදෙසෙ කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති වත්තමානෙ "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච"ති වා, "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති වා විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපානි. ඉමස්සානන්තරං "ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්සා"ති සුත්තමාරද්ධං.

244 ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්ස

භවන්ත ඉච්චෙතස්ස වකාරස්ස ඔභාවො හොති ක්වචි යො ඉච්චෙතෙසු

ඉමං භොන්තො නිසාමෙථ, භවන්තො වා

"ඔභාවො ක්වචි යොසු වකාරස්සා"ති කිමත්ථමිදං, භවන්තසද්දස්ස වකාරස්සොභාවො හොති ක්වචි යොසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. භවන්තග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

භොන්තොති භවන්තසද්දතො යොවචනං කත්වා "භවතො භොතො"ති වත්තමානෙ ඉමිනා වකාරස්සොකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන න්තුඤ්ච කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, සිං යොම්හි පඨමෙ"ති වත්තමානෙ "න්තුස්ස න්තො"ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ක්වචිග්ගහණඵලං. ඉමස්සානන්තරං "භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ"ති සුත්තමාරද්ධං.

245 භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ

සබ්බස්සෙව භදන්තසද්දස්ස භද්දන්තභන්තෙ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ක්වචි ගෙ පරෙ යොසු ච

හෙ භද්දන්ත — භන්තෙ — භදන්තා, වා

"භදන්තස්ස භද්දන්තභන්තෙ"ති කිමත්ථමිදං, භදන්තසද්දස්ස භද්දන්තභන්තෙ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ක්වචි ගෙ පරෙ යොසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ක්වචියොග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. අනන්තරසුත්තෙ තුග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣන්තො කිරත්ථෙකො වෙසො, න චෙසො පුරිමපාඨො.

246 අකාරපිතාද්‍යන්තානමා

අකාරො ච පිතාදීනමන්තා ච ආකාරත්තමාපජ්ජන්තෙ ගෙ පරෙ.

භො පුරිසා, භො රාජා, භො පිතා, භො මාතා, භො සත්ථා.

"අකාරපිතාද්‍යන්තානමා" කිමත්ථමිදං, අකාරො ච පිතාදීනමන්තො ච ආත්තමාපජ්ජතෙ ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං, ගෙගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භො පුරිසාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසාති පුරිසසද්දතො වුත්තනයෙන ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති ගසඤ්ඤං කත්වා "ගො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ පුරිසසද්දන්තස්සිමිනා ආකාරාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති ගසි ලුත්තෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව, උකාරස්ස ආකාරකරණමෙව විසෙසො.

247 ඣලපා රස්සං

ඣලප ඉච්චෙතෙ රස්සමාපජ්ජන්තෙ ගෙ පරෙ

භො දණ්ඩි, භො සයම්භු, භොති ඉත්ථි, භොති වධු

"ඣලපා රස්සං" කිමත්ථමිදං, ඣලප ඉච්චෙතෙ රස්සමාපජ්ජන්තෙ ගෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං ගෙගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච නත්ථි. ඉමස්මිං "අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච" ති ඉමිනාව සිජ්ඣති ඣලපානමඝත්තාති සිජ්ඣති, එවං සතිපි නියමකරණත්ථං, සිඛෙ සත්ථුරමෙහා නිගමාය වා භොති ඤාපනාය වා, අසම්පන්නත්ථ නියමො, සචෙ ගෙ පරෙ රස්සමාපජ්ජන්ති උපරි සුත්තවිසයං ඨපෙත්වා ඣලපා වා ති, තෙන භොති ආදිසු භොසද්දන්තස්ස ගෙ පරෙ න රස්සො හොති. දණ්ඩීති දණ්ඩීසද්දතො ආලපනෙකවචනං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා "ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති ඉවණ්ණස්ස ඣසඤ්ඤං කත්වා "භො ගෙ තු" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඣස්ස රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, ලපසඤ්ඤා කරණමෙව විසෙසො

248 ආකාරො වා

ආකාරො රස්සමාපජ්ජතෙ වා ගෙ පරෙ

භො රාජ—භො රාජා, භො අත්ත—භො අත්තා, භො සඛ—භො සඛා, භො සත්ථ—භො සත්ථා

ඉති නාමකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

"ආකාරො වා" කිමත්ථමිදං, ආකාරො රස්සමාපජ්ජතෙ ගෙ පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං ගෙගහණම්හානුවත්තතෙ රස්සගහණඤ්ච, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

හෝ රාජෙතාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච රාජෙති රාජසද්දතො ආලපනෙකවචනං කත්‍වා වුත්‍තනයෙන තස්ස ගසඤ්ඤං ච කත්‍වා “හෙ ගෙ තු” ති වත්‍තමානෙ “අකාරපිතාද්‍යන්තානමා” ති රාජ සද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්‍වා “හෙ ගෙ තු; ඣලපා රස්සං” න්ති වත්‍තමානෙ ඉමිනාකාරස්ස රස්සෙ කතෙ ගලොපෙ ච කතෙ රූපං. ඉතරං වාක්‍යපණ්ඩලං. සෙසානි තංසදිසානෙව.

සමත්‍තො මුඛමත්‍තදීපනියං චතුත්‍ථො කණ්ඩො

249. තොදාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො

(තො ආදි යෙසං පච්චයානං තෙ හොන්ති = තොදාදයො*)—තෙ පච්චයා තොදාදයො විභත්තිසඤ්ඤාව දට්ඨබ්බා.

සබ්බතො, යතො, තතො, කුතො, අතො, ඉතො; සබ්බදා, යදා, තදා, කදා, ඉධ, ඉදානි.

“තොදාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො” තිමස්ස සඞ්ඛිත්‍තවචනෙ, යථා පුරි සොතාදීසු විභත්‍යන්තත්‍තා න විභත්තියො හොන්ති වත්‍තබ්බා සසම්බන්ධිකස්සාභාවා, එවං පච්චයන්තෙසු තොපච්චයාදීනං සම්භූතත්‍තා වත්‍තබ්බාසම්බන්ධිස්සාභාවා පච්චයාදයො න හොන්ති, අතබ්බිසයත්‍තා අඤ්ඤවිභත්තියො වාති, සබ්බතොතාදීනි අනිප්ඵන්නානි භවෙය්‍යුං, තානි තාවකිරියාතොපසග්ගාධිකා සත්‍ථා සරූපං සාධිතාදිවිභත්තියාභිනිප්ඵන්නා සන්තීති විභත්‍යන්තං කිච්චෙඤ්ඤාත විභත්තිකරණෙන, තොදයො පච්චයා දුතියපච්චය පරියන්තා විභත්තිසඤ්ඤාව දට්ඨබ්බාති ඤාපනත්‍ථං. විපදමිදං. අධෙට්ඨා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සබ්බතොතාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සබ්බතොතිමස්ස සබ්බසද්දතො සබ්බස්මා අපසරන්තීති අත්‍ථෙ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්‍ථෙ” ති තොපච්චයං කත්‍වා යථාවුත්තනයෙන විභත්තිසාමාවෙපි ඉමිනා තොපච්චයස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරානි ට පුච්ඡෙඤ්ඤෙයානි. කුතොතිමස්ස කිංසද්දතො තොපච්චයං කත්‍වා “කිස්ස ක වෙ ච; කු හිංහංසු ච” ති වත්‍තමානෙ “තුවඨා ටෙසු ච” ති කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අතොති එත්‍ථ එතසද්දස්ස “ත්‍රතොථෙසු ච” ති වත්‍තමානෙ “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා” ති අකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. ඉතොති එත්‍ථ ඉමසද්දස්ස “ඉමිස්සිදංදානිහතොධෙසු ච” ති ඉකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. සබ්බදාතිමස්ස පන සබ්බසද්දතො සබ්බස්මිං කාලෙති අත්‍ථෙ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්‍ථෙ; ත්‍රථ සත්‍තම්‍යා සබ්බනාමෙහි; කාලෙ” ති වත්‍තමානෙ “කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං” ති දාපච්චයාදිං කත්‍වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඉතරානි සු විඤ්ඤෙය්‍යානි, කදාති එත්‍ථ කිංසද්දස්ස “කිස්ස ක වෙ ච” ති එත්‍ථ වග්ගහණෙන වා; සරෙපිචාපිච්ච “සෙසෙසු ච” ති වා කා

* ගෙ පොතේ ඵෙක තොදයො විරම

දෙසකරණඤ්ච, ඉධාති එත්ථ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ; ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි” ති වත්තමානෙ “ඉමස්මා හධා ච” ති ධප්පච්චය කරණඤ්ච විසෙසො ඉදානීති එත්ථ “ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ” ති වත්තමානෙ “ඉමස්මා රහි ධුනාදානි ච” ති දානිප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො

250 **ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ**

ක්වචි තොප්පච්චයො හොති පඤ්චම්‍යත්ථෙ

සබ්බතො, යතො, තතො, කුතො, අතො, ඉතො

ක්වචීති කිමත්ථං? සබ්බස්මා, ඉමස්මා

“ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ” කිමත්ථමිදං, ක්වචි තොප්පච්චයො හොති පඤ්චම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

251. **ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි**

ත්‍රථ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ සබ්බනාමෙහි

සබ්බත්‍ර—සබ්බත්ථ, යත්‍ර—යත්ථ, තත්‍ර—තත්ථ

“ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි” කිමත්ථමිදං, ත්‍රථ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තමියා අත්ථෙ සබ්බනාමෙහීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බත්‍ර සබ්බත්ථාතිමෙසං සබ්බසද්දතො සබ්බස්මින්ති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චමිනා ත්‍රථප්පච්චයෙ කත්වා තෙසං “ත්වාදයො විභත්තිසඤ්ඤායො” ති විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

252 **සබ්බතො ධි**

සබ්බ ඉච්චෙතස්මා ධිප්පච්චයො හොති ක්වචි සත්තම්‍යත්ථෙ

සබ්බධි—සබ්බස්මිං

“සබ්බතො ධි” කිමත්ථමිදං, සබ්බසද්දතො සත්තමියා අත්ථෙ ධිප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සබ්බධීතිමස්ස සබ්බසද්දතො අනන්තරසුත්තද්වයමධිකිච්චමිනා සත්තම්‍යත්ථෙ ධිප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

253 **කිස්මා වො** *

කිමිච්චෙතස්මා වප්පච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙ

ක්ව ගතොසි ත්වං දෙවානම්පියතිස්ස

“කිස්මා වො” කිමත්ථමිදං, කිමිච්චෙතස්මා වප්පච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

---

* වො වෙති, කත්ථචි

එත්ථාපි කිංසද්දතො “ස්මිං තො පච්චයෙසු ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහී” ති වත්තමානෙ දුතියා සත්තම්‍යෙව පච්චයං කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

254 හිංහංහිඤ්චනං

කිම්හාවච්චතස්මා හිංහංහිඤ්චනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

කුහිං—කුහං—කුහිඤ්චනං

“හිංහංහිඤ්චනං” ඉච්චාදිදං, කිම්හාවච්චතස්මා සත්තම්‍යත්ථෙ හිංහංහිඤ්චනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො, අත්‍ථගහණඤ්ච සත්තම්‍යත්ථගහණඤ්ච කිංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විග්ගහො ච

කුහිංකාදීනි උදාහරණානි, තෙසම්පන කිංසද්දතො “ස්මිං තො පච්චයෙසු, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කිස්ස ක වෙ ච” ති වත්තමානෙ දුතියා සත්තම්‍යෙව හිංහංහිඤ්චනපච්චයෙ කත්වා “කිස්ස ක වෙ ච” ති වත්තමානෙ “කු හිංහංසු ච” ති කිංසද්දස්ස කාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

255 තම්හා ච

තම්හා ච හිංහං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

තහිං—තහං

චසද්දග්ගහණං හිඤ්චනංගහණනිවත්තනත්ථං

“තම්හා ච” ඉච්චාදිදං, තසද්දතො හිංහං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙති අත්ථො. ඉදඤ්චිදං අත්‍ථගහණඤ්ච සත්තම්‍යත්ථගහණඤ්ච හිංහංගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බෙ යෙව චගහණං, හිඤ්චනංගහණනිවත්තනත්ථං.

තහිං තහං ති උදාහරණානි, තෙසම්පන තසද්දතො “ස්මිං තො පච්චයෙසු, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, හිංහංහිඤ්චනං” ඉති වත්තමානෙ දුතියා සත්තම්‍යෙව හිංහංපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

256 ඉමස්මා හධා ච

ඉමස්මා හධ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙ

ඉහ—ඉධ

චසද්දග්ගහණං අවධාරණත්ථං

“ඉමස්මා හධා ච” ඉච්චාදිදං, ඉමසද්දතො හධ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සත්තම්‍යත්ථෙති අත්ථො. ඉදඤ්චිදං අත්‍ථගහණඤ්ච සත්තම්‍යත්ථගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විග්ගහො ච චගහණං අවධාරණත්ථං

ඉහ ඉධාති උදාහරණානි තෙසම්පන ඉමසද්දතො “ස්මිං තො පච්චයෙසු, ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙහී” ති වත්තමානෙ දුතියා සත්තම්‍යෙව හධපච්චයෙ කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි

257 යතො හිං

තස්මා යතො හිංපච්චයො හොති සත්තම්‍යත්ථෙ

යහිං.

"යතො හිං" කිමත්ථමිදං, යසද්දතො සත්තම්‍යත්ථෙ හිංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව යහිංති උදාහරණං තස්ස පන යසද්දතො අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්තවසම්බන්ධිකිච්ච මිනා හිංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිසඤ්ඤාදිම්හි කතෙ රූපං

258 කාලෙ

කාලෙ ඉච්චෙතමධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"කාලෙ" කිමත්ථමිදං, යෙ ඉතො පරං වක්ඛාම, තෙ කාලෙයෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං අධිකාරොයං

259 කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං

කිංසබ්බඅඤ්ඤඑකයකුඉච්චෙතෙහි දාදාචනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

කදා, සබ්බදා, අඤ්ඤදා, එකදා, යදා, කුදාචනං.

"කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුහි දාදාචනං" කිමත්ථමිදං, කිංසබ්බඅඤ්ඤඑකයකු ඉච්චෙතෙහි කාලෙ ගම්‍යමානෙ සත්තම්‍යත්ථෙ යථානුරූපං දාදාචනං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං, ද්විපදමිදං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමිග්ගහණඤ්ච කාලග්ගහණඤ්ච ඉධානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

කදාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කදාති කිංසද්දතො කස්මිං කාලෙති අත්ථෙ "ක්වචි තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ, ත්‍රථ සත්තම්‍යා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ 'ති වත්තමානෙ ඉමිනා දාපච්චයං කත්වා "කිස්ස ක වෙ ච"ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා, තමෙවාධිකිච්ච "සෙසෙසු ච"ති වා කිංසද්දස්ස කාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව, "කු හිංහංසු ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසොව විසෙසො

260 තම්හා දානි ච

තම්හා ඉච්චෙතස්මා දානිදා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

තදානි—තදා

චසද්දග්ගහණං දාපච්චයමනුකඩ්ඪනත්ථං

"තම්හා දානි ච" කිමත්ථමිදං, තසද්දතො කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ දානිදා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. චග්ගහණං දාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං අත්ථග්ගහණඤ්ච සත්තමීකාල

දාග්ගහණන්ති වෙතානුවත්තනතො, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව තදනි තදනී උදාහරණං, තෙසම්පන තසද්දතො තස්මිං කාලෙති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්තත්තාව අනන්තරසුත්තෙ අධිකිච්ච ඨිතා දානිප්පච්චයෙ කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපන්ති

261 ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච

ඉමස්මා රහිධුනාදානි ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙ

එතරහි—අධුනා—ඉදානි

චසද්දග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං *

“ඉමස්මා රහිධුනාදානි ච” ති ඉදං, ඉමසද්දතො රහිධුනාදානී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාලෙ සත්තම්‍යත්ථෙති ඤාපනත්ථං. කිඤ්චිදං අත්ථ ගහණං ච සත්තමීකාලග්ගහණන්ති වෙතානුවත්තනතො, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

එතරහිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච එතරහීති ඉමසද්දතො ඉමස්මිං කාලෙති අත්ථෙ “රහි තො ධම්මෙහි, ත්‍රි සත්තමියා සබ්බනාමෙහි, කාලෙ” ති වත්තමානෙන ඉමිනා රහිප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච” ති වත්තමානෙන “එත රහිම්හි” ති ඉමසද්දස්ස එතාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපං අධුනාති නාමතොව තස්මිං අත්ථෙ ඉමිනා ධුනාප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා, ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච” ති වත්තමානෙන “අ ධුනාම්හි ච” ති ඉමසද්දස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදානීති නාමතොව තස්මිං අත්ථෙ ඉමිනා දානිප්පච්චයං කත්වා “සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා” ති වත්තමානෙන “ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච” ති ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

262 සබ්බස්ස සො දම්හි වා

සබ්බ ඉච්චෙතස්ස සකාරාදෙසො හොති වා දම්හි පච්චයෙ පරෙ.

සදා—සබ්බදා.

“සබ්බස්ස සො දම්හි වා” ති ඉදං, සබ්බසද්දස්ස සාදෙසො හොති දම්හි පච්චයස්මිං විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වුත්තංදිදං අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සදාති සබ්බසද්දතො පුබ්බෙ වුත්තනයෙන දප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා සබ්බසද්දස්ස සාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණ ඵලං

---

* ඛිටකත්ථං, කස්චිපීසල

263 අවණ්ණෝ යෙ ලොපඤ්ච.

අවණ්ණෝ යෙ පච්චයෙ පරෙ ලොපමාපජ්ජතෙ.

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, කාරුඤ්ඤං, නෙපුඤ්ඤං; කොසල්ලං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං

චසද්දග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

"අවණ්ණො යෙ ලොපඤ්ච" කිමත්ථමිදං, අවණ්ණො යෙ පච්චයෙ පරෙ ලොපමාපජ්ජතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

බාහුසච්චන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බාහුසච්චන්ති බහුස්සුත සද්දතො බහුස්සුතස්ස භාවොතිඅත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිවුද්ධිං කත්වා ඉමිනා තකාරගතස්ස සරස්ස ලොපං කත්වා "යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" ති යවතො තකාරස්ස චකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති චකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "යදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා සකාරගතස්ස උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තද්ධිතත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහි; අතො නිච්ච" න්ත්‍යාධිකිච්ච "සිං" ති සිතො අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පණ්ඩිච්චන්ති පණ්ඩිතසද්දතො පණ්ඩිතස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

වෙපුල්ලන්ති විපුලසද්දතො විපුලස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කත්වා "යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" ති යවතො ලකාරස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං කාරුඤ්ඤන්ති කර කරණෙච්ඡිමස්ස කම්පනං කරොතීති වා අත්ථෙ: කර හිංසායමිතිමස්ස කාරුණිකං හිංසතීති වා අත්ථෙ. කර වික්ඛෙපනෙතිමස්ස පරදුක්ඛං වික්ඛිපතීති වා අත්ථෙ "තණ්ඩුදීහි ණු" ති වත්තමානෙ "කත්තාකරණප්පදෙසෙසු ච" ති කත්තරි ණුප්පච්චයං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" ති තස්සානාදෙසාදිං කත්වා අනාදෙසාදිස්ස බාහුසච්චන්ති එත්ථ වුත්තනයෙන උකාරාදෙසාදිං කත්වා කරුණසද්දතො තද්ධිතනාමමපෙක්ඛිත්වා කරුණස්ස භාවොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා යවතො ණකාරස්ස "යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" ති ඤකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කොසල්ලන්ති කුසද්දූපපදස්ස සල චලනසංවරණෙසූතිමස්ස කුච්ඡිතෙ

සලක්ඛී අතෙ “සඤ්ඤසමිතු” ති වත්තබ්බෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවි වා” ති අපච්චයං කත්වා; කුපස්සූපපදස්ස පි සසෙති මිස්ස කුවිජ්ජෙනත සජ්ජිති අතෙථ වුත්තනයෙන අපච්චයාදිං කත්වා; කුසලස්සූපපදස්ස ලුංචජ්ජදනෙතිම්සස කුසල ලුණාතීති අතෙථ වුත්තනයෙන අපච්චයං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකති” ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා; කුසග්ගූපපදස්ස සල තනුකරණෙතිම්සස කුවිජ්ජෙත තනුකරොතීති අතෙථ වුත්තනයෙන අපච්චයාදිං කත්වා; කුසසද්දූපපදස්ස ලා ආදානෙතිම්සස කුසෙන ලාතබ්බන්ති අතෙථ වුත්තනයෙන කම්මනි අපච්චයාදිං කත්වා; කුසංඡිජ්ජදනෙතිම්සස පාදපෙන ධිපෙතිම ඊදිසුං අලන්ති අතෙථ “පමාදිනා අලං” ති අලපච්චයාදිං කත්වා; කුසසද්දූපපදස්ස ලුංචඡදනෙතිම්සස කුසෙ එව ලුණාතීති අතෙථ වුත්තනයෙන අපච්චයාදිං කත්වා; එවං කුසලසද්දමත්ථිධෙයාහෙදවා තෙන ච කුසලසම්බන්ධිම්පෙපතබ්බා කුසලස්ස භාවොති අතෙථ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සාමඤ්ඤන්ති සමු උපසග්ගෙතිම්සස සමෙති එතෙන සීලෙනෙතාගොති වුත්තනයෙන කරණෙ ණුපච්චයාදිං කත්වා සමණසඤ්ඤෙන සීලසම්බන්ධිම්පෙපතබ්බා සමණස්ස භාවොති අතෙථ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සොහජ්ජන්ති සුහදසද්දතො සුහදස්ස භාවොති අතෙථ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා “සවනං තලාදනදසාරතං බ්‍යඤ්ජනානි විලක්ඛණකාරතො” නති සවනං දකාරස්ස ජකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

264. වුඩ්ඪස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු

සබ්බස්සෙව වුඩ්ඪසද්දස්ස ජො ආදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉට්ඨෙසු පච්චයෙසු පරෙසු.

සබ්බෙ ඉමෙ වුඩ්ඪා, අයමිමෙසං අතිසයෙන වුඩ්ඪොති ජෙය්‍යො— ජෙට්ඨො

“වුඩ්ඪස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු” ති ඉමිනා සුත්තෙන, සබ්බස්සෙව වුඩ්ඪසද්දස්ස ජාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. ආදෙසො ච විධානො ච සුවිසෙසනමෙව.

ජෙය්‍යො ජෙට්ඨොති උදාහරණානි, තෙසම්පන වුඩ්ඪසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ වුඩ්ඪා අයමිමෙසං විසෙසෙන වුඩ්ඪොති අතෙථ “විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා” ති ඉයඉට්ඨපච්චයෙ කත්වා ‘වුත්තානං නම්පපයොගො’ ති අත්වාක්‍යතම්පපයොගං කත්වා වුඩ්ඪසද්දස්ස ඉමිනා ජාදෙසං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකති” ති සරලොපං කත්වා තෙනෙව පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ තණ්ඩෙව පකතිගහණෙනාකත්වා “සරා සරෙ ලොපං; වා පරො අසරූපා” ති වත්තබ්බෙ “කවාසවණ්ණං ලුත්තො” ති ඉකාරසාකාරාදෙසං කත්වා ජෙය්‍යජෙට්ඨසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදයො. තථා “අතො නෙනා” ති වත්තබ්බෙ “සො” ති සිංසහකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපානි.

265 පසත්ථස්ස සො ච

සබ්බස්ස පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො ච ඉය ඉට්ඨ ඉමෙවනෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

සබ්බෙ ඉමෙ පසත්ථා අයමිමෙසං විසෙසෙන පසත්ථොති සෙය්‍යො—සෙට්ඨො – ජෙය්‍යො—ජෙට්ඨො

චසද්දග්ගහණං දුතියාදෙසසම්පිණ්ඩනත්ථං

“පසත්ථස්ස සො ච කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො ච ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං ඉයඉට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තතෙ ජග්ගහණං ච අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං යථා වුඩ්ඪසද්දස්ස ඉයිට්ඨෙසු ජාදෙසො හොති, තථා තෙනෙව පසත්ථසද්දස්ස සාදෙසො හොති ජාදෙසො චෙති සම්පිණ්ඩෙති

සෙය්‍යො සෙට්ඨොත්‍යාදීනි උදාහරණානි තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

266 අන්තිකස්ස නෙදො

සබ්බස්ස අන්තිකසද්දස්ස නෙදදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙවනෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

නෙදියො—නෙදිට්ඨො

අන්තිකස්ස නෙදො කිමත්ථමිදං සබ්බස්ස අන්තිකසද්දස්ස ඉයඉට්ඨපච්චයෙසු නෙදදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

නෙදියො නෙදිට්ඨොති උදාහරණානි, කෙසම්පන අන්තිකසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ අන්තිකා අයමිමෙසං විසෙසෙන අන්තිකොති අඤ්ඤෙ වුත්තනයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

267 බාලහස්ස සාධො

සබ්බස්ස බාලහසද්දස්ස සාධාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙවනෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

සාධියො—සාධිට්ඨො

“බාලහස්ස සාධො කිමත්ථමිදං සබ්බස්ස බාලහසද්දස්ස සාධාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

268 අප්පස්ස කණ

සබ්බස්ස අප්පසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨ ඉමෙවනෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

කණියො—කණිට්ඨො

“අප්පස්ස කණ’ කිමත්ථමිදං, සබ්බස්ස අප්පසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉයඉට්ඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං ඉයිට්ඨග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සෙසම්පි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, සරලොපඅසවණ්ණාභාවොව විසෙසො

260. යුවානච

සබ්බස්ස යුවසද්දස්ස කාණාදෙසො හොති ඉයඉඨ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු

කණියො—කණිට්ඨො.

චසද්දග්ගහණං කණ්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

“යුවානච” ඉච්චෙතිදං, සබ්බස්ස යුවසද්දස්ස කණාදෙසො හොති ඉයඉඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. ච්පදමිදං. ඉයිඨගහණම්භානු වත්තතෙ කණ්ගහණඤ්ච. චගහණං කණ්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්‍ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව ඉධ පන යුවසද්දස්ස යුව සද්දවාචකතා යුවස්සාති වත්තබ්බෙ එවමවත්වා, යුවානස්සාති බහු වචනනිද්දෙසො වචනවිපල්ලාසලක්ඛණවිකරණත්ථං, පකති හෙ සාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කෙවලම්පනෙත්ථ “ඛවාදී මජ්ඣිමතරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ණකාරස්ස නකාරාදෙසොව විසෙසො

270. වන්තුමන්තුවීනඤ්ච ලොපො

වන්තුමන්තුවී ඉච්චෙතෙසං පච්චයානං ලොපො හොති ඉයඉඨ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු පරෙසු.

ගුණියො—ගුණිට්ඨො, ගණියො—ගණිට්ඨො, සතියො—සතිට්ඨො, මෙධියො—මෙධිට්ඨො

චසද්දග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං

“වන්තුමන්තුවීනඤ්ච ලොපො” ඉච්චෙතිදං, වන්තුමන්තුවීපච්චයානං ලොපො හොති ඉයඉඨපච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ඉයඉඨගහණම්භානුවත්තතෙ, චගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වන්තු ච මන්තු ච වී ච=වන්තුමන්තුවිනො, තෙසං වන්තුමන්තුවීනං

ගුණියොතාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච ගුණියො ගුණිට්ඨොති මෙසං. ගුණසද්දතො ගුණො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “ගුණාදිතො වන්තු” ති වන්තුපච්චයං කත්වා ගුණවන්තුසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ ගුණවන්තා අයමිමෙසං විසෙසෙන ගුණවාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉඨපච්චයෙ කත්වා “වුද්ධස්ස ජෝ ඉයිට්ඨෙසු” ති වත්තමානෙ ඉමිනා වන්තුපච්චයස්ස ලොපං කත්වා “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති සරලොපපකතිභාවාදිංහි කතෙ රූපානි සතියො සති ට්ඨොතිමෙසං සතිසද්දතො සති අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වත්තමානෙ “සත්‍යාදීහි මන්තු” ති මන්තුපච්චයං කත්වා සබ්බෙ ඉමෙ සතිමන්තො අයමිමෙසං විසෙසෙන සතිමාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉයඉඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. මෙධියො මෙධිට්ඨොතිමෙසං. මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ

“තදස්සත්ථීති වී ච” ති වීපච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ මෙධාවිනො අයමිමෙසං විසෙසෙන මෙධාවීති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන ඉයඉට්ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි

271 **යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං.**

යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, නෙපුඤ්ඤං, කාරුඤ්ඤං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං.

යවතමිති කිමත්ථං? තිණ්දලං.

තලනදකාරානමිති කිමත්ථං? ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං.

බ්‍යඤ්ජනානීති කිමත්ථං? මච්චුනා

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යකාරස්ස සකාරහකාරමකාරාදෙස සඤ්ඤාපනත්ථං

පුරිසස්ස භාවො පොරිසං, උසභස්ස භාවො ඔසභං, උපමාය භාවො ඔපම්මං

“යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” කිමත්ථමිදං, යකාරවන්තානං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි යථාසඞ්ඛ්‍යං චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. අයමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. යකාරො යෙසමත්ථි තෙ=යවන්තො, තෙසං යවතං, තලනදකාරානන්තිමිනා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන යවන්තෙසු තලනදකාරෙසු විසුං කිඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනා න සන්ති, තථාපි ‘සිලාපුත්තකස්ස සරීරං, රාහුනො මුඛ’ න්ති ආදීසු විය අභෙදොපචාරවසෙන ‘යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානී’ ති වුත්තං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානි, නෙපුඤ්ඤන්ති නිසද්දුපපදස්ස පු පවනෙතිමස්ස කිලෙසෙ පුණාතීති අත්ථෙ “භාවකම්මෙසු ත” ඉති වත්තමානෙ “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති කත්තරි තපච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති තස්ස ණකාරාදෙසං කත්වා නිපුණසද්දතො නිපුණස්ස භාවොති අත්ථෙ “ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු” ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිවුද්ධිං කත්වා “අවණ්ණො යෙ ලොපං ච” ති අවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා යවතො ණකාරස්ස ඤකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ද්විභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

තිණ්දලන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච තිණ්දලන්ති එත්ථ සතිපි තාදිම්හි යකාරස්සාභාවා ඉධ වුත්තවිධානං න හොති. ආලස්‍යන්ති එත්ථ සතිපි යකාරස්මිං තාදීනමභාවා න හොති ආරොග්‍යන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො යවතං තලනදකාරානන්ති වුත්තත්තා බ්‍යඤ්ජනානන්ති විඤ්ඤායමානෙපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණකරණං තදනන්තාගතානං සරානං වුත්තවිධානාභාවදස්සනත්ථං, තෙනාහ; ‘බ්‍යඤ්ජනානීති කිමත්ථං? මච්චුනා’ ති. තස්ස පන මුස පාණචාගෙති මස්ස පරෙසං පාණං චජතීති අත්ථෙ “වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො

නිපච්චනෙන" ති තුප්පච්චයං* කත්වා තෙනෙව ධාතන්තස්ස ලොපං කත්වා උකාරස්ස ච අකාරාදෙසං කත්වා මිත්තුසද්දතො නාතිසෙකවචනං කත්වා සවතොපි සරස්ස ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා සවතො පන තකාරස්ස සරාවුත්තාදුත්තිසම්භවතො ඉධ වුත්ත විධානං කත්වා වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

සවතං තලණ්දකාරණනති වුත්තත්තායෙව පිබෙ සත්තරම්භස්ස කාර ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙතා 'කාරගහණං කිමත්ථ' න්ති ආදිමාහ ඔපම්මනති තස්සොදාහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

272. අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව

අම්හතුම්හනන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා නාව දට්ඨබ්බා

මයා, තයා, ගුණවතා, රඤ්ඤා, බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, සඛිනා, සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා

එවමාදීහීති කිමත්ථං? පුරිසා

ඉති නාමකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව" කිමත්ථමිදං, අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා වචනං නාව දට්ඨබ්බන්ති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

මයා තයාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මයාති අම්හතුම්හ සද්දෙහි ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයී" ත්‍යනු වත්තමානෙ "නාම්හි තයාමයා" ති සවිභත්තිකානං අම්හතුම්හ සද්දානං මයාතයාදෙසෙ කතෙ රූපානි ගුණවතාති ගුණවන්තු සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං රඤ්ඤාති රාජසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති වත්තමානෙ "නාම්හි රඤ්ඤාවා" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං බ්‍රහ්මුනාති බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්ස ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා "බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිනි' ති වත්තමානෙ "උත්තං සනාසු" ති බ්‍රහ්මසද්දන්තස්ස උකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං අත්තනාති අත්ත සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්මිං නාවචනෙ කතෙ රූපං සඛිනාති සඛසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්මිං නාවචනත්තං කත්වා "සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස

---

* නිපච්චනෙනාති තාතුපච්චයා ඉති දිස්සති

“තදස්සත්ථීති වී චෙ” ති වීප්පච්චයං කත්වා මෙධාවීසද්දතො සබ්බෙ ඉමෙ මෙධාවිනො අයමිමෙසං විසෙසෙන මෙධාවීති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන ඉයඉට්ඨප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි.

271 **යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං**

යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං

බාහුසච්චං, පණ්ඩිච්චං, වෙපුල්ලං, නෙපුඤ්ඤං, කාරුඤ්ඤං, සාමඤ්ඤං, සොහජ්ජං.

යවතමිති කිමත්ථං? තිණ්දලං.

තලණදකාරානමිති කිමත්ථං? ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං

බ්‍යඤ්ජනානමිති කිමත්ථං? මච්චුනා

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? යකාරස්ස සකාරහකාරමකාරාදෙස සඤ්ඤාපනත්ථං

පුරිසස්ස භාවො පොරිසං, උසභස්ස භාවො ඔසභං, උපමාය භාවො ඔපම්මං

“යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං” කිමත්ථමිදං, යකාරවන්තානං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි යථාසඞ්ඛ්‍යං චලඤජකාරත්තමාපජ්ජන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. යකාරො යෙසමත්ථි තෙ=යවන්තො, තෙසං යවතං, තලණදකාරානන්තිමිනා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන යවන්තෙහි තලණදකාරෙහි විසුං කිඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනා න සන්ති, තථාපි ‘සිලාපුත්තකස්ස සරීරං, රාහුනො මුඛ’න්ති ආදීසු විය අභෙදූපචාරවසෙන ‘යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානී’ති වුත්තං.

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානි, නෙපුඤ්ඤන්ති නිසද්දූපපදස්ස පු පවනෙතිමස්ස කිලෙසෙ පුණාතීති අත්ථෙ “භාවකම්මෙසු ත” ඉති වත්තමානෙ “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා “කචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති තස්ස ණකාරාදෙසං කත්වා නිපුණසද්දතො නිපුණස්ස භාවොති අත්ථෙ “ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු” ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිවුද්ධිං කත්වා “අවණ්ණො යෙ ලොපං ච” ති අවණ්ණස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා යවතො ණකාරස්ස ඤකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

තිණ්දලන්ති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච තිණ්දලන්ති එත්ථ සතිපි තාදිම්හි යකාරස්සාභාවා ඉධ වුත්තවිධානං න හොති. ආලස්‍යන්ති එත්ථ සතිපි යකාරස්මිං තාදීනමභාවා න හොති. ආරොග්‍යන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. යවතං තලණදකාරානන්ති වුත්තත්තා බ්‍යඤ්ජනානන්ති විසද්දසමානෙනපි බ්‍යඤ්ජනග්ගහණකරණං තදන්තාගතානං සරානං වුත්තවිධානාභාවදස්සනත්ථං, තෙනාහ; ‘බ්‍යඤ්ජනානීති කිමත්ථං? මච්චුනා’ති. තස්ස පන මුස පාණචාගෙති මස්ස පරෙසං පාණං චජතීති අත්ථෙ “වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො

නිපච්චන්තෙ" ති තුප්පච්චයං* කත්වා තෙනෙව ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා උකාරස්ස ච අකාරාදෙසං කත්වා මතුසද්දතො නාම්හි එකවචනං කත්වා සවනතොපි සරස්ස ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා සවනතො පන තකාරස්ස සත්ථාවුත්තාසුත්තසම්භවතො ඉධ වුත්ත විධානං කත්වා වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

සවනං තලුණ්ඩකාරන්තානි වුත්තෙතායෙව සිබෙ සත්ථුරමහස්ස කාර ග්ගහණස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො 'කාරග්ගහණං කිමත්ථ' න්ති ආදිමාහ. ඔපම්මන්ති තණෙථාදහරණං, තම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

272\. අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව.

අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිත ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා නාව දට්ඨබ්බා

මයා, තයා, ගුණවතා, රඤ්ඤා, බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, සඛිනා, සත්ථාරා, පිතරා, මාතරා, භාතරා, ධීතරා

එවමාදීහීති කිමත්ථං? පුරිසා

ඉති නාමකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව" කිමත්ථමිදං, අම්හතුම්හනතුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතු ඉච්චෙවමාදීහි ස්මා වචනං නාව දට්ඨබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

මයා තයාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මයාති අම්හතුම්හ සද්දෙහි ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හාකං තයිමයි" ති එත්ථ වත්තමානෙ "නාම්හි තයාමයා" ති සවිභත්තිකානං අම්හතුම්හ සද්දානං මයාතයාදෙසෙ කතෙ රූපානි. ගුණවතාති ගුණවන්තු සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්මාවචනං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං. රඤ්ඤාති රාජසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්පි කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති වත්තමානෙ "නාම්හි රඤ්ඤා වා" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං. බ්‍රහ්මුනාති බ්‍රහ්මසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්ස ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා "බ්‍රහ්මාතො තු ස්මිං නි" ති වත්තමානෙ "උත්තං සනාසු" ති බ්‍රහ්මසද්දන්තස්ස උකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. අත්තනාති අත්ත සද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්සිමිනා නාවචනත්තෙ කතෙ රූපං. සඛිනාති සඛසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා තස්සිමිනා නාවචනත්තං කත්වා "සඛාන්තස්සි නොනානංසෙසු" ති සඛසද්දන්තස්ස

---

* නිපච්චන්තෙති තානාපච්චයං ඉති දිස්සති

ඉකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. සත්ථාරාති සත්ථුසද්දතො සමාවචනං කත්වා තස්සිමිනා වුත්තවිධානං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්ත"න්ති සත්ථුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන තස්ස "නා ආ"ති ආකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පිතරාති පිතුසද්දතො සමාවචනං කත්වා ඉමිනා තං නාවචනම්පි කත්වා වුත්තනයෙන "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං; තතො ස්මිනා"ති වත්තමානෙ "නා ආ"ති නාවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා "ආරො රස්සමිකාරෙ"ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හී"ති ආරාදිස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරාති තංසදිසානෙව. ආදියාභණෙන සරෙනාති ආදිසඞ්ඛාණාති, ආදිසද්දෙ ගෙහෙ පකාරත්ථවාචකො, තස්ස පන සරසද්දතො සමාවචනං කත්වා තං ඉමිනා නාවචනම්පි කත්වා "අතො නෙනා"ති තස්ස එනාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී"ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසාති තිමුදාහරණං තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමණෙනා ඩුබ්බමනසදීපනියං නාමකප්පෙ පඤ්චමො පරිච්ඡෙද

---

273 යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං.

යස්මා වා අපෙති, යස්මා වා භයං ජායතෙ, යස්මා වා ආදත්තෙ, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති.

තං යථා; ගාමා අපෙන්ති මුනයො, නගරා නිග්ගතො රාජා, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, චොරා භයං ජායතෙ, ආචරියුපජ්ඣායෙහි සික්ඛං ගණ්හාති සිස්සො

අපාදානමිච්චනෙන කමත්ථො? "අපාදානෙ පඤ්චමී."

"යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං." තිමින්තිදමුච්චතෙ, යස්මා වා අපෙති, යස්මා වා භයං ජායතෙ, යස්මා වා ආදත්තෙ, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථො. සත්තපදමිදං සුත්තං. අසෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව. අපෙතබ්බා ඉතො ආදාතබ්බන්ති අපාදානං. ඉධ පන යස්මාසද්දස්සිතො එකවචනෙන නිද්දිට්ඨත්තා චොරා භයං ජායතෙතාදිසෙවාපාදානසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, න පන ගාමා අපෙන්ති මුනයො ආචරියුපජ්ඣායෙහි සික්ඛං ගණ්හාතිතාදීසූති. න න භවිතබ්බං, කස්මා ඉධ සබ්බනාමස්සාපෙක්ඛත්තා; න හෙත්ථ සබ්බනාම අධිප්පෙතා විභත්තිං විනා අත්ථස්ස නිද්දිසිතබ්බතො බහුවචනෙන නිද්දිස්සමානෙ ගරුතොපජ්ජමානතො ච විධෙකවචනෙනෙව නිද්දෙසො කතො, න පන සබ්බනාමවිසරණත්ථං තදෙකස්මිංයෙව වත්තබ්බෙ එකවචනෙන භවිතබ්බං, අථ කස්මා සබ්බනාමතාපෙක්ඛිනා එකවචනං හොතීති කත්ථචි ලිඞ්ගත්ථමත්තමෙවාපෙක්ඛිනාපි විභත්තුප්පත්තියා දස්සනතො,* තථාහි ; එකො වෙතාදිවිඤ්ඤාවිසයෙසු එචෙකත්තාවිඤ්ඤාභිහිතෙපොනවචනබහු

---

* විභත්තුප්පත්ති දස්සනතො, සීහල

වචනානි හොන්ති අඤ්ඤථා වුත්තත්ථතාව න භවෙය්‍යුං, ‘ජනන වුත්තිකං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනය’න්ති එත්ථාපි නවුත්තිසද්දතො තවක්ඛත්තුං ඨපෙත්වා සන්තෙකසෙසස්ස දස්සද්දස්ස සොවචනම්පි තචාදෙසං කත්වා සොවචනස්ස උත්ත දෙසං කත්වා එවමභිනිප්ඵාදිතත්තා ජජ්ඣිනුවචනව සියා, තස්මා අසප්පථමනොහරිත්වා යතො අපගච්ඡති යතො අපගච්ඡන්ති යෙහි වා අපගච්ඡති යෙහි වා අපගච්ඡන්ති හොතෙව තදපාදාන සඤ්ඤාති අවගන්තබ්බං.

යංකිඤ්චි යො කරොති, තස්ස කරොතීති කාරකොති වත්තබ්බතො ගාමා අපෙන්තීති ආදීසු ගාමාදීනං කිරියානුපලබ්භනතො ච කථං තෙ කාරකා නාම ජාතාති තෙසම්පි කිරියාභිනිබ්බත්තකත්තානු පලබ්භනතො, උපලබ්භති හි තෙසං කිරියාභිනිබ්බත්තකතා, ගාමාදිම්හි ඨාසන්තපායාදිකිරියාය අනුපලබ්භනතො, සති ච තස්මිමු පලබ්භනතො, එවං ගාමාදීනං අපායාදිකිරියාභිනිබ්බත්තකත්තං කාරකතා වචනත්ථෙපෙතබ්බා, යථා චෙත්ථ, එවං කම්මකරණසම්පදානාධිකරණානම්පි සරූපාවධාරණමෙව තෙසං කාරකතාසාධ කන්තිනාපරෙ න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං, සාමිනොපි කාරකභා වාපජ්ජනතො අපි ච කුතොචිදමායාතං, සමුපදිස්සමානාය අපායාදිකිරියාය ‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්සෙව රූපාලොකමනසිකාරානං, දෙසන්තදූසකා දූසකානම්ව ච දූතස්ස’ ගාමාදිනමභිනිබ්බත්තකත්තං ඨපෙත්වා සරූපාවධාරණමෙවානුපදිස්සමානං කාරකතාසාධකන්ති යුජ්ජති, තථා කාරකත්තං භවතු අපි තු බහු ගාමාදීනං අපායාදි කිරියාභිනිබ්බත්තකත්තා කත්තුසඤ්ඤාය භවිතබ්බන්ති න භවි තබ්බං, කස්මා නිප්පරියායෙන තෙසං කිරියාභිනිබ්බත්තකත්තා භාවතො සත්ථභූතනාදිකම්මතාකමුපනිස්සාය චක්ඛුත්තාජ්ඣස නෙවජ්ජභාවෙපි තදත්ථං. විසමනෙත්තන වසති ධම්මෙන වසතීති චුපචරියතෙ, කථාපායාදීනං තබ්භාවෙ භාවතො තදභාවෙ චාභා වතො ගාමාදයො අපායාදිකිරියාභිනිබ්බත්තකාති විඤ්ඤූහුපචරි යන්තෙන් භවතෙවමුපචාරෙ, තෙන කානොහානි උපචරිතා නම්පි ණි ‘පබුද්ධො කමලවනසණ්ඩා, වනම්වහසනෙ විකසිතපුප්ඵා නානාන’ තාදීනං කත්තුසඤ්ඤුපලබ්භනතො අපි ච මුඛ්‍යකිරි යාභිනිබ්බත්තකානං මුනිප්පභුතීනං කිරියාභිනිප්ඵත්තියා කාරණ භාවතො වුත්තනයෙනෙව “යො කාරෙති සහෙතු” ති හෙතු කත්තුසඤ්ඤාය “හෙතුම්හෙව’ ති තතියාවිභත්තියා ච භවි තබ්බං න චෙවං සක්කා වත්තුං, තෙසමුපචරිතහෙතුභාවා න හො න්ති ‘භික්ඛාය වසති අන්නෙන වසති’ ත්‍යාදීසු උපලබ්භනතො අත්ථාපි විදෙය්‍යුං. “දුරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොග විභත්ත්‍යාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොග බන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තුසු ච” ති හෙවඤ්ච පාපාදනසඤ්ඤාය විහිතත්තා අපාදානසඤ්ඤාව හොතීති තම්පි න, ගාමාදීනං අපායාදිසම්බන්ධෙන අපාදානසඤ්ඤාකරණත්ථං යස්මා දපෙතීත්‍යාදිනා සුත්තවචනස්ස නිරත්ථකභාවාපජ්ජනතොති සච්චං,

තථාපි 'දෙවදත්තො පචති, භික්ඛාය වසති, අන්නෙන වසති' ත්‍යාදීසු චරිතත්ථානං කත්තුසඤ්ඤාදිනාමනවකාසත්තා අපාදානසඤ්ඤාදයො බාධෙන්ත, අපි ච යථා සබ්බස්වභිරූපෙසු සමාහිතෙසු අභිරූපාය කඤ්ඤා දෙය්‍යාති වුත්තෙ යො සබ්බස්වභිරූපතරො, තස්සෙවාති විඤ්ඤායති, තථෙවිහාපි කාරකකණ්ඩෙ සබ්බස්වපාදානාදීසු කාරකෙසු සමාහටෙසු "යො කරොති ස කත්තා" ති වුත්තත්තා යො සබ්බස්වත්තප්පධානො කාරකියො, සොව කත්තාති විඤ්ඤායති, න පන ගාමාදීනං කාරකිත්තා පාකටා, තස්මා වාලං දොසාවිකරණෙන. සචෙවඤ්චති, තථා භවතු, අපි තු බලවිභාගෙපි ආදත්තොති වත්තමානිකප්පච්චයෙන නිද්දිට්ඨත්තා යස්මා අපෙතො අපිසන්ති තථා ආදියි ආදියිස්සති න තත්ථ අපාදානසඤ්ඤාය භවිතබ්බන්ති* න න භවිතබ්බං, කස්මා 'තෙන සො තත්ථ යාපෙති, සබ්බ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථමාගච්ඡන්ති' ත්‍යාදීනි විසොපලක්ඛණවසෙනෙකදෙසං ගහෙත්වා වුත්තත්තා

ගාමා අපෙන්ති මනසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගාමාති ගාමසද්දතො "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වත්තමානෙ "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්ත්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සියො=පෙ=සවිංසු" ති තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති' ති කත්වා අපායොගතො ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමීවිභත්තිං කත්වා තස්සා පනිසම්පසඞ්ගෙ සති වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනස්මාවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, ස්මා වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිනං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපො=පෙ=පකති" ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං ඉතරානි තංසදිසානෙව

274 ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදිස්වපි ච

ධාතුනාමානං පයොගෙ ච උපසග්ගයොගාදිස්වපි ච තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

ධාතූනං පයොගෙ තාව ජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පරාපුබ්බස්ස පයොගෙ යො අසහො, සො අපාදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, බුද්ධස්මා පරාජෙන්ති අඤ්ඤතිත්ථියා

භූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පපුබ්බස්ස පයොගෙ යතො අච්ඡින්නපභවො, සො අපාදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, හිමවතා පභවන්ති පඤ්චමහානදියො, අනොතත්තම්හා පභවන්ති මහාසරා, අචිරවතියා පභවන්ති කුන්නදියො

නාමප්පයොගෙපි තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

තං යථා, උරස්මා ජාතො පුත්තො, භූමිතො නිග්ගතො රසො, උභතො සුජාතො පුත්තො මාතිතො ච පිතිතො ච

* න තත්ථ භවිතබ්බන්ති සීහළ

උපසග්ගයෝගාදිස්වපි ච තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති.

තං යථා; අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, ආබ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, උපරිපබ්බතා දෙවො වස්සති, බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො ධම්මදෙසනාය භික්ඛූ ආලපති තෙමාසං, ඝතමස්ස තෙලස්මා පති දදාති, උප්පලමස්ස පදුමස්මා පති දදාති, කනකමස්ස හිරඤ්ඤස්මා පති දදාති.

ආදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති.

තං යථා; ඉතො පක්ඛස්මා විජ්ඣති මිගං ලුද්දකො, ඉතො කොසා විජ්ඣති කුඤ්ජරං, ඉතො මාසස්මා භුඤ්ජති භොජනං.

අපිග්ගහණෙන නිපාතප්පයොගෙපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති, දුතියා ච තතියා ච

රහිතා මාතුජා පුඤ්ඤං කත්වා දානං දෙති—රහිතා මාතුජං:—රහිතා මාතුජෙන වා, රිතෙ සද්ධම්මා කුතො සුඛං ලභති—රිතෙ සද්ධම්මං:—රිතෙ සද්ධම්මෙන වා, යෙ භික්ඛූ නානා කුලා පබ්බජිතා, විනා සද්ධම්මා නාඤ්ඤො කොචි නාථො ලොකෙ විජ්ජති—විනා සද්ධම්මං:—විනා සද්ධම්මෙන වා, විනා බුද්ධස්මා:—විනා බුද්ධං:—විනා බුද්ධෙන වා

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤත්ථාපි පඤ්චමීවිභත්ති හොති.

යතොහං භගිනි අරියාය ජාතියා ජාතො, යතො සරාමි අත්තානං, යතො පත්තොස්මි විඤ්ඤුතං, යදාධිකරණමෙනං අභිජ්ඣාදයො පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං

“ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදිස්වපි ච.” කිමත්ථමිදං, ධාතුනාමානං පයොගෙ ච උපසග්ගයොගාදිස්වපි ච, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අපාදානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ධාතවො ච නාමානි ච = ධාතුනාමානි, තෙසං ධාතුනාමානං, උපසග්ගානං යොගො = උපසග්ගයොගො, උපසග්ගයොගො ආදි යෙසං තෙ = උපසග්ගයොගාදයො, තෙසු උපසග්ගයොගාදිසු. ඉධ පන ධාත්වාදීනි අනියමෙත්වා කිඤ්චාපි වුත්තානි, තථාපි යෙසු සම්පයුත්තෙස්වපාදාන සඤ්ඤාය අත්ථො සම්භවති, තානියෙවිධ ගහිතානීති දට්ඨබ්බං; අඤ්ඤථා ධාතුනාමුපසග්ගනිපාතෙහි අඤ්ඤොඤ්ඤසම්බන්ධා පරූපතිද්දෙසොව නිරත්ථකො සියා.

බුද්ධස්මා පරාජෙන්ති අඤ්ඤතිත්ථියාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධස්මාති බුද්ධසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමපෙක්ඛිත්වා “නාමතො ච විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා දුතියාපසඞ්ගෙ පරාපුබ්බස්ස ජි ජයෙතිමස්ස පුනතානා ධාතුප්පයොගෙ අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා “අපාදානෙ පඤ්චමී” ති පඤ්චමේ‍යකවචනස්මාවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. හිමවතාති හිමසද්දතො හිමො අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ “තදස්සත්ථීති වී ච” ති වන්තාමානෙ

“ගුණාදිතො වන්තු” ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා තද්ධිතත්තා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමඤ්ච කත්වා තතො ච විභත්තුප්පත්තිං කත්වා සත්තමීවිභත්තිප්පසඞ්ගෙ පුබ්බස්ස භූසත්තායම්හිමස්ස පයොගත්තා ධාතුප්පයොගෙ ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා “අපාදානෙ පඤ්චමී” ති පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිං කත්වා “අම්හතුම්හනන්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදීහි ස්මා නාව” ති ස්මාවචනස්ස නාබ්‍යපදෙසං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො, න්තස්ස සෙ වා” ති වත්තමානෙ “තොතිතා සස්මිංනාසු” ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං. අනවත්තනම්හාති අනවත්තනසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මාවචනං කත්වා “ස්මාහිස්මිංනං මහාහිමයි වා” ති ස්මාවචනස්ස මහාදෙසෙ කතෙ රූපං. අචිරවතියාති අචිරවතීසද්දතො ස්මාවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති වත්තමානෙ “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති පසඤ්ඤං කත්වා “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීනං” ති වත්තමානෙ “පතො යා” ති ස්මාවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං. උරස්මාති උරසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තිං කත්වා සත්තමීවිභත්තිප්පසඞ්ගෙ කාමප්පයොගත්තා ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චමෙකවචනස්මාවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානිපි වුත්තනයෙන අපාදානසඤ්ඤං කත්වා “අපාදානෙ පඤ්චමී” ති පඤ්චමීවිභත්තිප්පසඞ්ගෙ “ඡට්ඨී තො පඤ්චම්‍යත්ථෙ” ති තොප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. අපසාලාය ආයන්ති වාණිජාති එත්ථ අපසාලායාති සාලසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො” ති ආප්පච්චයං කත්වා “සරලොපො=මෙ=පකති” ති සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා අපපරී ඉච්චෙතෙසං පරිවජ්ජනත්ථානං කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤාය විහිතත්තා “කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ” ති දුතියාප්පසඞ්ගෙ අප ඉත්‍යුපසග්ගයොගත්තා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චමෙකවචනං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො” ති වත්තමානෙ “ආ ඝො” ති ඝසඤ්ඤං කත්වා “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති වත්තමානෙ “ඝතො නාදීනං” ති ස්මාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආබ්‍රහ්මලොකාති බ්‍රහ්මලොකසද්දතො විභත්තුප්පත්තිං කත්වා අභිවිධ්‍යත්ථවාචකස්ස ආසද්දස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤාය විහිතත්තා වුත්තනයෙන දුතියාප්පසඞ්ගෙ ආ ඉත්‍යුපසග්ගයොගත්තා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චමෙකවචනං කත්වා “අතො’නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ” ති වත්තමානෙ “ස්මාස්මිංනං වා” ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ‘උපරිපබ්බතා දෙවො වස්සතී’ ති ඉදම්පන උපරීත්‍යුපසග්ගවසවසෙන වුත්තං, න උපරිසද්දප්පයොගවසෙන, උපරිසද්දො හි නිපාතො. ඉදම්පන උපසග්ගවසෙන වුත්තං, ඉතරානි චත්තාරි පතීත්‍යුපසග්ගවසෙන වුත්තානි, සබ්බානිපි තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

පක්ඛස්මා විජ්ඣති මිගන්ති ආදීසි ආදිග්ගහණඵලාති, තත්ථ ච පක්ඛස්මා විජ්ඣතීත්‍යත්‍ර පක්ඛෙ* සතො විජ්ඣති යව විජ්ඣති තෙසම්පාදනකම්මභූතානං කාරකානං මජ්ඣෙ හොති, අයං හෙත්ථ සම්බන්ධො ලුද්දකො ඉතො පක්ඛස්මා මිගං විජ්ඣතීති තෙනාහ ආදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙපීත්‍යාදි අථවා, කරණං කාරෙ, කාරෙ එව කාරකො කිං තං කිරියා, තස්සාපි මජ්ඣෙ කාරක මජ්ඣෙ නාම, තදසමෙත්ථ සම්බන්ධො, ලුද්දකො අජ්ජ විජ්ඣිත්වා පක්ඛස්මා විජ්ඣතීති තෙනාහාදිග්ගහණෙන කාරකමජ්ඣෙ පීත්‍යාදි. "කාලභාවෙසු ච"ති සුත්තස්ස අපවාදො'යං ඉතරානි ස්ථාද්‍යුදාහරණං යොජෙතබ්බානි අපිග්ගහණඵලානි ච චග්ගහණඵලානි ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

275 රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං

රක්ඛණත්ථානං ධාතූනං පයොගෙ යං ඉච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

කාකෙ රක්ඛන්ති තණ්ඩුලා, යවා පටිසෙධෙන්ති ගාවො

"රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං" තිමත්ථමිදං, රක්ඛණත්ථානං ධාතූනං පයොගෙ යං ඉච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං අපාදානග්ගහණඤ්ච යොගග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව රක්ඛණං අත්ථො යෙසං තෙ = රක්ඛණත්ථා, රක්ඛ පාලනෙ පාල රක්ඛණෙ පා රක්ඛණෙ ගුප රක්ඛණෙ, තා පාලනෙ අව රක්ඛණෙති එවමාදයො රක්ඛිතබ්බා වා අත්ථා = රක්ඛණත්ථා, තෙසං රක්ඛණත්ථානං, ත්‍ථාරණලක්ඛණං වා ඡවී උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

276 යෙන වාදස්සනං

යෙන වා අදස්සනමිච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

උපජ්ඣායා අන්තරධායති සිස්සො, මාතරා ච පිතරා ච අන්තරධායති පුත්තො

වාති කිමත්ථං? සනන්තවිභාසනත්ථං

ජෙතවනෙ අන්තරහිතො වෙළුවනෙ අන්තරහිතො භගවා

"යෙන වාදස්සනං" තිමත්ථමිදං, යෙන වා අදස්සනමිච්ඡිතං, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං අපාදානග්ගහණමිච්ඡිතග්ගහණඤ්චෙහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව වාග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති දිස් දස්සනං, න දස්සනන්ති අදස්සනං

උපජ්ඣායා අන්තරධායතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උපජ්ඣා යාති උප පුබ්බස්ස ඣෙ චින්තායමිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වජ්ජවජ්ජමුපජ්ඣායතීත්‍යත්‍ර "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "ඔ අව සරෙ,

---

* පක්ඛෙනාම මරම්ම

ඒ අසා" ති වත්තමානෙ "නො අවායා සාරිතෙ" ති ඒකාරස්සාසා දෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං, රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං" ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඒ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිනනං වා' ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මාතරාති මාන මානෙතිමස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ "මානාදීහි රාතු" ති රාතුප්පච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බඤ්ච නීතෙ කිතකත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපත්තිසම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා 'අම්හත්වම්හ = පෙ = ස්මා නාවෙ' ති ස්මාවචනස්ස නාභ්‍යපදෙසං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච' ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" ති මාතුසද්දන්තස්සාරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං, තතො ස්මිං" ති වත්තමානෙ "නා අ" ති නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "ආරෙ රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ආරාදෙසස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පිතරාති පා පාලනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මෙන පුත්තං පාතීත්‍යත්ථෙ "පාදිතො රිතු' ති රිතුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ නාමමිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ජෙතවනෙ අන්තරහිතොති වාග්ගහණ්ඩලං තත්ථ ජෙතවනෙති ජෙතවනට්ඨා භික්ඛූ වුත්තා යථා, මඤ්චසද්දෙන මඤ්චට්ඨා, චක්ඛුසද්දෙන චක්ඛුජං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අඤ්ඤථා, තෙනාදිස්ස තෙවජ්ජා ච න සම්භවෙය්‍ය. ජෙතවනෙති ජෙතවනසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඒ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මිනනං වා' ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

277 **දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච**

දූරත්ථෙ අන්තිකත්ථෙ අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධත්ථෙ පමොචනත්ථෙ හෙතුම්හි විවිත්තත්ථෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු පයොගෙසු, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

දූරත්ථෙ තාව කීව දූරො ඉතො නළකාරගාමො—දූරතො වා ගම්ම, ආරකා තෙ මොඝපුරිසා ඉමස්මා ධම්මවිනයා දුතියා ච තතියා ච,—දූරං ගාමං ආගතො,—දූරෙන ගාමෙන වා ආගතො, ආරකා ඉමං ධම්මවිනයං ආරකෙන ධම්මවිනයෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අන්තිකත්ථෙ — අන්තිකං ගාමා, ආසන්නං ගාමා, සමීපං ගාමා, සමීපං සද්ධම්මා, දුතියා තතියා ච, අන්තිකං ගාමං, අන්තිකං ගාමෙන වා, ආසන්නං ගාමං, ආසන්නං ගාමෙන වා, සමීපං ගාමං, සමීපං ගාමෙන වා, සමීපං සද්ධම්මං, සමීපං සද්ධම්මෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අද්ධනිම්මානෙ — ඉතො මධුරාය චතුසු යොජනෙසු සඞ්කස්ස නාම නගරං අත්ථි, තත්ථ බහුජනා වසන්ති ඉච්චෙවමාදි

කාලනිම්මානෙ — ඉතො භික්ඛවෙ එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම භගවා ලොකෙ උදපාදි, ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි

ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු — පාසාදා සඞ්කමෙය්‍ය—පාසාදමභිරුහිත්වා වා, පබ්බතා සඞ්කමෙය්‍ය—පබ්බතමභිරුහිත්වා වා, හත්ථික්ඛන්ධා සඞ්කමෙය්‍ය—හත්ථික්ඛන්ධමභිරුහිත්වා වා, ආසනා වුට්ඨහෙය්‍ය—ආසනෙ නිසීදිත්වා වා ඉච්චෙවමාදි

දිසායොගෙ — අවීචිතො යාව උපරි භවග්ගමන්තරෙ බහුසත්ත නිකායා වසන්ති, යතො ඛෙමං, තතො භයං, පුරත්ථිමතො දක්ඛිණතො පච්ඡිමතො උත්තරතො අග්ගි පජ්ජලන්ති, යතො අස්සොසුං භගවන්තං, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා ඉච්චෙවමාදි

විභත්තෙ — යතො පණීතතරො වා විසිට්ඨතරො වා නත්ථි

ඡට්ඨී ච, ඡන්නවුතීනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයං ඉච්චෙවමාදි

ආරතියොගෙ — ගාමධම්මා වසලධම්මා අසද්ධම්මා ආරති විරති පටිවිරති, පාණාතිපාතා වෙරමණී ඉච්චෙවමාදි

සුද්ධෙ — ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධා අසංසට්ඨා, මාතිතො ච පිතිතො ච සුද්ධා අසංසට්ඨා අනුපක්කුට්ඨා අගරහිතා ඉච්චෙවමාදි

පමොචනෙ — පරිමුත්තො දුක්ඛස්මාති වදාමි, මුත්තොසි මාරබන්ධනා, න තෙ මුච්චන්ති මච්චුනා ඉච්චෙවමාදි

හෙත්වත්ථෙ — කස්මා හෙතුනා, කෙන හෙතුනා, කිස්ස හෙතු, කස්මානු තුම්හෙ දහරා න මීයරෙ, කස්මා ඉධෙව මරණං භවිස්සති ඉච්චෙවමාදි

විවිත්තත්ථෙ — විවිත්තා පාපකා ධම්මා, විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්චාකුසලෙහි ධම්මෙහි ඉච්චෙවමාදි

පමාණෙ — දීඝසො නව විදත්ථියො සුගතවිදත්ථියා පමාණිකා කාරෙතබ්බා, මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අඩ්ඪතෙළස හත්ථා ඉච්චෙවමාදි

පුබ්බයොගෙ — පුබ්බෙව මෙ භික්ඛවෙ සම්බොධා ඉච්චෙවමාදි

එ අයා" ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඒකාරස්සායා දෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකත්තා නාමම්ව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපනියමප්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං, රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං" ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මින්නං වා" ති ස්මාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. මාතරාති මාන මානෙතිමස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ "මානාදීහි රාතු" ති රාතුප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බ ච නීතෙ කිතකත්තා නාමම්ව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාදානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාපාදානසඤ්ඤං කත්වා "අපාදානෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චම්‍යෙකවචනං කත්වා "අම්හතුම්හ = පෙ = ස්මා නාවෙ" ති ස්මාවචනස්ස නාබ්‍යපදෙසං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමාසිස්මිං සිලොපො ච" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං" ති මාතුසද්දන්තස්සාරාදෙසං කත්වා "අඤ්ඤෙස්වාරත්තං ; තතො ස්මිං" ති වත්තමානෙ "නා ආ" ති නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා "ආරො රස්සමිකාරෙ" ති වත්තමානෙ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ආරදෙසස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පිතරාති පා පාලනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මෙන පුත්තං පාතීත්‍යත්ථෙ "පාදිතො රිතු" ති රිතුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ නාමම්ව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ජෙතවනෙ අන්තරහිතොති වාග්ගහණඵලං. තත්ථ ජෙතවනෙති ජෙතවනට්ඨා භික්ඛූ වුත්තා, යථා, මඤ්චසද්දෙන මඤ්චට්ඨා, චක්ඛුසද්දෙන චක්ඛුට්ඨං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අඤ්ඤාට්ඨා, තෙනාදස්ස නෙච්ජා ච න සම්භවෙය්‍ය. ජෙතවනෙති ජෙතවනසද්දතො ස්මිං විභත්තිං කත්වා "අතො නෙන, සො වා ; සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "ස්මාස්මින්නං වා" ති ස්මිංවචනස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

277 **දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තූසු ච**

දූරත්ථෙ අන්තිකත්ථෙ අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධත්ථෙ පමොචනත්ථෙ හෙත්වත්ථෙ විවිත්තත්ථෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු පයොගෙසු, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොති

දූරත්ථෙ තාව. කීව දූරො ඉතො නළකාරගාමො—දූරතො වා ගාමම, ආරකා තෙ මොඝපුරිසා ඉමස්මා ධම්මවිනයා. දුතියා ච තතියා ච,—දූරං ගාමං ආගතො,—දූරෙන ගාමෙන වා ආගතො; ආරකා ඉමං ධම්මවිනයං,—ආරකෙන ධම්මවිනයෙන වා ඉච්චෙවමාදි.

අන්තිකත්ථෙ :—අන්තිකං ගාමා, ආසන්නං ගාමා, සමීපං ගාමා, සමීපං සද්ධම්මා, දුතියා තතියා ච ; අන්තිකං ගාමං, අන්තිකං ගාමෙන වා ; ආසන්නං ගාමං, ආසන්නං ගාමෙන වා ; සමීපං ගාමං, සමීපං ගාමෙන වා ; සමීපං සද්ධම්මං, සමීපං සද්ධම්මෙන වා ඉච්චෙවමාදි.

අද්ධනිම්මානෙ :—ඉතො මධුරාය චතුසු යොජනෙසු සඞ්කස්සං නාම නගරං අත්ථි, තත්ථ බහුජනා වසන්ති ඉච්චෙවමාදි.

කාලනිම්මානෙ :—ඉතො සො භික්ඛවෙ එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම භගවා ලොකෙ උදපාදි, ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි.

ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු :—පාසාදා සඞ්කමෙය්‍ය—පාසාදමභිරුහිත්වා වා ; පබ්බතා සඞ්කමෙය්‍ය—පබ්බතමභිරුහිත්වා වා ; හත්ථික්ඛන්ධා සඞ්කමෙය්‍ය—හත්ථික්ඛන්ධමභිරුහිත්වා වා , ආසනා වුට්ඨහෙය්‍ය—ආසනෙ නිසීදිත්වා වා ඉච්චෙවමාදි.

දිසායොගෙ :—අවීචිතො යාව උපරි භවග්ගමන්තරෙ බහුසත්ත නිකායා වසන්ති, යතො ඛෙමං, තතො භයං, පුරත්ථිමතො · දක්ඛිණතො · පච්ඡිමතො උත්තරතො අග්ගි පජ්ජලන්ති, යතො අස්සොසුං භගවන්තං, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා ඉච්චෙවමාදි.

විභත්තෙ :—යතො පණීතතරෙ වා විසිට්ඨතරෙ වා නත්ථි.

ජම්බී ච ; ජනාවුතානං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයං ඉච්චෙවමාදි.

ආරප්පයොගෙ .—ගාමධම්මා වසලධම්මා අසද්ධම්මා ආරති විරති පටිවිරති, පාණාතිපාතා වෙරමණී ඉච්චෙවමාදි

සුද්ධෙ :—ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධො අසංසට්ඨො, මාතිතො ච : පිතිතො ච සුද්ධො අසංසට්ඨො අනුපක්කුට්ඨො අගරහිතො ඉච්චෙවමාදි

පමොචනෙ :—පරිමුත්තො දුක්ඛස්මාති වදාමි, මුත්තොසි මාරබන්ධනා, න තෙ මුච්චන්ති මච්චුනා ඉච්චෙවමාදි

හෙත්වත්ථෙ :—කස්මා හෙතුනා, කෙන හෙතුනා, කිස්ස හෙතු, කස්මා නු තුම්හෙ දහරා න මීයරෙ, කස්මා ඉධෙව මරණං භවිස්සති ඉච්චෙවමාදි

විවිත්තෙ :—විවිත්තො පාපකා ධම්මා, විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි ඉච්චෙවමාදි

පමාණෙ :—දීඝසො නව විදත්ථියො සුගතවිදත්ථියා පමාණිකා කාරෙතබ්බා, මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අඩ්ඪතෙළස හත්ථා ඉච්චෙවමාදි

පුබ්බයොගෙ :—පුබ්බෙව මෙ භික්ඛවෙ සම්බොධා ඉච්චෙවමාදි.

බන්ධනත්ථෙ — සතස්මා බද්ධො නරො රඤ්ඤො ඉණත්ථෙන, තතියා ච; සතෙන වා බද්ධො නරො රඤ්ඤො ඉච්චෙවමාදි.

ගුණවචනෙ — පඤ්ඤාය සුගතිං යන්ති, චාගාය විපුලං ධනං, පඤ්ඤාය මුත්තො මනො, ඉස්සරියා ජනං රක්ඛති රාජා ඉච්චෙවමාදි

පඤ්හ ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු ·— අභිධම්මා පුච්ඡන්ති— අභිධම්මං සුත්වා— අභිධම්මෙ ඨත්වා වා ; විනයා පුච්ඡන්ති— විනයං සුත්වා— විනයෙ ඨත්වා වා , දුතියා තතියා ච ; අභිධම්මං · අභිධම්මෙන වා, විනයං විනයෙන වා. එවං සුත්තා,— ගෙය්‍යා,— ගාථාය,— වෙය්‍යාකරණා,— උදානා,— ඉතිවුත්තකා,— ජාතකා,— අබ්භුතධම්මා,— වෙදල්ලා,— ඉච්චෙවමාදි

කථනෙ ත්වාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසු:— අභිධම්මා කථයන්ති- අභිධම්මං කථෙත්වා— අභිධම්මෙ ඨත්වා වා ; විනයා කථයන්ති— විනයං කථෙත්වා— විනයෙ ඨත්වා වා , දුතියා තතියා ච ; අභිධම්මං : අභිධම්මෙන වා , විනයං විනයෙන වා එවං සුත්තා,— ගෙය්‍යා,— ගාථාය,— වෙය්‍යාකරණා,— උදානා,— ඉතිවුත්තකා,— ජාතකා,— අබ්භුතධම්මා, වෙදල්ලා,— ඉච්චෙවමාදි

ථොකත්ථෙ — ථොකා මුච්චති, අප්පමත්තකා මුච්චති, කිච්ඡා මුච්චති , තතියා ච, ථොකෙන,— අප්පමත්තකෙන,— කිච්ඡෙන වා ඉච්චෙවමාදි

අකත්තරි — කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා උස්සන්නත්තා විපුලත්තා උප්පන්නං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ඉච්චෙවමාදි

වසද්දග්ගහණෙන සෙසෙසුපි යෙ මයා නොපදිට්ඨා අපාදානප්පයොගිකා, තෙ පයොගවිචක්ඛණෙහි යොජෙතබ්බා

"දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තුසු ච." කිමත්ථමිදං, දූරත්ථෙ අන්තිකත්ථෙ අද්ධනිම්මානෙ කාලනිම්මානෙ ත්වාලොපෙ දිසායොගෙ විභත්තෙ ආරප්පයොගෙ සුද්ධෙ පමොචනෙ හෙත්වත්ථෙ විවිත්තෙ පමාණෙ පුබ්බයොගෙ බන්ධනෙ ගුණවචනෙ පඤ්හෙ කථනෙ ථොකෙ අකත්තරි ච, තං කාරකං අපාදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. අපාදානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව චග්ගහණෙන අඤ්ඤත්ථාපි පඤ්චමීවිභත්තිය ඡට්ඨී දුතියාතතියාවිභත්තියො ච සඞ්ගණ්හාති එත්ථ ච දූරත්ථො නාම අනාසන්නත්ථො ; දූරාභාසන්නාසන්නත්ථාසම්පාරකාදයො දූරත්ථපරියායා. අන්තිකත්ථො නාම ආසන්නත්ථො ; අන්තිකාසන්නාවිදූරසමීපසන්තිකාදයො අන්තිකත්ථපරියායා. අද්ධනිම්මානං නාම අද්ධානස්ස නිම්මානං. කාලනිම්මානං නාම කාලස්ස නිම්මානං ; නිම්මානන්ති හි නිපුබ්බස්ස මා පරිමාණෙතිමස්ස රූපං. ත්වාලොපො නාම ත්වාපච්චයන්තස්ස සද්දස්ස අත්ථසම්භවෙපි අවිජ්ජමානතා

දිසායොගො නාම දිසත්ථදීපකෙහි සද්දෙහි සම්පයොගො. තදෙවං සන්තෙ 'ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා, ඉතො සා පච්ඡිමා දිසා, අච්චිතො උපරි භවග්ගමන්තරෙ'ත්‍යාදිස්වෙවාපාදානස්සඤ්ඤාය භවිතබ්බං, අථ කථං පුබ්බතොගාමාදීසු හොතීති සරූපෙකසෙසවසෙන ගහිතත්තා, දිසා ච දිසායොගො ච = දිසාදිසායොගොති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙස්වසකිං”ති ඒකසෙසං කත්වා දිසායොගෙති වුත්තං, තෙනොභයත්ථාපි සිද්ධාපාදානසඤ්ඤා. විභත්තං නාම විභජනං පුථක්කරණං; විභත්තන්ති හි විපුබ්බස්ස භජ පුථක්කරණෙතිමස්ස රූපං, විභජනං* පන දුවිධං, අවිභත්තවිභජනං විභත්තවිභජනඤ්ච. තත්ථ අවිභත්තවිභජනං නාම ගොසෙවකං කණ්හප්පකාරං ගහෙත්වා තංසමුදායතො අවිනිවුත්තස්සෙව ගුණසම්පධාරණං, තං යථා; 'කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා, සාමා නාරීනං දස්සනීයතමා'ත්‍යාදිනි, තත්ථ ගොසමුදායතො නාරීසමුදායතො වා අවිනිවුත්තාව කණ්හාසාමාදයො හොන්තීති, ඊදිසෙසු ඨානෙසු “නිද්ධාරණෙ ච”ති ඡට්ඨීවිභත්ති හොති. විභත්තවිභජනං නාම යත්‍ර සමුදායං ඨිත්වා ඒකං පුථක්කතාවයවං ගහෙත්වා තෙනෙව පුථක්කතෙනාවයවෙන සහ ගුණසම්පධාරණං, තං යථා; 'යතො පණීතතරො වා විසිට්ඨතරො වා නත්ථි, ජිනවුත්තිනං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනය'න්ති ආදි, තත්ථ හි ජිනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසං සුගතවිනයවෙකතො ගහෙත්වා සමුදායං කත්වා තත්‍ර ජිනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසං සුගතවිනයතො ඨපිතස්ස ජිනවුත්තිපාසණ්ඩකදෙසෙන සහ ගුණසම්පධාරණං හොති, ඉදමෙවෙත්ථාධිප්පෙතං. ආරප්පයොගො නාම විරමණත්ථසද්දප්පයොගො; ආරතිප්පයොගෙති වත්තබ්බෙ සුඛුච්චාරණත්ථං තිලොපං කතං, ඒවඤ්ච කුබ්බතා පයොගෙපි සුඛුච්චාරණත්ථමක්ඛරලොපං කාතබ්බන්ති දස්සිතං හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං. සුධෙති සුධ සංසිද්ධිම්හීතිමස්සත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. පමොචනෙති පපුබ්බස්ස මුච මොචනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. හෙත්වත්ථෙති කාරණත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. විවෙචනෙති විච විවෙචනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. පමාණෙති දීඝායාමතිරියාදිපමාණත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති, න සබ්බාස්වත්ථවාචකෙති; අඤ්ඤථා සබ්බාති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, ලක්ඛණකිරතතා සබ්බාසද්දස්ස පුබ්බයොගෙති පඨමත්ථවාචකපුබ්බසද්දස්ස පයොගම්හා, න දිසත්ථවාචකස්ස; අඤ්ඤථා දිසායොගෙතිමිනාව සිජ්ඣනතො විසුං න වත්තබ්බං භවෙය්‍ය. බන්ධනෙති බධ බන්ධනෙතිමස්සත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. ගුණවචනෙති ගුණකථනෙ. පඤ්හෙති පුච්ඡනෙ. කථනෙති උදීරණෙ. ථොකෙති අප්පත්ථවාචකෙ සද්දගණ්හාති. අකත්තරීති නෙවකෙ සද්දගණ්හාති, තත්ථ හි කත්තුබුද්ධි සඤ්ඤායතෙ† සො ච කත්තා න හොතීති අකත්තරීති වත්තුං සක්කා; හෙතුග්ගහණෙනෙව සිද්ධෙ

* විභජ්ජනං, සබ්බත් විරමම   † කත්තුබුද්ධි සඤ්ජායතෙ පීහල.

සූන අකත්තරිග්ගහණකරණමත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං, සිඛෙ සත්ත රමෙහා හි නියමාය වා හොති, අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනාය වා, තෙන යත්ථ හෙතුග්ගහණෙන පඨම්විභත්ති හොති, තත්ථානෙකරූපානි පි භවන්ති, තං යථා, කස්මා හෙතුනා කෙන හෙතුනා කිස්ස හෙතු කිං කාරණන්ති ආදීනි. යත්‍රච්චෙතෙන භවති, න තත්‍රාඤ්ඤරූපානි භවන්ති, තං යථා, කතත්තා උපචිතත්තා උස්සන්නත්තා විපුලත්තාත්‍යාදීනි

ඉතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉතොති ඉමසද්දතො සත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාදියමප්පසඞ්ගෙ "යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදාන" න්ති වත්තමානෙ ඉමිනා දූරත්ථසම්භවතො අපාදානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන පඨමිප්පසඞ්ගෙ "ක්වචි තො පඨම්‍යත්ථෙ" ති පඨම්‍යත්ථෙ තොප්පච්චයං කත්වා "සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා" ති වත්තමානෙ "ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච" ති ඉමසද්දස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි පුබ්බෙඤ්ඤෙය්‍යානෙව, මාතිතො පිතිතොති එත්ථ "පිතාදීනමසිම්හි" ති ඉකාරාදෙසොව විසෙසො මච්චුනාති මච්චුසද්දතො වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "අම්හතුම්හ=ජප=සමා නාවෙ" ති සමාවචනස්ස නාබ්‍යාපදෙසෙ කතෙ රූපං දීඝසොති දීඝසද්දතො වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "සමාහිස්මිනානං මහාහිම්හි වා, සො වා" ති වත්තමානෙ "දීඝොරෙහි" ති සමාවචනස්ස සොආදෙසෙ කතෙ රූපං පුඤ්ඤසොති පුඤ්ඤසද්දතො "ඉත්ථියම්තො අප්පච්චයො" ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සමාවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො ; ඝත ඉත්ථිඛ්‍යපො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ආකාරස්ස ඝසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති වත්තමානෙ "ඝතො නාදීන" න්ති සමාවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

278 **යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං**

යස්ස වා දාතුකාමො, යස්ස වා රොචතෙ, යස්ස වා ධාරයතෙ තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති

සමණස්ස චීවරං දදාති, සමණස්ස රොචතෙ සච්චං, දෙවදත්තස්ස සුවණ්ණච්ඡත්තං ධාරයතෙ යඤ්ඤදත්තො

සම්පදානමිච්චනෙන කොත්ථො? "සම්පදානෙ චතුත්ථී"

වාති විකප්පනත්ථං, ධාතුනාමානං සංයොගෙ වා උපසග්ගප්පයොගෙ වා නිපාතප්පයොගෙ වා සති* අත්ථවිකප්පනත්ථං වාසද්දො පයුජ්ජති

"යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං" කිමත්ථමිදං, යස්ස වා දාතුකාමො, යස්ස වා රොචතෙ, යස්ස වා ධාරය

* නිපාතසංයොගෙ වා නාමයොගෙ වා සති, සිහල

තෙ, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං සත්ත පදමිදං. අඤ්ඤො පුබ්බාචරියෙහෙව 'සමණස්ස දදාතීති'* සම්ප දානං එකවචනනිද්දෙසෙ සම්පදානස්ස කාරකත්තෙන ච විචාරණා හෙතු වුත්තත්තාව තං තිවිධං, කොචි යාචිතො ධනං ගණ්හාති 'යාචකානං භොජනමුපයච්ඡති' ඉච්චාදිසු, කොචි නෙව යාචති, අපි තු බලං දත්වා සාදියති 'නාගස්ස බලිං දදාති' ඉච්චාදිසු, කොචි නෙව යාචති, නාපි දින්නං ගණ්හාති, අපි ච තථා වොහරියති 'බුද්ධස්ස පුප්ඵං පූජෙති'† ඉච්චාදිසු තං සබ්බම්පි සම්පදානන්ති අධිප්පෙතං

සමණස්ස චීවරං දදාතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සමණස්සාති සමණසද්දතො ජිනවචනාධිකාරම්හි කිච්ච විභත්තුප්පත්ති කත්වා නාමසඤ්ඤාසම්පස්සමෙව ද්වින්නං සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා "සම්පදානෙ චතුත්ථී" ති චතුත්ථීවිභත්තිං කත්වා "සාගමො සෙ" ති සකාරාගමෙ කතෙ රූපං ඉතරානි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව

279 සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සාසූයරාධිකඛෙපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤනාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි ආසිංසත්ථසම්මුතිභිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසු ච

සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සුසූයානං ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං පයොගෙ උසූයත්ථානඤ්ච පයොගෙ රාධිකඛපයොගෙ පච්චාසුණඅනුපතිගිණානං පුබ්බකත්තරි ච ආරොචනස්ස තදත්ථෙ තුමත්ථෙ අලමත්ථෙ මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ අප්පාණිනි ගත්‍යත්ථානං ධාතූනං කම්මනි ආසිංසනත්ථෙ සම්මුති භිය්‍ය සත්තම්‍යත්ථෙසු ච, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති

සිලාඝපයොගෙ තාව — බුද්ධස්ස සිලාඝතෙ, ධම්මස්ස සිලාඝතෙ, සඞ්ඝස්ස සිලාඝතෙ, උපජ්ඣායස්ස සිලාඝතෙ, තව සිලාඝතෙ, මම සිලාඝතෙ ඉච්චෙවමාදි

හනුපයොගෙ — හනුතෙ මය්හමෙව, හනුතෙ තුය්හමෙව ලාභං ඉච්චෙවමාදි

ඨාපයොගෙ — උපතිට්ඨෙය්‍ය සක්‍යපුත්තානං වඩ්ඪකී, භික්ඛුස්ස භුඤ්ජමානස්ස පානීයෙන වා විධූපනෙන වා උපතිට්ඨෙය්‍ය ඉච්චෙවමාදි

සපපයොගෙ — මය්හං සපතෙ තුය්හං සපතෙ ඉච්චෙවමාදි

ධාරපයොගෙ — සුවණ්ණං තෙ ධාරයතෙ ඉච්චෙවමාදි

පිහපයොගෙ — බුද්ධස්ස අඤ්ඤතිත්ථියා පිහයන්ති, දෙවා දස්සනකාමා තෙ, යතො ඉච්ඡාමි භද්දන්තස්ස, සමිද්ධානං පිහයන්ති දලිද්දා ඉච්චෙවමාදි

---

* සමණස්ස ච දදාතීති සීහල

† පූජාසංපරිග්ගහ ජිනිජනන්තා වුත්තාත සාපං පූජාපො

කුධදුහඉස්සඋසූයප්පයොගෙ —කොධයති දෙවදත්තස්ස, තස්ස මා කුජ්ඣ මහාවීර, දුභයති දිසානං මෙඝො, තිත්ථියා ඉස්සයන්ති සමණානං ගුණගිද්ධෙන, තිත්ථියා සමණානං උසූයන්ති ලාභගිද්ධෙන, දුජ්ජනා ගුණවන්තානං උසූයන්ති ගුණගිද්ධෙන, කා උසූයා විජානතං ඉච්චෙවමාදි

රාධඉක්ඛ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං පයොගෙ යස්ස අකථිතස්ස විප්පුච්ඡනං කම්මවිඛ්‍යාපනත්ථාය, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොති, දුතියා ච

ආරාධො මෙ රඤ්ඤො—ආරාධො මෙ රාජානං, ක්‍යාහං අය්‍යානං අපරජ්ඣාමි—ක්‍යාහං අය්‍යෙ අපරජ්ඣාමි, චක්ඛුං ජනස්ස දස්සනාය තං පිය මඤ්ඤෙ, ආයස්මතො උපාලිත්ථෙරස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො උපතිස්සො—ආයස්මන්තං වා ඉච්චෙවමාදි

පච්චාසුණඅනුපතිගිණානං පුබ්බකත්තාරි ච —සුණොතිස්ස ධාතුස්ස පච්චායොගෙ යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, භගවා භික්ඛූ එතදවොච භික්ඛූති අකථිතකම්මං, එතන්ති කථිතකම්මං යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො භගවාති "යො කරොති ස කත්තා"ති සුත්තවචනෙන කත්තුසඤ්ඤො, එවං යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං, ආසුණන්ති බුද්ධස්ස භික්ඛූ

අනුපතිපුබ්බස්ස ගිණස්ස ධාතුස්ස පයොගෙ යස්ස කම්මුනො පුබ්බස්ස යො කත්තා, සො සම්පදානසඤ්ඤො හොති

තං යථා, භික්ඛු ජනං ධම්මං සාවෙති, තස්ස භික්ඛුනො ජනො අනුගිණාති—තස්ස භික්ඛුනො ජනො පතිගිණාති

"යො වදෙති ස කත්තාති වුත්තං කම්මන්ති වුච්චති,
යො පටිග්ගාහකො තස්ස සම්පදානං විජානියා" ඉච්චෙවමාදි.

ආරොචනත්ථෙ —ආරොචයාමි වො භික්ඛවෙ, ආමන්තයාමි වො භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො භික්ඛවෙ, ආරොචයාමි තෙ මහාරාජ, ආමන්තයාමි තෙ මහාරාජ, පටිවෙදයාමි තෙ මහාරාජ ඉච්චෙවමාදි

තදත්ථෙ —ඌනස්ස පාරිපූරියා වත්ථං නික්ඛිපිතබ්බං, බුද්ධස්ස අත්ථාය ධම්මස්ස අත්ථාය සඞ්ඝස්ස අත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජාමි ඉච්චෙවමාදි

තුමත්ථෙ —ලොකානුකම්පකාය, අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං, භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරාය ඉච්චෙවමාදි

අලමත්ථෙ —අලමිති අරහති ච පටික්ඛෙපත්ථා ච අලම්මෙ බුද්ධො, අලම්මෙ රජ්ජං, අලං භික්ඛු පත්තස්ස, අලං මල්ලො

මල්ලස්ස, පටිකම්මෙන. අලං තෙ රූපං කරණීයං, අලං මෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙන ඉච්චෙවමාදි

මඤ්ඤතිප්පයොගෙ අනාදරෙ අප්පාණීති — කට්ඨස්ස තුවං මඤ්ඤෙ, කලිඞ්ගරස්ස තුවං මඤ්ඤෙ අනාදරෙති කිමත්ථං? සුවණ්ණං තං මඤ්ඤෙ. අප්පාණීනීති කිමත්ථං? ගද්‍රභං තං මඤ්ඤෙ

ගත්‍යත්ථකම්මනි — ගාමස්ස පාදෙන ගතො, නගරස්ස පාදෙන ගතො, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡති, සග්ගස්ස ගමනෙන වා, මූලාය පටිකස්සෙය්‍ය සඞ්ඝො, දුතියා ච, ගාමං පාදෙන ගතො, නගරං පාදෙන ගතො, අප්පො සග්ගං ගච්ඡති, සග්ගං ගමනෙන වා, මූලං පටිකස්සෙය්‍ය සඞ්ඝො ඉච්චෙවමාදි

ආසිංසත්ථෙ — ආයස්මතො දීඝායු හොතු, කුසලං භවතො හොතු, භද්දං භවතො හොතු, අනාමයං භවතො හොතු, සුඛං භවතො හොතු, ස්වාගතං භවතො හොතු, අත්ථං භවතො හොතු, හිතං භවතො හොතු ඉච්චෙවමාදි

සම්මුතිප්පයොගෙ — අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ඝසම්මුතියා භික්ඛුස්ස විප්පවත්ථුං න වට්ටති, සාධු සම්මුති මෙ භගවතො දස්සනාය ඉච්චෙවමාදි

භිය්‍යප්පයොගෙ.—භිය්‍යො සො මත්තාය ඉච්චෙවමාදි

සත්තම්‍යත්ථෙ — තුය්හං චස්ස ආවිකරොමි, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරහොසි ඉච්චෙවමාදි

අනාථග්ගහණෙන බහුසු අක්ඛරප්පයොගෙසු දිස්සති

තං යථා, උපමං තෙ කරිස්සාමි, ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ඉච්චෙවමාදි

සාදරෙපි* ච — දෙසෙතු භන්තෙ භගවා ධම්මං භික්ඛූනං, තස්ස ඵාසු හොති, එතස්ස පහිණෙය්‍ය, යථා නො භගවා ව්‍යාකරෙය්‍ය, තථාපි නෙසං ව්‍යාකරිස්සාම, කප්පති සමණානං ආයොගො, අම්හාකං මණිනා අත්ථො, කිමත්ථො මෙ බුද්ධෙන, සෙය්‍යො මෙ අත්ථො, බහූපකාරා භන්තෙ මහාපජාපති ගොතමී භගවතො, බහුකාරා භික්ඛවෙ මාතාපිතරො පුත්තානං ඉච්චෙවමාදි

බහුසු අක්ඛරප්පයොගෙසු අඤ්ඤෙපි පයොගා පයොගවිචක්ඛණෙහි යොජෙතබ්බා

චසද්දග්ගහණං විකප්පනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, යෙ කෙචි සම්පදානප්පයොගිකා මයා නොපදිට්ඨා, තෙසං ගහණත්ථමිති විකප්පයති

තං යථා, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පහු අයං භගවා දෙවස්ස පහු අයං රාජා, චෙතනස්ස පහු අයං ගහපති, අරඤ්ඤස්ස පහු අයං ලුද්දකො ඉච්චෙවමාදි

කච්චි දුතියාපඤ්චමීසත්තම්‍යත්ථෙසු ච

---

* සාදරෙත්ථ, සීහළ

“සිලාඝහනුඨාසපධාරපිහකුධදුහිස්සොසූයරාධික්ඛපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤානාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි සංසත්ථසම්මුතිභිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසු ච.” කිමත්ථමිදං, සිලාඝ කත්ථනෙ හනු අපනයනෙ ඨා ගතිනිවුත්තිම්හි සප අක්කොසෙ ධර ධාරණෙ පිහ ඉච්ඡායං කුධ කොපෙ දුහ ජිඝංසායං දුහපපූරණෙ ඉස්ස ඉස්සායං උසූය දොසාවිකරණෙති ඉමෙසඤ්ච තදත්ථවාචිනං අඤ්ඤස්ස පයොගෙ රාධ හිංසාසංරාධෙසු ඉක්ඛ දස්සනඞ්කෙසු ඉමෙසං පයොගෙ ච පතිආපුබ්බස්ස සු සවණෙතිමස්ස ච අනුපතිපුබ්බස්ස ගි සද්දෙතිමස්ස පුබ්බකත්තුනො ච අපුබ්බස්ස රුච බ්‍යත්තියං වාචායමිතිමස්සත්ථෙ ච තදත්ථෙ ච තුමත්ථෙ ච අලමත්ථෙ ච අනාදරෙ මඤ්ඤමානෙ අප්පාණිනි ච ගමු ගතිම්හීතිමස්ස තදත්ථවාචකානමඤ්ඤස්ස කම්මනි සංස පසංසනෙතිමස්ස තදත්ථවාචකානමඤ්ඤස්ස පයොගෙ සම්මුත්‍යත්ථෙ ච භිය්‍යත්ථෙ ච සත්තම්‍යත්ථෙ ච, තං කාරකං සම්පදානසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. සම්පදානග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

බුද්ධස්ස සිලාඝතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධස්සාති බුද්ධසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච සත්‍යුප්පත්තිං කත්වා ත්‍යාප්‍යති සම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන අනන්තරසුත්තමික්කිච්චම්හිනා සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා චතුත්ථෙකවචනාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච වුත්තසදිසානි. තව සිලාඝතෙ, මම සිලාඝතෙති, එත්ථ තව මමාති තුම්හාම්හසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනස්මිං ගතානං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි” ති වත්තමානෙ “තවමම සෙ” ති සවිභත්තීනං තුම්හාම්හසද්දානං තවම්මාදෙසෙ කතෙ රූපානි. එත්ථ හි සිලාඝනං නාම ථොමනං වණ්ණකථනං. හනුතෙ තුය්හමෙව, හනුතෙ මය්හමෙවාති, එත්ථ තුය්හං මය්හන්ති ඉමානි තුම්හාම්හසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හම්හානං තයිමයි; තවමම සෙ” ති වත්තමානෙ “තුය්හංමය්හං වා” ති තුය්හංමය්හංආදෙසෙ කතෙ රූපානි. එත්ථ ච අපනයනං නාම අපලපනං නිබ්බචනකරණං. සක්‍යපුත්තානන්ති සක්‍යපුත්තසද්දතො ඨාප්පයොගත්තා වුත්තනයෙන සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා “සම්පදානෙ චතුත්ථී” ති චතුත්ථියාපත්තිගමප්පසඞ්ගෙ ‘චතුත්ථිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති’ ති කත්වා ‘බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන’ න්ති බහුවචනං කත්වා “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝ” න්ති වත්තමානෙ “සුනංහිසු ච” ති දීඝෙ කතෙ රූපං. එත්ථ ච උපට්ඨානං නාම උපගමනං. ඉතරං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. තුය්හං සපතෙ, මය්හං සපතෙති, එත්ථ තුය්හං මය්හන්ති වුත්තනයානෙව. එත්ථ ච සපනං නාම තොසනත්ථං සච්චකරණං. ධාරප්පයොගෙ, තෙති තුම්හසද්දතො වුත්තනයෙන සම්පදානසඤ්ඤං කත්වා චතුත්ථෙකවචනඤ්ච කත්වා පදතො පරත්තා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හානං තයිමයි, පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො” ති

වත්තමානෙ "තෙමෙත්කච්චනෙ" ති කුම්භසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තොආදෙස කතෙ රූපං, එත්ථ ච ධාරණං නාම ඉණ්දෙය්‍යතා පිහපයොගෙ රූපවුත්තං. සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, එත්ථ ච පිහනං නාම පත්ථනං කුධදුසිසෙසාසූසපයොගානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි එත්ථ ච කුජ්ඣනං නාම කුප්පනං, දුහනං නාම අහනනං විලුම්පනං. වා සා උසූයා විජානනතත්, එත්ථ විජානනතති විපුබ්බස්ස ඤා අව බොධනෙතිමස්ස ලබ්ධාතුසද්දදීස්ස "වත්තමානෙ මාතනන්තා" ති අන්තප්පච්චයං කත්වා "කියාදිතො නා" ති නාපච්චයං කත්වා "ඤස්ස ජජනා" ති ඤාධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා නාපච්චයස්සන්තස්ස "සරලොපො=පෙ=පකති" ති සරලොපං කත්වා පරස්ස පකතිභාවම්ම කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සිතකත්‍ව "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමම්ව කත්වා තතො සඤ්ඤුප්පත්තිච කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං" ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තස්ස න්තුබ්ඤපදෙසං කත්වා "අම්හස්ස මමං, සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "නම්හි තං වා" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තම්ඤදෙස කතෙ රූපං රජ්ජබ්ඛපයොගෙ, රඤ්ඤොති රාජසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථිකච්චනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ" ති වත්තමානෙ "රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ" ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං රාජනති රාජසද්දතො අංවචනං කත්වා "බ්‍රහ්මත්ත=පෙ=අමාන" ති අංවචනස්ස ආනමාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි අදස්සිංතොති අපුසද්දතො අපු අසා අස්සිති අතෙ "තද්දස්සත්ථි ච" ති වත්තමානෙ "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුප්පච්චයං කත්වා "අපුස්සුකාරස්සාන්තුම්හි" ති අපුසද්දන්තස්ස අකාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමම්ව කත්වා අපුස්සවන්තුසද්දතො චතුත්ථිකච්චනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස නො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්නානාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

පච්චාපුණ්අනුපතිගිණ්පයොගෙ, භගවතොති භගසද්දතො භගො අස්ස අත්ථීති අතෙ "තද්දස්සත්ථි ච" ති වත්තමානෙ "ගුණාදිතො වන්තු" ති වන්තුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සවිභත්ති. කත්වා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව සිඛණ්ඩිනොති සිඛාසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්ති, කත්වා "අලපන ඝි ගසංඤ්ඤා" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණාජ්ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං ආරවන්තෙසු, වොති කුම්භසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථිබහුවචනං කත්වා පදතො පරත්තා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, කුම්භාවාතං දම්හි, කවං මිම්ව කවා" ති වත්තමානෙ "පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො" ති කුම්භසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස වොආදෙසෙ

කතෙ රූපං ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තමෙව තදත්ථෙ, පාරිපූරියාති පාරිපූරිසද්දතො වුත්තනයෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, ඝතො නාදීන" න්ති වත්තමානෙ "පතො යා" ති සවිභත්තිස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං අත්ථායාති අත්ථසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා "අය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති තස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව අසිංසනත්ථෙ, භවතොති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා' ති අන්තපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ' ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා නාමම්හි කත්වා භවන්තසද්දතො වුත්තනයෙන සවිභත්තිං කත්වා න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසෙ කතෙ රූපං සම්මුත්‍යත්ථෙ, මෙති අම්හසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා පදතො පරත්තා 'අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තවංමමඤ්ච නවා, තුම්හාම්හානං තයිමයි, පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො' ති වත්තමානෙ "තෙමෙකවචනෙ" ති අම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස මෙආදෙසෙ කතෙ රූපං යානෙත්ථ න වුත්තානි, තානි නයානුයොගෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

අයංගෙව යොගෙ හෙට්ඨා අත්ථග්ගහණස්ස කතත්තා ආසිංසනත්ථසම්මුතිභියසත්ථාමිනමෙති වුත්තෙපෙව සිද්ධෙ සත්තරම්භස්ස අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනතො තප්ඵලං දස්සෙන්තො අත්ථග්ගහණෙනාති ආදිමාහ තත්ථ සාදරතෙ* නාම උත්තමපෙක්ඛා චිත්තාපත්ථො වා

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චග්ගහණං විකප්පනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථන්ති ආහ අසම්පත්තත්ථෙතො, චග්ගහණං අත්ථන්තරවිකප්පනත්ථස්ස අනන්තරසුත්තෙන වාග්ගහණස්සානයනත්ථන්ති තෙන ච 'පිහනීයා විභූතයො' ති එත්ථ කම්මසඤ්ඤාපි භවති සෙසං වුත්තං වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමිති න විචාරිතං

280 යොධාරෙ තමොකාසං

යො අධාරො, තං ඔකාසසඤ්ඤං හොති

සොධාරො චතුබ්බිධො බ්‍යාපිකො ඔපසිලෙසිකො වෙසයිකො සාමීපිකො චාති

තත්ථ බ්‍යාපිකො තාව —ජලෙසු ඛීරං, තිලෙසු තෙලං, උච්ඡූසු රසො

ඔපසිලෙසිකො —පරියඞ්කෙ රාජා සෙති, ආසනෙ උපවිට්ඨො සඞ්ඝො

---

* සාරත්ථො සීහල

වෙස්සිකො —භූමිසු මනුස්සා චරන්ති, අන්තලික්ඛෙ වායූ වායන්ති, ආකාසෙ සකුණා සන්දන්ති

සාමීපිකො —වනෙ හත්ථිනො චරන්ති, ගඞ්ගාය ඝොසො තිට්ඨති, වජෙ ගාවො දුහන්ති, සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ

ඔකාසමිච්චනෙන කමත්ථො? "ඔකාසෙ සත්තමී"

"යොධාරො තමොකාසං" කිඤ්චප්පිදං, යො ආධාරො, තං කාරකං ඔකාසසඤ්ඤං හොතීති සුත්තත්ථං වත්තුපාදම්පිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව යථා හි දබ්බානං පතිට්ඨා ඔකාසොති වුච්චති, තථායම්පි කත්තුකම්මානං කිරියාය පතිට්ඨත්තා ඔකාසොති වුත්තො ඉධාපි එකවචනනිද්දෙසො ච ඔකාසස්ස කාරකතා ච හෙට්ඨා වුත්තනයෙන උපපරික්ඛිතබ්බා තස්ස චතුබ්බිධතා වුත්තියං වුත්තනයෙනාවගන්තබ්බා

ජලෙසු ධිරන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජලෙසූති ජලසද්දතො ජිනවචනාධිකාරමධිකිච්ච වුත්තනයෙන සාද්‍යන්තත්තිං කත්වා තස්සාප්‍යානියම්පසඞ්ගෙ ඉමිනා ඔකාසසඤ්ඤං කත්වා "ඔකාසෙ සත්තමී' ති සත්තමීබහුවචනං කත්වා "සුහිස්වකාරො එ' ති අකාරස්ස එත්තං කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි පරිසඞ්ගති පරිසඞ්ගසද්දතො වුත්තනයෙන සත්තමෙකවචනං කත්වා "අතො නෙන, සො වා, සබ්බයොනීනමාඑ" ති වත්තමානෙ "සමාසට්ඨානං වා" ති ස්මිංවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ගඞ්ගායන්ති ගඞ්ගසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ ගඞ්ගාසද්දතො වුත්තනයෙන ස්මිංවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති වත්තමානෙ "ආ ඝො" ති ඝසඤ්ඤං කත්වා "ඝපතො ස්මිං යං වා" ති ස්මිංවචනස්ස යමාදෙසෙ කතෙ රූපං යානෙත්ථ න වුත්තානි, තානි සබ්බානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

ඉධ පන කත්තුකම්මානං කිරියාය පතිට්ඨත්තා තෙසංයෙවොකාසසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, අථ කථං ජෙතවනාදීනමොකාසසඤ්ඤාති ලොකියානමභිලක්ඛිතාකාරවසෙන ලොකාභිමතවසෙන හි සද්දප්පයොගා සිජ්ඣන්ති, ලොකියා ච කත්තුකම්මානං කිරියාධාරකත්තෙන ජෙතවනාදීනි සමධිගච්ඡන්ති, න පන කත්තුකම්මානි, තෙ සච තෙනාකාරෙනාභිමතභාවො ජෙතවනාදීනං සත්තමීනිද්දෙසකරණතො විඤ්ඤායති, කත්තුකම්මානං වා සතිපි කිරියාධාරකත්තෙ "යං කරොති තං කම්මං, යො කරොති සකත්තා" ති වුත්තත්තා ඔකාසසඤ්ඤං බාධෙත්වා කත්තුකම්මසඤ්ඤාව හොන්ති, විසිට්ඨවිසයා හි තා යදි පනාධාරස්ස ඔකාසසඤ්ඤා, කථං? 'සාසනෙ වසති, රූපෙ සඤ්ඤා, පාපස්මිං රමති මනො, ධම්මෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා, අභිධම්මෙ තික්ඛපඤ්ඤාපි මුය්හන්ති' ත්‍යාදීසු සාසනාදීනමොකාසසඤ්ඤා, න හෙතෙ මුඛ්‍යාධාරභූතා වාසාදීනං, නාපි

කිරියාසන්නිස්සයානං සමණාදීනං කිරියාධාරණද්වාරෙන ආධාරභාව විඤ්ඤායතෙති. සච්චමෙවෙතං, අථාපි කිරියං පටිච්ච සො ආධාරභාව අධිප්පෙතො, සො ඔකාසසඞ්ඛ්‍යො හොතීති ඤාතත්ථො සාච ආධාරතා ලොකියප්පයොගදස්සනතො විඤ්ඤායතෙ; තෙනෙවිදං වුත්තං හොති, ලොකෙහි යස්සාධාරභාවො කිරියම්පටිච්ච අධිප්පෙතො, තස්සොකාසසඞ්ඛ්‍යා භවති, සා චාධාරභාවෙනාධිප්පෙතතා “ඔකාසෙ සත්තමී” ති වුත්තසත්තමිදස්සනතො විඤ්ඤායති, තදෙව මෙතස්සාපි කිරියං පටිච්චාධාරභාවං ඉති එත්තකෙනෙව සද්දතො විඤ්ඤායතෙ. කථම්පනස්සාධාරභාවො කිරියං පටිච්චාති. පච්ඡා පුත්තිවිත්තානං යස්ස යථාසම්භවතාධාරභාවො, තස්ස තථා වවත්ථපෙතබ්බො. යත්ථ හි ‘සීහො ඔගගණ්ඩි ඔභාසෙ’ති ආදිසු ඝීමා නො එව කිරියං පටිච්චාධාරභාවො සම්භවති, තස්ස තථාධාරභාවො විඤ්ඤායතෙ. යත්ථ තු ‘කටෙ සෙති, ථාලියං පචති’ති ආදිසු කත්තුකම්මානං කිරියාසන්නිස්සයානං ධාරණතො ආධාරභාවො කිරියං පටිච්ච සම්භවති, තත්ථ තථා වවත්ථපියති. ඉධ තු සාසනෙ විසයීනඤ්ච යථාධාරභාවො සම්භවති, තත්ථ තථා වවත්ථපියතු* යො හි යස්සායත්තො,† සො තස්ස නිස්සයොති ලොකෙ පාකටො තථා හි; රාජායත්තං බ්‍රාහ්මණම්පලබ්භමානා වත්තාරො භවන්ති ‘රාජසන්නිස්සිතො බ්‍රාහ්මණො’ති, එවම්හාපි සමණස්ස වාසො පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධසඞ්ඛාතස්ස සාසනස්සායත්තොති සාසනං සමණසම්බන්ධිනො වාසස්සාධාරොති වවත්ථපියති. ‘රූපෙ සඤ්ඤා, පාපස්මිං රමතී මනො’ත්‍යාදීසුපි යතො සඤ්ඤාදීනං විසයභාවං‡ පටිපජ්ජන්ති රූපාදයො, තතො තෙ තෙසම්භාධාරභාවෙන වවත්ථපියන්ති. ‘ධම්මෙ ඨිතා’ති එත්ථ තු ඨානං§ යන්ති, අනතික්කන්තතා ධාතූනං. නෙතායත්තවුත්තිතො; ධම්මෙ යත්තානි. තදෙවං යස්ස යථාධාරභාවො සම්භවති, තස්ස තථා වවත්ථපෙතබ්බො යුත්තිතොති.

තථයං නියමො කත්තුකම්මානං කිරියාසන්නිස්සයානං ධාරණතො ආධාරෙ කිරියා පවත්තතීති භවතෙවං, සා එතා පකතිකා කිරියා, තාසං කම්මානං සට්ඨිකාසත්තං. තං යථා; ‘ඉදානි බුද්ධස්ස භගවතො සාවත්ථිං ගමනං උපදිතං, පුබ්බො තිවාපෙ අනුස්සරති, ථාලි පතිස්සාපි, සඤ්ඤාමෙ පනති’ත්‍යාදිසු, තත්ථ හි ගමනාදිනා කත්තුභාවෙ පාරෙතිච්ඡිතානං සාවත්ථාදීනං කම්මසඞ්ඛ්‍යා භවිතබ්බන්ති. පච්ච, යදා තු සාවත්ථාදයො ගමනාදිනා කත්තුභාවපාරෙතිච්ඡිතා, තදා භවතෙව කම්මසඞ්ඛ්‍යා සාවත්ථාදීනං. යදා තු තෙසං ගමනාදිකිරියාය විසයතාධිප්පෙතා, තදා පාපස්මිං රමතීත්‍යාදිකෙව ඨිතිතොකාසපසඞ්ඛ්‍යා න භවෙය්‍ය. ඉච්ඡා එතා ති කාරකාති ලච්ඡති, තථා හි; ‘විලාසිනා ඨියගාම්හි ගොපෙ

* වවත්ථපෙතු, සීහල
† යදායත්තො, සීහල
‡ සඤ්ඤාදීනං පච්චයං විසයභාවං, සීහල
§ එත්ථ තු ඨානං යන්ති, සීහල
‖ රමතීත්‍යාදිසුපි පෙතා යදි. සීහල

පකාසෙතී'ති වුත්තෙ තෙජොසීතාපෙක්ඛං කත්වා වලාහකස්සා- කාසනා අවචනතාමසන්නිහිතා, තථා වලාහකස්ස තදවයවස්ස තෙජසො අභෙදවසෙන ගහෙත්වා නාපි කත්තුතා සම්භාවීයති, තථා 'වලාහකෙ තෙජෝ පකාසතී'ති වුත්තෙ වුත්තනයෙන අපාදානතා කත්තුතා වා න සම්භාවීයති තථා 'වලාහකො පකාසතී'ති වුත්තෙ භෙදසන්නිස්සිතා* අපාදානතාධිකරණතා වා නිවත්තතීති.

281. යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.

යෙන වා කයිරති, යෙන වා පස්සති, යෙන වා සුණාති, තං කාරකං කරණසඤ්ඤං හොති

දාත්තෙන වීහිං ලුණාති, වාසියා රුක්ඛං තච්ඡති, ඵරසුනා රුක්ඛං ඡින්දති, කුද්දාලෙන ආවාටං ඛණති.

හත්ථෙන කම්මං කරොති, චක්ඛුනා රූපං පස්සති, සොතෙන සද්දං සුණාති

කරණමිච්චනෙන ක්වත්ථො? "කරණෙ තතියා"

"යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං." කිමත්ථමිදං, යෙන වා කයිරතෙ, යෙන වා පස්සති, යෙන වා සුණාති, තං කාරකං කරණසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං පචපදමිදං. අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වාසද්දො සමුච්චයත්ථො. කරණන්ති ගරුසඤ්ඤාකරණං කරීයතෙ අනෙනාති කරණන්ති අන්වත්ථසඤ්ඤාය කාරකසභාවපරිදීපනත්ථං.

දාත්තෙන වීහිං ලුණාති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දාත්තෙනාති දාත්තසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතිපදිකසම්බන්ධෙන ඉමිනා කරණසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති වුත්තනයෙන තතියෙකවචනං කත්වා "අතො නෙනා" ති නාවචනස්සෙනාදෙසං දීඝං කත්වා රූපං. වාසියාති වාසිසද්දතො වුත්තනයෙන නාවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො, ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; පතො යා නාදීන" න්ති වත්තමානෙ "පතො යා" ති නාවචනස්ස යාදෙසං කත්වා රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. සබ්බෙසම්පි කාරකානං කිරියාජනකත්තෙ සති 'යෙන වා කයිරතෙ' ති වචනං: යථා 'රාජරාජා' ති වුත්තෙ විසෙසත්ථාධිගමො හොති, එවං විසෙසකාරකතාවිකරණත්ථං, තමෙවං වචනෙන කත්තාඛ්‍යාතොවගන්තබ්බා යෙනාති කත්තුනොපකරණභූතස්සත්ථස්ස ගහිතත්තා, කත්තුනොපකරණභූතෙ කාරකසමුදායෙ යං සාධකතමං, තං කරණං නාමාති අත්ථොවගන්තබ්බො.

282. යං කරොති තං කම්මං

යං වා කරොති, යං වා පස්සති, යං වා සුණාති, තං කාරකං කම්මසඤ්ඤං හොති

* වුත්තෙ තෙජසො භෙදසන්නිස්සිතා, මරම

කටං කරොති, ඝතං කරොති, රථං කරොති, ඝටං කරොති, රූපං පස්සති, සද්දං සුණාති, කණ්ටකං මද්දති, විසං ගිලති.

කම්මමිච්චනෙන ක්වත්ථො? — "කම්මත්ථෙ දුතියා."

"යං කරොති තං කම්මං." ඉච්චත්ථිදං, යං වා කරොති, යං වා පස්සති, යං වා සුණාති, තං කාරකං කම්මසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාග්ගහණම්පානුවත්තනතො, අථො පුබ්බෙ ඤායෙනෙව කම්මන්ති ගරුසඤ්ඤාකරණං කරියතීති කම්මන්ති අන්වත්ථසඤ්ඤාය කාරකසභාවපරිදීපනත්ථං.

රථං කරොතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රථන්ති රථසද්දතො සාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතියමප්පසෙධග ඉමිනා කම්මසඤ්ඤං කත්වා "කම්මත්ථෙ දුතියා" ති දුතියෙකවචනං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. ඉධ පන යදි කරොති, තදා රථන්තාභිලපිතුං න සක්කා, යදි පන සියා කරොති තාභිධාතුං* න සක්කා අකතස්ස හි රථන්ති වොහාරස්ස යුත්තතා රථස්ස ච කරණාභාවතො. කථමිදං පච්චෙතබ්බං රථං කරොතීති. නිප්ඵාදෙතබ්බස්සපි නිප්ඵන්නස්සෙව වොහාරසම්භවා. තථා හි; 'පටං වායති, ඔදනං පචති' ඉච්චාදිනා යස්මිං යස්මිං යම්හි යම්හි නිප්ඵාදෙති, තං තං බුද්ධියා තථෙව කත්වා වොහාරො දිස්සති. තස්මා අසම්පත්තමනාතරිත්වා ඉදම්පි කරියමානං බුද්ධියා තං විය පරිකප්පෙත්වා වුත්තමිති දට්ඨබ්බන්ති. සද්දසත්ථෙ පන 'රූපං පස්සති' සද්දං සුණාති, කණ්ටකං මද්දති, විසං ගිලති' ඉච්චාදිසු කම්මසඤ්ඤාය න භවිතබ්බං, දස්සනාදීහි කතානුබන්ධපාරභූතෙහි රූපාදීනං විසයානං කරියමානස්ස† යස්ස කස්සචි අතිසයස්සාභාවා, යෙන දස්සනාදීනං රූපාදිවිසයත්තා භවෙය්‍ය තදා ච දස්සනාදීහි රූපාදීනං විසයභාවාපත්ති සියාති චෙ? න, යතො විසයභාවාපත්ති නාමෙසා ඉන්ද්‍රියෙනත්ථස්ස සම්බන්ධගමනං, තඤ්ච පඨමමෙවොපජායතෙ තස්මිං හෘපජාතෙ දස්සනාදීනි සජායන්තීති

සච්චමෙතං සභාවචින්තායං ඉදම්පන අනුපපරික්ඛිත්වා ලොකාභිමතං ලොකාභිමතවසෙන ච සද්දප්පටිපත්ති. තථා හි; පඨමම්විඤ්ඤාතො විසයො සමුප්පජ්ජතෙසු දස්සනාදීසු ඤාතොව භවතීතාතො දස්සනාදිනිමිත්තාභිවිචාරිතං, ඤාතත්ථම්වලම්බොධමඤ්ඤීයතෙ, දස්සනාදීහි පත්තො විසයොති, තතො සිද්ධා කම්මසඤ්ඤාති විචාරණා කතා. ඉධ පන ඛීණාසවතාය විහතමොහජාලවරණතාය පභින්නපටිසම්භිදතාය ඊදිසා මහාකච්චායනත්ථෙරෙන තං සබ්බං පරිච්චජිත්වා අනන්තරවිකප්පනාවාගහණාධිකාරෙ "යං කරොති තං කම්ම" න්ති වුත්තං. තෙනාහ වුත්තියං 'යං වා කරොති' ඉච්චාදි.

283. යො කරොති ස කත්තා.

යො කරොති, සො කත්තුසඤ්ඤො හොති

---

* කරොතීතාදභිධාතුං, සීහල
† කරීරමානස්ස සීහල

අහිනා දට්ඨො නරො, ගරුළෙන හතො නාගො, බුද්ධෙන ජිතො, මාරො, උපගුත්තෙන බද්ධො මාරො

කත්තු ඉච්චනෙන කිමත්ථො? "කත්තරි ච."

"යො කරොති ස කත්තා." කිමත්ථමිදං, යො කරොති, සො කත්තු සඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පාදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉධ ච ගරුසඤ්ඤාකරණං කරොතීති කත්තාති අන්වත්ථ සඤ්ඤාය කාරකසභාවපරිදීපනත්ථං සම්බන්ධීපි කිරියොපනිස්ස යතො කාරකතෙන සතිපි පුනතවං වුත්තත්තා, යථා 'රාජරාජ, රූප රූපං පදත්ථාන' න්ති ආදිසු විසිට්ඨතර රාජාදයො විඤ්ඤායන්ති, එවං සබ්බකාරකසමොධානෙ යො පධානො, සො කත්තා නාමාති දට්ඨබ්බං.

අහිනා දට්ඨොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අහිනාති අහි සද්දතො සත්තුප්පත්තිං කත්වා නස්සාපාදියම්පස්සෙඩ්ඪ ඉමිනා කත්තුසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති වචනමානෙ "කත්තරි ච" ති තතියෙකවචනෙන සංභෙ රූපං. ගරුළෙනාති එත්ථ "අතො නෙනා" ති එනාදෙසොව විසෙසො ඉතරානි වුත්තසදිසානි

ඉහාභිනිප්ඵන්නවත්ථු කිරියාභිනිප්ඵත්තියා පවත්තං සාධනන්ති සක්කා වත්තුනති, යම්පන අවිජ්ජමානසරූපතා කිරියොපජනනසමත්ථතාසුඤ්ඤං, තං කථං සාධනං සියා, යදා ච තං න සාධනං, තදනෙන නිප්ඵාදියමානාපි කිරියා න සමනවන්තීති තත්ථ සාධ්‍ය සාධනභාවපටිපාදනමනත්ථකං, අතො තදීපකටිවනං වාපපොගා රහං භවෙය්‍ය, තං යථා; 'ජායතෙ සඤ්ඤාය, සහි භොති සම්භවො' ති, යතො ජායතෙති සද්දස්ස අසම්බන්ධො සරූපං පටි ලභතීති, න ච සතො* සරූපපටිලාභො යුජ්ජති පගෙව තස්ස පටිලද්ධසරූපතා, තදෙවං යස්ස සරූපම්පි දුල්ලභං ලබ්භං, තං කථං විජ්ජතීති සක්කා වත්තුං, අවිජ්ජමානඤ්ච තං කථං කිරියාය කත්තු භාවං යාති, අකත්තරි ච තස්මිං කථං "යො කරොති ස කත්තා" ති කත්තුසඤ්ඤං පටිලභතීති. ඉධ පනාපරෙ එවං වණ්ණයන්ති; සන්තිරූපෙ සිතස්ස බාහිරරූපගමිතං ජායති, තතො තදෙව ජාය තෙ ඉති. නොසන්ති යදපි සන්තිරූපං, න තං ජායති, යං ජාය තෙ බාහිරරූපං, තං තදෙව සත්තාවට්ඨායනන්ති, කථං අවිජ්ජමා නස්ස ජාති, යදිපනෙවං නොසම්බිධාපායො සියා, යදා බාහිර පං ජායතෙ, තදා සන්තිරූපාවිභාගෙනෙව පරිච්ඡිජ්ජති, න වාවිභා ගෙන ගහිතං 'ඝටම්හා පටො විය' සන්තිරූපතො බාහිරරූප මඤ්ඤං සියා, යදිහි සන්තිරූපතො බාහිරරූපං අත්ථන්තරභූත මෙව ජායතෙ, තදා සන්තිරූපවිලක්ඛණඤ්ච බාහිරරූපං භවෙය්‍ය, න චෙවං, අතො සන්තිරූපාවිභාගෙන බාහිරරූපස්ස සම්භවතො, පරිච්ඡෙදතො . අනඤ්ඤතො විඤ්ඤායතෙ සන්තිරූපස්ස ෆෙනවල

* ඉධ පන වසතො, සීහළ

ස්සාපි පගෙව ඨිතිසම්භවා විජ්ජමානොව ජායතීති, තං තෙසං මති මත්තමෙව., නනු භවනමත්තාතිවාරිතමෙතං සත්තාවත්ථායං අවිජ්ජමානමෙව බ්‍යත්තිරූපං උත්තරකාලමුප්පජ්ජතීති එත්තාවතා වාම්හාකං පයොජනං, තස්ස තු බ්‍යත්තිරූපස්ස සත්තිරූපවිභාගෙන නිබ්බත්ති සියා, තදා කථමිදමුපයුජ්ජති, සත්තිරූපතො අනඤ්ඤත්තං බ්‍යත්තිරූපස්ස, එත්තාවතා ච සත්තිරූපතො බ්‍යත්තිරූපමනඤ්ඤන්ති න සක්කා පටිඤ්ඤං කාතුං, කථං හි නාම සත්තිරූපෙ ඨිතෙ පච්ඡා පච්චයන්තරතො ජායමානං බ්‍යත්තිරූපං තතො අඤ්ඤං න භවෙය්‍ය., අපි ච අයමෙව තෙසං දොසො, යෙ එවං වදන්ති සත්තිරූපෙ ඨිතෙ බ්‍යත්ති* රූපමුප්පජ්ජතීති, තදෙවමවිජ්ජමානස්ස සංයොගස්ස ජාතියා කත්තුභාවානුපපත්තිතො සංයොගො ජායතීති පදද්වයමසම්බන්ධං සියාති, එවං හොති සමාගමොත්‍යාදීති; වුච්චතෙ, නෙව පරමත්ථවසෙන සද්දප්පයොගො, ලොකසඞ්කෙතසිද්ධො හි සද්දප්පයොගො, ලොකො හි සංයොගො ජායතීති වත්තා, පඨමමෙව අඤ්ඤමඤ්ඤාභිමුඛමත්ථද්වයමුපලබ්භතෙ, එත්තාවතා චස්ස සංයොගබුද්ධි සඤ්ජායති, තස්සෙදානි බුද්ධියං පතිට්ඨිතස්ස විජ්ජමානස්සෙව ගහිතස්ස උත්තරකාලභාවිනියා ජායතිකිරියාය කත්තුභාවමාගම්ම සද්දප්පයොගං කරොති සඤ්ඤොගො ජායති ඉති, තදෙවං සබ්බත්ථ ජායමානස්ස පඨමාවත්ථාමත්තාදස්සනතො බුද්ධියම්පි විජ්ජමානස්සෙව පතිට්ඨිතස්ස උත්තරකාලභාවිනියා ජායතිකිරියාය කත්තුභාවො ලබ්භතෙවෙති, භවතෙව සඤ්ඤොගො ජායතීත්‍යාදීසු කත්තුසඤ්ඤාති භවතෙව., අභාවො හොතීත්‍යාදීසු කථමසතො සාධනභාවොති. ලොකාභිමතවසෙන, අවිජ්ජමානමපි හි ලොකො විජ්ජමානං විය මඤ්ඤති; අඤ්ඤථාහං ගච්ඡාමීති වොහාරභාවොව සියා න හි රූපාරූපසන්තානවිනිමුත්තොහං සද්දාභිධෙය්‍යො පදත්ථො සම්භවති, නාපි නාමරූපධම්මානං පරමත්ථතො ඨානනිසජ්ජාදිකිරියා සම්භවති, යදි හි සියා අබ්‍යාපාරතාව ධම්මානං හීයෙත,‡ අපි තු ඛලු තථා තථා පවත්තෙ ධම්මෙ පටිච්ච ලොකපරිකප්පවසෙන වොහාරසංසිද්ධි ‘කණ්හාවත්තනී සිඛා ගච්ඡතී’ති., යථා, තදෙවං කිරියාකාරකසම්බන්ධස්ස ලොකසම්මුතිසිද්ධතා ලොකස්ස ච සසවිසාණොදුම්බරපුප්ඵවඤ්ඣාපුත්තාභාවාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්ස පදත්ථස්ස§ තථා විකප්පනතො කිම්පි සාධනතා න භවෙය්‍ය, අඤ්ඤථා සසවිසාණාදිලිඞ්ගානං ලිඞ්ගත්ථස්සෙවාභාවා|| ‘‘ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා’’ති පඨමාපි න භවෙය්‍ය, කා කථෙතරාසං, තෙනෙව ච සිජ්ඣති ‘තරුණං වතං¶ චතුරඞ්ගිනී සෙනා අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො කාසාවධාරිතා** විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරිනා ලොකමභිවරතා භගවතා විය සඤ්ඣාතුරාගිනා

* සත්ති, මරම්ම † මථිස්චිත, සීහල
‡ හීයෙථ, මරම්ම § උදුම්බරපුප්ඵබඤ්ඣාභාවාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්ස, සීහල
|| සසවිසාණාදිලිඞ්ගත්ථස්සාභාවා, මරම්ම ¶ තරුණං වා වජ්ජං, සීහල
** කාසාවධාරිකා විවිධරුචිකං වතං අඞ්ගවිතිමිරතාව අධිකාසන්ති කාපි කාසාවධාරිතා, සීහල

විජ්ජුජ්ජලජලිතිඤුවාපාවකලෙඛන සඤ්චාරිකා හෙමාවලෙලන ලොකො නිච්චුස්සවයොගො විය සතතං අච්ඡරියබ්භුතො විය ච අසි පුරති අදි, න හි පරමත්ථතො තරුවිනිමුත්තං වනං අඞ්ගවිනිමුත්තා ච අඞ්ගිකා සන්ති, නාපි කාසාවධාරිනා විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරිනා ලොකම්භිවරතා භගවතා විය සඤ්ඣාඝනරාගිනා විජ්ජුජ්ජලජලිතිඤුවාපාවකලෙඛන සඤ්චාරිනා හෙමාවලෙන ලොකො නිච්චං උස්සවෙ නියොජිතො නිච්චමච්ඡරියබ්භුතභාවම්පාපිතො අසි පුර., පරමත්ථතො තාදිසස්සෙව හෙමාවලස්සාභාවා වචනතො වචනන්තරං ඔතරති යදි සභාවතො තාදිසො හෙමාවලො න සම්භවති, කථං තස්සොපම්මං සියා? යතො සබ්බස්සෙවොපමානමෙව මිත්ථුම්පයුජ්ජති, කථං නාමොපමෙය්‍යස්ස සරූපකිරියාගුණාතිසයා විවටා භවන්තීති යථා ගවජො රූපවාති වුත්තෙ යාදිසො ගවජොති පුබ්බෙ යස්ස ගොරූපං සුවිදිතං, තස්සෙවං වදෙය්‍ය, ගො විය ගවජොති; විඤ්ඤාතසරූපො හි ගොභාවො අවිඤ්ඤාතසරූපස්ස රූපාතිසයප්පකාසනෙ සමත්ථො හොති, තථා නීලුප්පලදලම්ව ලොචනං සබ්බඤ්ඤූ ධම්මරාජා විය ච ධම්මසෙනාපති ධම්මං දෙසෙතීති ආදීසු න චෙත්ථ භවතො*ඛීපාතිසයොපමෙය්‍යස්ස රූපාතිසයසම්පාදකො විදිතසරූපො හෙමාවලො සම්භවති, සම්භ නීදිසොත්ථපාමෙයා සියා, යොයං භගවා කාසාවධාරී විවිධරුචිරදෙහප්පභාසමුජ්ජලසිරි ලොකම්භිවාරී† හෙමාවලො විය සඤ්ඣාඝනරාගී විජ්ජුජ්ජලජලිතිඤුවාපාවකලෙඛො වරතො විඤ්ඤායතීති. එවම්පි තස්ස නිච්චුස්සවසංයොගාදිසම්බන්ධාභාවකතතුතා න සම්භවති. න චෙවං සක්කා වත්තුං තංසදිසතා භගවතියෙව හෙමාවලාදිසද්දා පවත්තන්ති, සීහො මාණවකොති ආදීසු විය., තතො තුලනවිසරණතාසම්භවතො කාසාවධාරිසාදිසද්දෙහි කතතුතා සම්භවතීති. ‘නීලුප්පලදලම්ව ලොචන’ න්ති ආදීසු විය භෙදනිබන්ධනස්සෙව සද්දස්ස පයුත්තත්තාති උච්චතෙ; යෙන කවිනො උපමානොපමෙය්‍යභාවාධිප්පායො, සිවාපෙත් උපමානො ඉවසද්දො දිස්සති., අථ කිත්ති ච, සම්බුද්ධපෙක්ඛා., අථ කා සා සම්බුද්ධපෙක්ඛා, යස්ස වත්තා එවං දස්සති, ඊදිසං නාමෙදං වත්ථු කස්සචි අසදිසං වත්ථු‡ වුත්තානයෙන ගිතගම්පි, එකම්පිවොපදාධි විබහනත්ථුසිතො, තතො චෙත යො සො භගවා වුත්තප්පකාරො, සො වුත්තප්පකාර හෙමාවලොති විඤ්ඤායති විබහනත්ථුසිතොති. තතොයං හෙමාවලාදිසද්දා භගවතියෙව නිරූළ්හා විබහනත්ථුපිං පවිචෙච්චති. කාසාවධාරිසාදිසද්දෙහි තුලනවිසරණතා සම්භවතීයෙව හෙමාවලොති ආදිනානුසන්ධෙයො. තවන්ධෙවං භෙදනිබන්ධනස්සෙව සද්දස්ස පමානොපමෙය්‍යසම්බන්ධාභාවෙ න හි පයොගොති ච, සම්බුද්ධපෙක්ඛතාදිපකරණං, යථෙව හි ඉවසද්දො සදිසත්ථං දීපෙති,

* ඛ චෙව භගවතො, සීංල † වා:ලොකා ඝජ්ජ
‡ කණ්ඨිදං සදං වත්ථු සීංල

තථෙව සමුපෙක්ඛිතං, අනෙකත්ථා හි නිපාතාති තදෙවං සබ්බත්ථෙව ලොකසඞ්කෙතතො වොහාරසංසිද්ධි ආහ ච—

“සඞ්කෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණ”න්ති ආදි

184 **යො කාරෙති ස හෙතු**

යො කත්තාරං කාරෙති, සො හෙතුසඤ්ඤො හොති කත්තා ච

යො පුරිසො තං පුරිසං කම්මං කාරෙති සො පුරිසො තෙන පුරිසෙන තස්ස පුරිසස්ස කම්මං කාරෙති

එවං හාරෙති, පාඨෙති, පාචෙති, ධාරෙති

හෙතු ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ”

“යො කාරෙති ස හෙතු’ කිමත්ථමිදං, යො කත්තාරං කාරෙති, සො හෙතුසඤ්ඤො හොති, කත්තුසඤ්ඤො, චෙති ඤාපනත්ථං වත්ථු පදමිදං කත්තුග්ගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අයම්පි සුවිසෙසඤ්ඤෙය්‍යොව

යො පුරිසො තං පුරිසං කම්මං කාරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සො පුරිසොතිදං පඨමාවසෙන වුත්තං නනෙවත්ථම්භිතා* කත්තුසඤ්ඤාසම්භවා “කත්තරි ච” ති තතියාය භවිතබ්බන්ති න, තස්ස කත්තුභාවස්ස තිප්පච්චයෙනාභිහිතත්තා, අභිහිතස්ස ච පුන වචනෙ පයොජනාභාවා තථා හි යදා පන යත්ථ කම්මත්ථො කත්තුත්ථො ච යෙන කෙනචි විභත්තිපච්චයෙනාභිහිතො, තදා යථා ‘කටං කරොති’ ත්‍යාදිසු කම්මත්ථස්ස දුතියාය විභත්තියාභිහිතත්තා පුන දුතියාවිභත්ති න හොති, තථා තත්ථාපි දුතියාතතියා විභත්තියො න හොන්ති, අත්තනා වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා තං යථා, ‘භුත්තොදනො දෙවදත්තෙන, භොත්තබ්බො, භොජනීයො, භොජ්ජො’ භුත්තොදනො දෙවදත්තෙනාති ආදිසු “භාවකම්මෙසු ත, භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා, ණ්‍ය ච’ ති තප්පච්චයාදීනං කම්මනි සම්භූතත්තා න දුතියාවිභත්ති හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තම්පනාපෙක්ඛිත්වා පඨමාව, තථා ‘භුජ්ජතෙ ඔදනො භවතා’ ති ආදිසු “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී’ ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භූතත්තා ‘ගාමං† ගතො දෙවදත්තො, ගච්ඡති ගාමං දෙවදත්තො’ති ආදිසුපි ච “බුද්ධගමාදිත්ථෙ කත්තරි, කත්තරි පරස්සපද” න්ති තප්පච්චයාදීනං කත්තරි සම්භූතත්තා වුත්තනයෙන පඨමාව නනු ච යථා භුජ්ජතෙති ආදිසු “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී’ ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භවෙ සතිපි “භාවකම්මෙසු යො” ති කම්මනි යප්පච්චයො සම්භවති, තථා ඉධාපි භවිතබ්බන්ති න, තත්ථාපි යප්පච්චයස්ස කම්මවචනිච්ඡාභාවතො න හි තත්ථ යප්පච්චයො කම්මත්ථවාචකො එකසෙසවත්ථස්ස විත්ථාරතුං වචනෙ පයොජනාභාවා, එවං සන්තෙ කස්මා භාවකම්මනගණං කත්තරි ච, භාවකම්මවිසයෙ යප්පච්චයො හොතීති යප්ප

* නොවත්ථම්භිතා සියල   † අපාගං මරම්ම

ච්චයවිසයභාවපරිදීපනත්ථං තෙන කිමාඛ්‍යාතන්ති චෙ, රූපසංසිද්ධි කණ්ඩාපි සම්මකත්තුවිසයෙ භවිතබ්බමෙවාති න හෙට්ඨා විය රූපසංසිද්ධියාභාවා විසුං වත්තබ්බස්ස ච අත්ථවිසෙසස්සාභාවතො තං පුරිසන්ති එත්ථ පන කිං පයොජකබ්‍යාපාරං පටිච්ච කම්මසඤ්ඤා භවති, අථ සබ්‍යාපාරං පටිච්ච කත්තුසඤ්ඤාති* බලවතරත්තා කම්මසඤ්ඤාය භවිතබ්බං, එත්ථ හි කම්මභාවො පධානභූතපයොජකබ්‍යාපාරසම්බන්ධිතාය පධානො, ඉතරො ගුණභූතසබ්‍යාපාරසම්බන්ධිතාය උපසජ්ජනීභූතො, න ච තෙසු පධානො පරොධො යුත්තො, යදි හි ගුණභූතො පදත්ථො පධානසන්නිස්සිතමප්පතීය කාරියං සන්නිබන්ධනං කාරියමුපට්ඨපෙති, තථා ච සති එලරූපෙන පධානොපරොධො කතො භවෙය්‍ය, න ච ගුණානුරොධං පකතිපධානොපරොධො නාම, යතො පධානො පකාරිය සංවත්තනෙන ගුණා, පධානොපරොධ කුරුමානා ගුණත්තමෙව පජ්ජහෙය්‍යුං, තතො පධානභූතපයොජකබ්‍යාපාරනිබන්ධනා කම්මතාව සම්පජ්ජති, තත්ථ ච "ගතිබුද්ධි — පෙ — කාරිතෙ වා" ති විකප්පෙන දුතියා භවති, සති හි සිද්ධෙ තදත්ථමිදං වචනං, තෙනෙව හොති තෙන පුරිසෙනාති භවතෙවං

'ගෙහතබං ගිවගෙතා කාරිසං, භුඤ්ජො ගත්වා කුසාවතිං,
සඞ්ගාමං ඔතරිත්වාන සීහනාදං නදී කුතො,

සාවත්ථිං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරති, ගාමං ගන්ත්වා පිතො, සාවත්ථිං ගන්ත්වා අගච්ඡති'ති ආදිසු සත්ථං කම්මතා සම්භවති තත්ථ හි ගමනාදීනි තදඞ්ගත්තා ගුණභූතානි, ඉතරානි ච තබ්බිසෙසත්තා පධානභූතානි, තෙසු ච පධානසන්නිස්සිතෙන විධිනා භවිතබ්බං, කුසාවතිසඞ්ඛාතකම්මකාරකාපාදනතො සම්භවති, න කම්මතා තථාපාදනසුතෙන ඩාලොපෙ කම්මාධිකරණෙසූති න වත්තබ්බං, පාසාද පෙක්ඛතීති ආදිසු සබ්බද කම්මාධිකරණසම්භවා ආරොහණාදිකමපධානත්තා පෙක්ඛණාදිකව පධානත්තා තන්නිබන්ධනෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති වුච්චතෙ, දුවිධො හි වත්තුනො අධිප්පායො, සාමඤ්ඤාධිප්පායො ච විසෙසාධිප්පායො ච, තත්ථ යදා පුබ්බකාලභාවීනම්ප කිරියා†සාමඤ්ඤවිසෙසං බුද්ධියං පතිට්ඨාපෙත්වා සද්දසිද්ධිමාරභතෙ තදායං න්‍යායො සමොතරති කිරෙත්ථ පධානනිබන්ධනං භවති අඤ්ඤතරනිබන්ධනන්ති, යදා පන කාරිසං නති ආදිසමුත්තරකාලභාවීනං කිරියාවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා පුබ්බකාලභාවීනං කිරියාසාමඤ්ඤමපෙක්ඛති, තදා පච්ඡාකාලභාවිනො කිරියාවිසෙසස්සානපෙක්ඛිතත්තා අපෙක්ඛිතගුණනිබන්ධනෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති, කො දොසො කම්මතාපාදනෙ, යදිච සියා පච්ඡාපි උත්තරකාලභාවිකිරියාභිසම්බන්ධසම්භවතො පධානසන්නිස්සිතෙන විධිනා‡ භවිතබ්බන්ති තගන, පුබ්බාපරත්තාභිසම්බන්ධ

---

* පටිච්චසංඥාකි කත්තුසඤ්ඤාති සීපල
† පුබ්බකාලභාවීසබ උත්තරකාලභාවීසබ කිරියා වරවම
‡ සන්නිස්සිතෙන සීපල

පටිසෙධනසමත්ථස්ස යස්ස කස්සචි අභාවා, න හි අවිඤ්ඤාතක්ඛණෙ විහතස්ස විඤ්ඤාතක්ඛණෙයෙව ජීවිතානුසන්ධාපනං යුත්තං., නාපි තං පුරිසං කම්මං කාරෙතීති ආදිසු හෙතුකත්තුවිසයෙසු ගුණප්පධානබ්‍යාපාරානං එකපදපරිච්ඡින්නත්තා නෙක්ඛම්මං ගිවනෙන කාරිස්සන්තීති ආදිසු විය ගුණපටිබද්ධෙන විධිනා භවිතබ්බන්ති සක්කා වත්තුං. භින්නපදපරිච්ඡින්නෙසු පන පචිත්වා ඔදනො භුජ්ජතෙ ඉච්චාදිසු උභයාධිප්පායස්ස සම්භවතො කදචි පචිත්වා ඔදනං භුජ්ජතෙතිපි පයොගො සියා., 'නෙක්ඛම්මං ගිවනෙන කාරිස්ස' න්ති ආදිසු වියාති චෙ., න ඊදිසස්සෙව පයොගස්ස අභාවා, න හි කදචිපි පයොගවිචක්ඛණා තාදිසම්පි පයොගමභිප්පයොජෙන්ති, යථා න කදචිපි නීලාදිසද්දෙන තග්ගුණසමවෙතං පටාදිකම්මත්ථමනපෙක්ඛිත්වා සාමඤ්ඤත්ථමෙවාපෙක්ඛිත්වා නීලන්ති පයොගං කත්වා පචිත්වා පටොති පයොජෙන්ති, එවම්පිදිසෙසු ඨානෙසු පයොගානුරූපතො විසෙසාධිප්පායොව මතපි කාතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර සාමඤ්ඤාධිප්පායො අඤ්ඤෙසං තදනුරූපතා, ඉච්චානුපුබ්බිකා හි සද්දප්පවත්තයිත්.

කාරෙතීති කර කරණෙති ඉමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉච්ඡා පටිලබ්ධහෙතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙතුකත්තුතො සම්භවා "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ" ති ණෙපච්චයන්තස්ස "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණම්හි ලුත්තෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති කතවුද්ධිතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති තිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. තස්ස පුරිසස්සාති එත්ථ "ඛචි දුතියා ජීනච්චෙත්, තතියාසත්තමීනංච" ති වත්තමානෙ "ජීවි වෙ" ති තතියත්ථෙ ජීවි හාරෙතීතාදීති හර හරණෙති වච විපත්තියං වාචාසං පච පාකෙ ධර ධාරණෙතිමෙසං රූපානි. සෙසමෙත්ථ වුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

285. යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි

යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමිසඤ්ඤං හොති

අනාථාගතො මුචං, තස්ස භික්ඛුනො පච්චීංසො, තස්ස භික්ඛුනො පත්තං, තස්ස භික්ඛුනො චීවරං

සාමි ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "සාමිස්මිං ඡට්ඨී"

"යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි." තිමත්ථවිදං, යස්ස වා පරිග්ගහො, තං සාමිසඤ්ඤං හොතීති ඤාපනත්ථං පච්චපදමිදං. අයමත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කිරියාභිසම්බන්ධාභාවා නෙත කාරකතා පනෙත්ථ වසී. එත්ථ ච පරිග්ගහොති සංසද්දුපිතෙවෙසෙන වුත්තත්තා සො හි පරිග්ගණ්හාතීති පරිග්ගහොති වුච්චති, වාග්ගහණේනත්ථ විකප්පෙන සාමිසම්බන්ධිසමාසවසවාදීනං පදෙ පච්චග්ගයාති, තෙන යස්ස වා පරිග්ගහො, යස්ස වා සාමි, යෙසං වා සමූහොති ආදිනා නයෙන අත්ථො යොජෙතබ්බො. සාමීති ගරුසඤ්ඤා* කරණ

* සාමීති ගරුසඤ්ඤා, සීහල

සඤ්ඤිනො සභාවපරිදීපනත්ථං, සාමීති හි සංසද්දතො සං අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "දණ්ඩාදිතො ඉකඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති මජ්ඣෙ සීතස්ස දීඝං කත්වා අන්තස්ස ච මකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

තස්ස භික්ඛුනොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ භික්ඛුනොති භික්ඛුසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතියමපසම්බන්ධෙ ඉමිනා සාමිසඤ්ඤං කත්වා "සාමිස්මිං ඡට්ඨී" ති ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණන්තා ඣලා" ති ලසඤ්ඤං කත්වා "ඣලතො සස්ස නො වා" ති සස්ස නොආදෙසෙ කතෙ රූපං අත්තනොති එත්ථ ච සවිභත්තිස්ස "අත්තාන්තතො හිස්මිමනානං, තතො ස්මිනි" ති වත්තමානෙ "සස්ස නො" ති නොආදෙසොව විසෙසො.

෴ "තෙසං පරමුභයසම්පත්තිමයි"

"කිමත්ථමිදං? තෙසං අපාදානාදීනං ඡන්නං කාරකානං උභයමයි
"සම්පත්තෙ සං පරං, තං සඤ්ඤාව හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං
"අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

"ගාවිං දොහතීතාදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච ගාවින්ති ගොසද්ද
"තො අපායකිරියාය සම්භවතො අපාදානසඤ්ඤාය ච, දොහනකිරි
"යාය කම්මත්ථසම්භවතො කම්මසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ පරත්තා
"ඉමිනා කම්මසඤ්ඤං කත්වා "කම්මත්ථෙ දුතියා" ති දුතියෙකවචනං
"කත්වා "ගාව සෙ" ති අධිකිච්ච "අවම්හි ච" ති ගොසද්දස්සාවා
"දෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

"ධනුනාති ධනුසද්දතො සරපාතනං පටිච්ච අපාදානසඤ්ඤා
"ය ච කිරියාසාධකතං පටිච්ච කරණසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ පර
"ත්තා ඉමිනා කරණසඤ්ඤං කත්වා "කරණෙ තතියා" ති තති
"යෙකවචනෙ කතෙ රූපං

"කංසපාතියාති කංසපාතිසද්දතො භොජනාපගමනං පටිච්චාපා
"දානසඤ්ඤාය ච භොජනාධාරතං ඔකාසසඤ්ඤාය ච සම්භවෙ
"පරත්තා ඉමිනා ඔකාසසඤ්ඤං කත්වා "ඔකාසෙ සත්තමී" ති
"සත්තම්යෙකවචනං කත්වා "ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො; ඉවණ්ණු
"වණ්ණන්තා ඣලා" ති වත්තමානෙ "තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො" ති පසඤ්ඤං
"කත්වා "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු; සතො නාදීන" නති වත්ත
"මානෙ "පතො යා" ති ස්මිංවචනස්ස යාදෙසෙ කතෙ රූපං.

"ඉච්චෙතෙ සි කාරකාති හමහානීති ගාවිං දොහතීතාදීසු ගාවා
"දීනං කම්මාදිභාවෙන ඉච්ඡිතත්තා අපාදානභාවො ච න සම්ප
"ජ්ජති. තථා හි, වලාහකා නිග්ගමච්ච තොයං පකාසතීති වුත්තෙ
"තොයජෙසො විනාපෙක්ඛං කත්වා වලාහකස්සොකාසතා අච්චන්තව
"ස ගනිතා., තථා වලාහකස්ස තදවධිවසෙන ච තොයජෙසා අපෙක්ඛ
"වසෙන ගණෙතබ්බා නාපි සන්තුනා සම්භාවීයති, තථා වලාහකෙ

“මෙඝෙ පකාසන්තීති වුත්තෙන වුත්තනයෙන අපාදනතා වා කත්තු
“තා වා න සම්භාවීයති, තථා වලාහකො පකාසතීති වුත්තෙන හෙදු
“සන්නිස්සිතාපාදනාධිකරණතා වා නිවත්තතීති තනෙවකොසෙව
“බලිවද්දො සද්දං සයං ගච්ඡති, තමඤ්ඤො තස්සඤ්ඤෙව බණෙ
“පස්සති, අඤ්ඤො තෙනෙව යාති, අපරො තස්ස තිණං දදාති,
“තස්ස සරීරතො සෙදා නිපතන්ති, විසාණඤ්ච තස්ස සන්තකං,
“තස්මිං පුරිසො උපවිට්ඨො, ඉතරො තං නිවත්තෙතුකාමො අල
“පති, තදා එකක්ඛණෙයෙව චතුකාරෙ භවන්ති, බලිවද්දො ගච්ඡ
“ති, බලිවද්දං පස්සාමි, බලිවද්දෙන යාති, බලිවද්දස්ස දීයතෙ,
“බලිවද්දම්හා නිපතන්ති, බලිවද්දස්ස විසාණං, බලිවද්දෙ උප
“විට්ඨො, භො බලිවද්ද තිට්ඨාහි, එවමෙකස්ස එකක්ඛණෙයෙව
“කත්තාදිභාවො සම්පජ්ජතීති විසම්මිදං නිදස්සනං, යෙන ගාවො
“දිස්වා වලාහකාදිසු ච එකොයෙව චතුකා, ඉධ පන බහවො, සබ්බ
“ගවෙකො, කථං තෙසෙකක්ඛණෙ ගිනනාධිප්පායො ගිහනප්පයො
“ගො ච සියාති සබ්බ ච බහවො චතුකාරෙ, තත් ථො නාම එක
“ක්ඛණෙ ගිනනාධිප්පායපයොගිනං නිවාරෙතා, එවං එකස්ස
“චතුකතො එකක්ඛණෙගෙව එකස්මිං අත්ථෙ ගිනනාධිප්පාය
“පයොගාභාවතො විනා පයොගාරමෙහනාධිප්පෙතත්ථසිද්ධිතො
“අලං පුනප්පුනවචනෙන තවෙසො පුරිමො පාඨො.

280\. ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා

ලිඞ්ගත්ථාභිධානමත්තෙ පඨමාවිභත්ති හොති

පුරිසො, එකො, වෙ, ච, වා, අහ, හෙ, රෙ, හරෙ, අරෙ.

“ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ඉච්චාදිදං, ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමාවිභත්ති හො තීති සුත්තත්ථො. විපදවිදං ලිඞ්ගස්ස අත්ථො ලිඞ්ගත්ථො, තස්මිං ලිඞ්ගත්ථෙ, විභත්ත්‍යුප්පත්තිභාවා ලිඞ්ගත්ථාභිධානෙති අත්ථො පුජ්ජති අත්ථ ච ලීනං අඞ්ගතීති ලිඞ්ගං. ලීනන්ති අපාකටං අඞ්ගතීති අව ගමෙති, ඉදං වුත්තං හොති යථා පන කදලිරුක්ඛාදීනං ගබ්භ පත්තවිපාකටං අඞ්ගං, එවං පුරිසොති ආදිනං නිප්ඵන්නපදානං පට් ඨිං ඨිතෙතබ්බරූපවිපාකටනතාවසවිත්තා ච ලිඞ්ගන්ති වුත්තං, තෙන තවිභත්තිපකසිනකාබ්භත්තවිභත්ත්‍යන්තනාමිලිඞ්ගතා විඤ්ඤා යති. න හි විසිට්ඨස්ස අපච්චං රඤ්ඤො පුරිසොති සිඞ්ඝා වාසිට් ඨපුප්ඵසද්දානං පචති පුරිසොති ආදීනං පවිලම්බාමානතාවිභත්ති නාපව අපාකටතා සම්භවති න ච කාරකො පවත්ති ආදීනං සර පවෙනාදිධාතුරූපවිපාකටනතාවිසවිත්තා ච ලිඞ්ගන්ති සඤ්ඤා විඤ්ඤායති, “ධාතුලිඞ්ගෙහි පරප්පච්චයා” ති එත්ථ විසුං ධාතුගහ ණෙන තාවි විභත්ත්‍යාසිකාරනා ච නෙසංනිවිට්ඨිතාධිට්ඨනසඞ්ඛ පවිච්ඡෙදනං සන්ධුනාමෙහි “සවිභත්ති විභත්තිකා නාමං උතාවෙවතුනා දිස්සතෙව” ති ආදිම්හි අථ වා ලීනං නාම පවිපදිනං, තං පදුණා සම්භවත්තනා පනාකානෙව එසට්ඨිතො ධාතුපච්චයවිභත්ති විච්ඡෙදෙන පාවිපදිකසඤ්ඤා විභිනනා “පරසමඤ්ඤා පයො

ගෙ" ති වචනතො සත්තගණෙහි නිද්දිට්ඨං ඝොසාඝොසුපධාදි සඤ්ඤාද්වයපරිච්චාගා අඤ්ඤතරස්මිං වා සඤ්ඤාගණෙහි "ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවං ලිඞ්ග"න්ති වචනතො පරසමඤ්ඤාවසෙන "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති. අඤ්ඤත්ථ පන පාටිපදිකසද්දෙන ලිඞ්ගසද්දෙන පරිමාණසද්දෙන වචනසද්දෙන පඨමාවිභත්ති හොති, තත්ථ ච පාටිපදිකසද්දො නාම පාටිපදිකාභිධෙය්‍යත්තා, සා පන විසුං අත්ථි සත්තා ලබ්භා ච වා ග අත එවාති ආදිසු ලබ්භති, න හි තත්ථ පුම්ඉත්ථිනපුංසකලිඞ්ගභාවො වා ඛාරිදොණාදිපරිමාණභාවො වා එකත්තාදිවචනභාවො වා සම්භවති. ලිඞ්ගන්ති අයං ඉත්ථී අයං පුරිසො අයං නපුංසකොති සඤ්ජානන* හෙතුකො වත්ථුනො විසද විසදෙහසරසිතාකාරොති, සො හි ලිඞ්ගස්ස පුම්ඉත්ථිනපුංසකස්ස ගමකත්තා ලිඞ්ගනතො වා ලිඞ්ගන්ති වුච්චති., අථ වා:—

"එතකෙසවති ඉත්ථී මස්සුවා පුරිසො සියා,
උභින්නමන්තරං එතං ඉතරොභයමුත්තකො ති"

වුත්තා එතකෙසාදයොපි, ඉමිස්සං පනෙත්ථ අවිනාභාවිකස්ස පුම්ඉත්ථිභාවො වුත්තනයෙන පුම්ඉත්ථිසඤ්ඤාදෙසෙව, ලිඞ්ගත්ථෙන 'රුක්ඛො පසාදො විත්ත' න්ති ආදි, එස ච සත්තා විසිට්ඨතො වුත්තාකාරෙන සම්භවතීති පාටිපදිකත්ථවිසිට්ඨත්තාව ලිඞ්ගං., සඤ්ඤා හි පඤ්චං සත්තාභිධායකො, තතො තං ඉමිනා වා තස්ස ලිඞ්ගෙන වා වචනෙන වා යොගො වුත්තො, තතොව ලිඞ්ගපරිමාණවචනානි තතො විසුං වුත්තානි. පරිමාණසද්දෙන 'දොණො ඛාරි ආළ්හක' න්ති, එස පන කිඤ්චාපි පාටිපදිකතො ලිඞ්ගං වා සම්භවති, පරිමාණමෙත්ථ අධිකං, තස්මා, තස්ස න සිද්ධත්ති පරිමාණගහණං කතං. වචනන්ති එකත්තාදි, එකො ද්වෙති ආදිසු එකාදිසද්දෙහෙව එකත්තාදීනං වුත්තත්තා එකවචනාදිනමිතාවිසෙසොධිය වචනග්ගහණං කතං, තෙන තස්ස වචනමත්තෙන උදීරණමත්තෙන පඨමාවිභත්ති හොතීති එවමත්ථොපි විභාවිතො. කිඤ්චාපෙත්ථ පන මිනාතව්වාදෙනත විසදවිසදෙහසරසිතාකාරසම්භවස්ස තබ්බිසිට්ඨත්තස්ස වොහාරගාහාදිදෙසස්ස ලිඞ්ගස්ස ගමකතො ලිඞ්ගනතො පරසමඤ්ඤාවසෙන වා සද්දොව ලිඞ්ගන්ති ගහෙතබ්බං තස්මිං පදෙ. [illegible] සා, තතොයෙව [illegible] විස ච [illegible], වුත්තාසොභාර[illegible] ලක්ඛණවාරතො "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති වුත්තං. අත්ථ පන සුත්තස්ස [illegible] නං [illegible] අබ්‍යයීභාව[illegible] ච විසෙසො. [illegible] නාමනාදිවිසිට්ඨ, සත්තා [illegible] විසෙසො. අබ්‍යයාදීනි [illegible] පන [illegible] විසෙසො. [illegible]

* [illegible]

අඤ්ඤත්ථ තාව: ‘භගවා ධම්මං දෙසෙති, තෙන ධම්මො පකාසියතෙ’ති ආදි. එත්ථ ච දෙසෙති පකාසියතෙති එත්ථ “කත්තරි පරස්සපදං, අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී” ති කත්තුකම්මනි විභත්ති සම්භවා භගවා ධම්මොති ගහිතස්ස කත්තුකම්මභාවො විභත්තියා යෙවාභිහිතොති තතො තතියාදිවිභත්‍යුප්පත්ති න හොති, අථ බො ලිඞ්ගත්ථමත්තමපෙක්ඛිත්වා පඨමාව. තථා කිතකාභිහිතෙ ‘ගාමං ගතො දෙවදත්තො, භගවතා ධම්මො දෙසිතො’ති ආදීසු “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි., භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයෙන කත්තුකම්මූනොභිහිතත්තා තද්ධිතාභිහිතෙ පන ‘වසිට්ඨස්ස අපච්චං, නාවාය තරති, මනසි සන්නිධාපිත’ න්ති ආදීස්වත්ථෙසු ණිකාදීනං සම්භූතත්තා සාමිකරණාදිභාවො තද්ධිතාභිහිතො චෙති පඨමාව සම්මා පසීදති.* සමාසාභිහිතෙපි ‘සම්පත්තමුදකමිමං ගාමං, ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සමණෙන’ ති කම්මාදීස්වත්ථෙසු සමාසස්ස සම්භූතත්තා කම්මාදයො සමාසාභිහිතාති පඨමාව පතිට්ඨං ලභති; අභිහිතත්ථෙපි අත්තනො විසයත්තා විභත්‍යුප්පත්ති කස්මා න හොතීති චෙ? යථා ධම්මං දෙසෙතීති ආදීසු කම්මුනො දුතියායාභිහිතත්තා පුන දුතියා න හොති, එවමිත්තනා වත්තබ්බත්ථවිසෙසස්සාභාවා. පකාසියතෙති ආදීසු කම්මනි තෙවිභත්‍යුප්පත්තිසම්භවෙපි අත්තනො විසයත්තා “භාවකම්මෙසු යො” ති යප්පච්චයස්සා විය භවතීති චෙ? න, තස්ස රූපසංසිද්ධිසම්භවා ඉධ ච තදභාවතො.

පුරිසොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරිසොති ආදිකානි තීණි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. ද්වෙති විසද්දතො යොවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං” න්ති වත්තමානෙ “යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච” ති සවිභත්තිස්ස ද්විසද්දස්ස ද්වෙආදෙසෙ කතෙ රූපං. ච චෙතිආදීනි චාදීහි සද්දුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී” ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපානි. සඞ්ගහකාරො පන ලිඞ්ගකත්තුකම්මකරණසම්පදානාපාදානසාම්‍යාලපනාදිවසෙන අට්ඨත්ථෙසු පඨමා හොතීති ආහ.

ලිඞ්ගත්ථෙ :—

‘තථාගතො ජිනො බුද්ධො ලොකජෙට්ඨො නරාසභො,
මුනින්දො සුගතො නාථො ගොතමො සක්‍යපුඞ්ගවො’ ති.

කත්තත්ථෙ :—

‘සො බොධිරුක්ඛං රොපෙසි යො ච පබ්බජිතො නරො,
යො ච සත්ථුකරෙ බිම්බං ධුවං බුද්ධො භවිස්සති’ ති.

කම්මත්ථෙ :—

‘යො වො ආනන්ද මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා’ ති.

* පඨමා සම්මා පසීදති, පිපො

කරණෙ :—

‘පරවිඤ්ඤාතමදින්නා තං කායෙන වචසාපි වා,
යො භික්ඛු ථෙය්‍යචිත්තෙන සො ඨානා චාවෙති ගණ්හති—

ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොති, අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරිය නති, එත්ථ ච සඞ්ගහකාරස්ස අධිප්පායො ථෙය්‍යචිත්තෙන ආවිකතාය, අජ්ඣාසයෙන ආදිබ්‍රහ්මචරියෙනාති වත්තබ්බෙ පච්චත්තෙන නිද්දෙසොති. තත්ථ ච යදි ථෙය්‍යචිත්තෙනාති චිත්තනිදස්සනං, නපුංසකලිඞ්ගත්තා ථෙය්‍යචිත්තන්ති වත්තබ්බං සියා, යස්මා ථෙනනා ථෙය්‍යං, භාවෙ ණ්‍යපච්චයො, තං අස්ස අත්ථීති ථෙය්‍යං, ථෙය්‍යං චිත්තං යස්ස = සො ථෙය්‍යචිත්තො ; ථෙය්‍යඤ්ච තං චිත්තඤ්චෙති = ථෙය්‍යචිත්තං, තමස්ස අත්ථීති ථෙය්‍යචිත්තොති පුග්ගලනිද්දෙසවසෙන යදත්ථි වෙදිතබ්බා, තදු ඨානෙයෙව පඨමා, සඞ්ගහකාරස්ස පන ලිඞ්ගවිපරිණාමකරණමෙව සරණං.

සම්පදානෙ :—

‘යං පාපං පකතං කම්මං බාලිසෙහි ච විකත්ථිතං,
න දෙති නරකං ගන්ත්වා න ච පස්සාමි දුස්සරෙ ’ති

අපාදානෙ :—

‘පාපකම්මිසු සන්තුට්ඨී මිච්ඡාජීවො මහිච්ඡතා,
මිච්ඡාදයො ඉමෙ ධම්මා බුධො දූරතරෙ භවෙ ’ති.

මිච්ඡාපකාරෙහි ඉමෙහි ධම්මෙහීති වුත්තං හොති.

සාමිම්හි :—

‘සබ්බෙ බුද්ධා බලප්පත්තා පච්චෙකානඤ්ච යං බලං,
අරහන්තානඤ්ච තෙජෙන රක්ඛං බන්ධාමි සබ්බසො ’ති.

භුම්මියෙ :—

‘ලොකෙ ජාතොව සම්බුද්ධො* භගවා විතතම්ස්සරෙ,
විසයෙ නප්පමජ්ජය පදුමං විය සොභති ’ති.

විසයෙනාති වුත්තං හොති

දිසායොගෙ :—

‘යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි ’ති.

ආලපනෙ :—

‘අභික්කන්තං භො ගොතම, උපෙහි චිර ජිත්තසඞ්ගාම සභ වාපදණ්ණ චිවර ලොකෙ ’ති.

සබ්බමෙතං ලිඞ්ගත්ථනානාතිකමවණ්ණනො† සඞ්යොගමිස්ස චොපරි සුත්තස්ස ච විසයොති

* සං.චෙ.ටී, පිපල   † කාසිවිකාසනා, පිපල

287. ආලපනෙ ච

ආලපනත්ථාධිකෙ ලිඞ්ගත්ථාභිධානමත්තෙ ච පඨමාවිභත්ති හොති

භො පුරිස, භවන්තො පුරිසා, භො රාජ, භවන්තො රාජානො, හෙ සඛෙ, හෙ සඛිනො

චසද්දග්ගහණං පඨමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

“ආලපනෙ ච” කිමත්ථමිදං, ආලපනත්ථෙ පඨමාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං අත්ථග්ගහණං පඨමාගහණඤ්ච වත්තෙති, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. අභිමුඛං කත්වා ලපනං ආලපනං, තස්මිං ආලපනෙ. ඉමස්ස විසුං වචනං සිද්ධෙ සත්තරමහස්ස නියමාගමං වත්තනතො ආලපනෙ සති ලිඞ්ගත්ථෙපි පඨමාව හොතීති ඤාපනත්ථං. චග්ගහණං පඨමග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

භො පුරිසාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භොති භවන්තසද්දතො ඉච්ඡිතා ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති ගසඤ්ඤං කත්වා “භවතො භොතො” ති වත්තමානෙ “භො ගෙ තු” ති භවන්තසද්දස්ස භොආදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති ගසිස්ස ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. භවන්තොති භවන්තසද්දතො විභත්තිං යොවචනං කත්වා “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං” ති වත්තමානෙ “සෙසෙසු න්තුව” ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා “අවණ්ණස්ස මිම, සවිභත්තිස්ස සෙ; මියං යොසු පඨමෙ” ති වත්තමානෙ “න්තුස්ස න්තො” ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තොආදෙසෙ කතෙ රූපං. රාජාති රාජසද්දතො ආලපනෙකවචනං කත්වා තස්ස ගසඤ්ඤඤ්ච “භො ගෙ තු” ති වත්තමානෙ “අකාරපිතාද්‍යන්තානමා” ති අන්තසරස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති වත්තමානෙ “ආකාරො වා” ති ආකාරස්ස රස්සෙ කතෙ වුත්තනයෙන ගලොපෙ කතෙ රූපං. රාජානොති රාජසද්දතො යොවචනං කත්වා “බ්‍රහ්මත්තසඛරාජාදිතො අමානං” ති වත්තමානෙ “යොනමානො” ති යොවචනස්සානොආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හෙති හෙසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා විභත්තිලොපෙ කතෙ රූපං. සඛෙති සඛසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා තස්ස ගසඤ්ඤං කත්වා “සඛාතො ගස්සෙ වා” ති ගස්සෙකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. සඛිනොති සඛසද්දතො යොවචනං කත්වා “යොනමිනො” ති වත්තමානෙ “සඛාතො චායො නො” ති නොආදෙසං කත්වා “සඛන්තස්සි නොනානංසෙසු” ති සඛාන්තස්සිකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

[illegible] සෙසා කම්මකරණසම්පදානාපාදානසාමිවචනාදිනිද්දෙසෙසු

“කිමත්ථමිදං? සෙසා දුතියාදීසු විභත්තියො කම්මාදිනිද්දෙසෙසු හොන්තීති ...

“සෙසා කම්මකරණසම්පදානාපාදානසාමිවචනාදිනිද්දෙසෙසු හොන්තීති

“ඤාපනත්ථං විපදමිදං සුත්තං අපෙක්ඛා ච විභාගො ච සුවි
“ඤ්ඤෙය්‍යත්ථව අදීයගහණෙනොකාසත්තාමාත
“උදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථව
“ඉදං පන සඤ්ඤාධිකාරනියමපරිභාසාවිධිසුත්තෙසු කතමං
“සුත්තං? යදි සඤ්ඤාසුත්තං තදනුරූපවසෙන වත්තබ්බං, අථ
“අධිකාරසුත්තං උපරියෙව ‘කරණෙ තතියා’ති ආදිනා මහතා
“සුත්තප්පබන්ධෙනෙව විඤ්ඤෙය්‍යත්තා නිරත්ථකමෙව යදි පන
“සියා නියමොති තථාපි න වත්තබ්බං, කරණාදිසඤ්ඤාසං
“විභත්තීනම්පි දිස්සනතො නාපි පරිභාසා විනාපි තාය ‘කරණෙ
“තතියා’ති ආදිනාව සිජ්ඣනතො නාපි විධිසුත්තන්ති සක්කා
“වත්තුං, උපරියෙව විධානදිස්සනතො එතෙහි ච විනිමුත්තං
‘සුත්තං නාම නත්ථි, න චෙතං පොරාණිකසුත්තං ‘කරණෙ තති
“යා’ති ආදීනං පන පොරාණිකත්ථා තත්ථ තත්ථ සඤ්ඤාසුත්තෙසු
“අපාදානම්ටවණෙන ඛ්‍යෙපොති ආදීනි වත්වා තෙසමෙවුදාහර
“ණෙනා විඤ්ඤෙසන්ති අථාපි චෙතං පොරාණිකසුත්තං සියා, සෙස
“ගහණෙන පඨමෙඤ්ඤාව එපෙසාං සෙසා ගහෙතබ්බා භවෙය්‍යුං
“එවං සන්තෙ කත්තරි තතියාවිධානකං කත්තුගහණං නාපවි
“ඨං,* තස්මා ගාථෙනත්ථ අධිකානීති වුත්තානි, තෙසංපෙමනීයෙ
“ඨානෙ පෙමස්ස අකත්තබ්බතො පෙම්මකත්වා යථාවුත්තානෙව
“සුත්තානුදාහරා කාතබ්බා, එවං හි සුපතෙ සබ්බපොප
“ජ්ජිත්තවිබ්භන්තබුද්ධීහි මයෙදනි උපතම්දන්ති මඤ්ඤමානෙහි සුදත්ත
“කිසිවනිරුත්තිමහානිරුත්තිතො කානිචි සුත්තානි ඉධ පක්ඛිත්තා
“නීති න ච තානි සුපරිසුබෙ පුරිමං පාඨකෙ සන්දිස්සන්තීති

288 කරණෙ තතියා

කරණකාරකෙ තතියාවිභත්ති හොති

අග්ගිනා කුටිං ඣාපෙති මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, මනසා චෙ පසන්නෙන, කායෙන කම්මං කරොති

“කරණෙ තතියා” ඉච්චෙතස්මිං, කරණකාරකෙ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අපෙක්ඛා ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාතෙව උදාහරණම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

මනසාති මනසද්දතො “යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං” න්ති කරණසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ” ති නාවචනස්සාකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “ස සරෙ වාගමො” ති සාගමෙ කතෙ රූපං. සබ්බත්ථ කාරෙ පන කරණකත්තුකම්මපඤ්චමීසත්තමීනං නිපාතප්පයොගෙ පටිසෙධප්පෙ පච්චෙතත කුච්ජිතංසෙ ඉත්ථම්භූතෙ ක්‍රියාපවග්ගෙ පුබ්බසදිසසමානූනකලහනිපුණමිස්සකසඛිලාදියොගෙ හෙත්වත්ථෙ කාලද්ධානෙ විසෙසනෙ මණ්ඩිතුස්සුක්කෙ තතියා හොතීති ආහ

කරණෙ තාව —

“රුක්ඛං ඡින්දති ඵරසුනා, සීසං හනෙත්ථ සොධයෙ,
තරච්ඡති වාපියා දූරං සරෙත්ථ පක්කමො භතා’ ති

* ඛනාචපවිඨං චරඛ

කත්තරි :—ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො.

කම්මනි :—තිලෙහි ඛෙත්තෙ වපති, සංවිභජෙථ නො රජ්ජෙනාති

පඤ්චම්‍යත්ථෙ :—සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙනාති.

සත්තම්‍යත්ථෙ :—තෙන ඛො පන සමයෙනාති.

නිපාතප්පයොගෙ :—සඞ්ඝෙන සහාපි ගණෙන : විනාපි ගණෙන උපොසථං කරෙය්‍ය, සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි, සබ්බෙහි මෙ පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො විනාභාවො, අලං තෙ ඉධ වාසෙනාති

පටික්ඛෙපෙ :—කිං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං පන මුණ්ඩකෙන සමණෙන, කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා, කිං තෙ වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන, කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙන පුරිසෙන ථාමදස්සිනාති.

පච්චත්තෙ :—අත්තනාව අත්තානං සම්මන්නතාති, මණිනා මෙ අත්ථොති.

කුච්ඡිතඞ්ගෙ —පිට්ඨියා ඛුජ්ජො, පාදෙන ඛඤ්ජො, කාණං පස්සති නෙත්තෙනාති.

ඉත්ථම්භූතෙ .—භින්නෙන සීසෙන ලොහිතෙන පග්ඝරන්තෙන, ඌනපච්චක්ඛිතෙන පතන්තෙන, පරිබ්බාජකං තිදණ්ඩකාදද්දක්ඛීති.

ක්‍රියාපවග්ගෙ .—එකාහෙනෙව බාරාණසිං පායාසීති. ක්‍රියාපවග්ගො ච නාමෙත්ථ ක්‍රියාය අසු පරිනිට්ඨාපනං.

පුබ්බාදියොගෙ :—මාසෙන පුබ්බො, පිතරා සදිසො, මාතරා සමො, කහාපණෙනූනො, අසිනා කලහො, වාචාය කලහො, ආචාරෙන නිපුණො, වාචාය නිපුණො, ගුළෙන මිස්සකො, තිලෙන මිස්සකො, වාචාය සඛිලොති

හෙත්වත්ථෙ :—විජ්ජාය වසති, ධම්මෙන වසතීති

කාලෙ :—කාලෙන ධම්මසවණං, කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාති.

අද්ධානෙ :—යොජනෙන ධාවතීති

විසෙසනෙ :—ගොත්තෙන ගොතමො නාථො, සාරිපුත්තොති නාමෙන විස්සුතො පඤ්ඤාවාසො, තදනු පබ්බජිතො සත්තා ජාතියා සත්තවස්සිකො පොපි ධම්මානුසාරෙන සම්පච්චවජ්ජාපි චක්ඛුකෙන, ජාතියා ඛත්තියො බුද්ධො ලොකෙ අප්පටිපුග්ගලො, සිප්පෙන නළකාරො සො, එකූනවීසං වයසා, සුතදු විජ්ජාය සාධු, පඤ්ඤාය සාධු, තපසා උත්තමො, වණ්ණෙන අභිරූපොති.

මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු :—ඤාණෙන පසීදිතො, ඤාණෙන උස්සුක්කො.

තත්ථ ච "කරණෙ තතියා, සහාදියොගෙ ච, කත්තරි ච, හෙත්වත්ථෙ ච, සත්තම්‍යත්ථෙ ච, ලක්ඛිතවිකාරෙ, විසෙසනෙ ච, මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා චෙ" තිමෙසං විසෙසං ඨපෙත්වා අවසෙසා "කත්තරි චෙ" ති සුත්තෙ චග්ගහණෙනෙව සමොසරන්ති, තදත්ථං හි තස්සුපාදානන්ති.

289. සහාදියොගෙ ච.

සහාදියොගත්ථෙ තතියාවිභත්ති හොති.

සහාපි ගග්ගෙන සඞ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍ය, විනා ගග්ගෙන:— මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං, සහස්සෙන සමං මිතා.

“සහාදියොගෙ ච.” කිමත්ථමිදං, සහාදීනං යොගෙ සති තදත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියාගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. සහසද්දො ආදි යෙසං තෙ=සහාදයො. ආදිසද්දෙන සද්ධිං සමං නානා විනා අලමත්ථවමාදයො ගහිතා, තෙසං යොගො = සහාදියොගො, තස්මිං සහාදියොගෙ, භාවසත්තමී. චසද්දග්ගහණෙන සහාදි සද්දානං අත්ථසම්භවෙපි හොතීති දස්සෙති. තෙනෙව සිද්ධත්ථි දෙවදත්තො රජ්ජගහං පාවිසි කොකාලිකො පච්ඡාසමණෙනාති ආදි. තෙනාහ සහාදියොගත්ථෙති. අයම්පනෙත්ථ පදච්ඡෙදො, සහාදියොගෙ අත්ථෙ චාති. සහසද්දෙන ච යොගො කිරියාගුණ දබ්බ සමවායෙසු සම්භවති.

තත්ථ කිරියාසමවායෙ:—විතක්කෙන* සහ වත්තතීතිආදිසු

ගුණසමවායෙ:—පුත්තෙන සහ ථූලොති ආදිසු.

දබ්බසමවායෙ:—අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකෙහි සහ ආචරියුපජ්ඣායානං ලාභොති ආදිසු.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. මහතාති මහන්තසද්දතො අස නතාරපුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං”ති වත්තමානෙ “සෙසෙසු න්තුව”ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්‍යපදෙසං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස න්තො; න්තස්ස සෙ වා”ති වත්තමානෙ “තොතිතා සස්මිංනාසු”ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තාදෙසෙ කතෙ රූපං.

290. කත්තරි ච

කත්තරි ච තතියාවිභත්ති හොති.

රඤ්ඤා හතො පොසො, සෙනකෙන දින්නො වරො, අග්ගිනා දඩ්ඪො නගරො

“කත්තරි ච.” කිමත්ථමිදං, කත්තරි කාරකෙ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණෙනිත්ථම්භූතලක්ඛණාදිසුපි හොති, තං “කරණෙ තතියා”ති සුත්තෙයෙව වුත්තං.

රඤ්ඤාති රාජසද්දතො “යො කරොති ස කත්තා”ති කත්තුසඤ්ඤං කත්වා “කරණෙ තතියා”ති වත්තමානෙ ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; රාජස්ස රඤ්ඤොරාජිනො සෙ”ති වත්තමානෙ “නාම්හි රඤ්ඤා වා”ති රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* විකණ්ණෙන, මරම්ම

291. හෙත්වත්ථෙ ච

හෙත්වත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති.

අන්නෙන වසති, ධම්මෙන වසති, විජ්ජාය වසති, සක්කාරෙන වසති.

"හෙත්වත්ථෙ ච." කිමත්ථමිදං, හෙත්වත්ථෙ හෙතුප්පයොගෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං යොගග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. එතත්ථසමත්ථො සම්භවති, හෙතුප්පයොගෙ හෙත්වත්ථෙ වාති තෙනෙතමිදං සිජ්ඣති, කෙන හෙතුනා වසතීති.

අන්නෙනාති අන්නසද්දතො "කරණෙ තතියා; සහාදියොගෙ ච," ති වත්තමානෙ ඉමිනා තතියෙකවචනං කත්වා "අතොනෙනා" ති එනාදෙසෙ කතෙ රූපං. විජ්ජායාති එත්ථ "ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු" ති වත්තමානෙ "ඝතො නාදීනං" ති නාවචනස්සායාදෙසොව විසෙසො. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

292. සත්තම්‍යත්ථෙ ච.

සත්තම්‍යත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති.

තෙන කාලෙන, තෙන සමයෙන, තෙන ඛො පන සමයෙන.

"සත්තම්‍යත්ථෙ ච." කිමත්ථමිදං, සත්තම්‍යත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තෙනාති තසද්දතො නාවචනස්ස "අතො නෙනා" ති එනාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

293. යෙනඞ්ගවිකාරො

යෙන ඛ්‍යාධිමතා අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ, තත්ථ තතියාවිභත්ති හොති.

අක්ඛිනා කාණො, හත්ථෙන කුණී, කාණං පස්සති නෙත්තෙන, පාදෙන ඛඤ්ජො, පිට්ඨියා ඛුජ්ජො.

"යෙනඞ්ගවිකාරො." කිමත්ථමිදං, යෙන ඛ්‍යාධිමතා අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ, තත්ථ තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තතියග්ගහණමිහානුවත්තනතො, ඉධ පන අඞ්ගසද්දො සමුදායවාචකො, විකාරසද්දො අඤ්ඤථාභාවවාචකො, තස්මා යෙන ඛ්‍යාධිනා සරීරස්ස විකාරාඤ්ඤථාභාවො විඤ්ඤායති, තත්ථ තතියා හොතීති අත්ථො. අඞ්ගසද්දො පන රථඞ්ගං ඡළඞ්ගන්ති ආදීසු ක්වචි අවයවෙ දිස්සති. තථාපි අඞ්ගමස්ස අත්ථීති අඞ්ගී "දණ්ඩාදිතො ඉක ඊ" ති ඊපච්චයන්තො වා; අඞ්ග ගත්තම්හි ඉච්චස්ස අඞ්ගීයතෙ ඉති කම්මනි "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති ඊපච්චයන්තො වා අවිනාභාවතො, සමුදායවාචකො වා ජටා සංඛාති ආදීසු. උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

294 විසෙසනෙ ච

විසෙසනත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොති

ගොත්තෙන ගොතමො නාථො, සුවණ්ණෙන අභිරූපො, තපසා උත්තමො

චසද්දග්ගහණං තතියග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

“විසෙසනෙ ච” කිමත්ථමිදං, විසෙසනත්ථෙ ච තතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං තතියග්ගහණම්පියානුවත්තතෙ අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව විසෙසියති විසෙසිතබ්බං යෙන තං විසෙසනං, තස්මිං විසෙසනෙ

ගොත්තෙනාති ආදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච තපසාති තපසද්දතො අනෙන නාමවත්ථා, කත්වා මනොගණාදිතො ස්මිනානං මිඅ ති තස්සාකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච ‘ස ස්මර චාග මො” ති සාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

වණ්ණෙන පකතියාභිරූපො,* යෙභුය්‍යෙන වම්මිකෙය්‍යකා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා භගවන්තං දස්සනායොපසඞ්කමිංසු විසමෙන පථා ධාවති,† විද්දෙණෙන ධඤ්ඤං විකිණ්ණාති, සහස්සෙන අස්සෙ කො විකිණ්ණාති ආදිසුපි හොති “කත්තරි ච” ති සුත්තෙන චග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣනතො තතියග්ගහණප්පකඩ්ඪනත්ථං වා. තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

295 සම්පදානෙ චතුත්ථී

සම්පදානකාරකෙ චතුත්ථීවිභත්ති හොති

බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා දානං දෙති දාතා හොති සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා

“සම්පදානෙ චතුත්ථී” කිමත්ථමිදං, සම්පදානකාරකෙ චතුත්ථී විභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සම්පදානග්ගහණෙන චෙත්ථ දානාරොචනධාරණසිලාඝනහනුසපධාරපිහකුධදුහිස්සොසූයරාධිකඛපච්චාසුණඅනුපතිගිණපුබ්බකත්තාරොචනත්ථතදත්ථතුමත්ථාලමත්ථමඤ්ඤනාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි ආසංසනෙ‡ සම්මුතිභිය්‍යසත්තමියත්ථාදීනං සඞ්ගහණාති

296 නමොයොගාදිස්වපි ච

නමොයොගාදිස්වපි ච චතුත්ථීවිභත්ති හොති

නමො තෙ බුද්ධවීර'ත්ථු සොත්ථි පජානං නමො කරොහි නාගස්ස, ස්වාගතං තෙ මහාරාජ

චසද්දග්ගහණං චතුත්ථීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

---

* පකතියා විරූපො සීහළ † විසමෙනපෙසිති මරම්ම

‡ ආසංසනෙ මරම්ම

"නමොයොගාදීස්වපි ච" තිමත්ථම්දං, නමොයොගාදීසු ච චතුත්ථී විභත්ති හොතීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං චතුත්ථිග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. අපි සද්දො චතුත්ථියෙව සමුච්චෙති.

තෙති තුම්හසද්දතො අනෙන චතුත්ථෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, තුම්හාම්හානං තයිමයි; පදතො දුතියා චතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො"ති වත්තමානෙ "තෙමෙකවචනෙ"ති තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තෙආදෙසෙ කතෙ රූපං.

ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

297 අපාදානෙ පඤ්චමී.

අපාදානකාරකෙ පඤ්චමීවිභත්ති හොති

පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා, හයා මුච්චති ගෙහා නගරා

"අපාදානෙ පඤ්චමී" තිමත්ථම්දං, අපාදානකාරකෙ පඤ්චමී විභත්ති හොතීති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව තදෙවොදාහරණන්ති

අපාදානග්ගහණෙන චෙත්ථ අපායසාදනධාතුනාමොපසග්ගනිපාතප්පයොගකාරකමජ්ඣෙරක්ඛණත්ථප්පයොගාදස්සනදූරන්තිකද්ධකාලනිම්මානත්වාලොපදිසායොගවිභත්තාරප්පයොගසුද්ධප්පමොචනහෙතුවිවිත්තප්පමාණපුබ්බයොගබන්ධනගුණවචනපඤ්හකථනථොකාකත්තාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

208. කාරණත්ථෙ ච

කාරණත්ථෙ ච පඤ්චමීවිභත්ති හොති

අනනුබොධා අප්පටිවෙධා චතුන්නං අරියසච්චානං යථාභූතං අදස්සනා.

චසද්දග්ගහණං පඤ්චමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"කාරණත්ථෙ ච." තිමත්ථම්දං, කාරණත්ථෙ ච පඤ්චමීවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං.

ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

චග්ගහණං පඤ්චමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං

299 කම්මත්ථෙ දුතියා

කම්මත්ථෙ දුතියාවිභත්ති හොති

රථං කරොති, ඡත්තං කරොති, ජනනං කරොති, ධම්මං සුණාති, බුද්ධං පූජෙති, වාචං භාසති, තණ්ඩුලං පචති, චොරං ඝාතෙති, ගාවං හනති, විනයො දුනාති

"කම්මත්ථෙ දුතියා" තිමත්ථම්දං, කම්මත්ථෙ දුතියාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගවන්ති ගොසද්දතො අනෙන ද්විතීයෙකවචනං කත්වා "ගාව සෙ" ති වත්තමානෙ "අවම්හි ච" ති ගොසද්දන්තස්ස අවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

විහගෙති විහඞ්ගතො ද්විතීයාබහුවචනං කත්වා "අලපනෙ සි ගසඤ්ඤො" ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණුවණ්ණොජ්ඣලා" ති ඣසඤ්ඤං කත්වා "සවාදිතමත්ත" න්ති වත්තමානෙ "යොනමෙත රස්සො ඣො" ති ඣස්සෙත කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

සඞ්ගහකාරො පන කම්මත්ථෙ තතියාඡට්ඨීසත්තම්‍යත්ථෙ චෙන යොගෙ චතුත්ථෙ කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ කම්මප්පවචනීය යුත්තෙ ච දුතියා හොතීති ආහ. කම්මත්ථෙ ඉමිනාව සිජ්ඣති. තතියාඡට්ඨීසත්තම්‍යත්ථෙ "ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ, තතියාසත්තමීනඤ්ච" ති සිජ්ඣති. එනයොගෙ — පුබ්බෙන ගාමං. රමණීයන්ති; එත්ථ ච පුබ්බෙනාති පුබ්බස්මින්ති වත්තබ්බෙ "සත්තමියත්ථෙ ච" ති තතියා, ගාමන්ති 'ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ' ති වත්තබ්බෙ ඡට්ඨීනන්ති බහුවචනං "දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච" ති විහිතඡට්ඨ්‍යත්ථස්සපි සඞ්ගහණත්ථන්ති පඤ්චම්‍යත්ථෙ දුතියා. එවඤ්ච සති තතියාසත්තමීනම්පි ඡට්ඨ්‍යත්ථත්තා 'තතියාසත්තමීනඤ්ච' න්ති න වත්තබ්බන්ති චෙ? උත්තරසුඛත්ථං. තථෙව වත්තබ්බන්ති චෙ? පුථගුච්චාරණං ඡට්ඨීනමෙවත්ථ සාමිඡට්ඨ්‍යත්ථස්සපි සඞ්ගහණත්ථං. අඤ්ඤථා "ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ" ති වත්වා "තතියාසත්තමීනං, ඡට්ඨී ච, දුතියා පඤ්චමීනඤ්ච" ති වුත්තෙ පච්චාසත්තිඤායෙන තතියාසත්තමීනමෙව* ඡට්ඨීනමත්ථෙති සම්බන්ධො සියා. තතියාසත්තමීනඤ්චෙති වුත්තෙ පඤ්චම්‍යත්ථසඞ්ගහණත්ථං ඡට්ඨීනමත්ථෙති වචනෙ පයොජනාභාවා අඤ්ඤපදම්පි ඡට්ඨ්‍යත්ථං සඞ්ගණ්හාතීති විඤ්ඤායති. අථ වා තතියාසත්තමීනමත්ථෙ දුතියාපඤ්චමීනමත්ථෙති† වුත්තත්තා න එත ඡට්ඨ්‍යත්ථො, අථ ඛො තතියාදිකමෙව ඡට්ඨීනන්ති බහුවචනං සාමඤ්ඤෙනෙවාපෙක්ඛා ගහිතත්තා. ගාමන්ති එත්ථ පන "තතියාසත්තමීනඤ්ච" ති එත්ථ චසද්දෙන පඤ්චම්‍යත්ථෙපි දුතියා හොති. "දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච" ති ඉතො සීහගතිකවසෙන පඤ්චමීග්ගහණං "ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ" ති එත්ථ වානුවත්තයිස්සාම, ඉතො දුතියග්ගහණං මණ්ඩූකගතියා තත්ථෙව වා. චතුත්ථෙ — පච්චාරොචෙමි තං දෙව, සබ්බඤ්ඤුතාභිසරන්ති. තත්ථාපි "සම්පදානෙ ච" ති සත්තමීවිහිතත්තා "තතියාසත්තමීනඤ්ච" ති දුතියා හොතීති ආදිනා නයෙන වුත්තාකාරෙන යොජෙතබ්බං. කාලද්ධානු:— "කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ" ති සිජ්ඣති. කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ:— "කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ" ති සිජ්ඣති.

* තතියාසත්තමියො ච, කත්ථචි † පඤ්චමිතමෙවිති, මරම්ම

300 කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ

කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ දුතියාවිභත්ති හොති

මාසමධීතෙ, යොජනං කලහං කරොන්තො ගච්ඡති

අච්චන්තසංයොගෙති කිමත්ථං? සංවච්ඡරෙ භුඤ්ජති

"කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ" කිමත්ථමිදං, කාලද්ධානං දබ්බගුණක්‍රියාහි අච්චන්තසංයොගෙන* දුතියාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං. එකපදමිදං දුතියග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අච්චන්තං සංයොගො = අච්චන්තසංයොගො, නිරන්තරසංයොගොති වුත්තං හොති, තත්ථ දබ්බගුණක්‍රියාහි අච්චන්තසංයොගෙන කාලෙ — මාසං මංසොදනං භුඤ්ජති, සරදං රමණීයා නදී, මාසං සජ්ඣායතීති. තාහියෙව අච්චන්තසංයොගෙන †අද්ධනි — යොජනං වනරාජි, යොජනං දීඝො පබ්බතො, කොසං සජ්ඣායතීති උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

301 කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ

කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ දුතියාවිභත්ති හොති

තං ඛො පන භගවන්තං ගොතමං එවං කල්‍යාණො කිත්ති සද්දො අබ්භුග්ගතො පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසු

"කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ" කිමත්ථමිදං, කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ දුතියාවිභත්ති හොතීති සුත්තත්ථං, එකපදමෙවිදං දුතියග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව කම්මප්පවචනීයෙහි යුත්තං = කම්මප්පවචනීයයුත්තං, තස්මිං කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ, කම්මප්පවචනීයෙති චෙත්ථ සක්කතගන්ථෙ විහිතසඤ්ඤානිද්දෙසො නාමාති, පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසූතිආදිසු ලක්ඛණෙ වත්තමානස්ස අනුසද්දස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, එත්ථ හි පුරිමස්ස පබ්බජිතභාවො පච්ඡිමස්ස පබ්බජිතභාවස්ස උපලක්ඛණං නදිමන්වවසිතා බාරාණසීති ආදිසු තථෙව තතියත්ථස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, තත්ථ හි බාරාණසී නදියා සහ අවසිතා අවබද්ධාති අත්ථො අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවාති ආදිසු තථෙව හීනත්ථවාචකස්ස කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා, තත්ථ හි සාරිපුත්තස්ස උක්කට්ඨසඤ්ඤතාදිපරෙහි තදනුගතභාවො පඤ්ඤාය හීනභාවො විඤ්ඤායතීති

ලක්ඛණෙ ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ භාගෙ විච්ඡායොගෙ පතිපරිඅනු ඉච්චෙතෙසං කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා

ලක්ඛණෙ තාව — රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ චන්දො, රුක්ඛං පරි රුක්ඛමනු, එත්ථ හි රුක්ඛො විජ්ජොතනාකාරස්ස චන්දස්ස උපලක්ඛණභාවෙන ගහිතො

---

* සංයොගෙ පිසල † අද්ධෙ චරංට

සාධු දෙවදත්තො මාතරං පෙති, මාතරංපෙති: මාතරමිභූත ඉත්ථිභූතා මාරෙන, අනෙන පකාරෙන ඉත්ථිං පවත්තං භූතං ඉදම්පකාරමා පන්නන්ති ඉත්ථිභූතං, තස්සාවසාධම්මත්ථිභූතාධනතං, තස්ස ඉත්ථි භූතාවාසෙන; තත් ච පච්චාදීහි පුත්තත්තා දෙවදත්තස්ස මාතරි සාධුතාපන්නත්තා විඤ්ඤායතීති.

පදෙසු මාපති සීසා: මාපරි: මාං අනු තං දීසතුති භාගෙ, එත් ච භාගෙහාති කොටාසො, ඉදං වුත්තං හොති, යො චෙත් මම භාගො සො දීසතුති රුක්ඛං රුක්ඛංපති විජෝතති: රුක්ඛං රුක්ඛංපරි: රුක්ඛං රුක්ඛම්භූති විච්ඡායොගෙ, තාතාවිසරණතා එකක්ඛණෙ වත්තුම්මජ්ජතො බ්‍යප්පිතුම්ච්ඡා, විච්ඡා

අභිවෙච්චතස්ස භාගං වලෙහබා ගීතමෙත්තු කම්මපච්චතීය සඤ්ඤා වුත්තා, උදාහරණං පන පතාදීතං විය යොජෙතබ්බං

පුසිත්තත්ති ආදීසු පුසඤ්ඤස්ස පුජ්ජොගෙ.* අසිසිත්තත්ති ආදීසු අතීතඤ්ඤස්ස අතීතකම්මෙන ච කම්මපච්චතීයසඤ්ඤා වුත්තා, එත් වාතීතකම්මතං තාව කතතබ්බසාධිතපිඛා කරණං

අපිසඤ්ඤස්ස පදෙසු සම්භාවනෙ අනුඤ්ඤාතා ගරහෙ සමුච්චයෙ කම්මපච්චතීයසඤ්ඤා වුත්තා.

පදෙසු.—ඉතො චෙපි සො තවා හොතමෙ, සොත්ථසතෙපි විහරති අලමෙව සබ්බත කුලපුත්තෙන උපසඞ්කමිතුන්ති, එත් හි අපිසද්දො එකන්තන්නො, තථා තෙලස්සපි සියා විඤ්ඤති, එත්තපි බිඤ්ඤස්සණෝ අපිසද්දෙන විඤ්ඤායති. සම්භාවනෙ — අපි සතවාතිත්ථියෙවයා,† අපි සහස්සවාහිනියෙවයා, අපි බුද්ධම්පිති වෙයසති. අනුඤ්ඤාය —අපි බුද්ධම්පිණෙච, අපි ගන්තම්පිතා චතුති ගරහයොගෙ —අපි චිසලම්පිතිත්තෙචයා, අපි දුස්සීල මිසිත්තෙචයා සමුච්චයෙ —අපි බුද්ධම්පිසිත්ච පුජෙසති එවං කාකීචි කාසීචි ජීවිතසාසනාපිස්සෙවා කම්මතාපාදකත් ගහිතාති, කාකීචි කාසීචි එකසඤ්ඤාකාරකතාති සාසනු සාධකතාසඤ්ඤාබාධනතත්. ගහිතාති, ඉධ පන සබ්බංසෙ තං සබ්බං කාසීසෙනතතා, යාති කම්මතාපාදකත් ගහි තාති, තාහෙමාසීපෙතතාති, සෙතෙච්ඡං පිණ්ඩති 'තං බො පන භවතං ගොතමං එවං කලාංණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ග තො' තාදී සකකානම්පි තිච්ඡිතාපි සාහුෂ හතා "ජය පච්චත්ත පදෙසනා" ති වචනතො විඤ්ඤායති අථ වා, කම්ම පච්චතීයං සෙසං තෙ— කම්මපච්චතීයා තෙනි පුත්තං— කම්මප චචතීපුත්තං; ඉදං වුත්තං හොති, යෙස සීසාභොජසසාතං පුත්තසිංහ කම්මපච්චතීයං හොති, තෙනි පුත්තවිංහ පුරිසා හොතීති.

ඤ "ගහායෙතුව"

"සිව්වම්පිදං, ගම්පි ගසීමිම්ම්පිස්සාපෙ ගම්භීරෙච පුත්තරෝග

---

* පුජෙයොග සද්ද † සෙණාපතිත්ථියෙවයා සීල සෝදෙතිත්ථියෙවයා චිරයි

“දුතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං ඉධ පන ගත්‍යත්ථස්ස කම්මු
“නො දුතියා ‘කම්මත්ථෙ දුතියා’ති මිනාව සිජ්ඣති, පිලාසාදිසුත්තෙන
“ගත්‍යත්ථකම්මනි චතුත්ථියා විහිතත්තා තදපවාදම්පි චෙතනති. න,
“තස්සානියතත්තා තස්සෙව හි වුත්තියං වුත්තා ගත්‍යත්ථකම්මනි
“දුතියාචෙති, තස්මා අලමිසස වචනෙන, නචෙදං පොරාණකං

302 ගතිබුධිභුජපඨහරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා

ගතිබුධිභුජපඨහරකරසයාදීනං පයොගෙ කාරිතෙ සති දුතියා විභත්ති හොති වා

පුරිසො පුරිසං ගමයති—පුරිසො පුරිසෙන වා; එවං බොධයති, භොජයති, පාඨයති, හාරයති, කාරයති, සයාපයති එවං සබ්බත්ථ කාරිතෙ.

“ගතිබුධිභුජපඨහරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා” කිමත්ථමිදං, ගමු ගතිම්හි බුධ ඤාණෙ භුජ පාලනාභ්‍යවහරණෙසු පඨ ව්‍යත්තියං වාචායං හර හරණෙ කර කරණෙ සී සයෙ ඉච්චෙවමාදීනං කම්මනි කාරිතෙ සති දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. කාරිතෙති “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ” ති විහිත කාරිතපච්චයෙ සඤ්ඤාණයාති, “යො කාරෙති ස හෙතු” ති එත්ථ වුත්තනයෙන පධානතිච්ඡිතෙන භවිතබ්බන්ති “කම්මනි දුතියා” ති ඉමිනාව සිජ්ඣනතො ඉමිස්සුච්චාරණං විකප්පනත්ථං.

303 සාමිස්මිං ඡට්ඨී

සාමිස්මිං ඡට්ඨීවිභත්ති හොති

තස්ස භික්ඛුනො පටිවංසො, තස්ස භික්ඛුනො මුඛං, තස්ස භික්ඛුනො පත්තචීවරං

“සාමිස්මිං ඡට්ඨී” කිමත්ථමිදං, සාමිස්මිං ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අයං පුබ්බයොගෙනව. උදාහරණානි නෙපි මූලසාධ් අඤ්ඤතර පත ස. සාමි පතිප සම්බන්ධයට විකාර ඨාන සම්බන්ධ ලෙසාසත් බැව් සචාලික ප්‍රසම්බන්ධනාම පරිමාණ පූරණ ගුණ ප්‍රතිනත්ථාතතාබැය තබ්බ ජනන මරණ ගණනාවරණ ප්‍රබන්ධනා රෙනණ රෙපණ ඡේදන කසන ලෙමන ස මාර ළාලපාලම් සඳහා සම්බන්ධ විපිලෙක සංයොග සම්වාය කම්මාපගව බංසොපචය වැසක තොය ලබණාදිවිජ්ඣනන සං ස යා සම්භාරනන නාව ධූනි කීදු පසංකා චෙනාව පරිසොසාන සංයොගයා තාප චිට් උදයිකාර පංකිනා බලි චොනාර කාල ගොනන පවර ලැයි සත්‍ත චිවන නෙතුලොය තත්‍ත කම්ම රූප යොනාහාදර ඨිබාරණ පාදිස්සරවිපති දසාද සණ පතීශ පනුව ඇපල සාකම් පච්චිශ්සා තුලෙසපමාණ කිම්ලච්ස පරිච්ඡෙද යොගන ජනිත් අනිපපවිතා

සංයොගය තාව:—අනුනං මෙ ධනං පහානී. සාමියොගය:— පතෝනා, දේවානම්පියති පරිතෙ:—අම්බවනස්ස අවිදූරෙ

ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා, එකක්ඛරානං වෙහාවොති පරියොසානෙ:—බ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානන්ති සඤ්ඤායොගෙ:—බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති, ඉමස්ස වෙය්‍යාකරණස්ස සක්කපඤ්හභාසෙයෙව අධිවචනන්ති. නාපයොගෙ:—මහානාගස්ස නාපොයි විධියොගෙ:—සික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තීති පදයොගෙ:—සබ්බධම්මානං පදං සීලන්ති. අධිකාරප්පයොගෙ:—මගධානං මහාමත්තොති සංහිතාසංයොගෙ:—බ්‍යඤ්ජනානං සන්ධීති බලියොගෙ:—කුවෙරස්ස බලීති වොහාරෙ:—මගධානං වාණිජොති. කාලෙ:—තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන මාසස්ස විභත්තං භුඤ්ජති. ගොත්තයොගෙ:—කස්සපස්ස ගොත්තොති. පවරෙ:—කිත්තකා භගවතො පවරානි ඤාතියොගෙ:—අයමෙතා සසුරෙ දෙවාති සත්තුයොගෙ:—සපත්ති මෙ පුරෙති. වචනෙ:—මම වචනෙන පාදෙ වන්දාහීති හෙතුයොගෙ:—තං කිස්ස හෙතූති. සත්තරි:—න මෙ සුතං වා දිට්ඨං වාති. කම්මනි:—සහසා කම්මස්ස කත්තාරොති රුජයොගෙ:—දෙවදත්තස්ස රුජතීති අනාදරෙ:—අකාමකානං මාතාපිතූනං රුදන්තානං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජ්ජතීති නිද්ධාරණෙ:—ජනානමුත්තමං පාසණ්ඩානං ධම්මානං පවරං යදිදං සුගතවිනයන්ති සාමිස්සරාදියොගෙ:—ගොණානං සාමි, ගොණානං ඉස්සරො, ගොණානං අධිපති, ගොණානං දායාදො, ගොණානං සක්ඛි, ගොණානං පතිභූ, ගොණානං පසුතො, ගොණානං කුසලොති. සත්තම්යත්ථෙ:—කුසලා නච්චගීතස්සාති පඤ්චම්යත්ථෙ:—කිං භීතස්ස වා සුඛස්ස භායාමීති තුලනපමාණෙ:—මාතු සදිසො, පිතු සදිසො*ති තතියත්ථෙ:—කිං තස්ස ච තුට්ඨස්ස, අලං තස්ස විප්පටිසාරායාති සරිච්ඡාදි†යොගෙ:—මාතු සරති, මාතු ඉච්ඡති, මාතු අපෙක්ඛති, සණ්ඩස්ස පති කුරුතෙ, සරස්ස පතිකුරුතෙති

එත්ථ ච සාමිස්සරාදියොගෙ නිද්ධාරණෙ අනාදරෙ ද්වතියාතතියාපඤ්චමී සත්තම්යත්ථෙ ච "සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච, නිද්ධාරණෙ ච, අනාදරෙ ච, ඡට්ඨී ච, ද්වතියාපඤ්චමීනඤ්ච" ති ඡට්ඨී සිජ්ඣති යෙ චෙත්ථ වුත්තාවසෙසා, සබ්බෙ තෙ "තස්ස වා පරිණාමො හා සාමී" ති එත්ථ වාග්ගහණෙනෙව ගහෙතබ්බා‡ ඡට්ඨියාව සිජ්ඣන්ති

301 ඔකාසෙ සත්තමී

ඔකාසකාරකෙ සත්තමීවිභත්ති හොති.

ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ, පාපස්මිං රමතී මනො, භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති කුලපුත්තො.

"ඔකාසෙ සත්තමී" ති වත්තබ්බෙ, ඔකාසකාරකෙ සත්තමීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං විභදවිදං. අපෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

---

* ඊදිසො සීල † සරියාදි වරම ‡ ගමෙතබ්බා, මරම

භාවනීති භාවනපුංසකත්ථො "යොධාජෙරි තලෙවාකාස" ත්‍යාදිමිනාප සබ්බං සඞ්ඝ ඉමිනා සත්තාහම්පි කප්පතා ච සයං, "ද්වඤ්ඤස්ස මිච්ඡං සම්මන්තනීයස්සෙ ස, ඤාතුසාතෙනා, ගතස්ස සෙ වා" ති අධිකිච්ච "ගොපිතා සජිංසාපූ" ති සම්භතනීයස ඤාතුසා කිඤ්චෙදෙස කතෙ රූපං සඤ්ඤාතකාරෙ පත ආවාසෙ සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛි පතිභූපසුතකුසලෙසු නිද්ධාරණානාදරකම්මකරණනිමිත්තසම්පදාන පඤ්චම්‍යත්ථකාලභාවෙසු උපාධ්‍යධිකිස්සරවචන මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු කාලභාවෙසු සත්තමීවිභත්ති හොතීති ආහ

ගුණ්ඩෙසි —

ඨිරං ජලලතීලකෙතලං, ගෙවාසෙතෙත පූජම්ලස්සි,
ගන්ධාසං විධුර වූනනා, අකාලෙ ගෙවනඩ් පතාසෙතා " ති

සාමිස්සරාදියොගෙ —ගොසු සාමි, ගොසු ඉස්සරො, ගොසු අධිපති, ගොසු දායාදො, ගොසු සක්ඛි, ගොසු පතිභූ, ගොසු පසුතො, ගොසු කුසලො නිද්ධාරණෙ —සමණෙසු සමණසම්මතොති අනාදරෙ —ජීවමානෙයෙව භගවති බලං පරිභායතීති කම්මණි —සයං කච්ච ගච්ජති, ඩිම්බසි චුම්බිත්වා, පුරිසස්ස බාහාසු ගහෙත්වා, සුකුරාම්බිතො ඉමෙ ආජීවිකා සීතසු අගිමාණෙදපතීති කරණෙ —කායා ගතෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, සමපිම්මඨාචි මිසා යෙනි නිමිත්තෙ —අනුමිතෙතාසු විජෙසු සසදසොචි, සමාදපෙ කිඤ්චිකි සිඛාසදෙසුති සම්පදානෙ —සංඝෙ ගොතමි දෙහි, සංඝෙ දින්නෙ අහමෙව පූජිතො භවිස්සාමි,

'සා පලාලම්සං මාලං, කාරූ අධිගත වෙතිතෙ,
අලත් සමතමිසං මාලං බොජ්ඣඩ්ඪනකච සා' ති

අපාදනෙ —කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්තීති පච්චෙතෙ —ඉදම්පිස ගොති පිලුණ්ඩිතති උපාධියොගෙ අධිකිස්සරවචනෙ —උපඛාරියං දොණො, උපනික්ඛෙ කහාපණං, අධිකමෙව ගොතමීති මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු —ඤාණස්මිං පසීදිතො, ඤාණස්මිං උස්සුක්කොති කාලෙ —මාසෙ මාසෙ කුසගෙයාහාති භාවෙ —අචිරපරිනිබ්බුතෙ භගවති, අචිරපක්කන්තෙන ආයස්මතා ආනන්දෙන තාම ච "ඔකාසෙ සත්තමී, සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච, නිද්ධාරණෙ ච, අනාදරෙ ච, කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී, සම්පදානෙ ච, පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච, කාලභාවෙසු ච, උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ, මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා චෙ" තිමෙසං විසයෙ ඨපෙත්වා අවසෙසං "නිද්ධාරණෙ චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන සිජ්ඣති

305 සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච

සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසල ඉච්චෙතෙහි යොගෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච

---

* ආකාසෙ චරන්ති ජනඩ්ගතුණ මරමම

ගොණානං සාමී, ගොණෙසු සාමී; ගොණානං ඉස්සරො—ගොණෙසු ඉස්සරො, ගොණානං අධිපති—ගොණෙසු අධිපති; ගොණානං දායාදො—ගොණෙසු දායාදො; ගොණානං සක්ඛී, ගොණෙසු සක්ඛී; ගොණානං පතිභූ—ගොණෙසු පතිභූ; ගොණානං පසුතො—ගොණෙසු පසුතො; ගොණානං කුසලො—ගොණෙසු කුසලො.

"සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසලෙහි ච." කිමත්ථමිදං, සාමිඉස්සරඅධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසුතකුසල ඉච්චෙතෙහි යොගෙ සති ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී වෙති ඤාපනත්ථං, සුත්තමාහාති* වචන සෙසො. ඡට්ඨීගහණං සත්තමීගහණඤ්ච වත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

ගොණානන්ති ගොසද්දතො ඉමිනා ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා "ගාව සෙ" ති වත්තමානෙ "ගොණ නංම්හි වා" ති ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං" ති වත්තමානෙ "සුනංහිසු චෙ" ති දීඝෙ කතෙ රූපං. ගොණෙසූති එත්ථ ගොසද්දතො ඉමිනා සත්තමීබහුවචනං කත්වා "සුහිනාසු චෙ" ති ගොණාදෙසො "සුහිස්වකාරො එ" ති එකාරාදෙසො ච විසෙසො

306 නිද්ධාරණෙ ච

නිද්ධාරණත්ථෙ ච ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා—කණ්හා ගාවීසු සම්පන්නඛීරතමා; සාමා නාරීනං දස්සනීයතමා—සාමා නාරීසු දස්සනීයතමා; මනුස්සානං ඛත්තියො සූරතමො—මනුස්සෙසු ඛත්තියො සූරතමො; පථිකානං ධාවන්තො සීඝතමො—පථිකෙසු ධාවන්තො සීඝතමො

"නිද්ධාරණෙ ච." කිමත්ථමිදං, නිද්ධාරණත්ථෙ ච ඡට්ඨී හොති සත්තමී වෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඡට්ඨීගහණඤ්ච "ඔකාසෙ සත්තමී" ති එත්ථෙව වුත්තං. අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. නිද්ධාරණං නී† ක්‍රියාජාතිගුණෙහි සමුදායතො එකස්ස පුථක්කරණං, නීහරිත්වා ධාරණං = නිද්ධාරණං.

ගාවීනන්ති ගොසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති ඊපච්චයං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ගොසද්දන්තස්සාවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ ගාවසද්දතො ඉමිනා ඡට්ඨීබහුවචනං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, නාරීනන්ති නරසද්දතො වුත්තනයෙන ඊපච්චයෙ කතෙ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති ආදිදීඝොව විසෙසො. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* සුත්තෙති දීපෙති † නිධාරණංනාම, සිංහල

307. අනාදරෙ ච

අනාදරෙ ච ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

රුදතො දාරකස්ස පබ්බජි—රුදන්තස්මිං දාරකෙ පබ්බජි.

චසද්දග්ගහණං ඡට්ඨීසත්තමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අනාදරෙ ච." කිමත්ථමිදං, අනාදරෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති සත්තමී චෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. චග්ගහණං ඡට්ඨීසත්තමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං. අවසෙසො පුබ්බසදිසොයෙව විග්ගහො ච

රුදතොති රුද අස්සුවිමොචනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා"ති අන්තපච්චයං කත්වා රුදන්තසද්දතො ඉමිනා ඡට්ඨිවිභත්තිං කත්වා "ඉමිනා ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අන්ති" වචනමතො "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තසද්දස්ස න්තුබ්භාවං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස තො; න්තස්ස සෙ වා" ති වචනමතො "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසං කත්වා රූපං. ඉතරං පුබ්බසදිසමෙව.

308 ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ.

ඡට්ඨීනමත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොති

අපිස්සු මං අග්ගිවෙස්සන තිස්සො උපමායො පටිභංසු

"ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ." කිමත්ථමිදං, ඡට්ඨීනමත්ථෙ ක්වචි දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අවසෙසො පුබ්බසදිසොයෙව.

මන්ති අම්හසද්දතො ඡට්ඨියත්ථෙ ඉමිනා දුතියෙකවචනං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි"ති වචනමතො "තංමමංම්හි" ති සවිභත්තිස්ස අම්හසද්දස්ස මංආදෙසං කත්වා රූපං.

309. තතියාසත්තමීනඤ්ච.

තතියාසත්තමීනං අත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොති

සචෙ මං සමණො ගොතමො නාලපිස්සති, ත්වං ච මං නාභිභාසසි. එවං තතියත්ථෙ.

පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා, එකං සමයං භගවා. එවං සත්තම්‍යත්ථෙ.

"තතියා සත්තමීනඤ්ච." කිමත්ථමිදං, තතියාසත්තමීනඤ්ච අත්ථෙ ක්වචි දුතියාවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ක්වචිග්ගහණං දුතියාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අවසෙසො ච විග්ගහො ච පුබ්බසදිසොයෙව. උදාහරණසිද්ධිපි පුබ්බසදිසායෙව.

310. ඡට්ඨී ච.

තතියාසත්තමීනං අත්ථෙ ච ක්වචි ඡට්ඨීවිභත්ති හොති.

කතො මෙ කල්‍යාණො, කතං මෙ පාපං. එවං තතියත්ථෙ

කුසලා නච්චගීතස්ස සික්ඛිතා චාතුරිත්ථියො, කුසලො ත්වං රථස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානං. එවං සත්තම්‍යත්ථෙ

ක්වචීති කිමත්ථං? දෙසිතො මයා ආනන්ද ධම්මො ච විනයො ච පඤ්ඤත්තො, [illegible]

“ඡට්ඨී ච.” කිමත්ථමිදං, තතියාසත්තමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨී හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඡට්ඨීගහණඤ්ච අත්ථග්ගහණඤ්ච තතියාසත්තමීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං තතියාසත්තමීග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

එත්ථ අම්හසද්දතො ඉමිනා තතියත්ථෙ ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; තුම්හාම්හාකං තයිමයි ; පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො”ති වත්තමානෙ “තෙමෙකවචනෙ”ති සවිභත්තිස්ස අම්හසද්දස්ස මෙආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරිති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

311. දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච

දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති

තස්ස භවන්ති වත්තාරො, සහසා තස්ස කම්මස්ස කත්තාරො එවං දුතියත්ථෙ

අස්සවණතා ධම්මස්ස පරිහායන්ති, කින්නුඛො අහං තස්ස සුඛස්ස භායාමි, සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො, භීතො චතුන්නං ආසීවිසානං නාගානං, භායාමි ඝොරවිසස්ස නාගස්ස එවං පඤ්චම්‍යත්ථෙ

“දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච” කිමත්ථමිදං, දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච අත්ථෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ඡට්ඨීග්ගහණමත්ථග්ගහණං ඡට්ඨීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණම්පි වුත්තනයෙනෙව. චග්ගහණං ඡට්ඨානුකඩ්ඪනත්ථං *

312 කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී.

කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමීවිභත්ති හොති

සුන්දරාවුසො ඉමෙ ආජීවකා භික්ඛූසු අභිවාදෙන්ති එවං කම්මෙ

හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, පත්තෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, පථෙසු ගච්ඡන්ති එවං කරණෙ

දීපි චම්මෙසු හඤ්ඤතෙ, කුඤ්ජරො දන්තෙසු හඤ්ඤතෙ එවං නිමිත්තෙ

“කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී” කිමත්ථමිදං, කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

313 සම්පදානෙ ච

සම්පදානෙ ච සත්තමීවිභත්ති හොති.

සඞ්ඝෙ දින්නං මහප්ඵලං, සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි.

* [illegible]

"සම්පදානෙ ච" කිමත්ථිදං, සම්පදානෙ ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො සෙසං පුබ්බෙසදිසමෙව.

314. පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච

පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච සත්තමීවිභත්ති හොති

කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්ති,

"පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච" කිමත්ථිදං, පඤ්චම්‍යත්ථෙ ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො සෙසං පුබ්බෙසදිසමෙව

315 කාලභාවෙසු ච

කාලභාවෙසු ච කත්තරි පයුජ්ජමානෙ සත්තමීවිභත්ති හොති

පුබ්බණ්හසමයෙ ගතො, සායණ්හසමයෙ ආගතො, භික්ඛුසංඝෙසු භොජියමානෙසු ගතො, භුත්තෙසු ආගතො, ගොසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො.

"කාලභාවෙසු ච" කිමත්ථිදං, කාලභාව ලක්ඛණෙසු ච සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං විදද්විදං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො එත්ථ ච කාලොති ධාත්වත්ථො අධිප්පෙතො සෙසං පුබ්බෙසදිසමෙව

316. උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ

උපඅධි ඉච්චෙතෙසං යොගෙ අධිකිස්සරවචනෙසු සත්තමීවිභත්ති හොති

උපඛාරියං දොණො, උපනික්ඛෙ කහාපණං, අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, අධිනච්චෙසු ගොතමී, අධිදෙවෙසු බුද්ධො

"උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ" කිමත්ථිදං, උපඅධි ඉච්චෙතෙහි අධිකිස්සරවචනෙ වත්තමානෙහි, තෙසං සත්තමී හොතීති ඤාපනත්ථං විදද්විදං. සත්තමීග්ගහණමිධානුවත්තනතො, අඤ්ඤං පුබ්බෙසදිසමෙව. ඉස්සරවචනන්තිද, එත්ථ ගහිතං ඉස්සරස්ස වචනං උදීරණන්ති = ඉස්සරවචනං, ඉස්සරස්ස වචනං යස්ස ජනපදස්ස ච, තෙසිඤ්ච රපරිදීපනවචනෙන යස්ස කස්සචි අධිකිස්සරොති වදන්ති, තදීපනවචනෙන ච සත්තමීවිභත්ති හොතීති තස්ස පුබ්බාපරභාවවසෙන වුත්තං අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලාති; අයමිදතෙසං අපෙච බ්‍රහ්මදත්තස්ස පඤ්චාලාති. ඉතරම්පි ඉතරවසෙන වුත්තන්ති 'අධිනච්චෙසු ගොතමී අධිදෙවෙසු බුද්ධො'ති.

තබ්බකෙන සද්දෙනාපාදානපයොගෙව සම්භවතීති* පච්චං, ඉධ පන එකදෙසදීපෙදසො, තීකනසතත්පම්වෙමිතො වා; 'සෙතො ධාවති'ති යථා අනපෙක්ඛිතපවත්තිනිමිත්තං සරූපමත්තමෙව වා පදිපච් නිද්දෙසො, පදීපනාමයො වා සන්නිස්සිතො, යථා නාම පදීපො එකක්ඛණෙ තිමිරං විනාසෙති, ආලොකඤ්ච දස්සෙති තෙලඤ්ච පරියාදියති, වට්ටිකඤ්ච† ඣාපෙති, එවමෙකක්ඛණෙ

---

* ක සම්භවතීති, කද්දි † වත්තිං, වරවට්ටි

එකොයෙවානෙකත්ථං දීපෙති, ඤාපකඤාපිතං තබ්බසයන්ති.* න සබ්බත්ථායං නයො සම්භවති. සෙසා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

317. මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා ච.

මණ්ඩිතඋස්සුක්ක ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු තතියාවිභත්ති හොති සත්තමී ච.

ඤාණෙන පසීදිතො—ඤාණස්මිං වා පසීදිතො:—ඤාණෙන උස්සුක්කො—ඤාණස්මිං වා උස්සුක්කො තථාගතො වා තථාගත ගොත්තො වා තථාගතසාවකො වා.

ඉති නාමකප්පෙ කාරකකප්පො ඡට්ඨො කණ්ඩො

“මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා” කිමත්ථමිදං, මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු සත්තමී හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං. සත්තමීයා ගණ්ඩිතානුවත්තනතො. එත්ථ මණ්ඩිතසද්දො පසන්නත්ථවාචකො උස්සුක්කසද්දො ඊහත්ථවාචකො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

☞ “තතියාය ච දුතියා”

“කිමත්ථමිදං, තතියාය පුනෙත දුතියා හොතීති ඤාපනත්ථං.
“පුබ්බෙන ගාමං රමණීයං, අපරෙන ගාමං රමණීයන්ති ද
“වසම්භූදහරණං, තම්පන පචමානෙ දුතියා ‘කම්මණෙ දුතියා’ ති
“එත්ථ එතයොගෙ වුත්තතතෙන සිජ්ඣනතො විනා වාකෙන
“පුබ්බතන සිජ්ඣති, තස්සාලම්බස්ස වචනෙන, න එතං යොත්ත
“කං,

☞ “සජ්ඣාදීනං† කච්චති ජයි.”

“කිමත්ථමිදං, පර ගතිවිතතානං දුප්පුච්ඡකසත්ථු විතත විතතානං
“ඉස්සොත්ඛසංන දය දනගකිරනඛිලෙසවිචවිචාදිනා ධාතුනං
“කම්මනි ජයි හොතීති ඤාපනත්ථං මාතුස්ස සරති, මාතුස්ස දුච්චති,‡
“පිතුස්ස ඉච්ඡති, මාතුස්ස විලොකති, පිතුස්ස විලොකති, මාතුස්ස
“අපෙක්ඛති, තෙලස්ස දයතීති සංසොදුහරණති, තාති පන ‘දුතියා
“පච්චිත චෙ’ ති ඉච්ඡිතාව සිජ්ඣන්ති. තස්සාලම්බස්ස වචනෙන.

☞ “කරොතිස්ස පතියතනෙ.”

“කිමත්ථමිදං, කරොතිස්ස ධාතුස්ස පතියතනෙ කම්මනි ජයි
“හොතීති ඤාපනත්ථං. එත්ථ ච පතියතනං නාම අතිසයාධානං. උද
“කස්ස§ පති කුරුතෙ, කණ්ඩස්ස‖ පතිකුරුතෙ. සන්ධිලස්ස
“පතිකුරුතෙති’සංසොදුහරණති, තානිපි තෙනෙව සිජ්ඣන්ති.

☞ “කත්තුකම්මානං කිති.”

“කිමත්ථමිදං, කත්තුකම්මානං ජට්ඨිපන්ති හොති කිත්පච්චයෙති
“ඤාපනත්ථං. ධනස්ස දතා, බුද්ධෙපාසස්ස කති, කම්මානස්ස

---

* [illegible] † [illegible] ‡ [illegible]
§ [illegible] ‖ [illegible]

“සන්තීති තස්සොදාහරණානි, තාසම්පි ‘එස වෙ’ ති පුනානෙනව
“සිජ්ඣති

☞ “යජස්ස කරණෙ”

“කිමත්ථමිදං, යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසූතිමස්ස කරණෙ
“එස හොන්තීති සුත්තත්ථං එතස්ස අග්ගිං යජති, පුප්ඵස්ස
“බුද්ධං යජතීති තස්සොදාහරණානි, තාසම්පි ‘එස වෙ’ තිමිනා
“සිජ්ඣති

☞ “න නිසාදීසු”

“කිමත්ථමිදං, නිසාදීසු පච්චයෙසු ‘කත්තුකාරකානං සිති’ ති යා
“විහිතා එසී, සා න හොතීති සුත්තත්ථං. සිස ආදි සෙසං එත=
“සිනාදයො, නිසාදී වෙසෙ පරෙසමිණ්ණතත්වකතුකා ආදිනාන
“ලෙන තාවිතබ්බසාදයො අධිප්පෙතා උපොසථො තෙන
“නිකබුනා කතො, රජං කතච්ඡෙනා, රජං සතාවී, පාලනමො
“සිනබා සිනබුතිති, පුබ්බකාලෙපි විකාරෙ සනො,* සච්ඡං තුම්බානො,
“සච්ඡං කරණෙන, සච්ඡං කුරුමානො, පඤ්ච සාතුකොතාදීති
“තස්සොදාහරණානි, තාසි එත සබ්බාසි ‘එසී වෙ’ ති එස්
“‘ණ්ව් දුතියා ඵසීතම්හෙ’ ති ඉතො ණ්ව්ගහණස්සානුවත්තන
“තොව සිජ්ඣන්ති

☞ “අනුතිකාලබාහෙසු දුතියා තතියා ච”

“අනුතාතෙස් කාලෙ අබ්බි ච දුතියා හොති තතියා චෙති සුත
“සත්ථං එත් චානුතාතෙසීති හු දෙනාදකනමිස්සෙදෙනසුසිම්සහුමස්
“පිණ්ඩෙනො සච්ඡං ජුහොති, ඝමවන ජුහොති, මිලං අජති, මිලෙස
“න අජති, යොජනං ගච්ඡති, යොජනෙන ගච්ඡතීති තස්සොදාහර
“ණානි, තත් චානුතාතෙස් සච්ඡෙදන සච්ඡතාසස තෙලාදිනො අධි
“ප්පෙතතා ජද දකකම්මිතා අධිප්පෙතා, තද ඨානෙසෙව දුතියා,
“ජද පන තස්සෙච්ඡාපුසිපාඨසනා†, තද කරණෙ සෙව තතියා කාල
“බාහෙසු පන ජද අච්චන්තසංයොගෙ සම්භවති, තද ‘කාලබා
“හම්මච්චන්තසංයොගෙ’ ති පුබ්බෙනෙව දුතියා තච සඥා
“අච්චන්ත‡සංයොගෙපි ද්ද්සනතනි ච්ඡනං, ‘කාලබාහෙච්චන්ත
“සංයොගෙ’ ති එස් අච්චන්තසංයොගාභාවස්ස ච්ඡෙස්සනා
“ච්ඡස්සබ්බනො ස්සිනා පන ‘කත්තරි වෙ’ ති එස් ච්ඡගහණෙ
“නෙව සිජ්ඣති, තස්සිලම්බස්ස ච්ච්ඡෙනන

☞ “කිච්චලමනෙස් එසී චනත්ම ච”

“කිච්ච ලුම්බිනෙනං අනෙස් තසිසාචිහතදී හොති එසී චතුස්ථී
“වෙතී සුත්තත්ථං. කිං පන බුද්ධෙනන සම්භෙණ්න, අලං මෙ බුධ
“භාසන, කිං තස්ස ච තුල්සා, අලං තස්ස ච තුල්සා, කිං තස්ස
“විසප්පිසාරිත, අලං තස්ස විසප්පිසාරිතාති තස්සොදාහරණානි
“කිච්චමිසස් තසිසා තාව ‘කත්තරි ච, සනාදීසංසාගෙ ච’ ති

---

* විකාරං ගතො සකොප්පිච ද්‍රඝනී
† පාඨිපාත, සිපල
‡ සච්චහ, ජිවිපො

'ඉමෙහෙව සිජ්ඣති. ඡට්ඨී පන 'කිං තස්ස ච තුට්ඨස්ස, අලං තස්ස ච
"තුට්ඨස්සා'ති එත්ථ කිං තෙන ච තුට්ඨෙන, අලං තෙන ච තුට්ඨෙනාති
"තතියත්ථසම්භවතො 'ඡට්ඨී ච'ති සුත්තෙනෙව සිජ්ඣති.
"චතුත්ථී පන කිංසද්දයොගෙ 'නමොයොගාදීස්වපි ච'ති එත්ථ
"ආදිග්ගහණෙන' සිජ්ඣති. අලමත්ථෙ සිලාඝාදිසුත්තෙ අලමත්ථ
"ග්ගහණෙන සිජ්ඣති තස්සාලමත්ථවචනතො.

☞ "කත්තුරිච්ඡිතතමං කම්මං."

"කත්තුකිරියාය යං ඉච්ඡිතතමං, තං කම්මසඤ්ඤං හොතීති ඤාප
"නත්ථං. කිරණෙ කටං කරොති, ගාමං රථං හරති, තණ්ඩුලෙ ඔද
"නං පචතීති තදුදාහරණානි. තානි පන කත්තාකත්තිච්ඡිතා
"නිච්ඡිතතමාදිභෙදමනපෙක්ඛිත්වා සබ්බසඞ්ගහවසෙන 'යං
"කරොති තං කම්ම'න්ති වුත්තත්තා එතෙනෙව සිජ්ඣන්ති, අපි ච
"පයොජනෙ සතිපි 'යං කරොති තං කම්ම'න්ති ඉමස්සානන්තරං
"'කත්තුරිච්ඡිතතමං කම්ම'න්ති වත්තබ්බෙ ඉච්චාදිකාරණං සුත්ත
"පදෙකදෙසකානං විභත්තිසහිතානං සබ්බභාවයත්ථි අලමෙතෙන
"විප්පලාපෙන

☞ "යුත්තා වානිච්ඡිතෙ"

"කිරියාය යුත්තා අනිච්ඡිතෙපි කම්මසඤ්ඤා හොතීති ඤාප
"නත්ථං. විසරුක්ඛං ඡින්දති, කණ්ටකං අතිධාවති, විසං ගිලති,
"පාසාණං පවත්තො ගාමං දුහතීති තදුදාහරණානි, තානිපි
"හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති

☞ "උපාන්වජ්ඣාවසස්ස"

"උප අනු අධි ආපුබ්බස්ස වස නිවාසෙතිමස්ස පයොගෙ කම්ම
"සඤ්ඤා හොතීති ඤාපනත්ථං සත්තමීබාධනත්ථඤ්ච සුත්තං
"ගාමං උපවසති, ගාමං අනුවසති, ඝරං අධිවසති, නගරං ආවස
"තීති තදුදාහරණානි. අඤ්ඤත්ථ පනාධිපුබ්බානං සීසෙ ඨා
"ගතික්ඛිත්තමන්හි අත උපවෙසනත්ථමෙවසං පයොගෙ; අධිපුබ්බස්ස
"විසෙසවචනත්ථස්ස ච පයොගෙ කම්මසඤ්ඤා වුත්තා

"ගාමමධිසෙති, ගාමමධිතිට්ඨති, ගාමමජ්ඣාවසති, ගාමමධිසීදි
"සතීති තදුදාහරණානි, සබ්බානිපි තානි "තතියාසත්තමීන
"ච" කිතාව සිජ්ඣන්ති.

☞ "අනාකද්දී* පුරෙතා"

"අනන්තර අනෙතා සීගර දුච්චවිතාදීසි යුත්තා කම්මසඤ්ඤා
"හොතීති ඤාපනත්ථං. අනන්තර ච තාලෙනං, අනෙකා රථං, සීගර
"රජනති තදුදාහරණානි, තානිපි ජර්ණත්තෙව තත් සවිගම
"තො 'ඛවි දුසීං ජජීතමිනෙ' කිතාව සිජ්ඣන්ති

☞ "අගිංතොපදිංතොටාසි"

"අගිංතොපදිංතොටාසි යුත්තා සට්ඨිසඤ්ඤා හොතීති ඤාපනත්ථං.

---

* අකාරාන්තපදල, ලටම

"අභිතො ගාමං වසති, පරිතො ගාමං වසන්තීති තදොදාහරණානි,
"තාසුපි සෙසා වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති.

☞ "තප්පානාචාරෙසු."

"තප්පානං තදචාරෙසු අනෙ සම්මසඤ්ඤා හොතීති ඤාපනත්ථං.
"නදිං පිබති, ගාමං චරතීති තදොදාහරණානි, තාසුපි තතියා
"සත්තමියත්ථෙතිමිනාව සිජ්ඣන්ති.

☞ "හෙතුපයොගෙ ජීවිකත්ථා ච"

"හෙතුපයොගෙ ජීවිකත්ථා හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං,
"ඕබස්ස හෙතු වසති, තෙන හෙතුනා වසතීති තදොදාහරණානි,
"තාසු පන 'යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී, හෙතුමත්ථෙ චෙ' ති ඉමි
"නාව සිජ්ඣන්ති

☞ "සාධුනිපුණපයොගෙ සත්තමී."

"සාධුනිපුණ ඉච්චෙතෙහි යුත්තා සත්තමීවිභත්ති හොතීති ඤාප
"නත්ථං. පඤ්ඤාය සාධු, ගම්භීරෙ නිපුණොති තදොදාහරණානි,
"තාසුපි නිමිත්තත්ථසම්භවා 'කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී'
"තිමිනාව සිජ්ඣන්ති.

☞ "ගොත්තනාමජාතිසිප්පවයෙසු තතියා."

"ගොත්තනාමජාතිසිප්පවය ඉච්චෙතෙසු තතියා හොතීති
"ඤාපනත්ථං. තදොදාහරණානි 'කරණෙ තතියා' ති සුත්තෙනෙව
"වුත්තානි, තානි පන 'විසෙසනෙ චෙ' ති සිජ්ඣන්ති.

☞ "උපසග්ගෙන කම්මනි"

"'කත්තුකම්මානං කිති' ති ඡත්තාරි කම්මනි ච සද්ද එකකම්මෙණ
"ඡට්ඨී සම්භවති, තද තස්මිං උපසග්ගෙන කම්මෙ ඡට්ඨී හොතීති
"ඤාපනත්ථං.

"අච්ඡරියො ගාවිනං* දොහො අගොපාලකෙන, අච්ඡරියො
"අරජකෙන වත්ථානං රඞ්ගො, සාධු බලු පයසො †පානං යඤ්ඤද
"ත්තෙනාති තදොදාහරණානි, තාසුපි 'ඡට්ඨී චෙ' ති එත්ථ චවි
"ග්ගහණස්සානුවත්තකතොව සිජ්ඣන්ති.

☞ "කත්තුස්ස ච වත්තමානෙ."

"වත්තමානෙ වත්තමානස්ස කතප්පච්චයස්ස පයොගෙ සති
"කත්තරි ඡට්ඨීවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං. රඤ්ඤො සම්මතො පූජ්
"ජො, රඤ්ඤො පූජිතො සාධු, රඤ්ඤො සක්කතො ධම්මොති
"තදොදාහරණානි, තාසුපි 'ඡට්ඨී චෙ' ති සිජ්ඣන්ති.

☞ "තුලොපමාණෙ තතියා ච."

"තුලොපමාණෙ ඡට්ඨීවිභත්ති හොති තතියා චෙති ඤාපනත්ථං
"පිතුස්ස තුලො, පිතරා තුලො, පිතු සමො, පිතරා සමො, පිතු

---

* ගොණසද්දපි දිස්සති   † පායනං, චරමම.

"සදිසො, පිතරි සදිසොති තත්ථොදාහරණානි, තානිපි 'සස්ස "වා පරිග්ගහො තං සාමී, සභාවියොගෙ වා' තිමිනාව සිජ්ඣන්ති

☞ "ගහාදීනං කම්මනි සත්තමී"

"ගහ උපාදානෙ, චුම්බි චුම්බවදනසංයොගෙ ඉච්චෙවමාදීනං කම්මනි "සත්තමී හොතීති සුත්තත්ථං. පුරිසස්ස නානාබාහාසු ගණ්හන්ති, "බොධිසත්තස්ස මුද්ධනි චුම්බිත්වාති තත්ථොදාහරණානි, තානිපි 'කම්ම "කරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී' තිමිනාව සිජ්ඣන්ති.

☞ "කරණතො භික්ඛාචාරෙ"

"කරණතො භික්ඛාචාරෙ ගම්‍යමානෙ සත්තමී හොතීති සුත්ත "ත්ථං නගා හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති, සමණා පත්තෙසු "පිණ්ඩාය චරන්තීති තත්ථොදාහරණානි, තානිපි 'කම්මකරණනිමි "ත්තත්ථෙසු සත්තමී' තිමිනාව සිජ්ඣන්ති ඉමස්මිං ඨානෙ සුත්ත "පක්ඛෙපකානං උම්මත්තකතා* අතිවිජම්භතීති

☞ "පඤ්චමියා ධුවෙන"

"පඤ්චමියා ධුවෙන සත්තමී හොතීති සුත්තත්ථං"

"පාටලිපුත්තා චතුසු යොජනෙසු කාකණ්ඩකපුරං,† පුස්සමාසම්හා "තීසු මාසෙසු වෙසාඛමාසොති තත්ථොදාහරණානි, තානිපි 'ඔකා "සෙ සත්තමී, කාලභාවෙසු ච' ති සිජ්ඣන්ති.

☞ "ඌනපුණ්ණෙහි දුතියා තතියා ච."

"ඌනපුණ්ණ ඉච්චෙතෙහි ධුවෙන දුතියාවිභත්ති හොති තතියා "චෙති සුත්තත්ථං ඌනපත්තං භුඤ්ජති, ඌනපත්තෙන භුඤ්ජති; "පුණ්ණපත්තං භුඤ්ජති, පුණ්ණපත්තෙන භුඤ්ජතීති තත්ථොදාහර "ණානි තානිපි 'කම්මතො දුතියා, කරණෙ තතියාති' සිජ්ඣ "න්ති තත්ථ හි පත්තගතස්ස පත්තන්ති ගහිතෙ කම්මතා සම්භ "වති, විසුං ගහිතෙ කරණතාති

☞ "වුපාසු ච"

"වු සංවරණෙ පා පානෙතිමෙසං පයොගෙ දුතියා හොති තතියා "චෙති සුත්තත්ථං පාවාරං පාවුරති, පාවාරෙන පාවුරති; සරාවං "පිවති, සරාවෙන පිවතීති තත්ථොදාහරණානි, තානිපි යථායොගං "වුත්තනයෙනෙව සිජ්ඣන්ති

☞ "කම්මංසෙ පඨමා"

"කම්මංසෙ පඨමා හොතීති සුත්තත්ථං."

"එසො භගවා, තෙනුපසඞ්කමීති තත්ථොදාහරණානි සුත්ත "පක්ඛෙපකානං වෙසොධිපායො යථා, භගවන්තමද්දක්ඛීති, තං "පන සීසිකෙනාති තස්සා පාලියා සෙසත්තා. 'ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා' ති "සුත්තෙනෙව සිජ්ඣන්ති, යස්මා කම්මංසෙ පඨමාවිධෙප්පතා, තස්ස "ලිඞ්ගත්ථස්සපි සම්භවා. සොතු කිච්චාරෙතා පඨමාය.

---

* උම්මත්තකා, විරද්ධ † කාකණ්ඩකපුර, සිංහල

☞ "ආඛ්‍යාතොපයොගෙ පඤ්චමී

" ආඛ්‍යාතස්ස උපයොගෙ පඤ්චමී හොතීති සුත්තත්ථං ආචික්ඛතීති
" ආඛ්‍යාතා, උපයොගොති චෙත්ථ සිලානි සමාදියිත්වා ගහණමත්තං
" නියමපුබ්බකං විජ්ජාගහණං උපජ්ඣායම්හා අධීයතෙ, උපජ්ඣා
" යම්හා සුණොතීති තදුදාහරණානි, තානි පනාපාදානග්ගහණෙ
" න ච දිසායොගග්ගහණෙන ච සිජ්ඣන්ති

☞ " ජාත්‍යාඛ්‍යායං බහුවචනමෙකස්මිං කාචි

" ජාත්‍යාභිධෙය්‍යෙ එකස්මිං ක්වචි බහුවචනං හොතීති සුත්තත්ථං
' සම්බා යවා, සම්බො යවො, සම්පන්නා වීහයො, සම්පන්නො වීහීති
" තදුදාහරණානි අයං පනස්ස සුත්තස්ස පෙක්ඛපකානං අධිප්පා
' යො චතුබ්බිධො හි සද්දො ජාතිසද්දො ගුණසද්දො කිරියා
" සද්දො සදිච්ඡාසද්දොති තත්ථ ජාතිසද්දො හි ජාතියා එකත්තා
" එකවචනප්පසඞ්ගෙ කථං නු නාම බහුවචනං සියාති යොගොව
" සමාරභිතබ්බොති, තං තෙසං මතිමත්තමෙව යථා නාම ගුලම්සස
" කං ජලං ගුලසද්දෙනාභිධීයති, ඛීරම්සසකච ජලං ඛීරසද්දෙනෙව,
" ජාතිසද්දෙපි ජාතිසම්බන්ධං දබ්බමාචික්ඛති න කෙවලං ජාතිං
" යථා හි , කොචි මහන්තං ගොමණ්ඩලං දිස්වාපි කඤ්චි අපස්සන්තො
" හො කඤ්චි ගාවං පස්සසීති වදති තදෙවං විඤ්ඤායති, ගාවස්ස මයං
" ජාතිමාහ අථ ඛො දබ්බන්ති, අඤ්ඤථා ජාතියා සම්බන්ධත්තා
" පුච්ඡාව න සම්භවෙය්‍යාති එවං ජාතිසම්බන්ධදබ්බභෙදෙන විනා,
" යොගාරම්භෙන හොතෙව බහුවචනං යථා නීලාදිගුණසම්බන්ධ
" දබ්බභෙදෙන ගුණානං ලිඞ්ගසඞ්ඛ්‍යාපටිපත්ති , අපි ච යථා එකො
" වෙති ආදිසු අත්තනාවත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසාභාවෙපි ලිඞ්ගත්ථ
" මත්තමපෙක්ඛිත්වා එකවචනබහුවචනානි භවන්ති එවම්හාපි
" පයොගසිද්ධිසම්භාවෙ කො නු නිවාරෙතා බහුවචනස්සත්‍යලම්බස්ස
" වචනෙන

☞ ' අත්තනි ගරූසු ච කාචි

අත්තනි ගරූසු ච ක්වචි බහුවචනං හොතීති සුත්තත්ථං

අම්හාකං පකති යෙසු ගතෙසු මිතම්පාදෙසයෙති තදුදා
" හරණානි අයං පන සුත්තස්ස පෙක්ඛපකානං අධිප්පායො අහංකා
" රාදිවිසයෙසත්තා එකවචනප්පසඞ්ගෙ බහුවචනත්ථං යොගො
' කාතබ්බොති, තංපි තෙස මතිමත්තමෙව චක්ඛුසොතාදීනං හි
" සද්දා අභෙදං කත්වා වොහරති ' චක්ඛුනා අහං පස්සාමි, සොතෙන
' සුණොමී' ති ආදිනා, තදා සියා කාතබ්බො යදා පන භෙදං කත්වා
" මඤ්ඤතී ' ඉදං මෙ චක්ඛු සුට්ඨුං පස්සති සොතං සුණාතී'ති ආදිනා,
' තදා යථා භෙදනිබන්ධනෙන පඨමපුරිසෙන යුජ්ජති, එවං හො
" තෙව අත්තනො භෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනං පුබ්බෙ වුත්ත
' නයෙනෙව භෙදමනපෙක්ඛිත්වා වෙති අලම්බස්ස වචනෙන

සමත්තා මුඛමත්තදීපනියං

කාරකකප්පො ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො

318. **නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො.**

තෙසං නාමානං පයුජ්ජමානපදත්ථානං යො යුත්තත්ථො, සො සමාසසඤ්ඤො හොති

කඨිනස්ස දුස්සං = කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං = ආගන්තුකභත්තං, ජීවිතං ච තං ඉන්ද්‍රියං චෙති = ජීවිතින්ද්‍රියං; සමණා ච බ්‍රාහ්මණා ච = සමණබ්‍රාහ්මණා, සාරිපුත්තො ච මොග්ගල්ලානො ච = සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, බ්‍රාහ්මණා ච ගහපතිකා ච = බ්‍රාහ්මණගහපතිකා.

නාමානන්ති කිමත්ථං? දෙවදත්තො පචති.*
යුත්තත්ථාති කිමත්ථං? භටො රඤ්ඤො පුත්තො දෙවදත්තස්ස

සමාස ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො."

"නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, තෙසං නාමානං පයුජ්ජමානපදත්ථානං යො යුත්තත්ථො, සො සමාස සඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. නාමානං යුත්තත්ථො සමාසසඤ්ඤො හොතීති අත්ථො. නනු ච තොසද්දුක්කමානුරූපෙනත්ථෙන භවිතබ්බං. යථා හි; ගඞ්ගාදකමානෙහීති වුත්තෙ ගඞ්ගායොදකන්ති අත්ථො සම්භවති, තොදකස්ස ගඞ්ගාති; එවම්හාපි සද්දුක්කමවසෙන නාමානං සමාසො යුත්තත්ථොති අත්ථෙන භවිතබ්බන්ති? තන්න, අඤ්ඤස්ස සමාසසඤ්ඤාපකස්ස යොගස්සාභාවතො, තස්මා නාමග්ගහණස්ස යුත්තත්ථග්ගහණනන්තරිකෙනාපි සම්බන්ධො හොති, භවති ච අනන්තරිකාපි සම්බන්ධො 'සිරසා පප්පුමභිධාවන්තමාවහන්ති හටමඤ්ඤක්ඛී' ති ආදීසු. අයං හෙත්ථත්ථො, සිරසා හටමාවහන්ති පප්පුමභිධාවන්තමඤ්ඤක්ඛීති, වුත්තම්පි චෙතං,

"යෙන යස්ස හි සම්බන්ධො දූරට්ඨම්පි ච තස්ස තං,
අත්ථතො හ්‍යසමානානං ආසන්නත්තමකාරණ" න්ති.

අත්ථානුසාසනානුරූපවසෙන වා වචනං යොගවිභාගත්ථං, තථා හි; "නාමානං සමාසො" ති එකං සුත්තං, තස්සත්ථො නාමානං සමාස සඤ්ඤා හොතීති. එතෙන කිං සිද්ධන්ති චෙ? අයුත්තත්ථානම්පි සමාසසඤ්ඤා හොති. අයුත්තෙහෙස ගාථා, අවණ්ණුමුල්ලොකිතාකිං† ඉච්චාති, අස්සධම්මොාජී, අලවණ්ණොපීතාදීසු, න ච යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධිතො 'පුත්තං දෙවදත්තස්ස, බන්ධො යඤ්ඤදත්තස්සා' ති ආදීනමතිප්පසඞ්ගො හොති. තත්‍රාපසග්ගනිපාතපුබ්බකානම්පි සමාසානං සම්භවා ව්‍යපෙසාභිධානසම්භවතො ලබ්භතීති නාමග්ගහණන්ති. තත්‍ර, එතෙ තෙසම්පි ගහණෙන, සඞ්ඛම්පි ති තෙ අත්ථා. භවතො නාමිසඤ්ඤාසම්බන්ධෙනාපිනුභවතන්ති. තථා හි; නාමං නාමිකම්පි

* යඤ්ඤදත්තො පචතීතිපි, මරම්ම

† මුල්ලොකිතාකිති, දිස්සති

නාමධෙය්‍යන්ති එත්ථ නාමග්ගහණෙන සබ්බම්පි සඞ්ගහිතං, න චෙවං සක්කා මන්තුං අවිසෙසෙන ගහිතත්තා ආඛ්‍යාතස්සපි ගහණං සියාති, සමාසාධිකාරත්තා, න හි ඡබ්බිධොපි සමාසො ආඛ්‍යාතෙසු දිස්සති, දස්සනඤ්ච නො පමාණං.

අථ වා, නාමග්ගහණෙන මුඛ්‍යූපචාරවසෙන දුවිධමෙත්ථ ගහිතං, මුඛ්‍යවසෙන පකති නාමං, උපචාරවසෙන උපසග්ගනිපාතානි, උපසග්ගනිපාතානි හි නාමං විය නාමෙහි සද්ධිං සමස්සන්තො නාමත්ථජොතකතො නාමවිභත්තිසහිතත්තා* ච නාමසදිසත්තා නාමවොහාරමනුභවන්ති 'සීහොයං මාණවකො'ති යථා.

අපි ච ලිඞ්ගනාමපාටිපදිකසද්දානං සමානත්ථත්තා "ලිඞ්ගඤ්ච පඨමා'ති එත්ථ තෙසං ගහණතො නාමග්ගහණෙන තෙසම්පි ගහණං සක්කා නු මන්තුං භවිතු වා, නාමග්ගහණෙන පකතිනාමානමෙව ගහණං, තත්ථ අවොචුම්හා 'තත්ථුපසග්ගනිපාතපුබ්බකානම්පි සමාසානං සම්භාවා'ති ආදි සබ්බං වුත්තං, තථාපි න දොසො ඡට්ඨියා තතියත්ථෙ සම්භූතත්තා, නාමානන්ති එත්ථ හි "ඡට්ඨී ච තතියෙ"ති ඡට්ඨී සක්කා වත්තුං, තෙනායමත්ථො සම්භවති, පුබ්බුත්තරෙහි නාමෙහි සද්ධිං සඞ්ගතානං නාමනිපාතොපසග්ගා සමාසසඤ්ඤා හොන්තීති, න ච විසෙසකස්ස කස්සචි අභාවතො අඤ්ඤෙහිපි සඞ්ගතානං නාමනිපාතොපසග්ගා නාමෙහි සද්ධිං සමාසසඤ්ඤා හොන්තීති සක්කා වත්තුං, සුතහානියා චෙව අසුතපරිකප්පනස්ස චෙහානධිප්පෙතත්තා යථා 'භගවා ධම්මං දෙසෙති, දෙවමනුස්සා පතිමානෙසුං'ති වුත්තෙන තං ධම්මන්ති විඤ්ඤායති එවමිධාපි නාමනිපාතොපසග්ගා යෙහි නාමෙහි සද්ධිං සමාසසඤ්ඤා හොන්ති, තෙසෙව† සඞ්ගතත්ථාති විඤ්ඤායති

සමාසොති ගරුසඤ්ඤාකරණං සඤ්ඤීභාවපරිදීපකත්ථං, සො හි යුත්තත්ථො සමාසීයතීති සමාසොති වුච්චති, දුවිධඤ්චස්ස සමසනං, සද්දසමසනං අත්ථසමසනං, තම්පි දුවිධං ලුත්තසමාසෙ පරිපුණ්ණත්තඤ්ච ලබ්භති, අලුත්තසමාසෙ පන අත්ථසමසනත්තඤ්ච විභත්තිලොපාභාවතො, විභත්තිලොපාභාවෙපි එකපදත්තූපගමනතො, තත්ථාපි වා තං දුවිධං පරිපුණ්ණත්තඤ්ච ලබ්භති, අථ යුත්තත්ථොති කොයං සමාසො? යුත්තො අත්ථො = යුත්තත්ථො අථ වා යුත්තා අත්ථා යස්ස — සොයං යුත්තත්ථොති කිං පන යදි යුත්තො අත්ථො යුත්තත්ථො, නාමානං යො යුත්තත්ථො සො සමාසසඤ්ඤො හොතීති සියා තතො කිමයුත්තන්ති චෙ? අත්ථෙසෙව "භාවිතසමාසකිතකනාමංවාතවෙතුතාදීසු ච, ඡබ්බිසමාසන්තගතානමකාරන්තො' ති ආදිනා වුත්තවිධානං සියාති එවම්පි න දොසො, අඤ්ඤෙ අසම්භවතො සද්දෙ වුත්තවිධානං හොති, කදාචි හි සද්දෙ අසම්භවතො අත්ථෙ වුත්තවිධානං හොති, 'අගාරස්ස ඉහොති' තාදීසු, කදාචි අත්ථෙ අසම්භවතො සද්දෙ වුත්තවිධානං හොති, 'අගහිසසිරීනාදීසු, අථ වා හොතු බහුබ්බීහි, යුත්තා අත්ථා

* විභත්තතා ච, සීහල † තෙසෙව සීහල

යස්ස = සො සුත්තාගතොති, තෙන පස්සවාසිං ගාමං ගන්ත්වා තිංසො සාවත්ථිං, සුතං දෙවදත්තෙන බුද්ධො සඤ්ඤාදෙනො, දූතං දෙසි සමණස්ස සුඛං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං, ගච්ඡ ඛිං යනෙතබ්භි භසං සමණබ්‍රාහ්මණානං උදපාදි, දෙවී රඤ්ඤො පුරිසො සමුපාගමි, දෙවදත්තො සීතො රුක්ඛෙ සාඛා හතා වාතෙනා’ත්‍යාදිසු සමාස සඤ්ඤා න හොති, තථා සාපෙක්ඛෙසු ච ‘ඛකාස්ස සෙතානි පත්තානී’ත්‍යාදිසු, යත්‍ථ පනමෙකං, තත්‍ථ භවති ගමකත්තා සමාසො ‘දෙවදත්තස්ස ගරුකුල’න්ති ආදිසු, තානි තෙසං පුත්තාණ ත්‍යාය පයොජනානි, විභත්තිලොපො වාච්චාවධානං යථෙච්ඡමඤ්ඤ තරෙනාතභිසම්බන්ධො අසඞ්ඛ්‍යාවිසෙසො පුබ්බපදවිසෙසනං චලොපොති ඉමානි සෙඤ්ඤයාන පයොජනානි, විභත්තිලොපො න හොති වාක්‍ය රඤ්ඤො, පුරිසොති, නෙතරත්‍ර රාජපුරිසොති, ව්‍යාවධානං හොති වාක්‍ය රඤ්ඤො මාගධස්ස පුරිසොති, නෙතරත්‍ර රාජපුරිසොති, යථෙච්ඡමඤ්ඤතරෙනාභිසම්බන්ධො හොති වාක්‍ය රඤ්ඤො පුරිසො, පුරිසො රඤ්ඤොති, නෙතරත්‍ර රාජපුරිසොති, සඞ්ඛ්‍යාවිසෙසො භවති වාක්‍ය රඤ්ඤො පුරිසා, රඤ්ඤං පුරිසොති, නෙතරත්‍ර රාජපුරිසොති, පුබ්බපදවිසෙසනං හොති වාක්‍ය කොසලස්ස රඤ්ඤො පුරිසොති, නෙතරත්‍ර රාජපුරිසොති, චාලොපො හොති වාක්‍ය රඤ්ඤො පුරිසො ච ගාවො ච අස්සා ච, සමණස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස ච ඛත්තියස්ස ච ගාවොති, නෙතරත්‍ර රඤ්ඤො පුරිසගාවස්සකා, සමණබ්‍රාහ්මණඛත්තියානං ගාවොති සෙඤ්ඤයාන චෙතානි, සමාසෙපි හි ක්වචි න විභත්තිලොපො අමතං දදෙති ආදිසු, ව්‍යවධානං අපුත්තගෙය්‍ය ගාථාති ආදිසු, යථෙච්ඡමඤ්ඤතරෙනාභිසම්බන්ධො හොති ආහිතග්ගි අග්‍යාහිතොත්‍යාදිසු, පුබ්බපදවිසෙසනඤ්ච දෙවදත්තස්ස ගරුකුලන්ති ආදිසු, කිම්පනිමෙසං පුත්තාණභාවමාගච්ඡන්තානමභිධානං වාචකං, අථ සභාවප්පසිද්ධත්ථ සභාවප්පසිද්ධමත්ථාදෙසතො, යදි අත්‍ථො ආදිසෙය්‍යුං, අනවත්‍ථාපප්පසඞ්ගො සියා, අත්‍ථං හි නිද්දිසන්තා කෙනචි සද්දන්තෙන නිද්දිසිතබ්බො සියා, තස්ස චාඤ්ඤෙන තස්ස චාඤ්ඤෙනාති කිමුච්චතෙ භවතා සභාවප්පසිද්ධමත්ථාභිධානන්ති, යතො අඤ්ඤපදෙසු බහුබ්බීහි වුත්තො, අපච්චසංසත්ථාදිකෙ ණණ්කාදයොති න තෙ ආදිසන්ති, අථ බො තෙසං සද්දානං තෙසුචෙත්ථෙසු සම්භිනිවිට්ඨානං නිමිත්තභාවෙනාවාබන්ත* මාරබ්භ, තප්පටිරූපකං හෙතං, යදිදං පකතිපච්චයාදිවිභාගං දස්සෙත්වා නිප්ඵාදියමානං, න හි කෙනචි විත්තසමුට්ඨිතස්ස වචීඝොසස්ස පකතිපච්චයාදිවිභාගවිකප්පනං යුත්තන්ති යදි සභාවප්පසිද්ධං,† කස්මා සබ්බස්ස අත්ථාගමො න හොතීති පච්චයන්තරවෙකල්ලත්තා, පරෙපදෙසං හි සුත්වා ඉදමස්සාභිධානන්ති, සඞ්කෙතකරණමත්ථාධිගමනහෙතු, යදි තං විනාපි සබ්බසමත්ථාධිගමො සියා, කිං පරොපදෙසො කරිස්සතී,‡ සො හි වදෙය්‍ය ‘පුරත්ථිමතො

* ණිමිත්තභාවෙනාසමාරබ්භ, මර
† පුත්තසද්දසභාවප්පසිද්ධං සිහල
‡ කිරිස්සති, මරම්ම

සූරියො උග්ගච්ඡති, පච්ඡිමෙන අත්ථං ගච්ඡති, මධුරො ගුළො, 'කටුකං සිඞ්ගිවෙර'න්ති, තෙන කිං වුත්තං සියා, තස්මා පරමත්ථෙන හිධාවිත්වා ලොකසඞ්කෙතමත්තසිද්ධකම්පි වුත්තනයෙනෙවාධිගමො වෙදිතබ්බො

අඤ්ඤථා මාගධිකස්ස වචනස්ස සභාවනිරුත්තිභාවො න සම්භවෙය්‍ය, පුරිමපඤ්ඤත්ති පච්ඡිමපඤ්ඤත්තියෙවෙකුච්ච අනුපපත්තිතා දිකං අත්ථකථාවචනඤ්ච විරුද්ධං සියාති, චාවත්තකම්මත්තාසිද්ධානත්ත කෙචි පන අජ්ඣත්තිකොචිතපාණිවිකාරෙහිපි සම්බන්ධගහණබද්ධතො තප්පකාසනවිධානං නානාවිධානප්පසඞ්ගො සියාති සමාචික්ඛන්ති කිං. තෙසං තෙ සුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡන්තා පජහිත්වාවත්තනතො අපෙත් සුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡන්ති, අථ තෙසං කිං තෙන යදි පජහිත්වාවත්තනතො අපෙත් සුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, රාජපුරිසමානෙහීති වුත්තෙ පුරිසමත්තස්සෙව ආනයනං භවෙය්‍ය, තථා වාසිඡින්දමානෙහීති වුත්තෙ අපච්චමත්තස්සෙවානයනං, අථ අප්පජහිත්වා වත්තනතො අපෙත් සුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, උභින්නමත්ථවසස්ස විජ්ජමානත්තා බහුවචනං සියාති කිමෙත් බාධෙය්‍යුන්ති* යදි පඨමෙ පජහිත්වාවත්තනතො අපෙත් සුත්තත්ථභාවමුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාලානං සුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති පුරිසො පරකම්මනි පවත්තමානො සකං කම්මං පජහතීති තං යථා තච්ඡකො රජකකම්මනි පවත්තමානො සකං තච්ඡකකම්මං පජහති, එවං සුත්තං, යතො රාජසද්දො පුරිසත්ථෙ වත්තමානො සකත්ථං පජහෙය්‍ය, වාසිඡින්දන්ති ච අපච්චෙත්ති නනු අවොචුම්හා රාජපුරිසමානෙහීති වුත්තෙ පුරිසමත්තස්සෙවානයනං භවෙය්‍යාති ආදි වුත්තං, තථාපි න දොසො, පජහන්තොපි හි සො සකත්ථං නාච්චන්තං පජහති, යො පරත්ථවිරොධී සකත්ථො, තමෙවෙකං තං යථා තච්ඡකො රජකකම්මනි පවත්තමානො තච්ඡකකම්මමත්තං පජහති, න හත්ථලක්ඛණසන්ධිපිතාදීනි,† න චායමෙත්ථ පදත්ථවිරොධී විසෙසනං භාවො, තස්මා න පජහති

අථ වා, අනියතො විසෙසනං භවති, තං යථා, තෙලස්සමො, දධිඝටොති ආදීසු පරික්ඛීණෙ‡පි හි ගෙහෙ දධිම්හි වාතිඝයතො විසෙසනං භවතීති විසම්පිදං නිදස්සනං, භවති හි තත්ථ සද්දප්පවත්තිනිමිත්තං, ක්වචි යතො විසෙසනං සම්භවති, යදි හි එත අසම්භවී සන්තානපෙක්ඛා නාළිකෙරවල්ලිලොකෙන පකාසෙය්‍යුං, න සම්භවති විසෙසනන්ති අථ යථා 'පුණ්ණචන්දගාමකො, පාණිස්සමො, භත්තපචි, පසාදනසමුග්ග'න්ති ආදීසු පුණ්ණාදීසු තෙසු ච අපනීතෙසුපි විසෙසනං අනියතො සම්භවති, එවම්පිධාපීති න දොසො

අථ වා, රඤ්ඤොති වුත්තෙ සබ්බං තං සම්පජ්ජති, පුරිසොති වුත්තෙ සම්බන්ධා සාමී, ඉදානි රඤ්ඤො පුරිසමානෙහීති වුත්තෙ රාජපුරිසං නිවත්තෙත් අඤ්ඤෙහි සාමීහි, පුරිසො රඤ්ඤා නිවත්තෙතීති

* කිමෙත් සාධෙය්‍ය සීහළ † දවිතාදීනි මරම්ම
‡ පරික්ඛීණෙසපි පොථ

අභෙදසඤ්ඤාහි පුරිසෙහි, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡින්නෙන පදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසමත්තස්සාතපත්තං සමභවති, සාව තෙසං යුත්තත්තා

අථ වා, යදි පනිමෙ තප්පජ්ජිතාවචනතො අභෙදා යුත්තත්ථාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාලහං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති. සචෙපොච ජය තීති නනු අවොචුම්හා උභින්නමත්ථවයස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඤ්චා බහුවචනං පාපුණන්ති, න හි රාජා පඤ්චාසම්භෙදො, නාපි ජනපදබහු වචනං, න හි පුරිසො ජනපදසම්භෙදොති, නනු ච සො අභිහිතො අභෙදො අනෙකාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සම්බන්ධසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිච්ඡින්නත්තා පුම්භාදිභාවො විය ලිඞ්ගන්තභාවො සද්ද සන්නාභිතො, න ෆො "ලිඞ්ගගන්ත පඤ්චා" ති පඤ්චාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති. තත්ථ, සඞ්ඛාතභෙදස්සකත්තම්භෙදො, තස්මා අවයවසඞ්ඛාවිකාරිතා විනත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදම්පෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තයිති එවම් නෙන යුත්තත්ථගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති. භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදිසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණි නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති සුනො යුත්තත්ථතා තප්පච්චයසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණී නං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදිසු නීලාදිසද්දා ගුණංයෙව විදදන්ති, අපි ච උප්පල සද්දො භෙදනිබ්බත්ත*ජාතියොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදිසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා පුච්ඡෙය්‍යුංච, ගුණගුණී නම භෙදො, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණීතො සම්බන්ධො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකත්තා යුත්තා; නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණිනි පතිට්ඨිතත්තා තදභෙදවිවරණතො† ච සම්බන්ධන ගුණෙ ගුණීතොපි සම්බන්ධො හොති, ධම්මෙ සම්බන්ධෙන අනති නො සම්බන්ධො විය, නාපි සතා වත්තුං එකත්ථීභාවෙනෙව ගුණ ගුණීතො සම්බන්ධො හොතීති, න තථා වුච්චතීතොති, ගුණගුණී නොපි ගහණභාවිසම්භවතො. තථා හි; ගුණීයෙව ගුණෙති න සක්කා වත්තුං, එතෙනෙව ගුණගුණිවොහාරභාවතො, න වා භෙදසම්භෙදෙන ගහණං යුත්තං, එකංසෙව විශෙෂණස්ස නිග්ගහිතත්ථගහණෙ අසම්භවතො, සම්භවෙන සති ච පියත භාවිතා, යෙච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනෙකත්ථෙන සම්බන්ධො සබ්බාකාරෙනාවබොධගම්භීරන්ති වදන්ති, තෙසං තෙ සිවාපි එකත්ථිභාවෙ පටිඨිතා, තථාපි තෙ තෙනෙවත්තකිසං සභාවිභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො ලභති සම්බන්ධං පියා, එවංවච්ඡන්නත්ථවාචකා නීලුප්පලාදිසද්දා තුල්‍යාධිකරණ

* භෙදනිබ්බත්ත, මරම්ම † තදභෙදවිවරණතො, මරම්ම

තාව න සම්භවතීති කුතො ඤාතබ්බාති, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දා, අනත්ථතො අත්ථං වදන්ති, තෙන සම්බන්ධත්තා ච, තථා හි, ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසම්බන්ධං පුත්තං තංසම්බන්ධතාපි එළකා, එවං නීලාදිසද්දාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධීනාගුණං, තප්පතිබිම්බදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දාපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධීනං තද්දබ්බඤ්ච, එවඤ්ච කත්වා ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාව ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාළසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලපණ්ඩකාදීසු* ගවසසකාදීසු ච භින්නාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසියතීති සමාචික්ඛන්ති, තව ජාති තෙසෙව ධුවමසම්බුද්ධන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤන්තාමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිනාමධම්මා විපස්සුතානසඞ්ඛාරෙති කෙචි, තථා පවත්තාබන්ධසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසම්බන්ධබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමත්තපෙක්ඛා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, අපචති ගුජ්ඣිතාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනථාලිආරොපණෙන්ධනසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා ඩුපෙසාදිනාදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩුපසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අනෙකවිසෙසො විනාගතාදිභෙදෙන ජීවනාදි තදනුගතත්තාති වණ්ණනාතං යදි සද්දා අත්ථතොයෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාධිට්ඨානතො ගාවොමාංසෙක්කී ධුනෙන ජාතිමත්තාසෙසවානපෙක්ඛසම්බන්ධා සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවො

අඤ්ඤෙහි පුරිසෙහි, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡෙදෙන යදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසමත්තස්සාතයනං සම්භවති, සාව තෙසං යුත්තත්ථතා.

අථ වා, යදි පනිමෙ තප්පජ්ජිත්වාවත්තනතො අනෙව යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාළ්හං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛුං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති. සමයොව ජහ තීති තනු අපොචුම්භා උභින්නමත්ථවයස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති. වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසම්බන්ධො, නාපි ජීවිබහු වචනං, න හි පුරිසො ජීවිසම්බන්ධොති, නනු ච සො අභිහිතො අඤ්ඤො අනොකාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තො පුම්භාවාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්ද සන්නාධිගතො, න සො "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති. තන්න, සඞ්ඛ්‍යාතාසෙසකත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවවිසඞ්ඛ්‍යාවිකාරිතා විභත්‍යුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තියිති එවම නෙන යුත්තත්ථග්ගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති වුත්තං හොති. භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදිසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා., න හි නීලාදිසද්දා ගුණී නං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි; උප්පලස්ස නීලන්ති ආදිසු නීලාදිසද්දෙන ගුණමෙව විඤ්ඤායති, අපි ච උප්පල සෙසන්ති භෙදනිබන්ධන*ජාතියොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදිසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නඤ්ච භෙදො., න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණිනො සම්බන්ධො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකතා යුත්තො; නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණීති පතිට්ඨිතත්තා තදබ්‍යභිචරණතො† ච සම්බන්ධෙන ගුණෙ ගුණීනොපි සම්බන්ධො හොති, ධූමෙ සම්බන්ධෙන අග්ගි නො සම්බන්ධො විය., නාපි සක්කා වත්තුං එකන්තභෙදෙනෙව ගුණ ගුණීනො සම්බන්ධො හොතීති, න තථා බුජ්ඣන්තොති, ගුණගුණී නොපි ගහණකාලාසම්භවතො.. තථා හි; ගුණීසෙව ගුණෙති න සක්කා වත්තුං, එකදෙසෙව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා තෙනත්ථෙ සසත්තභෙදෙන ගහණං යුත්තං, එකදෙසෙව විඤ්ඤාණස්ස භින්නාරම්මණග්ගහණෙන අසම්භවතො, පටිඝාතො සති ච භින්න සභාවතො, යෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙකක්ඛණෙ සබ්බධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාථමාගච්ඡන්තීති විරොධොපි, තෙසං එත සිවාපි එකක්ඛණෙයෙව සම්බන්ධත්තා, තථාපි නෙවත්තනීය සභාවභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤූ සියා, එවමවච්ඡින්නසත්වාවකාසං නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

* භෙදනිබන්ධන. චිරෙම

† තදබ්‍යභිචරණතො. චිරෙම

තාව න සම්භවතීති කුතො පුනායත්තතාති, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දො, අත්ථතො අඤ්ඤං වදති, එතෙන සම්බන්ධතො, තථා හි; ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසම්බන්ධතො පුත්තං, තංසම්බන්ධතොපි එළිකා, එවං නීලාදිසද්දොපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දොපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවම ස්සා ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යා සජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන සබලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරපච්චවමසා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථුල්ලපණ්ණිකාදීසු* ගවයකාදිසු ච භින්නාකාරපච්චවමසා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියායදිච්ඡාසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, සාව ජාති, තෙසෙව බුද්ධිසද්දනියතං දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤාකාරොති කෙචි, අකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිණාමධම්මා විපස්සනාසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තාබද්ධසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසම්බන්ධාබුද්ධිවිසෙසා පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තාවච්ඡින්නා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, පචති ගච්ඡතීතාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිජාලිම්පනතාලුරොපණොදකසෙචනාදයො තදනුගතත්තා, ඩිත්ථොතාදීසු යදිච්ඡාසද්දෙසුපි ඩිත්ථසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අනෙකවිධො ඩිත්ථගතාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණෙන්ති, තං යදි සද්දො අත්ථතොයෙවත්ථං වදෙය්‍ය, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවිමානෙසීති වුත්තෙ ජාතිමත්තස්ස වාහනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානයනං සක්කා, ගාවිමා

අඤ්ඤස්සහි පුරිසෙහි, එවමෙතස්මිං උභයතො ව්‍යවච්ඡෙදෙන යදි ජහාති, කාමං ජහාතු, න පනඤ්ඤා පුරිසමත්තස්සාතයනං සම්භවති, තාව එතෙසං යුත්තත්තා

අථ වා, යදි පනිමෙ නප්පජ්ජිත්වාවත්තනතො අඤ්ඤො යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාල්හං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති සබ්බොයෙව ජය තීති නනු අවොචුම්හා උභින්නගමත්ථස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසම්බන්ධො, නාපි ජීවිබහු වචනං, න හි පුරිසො ජීවිසම්බන්ධොති, නනු ච සො අභිහිතො අඤ්ඤො අනන්තාගධපාටිපදිකත්ථො ජාතොති සබ්බසම්පි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තතා පුබ්බත්ථාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සද්ද සන්නිහිතො, තස්මා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති තනන, සඞ්ඛාතසෙසකත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවසබ්බද්ධවිකාරිකා විනත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදම්පෙක්ඛා බහුවචනානුප්පත්තියිති එවම නෙන ද්වන්ද්ගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති චෙ, නීලුප්පලාදීසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණි නං පටිපාදෙන්ති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදීසු නීලාදිසද්දෙන ගුණොයෙව වියුජ්ජති, අපි ච උප්පල[*] සෙසන්ති භෙදනිබන්ධන[*]ජ්ජීයොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදීසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නඤ්ච භෙදො, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණිනො සම්ප්‍රත්‍යයො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකතා යුත්තා නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණිනි පතිට්ඨිතත්තා තදභාවිවරණතො[†] ච සම්බන්ධාත ගුණෙ ගුණිනොපි සම්ප්‍රත්‍යයො හොති, ධූමෙ සම්පත්‍යයෙ අග්ගි නො සම්ප්‍රත්‍යයො විය, නාපි සත්තා වත්ථුං එකත්තභෙද්දෙව ගුණ ගුණිනො සම්ප්‍රත්‍යයො හොතීති, න තථා ධූමග්ගිනොති, ගුණගුණී නොපි ගහණන්තාවිසම්භවතො තථා හි, ගුණීයෙව ගුණොති න සක්කා වත්තුං, එතෙසෙව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා එතත්ථෙ සත්තභෙදෙන ගහණං යුත්තං, එකසෙසෙව විසෙසනස්ස භින්නාරම්මණගහණෙන අසම්බන්ධතා, සම්බන්ධෙන සති ච භින්න සභාවත්තා, කෙච් සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙසෙකත්තෙණ සබ්බ ධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාටිවිගච්ඡන්තීති වණ්ණෙන්ති, තෙසං තෙ සිවාපි එකනාමෙණෙව සම්ප්‍රත්‍යයතා, තථාපි තෙ තෙවත්තනීයං සභාවභෙදං පජ්ජන්ති, යදි හි පජ්ජෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤූ සියා, එවඤ්ච එකත්ථීභාවතො නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

* භේදනිබන්ධන, චරච † තදභාවිවරණතො චරච

තාව න සම්භවතීති කුතො පුබ්බපක්ඛතාති, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දා; අත්තනො අත්ථං වදන්ති, තෙන සම්බන්ධත්තඤ්ච, තථා හි; ලාඛාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසම්බන්ධා සුත්තං, තංසම්බන්ධාපි එළකා, එවං නීලාදිසද්දාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දාපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවඤ්ච සති ජාතිදබ්බපදත්ථතායම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාය ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිප්පමාණභෙදෙන කාළසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නෙසුපි ගොපිණ්ඩෙසු එකාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලසණ්ඨානාදීසු* ගවස්සාදීසු ච භින්නාකාරසම්බන්ධා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියාදබ්බසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, තඤ්ච ජාතිං, තෙසෙව බුද්ධිසමුප්පත්තිහෙතුන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤනාමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරීතාවිධම්මො විප්පයුත්තසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තබුද්ධිසන්තානොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසම්බන්ධාබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තභූතාපෙක්ඛිතා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා; නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා; පචති ගච්ඡතීච්චාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනථාලාරොපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා; ඩිත්ථසොතාදීහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි ඩිත්ථසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අත්තම්හි සො චිත්තගත්තාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණන්ති, තං යදි සද්දා අත්තනොසෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවිමානෙහීති වුත්තෙ ජාතිමත්තස්සෙව ආනයනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවිමානෙහීති වුත්තෙ පිණ්ඩාහරණතො න වචනකරෙ සියා; සද්දා පන තෙනානුගතම්පි වදන්තීති පටිඤ්ඤාතා, තදා තෙසං න කොචි විරොධො., යථා හි; චිරාදිසම්බන්ධං ජලාදිකං චිරාදිරූපාපන්නං චිරාදිසද්දෙනාභිධීයතෙ, එවං ජාතිරූපාපන්නම්පෙතං දබ්බගුණාදිකං තෙන තෙනාභිධීයති, කෙචි පන ජාතිසද්දීහි දබ්බමෙවාභිධීයති, ඉතරෙ තු තබ්බිසෙසකා, යථා කුලසද්දෙනාවුච්චමානොපි රඤ්ඤො සම්බන්ධාකාරෙ ඨිතස්ස ජීවිතානුවත්තම්පෙතෙපි කුලාලපකතාපෙක්ඛති විසෙසෙති, එවං ජාතාදයොපි තෙන තෙන වුච්චමානාව තං තං දබ්බං විසෙසන්තීති අමඤ්ඤිංසු, තෙපි දබ්බානුගතත්තා ජාතාදීනං තෙන තෙනාභිධානම්පිච්ඡන්ති., අඤ්ඤථා පාණො න හන්තබ්බොති වුත්තෙ එකොයෙව පාණො න හන්තබ්බො සියා, නෙතරෙ, තස්මා තෙසම්පි තංසම්බන්ධම්පි සද්දා වදන්ති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො සියා. එවම්පි කෙසඤ්චෙව

* ථූලසණ්ඨානාදීසු වර.

අපෙක්ඛන්හි පුරිසෙහි, එවමෙතස්මිං උභයතො බ්‍යවච්ඡින්නෙන යදි ජහාති, සාමං ජහාතු, න පනඩා පුරිසම්භාසස්සානන්තං සම්භවති, සාව තෙසං යුත්තත්ථතා

අථ වා, යදි පතිමෙ නප්පජහිත්වාවත්තන්තො අත්ථෙ යුත්තත්ථභාව මුපගච්ඡෙය්‍යුං, බාළ්හං යුත්තං, එවං හි ලොකෙ දිස්සති, කොචි භික්ඛු දුතියං භික්ඛං ලභිත්වා න පුබ්බං ජහාති සබ්බයොව ජය තීති නනු අවොචුම්හා උභින්නමත්ථස්ස විජ්ජමානත්තා බහු වචනං සියාති වුත්තං, තථාපි න දොසො, කස්මා? න තාව පඨමා බහුවචනං පාපුණාති, න හි රාජා පඨමාසමත්ථො, නාපි ඡට්ඨීබහු වචනං, න හි පුරිසො ඡට්ඨීසමත්ථොති, නනු ච සො අභිහිතො අත්ථො අනෙකාගධපාටිපදිකත්ථො ස්‍යාතොති සබ්බස්සපි හි කම්මා දීනං කම්මාදිභාවවිනිම්මුත්තො පුතිපත්ථාදිභාවො විය ලිඞ්ගත්ථභාවො සදා සන්නිහිතො, තස්මා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමාබහුවච නෙන භවිතබ්බමෙවාති. තන්න, සඞ්ඛ්‍යාතසෙසත්තාමත්ථො, තස්මා අවයවසඞ්ඛ්‍යාවිකාරිතා විභත්තුප්පත්ති න හොති, යථා රුක්ඛාදි සද්දතො සාඛාදිභෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනානුප්පත්තියිති එවම නෙන යුත්තත්ථග්ගහණෙන භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛ ණන්ති වුත්තං හොති භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසලක්ඛණ න්ති ච, නීලුප්පලාදිසු කථං? නීලුප්පලාදීනං හි සද්දානං ගුණගුණී නං යෙව පකාසකත්තා තුල්‍යාධිකරණතා ච න සම්භවතීති කුතො යුත්තත්ථතා තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤා වා, න හි නීලාදිසද්දා ගුණී නං පටිපාදෙති, ගුණෙ නිරූළ්හත්තා, තථා හි, උප්පලස්ස නීලන්ති ආදිසු නීලාදිසද්දෙන ගුණෙයෙව විඤ්ඤායති, අපි ච උප්පල[*] ස්සාති භෙදනිබන්ධන*ඡට්ඨීයොගතො රුක්ඛස්ස සාඛාති ආදිසු විය විනාපි වචනෙන භින්නාධිකරණතා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව, ගුණගුණී නම භෙදෙ, න ච නීලන්ති වුත්තෙ ගුණීනො සම්ධිගමො සම්භ වතීති නීලසද්දස්ස ගුණවාචකත්තා යුත්තා, නීලසද්දාභිහිතස්ස හි නීලස්ස ගුණීනි පතිට්ඨිතත්තා තදබ්‍යභිචරණතො† ච සම්ධිගතෙ ගුණෙ ගුණීනොපි සම්ධිගමො හොති, ධූමෙ සම්ධිගතෙ අග්ගි නො සම්ධිගමො විය, නාපි සක්කා වත්තුං එකක්ඛණෙයෙව ගුණ ගුණීනො සම්ධිගමො හොතීති, න තථා ධූමග්ගිනොති, ගුණගුණී නොපි ගහණක්කමසම්භවතො තථා හි, ගුණීයෙව ගුණොති න සක්කා වත්තුං, එකසෙසව ගුණගුණීවොහාරභාවතො, න වා නෙකත්ථසෙසක්ඛණෙ ගහණං යුත්තං, එකසෙසව විඤ්ඤාණස්ස භින්නාරම්මණග්ගහණෙ අසමත්ථත්තා, සමත්ථෙනෙ සති ච භින්න සභාවත්තා, කෙචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසෙසක්ඛණෙ සබ්බධම්මා සබ්බාකාරෙනාපාථමාගච්ඡන්තීති වණ්ණෙන්ති, තෙසං තෙ කිඤ්චාපි එකක්ඛණෙයෙව සම්ධිගතා, තථාපි තො නෙවත්තනියං සභාවභෙදං පජහන්ති, යදි හි පජහෙය්‍යුං, න සො භගවා සබ්බඤ්ඤු සියා, එවමවචනභින්නත්ථවාචකානං නීලුප්පලාදිසද්දානං තුල්‍යාධිකරණ

---

* ෆ්දසම්බන්ධෙය, මරම්ම † සද්දාභිවරණතො, මරම්ම

තාව න සම්භවතීති කුතො පුනාතෙතාති, වුච්චතෙ, ඉහ සද්දා, අත්ථතො අත්ථං වදන්ති, තෙන සමවෙතඤ්ච, තථා හි ; ලාභාරත්තම්පි රත්තසද්දෙන වුච්චති, තංසමවෙතං පුත්තං, තංසමවෙතාපි එළිකා, එවං නීලාදිසද්දාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතං නීලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානගුණං, තප්පතිට්ඨිතදබ්බඤ්ච, තථා උප්පලාදිසද්දාපි උප්පලත්තාදිසඞ්ඛාතං උප්පලාදිසාමඤ්ඤං වදන්ති, තදධිට්ඨානදබ්බඤ්ච, එවඤ්ච සති ජාතිදබ්බපදත්ථිකානම්පි න කොචි විරොධො සම්භවති, කෙචි හි යාය ජාතියා කිසථූලාදිසණ්ඨානභෙදෙන රස්සදීඝාදිපමාණභෙදෙන කාලසාමාදිවණ්ණභෙදෙන ච භින්නාසුපි ගොපිණ්ඩාසු එකාකාරසමවෙතා බුද්ධි සඤ්ජායති, ථූලසණ්ඨානාදිසු* ගවස්සකාදිසු ච භින්නාකාරසමවෙතා බුද්ධි, සා ජාතිගුණකිරියාදිවිජාසද්දෙහි පකාසීයතීති සමාචික්ඛන්ති, තව ජාති, තෙයෙව බුද්ධිසමුද්ධිසනිසනන්ති දීපෙන්ති, සාමඤ්ඤනාමාති කෙචි, ආකතීති කෙචි, පකතීති කෙචි, විපරිනාමධම්මා විපල්ලත්ථසඞ්ඛාරොති කෙචි, තථා පවත්තාඛණ්ඩසත්තාතොති කෙචි, මෙත්තාදිවිසයසත්තපණ්ණත්ති විය අභින්නාකාරසමවෙතබුද්ධිවිසයො පණ්ණත්තිවිසෙසොති ච ආචරියා, තත්ථ පුරිමවාදීනං ගවාදිජාතිසද්දෙන පවත්තිනිමිත්තමපෙක්ඛිත්වා ජාතියෙවාභිධීයති, පිණ්ඩො තදනුගතත්තා, නීලාදිගුණසද්දෙනාපි නීලත්තාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, ගුණදබ්බාදීනි තදනුගතත්තා, පචති ගච්ඡතීත්‍යාදිනාපි කිරියාසද්දෙන පාකසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, අග්ගිඅලිම්පනථාලාරොපණොදකසෙචනාදිකා තදනුගතත්තා, පුස්සොත්‍යාදිහි යදිච්ඡාසද්දෙහිපි පුස්සසාමඤ්ඤාදිසඞ්ඛාතා ජාතියෙව, බාලකොමාරාදිභෙදෙන අනෙකම්පි සො චිත්තගත්තාදිභෙදෙන භින්නානි තදනුගතත්තාති වණ්ණෙන්තානං යදි සද්දා අත්තතොයෙවත්ථං වදෙය්‍යුං, න තෙනානුගතං, තෙසං තදනුගතස්සාවචනතො ගාවමානෙහීති වුත්තෙ ජාතිමත්තස්සෙව ආනයනප්පසඞ්ගො සියා, න ච ජාතිසමානෙතුං සක්කා, ගාවමානෙහීති වුත්තෙ පිණ්ඩමානෙතා න වචනකරො සියා, සද්දා පන තෙනානුගතම්පි වදන්තීති පටිඤ්ඤාතා, තදා තෙසං න කොචි විරොධො, යථා හි, ඛීරාදිසමවෙතං ජලාදිකං ඛීරාදිරූපාපන්නං ඛීරාදිසද්දෙනාභිධීයතෙ, එවං ජාතිරූපාපන්නමෙවෙදං දබ්බගුණාදිකං තෙන තෙනාභිධීයති, කෙචි පන ජාතිසද්දෙහි දබ්බමෙවාභිධීයති, ඉතරෙ තු තබ්බිසෙසනා, යථා ගුළසද්දෙනාවුච්චමානොපි රසො, සම්බන්ධාකාරෙ ඛීරස්ස ජීවනානුපත්තිමනොපි ගුළොපනතාපෙක්ඛති විසෙසෙති, එවං ජාත්‍යාදයොපි තෙන තෙනාවුච්චමානාව තං තං දබ්බං විසෙසෙන්තීති අමඤ්ඤිංසු, තෙපි දබ්බානුගතත්තා ජාත්‍යාදීනං තෙන තෙනාභිධානමිච්ඡන්ති, අඤ්ඤථා පාණිං න හනෙය්‍යාති වුත්තෙ එකොයෙව පාණි න හන්තබ්බො සියා, තෙනාපරෙ, තස්මා තෙසම්පි තංසමවෙතම්පි සද්දා වදන්තීති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො සියා එවංවිකප්පෙසුව

---

* තුලාසණ්ඨානාදීසු චර

සද්දස්ස අත්තනො අත්ථස්ස තංසමවෙතස්ස ච දීපකතො හොතෙව නීලුප්පලාදීනං තුල්‍යාධිකරණතාති, කො නු නිවාරෙතා තෙසං සුත්තත්ථාය චෙව තන්නිස්සිතසමාසසඤ්ඤාය ච නනු ච හො තුල්‍යාධිකරණභාවො* විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො ච අත්ථතො සද්දතො චොපපරිකප්පියමානො න නිරාකාතබ්බො තථා හි, අත්ථතො තාවුපපරිකප්පියමානො න නිරාකාතබ්බො, නීලසද්දෙ හි නීලජාතිමයි වා වත්තනාය, තදනුගතගුණදබ්බෙසු වා තදුප ලසඤ්ඤෙපි දබ්බෙ ජාතියං වා තත්ථ යදි තාව ගුණජාතියා ච දබ්බ ජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බ භාවො භවෙය්‍ය ජාතියා අභින්නත්තා, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා භින්නානං ජාතීනං ගුණදබ්බානමධිකරණත්තා අථ ගුණජාතියා උප්පලදබ්බස්ස ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භවෙය්‍ය, ගුණගුණීනො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවුපගමනතො, න ච ගුණජාතියා ගුණං ඨපෙත්වා දබ්බස්ස විසෙසනං යුත්තං, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා ජාතිදබ්බානමධිකරණස්ස අඤ්ඤස්සාසම්භවතො, අථ ගුණස්ස දබ්බජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, සියා තුල්‍යාධිකරණතා උභින්නං දබ්බසන්නිස්සිතත්තා, විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො පන න සම්භවති, උභින්නමඤ්ඤමඤ්ඤ දබ්බභෙදං පටිච්ච පවත්තනතො, ගුණජාතීනම්පි පරූපකාරස්ස සංවත්තනතො, අථ ගුණදබ්බානං පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, සියා විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො න තුල්‍යාධිකරණතා, ගුණදබ්බානමඤ්ඤස්ස අධිකරණස්සාසම්භවතො අථාපි නීලදබ්බස්ස උප්පලජාතියා ච පරිග්ගහො කතො භවෙය්‍ය, භවෙය්‍ය විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො, තුල්‍යාධිකරණතා තු න සම්භවති උභින්නමධිකරණස්ස අඤ්ඤස්සාභාවතො අථාපි සියා භින්නානං දබ්බානං පරිග්ගහොති, න විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො සම්භවති, ගුණගුණීනො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවසම්භවතො, නාපි තුල්‍යාධිකරණතා, තබ්බිනිමුත්තස්ස අඤ්ඤස්සාධිකරණස්සාභාවතො, එවං තාවත්ථතො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො තුල්‍යාධිකරණභාවො ච න නිරාකාතබ්බොති, සද්දතොපි න නිරාකාතබ්බො කථං? සද්දස්ස හි විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො අත්ථකතො භවෙය්‍ය, නාඤ්ඤකතො, න හි සකො සද්දො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවමනුභවති, අථ ඛො විසෙසනත්ථෙ වත්තමානො විසෙසනං, විසෙසිතබ්බත්ථෙ වත්තමානො විසෙසිතබ්බන්ති අත්ථවාරකං† විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවමනුභවිත්වා සකො තුල්‍යාධිකරණභාවමනුභවෙය්‍ය අථ කිමත්ථං විසෙසනං විසෙසිතබ්බං වා පරිග්ගහෙත්වා සද්දස්සත්ථවාරකො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භවතා පරිකප්පිතො යදි තාව ගුණදබ්බාභිධෙය්‍යස්ස, නනු ගුණවත්තිනො දබ්බවත්තිනො ච තුල්‍යාධිකරණතා, එකවිභත්තිතා ච නනු ජාතිසම්භවතො, 'පටස්ස නීල' න්ති යථා, අථ ජාතිගුණාභිධායකස්ස, එවම්පි ජාතිගුණානං විසෙසන

* නනු තෙසං තුල්‍යාධිකරණභාවො මරම්ම † වාරිකං මරම්ම

විසෙසිතබ්බභාවාභාවතො *තද්දීපකානං විසෙසනවිසෙසිතබ්බ
භාවො දූරතරවත්ති, භින්නාධිකරණතා ච වුත්තනයෙනෙව සම්භ
වති, අථ ගුණජාතිදබ්බජාතිවාචකස්ස; උභින්නම්පි ජාතීනං දූරප
ගතො විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො භින්නාධිකරණභාවො ච තාදි
සොව, එවං සන්තෙපි විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවො තුල්‍යාධිකරණ
භාවො ච න නිරාකත්තබ්බොති

තෙනෙවම්භින්නානං සද්දානං තුල්‍යාධිකරණභාවං විසෙසනවිසෙසි
තබ්බභාවඤ්චෙතෙ සංවණ්ණෙන්ති, කථමුප්පලසද්දො පවත්තමානො
සබ්බුප්පලපරිග්ගහරූපෙන පවත්තති, නීලසද්දො පවත්තමානො
විසිට්ඨතාවගාහරූපෙන† තං පරිච්ඡින්දති තෙන ධම්මෙන විසෙ
සනතා නීලසද්දස්ස විසෙසිතබ්බභාවො ච උප්පලසද්දස්ස සම්භ
වති, එකස්මිංයෙව වත්තනතොති තුල්‍යාධිකරණතා සද්දානන්ති
අඤ්ඤෙ සමාචික්ඛන්ති ජීපදීනාරභං උභොපි දබ්බං, යං රූපං
දබ්බං උපසජ්ජනීභූතං දබ්බප්පවත්තං, තදෙව විසෙසනභාවෙන
නීලසද්දො සම්ගණ්හාති; යථා සුක්කො කණ්ණොති දබ්බවුත්තියොපි
ගුණමුඛෙන දබ්බවචනතො ගුණසද්දාති වුච්චන්ති, එවමුපසඛ
නාදබ්බාපි විසෙසනන්ති වුච්චති, තස්මා අත්ථවාරකොව විසෙසන
විසෙසිතබ්බභාවොති, අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති උභයගුණදබ්බ කිච්චෙය
වත්ථභාගං සද්දො ගණ්හාති, යථා දූරට්ඨෙ දබ්බම්හොත සම්ඛිගතෙ
වත්තා භවති, සම්ඛිගතො මෙ ගොණො, න තු ජානාමි සුක්කො
කණ්ණො වෙති, එවං සන්තෙපි දබ්බස්ස ගුණයොගෙ දබ්බකදෙස
පරිග්ගාහිකා බුද්ධි ජායති, එවං නීලසද්දොපි නීලයොගමත්තමුපාදාය
වත්තති, තබ්බිසෙසුප්පලාදයො ගහිතා, නාපි පරිච්චත්තා, එව
මුප්පලසද්දොපි ජාතියොගමත්තමුපාදාය වත්තති, න නීලාදයො
ගණ්හාති, නාපි පරිච්චජති වා, තෙනෙවං භින්නානි අත්ථරූපානි
ඉදම්පි සබ්බනාමෙන පරම්පිසෙථානෙ අත්ථෙ රූපසුඤ්ඤසමුහිතො
විය සමූහෙ සංසිලෙසමාපජ්ජන්ති, නීලමුප්පලමෙවෙදං දබ්බන්ති,
තදා සඤ්ඤභෙදතො භින්නමෙකං දබ්බං ‡දබ්බවිසෙසනං විසෙසි
තබ්බඤ්ච හොති, අධිකරණඤ්ච, යථා චෙතාසෙන ගම්ජන්තිමස්ස
වාක්‍යස්සෙත්ථ චෙතිකම්මස්ස පදෙත්ථො භවති, එවමෙසො වාක්‍ය
ත්ථො සන්තො සමාසපදත්ථො භවතීති අසිධම්මවිකාකාරෙපි
ඉමමෙවත්ථං චෙතසි සමාධාය, විසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවතො
විසෙසනත්ථසාමඤ්ඤත්ථපරිග්ගහෙන සමානෙ අත්ථෙ භෙදභෙද
සුත්තෙන පවත්ති අනුමතාති, තාසානුමතියා තදනුරූපව සිද්ධො
එසො වොහාරොති, අඤ්ඤෙ මඤ්ඤන්ති උභයරූපෙපෙතවත්තනති
අත්ථො සන්නිවිසති නීලමුප්පලමෙවෙදං නීලුප්පලන්ති, යථා
සුක්කො කණ්ණො වාසං ටිගො සබ්බලොති, යස්මිං තුභයගුණෙ
අත්ථෙ අවිභාගමාපජ්ජමානා සන්නිවිට්ඨා විය අත්ථා භවන්ති, තං තෙ

---

* ජාතිසං ගුණසං විසෙසනං විසෙසිතබ්බභාවාභාවතො මරම්ම
† විසිට්ඨතාව පරිග්ගහරූපෙන මරම්ම
‡ ජනසදබ්බවෙසං, සීහළ

සම්බන්ධකරණන්ති සද්දත්ථමෙවොපනිස්සාය භෙදබුද්ධිතො වොහා
රෙ සම්පවත්තනන්ති ; යථා සිලාපුත්තකස්ස සරීරන්ති , සරීරරූපස්ස
හි තස්ස සිලාපුත්තකසද්දෙන අභිධානං සිලාපුත්තකරූපස්ස ච
සරීරසද්දෙන, එවං නීලරූපස්ස තස්සෙවත්ථස්ස උප්පලසද්දෙ
නාභිධානං, උප්පලරූපස්ස ච නීලසද්දෙනෙති. අඤ්ඤමඤ්ඤ
න්ති නීලසද්දො වෙතුප්පලවුත්තියෙවාධිප්පෙතො, උප්පල
සද්දොපි නීලවුත්තියෙව, බහවො හි සද්දා නීලාදයො ච උප්පලාද
යො ච, යෙ චෙත්ථ විසෙසසද්දා, තෙ සබ්බකාලං විසෙසසද්දාව, යෙ
ච සාමඤ්ඤසද්දා, තෙපි සබ්බකාලං සාමඤ්ඤසද්දාව, යථා ගච්ඡ
තීතොථකං නාමසද්දමෙතමාඛ්‍යාතං, ගච්ඡතොති ච එතො කිත
කො අපරෙ රූළ්හිසද්දා, සන්තිපි විසෙසසද්දතො පටිපත්තාපටි
පත්තා* සුතිසාමඤ්ඤතො තබ්බිසයබුද්ධුප්පාදෙති විනා අත්ථප
කරණසද්දන්තරාභිසම්බන්ධෙන, තථා හි, ගච්ඡති පතිතීතන්ති
වුත්තෙ සත්තාමත්තං නාමපදන්ති විඤ්ඤායති, ගච්ඡති තිස්සොති
වුත්තෙ පනාඛ්‍යාතපදන්ති, තථා ගච්ඡතො භයතො පතිතොති
වුත්තෙ කිතන්තොති† විඤ්ඤායති, ගච්ඡතො පණ්ණපුප්ඵාදීනි
නිපතන්තීති වුත්තෙ රුක්ඛවාචකො රූළ්හිසද්දොති, එවම්භාපි
නීලන්ති වුත්තෙ සුතිසාමඤ්ඤතො න පටිපජ්ජති පටිපත්තා විසෙසං,
තදුප්පලසද්දෙ පයුජ්ජමානෙ නියමෙති, සො පනාජ්ඣාවාපනීය
මානුවාදනමඤ්ඤතරම්පි න කරොති, අජ්ඣාවාපං තාව න කරොති,
විසිට්ඨවුත්තිතොසෙවොපාදනතො, නියමම්පි න කරොති, තස්ස
වානියතත්තා, අනුවාදෙපි න හොති, තස්සෙවත්ථස්ස පුනප්පුනාධිග
මාභාවා, යත්ථ පනානුවාදෙ, තත්ථ සොයෙවත්ථො පුනප්පුන
විඤ්ඤායති , යථා ඉන්දො සක්කො පුරින්දදොති, නෙහ තථා,
තස්මා පටිපත්තිනොයං සම්බාධතොපායොති විඤ්ඤෙය්‍යොති
අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති නීලත්තදංනූනාධිකභාවම්හනපෙක්ඛමානං
පවත්තිනිමිත්තසාමඤ්ඤතො සබ්බනෙව පවත්තනසමත්ථං වච
නන්තරෙන විසිට්ඨෙ විසයෙ සන්නිට්ඨියතීති අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති
සච්චෙව නීලසද්දො නීලනිමිත්තං නීලත්තං ගණ්හාති, තථා සබ්බෙපි
තන්නිස්සයෙ ච තං රූපාපනෙතාදබ්භිගුණෙ ගණ්හාති, එවමුප්ප
ලසද්දෙපි ජාති විය ගුණං තන්නිස්සයං පකාසෙති, තෙ පන
රාජපුරිසොති ආදයො විය අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිච්ඡින්දන්තීති භව
න්තිවම්බ්‍රාහ්මණාදීනං කථං යුත්තත්ථතා? යතො තෙ පටිලද්ධසමාස
සඤ්ඤා භවෙය්‍යුං, අබ්‍රාහ්මණොති ආදීසු හි බ්‍රාහ්මණාදිපදානං නෙති
ම්තා නිපාතපදෙන අභිසම්බන්ධො න භවතීති, විරුද්ධත්තා කුතො
යුත්තත්ථතා, තප්පටිබද්ධසමාසසඤ්ඤාවා, තථා හි, බ්‍රාහ්මණාදිපදෙන
දෙසකාලභෙදවිවජ්ජිතස්ස බ්‍රාහ්මණාදිනො පදත්ථස්සාභිධානං, න
ච තාදිසස්ස බ්‍රාහ්මණාදිපදත්ථස්ස සාමඤ්ඤනාභාවපටිපාදනං
යුත්තං, න හි බ්‍රාහ්මණාදිපදතො සබ්බදා සබ්බත්ථ නත්ථීති සක්කා
සච්චවාදිනා වත්තුං, අථාපි සියා බ්‍රාහ්මණාදිපදත්ථම්බ්‍රාහ්මණාදීසු

---

* පටිපත්තා සීහල † කිතන්තො මරම්ම

බ්‍රාහ්මණාදිසද්දො න වදති, තදා පන අසතො පටිසෙධවිධානම
යුත්තං, එවං පදත්ථස්ස බ්‍රාහ්මණාදිනො පටිසෙධෙන සම්බන්ධාභාවා
අසති යුත්තත්ථභාවෙ කථං සමාසසඤ්ඤාති. තත්‍රෙකෙ සංවණ්ණ
යන්ති පරපටිපාදනත්ථං සබ්බදා සද්දප්පයොගො යදි පරස්ස කදාචි
මිච්ඡාඤාණමුප්පන්නං භවෙය්‍ය, අබ්‍රාහ්මණෙපි කිරියාගුණසණ්ඨානා
දීහි තංසදිසත්තමාගම්ම බ්‍රාහ්මණොයමිති, තදා වත්තා පටිසෙධං
විදධාති නායං බ්‍රාහ්මණොති, න පන අසන්තත්ථං, තතො සබ්බ
ස්සෙව පටිසෙධවාක්‍යස්ස පටිසෙධානුවාදෙන* පටිසෙධො විධීයති
පරස්ස මිච්ඡාඤාණං සමාවිකාතුං, යො තයා බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො,
න සො තථෙවෙති. එවඤ්ච කත්වා අබ්‍රාහ්මණෙන විඤ්ඤායතෙපි
තස්මිං බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයොගො වත්තුනො උප්පජ්ජති යතො පරෙ
නායං බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො, තදනුවාදෙ ච පටිසෙධවිධානාය වත්තු
නො කරියති, අතො පරම්පරායෙන යුත්තොව වත්තුනො තත්‍ර බ්‍රාහ්ම
ණෙපි බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයොගො, තදෙව ච පරෙන අබ්‍රාහ්මණෙපි
බ්‍රාහ්මණොති ගහිතො, තස්මිං පරම්පරායෙන බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයො
ගං කත්වා වත්තා පරස්ස මිච්ඡාඤාණමාවිකාතුං පටිසෙධං විදධා
තීති අතො භවත්වෙවං, පටිසෙධිතබ්බ†පටිසෙධවාචීනං යුත්තත්ථතා
යතො, තෙ පච්චලබ්භසමාසසඤ්ඤා භවෙය්‍යුන්තීති යදි පන පරෙන
අබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණසුතිප්පයුත්තා භවෙය්‍ය, ඉතරෙන තස්සෙව
පටිසිද්ධෙ අබ්‍රාහ්මණෙපි බ්‍රාහ්මණෙ භවෙය්‍ය අථ ච පන බ්‍රාහ්මණොති
බ්‍රාහ්මණසදිසාදිකෙසෙව නිරූළ්හො, තස්මා යථා ගය්හමානෙ න
විරුජ්ඣති, තථා ගහෙතබ්බං, අයමෙත්ථ සුන්දරතරො විනිච්ඡයො,
බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස බ්‍රාහ්මණබ්‍රාහ්මණසදිසබ්‍රාහ්මණාදිභාවසමාවිකරණං
න වාචනිකං, අථ ඛො සභාවප්පසිද්ධං, සමුද්දොති පවත්තො සද්දො
අවයවෙපි දිස්සති, 'රුක්ඛං ඡින්දති, පටො දඩ්ඪොති' යථා, එවං
තපො සුති ච යොනි ච එතං බ්‍රාහ්මණකාරණන්ති වුත්තෙසු බ්‍රාහ්මණ
කාරණෙසු‡ පවත්තමානො බ්‍රාහ්මණසද්දො එකෙකොපි සම්භවති,
තත්‍රාපි සම්පවත්තති, තථා තදභාවතබ්බිරහදීසු ච, අනෙක
විධං හි සද්දානමෙත්ථ පවත්තිනිමිත්තං, කොචි තප්ඵලත්තා තබ්බො
හාරං ලභති, 'උප්පන්නං හොති පඨමං ඣානං පඤ්චඞ්ගිකං'න්ති
ආදීසු කොචි ඵලවසෙන තබ්බොහාරං ලභති, 'සෙම්හො ගුළො'
ත්‍යාදීසු කොචි ඨානවසෙන, 'මඤ්චා ඝොසන්ති' ත්‍යාදීසු කොචි
සණ්ඨානාදීහි තංසදිසත්තා, 'සීහොයං පුරිසො' ත්‍යාදීසු කොචි ගුණ
වසෙන, 'නීලොයං පටො' ත්‍යාදීසු කොචි තබ්බම්මවසෙන, 'සසවිසා
ණ' න්ති ආදීසු එවමනෙකවිධං පවත්තිනිමිත්තමාගම්ම බ්‍රාහ්මණ
සද්දස්ස යථාවුත්තෙසු පවත්තිසම්භවා සභාවප්පසිද්ධමස්ස තදත්ථ
පරිදීපනං. සභාවප්පසිද්ධන්ති චෙ? කිං නිපාතො කරිස්සති,§ යතො,
තදත්ථාවිකරණත්ථං පයුජ්ජියති, අතො නිපාතප්පයොගොයෙව
නත්ථෙකොති ඤාතන, තෙන තදත්ථානුපලබ්භනතො ; යථා

---

* පටිසෙධිතසානුවාදෙන සීහල
† පවත්තොව පටිසෙධිතබ්බො සීහල
‡ බ්‍රාහ්මණකාරණකාරණෙසු සීහල
§ කිරියාති මරම්ම

සම්බන්ධාකාරෙ පච්චාදිදස්සනං පදීපනිමිත්තං, තථා තදත්ථාධිගමො නිපාතහෙතුකො, අනොසප්පෙතස්සත්ථස්සාවිකරණත්ථං සදිසාදිවාචකො නෙති නිපාතො පයුජ්ජති, න ච බ්‍රාහ්මණොති වුත්තෙ සබ්බසඞ්ගහො හොති, බ්‍රාහ්මණසද්දෙ හි කෙවලො බ්‍රාහ්මණොයෙව පාකටො, භූසද්දො විය සත්තායං අඤ්ඤත්ථ සම්බන්ධෙ සති ඉතරෙසං විසුං වචනසමත්ථතා න කෙවලස්ස භූසද්දස්සෙවාභිවිසාදියොගෙ අනුභවනාභිභවනාදින බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස චෙව න නිපාතස්ස ච සබ්බසොපි සදිසාදීනං පටිපාදනෙ සමත්ථතා, කථම බ්‍රාහ්මණොති වුත්තෙ සදිසාදීනමඤ්ඤතරස්ස සමධිගමොති පකරණාදිවසෙන පකරණසංයොගවිප්පයොගසාහචරිය*විරොධකාලත්ථාදිවසෙන හි සාමඤ්ඤසද්දානමත්ථවිසෙසපටිපත්ති

පකරණවසෙන තාව, දූතසාලායං ඨත්වා අස්සං ආනෙහීති වුත්තෙ දලිද්දොති විඤ්ඤායති, සඞ්ගාමසීසෙ හයොති, සංයොගවසෙන සවච්ඡධෙනුමානෙහීති වුත්තෙ ගාවීති විඤ්ඤායති, න වළවා විප්පයොගවසෙන අවච්ඡං ධෙනුමානෙහීති වුත්තෙ වළවාති විඤ්ඤායති, න ගාවී සාහචරියවසෙන සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාති වුත්තෙ සාරිපුත්තොති ධම්මසෙනාපතීති විඤ්ඤායති, න හත්ථකො සාරිපුත්තො, විරොධවසෙන කුසලාකුසලානීති වුත්තෙ කුසලන්ති ඉට්ඨවිපාකධම්මා ච විඤ්ඤායති, න ඡෙකො, කොචි කාලවසෙන පාතො පීතාති වුත්තෙ යාගූති විඤ්ඤායති, න වාරුණි, අත්ථවසෙන සීහො ගායතීති වුත්තෙ එවං නාමකො පුරිසොති විඤ්ඤායති න මිගරාජා අයමෙවාචරියස්සාධිප්පායො

‘උභෙ තප්පුරිසා තිමිස්ස හි කම්මධාරයදිගුභූතෙ විසයෙ දස්සෙන්තා අබ්‍රාහ්මණාදීති දස්සෙති † ‘සසවිසාණං උදුම්බරපුප්ඵං ඛපුප්ඵං වඤ්ඣාපුත්තොත්‍යාදීනං කථං යුත්තත්ථතා, යතො තෙ පටිලද්ධසමාසසඤ්ඤා භවෙය්‍යුං, න හි සසාදීනං විසාණාදීහි සම්බන්ධො සම්භවති, තදා‡ විහත්‍යුප්පත්තියෙව න සම්භවති, කුතො සමාසවිධානතා, න හි විසාණාදීනමත්ථො සම්භවති, යතො ලිඞ්ගත්ථාදිමපෙක්ඛිත්වා විහත්‍යුප්පත්ති සියාති තන්න, කුසලා රූපං චක්ඛුමාත්‍යාදීති විය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධරහිතානිපි වාක්‍යාවයවගතෙන§ පදත්ථෙන සාත්ථකානි පදානි භවන්ති, න හි සසාදීහි සම්බන්ධාභාවෙපි විසාණාදිසද්දානමත්ථප්පකාසනතා සම්භවති, විසාණාදිසද්දාභිධෙය්‍යස්සත්ථස්ස පච්චක්ඛං සමධිගච්ඡතොති එවං විභත්‍යුප්පත්තිසම්භවෙපි සම්බන්ධාභාවතො සසාදීනං විසාණාදීහි සමාසසඤ්ඤා න සම්භවතීති තම්පි න නිජ්ඣානක්ඛමං, යදි හි පරස්ස සසවිසාණමත්ථීති මිච්ඡාඤාණමුප්පන්නං භවෙය්‍ය, තදා තං නිදස්සෙතුං සසවිසාණං නත්ථීති පටිසෙධවිධානාය වත්තුනො පයොගො සඵලො භවෙය්‍ය, නාඤ්ඤථා යදා චෙවං පරාධිප්පායෙන සසවිසාණමත්ථීති, තදෙවාරබ්භ වදතො පටිසෙධො විධීයතීති

---

* හාවාචරිය මරම්ම † දස්සෙති සීහල
‡ තනු ච සීහල § වාක්‍යාවයවෙන, මරම්ම

කථං පරාධිප්පායෙන සසවිසාණන්ති සම්බන්ධො න භවෙය්‍ය, යස්ස ච සසස්ස විසාණමත්ථීති කප්පනා, සො සසවිසාණන්ති සමාසම්පි කරෙය්‍ය, අතො තදධිප්පායෙන සසවිසාණන්ති පයොගං කත්වා නත්ථීති පයොගො පටිසෙධවිධානාය වදතො උපපජ්ජතීති කථමයුත්තත්ථාති භවෙය්‍යං, යදා තු සසවිසාණසදිසමෙතන්ති පයොගො, තදා කථං යුත්තත්ථාති තදපි විසාණභාවෙපි විසාණසුතිප්පවත්තනතො න කොචි විරොධො සසස්ස හි විසාණභාවෙපි විසාණධම්මත්තා විසාණසද්දෙන වත්තබ්බං, අතො විසාණභාවෙන සසස්ස සම්බන්ධොපලබ්භනතො භවතොව යුත්තත්ථතා, තෙන ච සසවිසාණසදිසමෙතන්ති* පදෙන සම්භවතීති භවෙය්‍යං, චන්දසමාසෙ කථං, අඤ්ඤත්ථ හි පුබ්බුත්තරඤ්ඤපදත්ථස්ස විසෙසිතබ්බස්ස සමධිගමසම්භවා උත්තරපුබ්බස්ස පදත්ථස්ස ච විසෙසනත්තා යුත්තොනාවෙකත්ථිභාවො උභයපදත්ථප්පධානෙ පන චන්දෙ කථමෙකත්ථිභාවො සියාති එකත්ථබණියෙවත්ථසාධාරභාවතො, යථා පටාදිසද්දානෙකත්ථිරපි එකත්ථබණියෙවත්ථසාධාරභාවමුපයන්තීති එකත්ථිභාවන්ති, එවමනෙකානිපි පදානි එකත්ථණියෙවත්ථසාධාරභාවතො එකත්ථා නෙව හොන්තීති එකත්ථණියෙවත්ථසාධාරභාවමුපයන්තීති චෙ? සුඛදුක්ඛන්ති ආදීසු අච්චන්තවිරුද්ධෙසු සුඛසද්දෙසෙවෙකත්ථණී සුඛදුක්ඛානමාධාරභාවො භවෙය්‍ය, එවමිතරෙසම්පි, තථා සධාපඤ්ඤන්ති ආදීසු බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාති ආදීසු විය 'කම්මධාරයසඤ්ඤො චෙ 'ති පුබ්බාපදෙසො පාපුණාතීති කිං භවතො සුඛදුක්ඛන්ති ආදීසෙව චානුරොධො, න පන ගවස්සකන්ති ආදීසු යදි ගවස්සකන්ති ආදීසු ගමනතො ගො අභිණ්හමසනතො අස්සොති එවමාදිං පවත්තිනිමිත්තමපෙක්ඛිත්වා ගො අස්සොති එවමාදිසද්දානං පවත්තනතො ගමනස්ස ච අස්සසද්දෙබ්බ අභිණ්හමසනස්ස ච ගොසද්දෙබ්බ සම්භවතො තෙසම්පත්ථසාධාරභාවෙ න කොචි විරොධොති චෙ? සුඛදුක්ඛාදිසද්දානම්පි සුඛු ඛනති කුච්ඡිතං ඛම්වෙච්චමාදිං පවත්තිනිමිත්තමපෙක්ඛිත්වා පවත්තත්තා සුඛස්ස ච සඞ්ඛාරදුක්ඛතො චෙව විපරිණාමදුක්ඛතො ච අත්තසුඤ්ඤතො ච කුච්ඡිතඛංභාවස්ස සුඛෙ දුක්ඛෙන සුඛස්ස ච ඛඤ්ඤමාත්තත්තා සුඛු ඛණනසභාවස්ස දුක්ඛෙ සම්භවතො තෙසම්පි විතතමත්ථානමාධාරභාවෙ න කොචි විරොධො සධාපඤ්ඤන්ති ආදීසු පන නදීසද්දෙ විණ්ණසද්දෙනාදීසු විය පුබ්බාපදෙසොව න හොතීති න කොචි විරොධො විපදෙ සති තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයසඤ්ඤාය වුත්තත්තා, නදීසද්දෙනාදීසු විපදත්ථ තුල්‍යාධිකරණත්තාභාවතො තුල්‍යාධිකරණෙන විපදත්ථාභාවතො කම්මධාරයසඤ්ඤාව න හොතීති "කම්මධාරයසඤ්ඤො චෙ" ති පුබ්බාපදෙසස්සෙව පසඞ්ගාභාවොති චෙ? කස්මා† භවතෙනෙතෙව චක්ඛුනා සධාපඤ්ඤත්තාදීනිපි න සමවෙක්ඛති, තත්‍රාපි හි විපදත්ථ තුල්‍යාධිකරණතා න සම්භවතීති එවම්පි

---

* සසවිසාණභාව සදිසමෙතන්ති සීහල   † කස්මා සීහ

සද්දපුබ්බාපරියතො අත්ථපුබ්බාපරියං සියා, යථා, ගවස්සකන්ති, එත්ථ හි සද්දපුබ්බාපරියං සම්භවති, එවමත්ථපුබ්බාපරියම්පි සියා. තතො කින්ති චෙ* බහුවචනානුපපත්ති, ගවස්සකන්ති එත්ථ හි ගොසද්දෙ අත්තනො අත්ථමාවිකත්වා නිවත්තන්ති, අස්සසද්දෙවුපතිට්ඨති, එවං තෙසමෙකත්ථත්තා බහුවචනානුපපත්ති, තථා එකස්සත්ථාධිකරණස්සෙකක්ඛණෙසෙවාධාරභාවොපි න සම්භවතීති. යං තාව වුත්තං බහුවචනානුපපත්තීති තන්න, සමාසෙ සමුදායතො, අනෙකක්ඛරසමූහො විය හි පදමනෙකපදසමූහො සමාසපදන්ති තස්ස පදස්සත්ථබහුතාය හොතෙව බහුවචනන්ති සමුදායතො සිද්ධීති චෙ? තන්න, සමාසෙ සමුදායස්සෙකත්ථත්තා,† එකත්ථො හි සමුදායො, තං යථා, ආයුධං සතං චතං සෙනාපතිං සඞ්ගණෙ ඝටොති තන්න, තෙසමෙකස්සෙවත්ථස්සාධිකරණතො, ගොසද්දොපි හි ගවස්සත්ථෙ දීපෙති, තථා අස්සසද්දොති. එකොයෙ වත්ථවසමාවිකරෙතීති චෙ? ගවස්සමානෙහීති වුත්තෙන චතුන්නං යෙවානයනං භවෙය්‍යාති තන්න, යෙනත්ථවයෙනත්ථවයං ගොසද්දො විදධාතීති වුත්තං, තෙනෙවත්ථවසෙනිතරොපි අත්ථවයාභිධායතීති එවම්පි අඤ්ඤවාචකෙනඤ්ඤස්ස වචනං සියා, අඤ්ඤවාචකෙන හි ගොසද්දෙන අඤ්ඤස්ස අස්ස දබ්බස්ස වචනං සියා, තථා අස්සසද්දෙනාති තන්න, තුල්‍යාධිකරණත්තා සකත්ථාභිධානං; යථා හි ගොපිණ්ඩෙ ගමනප්පවත්තිකාරණමාගම්ම ගොසද්දො පවත්තති, තථා අස්සදබ්බෙපි තස්සෙව ගමනස්ස සම්භවා, යථා අස්සපිණ්ඩෙ අභිණ්හමසනමාගම්ම අස්සසද්දො පවත්තති, තථා ගොපිණ්ඩෙපි තස්සෙවාභිණ්හමසනස්ස සම්භවාති. කාරණමාගම්ම අඤ්ඤෙ සද්දසන්නිවෙසොති න කෙවලං හො කාරණමෙව හොතු, අථ ඛො දස්සනම්පි හි දස්සනං කාරණමිති චෙ? උච්චිලිඞ්ගාභාවං චතබූති පස්සතු ගොපිණ්ඩෙ ච අස්සසද්දං අස්සදබ්බෙ ච ගොසද්දං, කො නු නිවාරෙතා භවතො දස්සනස්සාති න ච ලොකෙ‡සමධිගමො, න හි ලොකෙ ගාවමානෙහීති වුත්තෙන අස්සස්සානයනං භවති, අස්සමානෙහීති වුත්තෙන ගාවස්ස, තබ්බිසයත්ථතාති දට්ඨබ්බං, ඡන්දවිසයමෙව හි තෙසං අත්ථපරිදීපනං, යථා චන්දකන්තාමණී න සබ්බදා උදකමභිනිම්මිනාති, අථ ඛො යදා චන්දකිරණසමාකිණ්ණං, තදා යෙව, තථා සූයසද්දො අනුභවනාභියවනපහවාදිකෙ§ අත්ථෙ දීපෙන්තො අනවභිපාදිහි යුත්තොව දීපෙති, න සබ්බත්ථ, තථා සාලිබීජං ඵලජලාතිලානලාදියොගෙයෙවඞ්කුරමුප්පාදෙති, න සබ්බත්ථ, එවං ගවාදීනමත්ථවයපරිදීපනං ඡන්දවිසයමෙවාති දට්ඨබ්බන්ති යදි ගොසද්දො අස්සත්ථො, අස්සසද්දො ච ගවත්ථො, 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති තෙසමඤ්ඤතරස්ස අප්පයොගො සියා, යථා වාසිට්ඨාදීසුපච්චාදීනන්ති අවුත්තත්තා ගොසද්දතස්සත්ථස්ස අස්සසද්දො පයුජ්ජති, තථෙවිතරොපි. තන්දූනිසෙව

---

* කිම්පන්තිචෙ, සීහල
† තන්නසමුදා, සීහල
‡ තමෙවිලොකෙ සීහල
§ අනුභවාභවපහවාදිකෙ, සීහල

වුත්තං ගොසද්දෙනස්සෙත්ථොපි විඤ්ඤායති, අස්සසද්දෙන ච ගවත්ථොපි හි. සබ්බමිදං වුත්තං, චන්දකන්තමණිආදයො විය චන්දාභිමුඛවසං දීපෙන්තීති, තස්මා සහභූතාව අඤ්ඤමඤ්ඤත්ථාවිකරොන්ති, න විසුං ඨිතාති.

අථ වා ; ද්විධා සද්දප්පවත්ති, අත්තනො අත්ථෙ තංසදිසෙ ච, තං යථා ; සීහසද්දෝ අත්තනො අත්ථෙ මිගාධිපෙ වත්තති 'සීහො නික්ඛමෙ මිගරාජා' ති ආදීසු, තංසදිසෙ 'සීහොයං පුරිසොත්තමො' දීසු. එවම්හාපි ගොසද්දෝ අත්තනො අත්ථෙ ගොපිණ්ඩෙ වත්තති, තංසදිසෙ ච, එවම්හිතරෙති. තත්ථ ගාවොති වුත්තෙ සන්දෙහො සියා, කිම්මෙ ගාවො* යෙව අධිගච්ඡන්තාති, තස්මා සන්දෙහාපගමත්ථං සද්දන්තරප්පයොගොති. විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයස්ස විහිතත්තා තප්පසඞ්ගොති චෙ? න, පුබ්බපදෙනත්තනො අත්ථස්ස චෙව තංසදිසස්ස ච ගහිතත්තා, ඉතරෙන තංසදිසස්සෙව පකාසියමානත්තා, තස්සපි අත්ථද්වයප්පකාසනෙ සමත්ථතා නොතෙව., නෙතත්ථද්වයප්පකාසනත්ථි චෙ? තනන, විනා පකාසකං† පකාසියමානස්ස පකාසනෙ පයොජනාභාවාති. නනු ච පුබ්බපදෙන අත්තනො අත්ථස්ස චෙව තංසදිසස්ස ච ගහිතත්තාති ත වුත්තං, න හෙකායෙව සද්දෝ අත්තනො අත්ථස්ස ච තංසදිසස්ස චාවිකරණෙ සමත්ථොති. සච්චමිද පනෙතස්සෙසත්තිද්දෙසො, ඝිතන සත්තිසම්බෙවතො වා, සෙතො ධාවතීති යථා ; අනපෙක්ඛිතපවත්ති සිම්තත්තං සරූපම්ත්තමෙව වා පතිමච නිද්දෙසො, පදීපනාමයො වා සත්තිස්සිතො ; යථා නාම පදීපො එකක්ඛණෙ තමං විනාසෙති, ආලොකඤ්ච දස්සෙති, වට්ටිඤ්ච ඣාපෙති ; එවමෙකක්ඛණෙ එකො යෙව අනෙකත්ථං දීපෙති, න චෙවං සක්කා වත්තුං එකස්සෙව ත්ථද්වයාවිකරණෙ සමත්ථතා අලං සද්දන්තරග්ගහණෙනාති, සන්දෙහාපගමත්ථං සද්දන්තරග්ගහණතොති.

කඨිනදුස්සන්ති ආදීසි තමෙවොදාහරණන්ති, තත්ථ ච කඨිනදුස්සන්ති කඨිනසද්දතො චතුත්ථෙකවචනං කත්වා දුස්සසද්දතො ච පඨමෙකවචනං කත්වා කඨිනස්ස දුස්සන්ති අත්ථෙ ඉමිනාධිකිච්ච "උභෙ තප්පුරිසා" ති ච "අමාදයො පරපදෙහී" ති ච සමාසං කත්වා සෙසෙනෙව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා යුත්තත්ථතාමිතො සමාසසඤ්ඤං කත්වා "නෙසං විභත්තියො ලොපා චෙ" ති විභත්තිලොපෙ ච "පකති චස්ස සරන්තස්සෙ" ති පකතිභාවඤ්ච කත්වා සමාසන්තා "නාමිතස්මා සත්තිකා නාමංචාතවෙතු තාදීසු චෙ" ති කාතිතකච: "ජනවච්ච යුත්තං හි ; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "සෙතා ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සා [illegible] ද්විත්ත යෙන පඨමෙකවචනං : තස්ස ච "යොනන්නි නපුංසකෙහි ; දෙනො තිචච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති අම්භෙදං කත්වා "සරලො පොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලො

* ගිනො ගෙවාසෙව අෂ්ටකාදි. [illegible] † පකාසක [illegible]

පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. ජීවිතින්ද්‍රියන්ති ජීවිතඤ්ච තං ඉන්ද්‍රියඤ්චෙති අත්ථෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච "ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සමාසං කත්වා තෙනෙව කම්මධාරයසඤ්ඤාය යුත්තත්ථත්තාතෙන සමාසසඤ්ඤං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සමණබ්‍රාහ්මණන්ති සමණා ච බ්‍රාහ්මණා චාති අත්ථෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසාදිකෙ කත්වා සමාසත්තා තෙනාපි පඨමාබහුවචනඤ්ච: "අතො නෙන; සො වා" ත්‍යාධිකිච්ච, "සබ්බයොනීනමාඑ" ති යොවචනස්සාකාරදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරත්ථ පුබ්බසදිසමෙව.

319. **තෙසං විභත්තියො ලොපා ච.**

තෙසං යුත්තත්ථානං සමාසානං විභත්තියො ලොපා ච හොන්ති.

කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකභත්තං.

තෙසංගහණෙන සමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකප්පච්චයානං විභත්තිප්පච්චයපදක්ඛරාගමානඤ්ච ලොපා හොන්ති.

වසිට්ඨස්ස අපච්චං පුත්තො = වාසිට්ඨො, විනතාය අපච්චං පුත්තො = වෙනතෙය්‍යො

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං.

පභං කරොතීති පභඞ්කරො, අමතං දදාතීති අමතන්දදො, මෙධං කරොතීති මෙධඞ්කරො, දීපං කරොතීති දීපඞ්කරො

"තෙසං විභත්තියො ලොපා ච." කිමත්ථමිදං, එතෙසං යුත්තත්ථානං සමාසානං විභත්තියො ලොපා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අනුවත්තමානෙනපි හ සමාසග්ගහණෙන තෙසංගහණකරණෙ පයොජනඤ්ච විග්ගහෙන ඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති. "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති වුත්තං, අථ කො සො ලොපොති. අදස්සනං. අදස්සනං ලොපොති චෙ? හො දෙව හො සම්බන්ධතාදීසු පුබ්බසරාදස්සනසම්භවා "දීඝං" ති ච: පරසරාදස්සනසම්භවා" "පුබ්බො ච" ති ච දීඝං සියාති. න ඛො මයමෙවං වක්ඛාම අදස්සනමත්තං ලොපොති, අථ ඛො සතො අදස්සනං ලොපො, න ච තත්ථ සතො අදස්සනං* සම්භවති. සතො අදස්සනං ලොපොති චෙ? කථං සතො අදස්සනං සම්භවති, න හි දෙවදත්තොපි සතො සද්දස්සාදස්සනං කාතුං සක්කා, අථාපි සියා, සතො සද්දස්ස විධංසනධම්මත්තා සියාවාදස්සනන්ති. තම්පි න, තද සබ්බස්සපි ලොපසම්භවා, තස්ස චාහෙතුකත්තා, තස්මා ලොපවිධානමෙව න සම්භවතීති. වුච්චතෙ, යථා දෙවාදිපටිබිම්බෙ පුප්ඵාදිසක්කාරං කත්වා වත්තාරො

* දස්සනං, සීහල

භවන්ති දෙවා මෙ සකසතාති, භවති ච එතෙන තෙසං බුද්ධි; ගුළකීළං කීළන්තො එසො ගුළං ගිළිත්වා එසව නිග්ගිළිත්වා පුන 'පස්සන්තු භොන්තො ගිළිතං මෙ ගුළං නාසිකතො නීහරිත්වා දස්සෙමී'ති වත්වා නාසිකතො තං නීහරිතං* විය කත්වා නිග්ගිළිතමෙව දස්සෙති, අථවා ච තං ලොකො 'අච්ඡරියං භො ගිළිතං නාම ගුළං නාසිකතො නීහරිත්වා දස්සෙතී'ති, එවං සද්දපතිරූපකා කිඤ්චි විග්ගහවාක්‍යං විසපෙත්වා විභත්තිලොපෙනාභිසඞ්ඛතෙන තස්මිං සමාසවාක්‍යමභිසඞ්ඛතන්ති වදන්ති, භවති ච එතෙන තෙසමභිප්පායො, විග්ගහවාක්‍යෙ ච තප්පතිරූපකෙ විභත්තිලොපං කත්වා පුන ලුත්තවිභත්තිසම්බන්ධි සමාසපදං දස්සෙන්ති අථවා ච තං ලොකො 'ලුත්තවිභත්තිකමෙතං† සමාසපද'න්ති. සම්මුතිකථා හෙසා, ලොකසඞ්කෙතසිද්ධි, ලොකස්සසිද්ධි චයෙව ලොකොව පමාණං. වුත්තං හි; "සඞ්කෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණ"න්ති. න හි පරමත්ථතො ගොපතිරූපකා ගන්තා ගොපාතකො හොතීති.

කවිකදුස්සං, අගන්තුකභත්තන්ති උදාහරණානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

වාසිට්ඨො වෙණිතෙය්‍යොති එතෙසං ගහණප්ඵලානි, තත්ථ වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණපච්චෙ" ති ණපච්චයං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති අපච්චසද්දස්ස අප්පයොගං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති එත්ථ තෙසග්ගහණෙන විභත්තිලොපං "තෙසං ණො ලොපං" න්ති ච ණලොපං: "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති වුද්ධිං: "සරලොපො = පෙ = පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං: පරසරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන තද්ධිතත්තා නාමත්තං කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං වෙණිතෙය්‍යොති විණතාසද්දතො විණතාය අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණපච්චෙ" ති වත්තමානෙ "ණෙය්‍ය කත්තිකාදීහි" ති ණෙය්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො වග්ගහණමවධාරණත්ථන්ති ආදිමාහ; තත්ථ ච අවධාරණං නාම කත්ථචි දූධ වුත්තවිධානස්ස නිවත්තනං. පභඞ්කරොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පභඞ්කරොති පභාසද්දූපපදස්ස කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිකස්ස පභාසද්දතො දුතියෙකවචනං කත්වා ධාතුසද්දතො "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කිතකන්තානාමිකඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිකං, "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො; උභෙ තප්පුරිසා" ති වත්තමානෙ "අමාදයො පරපදෙහි" ති පභා කරොතීති අත්ථෙ සමාසෙ කතෙ දුතියා විභත්තිලොපෙ සම්පත්තෙ ඉමෙව වග්ගහණෙන තස්මිං පටිසෙධෙ‡

* නීහටං, සීහළ † විභත්තිකං, මරම්ම. ‡ සිද්ධ, සීහල

කතෙ රූපං අමතන්දදෙති දද දනෙතිමස්ස රූපං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

320 **පකති චස්ස සරන්තස්ස**

ලුත්තාසු විභත්තීසු අස්ස සරන්තස්ස ලිඞ්ගස්ස පකතිරූපානි හොන්ති

චක්ඛු ච සොතඤ්ච = චක්ඛුසොතං, මුඛං ච නාසිකා ච = මුඛනාසිකං, රඤ්ඤො පුත්තො = රාජපුත්තො, රඤ්ඤො පුරිසො = රාජපුරිසො

“පකති චස්ස සරන්තස්ස” කිමත්ථමිදං, ලුත්තාසු විභත්තීසු අස්ස සමාසපදස්ස සරන්තස්ස පකතිරූපානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අනන්තරසුත්තතො විභත්තිග්ගහණමෙව ලොපග්ගහණඤ්ච අත්ථවසා විභත්තිවිපරිනාමොති කත්වා සත්තම්‍යන්තවසෙනෙහානුවත්තතෙ, තෙන ලුත්තාසු විභත්තීසු අස්ස සරන්තස්ස පකතිරූපානි හොන්තීති අත්ථො විග්ගහො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

චක්ඛුසොතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චක්ඛුසොතන්ති චක්ඛුච සොතඤ්චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසාදිං කත්වා සමාසකරණතො පුබ්බෙ සොතසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා නපුංසකත්තා සිතො අමාදෙසං ච කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකතී”ති පුබ්බසරස්ස ච ලොපං පුබ්බක්ඛරස්ස ච පරං උපනීතත්තා එවං විභත්තිම්හි ලුත්තෙ චක්ඛුසොතන්ති රූපප්පසඞ්ගෙ ඉමිනා පකතිභාවෙන ලුත්තසරමානෙත්වා චක්ඛුසොතසද්දතො “සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්ත” නත්‍යාධිකිච්ච “තථා ද්වන්දෙ පාණිතූරිය යොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං ච” ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකත්තඤ්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං මුඛනාසිකන්ති මුඛඤ්ච නාසිකා චෙති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසාදිකෙ කතෙ රූපං රාජපුත්තොති රඤ්ඤො පුත්තොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන තප්පුරිසසමාසාදිකෙ කත්වා සමාසකරණතො පුබ්බෙ රාජසද්දතො ඡට්ඨෙකවචනං කත්වා “අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ” ත්‍යාධිකිච්ච “රාජස්ස රඤ්ඤො, රාජිනො සෙ” ති සවිභත්තිස්ස රාජසද්දස්ස රඤ්ඤොආදෙසස්ස කතත්තා පුත්තසද්දතො සිවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙන” ත්‍යාධිකිච්ච “සො” ති සිස්සොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච පුබ්බක්ඛරස්ස පරමුපනීතත්තා තදනුරූපෙ සම්පන්නෙ ලුත්තවිභත්තිකානං අනෙන පකතිභාවං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාද්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං තංසදිසමෙව නනු ච සතිපිමස්මිං මහීරුහාභාවෙ ඡායාභාවො විය, තන්නිමිත්තෙන විභත්තිම්හි ලුත්තෙ නෙමිත්තකස්ස ලොපාදිනො අභාවො භවෙය්‍ය, විනා පයොගෙනාභාවො සම්පජ්ජතීති න වත්තබ්බමෙවිදන්ති චෙ, න, නිමිත්තාභාවෙපි නෙමිත්තකස්සාභාවෙ නියමාභාවතො, දිස්සති හි ලොකෙ නිමිත්තස්ස චන්දකන්තමණ්‍යාදිනො අභාවෙපි නෙමිත්තකස්ස ජලාදිනොභාවො, එවං නියමාභාවෙ සඞ්කා සියා, තන්නිමිත්තෙන විභත්තිම්හි ලුත්තෙ නෙමිත්ත

කස්ස ලොපාදිනො අභාවො භවෙය්‍ය න භවෙය්‍යාති, තස්මා තදපගමත්ථමස්ස වචනන්ති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, පයොගවසෙන නියමො භවිස්සති, උහිතන්තම්පි හි සම්භවෙ සති යස්මිං සතානිස්සිතෙ පයොගො සිජ්ඣති, තස්සෙව නිස්සයො කාතබ්බො. තථා හි; සමුදායාවයවවාක්‍යනිප්ඵත්තිසම්භවෙපි තත්ථ තත්ථ පයොගසිජ්ඣනතො අක්ඛරසඤ්ඤා අවයවෙ විඤ්ඤායති, සමාසසඤ්ඤා සමුදායෙති. සච්චං, තථාපි ඤාපකත්ථමස්ස වචනං, සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො හි ඤාපකාය හොති, විනා සුත්තවචනෙනෙහ නිමිත්තංභාවෙ නෙමිත්තකාභාවො හොතීති. කිමෙතස්ස ඤාපනෙ පයොජනන්ති චෙ? ක්විප්පච්චයන්තාදිසිද්ධි, භුජගොති ආදීසු හි “ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී”ති ක්විනිමිත්තෙන ලොපෙ කතෙ “ක්විලොපො ච”ති ලොපනිමිත්තෙන ක්විම්හි ලුත්තෙ නෙමිත්තකස්ස ලොපස්සාභාවො භවෙය්‍ය; සඛාති ආදීසු “සඥුපිතාදිනමාසිස්ථං සිලොපො ච”ති සිනිමිත්තෙනාපි ආදෙසෙ කතෙ තතො තන්නිමිත්තෙන සිම්හි ලුත්තෙ ආදෙසස්සාභාවො සියා, “සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං”ති න්තසද්දස්ස අමාදෙසෙ කතෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ අමාදෙසාභාවො භවෙය්‍ය, එවන්තු විඤ්ඤායමානෙ තදත්ථං වුත්තස්ස කස්සචි සුත්තස්සාභාවතො නාභාවප්පසඞ්ගොති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං, පසඞ්ගෙනාපිහි ක්විලොපාදිකෙ ධාත්වන්තලොපාදිකෙ විදධාති, තෙන විඤ්ඤායති නාභාවො හොතීති. අඤ්ඤථා ධාත්වන්තලොපාදිවචනමෙව නිරත්ථකං භවෙය්‍ය, ක්විලොපාදිවිනිම්මුත්තස්ස තාදිසස්සෙව පයොගස්සාභාවතොති කිං තෙන ඤාපනෙනාති. කාරකාදිසිද්ධි, කාරකොති එත්ථ හි කිතකන්තා නාමත්තූපගතෙ ධාතුත්තමාගම්ම පවත්තස්ස *ණ්වුප්පච්චයස්සාභාවො භවෙය්‍ය, තථා පබ්බතායතීති ආදීසු නාමත්තමාගම්ම පවත්තස්සායප්පච්චයස්ස ධාතුත්තමාගම්මාභාවො සියා; න චෙවං† සක්කා වත්තුං පසඞ්ගෙනාපි නාමත්තාදිකෙ ණ්වුප්පච්චයාදිකෙ විදධාති, තෙන විඤ්ඤායති නාභාවො හොතීති නාමත්තාදිසිද්ධියා තදාරම්භොති මන්තුං සක්කුණෙය්‍ය තත්ථ. අකාරාදෙසා චෙති වචනමනත්ථකන්ති චෙ? න, ආකාරාදිස්වකාදිසම්භවතො; කාරසද්දතො “ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ”ති ආයප්පච්චයෙ කතෙ කිඤ්චාපි නාමත්තමාගම්ම ණ්වුප්පච්චයාදිනමභාවො; තථා හි ආයප්පච්චයාදිකෙ පරිච්ච ධාතුතො සජාතෙ ණ්වුප්පච්චයාදිසිද්ධි, තථාපි කාරකීයසද්දතො ණ්වුප්පච්චයාදිකෙ කතෙ, කිඤ්චාපි ධාතුත්තමාගම්ම ධාතුවිහිතප්පච්චයවිධත්ථීනමභාවො; තථා හි නාමතොත සජාතෙ ධාතුප්පච්චයන්තබ්බිහිතවිභත්තිසිද්ධි, තථෙවං විඤ්ඤායමානෙ තදත්ථං වුත්තස්ස කස්සචි සුත්තස්සාභාවතො නාභාවප්පසඞ්ගොති. තදත්ථම්පි න වත්තබ්බං. න හි යෙහි යෙසමුප්පත්ති, තෙසං තබ්භාවභාවීති‡ පමොදබ්බො, රුක්ඛං ජිඤ්ඤතිතාදීසු විය සමුදායෙ පවත්තතො අවයවෙපි

* ණ්වාප්පච්චයස්ස, මරම්ම † සචෙවං, මරම්ම ‡ සම්භාවායී, මරම්ම

පවත්තන්තීති චෙ? උපචාරිතමෙතං. උපචාරෙනපි 'හිත්වා මා සෙති, පදීපො සජ්ඣායතී' ත්‍යාදීසු විය කාරියසම්භවොති චෙ? තං ඉතරත්‍රපි සමානං, යථාවයවසෙසෙන සෙතා පටාකාති වුච්චති, අවයවකණ්ණතාය ච කණ්ණා ගොණෙති, තථෙවෙතාපි අවයවස්ස ධාතුනාමත්තා සබ්බාතිපි ධාතුනාමානීති උපචරීයනෙන, තතො න තප්පටිබද්ධභාවොති. එවම්පෙතෙන කා නො හානි. තදුපි හි නාමධාතුපටිබද්ධවිභත්තියාභාවප්පසඞ්ගතො සිද්ධොව නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකස්සාප්‍යභාවො, තතො තදපගමත්ථං සුත්තාරම්භොති "තනන, තඩිත = පෙ = තුනාදීසු ච, ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති වචනතො සියාව නෙසං නාමධාතුතාති න තප්පටිබද්ධභාවො. එවං චෙතෙනපි කා නො හානි, තදුපිහි ධාතුපටිබද්ධානඤ්ච ණවුප්පච්චයාදීනං නාමපටිබද්ධානඤ්ච අකාදීනමභාවප්පසඞ්ගතො සිද්ධොව, නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවො, තතො තදපගමත්ථං සුත්තාරම්භොව, යෙහි යෙසමුප්පත්ති, න තෙසං තබ්භාවභාගිනීති චෙ? සමුදායෙ පවත්තා අවයවෙපි විඤ්ඤායන්ති, උපචාරිතමෙතන්ති චෙ? උපචාරෙනපි කාරියාධිගමො හොති, තස්මා විනා සුත්තෙන නිමිත්තාභාවෙ න නෙමිත්තිකාභාවොති විඤ්ඤාපනත්ථමිදමාරද්ධං

සුත්තං විනා නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවොති චෙ? කථං දිස්සජ්ඣෙකාති ආදිසු, යදග්ගි "ඉත්ථියං භාසිතපුම්ත්ථී පුම්වා චෙ" ති පුම්බ්‍යපදෙසෙ කතෙ අප්පච්චයාභාවො භවෙය්‍ය, තදා සියා දීඝජ්ජඣෙකාති ආදිසිද්ධි, න පනඤ්ඤද තනු ච හො සුත්තං විනා නෙති වුත්තං, අත්ථි චෙදං සුත්තං "ඉත්ථියා භාසිතපුම්ත්ථී පුම්වාච චෙ' ති අත්ථි, න තු තෙන තදභාවාභිධානං, අථ ඛො පුම්බ්‍යපදෙසස්ස අතන්ත්‍රකතතා* තදෙව භවිස්සති, න හි පුම්බ්‍යපදෙසවිධානෙන අඤ්ඤං කිඤ්චිපයොජනං සම්භවති, අඤ්ඤත්‍රාප්පච්චයාභාවා, තෙන පුම්වච චෙතිදං වුත්තං හොති, යථා පුමත්ථවාචකො ඉත්ථිවාචකස්සාපච්චයස්සාභාගී එවමයම්පීති තනු යථා? 'අග්ගිනි, අග්ගිසමාපත්ති' ති ආදිසු "සො නපුංසකලිඞ්ගො"ති කතෙන නපුංසකලිඞ්ගෙන "සරෝ රස්සො නපුංසකෙ 'ති ආදිකං කාරියංම්වාභිදිස්සති, න පත්‍යූවාචකානම්පච්චයානමභාවො, එවම්ධාපි කාරියාතිදෙසෙන භවිතබ්බන්ති තනන, †තථා විධෙසසචෙව පුම්ත්ථපටිබද්ධස්ස කස්සචි කාරියස්සාභාවා, තස්මා න විනාවුත්තන්ති ආදිවචනෙන කොචි විරොධො සරන්තස්සෙති වචනං බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස පකතිභාවසඞ්ඛාතිසෙධනත්ථං, ලුත්තාසු හි විභත්තිසු තස්ස චෙ රූපානි සම්භවන්ති සරන්තාසරන්තභෙදතො, තත්ථ සරන්තස්සෙව රූපස්ස පකතිභාවො, න බ්‍යඤ්ජනන්තස්සෙති ඤාපනත්ථං සරන්තස්සෙති වචනං, අඤ්ඤථා ලුත්තාසු විභත්තිසු නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකාභාවප්පසඞ්ග පකතිභාවො වුත්තොතිපි සඞ්කා සියා බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස න පකති‡ භාවොති චෙ? කථං කිංසමුද්දයොති ආදිසු, තත්ථ හි කො

* අතන්ත්‍රකතා, මරම † යථා සිහල ‡ නබ්‍යඤ්ජනන්තස්ස නපකති මරම

සමුද්දයො අස්සාති බහුබ්බීහිම්හි කතෙ විභත්තිලොපෙ සරන්තස්ස පකතිභාවෙ න කිංසමුද්දයොති භවිතබ්බං, තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තත්තාති. තන්න, තස්ස සරන්තත්තා, විඤ්ඤායතී හි තස්ස සරන්තතා. “කිස්ස ක මෙ වෙ” ති වචනතො “කිම්හෙහි ථ” නති වචනතො බ්‍යඤ්ජනන්තතාපි විඤ්ඤායතීති චෙ? තත්‍ථ නිග්ගහීතස්ස පුබ්බඞ්ගමා අඤ්ජුංචූලාති අචංසිරෙ තංධම්මාති ආදීසු විය නිච්චමාගමවසෙ නොපඨිතත්තා “කිස්ස ක මෙ වෙ” ති එත්‍ථාපි කස්මා න සුය්‍යතීති චෙ? සුඛුච්චාරණත්‍ථං ලුත්තත්තා පකතියාව නිග්ගහීතන්තස්ස සුඛුච්චාරණත්‍ථං ලොපං කත්වා නිද්දෙසොති චෙ? ඉධ සරන්තස්සෙති වචනතො න තං විඤ්ඤායති

අඤ්ඤත්‍ථා ඉධ සරන්තස්සෙව පකතිභාවස්ස වුත්තත්තා, කිංසමුද්දයොති එත්‍ථ ච පකතිභාවසමභවා විසයවිසයීනමඤ්ඤමඤ්ඤබ්‍යාවහති* සියා

☞ සියා ලිඞ්ගස්ස ච

“ලිඞ්ගස්ස ච පකතිභාවො හොතීති අයත්‍ථො. නෙදං පොරාණි
“කං. ඉදං හි අනන්තරසුත්තෙන සරන්තස්සෙති වචනතො අන්ත
“සරස්සෙව පකතිභාවො, නාදෙසවතො ලිඞ්ගස්සෙති මඤ්ඤමා
“නෙහි සමාසන්වාකොවිදෙහි පක්ඛිත්තං. යදි සරන්තස්ස පකති
“භාවං වණ්ණෙය්‍ය, අන්තසරස්සෙති වදෙය්‍ය, අතො විඤ්ඤා
“යති සරන්තස්ස ලිඞ්ගස්ස ච පකතිභාවො හොතීති. එවමනන්ත
“රසුත්තෙනෙව සිජ්ඣනතො කිමනෙන සුත්තෙන

321. **උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවො**

උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො සමාසො අබ්‍යයීභාවසඤ්ඤො හොති.

නගරස්ස සමීපෙ වත්තතීති† = උපනගරං

දරථානං අභාවො = නිද්දරථං, මකසානං අභාවො = නිම්මකසං

බුඩ්ඪානං පටිපාටි = යථාවුඩ්ඪං, යෙ යෙ බ්‍රාහ්මණා වුඩ්ඪා තෙතෙ බ්‍රාහ්මණා නිසීදන්ති = ‡යථාවුඩ්ඪං

ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො = යාවජීවං

චිත්තමධිකිච්ච ධම්මා වත්තන්තීති§ = අධිචිත්තං

පබ්බතස්ස තිරො = තිරොපබ්බතං.

සොතස්ස පටිවත්තතීති‖ = පටිසොතං.

පාසාදස්ස අන්තො = අන්තොපාසාදං.

අබ්‍යයීභාවග්ගහණෙන කවත්‍ථො? “අං විභත්තීනමකාරන්ත බ්‍යයීභාවා”

සඤ්ඤා චාති ඤාපනත්ථං. ඕපදමිදං සමාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව උපෙච්ච අත්ථං සජ්ජන්තීත්‍යුපසග්ගා, පදනාමාදිමජ්ඣාවසානෙසු නිපතන්තීති නිපාතා, උපසග්ගා ච නිපාතා ච=උපසග්ගනිපාතා, තෙ පුබ්බකා යස්ස සො = උපසග්ග නිපාතපුබ්බකො, අබ්‍යයීභාවොති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං, ගරුස ඤ්ඤාකරණමස්ස සභාවදීපනත්ථං, අයං හි "අං විභත්තීනමකාරන්ත බ්‍යයීභාවා, අඤ්ඤස්මා ලොපො ච" ති වුත්තත්තා සෙගුයොග තත්ථ වුත්තං රූපවයං එතෙහි රූපන්තරාපජ්ජනතො ව්‍යයං භවතීති ව්‍යයීභාවා, ව්‍යයී භාවයතීති වත්තබ්බානං චන්දසම්භාසාදීනං සවිපක්ඛසභාවත්තා න බ්‍යයං භවතීති අබ්‍යයීභාවොති වත්තබ්බො, උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවොති චෙ? කථං අබ්‍රාහ්ම ණෙහි අදීසු, තෙපි හි නිපාතොපසග්ගපුබ්බකාති තෙස නිපාතොපසග්ගපුබ්බමත්තකාතමබ්‍යයීභාවො, අථඛො නිපාතො පසග්ගපුබ්බඞ්ගමානඤ්ඤෙව නිපාතොපසග්ගපුබ්බකානං ; එවඤ්ච සති තෙසං නිපාතොපසග්ගපුබ්බඞ්ගමතාය නිපාතොපසග්ගාන මඤ්ඤෙ සමාසත්තෙ භවෙය්‍ය, නාමානමෙසො උපසජ්ජනීභූතො, පුබ්බපදත්ථප්පධානො හි අබ්‍යයීභාවො, න චාබ්‍රාහ්මණාදීසු උපසග්ගා නිපාතත්ථානං පධානතා සම්භවති, නාමත්ථානමෙවොපසජ්ජනීතා, තෙසඤ්ච උත්තරපදප්පධානතා සුත්තත්ථවණ්ණනාය වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා, තෙනෙතවාහ "අත්තනනස්ස තප්පුරිසෙ" ති, උත්තර පදත්ථප්පධානො හි තප්පුරිසො සමාසනියමෙ තන්නියමනත්ථං තප්පුරිසග්ගහණන්ති චෙ? න, අසමාසපටිසෙධනත්ථං, න හි භ ගවජ්ජතීති ආදීසු අසමාසපදෙසු අත්ථං හොතීති කථමුපසග්ග නිපාතපුබ්බකොති වචනෙන නිපාතොපසග්ගපුබ්බකතා නිපාතො පසග්ගපුබ්බඞ්ගමතා ච විඤ්ඤායතීති චෙ? කතෙකසෙසත්තා තත්ථ චෙකො උපසග්ගනිපාතපුබ්බගො ති වත්තබ්බෙ කුලූපකොති ආදීසු විය උපසග්ගනිපාතපුබ්බකොති වුත්තො, එවං හි තත්ථ පද සිද්ධි, පුබ්බෙ ගච්ඡන්තීති පුබ්බගා, පධානානමෙතං අධිවචනං, උප සග්ගනිපාතා පුබ්බගා පධානා යස්ස සො = උපසග්ගනිපාතපුබ්බ ගොති, අඤ්ඤත්ථ පන, විභත්‍යත්ථෙ සමීපත්ථෙ සමිද්ධත්ථෙ විද්ධියං සබ්බිද අත්ථාභාවෙ විජ්ජමානස්ස අච්චයෙ උභයාකාරවිනිම්මුත්තස්ස පච්චයවෙකල්ලතො සම්පති අනුපලද්ධියං සද්දපාතුභාවෙ පච්ඡත්ථෙ යථත්ථෙ අනුපුබ්බෙ අපුබ්බාචරිමත්ථෙ සදිසත්ථෙ සම්පන්නත්ථෙ සාකල්‍යෙ අන්තවචනෙ සදිසත්ථවජ්ජිතෙසු අඤ්ඤෙසු අත්ථෙසු යථා සද්දස්ස අවධාරණත්ථෙ යාවසද්දස්ස මත්තත්ථෙ වත්තමානෙන පති නා සහ නාමස්ස තතියෙකවචනන්තානං අක්ඛසලාකසද්දානං එක විතිචතුසඞ්ඛ්‍යාසද්දානඤ්ච ඉදං වුත්තං න තථා යථාපුබ්බෙති අඤ්ඤෙ වත්තමානෙන පරිනා සහ අක්ඛාදිකීළායං පවත්තෙන්තෙන සහ අප පරිබහිලදිච්චාදිසද්දානං ආ ඉච්චෙතස්ස මරියාදාභිවිධිම්හි ලක්ඛණ වාචකෙන සහ අභිපති ඉච්චෙතෙසමාභිමුඛ්‍යෙ අනුසද්දස්ස සමීපත්ථෙ තස්සෙවායාමත්ථෙ තිට්ඨගාදිනමඤ්ඤපදත්ථෙ ඨානෙ කාලෙ වා ජඩිතෙන්තෙන සහ පාරෙමජ්ඣෙසද්දානං වංසවාචකෙන සඞ්ඛ්‍යාසද්ද

නං තෙසං ච තදීවාචකෙහි සඞ්ඛ අසඞ්ඛ්‍යපදෙහි සඞ්ඛ්‍යත්ථං තදීවාචකානං විසුං විසුං අබ්‍යයීභාවසමාසො වුත්තො.

තත්ථ ච විභත්‍යත්ථෙ :—ඉත්ථීසු අධි අධිත්ථීති ආදිසු. සමීපත්ථෙ :—කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භන්ති ආදිසු. සමිද්ධියං :—මගධානං සමිද්ධි සුමාගධන්ති ආදිසු. විඩියං :—ඉඩියා වියුතො විඩි දං සඛිකානං දුස්සඛිකං* දුබ්භොජනන්ති ආදිසු. සබ්බද අත්ථාභාවෙ :—අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං, නිම්මසකං, නිද්දරථන්ති ආදිසු. විජ්ජමානස්ස අච්චයෙ :—අතීතො හිමොනිහිමන්ති ආදිසු උභයාකාරවිනිමුත්තස්ස පච්චයවෙකල්ලතො සම්පති අනුපලද්ධියං :—සම්පති කොසුම්භම්බච්ඡාදනං නයුජ්ජි අතිකොසුම්භන්ති ආදිසු සද්දපාතුභාවෙ :—සද්දො පාතුභූතො කච්චායනස්ස යස්සං කථායං සාකථා ඉතිකච්චායනන්ති ආදිසු ; ඉති සද්දො චෙත්ථ වුත්තප්පකාරත්ථං ජොතෙති. පච්ඡත්ථෙ :—රථානං පච්ඡා අනුරථන්ති ආදිසු යථත්ථෙ :—රථාස්ස රූපං අනුරූපන්ති ආදිසු. අනුපුබ්බෙ :—ජෙට්ඨානං අනුපුබ්බා අනුජෙට්ඨන්ති ආදිසු අපුබ්බාචරිමෙ :—එකක්ඛණෙ සහචක්කෙන ධාරය සචක්කන්ති ආදිසු. සදිසත්ථෙ :—සදිසො රූපෙන සරූපන්ති ආදිසු. සම්පන්නත්ථෙ :—සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සුබ්‍රහ්මන්ති ආදිසු; තත්‍ර හි සුසද්දො සම්පන්නත්ථො. සාකල්‍යෙ :—සමක්ඛිකන්ති ආදිසු; කලාසද්දො චෙත්ථ අවයවවාචකො, සහ කලාහි = සකලං, සාවයවන්ති අත්ථො, තස්ස භාවො සාකල්‍යං, තස්මිං සාකල්‍යෙ, මක්ඛිකාහි සකලමන්නං සමක්ඛිකං; කසිණත්ථො වා සාකල්‍යසද්දො, තදා කසිණමක්ඛිකාහි භිඃසකමන්නං සමක්ඛිකන්ති වුච්චති. අන්තවචනෙ :—සානාදිමධීතෙති ආදිසු ; ඌනාදන්තමධීතෙති අත්ථො. සදිසත්ථවජ්ජිතෙසුවඤ්ඤසුවත්ථෙසු යථාසද්දස්ස :—යෙ යෙ වුඩ්ඪා යථාවුඩ්ඪං ; විච්ඡාවචනො හි තත්‍ර යථාසද්දො. යාවසද්දස්ස අවධාරණෙ :—ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො යාවජීවන්ති ආදිසු මත්තත්ථෙ වත්තමානෙන පතිනා සහ නාමස්ස :—අප්පෙත්ථ කිඤ්චිමත්තං සාකං සාකපති සුපතිහි† ආදිසු. පාතිපෙක්ඛවචනතානං අක්ඛසලාකසඞ්ඛ්‍යානං එකච්චතුසඞ්ඛ්‍යාසද්දෙන ච ඉදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බන්ති අත්ථෙ වත්තමානෙන පරිනා සහ අක්ඛාදිසිලාසං :—අක්ඛෙනිදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙ අක්ඛපරි, සලාකායිදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බෙ සලාකාපරි, එකෙන විහි තිහි චතූහි ඉදං වුත්තං න තථා යථා පුබ්බන්ති එකපරි, ද්විපරි, තිපරි, චතුපරීති ආදිසු. පඤ්චම්‍යන්තෙන සහ අපපරිබහිරුද්ධච්චාදීනං :—අප පාටලිපුත්තා වට්ටො‡ දෙවො අපපාටලිපුත්තං; පරිපාටලිපුත්තං, බහිපාටලිපුත්තං, උද්ධම්පාටලිපුත්තන්ති ආදිසු ආ ඉච්චෙතස්ස මරියාදාභිවිධිම්හි :—ආ පාටලිපුත්තා වචෙට්ටා දෙවො ආපාටලිපුත්තං, ආකුමාර යසො කච්චායනස්ස ආකුමාරයසන්ති ආදිසු. ලක්ඛණවාචකෙන සහ අභිපති ඉච්චෙතෙසමාභිමුඛෙ :—අනගිමභි§ අභිමුඛා

* දුසුභොතාසද්දිකානං දුස්සද්දිකං, සිතල † සාලං සාකං, වරවව
‡ වුඪො, වරවව § අගති, සිතල

නං තෙසං ච තද්ධිතවචනානං සඞ්ඛං අසඞ්ඛ්‍යපදත්තෙ සඞ්ඛ්‍යං, තද්ධිතාව කානං විසුං විසුං අබ්‍යයීභාවසමාසො වුත්තො.

තත්‍ථ ච විභත්‍යත්‍ථෙ:—ඉත්‍ථීසු අධි අධිත්‍ථි ආදීසු. සමීපෙ:—කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භන්ති ආදීසු. සමිද්ධියං:—භික්ඛානං සමිද්ධි සුභික්ඛන්ති ආදීසු. විද්ධියං:—ඉද්ධියා විගමො විද්ධි වං සකිකානං දුස්සකිකං* දුන්නිසජ්ජනකන්ති ආදීසු. සබ්බද අත්‍ථාභාවෙ:—අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං, නිම්මසකං, නිද්දරථන්ති ආදීසු. විජ්ජා නස්ස අච්චයෙ:—අතීතො හිමො නිහිමන්ති ආදීසු. උපභොගාදි නිම්මුත්තස්ස පච්චයෙ වසල්ලෙතො සම්පති අනුපලබ්භං:—සම්පති කොසුම්භමපි වජ්ජාදනං නයි අධිකොසුම්භන්ති ආදීසු. සද්දපාතුභා වෙ:—සද්දො පාතුභූතො තට්ටාසනතස්ස සඤ්ඤං සචාසං සාසතා ඉති තට්ටාසනන්ති ආදීසු; ඉති සද්දො වෙණ් වුත්තපකාරත්‍ථං යෙජෙත ති. පච්ඡාදෙ:—රථානං පච්ඡා අනුරථන්ති ආදීසු. සදිසෙ:—සඛිස්ස රූපං අනුරූපන්ති ආදීසු. අනුපුබ්බ:—ජෙට්ඨානං අනුපුබ්බො අනුජෙට්ඨන්ති ආදීසු. අනුබ්භාවරිවෙ:—එකනවුතො සකවංසානං ග ධාරයං සවකානන්ති ආදීසු. සදිසත්‍ථෙ:—සදිසො රූපෙන සරූප න්ති ආදීසු. සම්පන්නත්‍ථෙ:—සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සුබ්‍රහ්මන්ති ආදීසු; තත්‍ථ හි සුසද්දො සම්පන්නත්‍ථො. සාකල්‍යෙ:—සතිණකන්ති ආදීසු; කල්‍යාසද්දො වෙත් අවයවවාචකො, සහ කලාහි — සකලං, සාව යවන්ති අත්‍ථො, තස්ස භාවො සාකල්‍යං, තණ්ණං සාකල්‍යං, තිණකාපි සකලම්පනා සතිණකං; තදින්තො වා සාකල්‍යසද්දො, තද තදින්තම්පිකාපි විසෙසනම්පනා සතිණකන්ති වුච්චති. අන්ත වචනෙ:—සාග්නිම්ධීතෙති ආදීසු; උපාදානයාණිනන්ති අත්‍ථො. සදිසත්‍ථවසෙන සමාසාදිවසෙනෙව යොජෙතබ්බා පඨමන්තස්ස:—සහ පෙ දුවිධා යථාවුත්තා; විච්ඡාවචනෙ ති තත්‍ථ සඨමන්තං. යාවපදස්ස අවධා රණෙ:—ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො යාවජීවන්ති ආදීසු. පිතා පො වත්තාපිනහ සතිතා, සහ කාපිහ —අජිසිත් නිපිපිතා

සඞ්ඛො ච පණවො ච = සඞ්ඛපණවං, දද්දරිච දෙණ්ඩිමච = දද්දරිදෙණ්ඩිමං, ගීතඤ්ච වාදිතඤ්ච=ගීතවාදිතං, එවං තුරියඞ්ගෙසු.

ඵාලො ච පාචනඤ්ච = ඵාලපාචනං, යුගඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච = යුගනඞ්ගලං, එවං යොග්ගඞ්ගෙසු

අසි ච චම්මං ච = අසිචම්මං, ධනු ච කලාපො ච = ධනුකලාපං, හත්ථී ච අස්සා ච රථා ච පත්තිකා ච = හත්ථස්සරථපත්තිකං, එවං සෙනඞ්ගෙසු

ඩංසා ච මකසා ච = ඩංසමකසං, කුන්ථා ච කිපිල්ලිකා ච = කුන්ථකිපිල්ලිකං, කීටා ච සිරිංසපා ච = කීටසිරිංසපං, එවං ඛුද්දජන්තුකෙසු

අහි ච නකුලො ච = අහිනකුලං, බිළාරො ච මූසිකො ච = බිළාරමූසිකං, කාකො ච උලූකො ච = කාකොලූකං, එවං විවිධවිරුද්ධෙසු

සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච = සීලපඤ්ඤාණං, සමථො ච විපස්සනා ච = සමථවිපස්සනං, විජ්ජා ච චරණඤ්ච විජ්ජාචරණං, එවං විසභාගෙසු

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං? දාසි ච දාසො ච = දාසිදාසං, ඉත්ථි ච පුමා ච = ඉත්ථිපුමං පත්තො ච චීවරඤ්ච = පත්තචීවරං, තිකඤ්ච චතුක්කඤ්ච = තිකචතුක්කං, වෙණො ච රථකාරො ච = වෙණරථකාරං, සාකුන්තිකො ච මාගවිකො ච = සාකුන්තිකමාගවිකං, දීඝො ච මජ්ඣිමො ච = දීඝමජ්ඣිමං, ඉච්චෙවමාදි

"තත්ථ ටෙසු පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං ච ' කිං ත්ථමිදං, තත්ථ චෙසු සමාසෙ පාණ්‍යඞ්ග තුරියඞ්ගයොග්ගඞ්ගසෙනඞ්ග ඛුද්දජන්තුක විවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථ ඉච්චෙවමාදීනං එකත්තඤ්ච හොති නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්චෙති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. නපුංසකලිඞ්ගග්ගහණඤ්ච එකත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙතඤ්ච පාණිනො ච තුරියානි ච යොග්ගානි ච සෙනා ච = පාණිතුරියයොග්ගසෙනා, තෙසං අඞ්ගානි = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි, ඛුද්දානි ජන්තුකානි = ඛුද්දජන්තුකානි, විවිධෙනාකාරෙන විරුද්ධා = විවිධවිරුද්ධා, විවිධා ච තෙ සභාගා චෙති=විසභාගා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි ච ඛුද්දජන්තුකානි ච විවිධවිරුද්ධා ච විසභාගා ච = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගා අත්ථා යෙසන්තෙ = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථා, තෙ ආදයො යෙසන්තෙ = පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදයො, තෙසං පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුකවිවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනං, චසද්දො සමුච්චයත්ථො

චක්ඛුසොතන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චක්ඛුසොතන්ති චක්ඛු ච සොතඤ්චාති අත්ථෙ 'නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති වත්තමානෙ 'නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො' ති ද්වන්දසමාසං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො' ති චසද්දප්පයොගං කත්වා වුත්ත නයෙන සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙනෙකත්තඤ්ච ඉමිනා එකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සො නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොප ... කතෙ රූපං සෙසානි තංසදිසානෙවාති

325. විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනං ච

රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපද ඉච්චෙවමාදීනං, විභාසා එකත්තං හොති නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච ද්වන්දසමාසෙ

අස්සත්ථො ච කපිත්ථො ච* = අස්සත්ථකපිත්ථං—අස්සත්ථකපිත්ථා වා, උසීරං ච බීරණඤ්ච = උසීරබීරණං—උසීරබීරණා වා, අජා ච එළකා ච = අජෙළකං—අජෙළකා වා, හිරඤ්ඤඤ්ච සුවණ්ණඤ්ච = හිරඤ්ඤසුවණ්ණං—හිරඤ්ඤසුවණ්ණා වා, සාලි ච යවා ච = සාලියවං—සාලියවා වා, කාසි ච කොසලා ච = කාසිකොසලං—කාසිකොසලා වා

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං? සාවජ්ජඤ්ච අනවජ්ජඤ්ච = සාවජ්ජානවජ්ජං—සාවජ්ජානවජ්ජා වා, හීනඤ්ච පණීතඤ්ච හීනපණීතං—හීනපණීතා වා, කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච = කුසලාකුසලං—කුසලාකුසලානි වා, කණ්හා ච සුක්කා ච = කණ්හසුක්කං—කණ්හසුක්කා වා

“විභාසා රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනඤ්ච” ඉච්චනෙනිදං, රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදාදීනමෙකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච හොති ද්වන්දසමාසෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. කිමිදං. නපුංසකග්ගහණඤ්ච එකත්තග්ගහණඤ්ච විභාසාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව විභාගො ච, චසද්දො සමුච්චයතො. අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ †විකප්පනත්ථමිදමාරබ්ධං

අස්සත්ථකපිත්ථනන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අස්සත්ථකපිත්ථනන්ති අස්සත්ථො ච කපිත්ථො චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ච ද්වන්දසමාසාදිං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙනමිච්ඡිතව්ව ඉමිනා එකත්තඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තාදීසු කතෙ රූපං අස්සත්ථකපිත්ථාති විභාසාගහණඵලං, තං පන වුත්තනයෙන සමාසාදිං කත්වා විභාසාගහණෙන එකත්තාභාවා එකත්තාදිං කත්වා තතො බහුවචනෙසාවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙන ; යො නං” ති වුත්තමාගෙ “සබ්බයොනීනමාඑ” ති යොවචනස්ස ආකාරාදෙසං කත්වා පරලොපපකතිභාවාදිමග් කතෙ රූපං සෙසානි වුත්තසදිසානෙව.

ගණ්හිතානුවත්තතෙ, අථෙවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙතංව තුල්‍යං අධිකරණං යෙසං තානි = තුල්‍යාධිකරණානි, වෙ පදානි යෙසං තානි=විපදානි, තුල්‍යාධිකරණානිති ම්නා තුල්‍යාධිකරණං ඉධ පන කම්මවචනිච්ඡා සම්භවා විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙති වුත්තං අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං, කම්මමිව වයං ධාරෙතීති කම්මධාරයොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං.

මහාපුරිසොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ මහාපුරිසොති මහන්තො ච සො පුරිසො චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො"ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කම්මධාරයසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච"ති විභත්තිලොපං කත්වා 'වුත්තත්ථානමප්පයොගො'ති චසද්දප්පයොගං කත්වා "මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ'ති මහන්තසද්දස්ස මහාදෙසං කත්වා සමාසත්තා නාමංව කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන"ත්‍යාදිකිච්ච "සො" ති සිසෙසාකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං තථා කණ්හො ච සො සප්පො චාති = කණ්හසප්පො නීලඤ්ච තං උප්පලඤ්චාති = නීලුප්පලං, ලොහිතඤ්ච තං චන්දනඤ්චාති=ලොහිතචන්දනං, බ්‍රාහ්මණී ච සා දාරිකා චාති = බ්‍රාහ්මණදාරිකා, ඛත්තියා ච සා කඤ්ඤා චාති = ඛත්තියකඤ්ඤා එත්ථ ච අනන්තරවග්ගෙ "ඉත්ථියම්භාසිතපුම්ථි පුමාව ච"ති වත්තමානෙ "කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච"ති පුම්භාවං කත්වා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති කතස්ස ආ පච්චයස්ස තාමෙවාධිකිච්ච "නදාදිතො වා ඊ"ති කතස්ස ඊපච්චයස්ස වාභාවකරණමෙව විසෙසො සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

327 සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු

සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො කම්මධාරයසමාසො දිගුසඤ්ඤො හොති

තයො ලොකා = තිලොකං, තයො දණ්ඩා = තිදණ්ඩං, තීණි මලානි = තිමලං, තීණි ඵලානි = තිඵලං, චතස්සො දිසා = චතුද්දිසං, පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි = පඤ්චින්ද්‍රියං, සත්ත ගොධාවරානි = සත්තගොධාවරං

දිගු ඉච්චනෙන කත්ථො? දිගුස්සෙකත්තං

"සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු" තිමෙමිදං, සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො කම්මධාරය සමාසො දිගුසඤ්ඤො හොතීති සුත්තත්ථො. විපදම්පිදං කම්මධාර සඞ්ගහණඤ්ච සමාසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථෙවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙතංව සඞ්ඛ්‍යා පුබ්බ යස්ස සො = සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො, ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං. වෙ ගාවො = දිගු, දිගුසදිසත්තා අයම්පි සමාසො දිගූති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

328 උභෙ තප්පුරිසා

උභෙ දිගුකම්මධාරයසමාසා තප්පුරිසසඤ්ඤා හොන්ති

න බ්‍රාහ්මණී=අබ්‍රාහ්මණී, න වසලා=අවසලා, න පඤ්ච වස්සං=අපඤ්චවස්සං, න පඤ්චගවං = අපඤ්චගවං, න සත්ත ගොධාවරං = අසත්තගොධාවරං, න දසගවං = අදසගවං, න පඤ්ච පූලි = අපඤ්චපූලි, න පඤ්චගාවි = අපඤ්චගාවි

තප්පුරිස ඉච්චනෙන කත්ථො? "අත්තාහනස්ස තප්පුරිසෙ"

“උභෙ තප්පුරිසා” කිමත්ථමිදං, උභෙ දිගුකම්මධාරයසමාසා තප්පුරිසසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං කම්මධාරයග්ගහණඤ්ච දිගුග්ගහණඤ්ච සමාසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථං ඉධ ච ගරුසඤ්ඤාකරණං තස්ස පුරිසො=තප්පුරිසො, තප්පුරිසසදිසත්තා අයම්පි සමාසො තප්පුරිසොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං

අබ්‍රාහ්මණොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අබ්‍රාහ්මණොති න බ්‍රාහ්මණොත්‍යත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො” ති සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කම්මධාරයසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තවයමධිකිච්ච ඉමිනා තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා “අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ” ති නස්සාත්තං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිව කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා න වසලො=අවසලො අපචවසනන්ති පච වසනානි සමාහටානීති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො” ති සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච කම්මධාරයසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා “සඞ්ඛ්‍යාපුබ්බො දිගු” ති දිගුසඤ්ඤං කත්වා “සො නපුංසකලිඞ්ගො” ති වත්තමානෙ “දිගුස්සෙකත්ත” න්ති නපුංසකලිඞ්ගමෙකත්තඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා න පච වසනන්ති අත්ථෙ සෙසං වුත්තවිධිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

329. අමාදයො පරපදෙහි

තා අමාදයො නාමෙහි පරපදෙහි සහ සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො තප්පුරිසසඤ්ඤො හොති

භූමිං ගතො=භූමිගතො, සබ්බරත්තිං සොභනො=සබ්බරත්තිසොභනො, අපායං ගතො=අපායගතො

ඉස්සරෙන කතං=ඉස්සරකතං, සල්ලෙන විද්ධො=සල්ලවිද්ධො,

කඨිනස්ස දුස්සං=කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං=ආගන්තුකභත්තං

මෙථුනස්මා අපෙතො=මෙථුනාපෙතො, රාජතො භයං=රාජභයං, චොරස්මා භයං=චොරභයං

රඤ්ඤො පුත්තො=රාජපුත්තො, ධඤ්ඤානං රාසි=ධඤ්ඤරාසි

රූපෙ සඤ්ඤා=රූපසඤ්ඤා, සංසාරෙ දුක්ඛං=සංසාරදුක්ඛං

“අමාදයො පරපදෙහි” කිමත්ථමිදං, තා අමාදයො විභත්තියො සහ පරපදෙහි නාමෙහි සමස්‍යන්තෙ, තදා සො සමාසො තප්පුරිසසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං තප්පුරිසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අථවා සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථඤ්ච විග්ගහො ච අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධායකමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං.

භූමිගතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භූමිගතොති භූමිං ගතො ත්‍යත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො. උභෙ තප්පුරිසා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච තප්පුරිසසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා

සුඤ්ඤතාදිම්හි කතෙ රූපං සබ්බරත්තිං. සොභනො = සබ්බරත්තිසොභනො, අපායං ගතො = අපායගතො, ඉස්සරෙන කතං = ඉස්සරකතං, සල්ලෙන විද්ධො = සල්ලවිද්ධො, කඨිනස්ස දුස්සං = කඨිනදුස්සං, ආගන්තුකස්ස භත්තං = ආගන්තුකභත්තං, මෙථුනස්මා අපෙතො = මෙථුනාපෙතො, චොරා භයං = චොරභයං, රඤ්ඤො පුත්තො = රාජපුත්තො, ධඤ්ඤානං රාසි = ධඤ්ඤරාසි, රූපෙ සඤ්ඤා = රූපසඤ්ඤා, සංසාරෙ දුක්ඛං = සංසාරදුක්ඛන්ති අනෙන වුත්තනයෙන සමාසාදිම්හි කතෙ රූපානි

330 අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි

*අඤ්ඤෙසං පදානං අත්ථෙසු නාමානි *යදා සමස්යන්තෙ, තදා තෙ සමාසා බහුබ්බීහිසඤ්ඤා හොන්ති*

ආගතා සමණා ඉමං සඞ්ඝාරාමං සොයං = ආගතසමණො-සඞ්ඝාරාමො; ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සමණෙන සොයං = ජිතින්ද්‍රියො—සමණො, දින්නො සුඞ්කො යස්ස රඤ්ඤො සොයං = දින්නසුඞ්කො—රාජා, නිග්ගතා ජනා යස්මා ගාමා සොයං = නිග්ගතජනො—ගාමො, ඡින්නා හත්ථා යස්ස පුරිසස්ස සොයං = ඡින්නහත්ථො—පුරිසො, සම්පන්නානි සස්සානි යස්මිං ජනපදෙ සොයං = සම්පන්නසස්සො—ජනපදො

නිග්‍රොධස්ස පරිමණ්ඩලො = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො, නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො ඉව පරිමණ්ඩලො යො රාජකුමාරො සොයං = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො

අථ වා, නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො ඉව පරිමණ්ඩලො යස්ස රාජකුමාරස්ස සොයං = නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො—රාජකුමාරො

චක්ඛුස්ස භූතො = චක්ඛුභූතො, චක්ඛුභූතො ඉව භූතො යො භගවා සොයං = චක්ඛුභූතො—භගවා

සුවණ්ණස්ස වණ්ණො = සුවණ්ණවණ්ණො සුවණ්ණවණ්ණො ඉව වණ්ණො යස්ස භගවතො සොයං = සුවණ්ණවණ්ණො—භගවා

(i) අමිතසණ්ඨසරීරො,—භගවා

(j) අමිතබලපරක්කමප්පත්තො—භගවා

(k) මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුකෙසරපසොභිතකානනො—පබ්බතරාජා

(l) නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵපසොභිතකානනො — සෙලරාජා

(m) නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථා

බහුබ්බීහි ඉච්චනෙන කථෙත්වා " බහුබ්බීහිම්පි ච "

"අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි" කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤෙසං පදානං අත්ථෙසු නාමානි යදා සමස්යන්තෙ, තදා සො සමාසො බහුබ්බීහි සඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. සමාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, සමාසපදතො අඤ්ඤං පදං—අඤ්ඤපදං, තස්ස අත්ථො — අඤ්ඤපදත්ථො, තෙසු අඤ්ඤපදත්ථෙසු අයං සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං බහවො වීහයො යස්ස සො — බහුබ්බීහි, බහුබ්බීහිසදිසත්තා අයම්පි සමාසො බහුබ්බීහීති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං. අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං.

ආගතසමණොතිආදීති උදාහරණානි, තත්ථ ආගතසමණොති ආගතා සමණා ඉදං සඞ්ඝාරාමන්ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා සමාසං කත්වා වුත්තනයෙන සමාසසඤ්ඤඤ්ච විභත්තිලොපඤ්ච කත්වා ඉමිනා බහුබ්බීහිසඤ්ඤඤ්ච කත්වා සමාසත්තා නාමම්ව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතො පට්ඨාය බ්‍රහ්මස්සරපරියන්තානි වුත්තියං වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

(a) සයංපතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරාති, පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච ඵලඤ්ච — පණ්ණපුප්ඵඵලානි, සයමෙව පතිතානි — සයංපතිතානි, සයංපතිතානි ච තානි පණ්ණපුප්ඵඵලානි චෙති—සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලානි, වායු ච තොයං ච — වායුතොයානි, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලානි ච වායුතොයානි ච — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයානි, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයානි* ආහාරා යෙසං. තෙ — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරා— ඉසයො යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව අයම්පන චතුක්කම්මධාරයගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයෙහි ආහාරානි යෙසං තෙ — සයම්පතිතපණ්ණපුප්ඵඵලවායුතොයාහාරා අයම්පන තිතුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි.

(b) නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතසානූති, නානා පකාරා දුමා — නානාදුමා, නානාදුමෙහි පතිතානි—නානාදුමපතිතානි, නානාදුමපතිතානි ච තානි පුප්ඵානි චෙති — නානාදුමපතිතපුප්ඵානි, නානාදුමපතිතපුප්ඵෙහි වාසිතා — නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතා, නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතා සානු යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං — නානාදුමපතිතපුප්ඵවාසිතසානු—පබ්බතරාජා අයම්පන කම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි.

---

* තොයානි එව් සීපල

අථ වා, වාසිතා සානු — වාසිතසානු, සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො නානාදුමපතිතපුප්ඵෙහි වාසිතසානු යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = නානාදුම පතිතපුප්ඵවාසිතසානු—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(c) විලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටොති, අම්බුං ධාරෙතීති = අම්බුධරො, කො සො පජ්ජුන්නො, විවිධො අලම්බො = විලම්බො, විලම්බො ච සො අම්බුධරො චෙති = විලම්බාම්බුධරො, විලම්බාම්බුධරස්ස බින්දූ = විලම්බාම්බුධරබින්දූ, විලම්බාම්බුධරබින්දූහි චුම්බිතො = විලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතො, විලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතො කූටො යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = විලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටො—පබ්බතරාජා අයම්පි කම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, චුම්බිතො කූටො — චුම්බිතකූටො, සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො විලම්බාම්බුධරබින්දූහි චුම්බිතකූටො යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = විලම්බාම්බුධරබින්දුචුම්බිතකූටො—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(d) අමිතබලපරක්කමජ්ජුතීති, න මිතා = අමිතා, බලං ච පරක්කමො ච ජුති ච = බලපරක්කමජ්ජුතියො, අමිතා බලපරක්කමජ්ජුතියො යස්ස සොයං = අමිතබලපරක්කමජ්ජුති අයම්පන කම්මධාරයද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(e) පීනොරක්ඛංසබාහූති, උරො ච අක්ඛං ච අංසො ච බාහු ච = උරක්ඛංසබාහවො, පීනා උරක්ඛංසබාහවො යස්ස භගවතො සොයං = පීනොරක්ඛංසබාහු—භගවා අයම්පන ද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(f) පීනගණ්ඩවදනත්ථනූරුජඝනාති, ගණ්ඩා ච වදනඤ්ච ථනො ච ඌරු ච ජඝනඤ්ච = ගණ්ඩවදනත්ථනූරුජඝනා, පීනා ගණ්ඩවදනත්ථනූරුජඝනා යස්සා නාරියා සායං = පීනගණ්ඩවදනත්ථනූරුජඝනා—නාරී අයම්පි ද්වන්දගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

අථ වා, පවරසද්දං මකුටසද්දෙන වා චරණසද්දෙන වා යොජෙත්වා සමාසනයො විඤ්ඤෙය්‍යො, අයම්පන චරණසද්දෙන යොජනක්කමො. සඞ්ඝට්ටිතා චරණා = සඞ්ඝට්ටිතචරණා,* පවරසුරාසුරගරුළමනුජභුජගගන්ධබ්බමකුටකූටචුම්බිතසෙලෙහි සඞ්ඝට්ටිතචරණා යස්ස තථාගතස්ස සොයං = පවරසුරාසුරගරුළමනුජභුජගගන්ධබ්බමකුටකූටචුම්බිතසෙලසඞ්ඝට්ටිතචරණො. අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි ඉතරාපි ච නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යාතෙව

(h) අනන්තඤාණොති, න අන්තො = අනන්තො, අනන්තං ඤාණං යස්ස සොයං = අනන්තඤාණො—තථාගතො

(i) අමිතඝනසරීරොති, න මිතං = අමිතං, ඝනං එව සරීරං = ඝනසරීරං, අමිතං ඝනසරීරං යස්ස සොයං = අමිතඝනසරීරො—භගවා

(j) අමිතබලපරක්කමප්පත්තොති, න මිතා = අමිතා, බලඤ්ච පරක්කමො ච = බලපරක්කමා, අමිතා එව බලපරක්කමා = අමිතබලපරක්කමා, අමිතබලපරක්කමා පත්තා යෙන සොයං = අමිතබලපරක්කමප්පත්තො—භගවා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි

(k) මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරොති, මත්තා එව භමරා = මත්තභමරා, මත්තභමරානං ගණා = මත්තභමරගණා, මත්තභමරගණෙහි = චුම්බිතානි මත්තභමරගණචුම්බිතානි, විකසිතානි එව පුප්ඵානි = විකසිතපුප්ඵානි, මත්තභමරගණචුම්බිතානි විකසිතපුප්ඵානි යෙසං තෙ = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵා, වල්ලි ච නාගරුක්ඛා ච = වල්ලිනාගරුක්ඛා, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵා ච තෙ වල්ලිනාගරුක්ඛා චෙති = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛා, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛෙහි උපසොභිතානි = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතානි, මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතානි කන්දරානි යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරො—පබ්බතරාජා අයම්පන ද්වන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි. අථ වා, උපසොභිතානි කන්දරානි = උපසොභිතකන්දරානි, සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසො මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛෙහි උපසොභිතකන්දරානි යස්ස පබ්බතරාජස්ස සොයං = මත්තභමරගණචුම්බිතවිකසිතපුප්ඵවල්ලිනාගරුක්ඛොපසොභිතකන්දරො—පබ්බතරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(l) නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරොති, රුක්ඛා ච තිණානි ච = රුක්ඛතිණානි, නානා පකාරා එව රුක්ඛතිණානි = නානාරුක්ඛතිණානි, නානාරුක්ඛතිණෙහි පතිතානි = නානාරුක්ඛතිණපතිතානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතානි ච තානි පුප්ඵානි චෙති = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵෙහි උපසොභිතානි = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතානි, නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතානි කන්දරානි

* සාපෙක්ඛත්තෙ සතිපි ගමකත්තා සමාසොතිපි දීපනී

යස්ස සෙලරාජස්ස සොයං = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොප සොභිතකන්දරො—සෙලරාජා අයම්පන චන්දකම්මධාරයතප්පුරිසගබ්භො තුල්‍යාධිකරණබහුබ්බීහි.

අථ වා, උපසොභිතානි කන්දරානි = උපසොභිතකන්දරානි, සාපෙක්ඛතෙත සත්තිපි ගමකත්තා සමාසො නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵෙහි උපසොභිතකන්දරානි යස්ස සෙලරාජස්ස සොයං = නානාරුක්ඛතිණපතිතපුප්ඵොපසොභිතකන්දරො—සෙලරාජා අයම්පන භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

(m) නානාමුසලඵාලපබ්බත*තරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථා, මුසලො ච ඵාලො ච පබ්බතො ච තරු ච කලිඞ්ගරො ච සරො ච ධනු ච ගදා ච අසි ච තොමරො ච = මුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා, නානා පකාරා මුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා = නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා, නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරා හත්ථෙසු යෙසං තෙ = නානාමුසලඵාලපබ්බතතරුකලිඞ්ගරසරධනුගදාසිතොමරහත්ථා අයම්පන චන්දකම්මධාරයගබ්භො භින්නාධිකරණබහුබ්බීහි

331 **නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො.**

නාමානං එකවිභත්තිකානං යො සමුච්චයො, සො ද්වන්දසඤ්ඤො හොති

චන්දිමා ච සූරියො ච = චන්දිමසූරියා, සමණබ්‍රාහ්මණා, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, බ්‍රාහ්මණගහපතිකා, යමවරුණා, කුවෙරවාසවා

ද්වන්ද ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "ද්වන්දා ච"

"නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" කිමත්ථමිදං, නාමානං එකවිභත්තිකානං යො සමුච්චයො, සො ද්වන්දසඤ්ඤො හොතීති ඤාපනත්ථං කිංපදමිදං සමාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො පුබ්බසඤ්ඤෙහෙව සමුච්චයනං සමුච්චයො, සම්පිණ්ඩීකරණමිච්චත්ථො ඉධාපි ගරුසඤ්ඤාකරණං චෙ චෙත වා ද්වන්ද,† ද්වන්දසද්දසත්තා අයම්පි සමාසො ද්වන්දොති අන්වත්ථසඤ්ඤාය සමාසස්ස සභාවදීපනත්ථං තථා හි, පුබ්බපදත්ථප්පධානො‡ අබ්‍යයීභාවො උත්තරපදත්ථප්පධානො තප්පුරිසො අඤ්ඤපදත්ථප්පධානො බහුබ්බීහි උභයපදත්ථප්පධානො ද්වන්දොති අඤ්ඤස්ස සමාසවිධායකස්සාභාවා ඉදම්පි සඤ්ඤාවිධානමුඛෙන සමාසවිධායකන්ති දට්ඨබ්බං උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

332 **මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ**

තෙසං මහන්තසද්දානං මහාආදෙසො හොති තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ පරෙ

මහන්තො ච සො පුරිසො චාති = මහාපුරිසො, මහාදෙවී, මහාබලං, මහාඵලං, මහානාගො, මහාපදුමවනං, මහානදී, මහාමණි, මහාගහපතිකො, මහාධනං, මහායසො, මහාපඤ්ඤො

බහුවචනග්ගහණෙන ක්වචි මහන්තසද්දස්ස මහආදෙසො හොති

---

* නානාමුසලපබ්බත සීහල

† චෙ ද්වන්ද වා ද්වන්දා වා මන්ද සීහල ‡ පදප්පධානො සීහල

මහණ්ණවං, මහප්ඵලං, මහබ්බලං, මහද්ධනං, මහබ්භයං; මහද්ධනො.

“මහතං මහා තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ.” කිමත්ථමිදං, තෙසං මහන්තසද්දානං මහාආදෙසො හොති තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. බහුවචනනිද්දෙසො* මහන්තසද්දස්ස මහ ඉච්චාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. තෙනෙව මහප්ඵලන්ත්‍යාදීනි සිජ්ඣන්ති.

උදාහරණානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

333 ඉත්ථියං භාසිතපුමිත්ථී පුමාව චෙ

ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමිත්ථී චෙ පුමාව දට්ඨබ්බා.

දීඝා ජඞ්ඝා යස්ස සොයං = දීඝජඞ්ඝො, කල්‍යාණී භරියා යස්ස සොයං = කල්‍යාණභරියො, පහූතා පඤ්ඤා යස්ස සොයං = පහූතපඤ්ඤො.

භාසිතපුමෙති කිමත්ථං? බ්‍රහ්මබන්ධු ච සා භරියා චාති = බ්‍රහ්මබන්ධුභරියා; සද්ධාධනං, පඤ්ඤාරතනං.

“ඉත්ථියං භාසිතපුමිත්ථී පුමාව චෙ.” කිමත්ථමිදං, ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ සති භාසිතපුමිත්ථී පුමාව දට්ඨබ්බාති ඤාපනත්ථං. ඡප්පදමිදං. තුල්‍යාධිකරණග්ගහණමපි පදග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. භාසිතො පුමා යස්සා සා = භාසිතපුමා, ඉත්ථිතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං. තෙන ච ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමා ඉත්ථී පුමාව දට්ඨබ්බාති අත්ථො* එත්ථ ච ඉත්ථීති ඉත්ථිවාචකසද්දමාහ. අඤ්ඤථා භාසිතපුමාති එවං නවත්තබ්බං සියා.

දීඝජඞ්ඝොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දීඝජඞ්ඝොති දීඝා ජඞ්ඝා යස්සත්‍යෙත්ථ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි” ති බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා භාසිතපුමිත්ථා තුල්‍යාධිකරණත්තා ච ඉධ වුත්තවිධානං කත්වා “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති දීඝසද්දතො කතස්ස ආපච්චයස්සාභාවං, කත්වා සමාසත්තා නාමමිව කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තථා කල්‍යාණී භරියා යස්ස සොයං = කල්‍යාණභරියො, පහූතා පඤ්ඤා යස්ස සොයං = පහූතපඤ්ඤො.

බ්‍රහ්මබන්ධුභරියාත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තම්පන බ්‍රහ්මබන්ධු ච සා භරියා චෙති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසාදිං කත්වා සතිපි තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ භාසිතපුමිත්ථාභාවා “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො” ති කතස්සාපච්චයස්සාභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

334. කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච

කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච සමාසෙ ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ පුබ්බ භාසිතපුමිත්ථී චෙ පුමාව දට්ඨබ්බා.

බ්‍රාහ්මණදාරිකා, ඛත්තියකඤ්ඤා, ඛත්තියකුමාරිකා

භාසිතපුමෙති කිමත්ථං? ඛත්තියබන්ධුදාරිකා, බ්‍රාහ්මණබන්ධුදාරිකා.

---

* චෙති [illegible]

"කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච" කිමත්ථමිදං, කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ච සමාසෙ ඉත්ථියං තුල්‍යාධිකරණෙ පදෙ සති පුබ්බෙ භාසිතපුමා ඉදුති ඉත්ථිවාචකො, සො පුමාව දට්ඨබ්බොති ඤාපනත්ථං විපදමිදං තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච අනන්තරසුත්තාව වත්තතෙ, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. විග්ගහො ච උදාහරණානි ච හෙට්ඨා වුත්තානෙව. "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ" ති කතායීපච්චයස්සාභාවකරණමෙවෙහ විසෙසො

ඛත්තියබන්ධුදරිකාති ආදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච සතිපි කම්මධාරයත්තෙ දරිකාසද්දස්ස නියතිත්ථිවාචකත්තා* භාසිත පුමත්තාභාවතො ඉධ වුත්තවිධානං න හොති සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

335 අත්තංනස්ස තප්පුරිසෙ

නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙ උත්තරපදෙ අත්තං හොති

අබ්‍රාහ්මණො, අවසලො, අභික්ඛු, අපච්චවෙසො, අපච්චගවං

"අත්තංනස්ස තප්පුරිසෙ' කිමත්ථමිදං, නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙ සෙසාදෙසත්තා තප්පුරිසෙ උත්තරපදෙ අත්තං හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානිපි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

336 සරෙ අන්

නස්ස පදස්ස තප්පුරිසෙ සබ්බස්සෙව අන් හොති සරෙ පරෙ

අනස්සො, අනිස්සරො, අනරියො, අනිට්ඨො

"සරෙ අන්' කිමත්ථමිදං, සරෙ පරෙ නස්ස පදස්ස සබ්බස්සෙව අනාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනන්තර සුත්තම්හානුවත්තතෙ සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

336 කදං කුස්ස †

කු ඉච්චෙතස්ස කදං හොති සරෙ පරෙ

කුච්ඡිතං අන්නං = කදන්නං කුච්ඡිතං අසනං කදසනං

සරෙති කිමත්ථං? කුච්ඡිතා දාසී (සෙසං අපුඤ්ඤඤ්ඤකාරණං ගෙහොනති) = කුදාසි, කුජනා, කුපුත්තා, කුගෙහා, කුවත්ථා, කුදසා

"කදං කුස්ස" කිමත්ථමිදං, කු ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ කදාදෙසො‡ හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව •

337 කාප්පත්ථෙසු ච

කු ඉච්චෙතස්ස කා හොති අප්පත්ථෙසු ච

කාලවණං, කාපුප්ඵං

බහුවචනග්ගහණං§ කිමත්ථං? කු ඉච්චෙතස්ස අනප්පත්ථෙපි ක්වචි කා හොති

කුච්ඡිතො පුරිසො = කාපුරිසො—කුපුරිසො

---

* ඉත්ථිලිඞ්ගවාචකත්තා මරම්ම
† කඩ් කුස මරම්ම
‡ කදීභාදෙසො කත්ථචි
§ බහුවචනුච්චාරණං, සීහල

“කාප්පත්ථෙසු ච” කිමත්ථමිදං, කු ඉච්චෙතස්ස කාදෙසො හොති අප්පත්ථෙසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං අනන්තරසුත්තම්හානුවත්තතෙ ච ග්ගහණං අනෙකත්ථනිපාතත්තා සමුච්චයං දීපෙති අප්පත්ථෙති අවත්වා බහුවචනුච්චාරණෙ පයොජනං සඞ්ගහවචනත්ථං

කාලවණ්ණන්ති ඊසං අප්පකං ලවණ්ණන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසං කත්වා අනන්තරසුත්තම්පිකිච්ච ඉමිනා කුස ද්දස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි ඤෙත රූපං. කාපුප්ඵන්ති ඊසං අප්පකං පුප්ඵං යස්සාති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා කම්මධාරයසමාසං වා ඉමිනා කුසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි ඤෙත රූපං. කාපුරිසොති කුච්ඡිතො පුරිසොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන කම්මධාරයසමාසං කත්වා අප්පත්ථාභාවෙපි බහුවචනස්සත්ථස්ස බහුත්තාදීපනතො කුච්ඡිතත්ථෙ කුසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තා දිම්හි ඤෙත රූපං. ඉතරං චග්ගහණඵලං.

338 ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො

සමාසන්තගතානං නාමානං අන්තො සරො ක්වචි අකාරො හොති

දෙවානං රාජා = දෙවරාජො—දෙවරාජා, දෙවානං සඛා = දෙවසඛො—දෙවසඛා

පඤ්ච අහානි = පඤ්චාහං, සත්තාහං, පඤ්ච ගාවො = පඤ්චගවං, ඡත්තඤ්ච උපාහණඤ්ච = ඡත්තුපාහණං සරදස්ස සමීපෙ වත්තතීති = උපසරදං, විසාලානි අක්ඛීනි යස්ස සො = විසාලක්ඛො, විමුඛං මුඛං යස්ස සො = විමුඛො

කාරග්ගහණං කිමත්ථං? අකාරොකාරා ච හොන්ති පච්චක්ඛා ධම්මා යස්ස සො = පච්චක්ඛධම්මො, සුරභිනො ගන්ධො යස්ස සො = සුරභිගන්ධි, සුන්දරො ගන්ධො = සුගන්ධි, දුග්ගන්ධි, කුච්ඡිතො ගන්ධො = කුගන්ධි, පූතිනො ගන්ධො = පූතිගන්ධි

නදීඅන්තා ච කත්තුඅන්තා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තෙ

බහු නදියො යස්මිං ජනපදෙ සො = බහුනදිකො—ජනපදො, බහවො කත්තාරො යස්ස සො = බහුකත්තුකො

“ක්වචි සමාසන්තගතානමකාරන්තො” කිමත්ථමිදං, සමාසන්ත ගතානං නාමානං අන්තො ක්වචි අකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විඤ්ඤෙය්‍යො ච

දෙවරාජොති දෙවානං රාජාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන තප්පුරිසසමාසං කත්වා දෙවරාජසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “බ්‍රහ්මත්තසඛ රාජාදිතො අමානං” ති වත්තමානෙ “සා චෙ” ති සිවචනස්ස අකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස රාජසද්දස්ස අකාරාදෙසං කත්වා “අතො නෙනා” ති වත්තමානෙ “සො” ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා පරලොපපකතිභාවාදිම්හි ඤෙත රූපං. තදිමිනා සමාසන්තගතස්ස අන්තස්සරස්ස විහිතත්තා* “සා චෙ” ති සිස්සා කාරාදෙසාභාවෙ පවිත්තිං න පස්සාම, යදි හි සියා, ඉමිස්සා විභත්තිං අකත්වාපි සියා අකාරන්තස්සපි ඉමිනා අකාර

* අකාරන්තස්සපි ඉමිනා සියා

කරණං තන්නිමිත්තවිධිනො අසමාවෙසත්ථං, "සත ච" ති ඉමිනා පන සිස්සාකාරාදෙසෙ කතෙ විධිනොභාවා* කුතො තන්නිමිත්තවිධිනො සමාවෙසො සියා තන්නිමිත්තා විභත්තාදෙසස්සාපි භවිතබ්බමෙවාති. න භවිතබ්බං, එවං හි සති පයොගාසිජ්ඣනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච. ඉතරං ඛවිග්ගහණඵලං අපරන්ති චෙ තංසදිසාතෙව.

පඤ්චාහන්ති පඤ්ච අහානි සමාහටානීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන දිගුසමාසං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො" ති වත්තමානෙ "දිගුස්සෙකත්ත" න්ති එකත්තං නපුංසකත්තඤ්ච කත්වා තතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "සො නත්ථි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පන ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං පච්චක්ඛධම්මාතත්‍යාදීනි විය අසමාකාරන්තෙන ඉකාරන්තෙන චෙති සඞ්කා සියාති තන්නිවත්තනත්ථඤ්ච

පඤ්චගවන්ති පඤ්ච ගාවො සමාහටාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන දිගුසමාසාදිං කත්වා පඤ්චගොසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස ගොසද්දස්ස අන්තෙ අකාරං කත්වා "ගාව සෙ, අවම්හි ච, තතො නමං පතිම්හාලුත්තෙ ච සමාසෙ" ති වත්තමානෙ "ඔ සරෙ ච" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සිස්ස අමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං තන්නිමිත්තා සමාසන්තගතස්ස අන්තස්සෙව භවිතබ්බං, අථ කථං අනෙන හොතීති "ඛවි සමාසන්තගතා නමකාරන්තස්සෙති වත්තබ්බෙ එවං වචනමුච්චාරණදස්සනත්ථං, අයම්පිහි අත්ථො එතස්ස සම්භවති, ඛවි සමාසන්තගතානං නාමානං අන්තො හුත්වා අකාරො හොතීති අථ වා, අන්තස්සෙව හොතු, "ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ 'තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති සස්සරං පන වකාරාගමං කත්වාපි රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ඊදිසත්ථං වචනං

ඡත්තුපාහණන්ති ඡත්තඤ්ච උපාහණා චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො, දිගුස්සෙකත්ත" න්ති වත්තමානෙ "තථා ද්වන්දෙ පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගඛුද්දජන්තුක විවිධවිරුද්ධවිසභාගත්ථාදීනඤ්ච" ති නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්චෙකත්තං කත්වා නපුංසකලිඞ්ගත්තා "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො' ති ආපච්චයස්සාභාවං කත්වා ඉමිනා සමාසන්තගතස්ස උපාහණසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිස්ස අමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාවදස්සනත්ථං.

උපසරදන්ති සරදස්ස සමීපෙ වත්තතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන අබ්‍යයීභාවසමාසං කත්වා "සො නපුංසකලිඞ්ගො" ති නපුංසකලිඞ්ගත්තං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සරදසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි අනන්තරං විය වුත්තං.

විසාලක්ඛොති විසාලා අක්ඛී යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා අක්ඛිසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා සිස්සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං විමුඛොති

---

* විධිනො භාජනාභාවා, මරම්ම

විමුඛං මුඛං යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන බහුබ්බීහිසමාසාදිම්හි කතෙ රූපං ඉදම්පි ලක්ඛණස්ස පජ්ජුත්තනාගතිකභාවතිදස්සනත්ථං

"ඛච් ස්වාසන්තගතාසම්මතෙනා'ති වත්තබ්බෙපි කාරග්ගහණකරණෙ පයොජනං දස්සෙන්තො කාරග්ගහණං කිමත්ථන්ති ආදිමාහ

තත්ථ ච පච්චක්ඛධම්මාති පච්චක්ඛා ධම්මා යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා ඉධ කාරග්ගහණෙන ධම්මසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං සුරභිගන්ධීති සුරභිනො ගන්ධො = සුරභිගන්ධොති වත්තබ්බෙ කාරග්ගහණෙන ගන්ධසද්දන්තස්ස ඉකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං තථා සුන්දරො ගන්ධො = සුගන්ධො, දුට්ඨු ගන්ධො = දුග්ගන්ධො, කුච්ඡිතො ගන්ධො = කුගන්ධො, පූතිනො ගන්ධො = පූතිගන්ධොති වත්තබ්බෙපි වුත්තනයෙන ඉකාරාදෙසං කත්වා සුගන්ධීති ආදීනි සාධෙතබ්බානි

පුන තස්සෙව ඵලං දස්සෙන්තො නදීඅන්තා ච කත්තුඅන්තා ච කප්පච්චයො හොතීත්‍යාදිමාහ තත්ථ ච බහුනදිකොති බහූ නදියො යස්මිං ජනපදෙත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා බහුනදීසද්දතො කප්පච්චයං කත්වා "ඉත්ථියං භාසිතපුම්ඉත්ථී පුමාව චෙ"ති පුම්ව කත්වා "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති වත්තමානෙ "නදාදිතො වා ඊ"ති ඊපච්චයාභාවං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච"ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච"ති අකාරස්ස ඉකාරාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං බහුකත්තුකොති බහවො කත්තාරො යස්සාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසං කත්වා බහූනං කත්තාති වා* බහුකත්තුසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

330 නදිම්හා ච

නදිම්හා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තෙ

බහූ නදියො යස්ස සොයං = බහුනදිකො, බහූ කන්තියො යස්ස සොයං = බහුකන්තිකො, බහූ නාරියො යස්ස සොයං = බහුනාරිකො

"නදිම්හා ච' කිමත්ථමිදං, නදිම්හා ච කප්පච්චයො හොති සමාසන්තොති ඤාපනත්ථං විපදමිදං සමාසන්තග්ගහණවිභාගතො වත්තනෙ ව්‍යභිචාරනිවත්තනත්ථං කාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්මිං අකඩ්ඪිතෙ කප්පච්චයොපි අකඩ්ඪිතොව හොති, තදනෙන්තාගධත්තා තස්ස

බහුකන්තිකොති බහූ කන්තියො යස්සාත්‍යත්ථෙ සමාසං කත්වා බහුකන්තීසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං බහුනදිකොති බහූ නදියො යස්සාති අත්ථෙ සමාසං කත්වා බහුනදීසද්දතො කප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

340 ජායාය තුදංජානි පතිම්හි

ජායා ඉච්චෙතාය තුදංජානි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පතිම්හි පරෙ

ජායාය පති = දම්පති, ජායාය පති = ජානිපති

"ජායාය තුදංජානි පතිම්හි" කිමත්ථමිදං ජායා ඉච්චෙතාය තුදං ජානි ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පතිම්හි පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං† සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* බහුවචනං [illegible]   † චිංදුම්දං [illegible]

දම්පති,* ජානිපති ඉච්චුදාහරණානි†, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

341 ධනුම්හා ච

ධනුම්හා ච අපච්චයො හොති සමාසන්තෙ

ගාණ්ඩීවො ධනු යස්ස සො = ගාණ්ඩීවධන්වා

"ධනුම්හා ච" කිමත්ථමිදං, ධනුම්හා ච ආපච්චයො‡ හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. චග්ගහණෙන පච්චක්ඛධම්මාති ආදීසුපි හොති

ගාණ්ඩීවධන්වාති ගාණ්ඩීවො ධනු යස්සාත්‍යත්ථෙ සමාසං කත්වා ගාණ්ඩීවධනුසද්දතො අප්පච්චයං කත්වා උකාරස්ස වකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්‍යාදිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිමයි ලුත්තෙ රූපං §

342 අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා

තස්මා අකාරන්තා අබ්‍යයීභාවසමාසා පරාසං විභත්තීනං ක්වචි අං හොති

අධිචිත්තං, යථාවුඩ්ඪං, උපකුම්භං, යාවජීවං, තිරොපබ්බතං, තිරොපාකාරං, තිරොකුඩ්ඩං, අන්තොපාසාදං

ක්වචීති කිමත්ථං? අධිචිත්තස්ස භික්ඛුනො

"අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා" කිමත්ථමිදං, තස්මා අකාරන්තා අබ්‍යයීභාවසමාසා පරාසං විභත්තීනං ක්වචි අමාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. මණ්ඩූකගතිනයවසෙන ක්වචිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

343 සරො රස්සො නපුංසකෙ

නපුංසකලිඞ්ගෙ වත්තමානස්ස අබ්‍යයීභාවසමාසස්ස ලිඞ්ගස්ස සරො රස්සො හොති

ඉත්ථීසු අධිකිච්ච කථා වත්තතීති = අධිත්ථි, කුමාරීසු අධිකිච්ච කථා වත්තතීති = අධිකුමාරි, උපවධු, උපමණිකං, උපගඞ්ගං

"සරො රස්සො නපුංසකෙ" කිමත්ථමිදං, නපුංසකෙ ලිඞ්ගෙ වත්තමානස්ස අබ්‍යයීභාවසමාසස්ස සරො රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අනන්තරසුත්තමිහානුවත්තතෙ. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

344 අඤ්ඤස්මා ලොපො ච

අඤ්ඤස්මා අබ්‍යයීභාවසමාසා අනකාරන්තා පරාසං විභත්තීනං ලොපො හොති

අධිත්ථි, අධිකුමාරි, උපවධු

ඉති නාමකප්පෙ සමාසකප්පො සත්තමො කණ්ඩො

"අඤ්ඤස්මා ලොපො ච" කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤස්මා අබ්‍යයීභාවසමාසා අනකාරන්තා පරාසං විභත්තීනං ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

සමෙතා මුඛමත්තදීපනියං සමාසකණ්ඩො සත්තමො පරිච්ඡෙදො

---

* තුදම්පතීති දිස්සති † ඉච්චාදීනි උදාහරණානීති කත්ථචි

‡ ආකාරපච්චයො, කත්ථචි

§ ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපසිද්ධි දිස්සති

346 වා ණපච්චෙ

ණපච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

වසිට්ඨස්ස අපච්චං (පුත්තො) වාසිට්ඨො—වසිට්ඨස්ස අපච්චං වා, වසිට්ඨස්ස අපච්චං (ධීතා) වාසිට්ඨී, වසිට්ඨස්ස අපච්චං (නපුංසකං) වාසිට්ඨං

එවං භාරද්වාජස්ස අපච්චං (පුත්තො) භාරද්වාජො—භාරද්වාජස්ස අපච්චං වා, භාරද්වාජී, භාරද්වාජං

ගොතමස්ස අපච්චං (පුත්තො) ගොතමො—ගොතමස්ස අපච්චං වා, ගොතමී, ගොතමං

වසුදෙවස්ස අපච්චං (පුත්තො) වාසුදෙවො—වසුදෙවස්ස අපච්චං වා, වාසුදෙවී, වාසුදෙවං.

එවං බාලදෙවො වෙස්සාමිත්තො, කොලපෙතො, චිත්තකො, පඬුවාසවො

“වා ණපච්චෙ” ති කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, අපච්චත්ථෙ විකප්පෙන ණපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං සුත්තං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා ‘වුත්තත්ථානමප්පයොගො’ති අපච්චසද්දප්පයොගං කත්වා “තෙසං විභත්තියො ලොපා ච” ති එත්ථ තෙසග්ගහණෙන විභත්තිලොපං කත්වා “තෙසං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ගෙ “අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී” ති වුත්තත්තා අකාරස්ස ආකාරවුද්ධිං කත්වා “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා, ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ” ති වත්තමානෙ “දීඝං” ති පරසරස්ස දීඝෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා තෙනාඛ්‍යං නෙත්වා භාවිතත්තා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමමිව කත්වා “ජිනවචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ” ති වත්තමානෙ* “තතො ච විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා “සියොඅංයොනාහිසනංස්මාහිසනංස්මිංසු” ති තස්සාපාතියම්පසඞ්ගෙ ‘වත්ති වණ්ණානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති’ ති කත්වා “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති පඨමං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ගෙ ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනං’ ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙනා” ති වත්තමානෙ “සො” ති සිස්ස ඔකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිංහි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. වාසිට්ඨී එත්ථ ඉත්ථිලිඞ්ගත්තා “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො; නදාදිතො වා ඊ” ති වත්තමානෙ “ණවණිකණෙය්‍යණන්තුහි” ඊපිතා ණපච්චයන්තතො

* අපිසිච්ච පිසල

ප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවම කත්වා සුත්තත්තයං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපකරණමෙව විසෙසො.

වාසිට්ඨන්ති එත්ථ නපුංසකලිඞ්ගත්තා සිවිභත්තිස්ස "යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති වත්තමානෙ "සිං" ති අමාදෙසකරණමෙව විසෙසො. භාරද්වාජොති භාරද්වාජස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තනවිධානස්මිං කතෙ රූපං. ගොතමොති ගොතමස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉමිනා ණප්පච්චයාදිං කත්වා ලක්ඛණස්ස සඤ්ඤානුගතිකත්තා වුද්ධියාපි වුද්ධිමහි කතෙ රූපං වාසුදෙවොති වසුදෙවස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං බාලදෙවොති බලදෙවස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං වෙස්සාමිත්තොති විස්සාමිත්තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

347 ණායනණානා වච්ඡාදිතො

තස්මා වච්ඡාදිතො ගොත්තගණතො ණායනණාන ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

වච්ඡස්ස අපච්චං (පුත්තො) වච්ඡායනො—වච්ඡානො—වච්ඡස්ස අපච්චං වා, වච්ඡස්ස අපච්චං (ඉත්ථී) වච්ඡායනී—වච්ඡානී, වච්ඡස්ස අපච්චං (නපුංසකං) වච්ඡායනං—වච්ඡානං.

එවං සාකටායනො—සාකටානො, කණ්හායනො—කණ්හානො, අග්ගිවෙස්සායනො—අග්ගිවෙස්සානො, කච්චායනො—කච්චානො, මොග්ගල්ලායනො—මොග්ගල්ලානො, මුඤ්ජායනො—මුඤ්ජානො, කුඤ්ජායනො—කුඤ්ජානො

"ණායනණානා වච්ඡාදිතො." කිමත්ථමිදං, වච්ඡාදිතො සද්දගණතො ණායනණානප්පච්චයා හොන්ති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාගහණඤ්ච අපච්චගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වච්ඡායනොති, වච්ඡස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තෙනමධිකිච්චිතො ණායනප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චසද්දම්පි යොනාදිං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුත්තත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. *වච්ඡානොති තස්මිංයෙව අත්ථෙ ණානප්පච්චයං කත්වා විභත්තිලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. සාකටායනොති සකටස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තවිධානස්මිං වුද්ධිම්හි ච කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. කණ්හායනොති කණ්හස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං. කණ්හානොති තස්මිංයෙවත්ථෙ ණානප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* ඉතරං අච්චයක ඝනතයනි, සිහල

348. ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහි

තෙහි ඡට්ඨ්‍යන්තෙහි කත්තිකාදීහි ණෙය්‍යප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

කත්තිකාය අපච්චං (පුත්තො) කත්තිකෙය්‍යො—කත්තිකාය අපච්චං වා.

එවං වෙණතෙය්‍යො, රොහිණෙය්‍යො, ගඞ්ගෙය්‍යො, කද්දමෙය්‍යො, නාදෙය්‍යො, ආලෙය්‍යො,* ආහෙය්‍යො, කාපෙය්‍යො, සොචෙය්‍යො, ගාවෙය්‍යො, බාලෙය්‍යො, මොලෙය්‍යො, කොලෙය්‍යො

"ණෙය්‍යො කත්තිකාදීහී" ති කිමත්ථමිදං, තෙහි කත්තිකාදීහි තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ ණෙය්‍යප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. වාග්ගහණඤ්චාපච්චග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කත්තිකෙය්‍යොති කත්තිකාය අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා, "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

349. අතො ණි වා

තස්මා අකාරන්තතො ණිප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

දක්ඛස්ස අපච්චං පුත්තො දක්ඛි—දක්ඛස්ස අපච්චං වා

එවං දොණි, වාසවි, සක්‍යපුත්ති, නාථපුත්ති, දාසපුත්ති, වාරුණි, කණ්හි, බාලදෙවි, පාවකි, ජෙනදත්ති, බුද්ධි, ධම්මි, සංඝි, කප්පි, අනුරුද්ධි

වාති විකප්පනතො තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ණිකප්පච්චයො හොති

සක්‍යපුත්තස්ස අපච්චං සක්‍යපුත්තිකො—සක්‍යපුත්තස්ස අපච්චං වා, නාථපුත්තස්ස අපච්චං නාථපුත්තිකො—නාථපුත්තස්ස අපච්චං වා එවං ජෙනදත්තිකො.

"අතො ණි වා." කිමත්ථමිදං, අකාරන්තතො ණිප්පච්චයො හොති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච අපච්චග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සතිපි වාග්ගහණෙ ඉධ වාග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති

දක්ඛීති දක්ඛසද්දතො දක්ඛස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණිප්පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං තතො "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං වාතවෙතුනාදීසු චෙ" ති නාමමිව කත්වා සෙසා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො

* ආලෙය්‍යො, සීහල

ලොපං ගසිපී"ති සීහී ලූනෙත රූපං ඉතරං වාගගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සක්‍යපුත්තිකො නාථපුත්තිකොති වාගගහණඵලානි, ණිකප්පච්චයකරණමෙව එත්ථ විසෙසො

350 ණවොපගවාදීහි

උපගු ඉච්චෙවමාදීහි ණවප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

උපගුස්ස අපච්චං (පුත්තා) ඔපගවො—උපගුස්ස අපච්චං වා

එවං මානවො, ගග්ගවො, පණ්ඩවො, භග්ගවො, ඔපකච්චායනවො, ඔපවින්දවො

"ණවොපගවාදීහි." කිමත්ථමිදං, උපගු* ඉච්චෙවමාදීහි තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ ණවප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං වාගගහණං අපච්චගගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච

ඔපගවොති උපගු සද්දතො උපගුස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණවප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච"ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සා පාතිසම්පසන්ධෙ "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී"ති වුත්තත්තා උකාරස්සොකාරවුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාගගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

351 ණෙර විධවාදිතො

තස්මා විධවාදිතො ණෙරප්පච්චයො හොති වා තස්සාපච්චමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

විධවාය අපච්චං පුත්තා වෙධවෙරො—විධවාය අපච්චං වා

එවං බන්ධකෙරො, සාමණෙරො, නාළිකෙරො

"ණෙර විධවාදිතො." කිමත්ථමිදං, විධවාදිතො සද්දගණතො ණෙරප්පච්චයො හොති තස්සාපච්චන්ති අත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං වාගගහණඤ්ච අපච්චගගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වෙධවෙරොති විධවාසද්දතො විධවායාපච්චන්ති අත්ථෙ "වා ණප්පච්චෙ"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙරප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච"ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සා පාතිසම්පසන්ධෙ "අයුවණ්ණානඤ්චායො වුද්ධී"ති වුත්තත්තා ඉකාරස්සෙකාරවුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාගගහණඵලං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* උපකු කස්චි

352 **යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො**

යෙන වා සංසට්ඨං යෙන වා තරති යෙන වා චරති යෙන වා වහති ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණිකප්පච්චයො හොති වා

තිලෙන සංසට්ඨං (භොජනං) තෙලිකං—තිලෙන සංසට්ඨං වා එවං ගොළිකං, ඝාතිකං

නාවාය තරතීති නාවිකො—නාවාය තරති වා එවං ඔළුම්පිකො

සකටෙන චරතීති සාකටිකො—සකටෙන චරති වා, එවං පාදිකො * දණ්ඩිකො, ධම්මිකො

සීසෙන වහතීති සීසිකො—සීසෙන වහති වා එවං අංසිකො, ඛන්ධිකො, අඞ්ගුලිකො

වාති විකප්පනෙන අඤ්ඤෙස්වත්ථෙසුපි ණිකප්පච්චයො හොති

රාජගහෙ වසතීති රාජගහිකො, රාජගහෙ ජාතො වා රාජගහිකො

එවං මාගධිකො, සාවත්ථිකො කාපිලවත්ථිකො, පාටලිපුත්තිකො, වෙසාලිකො

"යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ඉච්චෙතස්මිං, යෙන වා සංසට්ඨං යෙන වා තරති යෙන වා චරති යෙන වා වහති ත්‍යත්ථෙ ණිකප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං සන්ත පදච්ඡෙදං වා ග්ගහණානුවත්තනතො, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව වාග්ගහණමත්තනතරවිකප්පනත්ථං

තෙලිකන්ති තිලසද්දතො තිලෙන සංසට්ඨන්ති අසෙ "වා ණප්ප චෙච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණිකප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණඵලං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

නාවිකොති නාවාසද්දතො නාවාය තරතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණික ප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව වාග්ග හණස්සත්ථතනතරවිකප්පනතො තප්ඵලං දස්සෙතො වාති විකප්ප නෙනාති ආදිමාහ සෙසාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

353 **තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච**

තමධීතෙ තෙන කතාදිස්වත්ථෙසු ච තංසන්නිධානා තස්ස නියුත්තො තමස්ස සිප්පං තමස්ස භණ්ඩං තමස්ස ජීවිකං ඉච්චෙ තෙස්වත්ථෙසු ච ණිකප්පච්චයො හොති වා

විනයමධීතෙති වෙනයිකො—විනයමධීතෙ වා එවං සුත්තන්තිකො, ආභිධම්මිකො, වෙය්‍යාකරණිකො

---

* පාදිකො මිරවම

කායෙන කතං (කම්මං) කායිකං—කායෙන කතං කම්මං වා එවං වාචසිකං, මානසිකං

සරීරෙ සන්නිධානා වෙදනා සාරීරිකා—සරීරෙ සන්නිධානා වෙදනා වා එවං මානසිකා

ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො—ද්වාරෙ නියුත්තො වා එවං භණ්ඩාගාරිකො, නාගරිකො, නවකම්මිකො

වීණා අස්ස සිප්පන්ති වෙණිකො—වීණා අස්ස සිප්පං වා එවං පාණවිකො, මොදඞ්ගිකො, වංසිකො

ගන්ධො අස්ස භණ්ඩන්ති ගන්ධිකො—ගන්ධො අස්ස භණ්ඩං වා එවං තෙලිකො, ගොළිකො

උරබ්භං හන්ත්වා ජීවතීති ඔරබ්භිකො—උරබ්භං හන්ත්වා ජීවති වා එවං මාගවිකො, සොකරිකො, සාකුණිකො

ආදිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි ණිකපච්චයො හොති *

ජාලෙන හතො ජාලිකො—ජාලෙන හතො වා, සුත්තෙන බද්ධො සුත්තිකො—සුත්තෙන බද්ධො වා

චාපො අස්ස ආයුධොති චාපිකො—චාපො අස්ස ආයුධොති වා එවං තොමරිකො, මුග්ගරිකො, මොසලිකො

වාතො අස්ස ආබාධොති වාතිකො—වාතො අස්ස ආබාධො වා එවං සෙම්හිකො, පිත්තිකො

බුද්ධෙ පසන්නො බුද්ධිකො—බුද්ධෙ පසන්නො වා එවං ධම්මිකො, සඞ්ඝිකො

බුද්ධස්ස සන්තකං බුද්ධිකං—බුද්ධස්ස සන්තකං වා එවං ධම්මිකං, සඞ්ඝිකං

වත්ථෙන කීතං භණ්ඩං වත්ථිකං—වත්ථෙන කීතං භණ්ඩං වා එවං කුම්භිකං, ඵාලිකං කාහාපණිකං, සොවණ්ණිකං

කුම්භො අස්ස පරිමාණන්ති කුම්භිකො—කුම්භො අස්ස පරිමාණං වා, කුම්භස්ස රාසි කුම්භිකො—කුම්භස්ස රාසි වා, කුම්භං අරහතීති වා කුම්භිකො—කුම්භං අරහති වා

අක්ඛෙන දිබ්බතීති අක්ඛිකො—අක්ඛෙන දිබ්බති වා එවං සාලාකිකො, තින්දුකිකො, අම්බඵලිකො, කපිට්ඨඵලිකො, නාළිකෙරිකො, ඉච්චෙවමාදි

“තමිස්සෙත තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” කිමත්ථිදං, තමිස්සෙතෙති අත්ථෙ ච තෙන කතත්ථ ආදීඅත්ථෙ ච තංසන්නිධානා තත්ථ නියුත්තං තමස්ස සිප්පං තමස්ස භණ්ඩං තමස්ස ජීවිකත්ථෙසු ච ණිකපච්චයො හොති විකප්පෙනාති දස්සනත්ථං වචනාදිදං වාගගහණෙන ණිකපච්චය

* කොජේසබ්බා පිරිව

ණව වත්තන්තෙ, අඤ්ඤෙ ච විග්ගහා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව වග්ගහ ණමෙත්ථ සමුච්චෙවති

වෙනයිකොති විනයමධීතෙති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙනව.

වෙය්‍යාකරණිකොති ව්‍යාකරණමධීතෙතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණිකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ චෙ"ති ආදිසරස්ස වුද්ධියා සම්පත්තාය "මායූනමාගමො ඨානෙ"ති වුද්ධිං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං"ති වත්තමානෙ "ඉවණ්ණො යං නවා"ති ඉකාරස්ස යකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති යකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පුන "මායූනමාගමො ඨානෙ"ති එකාරවුද්ධිමාගමං කත්වා සෙසං නෙත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මාගවිකොති එත්ථ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ; මදා සරෙ"ති වත්තමානෙ "යවමදනතරලා චාගමා"ති වකාරාගමොව විසෙසො

ආදිග්ගහණෙන යථා සහබ්බධාසුධාබාධසෙට්ඨෙසු හොති, තථා තත්ථ විදිතාද්‍යට්ඨෙපි හොති; තෙන ච ලොකෙ විදිතොති* අත්ථෙ ලොකිකොති ආදීනි රූපානි† සිජ්ඣන්ති, එවං යස්මිං යස්මිං අත්ථෙ ණිකප්පච්චයම්හි කයිරමානෙ න‡ විරුජ්ඣති, තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ කත්තබ්බමෙව

354 ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච

ණප්පච්චයො හොති වා රාගම්හා තෙන රත්තමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච

කසාවෙන රත්තං වත්ථං කාසාවං—කසාවෙන රත්තං වා එවං කොසුම්භං, හාලිද්දං, පත්තඞ්ගං, මඤ්ජෙට්ඨං කුඞ්කුමං

සූකරස්ස ඉදං මංසං සොකරං—සූකරස්ස ඉදං මංසං වා, මහිසස්ස ඉදං මංසං මාහිසං—මහිසස්ස ඉදං මංසං වා

උදුම්බරස්ස අවිදූරෙ විමානං ඔදුම්බරං—උදුම්බරස්ස අවිදූරෙ විමානං වා

විදිසාය අවිදූරෙ නිවාසො වෙදිසො—විදිසාය අවිදූරෙ නිවාසො වා

මධුරාය ජාතො මාධුරො—මධුරාය ජාතො වා, මධුරාය ආගතො මාධුරො—මධුරාය ආගතො වා

කත්තිකාදීහි යුත්තො මාසො කත්තිකො—කත්තිකාදීහි යුත්තො වා එවං මාගසිරො, ඵුස්සො, මාඝො, ඵග්ගුණො, චිත්තො, වෙසාඛො

---

* විදිතාදි මරම්ම † ආදීනි අඤ්ඤෙසට්ඨරූපානි මරම්ම
‡ කයිරමානෙ මරම්ම

“න වුඩ්ඪි නීලපීතාදෙ පච්චයෙ සණිකාරකෙ,
එකාරෙ වුස්ස සද්දස්ස සිරෙති සිරසං වදෙ”

සිඛානං සමූහො සිඛො—සිඛානං සමූහො වා, ඝිඛානං සමූහො ඝිඛො—ඝිඛානං සමූහො වා එවං කාපොතො, මායූරො, කොකිලො

බුද්ධො අස්ස දෙවතාති බුද්ධො එවං භද්දො මාරො, මාහින්දො, වෙස්සවණො යාමො, සොමො, නාරායණො

සංවච්ඡරං අවෙච්ච අධිතෙති සංවච්ඡරො එවං මොහුත්තො, නිමිත්තං අවෙච්ච අධිතෙති නෙමිත්තො එවං අඞ්ගවිජ්ජො වෙය්‍යාකරණො, ඡන්දසො, චන්දො භාසො

වසාතීනං විසයො දෙසො වාසාතො එවං කූනෙතො, සාකුනෙතො, ආතිසාරො

උදුම්බරා අස්මිං පදෙසෙ සන්තීති ඔදුම්බරො

සගරෙහි නිබ්බත්තො සාගරො

සකලස්ස නිවාසො සාකලො, මධුරා අස්ස නිවාසො මාධුරො, මධුරාය ඉස්සරො වා මාධුරො ඉච්චෙවමාදයො යොජෙතබ්බා

“ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච” තිමත්ථම්දං, රාගත්ථමහා සද්දගණතො ණප්පච්චයො හොති තෙන රත්තං තස්සෙදන්ති අත්ථෙසු අඤ්ඤත්ථෙසු ච විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං අත්ථපදමිදං අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ව්‍යාභාණමෙණ ච රාගත්ථවාචකතො අඤ්ඤ*සද්දග්ගහණඤ්ච සම්පිණ්ඩති ඉධ පන කිඤ්චාපි තෙන රත්තන්ති අවුත්තං,† තථාපි ඉධ රාගාති වුත්තත්තා ච අඤ්ඤත්ථෙසු චාති සබ්බත්ථ සඞ්ගාහකවසෙන වුත්තත්තා ච තෙන රත්තන්ති අත්ථොවගන්තබ්බො

කාසාවන්ති කසාවසද්දතො කසාවෙන රත්තන්ති අත්ථෙ ‘‘සෙන වා සංසත්ථං තරති චරති වහති ණිකො’ ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප’ න්ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච ’ ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “යො නානි නපුංසකෙහි ; අතො නිච්ච” න්ති වත්තමානෙ “සිං” ති සිස්සඅම්ාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං සෙසාති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

355 ජාතාදීනමිමියා ච

ජාත ඉච්චෙවමාදීනමත්ථෙ ඉම ඉය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

---

* අඤ්ඤත්ථ පරම † අපිසෙසං සීහල

පච්ඡා ජාතො පච්ඡිමො. එවං අන්තිමො, මජ්ඣිමො, පුරිමො, උපරිමො, හෙට්ඨිමො, ගොප්ඵිමො.

බොධිසත්තස්ස ජාතියා ජාතො බොධිසත්තජාතියො. එවං අස්සජාතියො, හත්ථිජාතියො, මනුස්සජාතියො.

ආදිග්ගහණෙන නියුත්තත්ථාදීනොපි තදස්සත්ථීනොපි* ඉම ඉය ඉකපච්චයා හොන්ති.

අන්තෙ නියුත්තො අන්තිමො. එවං අන්තියො—අන්තිකො.

පුත්තො අස්ස අත්ථි—තස්මිං වා විජ්ජතීති පුත්තිමො. එවං පුත්තියො—පුත්තිකො, කප්පිමො—කප්පියො—කප්පිකො.

වසද්දග්ගහණෙන කියපච්චයො හොති නියුත්තාදෙ.

ජාතියා නියුත්තො ජාතිකියො, අන්ධෙ නියුත්තො අන්ධකියො, ජාතියා අන්ධො ජච්චන්ධො, ජච්චන්ධෙ නියුත්තො ජච්චන්ධකියො.

"ජාතාදීනමිමියා ච" කිමත්ථමිදං, ජාත ඉච්චෙවමාදීහි ඉම ඉය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං? අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ආදිග්ගහණඵලඤ්ච වත්තබ්බඵලඤ්ච සයමෙව වක්ඛති.

පච්ඡිමොති පච්ඡාසද්දතො පච්ඡා ජාතොති අත්ථෙ ඉමිනා ඉමපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

356. සමූහත්ථෙ කණ්ණා ච†

සමූහත්ථෙ කණ්ණ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති.

රාජපුත්තානං සමූහො රාජපුත්තකො—රාජපුත්තො වා
මනුස්සානං සමූහො මානුස්සකො—මානුස්සො වා
මයූරානං සමූහො මායූරකො—මායූරො වා
මහිසානං සමූහො මාහිසකො—මාහිසො වා

"සමූහත්ථෙ කණ්ණා ච." කිමත්ථමිදං, සමූහත්ථෙ කණ්ණ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. කිපදමිදං? අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

රාජපුත්තකොති රාජපුත්තානං සමූහොති අත්ථෙ ඉමිනා කණ්පච්චයං කත්වා "කානුබන්ධො ලොපො" ති ණකාරලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා'සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා රාජපුත්තකසද්දතො විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙන" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

357. ගාමජනබන්ධුසහායාදීහි තා

ගාමජනබන්ධුසහාය ඉච්චෙවමාදීහි තාපච්චයො හොති සමූහත්ථෙ.

* තදස්සත්ථීනොපි, චරණම   † සමූහත්ථෙ කණ්ණා චරණම

ගාමානං සමූහො ගාමතා, ජනානං සමූහො ජනතා, බන්ධූනං සමූහො බන්ධුතා, සහායානං සමූහො සහායතා, නාගරානං සමූහො නාගරතා

“ගාමජනබන්ධුසහායාදීහි තා” කිමත්ථමිදං, ගාමජනබන්ධුසහාය ඉච්චෙවමාදීහි සමූහත්ථෙ තාපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ඉදඤ්චිදං සමූහත්ථග්ගහණමිධානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගාමතාති ගාමසද්දතො ගාමානං සමූහොති අත්ථෙ අනන්තර සුත්තම්පිණ්ඩිච්චිමිනා තාපච්චයං කත්වා තද්ධිතත්තා “තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච” ති නාමම්හිව කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙන රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

358 **තදස්සට්ඨානමීයො ච** *

තදස්සට්ඨානමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ඊයපච්චයො හොති

මදනස්ස ඨානං මදනීයං, බන්ධනස්ස ඨානං බන්ධනීයං, මුච්ඡනස්ස ඨානං මුච්ඡනීයං. එවං රජනීයං, කමනීයං

දස්සනස්ස ඨානං දස්සනීයං, උපාදනස්ස ඨානං උපාදනීයං

චසද්දග්ගහණෙන ඉයඉලපච්චයා හොන්ති

රඤ්ඤො ඉදං ඨානං රාජියං. එවං රාජිලං

“තදස්සට්ඨානමීයො ච” කිමත්ථමිදං, තදස්සට්ඨානත්ථෙ ඊයපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. පවපදම්පිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණෙන හිතාද්‍යත්ථෙපි ඊයපච්චයො හොති, තෙන උපාදනානං හිතාති අත්ථෙ ඉධ චග්ගහණෙන ඊයපච්චයෙ කතෙ උපාදනීයාතාදීනි සිජ්ඣන්ති

මදනීයන්ති මදනසද්දතො මදනස්ස ඨානන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ඊයපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

359 **උපමත්ථායිතත්තං**

උපමත්ථෙ ආයිතත්තපච්චයො හොති

ධූමො විය දිස්සති අදුං ඨානං, තදිදං ධූමායිතත්තං. තිමිරං විය දිස්සති අදුං ඨානං, තදිදං තිමිරායිතත්තං

“උපමත්ථායිතත්තං” කිමත්ථමිදං, උපමත්ථෙ ආයිතත්තපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ඊදිසමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ධූමායිතත්තන්ති ධූමසද්දතො ධූමො විය දිස්සති අදුන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ආයිතත්තපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා ‘ සො නපුංසකෙහි, අතො ඩිං” ති වචනමිතෙ “සිං” ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

---

* තදස්සට්ඨානමීයො ච [illegible]

360. තන්නිස්සිතෙ ල්ලො.

තන්නිස්සිතෙ තදස්ස ඨානමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ච ල්ලපච්චයො හොති.

දුට්ඨුනිස්සිතං දුට්ඨුල්ලං, වෙදං නිස්සිතං වෙදල්ලං; දුට්ඨු ඨානං දුට්ඨුල්ලං, වෙදස්ස ඨානං වෙදල්ලං.

“තන්නිස්සිතෙ ල්ලො.” කිමත්ථමිදං, තන්නිස්සිතෙ ල්ලපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දුට්ඨුල්ලන්ති දුට්ඨුසද්දතො* දුට්ඨු නිස්සිතන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ල්ලපච්චයං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති ලකාරස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ නෙතබ්බං නීතෙ වුත්තනයෙන සුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

361. ආලු තබ්බහුලෙ

ආලුපච්චයො හොති තබ්බහුලත්ථෙ.

අභිජ්ඣා අස්ස පකති අභිජ්ඣාලු, අභිජ්ඣා අස්ස බහුලා වා අභිජ්ඣාලු

එවං සීතාලු, ධජාලු, දයාලු

“ආලු තබ්බහුලෙ.” කිමත්ථමිදං, තබ්බහුලත්ථෙ ආලුපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අභිජ්ඣාලූති අභිජ්ඣාසද්දතො අභිජ්ඣා අස්ස පකති: අභිජ්ඣා බහුලොති වා අත්ථෙ ඉමිනා ආලුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

362. ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු.

ණ්‍යත්තතා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භාවත්ථෙ

අලසස්ස භාවො ආලස්‍යං, අරොගස්ස භාවො ආරොග්‍යං; පංසුකූලිකස්ස භාවො පංසුකූලිකත්තං, අනොදරිකස්ස භාවො අනොදරිකත්තං; සංගණිකාරාමස්ස භාවො සංගණිකාරාමතා, නිද්දාරාමස්ස භාවො නිද්දාරාමතා

තුසද්දග්ගහණෙන ත්තනපච්චයො හොති

පුථුජ්ජනස්ස භාවො පුථුජ්ජනත්තනං, වෙදනස්ස භාවො වෙදනත්තනං.

“ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු.” කිමත්ථමිදං, ණ්‍යත්තතා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භාවත්ථෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

---

* දුට්ඨුසද්දතො [illegible]

ආලස්‍යන්ති අලසසද්දතො අලසස්ස භාවොති අත්ථෙ ඉමිනා ණ්‍ය පච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාපත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

363 ණ විසමාදීහි

ණපච්චයො හොති විසමාදීහි තස්ස භාවො ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

විසමස්ස භාවො වෙසමං, සුචිස්ස භාවො සොචෙය්‍යං.

"ණ විසමාදීහි" කිමත්ථමිදං, විසම ඉච්චෙවමාදීහි ණපච්චයො හොති භාවත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. භාවග්ගහණං සීහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව

වෙසමන්ති විසමසද්දතො විසමස්ස භාවොති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා වුද්ධිඤ්ච කත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

364 රමණීයාදිතො කණ්.

රමණීය ඉච්චෙවමාදිතො කණ්පච්චයො හොති තස්ස භාවො ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

රමණීයස්ස භාවො රාමණෙය්‍යකං, මනුඤ්ඤස්ස භාවො මානුඤ්ඤකං, අගතිගොමිස්ස භාවො අගතිගොමකං.

"රමණීයාදිතො කණ්" කිමත්ථමිදං, රමණීය ඉච්චෙවමාදිතො කණ්පච්චයො හොති භාවත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං, භාවග්ගහණං සීහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

රමණීයකන්ති රමණීයසද්දතො රමණීයස්ස භාවොති අත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කණ්පච්චයං කත්වා, වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

365. විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා

විසෙසෙ තර තම ඉස්සික ඉය ඉට්ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සබ්බෙ ඉමෙ පාපා, අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති පාපතරො. එවං පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො.

"විසෙසෙ තරතමිස්සිකියිට්ඨා" කිමත්ථමිදං, විසෙසත්ථෙ තර තම ඉස්සික ඉය ඉට්ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පාපතරොති සබ්බෙ ඉමෙ පාපා, අයමිමෙසං විසෙසෙන පාපොති අත්ථෙ ඉමිනා තරපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමත්තඤ්ච කත්වා, ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, පාපිස්සිකොති ආදිසු "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති සරලොපපකතිභාවොව විසෙසො.

366. තදස්සත්ථීති වී ච.

තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ වීපච්චයො හොති.

මෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති මෙධාවී. එවං මායාවී.

චසද්දග්ගහණෙන සොපච්චයො හොති.

සුමෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති සුමෙධසො.

"තදස්සත්ථීති වී ච." කිමත්ථමිදං, තදස්ස අත්ථිතාමත්තෙ වීපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

මෙධාවීති මෙධාසද්දතො මෙධා අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ ඉමිනා වීපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිං ච කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිසි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සුමෙධසොති චග්ගහණඵලං. තස්ස පන සුමෙධාසද්දතො සුමෙධා අස්ස අත්ථීති අත්ථෙ චග්ගහණෙන සොපච්චයං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති මජ්ඣෙ රස්සං කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

367. තපාදිතො සී

තපාදිතො සීපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

තපො අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති තපස්සී. එවං තෙජස්සී, යසස්සී, මනස්සී.

"තපාදිතො සී." කිමත්ථමිදං, තප ඉච්චෙවමාදිතො තදස්ස අත්ථිතාමත්තෙ සීපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තපස්සීති තපසද්දතො තපො අස්ස අත්ථි. තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා සීපච්චයං කත්වා "මනො ගණාදිතො ස්මිනානමිආ" ති වත්තමානෙ "සසරෙ වාගමො" ති එත්ථානුවත්තිතාදිග්ගහණෙන සකාරාගමං වා කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

368. දණ්ඩාදිතො ඉකඊ.

දණ්ඩාදිතො ඉක ඊ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

දණ්ඩො අස්ස අත්ථි; තස්මිං වා විජ්ජතීති දණ්ඩිකො-දණ්ඩී. එවං මාලිකො-මාලී.

"දණ්ඩාදිතො ඉකඊ." කිමත්ථමිදං, දණ්ඩාදිතො ඉකඊ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති තදස්ස අත්ථීති අත්ථෙ ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. දණ්ඩිකොති දණ්ඩසද්දතො දණ්ඩො අස්ස අත්ථි:

තස්මිං වා විජ්ජතීත්‍යෙතෙ "තදස්සත්ථීති ඊ චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඉකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරෙසං* "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපකරණමෙව විසෙසො. ඉතරන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

369 මධ්වාදිතො රො

මධු ඉච්චෙවමාදිතො රපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

මධු අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති මධුරො. එවං කුඤ්ජරො, මුග්ගරො, මුඛරො, සුසිරො, සුභරො, සුචිරො.

"මධ්වාදිතො රො" කිමත්ථමිදං, මධ්වාදිතො රපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං තදස්සත්ථීතිග්ගහණම්භානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

මධුරොති මධුසද්දතො මධු යස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති ඊ චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා රපච්චයං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

370. ගුණාදිතො වන්තු

ගුණ ඉච්චෙවමාදිතො වන්තුපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

ගුණො අස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති ගුණවා. එවං ගණවා, ධනවා, බලවා, පඤ්ඤවා.

"ගුණාදිතො වන්තු." කිමත්ථමිදං, ගුණ ඉච්චෙවමාදිතො වන්තුපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණම්භානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගුණවාති ගුණසද්දතො ගුණො යස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති ඊ චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා වන්තුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අවණ්ණස්ස චිච, සවිභත්තිස්ස සහ න්තුස්ස න්තො" ති වත්තමානෙ "ආ සිම්හි" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති වුත්තසදිසමෙව †

371. සත්‍යාදීහි මන්තු

සති ඉච්චෙවමාදීහි මන්තුපච්චයො හොති තදස්සත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ.

සති අස්ස අත්ථි: තස්මිං වා විජ්ජතීති සතිමා. එවං ජුතිමා, ධුතිමා, සුචිමා, ධිතිමා, මතිමා, ගතිමා, කිත්තිමා, මුත්තිමා, භානුමා

"සත්‍යාදීහි මන්තු" කිමත්ථමිදං, සත්‍යාදීහි මන්තුපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

* ඉතරෙසං-සිංහල

† ඉතරන්ති සුසද්දිස සෙසෙව-සිංහල

සතිමාති සතිසද්දතො සති යස්ස අත්ථි : තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා මන්තුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තන්තිං කත්වා සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආආදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානීති වුත්තසදිසතො

372 සද්ධාදිතො ණ

සද්ධා ඉච්චෙවමාදිතො ණපච්චයො හොති තදස්ස අත්ථි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ

සද්ධා අස්ස අත්ථි : තස්මිං වා විජ්ජතීති සද්ධො එවං පඤ්ඤො, අමච්ඡරො

"සද්ධාදිතො ණ." කිමත්ථමිදං, සද්ධාදිතො ණපච්චයො හොති තදස්සත්ථීති අත්ථෙ ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. තදස්සත්ථීතිග්ගහණමිහානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සද්ධොති සද්ධාසද්දතො සද්ධා යස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා "ණො ලොපො" ති ණලොපං කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති වුත්තත්තා වුද්ධිවිකප්පා සරලොප පකතිභාවඤ්ච කත්වා සෙසබ්බං නෙත්වා සද්ධපදාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

373 ආයුස්සුකාරස්මන්තුම්හි

ආයුස්ස උකාරස්ස අස් හොති මන්තුම්හි පච්චයෙ පරෙ

ආයු අස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති ආයස්මා

"ආයුස්සුකාරස්මන්තුම්හි" කිමත්ථමිදං, ආයුසද්දස්ස උකාරස්ස අසාදෙසො හොති මන්තුම්හීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ආයස්මාති ආයුසද්දතො ආයු යස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති අත්ථෙ "තදස්සත්ථීති වී ච" ති වත්තමානෙ "සත්‍යාදීහි මන්තු" ති මන්තුපච්චයං කත්වා ඉමිනා උකාරස්ස අසාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සුත්තන්තිං කත්වා "අවණ්ණා ච ගෙ, න්තුස්ස න්තො" ති වත්තමානෙ "ආ සිම්හි" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස ආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

374 තප්පකතිවචනෙ මයො

තප්පකතිවචනත්ථෙ මයපච්චයො හොති

සුවණ්ණෙන පකතං කම්මං සොවණ්ණමයං—සුවණ්ණමයං

එවං රූපියමයං, ජතුමයං, රජතමයං, අයොමයං, මත්තිකාමයං, ඉට්ඨකාමයං, කට්ඨමයං, ගොමයං

"තප්පකතිවචනෙ මයො" කිමත්ථමිදං, තප්පකතිවචනත්ථෙ මයපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සොවණ්ණමයන්ති සුවණ්ණසද්දතො සුවණ්ණෙන පකතන්ති අත්ථෙ ඉමිනා මයපච්චයං කත්වා වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

375 සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො

සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ මපච්චයො හොති

පඤ්චන්නං පූරණො පඤ්චමො එවං ඡට්ඨමො, සත්තමො, අට්ඨමො, නවමො, දසමො

"සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" කිමත්ථමිදං, සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ මපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පඤ්චමොති පඤ්චසද්දතො පඤ්චන්නං පූරණොති අත්ථෙ ඉමිනා මපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්තසදිසානෙව

376 ස ඡස්ස වා

ඡස්ස සකාරාදෙසො හොති වා සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ

ඡන්නං පූරණො සට්ඨො—ඡට්ඨො වා

"ස ඡස්ස වා" කිමත්ථමිදං, ඡසද්දස්ස සකාරාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සට්ඨොති ඡසද්දතො ඡන්නං පූරණොති අත්ථෙ 'සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති* වත්තමානෙ "චතුච්ඡෙහි ථඨා" ති ඨපච්චයං කත්වා ඉමිනා ඡස්ස සකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා' ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමාගෙත්වා සඨසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

377. එකාදිතො දසස්සී

එකාදිතො දසස්ස අන්තෙ ඊපච්චයො හොති වා සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ

එකාදසන්නං පූරණී එකාදසී, පඤ්චදසන්නං පූරණී පඤ්චදසී, චතුද්දසන්නං පූරණී චාතුද්දසී

පූරණෙති† කිමත්ථං? එකාදස, පඤ්චදස

"එකාදිතො දසස්සී" කිමත්ථමිදං, එකාදිතො දසස්ස අන්තෙ ඊපච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්ථෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

එකාදසීති එකො ච දස චාති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති ආදිකිච්චං‡ "නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො" ති ද්වන්දසමාසං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා "පකති චස්ස සරන්තස්ස" ති පකතිභාවඤ්ච කත්වා සමාසන්තා "ක්වචි සමාසන්තගතා නාමිකාලිඞ්ගතාදිසු ච" ති නාම

* සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො. එකාදිතො දසස්සීති වත්තමානෙති පිළ
† පූරණෙති පිළ ‡ චින්තාමණිය වරදම

මිච කත්වා තතො ච ජයී මජ්ඣවචනං කත්වා "එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ"ති වචනමානෙන "වෙකාදීනමාකාරො වා"ති එක සද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා එකාදසන්නං පූරණීති අත්ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො ; ස ජ්ඣස්ස වා"ති වචනමානෙන ඉමිනා දසසද්දතො ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවච කත්වා නෙතබ්බං ච නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිමහි ලුත්තෙ රූපං. පච්චදසීති එත්ථ "වෙකාදීනමා කාරො වා"ති අකාරාදෙසස්සාභාවොව විසෙසො චාතුද්දසීති එත්ථ දකාරස්ස "පරවෙකාවො ඨානෙ"ති වෙභාවො ච වුත්ත නයෙන අකාරාදෙසාභාවො ච විසෙසො

එකාදස පච්චදසෙති කිමුදාහරණන්ති. එත්ථ* පූරණිත්ථිභාවා ඉමිනා ඊපච්චයාභාවො ච "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ ; ඉත්ථිපුමනපු සකසඞ්ඛ්‍යං, යොසු විනනං වෙ වෙ"ති වචනමානෙන "පචාදීනමකාරො"ති සවිභත්තිස්ස දසසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසොව විසෙසො.

378 දසෙ සො නිච්චං ච.

දසසද්දෙ පරෙ නිච්චං ජස්ස සො හොති

සොළස

"දසෙ සො නිච්චං ච." තිමත්ථමිදං, දසසද්දෙ පරෙ ජසද්දස්ස නිච්චං සොආදෙසො හොතීති සුත්තත්ථො. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වග්ගහණං ජගහණඤ්ච සම්බන්ධනත්ථං

සොළසාති ජ ච දස චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන සමාසාදිං කත්වා ඉමිනා ජසද්දස්ස සොආදෙසං කත්වා "ළ දරානං"ති දකාරස්ස ළකාරාදෙසෙ කතෙ වුත්තනයෙන සවිභත්තිස්ස දසසද්දන්තස්ස අකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

379. අන්තෙ නිග්ගහීතං ච

තාසං සඞ්ඛ්‍යානමන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති

එකාදසිං, චාතුද්දසිං, පච්චදසිං

"අන්තෙ නිග්ගහීතං ච." තිපදමිදං, තාසං සඞ්ඛ්‍යාසද්දානං අන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොතීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අන්තග්ගහණමිච්ඡිතබ්බං, "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො"ති ඉතො සඞ්ඛ්‍යාගහණං ජිඅනුවත්තෙත වත්තති, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වග්ගහණං නිච්චග්ගහණනිවත්තනත්ථං, එතෙන චාතුද්දසී පච්චදසී ච හොති

චාතුද්දසිං පච්චදසින්ති උදාහරණං, තත්ථ ච "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො"ති වචනමානෙන ඉමිනා නිග්ගහීතාගමකරණඤ්ච "ඝාදීමිජ්ඣු ගතරතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා"ති උපාදානං රස්සකරණම් විසෙසො

* සං, සජ්ජ

380. ති ච.

තාසං සඞ්ඛ්‍යානමන්තෙ තිකාරාගමො හොති.

වීසති, තිංසති

“ති ච.” කිමත්ථමිදං, තාසං සඞ්ඛ්‍යානං අන්තෙ තිකාරාගමො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වුත්තනයෙන සඞ්ඛ්‍යාග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමන්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

වීසති තිංසතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච වීසතීති දස ච දස ච=දස දසාති වත්තබ්බෙ “සරූපානමෙකසෙසව්වසකිං” න්ති එකසෙසං කත්වා, තතො ච බහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං ද්විතිචත්තාරපඤ්චඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති” ති වීදසත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස වීආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ච තෙනෙව ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා “සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො; අන්තෙ නිග්ගහීතඤ්ච” ති වත්තමානෙ ඉමිනා සඞ්ඛ්‍යානන්ත තිකාරාගමං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච; ක්වචි ලොප” න්ති වත්තමානෙ “බ්‍යඤ්ජනෙ චෙ” ති වා : “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති වා තස්ස නිග්ගහීතස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

තිංසතීති දස ච දස ච දස ච=දසදසදසාති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන එකසෙසං කත්වා බහුවචනයොවිභත්තිඤ්ච කත්වා “ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං ද්විතිචත්තාරපඤ්චඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති” ති තිදසත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස තිආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ච තෙනෙව ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ඉමිනා සඞ්ඛ්‍යානන්ත තිකාරාගමං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති වත්තමානෙ “තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා චා” ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා” ති මජ්ඣෙ රස්සං කතෙ රූපං.

381. ළ දරානං.

දකාරරකාරානං සඞ්ඛ්‍යානං ළකාරාදෙසො හොති.

සොළස, චත්තාළීසං

“ළ දරානං.” කිමත්ථමිදං, දකාරරකාරානං ළකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

සොළස චත්තාළීසන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච සොළසාති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. චත්තාළීසන්ති දස ච දස ච දස ච දස ච=දසදසදසදසාති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන එකසෙසං කත්වා බහුවචනං,යොවිභත්තිං කත්වා “ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං ද්විතිචත්තාරපඤ්චඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතී

තුති" ති චතුදසන්නංවචනස්ස දසසද්දස්ස චත්තාරාදෙසං කත්වා යො වචනස්ස ච ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවච කත්වා ඉමිනා රකාරස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං ඊතෙ රූපං.

382. වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු.

වීසතිදස ඉච්චෙතෙසු ද්විස්ස බා හොති
බාවීසතින්ද්‍රියානි, බාරස මනුස්සා
තුසද්දග්ගහණෙන ද්විස්ස දුදිදෙ අදෙසා ච හොන්ති.
දුරත්තං, දිරත්තං, දිගුණං දෙපලිනි.

"වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු." කිමත්ථමිදං. වීසතිදස ඉච්චෙතෙසු ද්විසද්දස්ස බාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. තුග්ගහණඵලං පරමෙව වක්ඛති.

බාවීසති බාරසෙති උදාහරණානි, තත්ථ බාවීසතීති ද්වෙ ච වීසති ච=ද්විවීසතීති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ද්වෙ ච දස ච=ද්විදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා "ස ඡස්ස වා" ති වත්තමානෙ "එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ" ති දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. තුග්ගහණඵලානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

383. එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ.

එකාදිතො දසස්ස දකාරස්ස රකාරො හොති වා සඞ්ඛ්‍යානෙ
එකාරස—එකාදස, බාරස—ද්වාරස—ද්වාදස.
සඞ්ඛ්‍යානෙති කිමත්ථං? ද්වාදසායතනානි.

"එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ." විධිමිදං, එකාදිතො දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති සඞ්ඛ්‍යානෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. මණ්ඩූකගතිවසෙන වාග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. ඉධ පන කිඤ්චාපි දස රති අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපි දකාරස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිද්ධිතො පයොගසිද්ධියා සුත්තතා පදෙසතො ච.

එකාරසාති එකො ච දස චාති අත්ථෙ ද්වන්දසමාසෙ චතුසමාසං කත්වා එකනාමිකාදසාති අත්ථෙ දිගුතප්පුරිසසමාසං කත්වා වා විභත්තිලොපාදිං ච කත්වා "වෙතස්සෙතිකාරෙ වා" ති එකසද්දස්ස සකාකාරාදෙසං කත්වා එකාදසසද්දතො බහුවචනපයොවිභත්තිං කත්වා "අට්ඨස්ස ඩිඩං සවිභත්තිස්ස නෙ; ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං; යොසු වීසතං වෙ වා" ති වත්තමානෙ "පචාදිතව්කාරො" ති ස්සාපෙති සස දසසද්දතො අකාරාදෙසං කත්වා "ස ඡස්ස වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං.

බාරසාති ද්වෙ ච දස ච=ද්විදසාති වත්තබ්බෙ "වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු" ති ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා ඉමිනා දකාරස්ස රකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං.

384. අට්ඨාදිතො ච

අට්ඨ ඉච්චෙවමාදිතො දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති වා සඞ්ඛ්‍යානෙ.

අට්ඨාරස-අට්ඨාදස

අට්ඨාදිතොති කිමත්ථං? පඤ්චදස, සොළස

සඞ්ඛ්‍යානෙති කිමත්ථං? අට්ඨදසිකො

චසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? දසරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

"අට්ඨාදිතො ච" කිමත්ථමිදං, අට්ඨාදිතො ච දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසො හොති සඞ්ඛ්‍යානෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණසඞ්ඛ්‍යානග්ගහණානි වත්තන්තෙ, අඤ්ඤො ච වියොගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. චග්ගහණං දසරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

අනන්තරසුත්තෙනෙව සිද්ධෙ පුනාරම්භග්ගහණං 'සිද්ධෙ සත්‍යාරබ්භමානො අත්ථන්තරං විඤ්ඤාපෙති' ති කත්වා එතස්ස විඤ්ඤාපනත්ථං. තෙන ච පඤ්චදස සොළසාති එත්ථ සතිපි එකාදිතො දසස්මිං අනන්තරසුත්තෙන විධානං න හොති.

අට්ඨාරසාති අට්ඨ ච දස ච=අට්ඨාදසාති වත්තබ්බෙ "ස ඡස්ස වා; එකාදිතො දස ර සඞ්ඛ්‍යානෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දසසද්දස්ස දකාරස්ස රකාරාදෙසං කත්වා "වෙකට්ඨානමාකාරො වා" ති අට්ඨසද්දන්තස්සාකාරාදෙසං කත්වා අට්ඨාරසසද්දතො යොලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. තිස්සුදාහරණීති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

385. වෙකට්ඨානමාකාරො වා.

ද්වි එක අට්ඨ ඉච්චෙතෙසමන්තො ආකාරාදෙසො හොති වා සඞ්ඛ්‍යානෙ

ද්වාදස, එකාදස, අට්ඨාදස

සඞ්ඛ්‍යානෙති කිමත්ථං? ද්විදන්තො, එකදන්තො, එකාවජ්ජනො, අට්ඨසොම්භො

"වෙකට්ඨානමාකාරො වා." කිමත්ථමිදං, ද්විඑකඅට්ඨ ඉච්චෙතෙසමන්තො ආකාරො හොති සඞ්ඛ්‍යානෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං, විධිපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යානග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. සතිපි වාග්ගහණෙ පුනවාග්ගහණකරණං උපරි වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. උදාහරණානි පාකටානෙව. තිස්සුදාහරණීති සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

386. චතුච්ඡෙහි ථඨා.

චතු ඡ ඉච්චෙතෙහි ථ ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සඞ්ඛ්‍යාන පූරණත්ථෙ.

චතුන්නං පූරණො චතුත්ථො, ඡන්නං පූරණො ඡට්ඨො.

"චතුච්ඡෙහි ථඨා" කිමත්ථමිදං, චතු ඡ ඉච්චෙතෙහි ථ ඨ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙති ඤාපනත්ථං. විධිපදමිදං. ඉරවුත්තිතො සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච වියොගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

චතුත්‍ථොති චතුසද්දතො චතුන්නං පූරණොති අත්‍ථෙ "සඞ්ඛ්‍යා පූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ථපච්චයං කත්වා "පරවෙ භාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතිය පඨමා" ති චෙතාවෙත පඨමක්ඛරමානෙත්වා සුත්තත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ති වත්තමානෙ "සො" ති සිං සොකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඡට්ඨොති ඡසද්දතො ඡන්නං පූරණොති අත්‍ථෙ ඉමිනා ඨපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

387. ද්විතිහි තියො.

ද්වි ති ඉච්චෙතෙහි තියපච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්‍ථෙ.

ද්වින්නං පූරණෝ දුතියො, තිණ්ණං පූරණෝ තතියො.

"ද්විතිහි තියො." කිමත්‍ථමිදං, ද්වි ති ඉච්චෙතෙහි තියපච්චයො හොති සඞ්ඛ්‍යාපූරණත්‍ථෙති ඤාපනත්‍ථං. විපදමිදං. සඞ්ඛ්‍යාපූරණග්ගහණමනුවත්තතෙ, අත්‍ථො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙසදිසොව.

දුතියොති ද්විසද්දතො ද්වින්නං පූරණොති අත්‍ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තියපච්චයං කත්වා තමෙවාසිද්ධිත්ව "තියෙ දුතාපි ච" ති ද්විසද්දස්ස දුආදෙසං කත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. තතියොති තිසද්දතො තිණ්ණං පූරණොති අත්‍ථෙ "සඞ්ඛ්‍යාපූරණෙ මො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තියපච්චයං කත්වා "තියෙ දුතාපි ච" ති තිසද්දස්ස තාදෙසං කත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

388 තියෙ දුතාපි ච

ද්වි ති ඉච්චෙතෙසං දුත ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති තියපච්චයෙ පරෙ.

දුතියො, තතියො.

අපිග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි දුති* ආදෙසා හොන්ති.

දුරත්තං, තිරත්තං.

චසද්දග්ගහණෙන ද්වි ඉච්චෙතස්ස දිකාරො හොති

දිගුණං සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා.

"තියෙ දුතාපි ච" කිමත්‍ථමිදං, තියපච්චයෙ ද්විතිසද්දානං දුතාදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්‍ථං. චතුපදමිදං. ද්විතිග්ගහණමනුවත්තතෙ, අත්‍ථො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙසදිසොව. අපිග්ගහණඵලඤ්ච චග්ගහණඵලඤ්ච ඉධෙව ඉමිනාව උදාහරණෙන දීපිතමෙව. අපිග්ගහණචග්ගහණඵලාදි පුබ්බෙසදිසමෙව.

* දුද්විආදෙසා හොන්ති, දුරත්තං දිරත්තං ඉච්චපි

389 තෙසමඩ්ඪූපපදෙනඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා

තෙසං චතුත්ථදුතියතතියානං අඩ්ඪූපපදානං අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪඅඩ්ඪතියාදෙසා හොන්ති, අඩ්ඪූපපදෙන සහ නිපච්චයෙන

අඩ්ඪෙන චතුත්ථො අඩ්ඪුඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන දුතියො දිවඩ්ඪො— අඩ්ඪෙන දුතියො දියඩ්ඪො, අඩ්ඪෙන තතියො අඩ්ඪතියො

"තෙසමඩ්ඪූපපදෙනඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා" කිමත්ථමිදං*, තෙසං හෙට්ඨා වුත්තානං චතුත්ථදුතියතතියසඞ්ඛ්‍යානං අඩ්ඪසඞ්ඛ්‍යුපපදානං උපපදෙන සහ අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪඅඩ්ඪතිය ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උදාහරණන්ති වුත්තියං වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

390 සරූපානමෙකසෙස්වසකිං

සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානං එකසෙසො හොති අසකිං

පුරිසො ච පුරිසො ච = පුරිසා

සරූපානමිති කිමත්ථං? හත්ථී ච අස්සා ච රථා ච පත්තිකා ච = හත්ථිඅස්සරථපත්තිකා

අසකින්ති කිමත්ථං? පුරිසො

"සරූපානමෙකසෙස්වසකිං" කිමත්ථමිදං, සරූපානං පදබ්‍යඤ්ජනානං එකසෙසො හොති අසකින්ති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සමානං රූපං යෙසං තෙ = සරූපා, තෙසං සරූපානං, සමානසුතීනන්ති* වුත්තං හොති, එකොව සෙසො = එකසෙසො, එකොව තිට්ඨති, ඉතරෙ ලොපමාපජ්ජන්තීති අත්ථො එත්ථ හි සෙසොති [illegible] රූපං සරූපානන්ති වචනම්හි [illegible] කිමත්ථමසකිංගහණං කතං, න හි එකස්ස සරූපතා යුජ්ජති තං සච්චං, තප්පාකටීකරණත්ථං යථා ලොකෙ, තථා සත්ථෙපි, යථා, අවිසිඛරස්ස† මෙරුම්හි අසතිපි අනඤ්ඤම්හි කෙලාසස්ස අසතිපි සාසනෙපි [illegible] අසතිපි තංසභාවපාකටීකරණත්ථංමෙව මෙරුම්හිසිඛරෙ‡ කෙලාසඤ්ඤ ධම්මායතනන්ති ආදීනි සද්දපයොගානි දිස්සන්ති, එවමිධාපි [illegible] තප්පාකටීකරණත්ථං අසකිංගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං.

පුරිසාති පුරිසො ච පුරිසො ච=පුරිසපුරිසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා එකසෙසං කත්වා [illegible]§ [illegible] දීපෙන්තො "[illegible]" [illegible] 'තෙනො ච [illegible]' ති [illegible] කත්වා [illegible] 'වත්ති [illegible] සද්දපවත්ති' ති කත්වා "[illegible]" ති [illegible] කත්වා [illegible] 'වත්ති =

---

* [illegible] † [illegible] ‡ [illegible]
§ [illegible]

චෙ = පචන්ති' ති කත්වා 'බහුම්හි වත්තබ්බෙ බහුවචන' න්ති බහුවචනලොපිගතත්තං කත්වා "අතො නෙන ; සො වා" ති වත්තමානෙ "සබ්බයොනීනමාඑ" ති තස්සාකාරදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

සද්දසත්ථවිදූනං කෙචි පචති පචන්තීතාදීසුපි එකසෙසං වදන්ති.* කෙචි පන යථා නිබ්බාණඤ්ච නිබ්බාණඤ්ච නිබ්බාණානීති අත්ථභෙදාභාවා එකසෙසො න හොති, එවං කිරියාය අභින්නත්තා න හොති එත්ථ එකසෙසොති වණ්ණයන්ති, තෙසම්පන යෙ එකසෙසවාදිනො, තෙසමයමධිප්පායො, භින්නා කිරියා එකක්ඛණෙ විරුද්ධවත්ථූහිපඤ්ඤාලක්ඛණතො පචාදයො විය., යථාහි ; පචාදයො විරුද්ධවිසයභූතෙන† අතීතකාලෙන ච ආරද්ධාපරිසමත්තවිසයභූතෙන පච්චුප්පන්නකාලෙන ච අයති උප්පජ්ජිතබ්බවිසයභූතෙනානාගතකාලෙන ච යුජ්ජන්ති ච, එවං කිරියාපි දෙවදත්තො අපචි යඤ්ඤදත්තො පචති විසාඛො පචිස්සතීති කාලත්තයාභිසම්බන්ධා දිස්සන්ති.

අයම්පි තෙසමධිප්පායො‡, භින්නා කිරියා විසෙසාධිවුත්තිහෙතුපච්චුප්පත්තිනිමිත්තත්තා සීලාදිගුණෙහිව ව්‍යතිරෙකෙන නිබ්බාණම්පි ච, යථාහි, අභින්නස්ස නිබ්බාණස්ස විසෙසාධිවුත්තිහෙතුපච්චුප්පත්තිනිමිත්තතා න දිස්සති නිබ්බාණන්තරෙ නිබ්බාණනාමෙවාති, පභෙදවතො පන සීලාදිනො විසෙසාධිවුත්තිහෙතුපච්චුප්පත්තිනිමිත්තතා දිස්සති සීලන්තරෙ සීලනාමෙවාති ; එවං කිරියාය විසෙසාධිවුත්තිහෙතුපච්චුප්පත්තිනිමිත්තතා දිස්සති පචතින්තරෙ පචතිනාමෙවාති

අයම්පි තෙසමධිප්පායො, භින්නා කිරියා දිසාභෙදෙපි එකක්ඛණෙ එකෙනාවධාරිතත්තා දබ්බම්පි ව්‍යතිරෙකෙන, යථාහි ; එකොයෙව දෙවදත්තො එකක්ඛණෙ මධුරඤ්ච ධම්මඤ්ච භාසන්තඤ්ච න දිස්සති, කිරියා පනෙකච්චා එකක්ඛණෙ දිසාභෙදෙ නානාධිකරණාපි දිස්සතීති.

අයම්පි තෙසමධිප්පායො, යථාභිහිතනානත්තානං කිරියාය, භොතුමිච්ඡති භොතුං පචිතුමිච්ඡන්තකිරියාය භෙදසන්නිස්සිතස්ස යස්ස විධානස්ස සම්භවාභාවතොපි දිස්සනතො භෙදො සම්භව ලබ්භති ; තාදිසස්සුපලබ්භමානස්ස විධානස්සෙකසෙසෙනෙව ධාතුම්හි දිස්සති එසිතුමිච්ඡතීතාදීසු

අයම්පි තෙසමධිප්පායො, භින්නා කිරියා බුද්ධියා එකත්තං පාපිතා පවත්තීති, එත්ථ පචිංසු පුබ්බකාලාභිවුත්තිහෙතුපච්චුප්පත්තිනිමිත්තත්තා භුත්වා වජතීති එත්ථ වජනතො අඤ්ඤතරාති

අයම්පි තෙසමධිප්පායො, භින්නා කිරියා 'යො ඉධ දුස්සාමිකාපි මිත්තා දුබ්බී' ති එත්ථ කිරියාය ලක්ඛණස්ස ලක්ඛණතාවි§දිස්සන

---

* එකසෙසං යථා වදන්ති සජ්ථි
† විරුද්ධසයවිසභූතෙන සජ්ථි
‡ තෙසමධිප්පායො, සීහල
§ ලක්ඛණතාවි, මරම්ම

තො, 'ගොසු දුය්හමානාසු ගතො දුද්ධාසු ආගතො'ති එත්ථ දුහිතො* දුහම්වා ති යෙ පන කිරියාභෙදවාදිනො, තෙසමයමභිමතාකාරො, යෙසං කිරියාභෙදවාදීනං වුත්තං, තං තෙසං මතිමත්තමෙව, එකස්සපි නිස්සයනිස්සිතොපලක්ඛිතනිමිත්තභෙදෙන භෙදසම්භවතො යථාහි වීහියවාදිසද්දානං ජාතිවාචකත්තාභෙදෙ දිස්සන්ති ජාතියා ච දබ්බධම්මත්තා, සම්පන්නාතනවිනට්ඨත්තානං† පවත්තිතාය අසන්තිපි සම්පන්නො වීහි විනට්ඨො යවොති නිස්සයභෙදනභෙදෙ දිස්සන්ති එකස්සෙව ච දෙවදත්තස්ස ජාතිනිස්සිතකිරියාභෙදෙන කුම්භකාරකනළකාරකපෙසකාරකාදිභෙදෙ දිස්සන්ති එකස්සෙව චන්දස්සුදකපත්තාදෙසතලාදිඋපලක්ඛිතනිමිත්තභෙදෙන භෙදෙ දිස්සන්ති, එවමෙකිස්සායපි කිරියාය සාධනභෙදෙන භෙදනිස්සිතකාරියසිද්ධි හොති, තථාහි පරමාණුං පචති පරමාණුං පචන්තීති වෙත්ථ පරමාණුනො භෙදාභාවා තන්නිස්සිතකිරියාය පසිද්ධෙපි එකත්තෙන කත්තුභෙදෙන භෙදෙ දිස්සන්ති පාසං එනං භින්දති පාසාණෙ භින්දන්තීති එත්ථ පාසාණභෙදසම්භවතො තන්නිස්සිතකිරියාය පසිද්ධෙපි භෙදෙ කත්තුභෙදෙන භෙදෙ ච දිස්සන්ති අපි ච එකා කිරියා විවජ්ජාවචනනිමිත්තාභාවා ජාතිම්ව ව්‍යතිරෙකෙන දබ්බම්ව ච යථාහි දබ්බවචනස්ස ගාමො ගාමා රමණීයොති විවජ්ජාවචනං දිස්සන්ති න පන භෙදවතො ජාතියා එවං කිරියාය‡ විවජ්ජාවචනොපපදෙසො නත්ථි අපි ච එකා කිරියා කාරකන්තරසංහිතාය§ පනස්සා කෙවල ධාත්වත්ථගුතාය ච එකවචනනෙත්තකෙනොවාපදෙසසම්භවතො අඩ්ඪකො දෙවදත්තොනෙතන්නාදිසූති ඉධ පි කාරකභෙදෙන භෙදමපෙක්ඛිත්වා බහුවචනමධිප්පෙතං කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

391 ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනං ඊසමාසංඨිරිතීතුති

ගණනෙ දසස්ස ද්විකතිකචතුක්කපඤ්චකඡක්කසත්තකඅට්ඨකනවකානං සරූපානං කතෙකසෙසානං යථාසඞ්ඛ්‍යං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තඅසනව ඉච්චාදෙසා හොන්ති අසඞ්ඛ්‍යෙ‖ යොසු යොනං ච ඊසංආසංඨිරිතිඊතිඋති ඉච්චාදෙසා හොන්ති පච්ඡා පුන නිපච්චන්තෙ

වීසං තිංසං චත්තාළීසං, පඤ්ඤාසං, සට්ඨි, සත්තරි—සත්තති, අසීති නවුති

අසඞ්ඛ්‍යෙති කිමත්ථං? දස

ගණනෙති කිමත්ථං? දසදසකා පුරිසා ¶

'ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනීසමාසඨිරිතීතුතී' කිමත්ථමිදං, ගණනෙ ගම්‍යමානෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තඅට්ඨනවකානං

---

* ගහිතො මරම්ම
† සම්පන්නානට්ඨවිනට්ඨානං නැසි
‡ එට කිරියාය සීහල
§ කාරකන්තරසහිතා ය සීහල
‖ අසඞ්ඛ්‍යෙ අනෙකවාර මරම්ම
¶ දසදසකො පුරිසො සීහල

කතෙකසෙසානං යථාසඞ්ඛ්‍යං වීතිංචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යොසු, යොනඤ්ච ඊසංආසංඨිරිතීඊතිඋතී ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපකත්ථං. අධිපදමිදං. අනන්තර සුත්තම්හානුවත්තතෙ අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වීසන්ති දස ච දස ච = දසදසාති වත්තබ්බෙ "සරූපානමෙකසෙසස්වසකිං" ති එකසෙසං කත්වා ද්විදසත්ථවාචකතො දසසද්දතො යොවචනං කත්වා අනන්තරසුත්තම්ඛිච්චිමිනා දසසද්දස්ස වීආදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි යථාරූපමෙකසෙසං කත්වා දසසද්දස්ස යොවචනස්සිධ වුත්තාදෙසෙ කත්වා සාධෙතබ්බානි. චත්තාළීසන්ති එත්ථ "ළ දරානං" ති සුත්තෙන රකාරස්ස ළකාරාදෙසො ච : සට්ඨි එත්ථ "ස ඡස්ස වා" ති ඡසද්දස්ස සකාරාදෙසො ච විසෙසො

392 **චතූපපදස්ස ලොපො තුත්තරපදාදිචස්ස චුචොපි නවා.**

චතූපපදස්ස ගණනෙ පරියාපන්නස්ස තුකාරස්ස* ලොපො හොති, උත්තරපදාදිස්ස චකාරස්ස චුචොආදෙසා හොන්ති නවා

චතූහි අධිකා දස = චුද්දස—චොද්දස—චතුද්දස.

අපිග්ගහණෙන අනුපපදස්සාපි උත්තරපදාදිස්ස චස්ස ලොපො හොති නවා චස්ස චුචොපි හොන්ති

තාළීසං—චත්තාළීසං—චුත්තාළීසං—චොත්තාළීසං.

"චතූපපදස්ස ලොපො තුත්තරපදාදිචස්ස චුචොපි නවා" තිමිදං, උපපදස්ස චතුසද්දස්ස ගණනෙ පරියාපන්නස්ස තු ලොපො ච, උත්තරපදාදිචකාරස්ස චුචොආදෙසා හොන්ති නවාති ඤාපනත්ථං. සත්තපදමිදං. ගණනග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අපිග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති. චතුසද්දො ච සො උපපදො චාති = චතූපපදො, උත්තරං පදං උත්තරපදං, උත්තරපදස්ස ආදි = උත්තරපදාදි, උත්තරපදාදි ච සො චො චාති = උත්තරපදාදිචො, තස්ස උත්තරපදාදිචස්ස, චු ච චො ච = චුචො

චුද්දසාති එත්ථ චත්තාරි ච දස චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා වා : චතූහි අධිකා දසාති අත්ථෙ දිගුතප්පුරිසසමාසං කත්වා වා : අනන්තරසුත්තම්ඛිච්චිමිනා තුකාරස්ස ලොපං කත්වා චකාරස්ස චුකාරාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති දකාරස්ස ද්විභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. චොද්දසාති එත්ථ චොකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. තාළීසන්ති ආදීසු අපිග්ගහණඵලාති. තත්ථ ච තාළීසන්ති දස ච දස ච දස ච දස ච = දසදසදසදසාති වත්තබ්බෙ "සරූපානමෙකසෙසස්වසකිං" ති එකසෙසං කත්වා කතෙකසෙසතො දසසද්දතො යොවචනං කත්වා "ගණනෙ දසස්ස ද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තඅට්ඨනවකානං වීතිංචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා

* අවයවභූතස්ස තුකාරස්ස, මරම්ම

යොසු යොනම්සමාසංඨිරිතිතුති" ති දසසද්දස්ස චත්තාරදෙසං කත්වා යොවචනස්ස ඊසමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා "ල දරාන" න්ති රකාරස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා ඉධාපිගහණෙන චකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණෙලං ඉතරත්ථ චකාරස්ස චුචොආදෙසෙ කතෙ රූපානි

393 සදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

යෙ සද්දා අනිද්දිට්ඨලක්ඛණා අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනතො ඉත්ථිපුම නපුංසකලිඞ්ගතො නාමූපසග්ගනිපාතතො අබ්‍යයීභාවසමාස තද්ධිතාඛ්‍යාතතො ගණනසඞ්ඛ්‍යාකාලකාරකප්පයොගසඤ්ඤතො සන්ධිපකතිවුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතතො ච විභත්ති විභජනතො ච තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

"සදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" කිමත්ථමිදං, අක්ඛරාදිතො* යෙ අනිට්ඨගතා, තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං † අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

394 ද්වාදිතො කොනෙකත්ථෙ ච

ද්වි ඉච්චෙවමාදිතො කපච්චයො හොති අනෙකත්ථෙ ච, තෙ නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

සතස්ස ද්විකං = ද්විසතං, සතස්ස තිකං = තිසතං, සතස්ස චතුක්කං = චතුසතං, සතස්ස පඤ්චකං = පඤ්චසතං, සතස්ස ඡක්කං = ඡසතං, සතස්ස සත්තකං = සත්තසතං, සතස්ස අට්ඨකං = අට්ඨසතං, සතස්ස නවකං = නවසතං, සතස්ස දසකං = දසසතං— සහස්සං

"ද්වාදිතො කොනෙකත්ථෙ ච" කිමත්ථමිදං, ද්වාදිතො කපච්චයො හොති අනෙකත්ථෙති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණෙන නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති අත්ථං සමුච්චෙති

සතස්ස ද්විකං = ද්විසතන්ති ආදීසු ද්විකන්ති ද්විසද්දතො ඉමිනා කපච්චයෙ කතෙ රූපං. තිකාදීනිපි තංසදිසානෙව. තත්ථ ච සතස්ස ද්විකං = සතද්විකන්ති වත්තබ්බෙ නිපාතනා ද්විකසද්දෙ පුබ්බනිපාතො හොති, කකාරස්ස ච ලොපො හොති, තිසතන්ති ආදීසුපි එසෙව නයො

395 දසදසකං සතං දසකානං සතං සහස්සඤ්ච යොම්හි

ගණනෙ පරියාපන්නස්ස දසදසකස්ස සතං හොති සතදසකස්ස සහස්සං හොති යොම්හි

සතං, සහස්සං

ද්විකාදීනං තදුත්තරපදත්තාව නිපච්චනෙන යථාසඞ්ඛ්‍යං ‡

සතස්ස ද්විකං = (තදිදං හොති) ද්විසතං, සතස්ස තිකං = (තදිදං හොති) තිසතං

එවං චතුසතං, පඤ්චසතං, ඡසතං, සත්තසතං, අට්ඨසතං, නව සතං, දසසතං—සහස්සං

---

* අක්ඛරපාදයො මරම්ම † චතුප්පදමිදං නත්ථි
‡ යථා සමෙතං සීහල

"දසදසකං සතං දසකානං සතං සහස්සං ච යොජයෙ." ඉච්චත්ථමිදං, දසස්ස ගණනෙ පරියාපන්නස්ස දසදසකත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස සතං හොති: (දසකානං සතං) දසසතකත්ථවාචකස්ස දසසද්දස්ස සහස්සමාදෙසො හොති යොජයෙති විභත්තිමුත්ති ඤාපනත්ථං. සත්තපදමිදං. මණ්ඩූකගතිකවසෙන ගණනග්ගහණඤ්ච දසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං. දසදසකත්ථවාචකො දසසද්දො දසදසකන්ති ගහිතො, දසකානං සතත්ථවාචකො දසකානං සතන්ති ගහිතො.

සතන්ති දසසද්දස්ස දසකඛිතත්තා කත්වා කතෙසෙසස්ස පඨමායොවචනං කත්වා "ගණනෙ දසස්ස විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවකානං වීතිචත්තාරපඤ්ඤාඡසත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨිරිතීතුති"ති වචනමිමිනා සතාදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි"ති වචනමිමිනා "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච"ති වා: නිපාතනවසෙන වා: යොවචනස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. සහස්සන්ති දසසද්දස්ස සහකඛිතත්තා කත්වා කතෙසෙසස්ස යොවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා සහස්සමාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

වීසාදීනං තදුත්තරපදානන්ති සතතො නෙව සබ්බසද්දෙ ඨිදසෙසනි. දසස්ස වීකං තදිදං හොති වීසං, දසස්ස තිකං තදිදං හොති තිංසං; දසස්ස දසකං තදිදං හොති සතං, සතස්ස වීකං තදිදං හොති වීසතං; සතස්ස දසකං තදිදං හොති සහස්සන්ති නයො නෙතබ්බො.*

396 යාව තදුත්තරිං දසගුණිතඤ්ච

යාව තාසං සඞ්ඛ්‍යානං උත්තරිං දසගුණිතඤ්ච කාතබ්බං.

යථා; දසස්ස ගණිතස්ස දසගුණිතං කත්වා සතං හොති, සතස්ස දසගුණිතං කත්වා සහස්සං හොති, සහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා දසසහස්සං හොති, දසසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා සතසහස්සං හොති, සතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා දසසතසහස්සං හොති, දසසතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා කොටි හොති, කොටිසතසහස්සස්ස දසගුණිතං කත්වා පකොටි හොති † එවං සෙසානිපි කාතබ්බානි

චසද්දග්ගහණං විසෙසනත්ථං.

"යාව තදුත්තරිං දසගුණිතඤ්ච" ඉච්චිදං, යාව තාසං සඞ්ඛ්‍යානං උත්තරිං තාව දසගුණිතං කාතබ්බන්ති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අඤ්ඤො ච නියමො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං වුත්තියං වුත්තමෙව.

397. සකනාමෙහි

තාසං පන සඞ්ඛ්‍යානං අනිද්දිට්ඨනාමධෙය්‍යානං රූපානි, සකෙහි සකෙහි නාමෙහි නිපච්චන්තෙ

---

* යොජෙතබ්බා, මජ්ඣිම † කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි සඤ්ඤී

සතසහස්සානං සතං කොටි, කොටිසතසහස්සානං සතං පකොටි, පකොටිසතසහස්සානං සතං කොටිප්පකොටි, කොටිප්පකොටිසතසහස්සානං සතං නහුතං, නහුතසතසහස්සානං සතං නින්නහුතං, නින්නහුතසතසහස්සානං සතං අක්ඛොභිණී

තථා බින්දු, අබ්බුදං, නිරබ්බුදං, අහහං, අබබං, අටටං, සොගන්ධිකං, උප්පලං, කුමුදං, පුණ්ඩරීකං, පදුමං, කථානං, මහාකථානං, අසඞ්ඛෙය්‍යං

“සඞ්ඛ්‍යානාමෙහි” කිමත්ථමිදං, යාසං පන සඞ්ඛ්‍යානං අනිද්දිට්ඨනාමධෙය්‍යානං රූපානි, තානි සකෙහි සකෙහි නාමෙහි නිපච්චන්තෙති ඤාපනත්ථං යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං වුත්තියං වුත්තමෙව

398 තෙසං ණො ලොපං

තෙසං පච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙ.

ගොතමස්ස අපච්චං පුත්තො ගොතමො එවං වාසිට්ඨො, වෙනතෙය්‍යො, ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං

“තෙසං ණො ලොපං” කිමත්ථමිදං, තෙසං තද්ධිතපච්චයානං ණානුබන්ධානං ණකාරෙ ලොපමාපජ්ජතෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

399 විභාගෙ ධා ච

විභාගත්ථෙ ච ධාපච්චයො හොති

එකෙන විභාගෙන එකධා එවං ද්විධා, තිධා, චතුධා, පඤ්චධා, ඡධා සහස්සධා

චෙති කිමත්ථං? සොපච්චයො ච හොති

සුත්තසො, ව්‍යඤ්ජනසො පදසො

“විභාගෙ ධා ච” කිමත්ථමිදං, විභාගත්ථෙ ධාපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

400 සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා

සබ්බනාමෙහි පකාරවචනත්ථෙ* ථාපච්චයො හොති

සො පකාරො තථා, තං පකාරං තථා, තෙන පකාරෙන තථා, තස්ස පකාරස්ස තථා, තස්මා පකාරා තථා, තස්ස පකාරස්ස තථා, තස්මිං පකාරෙ තථා එවං යථා, සබ්බථා, අඤ්ඤථා, ඉතරථා

තුසද්දග්ගහණං කිමත්ථං? ථත්තාපච්චයො ච හොති

සො විය පකාරො තථත්තා එවං යථත්තා, අඤ්ඤථත්තා, ඉතරථත්තා, සබ්බථත්තා

---

* පකාරවචනෙත් තු සිසල

"සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා" ති සුත්තමිදං, සබ්බනාමෙහි පකාරවචනතො ථාපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අඤ්ඤො ච විභාගො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙව. තුග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

උදාහරණානි පුබ්බෙ දස්සිතානෙව. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං වුත්තියා වුත්තමෙව.

401 කිමිමෙහි ථං

කිංඉම ඉච්චෙතෙහි ථංපච්චයො හොති පකාරවචනෙ

කො පකාරො කථං, කං පකාරං කථං, කෙන පකාරෙන කථං, කස්ස පකාරස්ස කථං, කස්මා පකාරා කථං, කස්ස පකාරස්ස කථං, කස්මිං පකාරෙ කථං, අයං පකාරො ඉත්ථං, ඉමං පකාරං ඉත්ථං, ඉමිනා පකාරෙන ඉත්ථං, ඉමස්ස පකාරස්ස ඉත්ථං, ඉමස්මා පකාරා ඉත්ථං, ඉමස්ස පකාරස්ස ඉත්ථං, ඉමස්මිං පකාරෙ ඉත්ථං.

'කිමිමෙහි ථං' ති සුත්තමිදං, කිංඉම ඉච්චෙතෙහි පකාරවචනෙ ථංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. පකාරවචනග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. අඤ්ඤො ච විභාගො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙව.

කථන්ති කිංසද්දතො කො පකාරොති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තෙන කිම්හිනා ථංපච්චයං කත්වා 'කිස්ස ක වෙ ච' ති එත්ථ විභාගෙන කිංසද්දස්ස කාදෙසං කත්වා කථංසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති වචනමානෙන "සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති විභත්තිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ඉත්ථන්ති පුබ්බෙ වුත්තනයෙව ඉත්ථන්ති ඉමසද්දතො අයංපකාරොති අත්ථෙ ඉමිනා ථංපච්චයං කත්වා "සබ්බස්සිමස්සෙ වා" ති වත්තමානෙ 'ඉමස්සිත්ථංදානිහතොධෙසු ච' ති ඉමසද්දස්සිකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වචනමානෙන "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති විභාගවසෙන ද්විත්තං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි වුත්ත සදිසානෙව.

402 වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච

ආදිසරස්ස වා අසංයොගන්තස්ස ආදිබ්‍යඤ්ජනස්ස වා සරස්ස වුද්ධි හොති සණකාරෙ පච්චයෙ පරෙ

අභිධම්මමධීතෙති ආභිධම්මිකො, විනතාය අපච්චං වෙනතෙය්‍යො, වාසිට්ඨො, ආලස්‍යං, ආරොග්‍යං.

අසංයොගන්තස්සාති කිමත්ථං? භග්ගවො, මන්තාණෙය්‍යො, කුන්තාණෙය්‍යො.

"වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති සුත්තමිදං, ආදිසරස්ස වා ආදිබ්‍යඤ්ජනස්ස වා අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි හොති ණකාරානුබන්ධෙසු පච්චයෙසූති ඤාපනත්ථං. ඡප්පදමිදං. සංයොගො අන්තො යස්ස සො = සංයොගන්තො, න සංයොගන්තො = අසං-

යොගෙනන්තා, තස්ස අසංයොගන්තස්ස වග්ගහණමවධාරණත්ථං, වාග්ගහණං සබ්‍යඤ්ජනං* සම්පිණ්ඩෙති, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණන්ති හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

403 මා යූනමාගමො ඨානෙ.

ඉ උ ඉච්චෙතෙසං ආදිභූතානං මා වුද්ධි හොති, තෙසු ච එ ඔ වුද්ධාගමො හොති ඨානෙ

ව්‍යාකරණමධීතෙති වෙය්‍යාකරණො, න්‍යායමධීතෙති නෙය්‍යායිකො, ව්‍යාවච්චස්ස අපච්චං වෙය්‍යාවච්චො, ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො

“ මා යූනමාගමො ඨානෙ ” කිමත්ථිදං, ඉ උ ඉච්චෙතෙසං ආදිභූතානං මා වුද්ධි හොති, පුන වුද්ධාගමො හොති ඨානෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අනන්තරසුත්තාභිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉ ච උ ච යූ, තෙසං යූනං

වෙය්‍යාකරණොති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. නෙය්‍යායිකොති න්‍යායමධීතෙති අත්ථෙ “ යෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො ” ති වත්තමානෙ “ තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච ” ති ණිකප්පච්චයං කත්වා “ තෙසං ණො ලොපං ” ති ණලොපං කත්වා “ වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච ” ති ඉකාරස්ස වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ තමෙවාධිකිච්චිමිනා පටිසෙධං කත්වා පුන එකාරවුද්ධාගමං කත්වා “ ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච ” ති වත්තමානෙ “ තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච ” ති ඉකාරස්ස යකාරං† කත්වා “ පරද්වෙභාවො ඨානෙ ” ති යකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව, “ වා ණප්පච්චෙ ’ ති ණප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො. දොවාරිකොති එත්ථ සරලොපාභාවො ච නියුත්තත්ථෙ ණිකප්පච්චයො ච විසෙසො

404 අත්තඤ්ච

ඉ උ ඉච්චෙතෙසං අත්තඤ්ච හොති: රිකාරාගමො ච ඨානෙ.

ඉසිස්ස භාවො ආරිස්සං, ඉණස්ස භාවො ආණ්‍යං, උසභස්ස භාවො ආසභං, උජුනො භාවො අජ්ජවං ඉච්චෙවමාදි.‡

යූනමිති කිමත්ථං? අපායෙසු ජාතො ආපායිකො.

ඨානෙති කිමත්ථං? වෙමතිකො, ඔපනයිකො, ඔපමායිකො, ඔපායිකො

“ අත්තඤ්ච.” කිමත්ථිදං, ඉ උ ඉච්චෙතෙසං අත්තඤ්ච හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අනන්තරසුත්තාභිහානුවත්තතෙ, වග්ගහණෙන රිකාරාගමො ච හොති. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

* සබ්‍යඤ්ජනානං, මරම්ම † ඉකාරස්ස ලොපං, මරම්ම
‡ ඉච්චෙවමාදයො යොජෙතබ්බා, මරම්ම

අරිස්සනති ඉසිසද්දතො ඉසිස්ස භාවොති අත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා අනන්තරසුත්තාවයෙන වුත්තවිධානෙන සම්පත්තෙ අනන්තරසුත්ත මජ්ඣිච්ඡිමිනා ඉකාරස්සාත්තං කත්වා රිකාරාගමඤ්ච කත්වා සරලොප පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. අණ්‍යන්ති ඉණිස්ස භාවොති අත්ථෙ ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ර්කාරාගමාභාවොව විසෙසො. ආසභන්ති උසභස්ස භාවොති අත්ථෙ ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. අජ්ජවන්ති උජුනො භාවොති අත්ථෙ "ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු" ති එත්ථ තුග්ගහණෙන ණ්‍යපච්චයං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා ජකාරස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ආපායිකොති කිබ්බිසකාරණං, තස්ස පන අපායසද්දතො අපායෙ ජාතොති අත්ථෙ "ගෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො" ති වත්තමානෙ "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන ණිකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා පුනම්භාවා වුත්තවිධානම්පි කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වා සංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙචිකිච්ඡිකොති විචිකිච්ඡසද්දතො විචිකිච්ඡා නියුත්තොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන "තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපගයිකොති උපගුඛ්ඛස්ස හි ගයො. හි පාපුණෙන්ති විනතචක්ඛුන්තරස්ස ලච්ඡාතුසද්දස්ස ' සඤ්ඤාසමිතු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඝොසානු වා" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "ඒ අයෙ" ති ඒකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා උපගයෙ නියුත්තොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපමායිකොති උපගුඛ්ඛස්ස මා පමාණෙනිමිස්ස ලච්ඡාතුසද්දස්ස උපචයති අනෙන එතායාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා "සරලොපාමාදෙසපච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පකති භාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා උපමසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො" ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා උපමාය නියුත්තොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔපායිකොති උපගුඛ්ඛස්ස අය (උපපනනෙ) ගතිම්හි ඉතිම්හි ලච්ඡාතුසද්දස්ස උපගච්ඡති එතෙනාති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන අපච්චයාදිං කත්වා උපායෙ නියුත්තොති අත්ථෙ වුත්ත නයෙන ණිකපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

405 භාවාදිමජ්ඣුත්තාසනං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච

භවම් ආදිමජ්ඣිමුත්තර ඉච්චෙතෙසං දීඝරස්සා හොන්ති පච්ච යෙසු ච අපච්චයෙසු ච

ආදිදීඝො නාම :— පාකාරො, නීවාරො, පාසාදො, පාකටො, පාතිමොක්ඛො, පාටිකඞ්ඛො ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ දීඝො නාම — අඞ්ගමාගධිකො, ඔරමුහමාගවිකො ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරදීඝො නාම :— ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා, අඤ්ජනාගිරි, කොටරවනං, අඞ්ගුලියා ඉච්චෙවමාදි.

ආදිරස්සො නාම — පගෙව, ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ රස්සො නාම — සුමෙධසො, සුවණ්ණධරෙහි ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරරස්සො නාම — භොවාදි නාම සො හොති, යථා භාවි ගුණෙන සො ඉච්චෙවමාදි

යථා අඤ්ඤෙපි ජිනවචනානුපරොධෙන යොජෙතබ්බා

චසද්දග්ගහණෙන අපච්චයෙසු චාති අත්ථං සමුච්චෙති.

"බ්‍යාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ඉච්චත්ථිදං, බ්‍යාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා හොන්ති පච්චයෙසු ච අපච්චයෙසු චාති සුත්තත්ථං පචපදමිදං අග්ගො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං අපච්චයෙසු චාති අත්ථං සමුච්චෙති.

එත්ථ ච ආදීති පදනමාදි, මජ්ඣුත්තරානමපි එසෙව

පාකාරොති ආදීනි උදාහරණානි, එත්ථ ච පාකාරොති පපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නගරස්ස සමන්තතො කරීයති පරික්ඛිපනකං වා කරොතීති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ පකාරොති* වත්තබ්බෙ ඉමිනා ආදිදීඝෙ කතෙ රූපං

නීවාරොති නිපුබ්බස්ස වර වාරණෙතිමස්ස රූපං., පාටිපදිකො වා. පාසාදොති පපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූතිමස්ස රූපං. පාකටොති පපුබ්බස්ස කට පසාවකරණෙසු කට ඡෙදනෙ කට මද්දනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

පාතිමොක්ඛොති පතිපුබ්බස්ස මුච මොක්ඛනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පතිමුච්චති එතෙන . පතිමුච්චති එත්ථ: පතිමොචෙතීති වා අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "ඛවි ධාතුවිගතතිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාතුන්තස්ස කකාදෙසං කත්වා "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ධාත්වාදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "ඛවි පටි පතිස්සා" ති පතිසද්දස්ස පටි ආදෙසං කත්වා නාමමිව කත්වා තතො සුප්පත්තාදිං කත්වා පටි

* කතෙ රූපං, පකාරොති, කත්ථචි.

මොරෙක්ඛාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ආදිදීඝෙ කතෙ රූපං. පාටිකඞ්ඛාති පතිපුබ්බස්ස කංඛ කඞ්ඛායමිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

අඞ්ගමාගධිකොති අඞ්ගා ච මගධා චාති අත්ථෙ “නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො” ති වත්තමානෙ “නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො” ති ද්වන්දසමාසං කත්වා අඞ්ගමගධෙසු ඉස්සරොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන “තමධීතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච” ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන ණිකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ දීඝෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඔරබ්භමාගවිකොති උරබ්භා ච මිගා චාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ද්වන්දසමාසං කත්වා උරබ්භමිගෙ හනත්වා ජීවතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණිකපච්චයං කත්වා ණලොපාදිං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා, වකාරාගමං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ දීඝෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං.

ඛන්තීති ඛමු සහනෙතිමිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඛමිතබ්බන්ති අත්ථෙ “ඉත්ථියමතියවො වා” ති තිපච්චයං කත්වා “ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න” ති ධාත්වන්තස්ස නකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ ඉමිනා උත්තරදීඝෙ කතෙ රූපං.

තිතික්ඛාති තිජ *නිසානබන්ධනෙතිමිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා” ති ඛපච්චයං කත්වා “ඛඡසාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො” ති ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති වචනතො “කො ඛෙ ච” ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසං ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අජනාති අජනෙති වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. සොවීරවත්තනී සොවීරවත්තනි† වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. අඞ්ගුලීනාති අඞ්ගුලිනෙති වත්තබ්බෙ ඉමිනා උත්තරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි ච නෙතබ්බා වුත්තනයෙනෙව.

සුවණ්ණධරෙහීති සුවණ්ණධරෙහීති වත්තබ්බෙ ඉමිනා මජ්ඣෙ රස්සෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි ච නෙතබ්බා වුත්තනයානෙව. එත්ථ ච කත්ථචි ඉමිනාව දීඝකරණං, කත්ථචි ලක්ඛණන්තරෙන පයුජ්ජනානි කථාවදස්සනත්ථං වුත්තානි.

406 තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච.

තෙසු ආදිමජ්ඣුත්තරෙසු ජිනවචනානුපරොධෙන කත්ථචි වුද්ධි හොති, කත්ථචි ලොපො හොති, කත්ථචි ආගමො හොති, කත්ථචි

---

* නිසානබන්ධනෙ ච   † සොවීරවත්තනී. ච

විකාරො හොති, කච්චි විපරීතො හොති, කච්චි ආදෙසො හොති

ආදිවුඩ්ඪි තාව :— ආභිධම්මිකො, වෙනතෙය්‍යො ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ වුඩ්ඪි තාව — සුඛසෙය්‍යො, සුඛකාරිදානං, සුඛකාරිසීලං ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවුඩ්ඪි තාව :— කාලිඞ්ගො, මාගධො, පච්චක්ඛධම්මා ඉච්චෙවමාදි

ආදිලොපො තාව :— තාළීසං ඉච්චෙවමාදි

මජ්ඣෙ ලොපො තාව — කත්තුකාමො, ගන්තුකාමො, ධනියො කුම්භකාරපුත්තො, වෙදල්ලං ඉච්චෙවමාදි

උත්තරලොපො තාව — භික්ඛු භික්ඛුනි ඉච්චෙවමාදි.

ආදිආගමො තාව :— වුත්තො භගවතා, වුත්තායමො ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ ආගමො තාව — සසීලවා, සපඤ්ඤවා, ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරාගමො තාව :— වෙදල්ලමිච්චෙවමාදි

ආදිවිකාරො තාව :— ආරිසං, ආසභං, ආණිං අජ්ජවං ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ විකාරො තාව — වගරිසං, පගරිසං* ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවිකාරො තාව — ඝානි, භානි, සුවාණි ඉච්චෙවමාදි.

ආදිවිපරීතො තාව :— උග්ගතෙ සූරියෙ, උග්ගච්ඡති ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ විපරීතො තාව :— සමුග්ගච්ඡති, සමුග්ගතෙ සූරියෙ ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරවිපරීතො තාව :— දිගුදිගුනං ඉච්චෙවමාදි

ආදිආදෙසො තාව — සූතං ඉච්චෙවමාදි.

මජ්ඣෙ ආදෙසො තාව :— තයොයොගො ඉච්චෙවමාදි.

උත්තරආදෙසො තාව — සබ්බසෙය්‍යො, සබ්බසෙට්ඨො ඉච්චෙවමාදි.

එවං, යථාජිනවචනානුපරොධෙන සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං.

"තෙසු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" කිමත්ථමිදං, තෙසු ආදිමජ්ඣුත්තරෙසු සබ්බ වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා හොන්ති ති ඤාපනත්ථං කිපනිදං. පච්චයානන්තරංව ආදිමජ්ඣුත්තරග්ගහණං කතත්තා, අයො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො. එත්ථ ච ආදෙසො නාම පඨමාසිද්ධො, විකාරො නාම දුතියා සිද්ධො, විපරීතො නාම† ඔකාරස්ස පොරාණිකපාඨො.

* වතරීසං, පතරීසංයති, සංචි † විපරීතොයාති, සීහල

ආභිධම්මිකොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආභිධම්මිකො වෙත නෙයෙකති හෙට්ඨා වුත්තාතෙව.

සුඛසෙය්‍යන්ති සුඛසද්දූපපදස්ස සී සයෙතිමස්ස ලද්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා මජ්ඣෙ වුද්ධිං කත්වා "පරවෙභාවො ඨානෙ" ති යකාරස්ස ද්විභාවං කත්වා තෙතබ්බං තෙත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුඛකාරීති හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කාලිඞ්ගොති කලිඞ්ගෙසු ඉස්සරොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා කලිඞ්ගසද්දතො ස්‍යාපත්තිං කත්වා ඉමිනා සිවිභත්තිස්ස උත්තරවුද්ධිං කත්වා සරලොපපසඞ්ගාවා දිම්හි කතෙ රූපං. මාගධොති වුත්තසදිසමෙව. තාලිසත්ති හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

කත්තුකාමොති කත්තුං කාමොති විග්ගහෙ ඉමිනා මජ්ඣෙ ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව.

භික්ඛු භික්ඛුනීති භික්ඛුභික්ඛුනීසද්දෙහි පිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උත්තරලොපෙ කතෙ රූපානි. තෙසං තෙසං ධාතුපත්ති හෙට්ඨා වුත්තායෙව.

වුත්තොතාති වච වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස ලද්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා "සාදිසන්තො තස්ස ට්ඨො ච ; භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති වත්තමානෙ "වච වාවු" ති ධාතන්තස්ස වකාරස්ස උකාරං කත්වා ධාතන්තස්ස ච ලොපං කත්වා තපච්චයස්ස ච ද්විභාවං කත්වා ඉමිනා ආදාගමං කත්වා සෙතබ්බං, තෙත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. ඉධාපි කානිචි ඉමිනා සිජ්ඣන්ති, කානිචි ලක්ඛණස්ස පච්චුත්තන කිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තානි.

407. අලුවණ්ණානං වාරො වුද්ධි

අ ඉති අකාරො, ඉඊති ඉවණ්ණො, උඌති උවණ්ණො, තෙසං අකාරිවණ්ණුවණ්ණානං ආරද්ධ වුද්ධියො හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං.

ආභිධම්මිකො, වෙනතෙය්‍යො, ඔළුම්පිකො

අ ඉ උ ඉති අවුද්ධි අභිධම්මිකො, විනතෙය්‍යො, උළුම්පිකො

පුන වුද්ධිගහණං කිමත්ථං? උත්තරපදවුද්ධිභාවත්ථං.

අධිකමඞ්ගලඩ්ඩ ආගතො අධිකමාගධිකො

තිගාවො ච ජනපදො ච = තිගාවිජනපදො, තිගාවිජනපදෙසු ජාතො තෙගාවිජානපදො ; සූරි ච ජනපදො ච = සූරිජනපදො, සූරිජනපදෙසු ජාතො සොරිජානපදො

සත්ත අහානි = සත්තාහං, සත්තාහෙ නියුත්තො සත්තාහිකො

චතස්සො විජ්ජා = චතුවිජ්ජං, චතුවිජ්ජෙ නියුත්තො චාතුවිජ්ජිකො ඉච්චෙවමාදි.

වුද්ධි ඉච්චනෙන කත්ථෙසා? “වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච.”

ඉති නාමකප්පෙ තද්ධිතකප්පො අට්ඨමො කණ්ඩො

“අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි.” කිමත්ථමිදං, අකාරිවණ්ණුවණ්ණානං ආයො වුද්ධියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව, චග්ගහණං ආයො වුද්ධියො සමුච්චෙති.

අනන්තරසුත්තෙන සතිපි වුද්ධිග්ගහණෙ ඉධ වුද්ධිග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

ආභිධම්මිකොති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කානිචි හෙට්ඨා වුත්තානි, කානිචි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානීති

සමෙතා දුබ්බිකපදීපනිකං තද්ධිතකප්පො අට්ඨමො පරිච්ඡෙදො

ආඛ්‍යාතසාගරමථජ්ජතනීතරඞ්ගං
ධාතුජ්ජලං විකරණාගමකාලමීනං,
ලොපානුබන්ධරයමත්ථවිභාගතීරං
ධීරා තරන්ති කවිනො පුථුබුද්ධිනාවා

විචිත්තසඞ්ඛාරපරික්ඛතං ඉමං
ආඛ්‍යාතසද්දං විපුලං අසෙසතො,
පණම්‍ය සම්බුද්ධමනන්තගොචරං
සුගොචරං යං වදතො සුණාථ මෙ

“අධිකාරෙ මඞ්ගලෙ චෙව නිප්ඵන්නෙ අවධාරණෙ,
අනන්තරෙ වපාදානෙ අථසද්දො පවත්තති”

408 අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි

අථ සබ්බාසං විභත්තීනං යානි යානි පුබ්බකානි ඡ පදානි, තානි තානි පරස්සපදසඤ්ඤානි හොන්ති.

තං යථා, ති අන්ති සි ථ මි ම

පරස්සපදමිච්චනෙන ක්වත්ථො? “කත්තරි පරස්සපදං”

“අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි” කිමත්ථමිදමුච්චතෙ, ඉතො පරං වුච්චමානානං විභත්තිගණ්ණනං යානි යානි පුබ්බානි ඡ පදානි, තානි තානි පරස්සපදසඤ්ඤානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං. එව මිදං සුත්තං ඉතො පරං විභත්තීනං පුබ්බානි ඡ පරස්සපදසඤ්ඤානි හොන්තීති අත්ථො. අථ ඉච්චයං නිපාතො මරියාදත්ථො, එත්ථ ඉතො පභුති ආඛ්‍යාතං පවත්තති. වුත්තාපෙක්ඛා වා වුච්චමානාපෙක්ඛා වා. යදි පන වුත්තාපෙක්ඛා සියා, නාමිකස්ස වුත්තානන්තරන්ති අත්ථො. අථ වුච්චමානාපෙක්ඛා සියා, උපරි වුච්චමානානන්ති අත්ථො. පනති මෙත්ථ වරියානං, තස්ස තස්ස අධිකාරත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං අථග්ගහණං කරණං. පරස්ස අත්ථානි පදානි = පරස්සපදානි, අලුත්තසමාසො. තානි පනෙතානි වත්තමානා ච, පඤ්චමී ච, සත්තමී ච, පරොක්ඛා ච, හීයත්තනී ච, අජ්ජතනී ච, භවිස්සන්ති ච, කාලාතිපත්ති චාති අට්ඨචත්තාලීසං හොන්ති. එකූනවීසුපරිමෙසු කිඤ්චාපි අත්ථි ලොපො අත්ථං වදති, තථාපි ඉතරේසං වත්තමානාදීනං තාසං පදානං සම්බන්ධං කිරියායොගාති දස්සනං. අයං පන පොරාණිකානං පාඨො ඉදානි පන සුත්තං “කත්තරි පරස්සපදං” ති ආදිසු ඉමෙසං ගහණත්ථං

409 පරාණත්තනොපදානි

සබ්බාසං විභත්තීනං යානි යානි පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්ති

තං යථා; තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ ඒ ම්හෙ

අත්තනොපදමිච්චනෙන ක්වත්ථො? “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි”

“පරත්තාත්තනොපදානි” ඉච්චෙවමාදිමුච්චතෙ, යානි යානි විභත්තීනං පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං ඉදං විභත්තිග්ගහණඤ්ච ඡග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, තෙන යානි යානි විභත්තීනං පරානි ඡ පදානි, තානි තානි අත්තනොපදසඤ්ඤානි හොන්තීත්‍යත්ථො අත්තනො අත්ථානි පදානි = අත්තනොපදානි, අලුත්තසමාසොයං, තානි පනෙත්ථ වුත්තනයෙන අට්ඨචත්තාලීසාව හොන්ති එත්ථ ච කිඤ්චාපි පඨම මජ්ඣිමපුරිසා පරස්සපදා, තථාපි තබ්බොහාරස්ස ඉතරෙසු නිරුළ්හත්තා ච ඉමස්ස පනිමෙසං පොරාණිකවොහාරත්තා ච සංකර දොසාපගමකරණත්ථායපිමෙසමාරොපිතොති දට්ඨබ්බං. ඉදමපන “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි”ති ආදිසුමෙසං ගහණත්ථං.

410 ද්වෙද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා

තාසං සබ්බාසං විභත්තීනං පරස්සපදානමත්තනොපදානඤ්ච ද්වෙ ද්වෙ පදානි පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසසඤ්ඤානි හොන්ති

තං යථා,

ති අන්ති ඉති පඨමපුරිසා

සි ථ ඉති මජ්ඣිමපුරිසා

මි ම ඉති උත්තමපුරිසා

අත්තනොපදෙසුපි —

තෙ අන්තෙ ඉති පඨමපුරිසා

සෙ ව්හෙ ඉති මජ්ඣිමපුරිසා

එ ම්හෙ ඉති උත්තමපුරිසා එවං සබ්බත්ථ

පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිස ඉච්චනෙන කවත්ථො? “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො, තුම්හෙ මජ්ඣිමො, අම්හෙ උත්තමො”

“ද්වෙද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා” ඉච්චෙවමාදිමුච්චතෙ, තාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ද්වෙද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ඉදං අත්ථො ච විභාගො ච පුබ්බෙ වුත්තොව තත්ථ ච පඨමපුරිසා නාම වත්තබ්බා, තථා මජ්ඣිමපුරිසා, තථා චොත්තමපුරිසා ඉච්චෙවමාදයො පඨමපුරිසාදයො වොහාරා පොරාණිකාව ඉදමපන සුත්තං “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො, තුම්හෙ මජ්ඣිමො, අම්හෙ උත්තමො”ති ආදීසු ඉමෙසං ගහණත්ථං. ඉමස්ස පන සුත්තස්ස: දෙවදත්තො පචති, දෙවදත්තා පචන්ති. ත්වං පචසි, තුම්හෙ පචථ, අහං පචාමි, මයං පචාම, දෙවදත්තො පචතෙ, දෙවදත්තා පචන්තෙ, ත්වං පචසෙ, තුම්හෙ පචව්හෙ, අහං පචෙ, මයං පචාමහෙති ආදීනි විසයානි

411. සබ්බෙසමෙකාභිධානෙ පරො පුරිසො

සබ්බෙසං තිණ්ණං පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසානං එකාභිධානෙ පරො පුරිසො ගහෙතබ්බො

සො ච පඨති, තෙ ච පඨන්ති, ත්වං ච පඨසි, තුම්හෙ පඨථ; සො ච පචති, තෙ ච පචන්ති, ත්වං ච පචසි, තුම්හෙ පචථ. එවං සෙසාසු විභත්තීසු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො.

"සබ්බස්සෙකාභිධානෙ පරො පුරිසො." ති එත්ථිදමුච්චතෙ, සබ්බසං පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසානං තුල්‍යාභිධානෙ පරො පුරිසො යොජෙතබ්බොති ඤාපනත්ථං. චතුස්සද්දිදං. අථවා ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව, ඉමස්ස පන: සො ච පඨති, තෙ ච පඨන්තීත්‍යාදයො විසයා.

තුම්හෙ පඨථ ඉච්චාදිකි උදාහරණානි, තත්ථ ච තුම්හෙ පඨථාති තුම්හසද්දපදස්ස පඨ ධාතුයා චාචාසඞ්ඛ්‍යාමිස්ස ලබ්භාතුපසාඤ්ඤදිස්ස අනෙකත්ථවචනසම්බන්ධෙන වුත්තත්තා එතන්මානපරස්ස පදස්ස සඤ්ඤා, තථා සො ච පඨති ත්වං ච පඨසීති වුත්තත්තා පඨම මජ්ඣිමපුරිසසම්බන්ධෙ ඉමිනා මජ්ඣිමපුරිසබහුවචනං තථා "තුම්හාදිතො අ" ඉති අපච්චයං කත්වා ගෙහතබ්බ හිංත රූපං. තුම්හෙ පචථ ඉච්චාදී පන ධාතුමත්තභෙදෙනෙව විසෙසො. වුත්තියා පඨම මජ්ඣිමානං සම්බන්ධෙ මජ්ඣිමො පයොජියො* ඉතරෙසු පන එව-මෙව යොජෙතබ්බො.

සො ච පඨති අහං ච පඨාමි මයං පඨාම, ත්වං ච පඨසි අහං ච පඨාමි මයං පඨාම, සො ච පඨති ත්වඤ්ච පඨසි අහඤ්ච පඨාමි මයං පඨාම, සො ච පඨති තෙ ච පඨන්ති ත්වං ච පඨසි තුම්හෙ ච පඨථ අහං ච පඨාමි මයං පඨාම ඉති ඉමිනා නයෙන සෙසාසු විභත්තීසු පච්චුප්පන්නාදිකාලත්තයපච්චත්තපුථගහිකමෙකාලෙකාලිකත්ථිස බොධාතාපු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො. වුත්තඤ්ච වුත්තියං 'එවං සෙසාසු විභත්තීසු පරො පුරිසො යොජෙතබ්බො' ති.

412. කාලෙ ච ලුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො.

කාලෙ ච ලුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො පුරිසො හොති.

සො ගච්ඡති, තෙ ගච්ඡන්ති

අප්පයුජ්ජමානෙපි: ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? තෙන ගම්‍යතෙ සො ගච්ඡ තෙ දන්තෙන.

"කාලෙ ච ලුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති එත්ථිද මුච්චතෙ තුල්‍යාධිකරණසම්බන්ධෙ නාමපදස්ස කාලෙ ච යුජ්ජ මානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි පඨමපුරිසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුස්සද්දිදං. අථවා ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. ඉධ පන ස්වාපි කාලාදිසු තුල්‍යාධිකරණෙපි වුත්තං, තථාපි තුම්හෙ මජ්ඣිමෙ, අම්හෙ උත්තමෙ" ති වුත්තත්තාව තුම්හාම්හානි ඨපෙ ත්වා නාමපදානි සාමඤ්ඤතො කාලාදිනා සද්ධිං යොජෙතබ්බානි.

* විපල්ලාසෙන වා යොජෙතබ්බො ඩීත

සො ගච්ඡතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච සො ගච්ඡතීති තස ඡ්පපදස්ස ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ලුත්තානුබන්ධස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන තිප්පච්චයං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. තෙ ගච්ඡන්තීති එත්‍ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො. ඉමානි ච වෙ නාමප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි පන වෙ අසතිපි නාමප්පයොගෙ තට්ඨානියවසෙන වුත්තානි

එත්‍ථ හඤ්ඤසෙ ත්වන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන හන හිංසාගතීසූති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉධාධිප්පෙතනාමප්පයොගාභාවා පඨමපුරිසමකත්වා තතො තෙසප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ තආදීනං වුත්තනයෙන වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා තෙසම්පි නියමප්පසඞ්ගෙ 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්තී' ති කත්වා "පරාන්‍යත්තනො පදානී" ති විභත්තීනං පරානං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී" ති අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපි නියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො 'ති වත්තමානෙ "තුම්හෙ මජ්ඣිමො" ති මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා තස්සාපි නියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන එකවචනසෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති ධාතුම්හා යප්පච්චයං කත්වා තථෙවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා තස්සාපි නියමප්පසඞ්ගෙ ධාත්වන්තස්ස ඤකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

513 තුම්හෙ මජ්ඣිමො

තුම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ මජ්ඣිමො පුරිසො හොති

ත්වං යාසි, තුම්හෙ යාථ

අප්පයුජ්ජමානෙපි යාසි, යාථ.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? තයා පච්චතෙ ඔදනො

"තුම්හෙ මජ්ඣිමො" ති ද්විපදමිදං, තුල්‍යාධිකරණභූතෙ තුම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි මජ්ඣිමො පුරිසො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. පයුජ්ජමානග්ගහණඤ්ච අපිසද්දග්ගහණඤ්ච තුල්‍යාධිකරණග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විභඞ්ගෙන ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ත්වං යාසීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච ත්වං යාසීති තුම්හසද්දූපපදස්ස යා පාපුණනෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උපපදස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා ත්වාදෙසෙ කතෙ තතො ධාතුම්හා තෙසම්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තආදීනං වත්තමාන

සඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානපච්චයෙ කතෙ තෙසම්පා නියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චවිහිතා මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා වුත්තනයෙන එකවචනෙ කතෙ රූපං. තුම්හෙ යාථාති එත්ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො. ඉමානි ච තුම්හසද්දප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි ච තදභාවවසෙන වුත්තානි.

තයා පච්චතෙති කිමුදාහරණං, තස්ස පන පච පාකෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉධාසිතෙපනතුම්හසද්දප්පයොගාභාවා ඉමිනා මජ්ඣිමපුරිසමකත්වා, අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තෙආදීනං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසෙස වචනං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා තස්ස වුත්තනයෙන "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාතන්තස්සා"ති ධාතන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා වුත්තනයෙන ච භාවෙ කතෙ රූපං.

414. අම්හෙ උත්තමො.

අම්හෙ පයුජ්ජමානෙපි අප්පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ උත්තමො පුරිසො හොති.

අහං යජාමි, මයං යජාම.

අප්පයුජ්ජමානෙපි : යජාමි, යජාම.

තුල්‍යාධිකරණෙති කිමත්ථං? මයා ඉජ්ජතෙ බුද්ධො.

"අම්හෙ උත්තමො" තිමස්සිදං, තුල්‍යාධිකරණසඞ්ඛාතෙ අම්හසද්දම්හි පයුජ්ජමානෙපි තදභාවෙපි සති අප්පයුජ්ජමානෙපි උත්තමො පුරිසො හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං. පයුජ්ජමානගහණඤ්ච අපිගහණඤ්ච තුල්‍යාධිකරණගහණඤ්ච වත්තතෙ, අපෙවා පුබ්බෙසඤ්ඤෙසුව.

අහං යජාමීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අහං යජාමීති අම්හසද්දපපදස්ස යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසූ*ති මිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උපපදස්ස වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා අහමාදෙසෙ කතෙ ධාතුතො අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන තිආදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානප්පච්චයෙ කතෙ තෙසම්පානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "සත්තරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන උත්තමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා උත්තමපුරිසං කත්වා තස්සාපානියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන එකවචනවිභත්තිං කත්වා "තුවාදිතො අ" ඉතාපච්චයං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති අකාරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බ

* සඞ්ගති, සී.

නීතෙ රූපං. මයං යජාමාති එත්ථ බහුවචනකරණමෙව විසෙසො ඉමානි පන වෙ අම්හසද්දප්පයොගවසෙන වුත්තානි, ඉතරානි වෙ අම්හසද්දප්පයොගෙ අසතිපි තබ්බාතියවසෙන වුත්තානි

මයා ඉජ්ජතෙ බුද්ධොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස අම්හසද්දස්ස පයොගාභාවා ඉමිනා උත්තමපුරිසං කත්වා අනෙකප්පච්චයාපසඞ්ග වුත්තනයෙන ත්‍යාදීනං. වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානප්පච්චයෙ කත්වා තෙ සම්පාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන තෙආදීනං. අත්තනොපද සඤ්ඤං කත්වා "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති අත්තනොපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන පඨමපුරිස සඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා "යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී" ති වත්තමානෙ "යජස්සාදිස්සි ති යජස්සාදිස්සිකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ත්‍යාදිකිච්ච ' තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාන්තස්සා" ති ධාතන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා වුත්තනයෙන වෙභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං

415 කාලෙ

කාලෙ ඉච්චෙතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං

"කාලෙ" කිමත්ථමිදං, යෙ ඉතො පරං වක්ඛාම, තෙ කාලෙ යෙව හොන්තීති ඤාපනත්ථං අඤ්ඤා සුවිඤ්ඤෙය්‍යසෙව අධිකාරොයං

416 **වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ.**

පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානාවිභත්ති හොති

පාටලිපුත්තං ගච්ඡති සාවත්ථිං පවිසති, විහරති ජෙතවනෙ

"වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" කිමත්ථමිදං, පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථ මිපදමිදං කාලග්ගහණම්භානුවත්තතෙ, තෙන පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො එත්ථ ච කාලො නාම කාරො, කාරො නාම කිරියා, තථා හි කාලොති කර කරණෙතිමස්ස ලබ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරණං කාරොති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉච්චානුවත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො' ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති කකාරෙ අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා 'රද ධස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන රකාරස්ස ලකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං තස්මා පච්චුප්පන්න කිරියාය ගම්‍යමානාය වත්තමානවිභත්තියො හොන්තීත්‍යත්ථොව ගහෙතබ්බො එත්ථ ච කාලස්සාතීතානාගතපච්චුප්පන්නාණත්ති පරිකප්පකාලාතිපත්තිවසෙන ඡධා භින්නත්තා පච්චුප්පන්නෙති

විසෙසෙති. තත්ථ චාතීතො තිවිධො, අතීතපරොක්ඛා අතීතහිය්‍යත්තනී* අතීතජ්ජතනීති ; තෙ වුත්තරීතියෙවාවිභවිස්සන්ති. කිරියාවාචකානි අබ්‍යයානි, කිරියා පන සෙසතුම්භාවයා† සද්ධාතුසාධක පටිබද්ධා. ඉමෙසඤ්ච පන කිරියාවාචකානං කිං කරෙයියාති පුච්ඡාය පචාමීතිආදිනාඛ්‍යාතෙන පටිවචනදානතො ච : පචති පචිතාදිනාඛ්‍යාතස්සාඛ්‍යාතෙන යොගතො ච : පාචකො පචිතාදිනාඛ්‍යාතස්ස සාධකෙන යොගතො ච වෙදිතබ්බා.

"යන්තිකාලං තිපුරිසං ක්‍රියාවාචි තිකාරකං,
අතිලිඞ්ගං ද්විවචනං තදාඛ්‍යාතන්ති වුච්චති."

තම්පනාඛ්‍යාතං වත්තමානා ද්වාදස, පඤ්චමියො ද්වාදස, සත්තමියො ද්වාදස, පරොක්ඛායො ද්වාදස, හිය්‍යත්තනියො ද්වාදස, අජ්ජතනියො ද්වාදස, භවිස්සන්තියො ද්වාදස, කාලාතිපත්තියො ද්වාදසාති ඡන්නවුතිවිධං.

ගච්ඡති පවිසතීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡතීති භෙදො වුත්තොයෙව, පවිසතීති පපුබ්බස්ස විසප්පවෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අනෙකප්පච්චයප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන වත්තමානසඤ්ඤාදිං කත්වා ඉවීතා තිප්පච්චයං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං ඉතො රූපං.

417. ආණත්ත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී

ආණත්තියෙ ච ආසිට්ඨෙ ච අනුත්තකාලෙ පඤ්චමීවිභත්ති හොති

කරොතු කුසලං, සුඛං තෙ හොතු

"ආණත්ත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී" තිමත්ථමිදං, ආණත්තියෙ ච ආසිංසනෙ ච අනුත්තකාලෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති සුප තත්ථං. තිපදමිදං කාලග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, එත්ථ ච ආණත්ති ආණාපනං, ආසිට්ඨොති පත්ථනා, අනුත්තකාලොති සමීපෙ වුත්තකාලො, අනුසද්දො හි සමීපත්ථවාචී, තස්මා ආණාපනෙ ච පත්ථනෙ ච ගම්‍යමානෙ පච්චුප්පන්නෙ කාලෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො. ඉමස්මිං පන පක්ඛෙ ආණත්ත්‍යාදීනං වත්තමානත්තෙන සතිපි ආණාපනාදිගුණවිසිට්ඨත්තා පුනග්ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. උත්තො කාලො යස්ස සො = උත්තකාලො, න උත්තකාලො = අනුත්තකාලො, තස්මිං අනුත්තකාලෙ, එවං සති අනුත්තකාලෙ ආණත්තියෙ ච පත්ථනෙ ච පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති අත්ථො කාලවචනාවසිට්ඨා ආණත්තිපත්ථනෙ පඤ්චමීවිභත්තියො හොන්තීති වුත්තං හොති, ඉධ පන පුබ්බපක්ඛවසෙන විභත්තිවිනිච්ඡයොවගන්තබ්බො.

කරොතු කුසලං, සුඛං තෙ හොතූති උදාහරණානි, තත්ථ ච කරොතූති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කුසලං කරොතූති අයං ආණාපනත්ථසම්භවතො "පඤ්චමී තුඅන්තුහිථමිමාතංඅන්තං

---

* හිය්‍යත්තනී අජ්ජතනී, සීම † කොසම්භව, සීහල

ස්සු ව්හො එ ආමසෙ” ති ත්වාදීනං පඤ්චමිසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා පඤ්චමියො කත්වා තාසම්පත්තියම්පසඞ්ගෙ ‘වත්ති = පෙ = කත්වා “අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානී” ති පඤ්චමිවිභත්තීනං පුබ්බාසං ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා “කත්තරි පරස්සපද” න්ති පරස්සපදං කත්වා තාසම්පත්තියම්පසඞ්ගෙ ‘වත්ති = පෙ = කත්වා “ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා ’ ති ආදිම්හි ද්වින්නං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො’ ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ ‘වත්ති = පෙ = කත්වා එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචනන්ති එකවචන තුවිභත්තිං කත්වා “තනාදිතො ඔයිරා” ති ධාතුම්හා ඔප්පච්චයෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං

හොතූති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුඛං තෙ හොතූති අනෙව අසංසත්*සම්භවතො වුත්තනයෙන ත්වාදීනං පඤ්චමිසඤ්ඤාදිං කත්වා ඉමිනා තුවිභත්තිං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ “අයුවණ්ණානමායො වුද්ධී” ති උකාරස්සොකාරං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං

418 අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී

අනුමත්‍යත්ථෙ ච පරිකප්පත්ථෙ ච අනාගතකාලෙ සත්තමී විභත්ති හොති

භවං ගච්ඡෙය්‍යාසි, කිමහං කරෙය්‍යාමි

“අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී ’ කිමත්ථමිදං, අනුමත්‍යත්ථෙ ච පරිකප්පත්ථෙ ච අනාගතකාලෙ සත්තමීවිභත්තියො හොන්තීති සරූප තත්ථං විපදමිදං අනාගතකාලග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ ච අනුමතියෙව අත්ථො = අනුමත්‍යත්ථො, තස්මිං අනුමත්‍යත්ථෙ අනුමති ච බො පරස්ස† අනුමති, පරිකප්පොයෙව අත්ථො = පරිකප්පත්ථො, තස්මිං පරිකප්පත්ථෙ, පරිකප්පො ච බො අත්තනො පරිකප්පො

භවං ගච්ඡෙය්‍යාසි, කිමහං කරෙය්‍යාමීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡෙය්‍යාසීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස දෙවදත්ත කිං භවං ගච්ඡෙය්‍යාසීත්‍යත්ථෙ අනුමත්‍යත්ථසම්භවතො “සත්තමී එය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යව්හො එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ” ති එය්‍යාදීනං සත්තමීසඤ්ඤං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා සත්තමියො කත්වා තාසම්පත්තියම්පසඞ්ගෙ ‘වත්ති = පෙ = කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා “කත්තරි පරස්සපද” න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන මජ්ඣිමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා ‘නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො’ ති වත්තමානෙ “තුම්හෙ මජ්ඣිමො’ ති මජ්ඣිමපුරිසං කත්වා තස්සාපත්තියම්පසඞ්ගෙ

---

* ආදිසතො ච   † අනුමති වා පරස්ස සිත

වුත්තනයෙනෙකවචනෙය්‍යාසිවිභත්තිං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසූ” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං කරෙය්‍යාමීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කින්නු ඛො අහම්දූති කරෙය්‍යාමීත්‍යෙත්ථ පරිකප්පත්ථසම්භවෙනා වුත්තනයෙනිමිනා සත්තමියො කත්වා ‘ත්‍යාසම්පාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙන පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා “කත්තරි පරස්සපද” න්ති පරස්සපදං කත්වා ත්‍යාසම්පාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙ නුත්තමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො” ති වත්තමානෙ “අම්හෙ උත්තමො” ති උත්තමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙනෙක වචනෙය්‍යාමිවිභත්තිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං

419 අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ

අපච්චක්ඛෙ අතීතෙ කාලෙ පරොක්ඛාවිභත්ති හොති

සුපිනෙ කිල මාහ, එවං කිල පොරාණා ආහු

“අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ” කිමත්ථමිදං, අපච්චක්ඛෙ අතීතෙ කාලෙ පරොක්ඛාවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං කාලග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අතීතො ච විසයො ච සුපිනෙ සඤ්ඤෙය්‍යනව

සුපිනෙ කිලමාහ, එවං කිල පොරාණා ආහූති උදාහරණානි, තත්ථ ච ආහාති බ්‍රූ වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සුපිනෙ කිල ආහාත්‍යෙත්ථ අපච්චක්ඛාතීතත්ථස්ස සම්භවතො “පරොක්ඛා අ උ එ ත්ථ අ ම්හ ත්ථ රෙ ත්ථො ව්හො ඉ ම්හෙ” ති අආදීනං පරොක්ඛාසඤ්ඤං කත්වා “කාලෙ” ත්‍යනුවත්තමානෙ ඉමිනා පරොක්ඛාවිභත්තියො කත්වා ත්‍යාසම්පාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා “කත්තරි පරස්සපද” න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා “නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො” ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ඛ වුත්තනයෙ නෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා “බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං” න්ති සබ්බස්සෙව බ්‍රූධාතුස්ස ආහාදෙසං කත්වා “සරලොපාමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති” ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරෙසං බහුවචනඋවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

420 හිය්‍යොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හිය්‍යත්තනී

හිය්‍යොප්පභුති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා හිය්‍යත්තනීවිභත්ති හොති

සො මග්ගං අගමා, තෙ මග්ගං අගමූ

“හිය්‍යොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හිය්‍යත්තනී” කිමත්ථමිදං, හිය්‍යොප්පභුති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා හිය්‍යත්තනීවිභ

ත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං කාලග්ගහණඤ්ච අපච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච අතීතග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සො මග්ගං අගමා, තෙ මග්ගං අගමූත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච අගමාති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො අගමාති අත්ථෙ "හීයත්තනී ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ" ති ආ ආදීනං හීයත්තනීසඤ්ඤං කත්වා 'කාලෙ, අපච්චක්ඛපරොක්ඛාතීතෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා හීයත්තනීවිභත්තියො කත්වා තාසම්පාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන එකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තීසු" ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඌවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

421 සමීපෙජ්ජතනී

අජ්ජප්පභුති අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා සමීපෙ අජ්ජතනීවිභත්ති හොති

සො මග්ගං අගමි, තෙ මග්ගං අගමුං

"සමීපෙජ්ජතනී' තිමුත්තමිදං සමීපෙ, අතීතෙ කාලෙ පච්චක්ඛෙ වා අපච්චක්ඛෙ වා* අජ්ජතනීවිභත්තියො හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං කාලග්ගහණඤ්ච අපච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච අතීතග්ගහණඤ්ච පච්චක්ඛග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සො මග්ගං අගමි, තෙ මග්ගං අගමුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අගමීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො අගමීත්‍යත්ථෙ "අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅම්හෙ ති ඊ ආදීනං අජ්ජතනීසඤ්ඤං කත්වා 'කාලෙ අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ, හීයොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී' ත්‍යාධිකිච්ච ඉමිනා අජ්ජතනීවිභත්තියො කත්වා තාසම්පාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනෙවාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තරි පරස්සපදං" ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතියම්පසඞ්ග වුත්තනයෙනෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

---

* පච්චක්ඛෙ ච අපච්චක්ඛෙ ච, සී

422 මායොගෙ සබ්බකාලෙ ච

හීයත්තනීඅජ්ජතනී ඉච්චෙතා විභත්තියො යදා මායොගො තදා සබ්බකාලෙ ච හොන්ති

මා ගමා, මා වචා; මා ගමි, මා වචි.

චසද්දග්ගහණෙන පඤ්චමීවිභත්තිපි හොති මා ගච්ඡාහි

“මායොගෙ සබ්බකාලෙ ච.” තිමිදං, යදා මායොගො, තදා හීයත්තනීඅජ්ජතනීවිභත්තියො සබ්බකාලෙපි හොන්තීති අත්ථො. තිපදමිදං. හීයත්තනීග්ගහණඤ්ච අජ්ජතනීග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණපයොජනං සයමෙව වක්ඛති, අයංහි සුත්තෙසු යෙව විධානො ච

මා ගමා, මා වචා, මා ගමී, මා වචීතිඋදාහරණානි, තත්ථ ච මා ගමාති මාසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හිතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මා ගමී, මා ගච්ඡති මා ගච්ඡිස්සති මාගච්ඡිස්සාතීති විග්ගහෙ ආආදිනා හීයත්තනීසඤ්ඤාදිං කත්වා “ගිං යොගෙ ඉච්ඡන්තී සිය ත්‍යාදී; සචිපෙත්තදී” තාදීහි අදීඝතාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරස්මිං වච බ්‍යත්තියං වාචාතිදිකි ධාතුමත්තමෙව නා නත්තං. මා ගමීති තස්සෙව ධාතුස්ස තස්මිංයෙව අත්ථෙ ඊආදිනං අජ්ජතනීසඤ්ඤං කත්වා ඩුත්තගොතිව්හා ඊකාරචඡාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරස්මිං ධාතුමත්තමෙව විසෙසො මා ගච්ඡාහීති එත්ථ හණ්ඩං, තස්ස පන මාසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හිතිමිස්ස මා ගච්ඡති මාගමී මා ගමිස්සති මාගමිස්සාතීති විග්ගහෙ සාදිනං පඤ්චමීසඤ්ඤං කත්වා චග්ගහණෙන පඤ්චමීවිභත්තිං කත්වා “අචී හො අ” ඉච්චස්සවචනං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාතුන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා “අකාරො දීඝං හිමිමෙසු” ති අකාරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං

423 අනාගතෙ භවිස්සන්ති

අනාගතෙ කාලෙ භවිස්සන්තිවිභත්ති හොති

සො ගච්ඡිස්සති, සො කරිස්සති; තෙ ගච්ඡිස්සන්ති, තෙ කරිස්සන්ති

“අනාගතෙ භවිස්සන්ති” තිමිදං, අනාගතෙ කාලෙ භවිස්සන්තිවිභත්ති හොතීති අත්ථො. ද්විපදමිදං. කාලග්ගහණං විභත්තිග්ගහණඤ්ච අනුවත්තතෙ, අයම්පි ච පුබ්බෙ ලක්ඛණෙව විධානො ච

සො ගච්ඡිස්සති, කරිස්සති, තෙ ගච්ඡිස්සන්ති, කරිස්සන්තීතිඋදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡිස්සතීති ගමු ගතිම්හිතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භවිස්සති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාමහෙ” ති සඤ්ඤාදිං, පරිස්සති පදඤ්ච කත්වා “කාලෙ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්සති පච්චයං කත්වා, ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු ඉමිනා ච්ඡ පරස්සපදත්තං කත්වා “ගමිස්සන්තො” ආදි සුත්තං කත්වා ගමිස්සන්තෙ ... කතෙ රූපං

කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තානයෙනෙකවචනං කත්වා "ගම්ස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාතුන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා "හියත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා න සබ්බධාතුකං = අසබ්බධාතුකන්ති අසබ්බධාතුකත්තා* මාගමම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං, කරිස්සතීති කර කරණෙති ම්ස්ස වුත්තනයෙන ස්සත්‍යාදිපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ච්ඡාදෙසාභාවොව විසෙසො සෙසං නෙය්‍යං වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු බහුවචනස්ස න්තිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො

424 ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති

ක්‍රියාතිපන්නමත්තෙ අතීතෙ කාලෙ කාලාතිපත්තිවිභත්ති හොති

සො චෙ තං යානං අලභිස්සා අගච්ඡිස්සා, තෙ චෙ තං යානං අලභිස්සංසු අගච්ඡිස්සංසු

"ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති' කිමත්ථමිදං, ක්‍රියාතිපන්නමත්තෙ අතීතෙ කාලෙ කාලාතිපත්තිවිභත්ති හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං කාලග්ගහණම්හානුවත්තතෙ අඤ්ඤො පුබ්බෙඤ්ඤාපෙත්ව අතිපතනමතිපන්නං, ක්‍රියාය අතිපතනං = ක්‍රියාතිපන්නං, තම්පන සාධකසත්තිවිරහෙන ක්‍රියායවචනතානුප්පත්ති,†තස්මිං ක්‍රියාතිපන්නෙ එත්ථ ච න කිඤ්චිපි ක්‍රියා අතීතසද්දෙන වොහරිතබ්බා, තථාපි තක්කිරියුප්පත්තිපටිබද්ධ‡කරකත්තාක්‍රියාය කාලභෙදෙන අතීතවොහාරො ලබ්භතෙවෙති දට්ඨබ්බං

සො චෙ තං යානං අලභිස්සා අගච්ඡිස්සා, තෙ චෙ තං යානං අලභිස්සංසු අගච්ඡිස්සංසුත්‍යුදාහරණනි තත්ථ ච අලභිස්සාති ලභ ලාභෙති ම්ස්ස ලභධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සො චෙ තං යානං අලභිස්සාති අත්ථෙ "කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සාම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ" ති ස්සාදීනං කාලාතිපත්තිසඤ්ඤං කත්වා "කාලෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා කාලාතිපත්තිවිභත්තියො කත්වා තාසමප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තානයෙනාදිම්හි ඡන්නං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "කත්තාරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාප්‍යතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනස්සාවිභත්තිං කත්වා නෙය්‍යං වුත්තනයෙන අසබ්බධාතුකමාගමම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන "අකාරාගමො හියත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තිසු" ති ආදිම්හි අකාරාගමං

* ධාතුකත්තා ම
† කිරියා සාධනානුප්පත්ති සී
‡ පටිබද්ධ සී

කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරම්පන ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තත්තායෙව සාපපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, එත්ථාදෙසොව විසෙසො ඉතරෙසු වීසු බහුවචනස්සංපුච්ඡිත්තිකරණමෙව විසෙසො.

425. වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හෙඑම්හෙ

වත්තමානා ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

වත්තමානා ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ"

"වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හෙඑම්හෙ" තිමත්ථමිදං, තාදයො වත්තමානසඤ්ඤා හොන්තීති සුත්තත්ථො. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භවති භවන්ති භවසි භවථ භවාමි භවාම භවතෙ භවන්තෙ භවසෙ භවව්හෙ භවෙ භවාම්හෙ ඉච්චාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච භවතීති සු සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්සෙතස්සපච්චයප්පසඞ්ගෙ තාදීනාම්හිකා වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානපච්චයෙ කත්වා තෙසම්පාතිකම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාදිම්හි ජනනං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "සත්තාරි පරස්සපද"න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාදිම්හි විහනං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො"ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනත්තිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච"ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ගෙ "උ වණ්ණන්තස්සො වුද්ධි" ති උකාරස්සොකාරං කත්වා "ඔ අව සරෙ"ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

426. පඤ්චමී තුඅන්තුහිථමිමතංඅන්තංස්සුව්හොඑආමසෙ.

පඤ්චමී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

පඤ්චමී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී."

සත්තමී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති එය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යව්හො එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

සත්තමී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී"

"සත්තමී එය්‍යඑය්‍යුංඑය්‍යාසිඑය්‍යාථඑය්‍යාමිඑය්‍යාමඑථඑරංඑථොඑය්‍යව්හොඑය්‍යංඑය්‍යාම්හෙ" කිමත්ථමිදං, එය්‍යාදයො සත්තමීසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො ච

භවෙය්‍ය භවෙය්‍යුං භවෙය්‍යාසි භවෙය්‍යාථ භවෙය්‍යාමි භවෙය්‍යාම භවෙථ භවෙරං භවෙථො භවෙය්‍යව්හො භවෙය්‍යං භවෙය්‍යාම්හෙ භාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච භවෙය්‍යාති භූ ඉච්චෙතස්ස ඉමිනා එය්‍යාදීනං සත්තමීසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුඩ්ඪාවාදෙසෙ ච කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

428 පරොක්ඛා අඋඑත්ථඅම්හත්ථරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ

පරොක්ඛා ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති අ උ එ ත්ථ අ ම්හ ත්ථ රෙ ත්ථො ව්හො ඉ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

පරොක්ඛා ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛා තීතෙ"

'පරොක්ඛා අඋඑත්ථඅම්හත්ථරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ' කිමත්ථමිදං, අආදයො පරොක්ඛාසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බභූව බභූවු බභූවෙ බභූවිත්ථ බභූව බභූවිම්හ බභූවිත්ථ බභූවිරෙ බභූවිත්ථො බභූවිව්හො බභූවි බභූවිම්හෙත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තත්ථ ච බභූවෙති භූසත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා අආදීනං පරොක්ඛාසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන "අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ" ති පරොක්ඛෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා "ඛවාදිව්‍යඤ්ජනස්සෙකස්සරස්ස ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා" ති චතුත්ථස්ස තතියං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භාසන්තස්ස අකාරං කත්වා "බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං" ති භූ ධාතුස්ස භූවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තාදිසානෙව, එත්ථ ඉකාරො වත්තමානෙන "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඤායතෙ

429 හීයත්තනී ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ

හීයත්තනී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ආ ඌ ඔ ත්ථ අ ම්හා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්හං ඉං ම්හසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

හීයත්තනී ඉච්චනෙන ක්වත්ථො? "හීයොපභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී"

හීයත්තනී ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ." කිමත්ථිදං, ආදයො හීයත්තනීසඤ්ඤා හොන්ති ඤාපනත්ථං. විපද්විදං, අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අභවා අභවූ අභවො අභවත්ථ අභව අභවම්හා අභවත්ථ අභවත්ථුං අභවසෙ අභවව්හං අභවිං අභවාම්හසෙතිආදීසිද්ධිස්ස විසෙසාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

430 අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅම්හෙ.

අජ්ජතනී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං."

අජ්ජතනී ඉච්චනෙන කත්ථො? "සමීපෙජ්ජතනී

"අජ්ජතනී ඊඋංඔත්ථඉංම්හාආඌසෙව්හංඅම්හෙ" කිමත්ථිදං, ඊආදයො අජ්ජතනීසඤ්ඤා හොන්ති ඤාපනත්ථං. විපද්විදං, අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අභවි අභවුං අභවො අභවිත්ථ අභවිං අභවිම්හා අභවා අභවූ අභවිසෙ අභවිව්හං අභවං අභවිම්හෙතිආදීසිද්ධිස්ස විසෙසාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව එත්ථ ච පරස්සපදජ්ජතනීඋත්තමපුරිසබහුවචනස්ස අත්තනොපදජ්ජතනීඋත්තමපුරිසබහුවචනස්ස ච "ඌකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඌකාරාගමො

431. භවිස්සන්තී ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාමස්සතෙස්සන්තෙස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හෙ

භවිස්සන්තී ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං.

භවිස්සන්තී ඉච්චනෙන කත්ථො? "අනාගතෙ භවිස්සන්තී"

"භවිස්සන්තී ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාමස්සතෙස්සන්තෙස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හෙ." කිමත්ථිදං, ස්සත්‍යාදයො භවිස්සන්තීසඤ්ඤා හොන්ති ඤාපනත්ථං. විපද්විදං. අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

භවිස්සති භවිස්සන්ති භවිස්සසි භවිස්සථ භවිස්සාමි භවිස්සාම භවිස්සතෙ භවිස්සන්තෙ භවිස්සසෙ භවිස්සව්හෙ භවිස්සං භවිස්සාම්හෙතිආදීසිද්ධිස්ස විසෙසාති, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

432. කාලාතිපත්ති ස්සාස්සංසුස්සෙස්සථස්සංස්සම්හාස්සථස්සිංසුස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හසෙ

කාලාතිපත්ති ඉච්චෙසා සඤ්ඤා හොති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ ඉච්චෙතෙසං ද්වාදසන්නං පදානං

කාලාතිපත්ති ඉච්චනෙන කත්ථො? "ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති"

“කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ” කිමත්ථමිදං, ස්සාදයො කාලාතිපත්ති සඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අභවිස්සා අභවිස්සංසු අභවිස්සෙ අභවිස්සථ අභවිස්සං අභවිස්සම්හා අභවිස්සථ අභවිස්සිංසු අභවිස්සසෙ අභවිස්සව්හෙ අභවිස්සං අභවිස්සාම්හසෙත්‍යාදීනිමස්ස විසයානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

433 හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං

හිය්‍යත්තනාදයො චතස්සො විභත්තියො සබ්බධාතුකසඤ්ඤා හොන්ති

අගමා, ගච්ඡෙය්‍ය, ගච්ඡතු, ගච්ඡති

සබ්බධාතුකමිච්චනෙන ක්වත්ථො? “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි”

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

“හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං.” කිමත්ථමිදං, හිය්‍යත්තනාදයො චතස්සො සබ්බධාතුකසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අගමාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අගමාති ගමු ගතිම්හි තිමස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන හිය්‍යත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසං කත්වා වුත්තනයෙන අකාරාගමං කත්වා ඉමිනා සබ්බධාතුකසඤ්ඤං කත්වා සබ්බධාතුකත්තා “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හී” ති ඉකාරාගමාභාවෙන රූපං ඉතරානි යථානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

සවිසෙසා මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

434 ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා

ධාතුලිඞ්ග ඉච්චෙතෙහි පරාපච්චයා හොන්ති

කරොති, ගච්ඡති, කො කොචි කරොති: තං කුබ්බන්තමඤ්ඤො කරොහි කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති කාරෙති,

අථවා; කරොන්තං පයොජෙතීති කාරෙති

සඞ්ඝො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීති පබ්බතායති; සමුද්දමිව අත්තානමාචරතීති සමුද්දායති

එවං සද්ද චිච්චිටමිව අත්තානමාචරතීති චිච්චිටායති

වසිට්ඨස්ස අපච්චං වාසිට්ඨො.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

“ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාපච්චයා” කිමත්ථමිදං, ධාතූහි ච ලිඞ්ගෙහි ච පච්චයා පරාව හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කාරෙතීත්‍යාදීනි තත්ථ තත්ථ

“ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො, තතො ච විභත්තියො”ති පඨමා නෙතාන නිද්දිට්ඨත්තා ධාතූහි ච ලිඞ්ගෙහි ච පච්චයා පරච හොන්තීති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න සක්කා, තත්ථ තත්ථ ච “දූරසති සබ්බකාලකිරියාණිඛ්‍යාලොපදීනංයොගවිභත්තාර ප්ප යොගසුඛප්ප මොච නහෙතුවිභත්තප්පමාණපුබ්බයොගබ්බනඝුණවචනපඤ්ඤාක එනබොකාකතතුප්ප වෙ”ති දීසායොගවසෙන අපාදානසඤ්ඤං කත්වා “අපාදානෙ පඤ්චමී”ති පඤ්චමියා කතත්තා ධාතුලිඞ්ගෙහි පුබ්බෙ ච පච්චයා හොන්තීති අත්ථසම්භවතො, තස්මා පච්චයානං ඨානනියමකරණත්ථමිදං වුත්තං, ඉධාපි ධාතුලිඞ්ගෙහි පච්චයාති අවත්වා පරග්ගහණත්ථ* තදත්ථමෙව දීපෙති ඉදම්පන චතුප්පු සුත්තෙසු පරිභාසා සුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

කරොතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කරොතීති කර කරණෙති මිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන “වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ”ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසම්බන්ධෙ ඉට්ඨතාච ධාතුතො පරං කත්වා “තනාදිතො ඔයිරා”ති ඔපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති අපච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු”ති ධාතන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං කාරෙතීති කර කරණෙතිමිස්ස එසො කොචි කරොති තමඤ්ඤො කරොති කරොන්තං පයුඤ්ජතීති කාරකං පයොජයතීතිඅත්ථෙ වා “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ”ති ණෙපච්චයං කත්වා තස්සානුබන්ධසම්පසම්බන්ධ ඉට්ඨතා ධාතුතො පරං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං”ති ණකාරලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති තස්සාකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා තතො “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො”ති විභත්තියො කත්වා තාසමානුබන්ධසම්පසම්බන්ධ වුත්තනයෙන නෙ දිනං. වත්තමානපසඤ්ඤං කත්වා “වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ”ති තිපච්චයෙ කතෙ රූපං පබ්බතායතීති පබ්බතසදිසො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීතිඅත්ථෙ “ආය නාමතො කත්තුපමානාදාචාරෙ”ති ආයපච්චයං කත්වා තස්සානුබන්ධසම්පසම්බන්ධ ඉට්ඨතා ලිඞ්ගතො පරං කත්වා “සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපො තු පකති”ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා තතො “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො”ති විභත්තියො කත්වා තාසමනුබන්ධසම්පසම්බන්ධ වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ රූපං. වාසිෂොති වාසිට්ඨසදිසො වාසිට්ඨමාචරතීති අත්ථෙ “ච ණිනාපෙච්ච”ති ඊපච්චයං කත්වා තස්සානුබන්ධසම්පසම්බන්ධ ඉට්ඨතා ලිඞ්ගතො පරං කත්වා ‘වුත්තනාසම්පසම්බන්ධො’ති අත්ථවාසනාසම්පයොගො කත්වා “ඛෙනං විභත්තියො ලොපා චෙ”ති එත්ථ නෙනනතෙන විභත්තිලොපං. කත්වා “යුවාදීසරනං වාරාලොපාපකතස්ස සරෙ වෙ”ති අදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා විභත්තාරිතාතෙව කත්වා තතො සද්ධාපකතාදිම්හි කතෙ රූපං.

* පරග්ගහණකරණං සිය

435 තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා

තිජගුපකිතමාන ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ඛඡස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති, වීමංසති.

වාති කිමත්ථං? තෙජති, ගොපයති, මානෙති

"තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා" තිමත්ථමිදං, තිජගුපකිතමාන ඉච්චෙතෙහි ඛජස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං විපදමිදං අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො යෙව

තිතික්ඛතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිතික්ඛතීති තිජ තෙජනෙ. තිජ නිසානබන්ධනඛමාසුත්ති විහිතම්ඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා ඛප්පච්චයං කත්වා "ඛච්චාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "කො ඛෙ ච" යි ධාත්වන්තස්ස කාදෙසං කත්වා එතතබ්බං කත්වා තිතික්ඛසද්දතො "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ජිගුච්ඡතීති ගුප ගොපනෙතිමස්ස ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භාසන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "කවග්ගස්ස චවග්ගො" ති අබ්භාසස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස චකාරං කත්වා එතතබ්බං කත්වා ජිගුච්ඡසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. තිකිච්ඡතීති කිත රොගාපනයනෙතිමස්ස ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තස්ස ච අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ

“භූවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරම්පි වුත්තසදිසමෙව,* ධාතුචින්තක මෙව නානත්තං මානෙතීති මාන විමංසායන්තිමස්ස වාගහණෙන තිට්ඨිතා ණපච්චයං කත්වා “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ” ති ණෙපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං

436 භුජඝසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච

භුජඝසහරසුපා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ඛඡස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

භොත්තුමිච්ඡතීති බුභුක්ඛති, ඝසිතුමිච්ඡතීති ජිඝච්ඡති, හරිතුමිච්ඡතීති ජිගීසති, සොතුමිච්ඡතීති සුස්සූසති, පාතුමිච්ඡතීති පිවාසති

වා ති කිමත්ථං? භොත්තුමිච්ඡති

තුමිච්ඡත්ථෙසූති කිමත්ථං? භුඤ්ජති

“භුජඝසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච” කිමිත්ථිදං, භුජඝසහරසුපා ඉච්චෙවමාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසු ඛඡස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො එත්ථ වාගහණඤ්ච බහුලගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථවා පුබ්බසුත්තෙව තුං ච ඉච්ඡාච = තුමිච්ඡා, තුමිච්ඡාය අත්ථො = තුමිච්ඡත්ථො තෙසු තුමිච්ඡත්ථෙසු, තුමිනෙතත සුත්තා වා = ඉච්ඡා, තුමිච්ඡා, තුමිච්ඡාය අත්ථො = තුමිච්ඡත්ථො, පච්චයන්තා, තෙසු තුමිච්ඡත්ථෙසු සති තුමිත්තවිර හිතෙසු සමකරණ පිච්ඡති පමකරණ පිච්ඡතීත්‍යාදීසුපි ඛාදයො හොන්තීති

බුභුක්ඛතීත්‍යාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච බුභුක්ඛතීති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසු ඉමිස්සා භොත්තුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ අනන්තර සුත්තෙන ඛපච්චයං කත්වා “ගුපිසිවීආදීනං ...” ති අම්හාහිතෙසු ධාතුස්ස පොත්ථකාදිමූල “ලොපං කත්වා” “පුබ්බබ්භාසො” ති වත්තමානෙ “දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” ති වතුත්ථස්ස තතියං බකාරං කත්වා ධාත්වන්තස්ස වුත්තනයෙන “කො ඛෙ ච” ති කකාරං කත්වා තෙසංමහාසං බුභුක්ඛසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං ජිඝච්ඡතීති ඝස අදනෙතිමිස්ස ඝසිතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඡපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනෙව ආදිඞ්වසර්‍යස්ස ද්විභාවං කත්වා තස්සබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන “කවග්ගස්ස චවග්ගො” ති අබ්භාසගතස්ස සව ග්ගස්ස චවග්ගං† කත්වා තස්ස “දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” ති තතියං කත්වා “අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා” ති අබ්භාසගතස්ස ඉවණ්ණං කත්වා “මානකිතානං වා තත්තං වා” ති

* පොත්ථකෙසු ඊදිස   † පොත්ථකෙසු චවග්ග දිස

ධාත්වන්තස්ස චකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා, ජිඝච්ඡසද්දතො
වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ජිඝිංසතීති හර
හරණෙතිමස්ස හරිතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං කත්වා "හර
ස්ස ගිං සෙ" ති සබ්බස්ස ධාතුස්ස ගිංආදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස
ධාතොපචාරවසෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො වුත්ත
නයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තස්සබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා
වුත්තනයෙන කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා ජිඝිංසසද්දතො වුත්ත
නයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. සුස්සූසතීති සු සවණෙති
මස්ස සොතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙ
නාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා පච්ඡිමස්ස සකාරස්ස "පරද්වෙ
භාවො ඨානෙ" ති ද්විභාවං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං
දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති පරූකාරස්ස දීඝං කත්වා සුස්සූ
සසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. පිවාස
තීති පා පානෙතිමස්ස පාතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා සප්පච්චයං
කත්වා "ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං
කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා "පුබ්බො
බ්භාසො" ති වත්තමානෙ "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භා
සන්තස්ස ඉකාරං* කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ
"තතො පාමානානං වාමං සෙසු" ති අබ්භාසතො පාධාතුස්ස වාදෙ
සං කත්වා පිවාසසද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ
රූපං

ගොත්තුන්ති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන ගුප ඉච්චෙතස්ස වාග්ග
හණෙනිමිනා ඛප්පච්චයමකත්වා "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු
තවෙතුං වා" ති තුංපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරි
තෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා
"සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වත්තමානෙ "ගුපාදීන
මන්තො නො චි ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ද්
විභාවං කත්වා ගොත්තුන්ති රූපං. ගුප්ජීති කිමුදාහරණං
තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චු
ප්පන්නෙ" ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං
කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යනුවත්තමානෙ "රුධාදිතො නිග්ග
හීතපුබ්බං ච" ති අප්පච්චයං කත්වා පුබ්බෙ නිග්ගහීතාගමඤ්ච කත්වා
තස්සෙව "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති වග්ගන්තෙ කතෙ රූපං.

437. ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ

නාමතො කත්තුපමානා ආචාරෙ ආයප්පච්චයො හොති

පබ්බතායති,† සමුද්දායති චිච්චිටායති

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ" තිමස්සිදං, කත්තුනො
උපමානභූතම්හා නාමතො ආයප්පච්චයො හොති ආචාරත්ථෙ

* ඉවණ්ණං ම

† සඞ්ඝං පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීති පබ්බතායතීති වුත්තාගමො

සුත්තත්ථං. පඤ්චපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. උපමෙය්‍ය සඞ්ඛාතමත්ථං උපමීයති එතෙනාති උපමානං, තස්මා උපමානා, නාමතොතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං, කත්තුසඤ්ඤ තනාහිසමකරණත්ථං වුත්තො

පබ්බතායතීතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පබ්බතායතීති පබ්බත සද්දතො පබ්බතමිව අත්තානමාචරතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ආයප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ පබ්බතායසද්දතො "ධාතු ප්පච්චයෙහි විභත්තියො"ති විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව.

438. **ඊයූපමානා ච**

නාමතො උපමානා ආචාරෙත්ථෙ ච ඊයප්පච්චයො හොති.

අඡත්තං ඡත්තමිව ආචරතීති ඡත්තීයති, අපුත්තං පුත්තමිව ආචරතීති පුත්තීයති

උපමානාති කිමත්ථං? ධම්මං ආචරතීති ධම්මචාරී.

ආචාරෙත්ථෙති කිමත්ථං? අඡත්තං ඡත්තමිව රක්ඛති.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"ඊයූපමානා ච." කිමත්ථමිදං, උපමානස්මා* නාමතො ඊයප්පච්චයො හොති ආචාරෙත්ථෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. නාමග්ගහණඤ්ච ආචාරග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං ආචාරග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. සතිපි උපමානග්ගහණෙ ඉධූපමානග්ගහණකරණං කත්තුග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

ඡත්තීයතීති පුත්තීයතීත්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච ඡත්තීයතීති ඡත්ත සද්දතො අඡත්තං ඡත්තමිවාචරතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරපුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඊයප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ වුත්ත නයෙන ඡත්තීයසද්දතො විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තංසදිසමෙව. කිමුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

439. **නාමම්හාත්තිච්ඡායෙ.**

නාමම්හා අත්තනො ඉච්ඡායෙ ච ඊයප්පච්චයො හොති

අත්තනො පත්තමිච්ඡතීති පත්තීයති.

එවං වත්ථීයති, පරික්ඛාරීයති, චීවරීයති, ධනීයති, පටීයති.

අත්තිච්ඡායෙති කිමත්ථං? අඤ්ඤස්ස පත්තමිච්ඡති.

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"නාමම්හාත්තිච්ඡායෙ." කිමත්ථමිදං, නාමම්හා අත්තිච්ඡායෙ ඊයප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. ඊයග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. අත්තනො ඉච්ඡා=අත්තිච්ඡා,

* උපමානතො, මරම්ම

අනත්ථිවජ්ජායෙව අන්තො=අනත්ථිවජ්ජන්තො, තස්මිං අනත්ථිවජ්ජන්තෙ. සතිපි නාමග්ගහණෙ ඉධ නාමග්ගහණකරණං උපමානග්ගහණනිවත්තනත්ථං.

පත්තීයතීත්‍යාදීති උදාහරණන්ති, තත්ථ ච පත්තීයතීති පත්ත සද්දතො අත්තනො පත්තමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ඊයප්පච්චයං කත්‍වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්‍වා පත්තීය සද්දතො වුත්තනයෙන විභත්‍යුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තංසදිසානෙව තිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

440. **ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ.**

සබ්බෙහි ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කාරිතසඤ්ඤා ච හෙත්වත්ථෙ.

යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො කරොහි කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති අථවා කරොන්තං පයොජයතීති කාරෙති—කාරයති—කාරාපෙති—කාරාපයති,

යෙ කෙචි කරොන්ති තෙ අඤ්ඤෙ කරොථ කරොථ ඉච්චෙවං බ්‍රුවන්ති කාරෙන්ති—කාරයන්ති—කාරාපෙන්ති—කාරාපයන්ති,

යො කොචි පචති, තමඤ්ඤො පචාහි පචාහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති: අථවා පචන්තං පයොජෙතීති පාචෙති—පාචයති—පාචාපෙති—පාචාපයති,

යෙ කෙචි පචන්ති, තෙ අඤ්ඤෙ පචථ පචථ ඉච්චෙවං බ්‍රුවන්ති පාචෙන්ති—පාචයන්ති—පාචාපෙන්ති—පාචාපයන්ති

එවං භණෙති—භණයති—භණාපෙති—භණාපයති, භණෙන්ති—භණයන්ති—භණාපෙන්ති—භණාපයන්ති තථෙව අඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

හෙත්වත්ථෙති කිමත්ථං? කරොති, පචති

අත්ථග්ගහණෙන ණිලප්පයො* හොති ජොතලති

“ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” කිමත්ථමිදං, සබ්බධාතූහි හෙත්වත්ථෙ ගම්‍යමානෙ ණෙණයණාපෙණාපය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, තෙ කාරිතසඤ්ඤා ච හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාරෙතීත්‍යාදීති උදාහරණන්ති, තත්ථ ච කාරෙතීති කර කරණෙති මස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො කරොහි කරොහිච්චෙවං බ්‍රවීත්‍යත්ථෙ වා: කරොන්තං පයොජයතීත්‍යත්ථෙ වා ඉමිනා ණෙප්පච්චයං කත්‍වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්‍වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්‍වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ත්‍යාදිසරස්ස වුද්ධිං කත්‍වා

* ලපච්චයො, සී

"ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තියො සහ තාසම්පන්න නිසම්පාදනෙඩ්ඩ වුත්තත්තෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිවසි සහෙ රූපං. ඉතරානි තීනි නයානුසාරෙන* පුච්ඡිතබ්බදසනෙතබ්බ. ඉතරෙසු චතුසු බහුවචනදසනවිභත්තිං සහ "සරා සරෙ ලොප" න්ති වත්තමානෙන "වා පරො අසරූපා" ති වා : "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා පච්චයාදිස්ස ලොපකරණමෙව විසෙසො. පාචෙතිකාදීසු පච පාකෙති ධාතුමත්තමෙව විසෙසො. ගණෙතිකාදීසු අඩ්ඩ ගණ සඞ්ඛ්‍යානෙ ති වා ධාතුමත්තමෙව විසෙසො. කිමුදාහරණනි පුච්ඡිතබ්බදසනෙතබ්බ.

441. ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච.

තස්මා නාමස්මා ණයපච්චයො හොති, කාරිතසඤ්ඤො ච ධාතුරූපෙ සති.

හත්ථිනා අතික්කමති මග්ගන්ති අතිහත්ථයති, වීණාය උපගායතීති උපවීණයති; දළ්හං කරොති විනයන්ති දළ්හයති විසුද්ධා හොති රත්ති විසුද්ධයති.

චසද්දග්ගහණෙන අර අල ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති.

සන්තරං කරොතීති සන්තරරති, උපක්කමං කරොතීති උපක්කමාලති.

"ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච" තිමස්සත්ථො, ධාතුරූපෙ සති නාමස්මා ණයපච්චයො හොති, සො ච කාරිතසඤ්ඤො වාති දට්ඨබ්බං. චකාරග්ගහණං, කාරිතසඤ්ඤාපදානුවත්තනත්ථං, වත්තමානං තස්සානුකඩ්ඪනත්ථං. තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අතො පුච්ඡිතබ්බමෙතං. ධාතුනො රූපං=ධාතුරූපං; අතික්කමති උප ගායති කරොති හොතීතිආදි, තස්මිං ධාතුරූපෙ, සතීති සම්බන්ධො

අතිහත්ථයතිආදීසු උදාහරණෙසු තත්ථ ච අතිහත්ථයතීති අති පුබ්බස්මා හත්ථිසද්දතො හත්ථිනා අතික්කමතීතිඅත්ථෙ අනන්තර සුත්තෙනවිභත්තිලොපං කත්වා ණයපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤාව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයෙනෙව

442. භාවකම්මෙසු යො

සබ්බස්මා ධාතුම්හා භාවකම්මෙසු යපච්චයො හොති.

ඨීයතෙ, බුජ්ඣීයතෙ, පච්චතෙ, ලබ්භතෙ, කරීයතෙ, ඉජ්ජතෙ, උච්චතෙ.

භාවකම්මෙසූති කිමත්ථං? කරොති, පචති, පඨති.

"භාවකම්මෙසු යො." තිමස්සත්ථො, සබ්බස්මා ධාතුම්හා භාවකම්මෙසු යපච්චයො හොතීති දට්ඨබ්බං. විපදමිදං. ධාතුග්ගහණං

* නයානුසාරෙන පි

වත්තතෙ. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. තඤ්ච භාවො නාම කෙවලො භවනපචනාදිධාත්වත්ථො. කම්මං නාම "යං කරොති තං කම්ම" න්ති වුත්තං.

සීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සීයතෙති ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීතිමස්ස ඨාතස්ස අත්ථෙ "වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙවෙහඑමෙහ" ති ත්‍යාදීනං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානපච්චයෙ කත්වා තෙසම්ප්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානී"ති වත්තමානෙ "පරාණ්‍යත්තනොපදානී" ති පරෙසං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී"ති අත්තනොපදං කත්වා තස්සාප්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුවත්ථෙ"ති වත්තමානෙ ඉමිනා භාවෙ යප්පච්චයෙ කතෙ "යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී"ති ධාත්වන්තාස්සීකාරෙ කතෙ රූපං. බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙ: බුධ ඤාණෙ: බුධ අවගමනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී"ති කම්මනි අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා"ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. පච්චතෙති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමස්ස වුත්තනයෙන කම්මනි අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ග යකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "පුබ්බරූපං චෙ"ති භකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා "දෙ ධස්ස චෙ"ති එත්ථ චග්ගහණෙන පුබ්බභකාරස්ස බකාරං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. කරීයතෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා "පුබ්බරූපං චෙ" තිමස්ස වුත්තනයෙන සුත්තාවයමධිකිච්ච "ඉවණ්ණාගමො වා"ති යප්පච්චයස්මිං පරෙ ධාතුම්හා ඉවණ්ණාගමෙ කතෙ රූපං. ඉජ්ජතෙති යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා "යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී" ත්‍යාධිකිච්ච "යජස්සාදිස්සි" ති ධාත්වාදිස්සිකාරං කත්වා "ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වුත්තනයෙන චවග්ගං කත්වා ද්වෙභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. උච්චතෙති උච වියත්තියං වාචායන්තිමස්ස රූපං. කිමුදාහරණන්ති සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

443. **තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස**

තස්ස යප්පච්චයස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තඤ්ච හොති ධාත්වන්තෙන සහ යථාසම්භවං.

වුච්චතෙ, වුච්චන්තෙ; උච්චතෙ, උච්චන්තෙ; මජ්ජතෙ, මජ්ජන්තෙ; පච්චතෙ, පච්චන්තෙ; බුජ්ඣතෙ, බුජ්ඣන්තෙ; සුජ්ජතෙ,

පුජ්ජතෙ ; කුජ්ඣතෙ, කුජ්ඣියතෙ ; උජ්ඣතෙ, උජ්ඣියතෙ ; හඤ්ඤතෙ, හඤ්ඤියතෙ, කය්‍යතෙ, කය්‍යියතෙ ; දිබ්බතෙ, දිබ්බියතෙ.

“තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං, සධාත්වන්තස්ස.” කිච්චම්පිදං, තස්ස යපච්චයස්ස ධාත්වන්තෙන සහ චවග්ගයකාරවකාරත්තං හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. යථාසම්භවනියමාදුවන්තාතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වුච්චතෙතිආදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ වුච්චතෙති උච වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචන තෙ විභත්තිං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො” ති යපච්චයං කත්වා තමෙවාධික්කිච්චවිහිතා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා “පරවෙභාවො ඨානෙ” ති ද්වෙභාවං කත්වා “ඛචාදිම්ජ්ඣුත්තාරනං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති වත්තමානෙ “කෙසු වුච්ඡිලොපාගම විකාරවිපරීතාදෙසා ච” ති ආදිම්හි වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරෙසං පිතතං වකාරාගමාභාවොව විසෙසො. මජ්ජතෙති මජ සංසුද්ධියං* මජ පරිමජ්ජතෙති විතානුමඤ්ඤතරස්ස රූපං. පච්චතෙති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං. පුජ්ජතෙති පුජ පොජෙතිමස්ස රූපං. කුජ්ඣතෙති කුධ කොපෙතිමස්ස රූපං. උජ්ඣතෙති උඡි† උස්සග්ගෙතිමස්ස රූපං. හඤ්ඤතෙති හන හිංසාගතිසුතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙ විභත්තිං කත්වා යපච්චයඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙනදුවිතා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගෙයා කතෙ රූපං. කය්‍යතෙති කර කරණෙති මස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිම්හි කතෙ යපච්චයම්හි ච වුත්ත නයෙන ඉවිතා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස යකාරෙ කතෙ “පරවෙභාවො ඨානෙ” ති තස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. දිබ්බ තෙති දිවු කීළාවිජිගිංසාවොහාරජ්ජුතිථුතිමොදමදසුපිනකන්ති ගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්තිම්හි කතෙ යපච්චයෙ ච කතෙ ඉවිතා ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වකාරෙ කතෙ වුත්ත නයෙන ද්වෙභාවෙ කතෙ “දෙබස්ස බෙ” ති එත්ථ වග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයෙ කතෙ රූපං.

444. ඉවණ්ණාගමො වා

සබ්බෙහි ධාතූහි තෙසු යපච්චයෙසු පරෙසු ඉවණ්ණාගමො හොති වා

කරීයතෙ, කරීයති ; ගච්ඡීයතෙ, ගච්ඡීයති

වාති කිමත්ථං? කය්‍යතෙ.

“ඉවණ්ණාගමො වා.” කිච්චම්පිදං, සබ්බධාතූහි තම්හි යපච්චයෙ පරෙ ඉවණ්ණාගමො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපද මිදං, ධාතුග්ගහණඤ්ච යග්ගහණඤ්ච තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ ; අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

---

* මජ්ජ සංසුද්ධියං, ච † උජ්ඣ සිං

කරීයතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කරීයතෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයඤ්ච කත්වා “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුවත්ථෙ” ත්‍යධිකිච්ච අනන්තරසුත්තවසෙනාධිකිච්චිනා ඉවණ්ණාගමං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති යකාරස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. කරීයත්තීති එත්ථ “ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අත්තනො පදානි පරස්සපදත්තං” ත්‍යති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදකරණමෙව විසෙසො, ඉතරානි ච ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන තෙවිභත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසොව විසෙසො කිමුදාහරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

445 පුබ්බරූපඤ්ච

සබ්බෙහි ධාතූහි යප්පච්චයො පුබ්බරූපමාපජ්ජතෙ වා

වුඩ්ඪතෙ, ඵල්ලතෙ, දම්මතෙ, ලබ්භතෙ, සක්කතෙ, දිස්සතෙ.

වාති කිමත්ථං? දම්‍යතෙ

“පුබ්බරූපඤ්ච” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි යප්පච්චයො පුබ්බරූපමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ඉදමිදං ධාතුග්ගහණඤ්ච යග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ අපෙක්ඛා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව, වග්ගහණං වාගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

වුඩ්ඪතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වුඩ්ඪතෙති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිම්හි කතෙ යප්පච්චයෙ ච කතෙ අනන්තරසුත්තස්ස වියසුත්තවසෙනාධිකිච්චිනා යප්පච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වකාරෙ අකාරස්ස උකාරං කත්වා ගහෙත්වා වා “බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො” ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා පුබ්බඩකාරස්ස ලොපං කත්වා “හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ” ති වත්තමානෙ “ඪො ඪකාරෙ” ති චතුත්ථස්ස ඪකාරස්ස ඩකාරං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඵල්ලතෙති ඵල නිප්ඵත්තිම්හීතිමස්ස රූපං. දම්මතෙති දමු දමනෙතිමස්ස රූපං. ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. සක්කතෙති සක්ක පුජ්ජයං සක සාමත්ථියෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. දිස්සතෙති දිස පෙක්ඛනෙතිමස්ස රූපං.

446 යථා කත්තරි ච

යථා භාවකම්මෙසු යප්පච්චයස්සාදෙසො හොති, තථා කත්තරි ච යප්පච්චයස්සාදෙසො කාතබ්බො.

බුජ්ඣති, විජ්ඣති, මඤ්ඤති, සිබ්බති

“යථා කත්තරි ච.” කිමත්ථමිදං, යථා හෙට්ඨා භාවකම්මෙසු යප්පච්චයස්සාදෙසො හොති, තථා කත්තරිපි හොතීති ඤාපනත්ථං.

තිපදමිදං. චග්ගහණං වුත්තාපකාරානුකඩ්ඪනත්ථං. සග්ගහණඤ්ච චවග්ගයකාරවකාරග්ගහණඤ්ච පුබ්බරූපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බුජ්ඣතීති බුධ බොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්‍යාදිං වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානප්පච්චයෙ කත්වා තෙසම්පකතියම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙනාද්ධිම්හි ජනං පරස්සපදසඤ්ඤං කත්වා "තත්තාරි පරස්සපද" න්ති පරස්සපදං කත්වා තස්සාපකතියම්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන පඨමපුරිසෙකවචන තිවිභත්තිං කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච "දිවාදිතො යො" ති යප්පච්චයං කත්වා තස්ස ච "භාවකම්මෙසු යො, තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාතුවන්තස්ස; පුබ්බරූපං චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුවන්තෙන සහ චවග්ගං කත්වා "පරවෙකාචො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති චෙතාව කතෙ නෙතබ්බං නිතෙ රූපං. විජ්ඣතීති විධ විභාගෙතිමස්ස රූපං. මඤ්ඤතීති මන ඤාණෙතිමස්ස රූපං. සිබ්බතීති සිවු තන්තුසන්තානෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාතුවන්තෙන සහ තස්ස වකාරං කත්වා වුත්තනයෙන චෙහාවච කත්වා "දෙ ධස්ස චෙ" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වකාරවස්ස බකාරත්තෙ කතෙ රූපං

447. භූවාදිතො අ

භූ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි

භවති, පඨති, පචති, ජයති

"භූවාදිතො අ." තිපදමිදං, භූ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරීති අත්ථො. තිපදමිදං කත්තරිග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අසෙසො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

භවතීනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භවතීති භූ සත්තායන්තිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තෙනෙව ධාතුතො අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතුවන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසෙ කතෙ රූපං* පඨතීති පඨ බ්‍යත්තියං වාචායන්තිමස්ස රූපං. පචතීති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. ජයතීති ජි ජයෙතිමස්ස රූපං, එත්ථ ච "එ අය සරෙ" ති වත්තමානෙ† "එ අයා" ති අයාදෙසො විසෙසො

448 රුධාදිතො නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච

රුධි ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි, පුබ්බෙ නිග්ගහීතාගමො ච හොති

රුන්ධති, ඡින්දති, භින්දති

---

* අවාදෙසෙ කතෙ රූපසිද්ධි පොත්ථකෙසු, ඊහ   † අසිස්ස, ච

චසද්දග්ගහණෙන ඉ ඊ එ ඔ ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච

රුන්ධිති—රුන්ධීති, සුම්භෙති—සුම්භොති.

“රුධාදිතො නිග්ගහීතපුබ්බඤ්ච” කිමත්ථමිදං, රුධි ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො අප්පච්චයො හොති කත්තරි, නිග්ගහීතං පුබ්බඤ්ච හුත්වා ආගමො හොතීති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. කත්තරිග්ගහණඤ්ච අග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ ච නිග්ගහීතන්ති වත්තබ්බෙ “සෙසතො ලොපං ගසිපී”ති වත්තමානෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච”ති විභත්තිලොපං කත්වා වා: “ක්වචි ලොප”න්ති වත්තමානෙ “බ්‍යඤ්ජනෙ ච”ති නිග්ගහීතලොපං කත්වා වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. “නිග්ගහීතං ච”ති සතිපි නිග්ගහීතාගමෙ නිච්චවිධානත්ථං ඉධ නිග්ගහීතග්ගහණං කතං.

රුන්ධතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච රුන්ධතීති රුධි ආවරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච, භූවාදිතො අ”ඉත්‍යාධිකිච්චම්හි අප්පච්චයං කත්වා නිග්ගහීතං පුබ්බඤ්ච කත්වා තස්ස “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත”න්ති වත්තමානෙ “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ”ති වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඡින්දතීති ඡිදි ද්වෙධාකරණෙතිමස්ස රූපං. භින්දතීති භිද විදාරණෙ*තිමස්ස රූපං

419 දිවාදිතො යො.

දිවු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො යප්පච්චයො හොති කත්තරි

දිබ්බති, සිබ්බති, යුජ්ඣති, විජ්ඣති, බුජ්ඣති

“දිවාදිතො යො” කිමත්ථමිදං, දිවාදිතො ධාතුගණතො යප්පච්චයො හොති කත්තරීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

දිබ්බතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දිබ්බතීති දිවු කීළාවිජිගිංසාබ්‍යොහාරජ්ජුතිථුතිමොදමදසුපිනකාන්තිගතීසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි ච”ති වත්තමානෙ ඉමිනා යප්පච්චයං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො, තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස, පුබ්බරූපං ච”ති වත්තමානෙ “යථා කත්තරි ච”ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස වකාරං කත්වා තස්ස වුත්තනයෙන ද්විභාවං කත්වා වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සිබ්බතීති සිවු තන්තුසන්තානෙතිමස්ස රූපං. යුජ්ඣතීති යුධ සම්පහාරෙතිමස්ස රූපං. විජ්ඣතීති විධ විභාගෙතිමස්ස රූපං. බුජ්ඣතීති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං.

---

* භිදි විදාරණෙ, ම

450 ස්වාදිතො ණුණාඋණා ච

සු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ණුණාඋණා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි.

අභිසුණොති—අභිසුණාති, සංවුණොති—සංවුණාති, ආවුණොති—ආවුණාති, පාපුණොති—පාපුණාති

"ස්වාදිතො ණුණාඋණා ච" තිමස්සත්ථො, සු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ණුණාඋණා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං* කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං පච්චයත්තයං සම්පිණ්ඩෙති

අභිසුණොතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අභිසුණොතීති අභිපුබ්බස්ස සු අභිස්සවෙ සු සවණෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච" තමධිකිච්චිමිනා ණුපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු චා" ති එත්ථ චග්ගහණෙන ණුපච්චයන්තස්ස වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං සුණාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස ණාපච්චයෙ කතෙ රූපං. සංවුණොතීති සංපුබ්බස්ස වු සංවරණෙතිමස්ස ණුපච්චයෙ කතෙ රූපං සංවුණාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස ණාපච්චයෙ කතෙ රූපං ආවුණොතීති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො පාපුණාතීති පපුබ්බස්ස අප පාපුණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උණාපච්චයෙ කතෙ රූපං

451. කියාදිතො නා

කී ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො නාපච්චයො හොති කත්තරි

කිණාති, ජිනාති, මුණාති, ධුනාති, ලුණාති, පුණාති

"කියාදිතො නා" තිමස්සත්ථො, කී ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො නාපච්චයො හොති කත්තරීති සුත්තත්ථො. කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කිණාතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කිණාතීති කී දබ්බවිනිමයෙ† ඉතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච" තමධිකිච්චිමිනා නාපච්චයෙ කතෙ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු චා" ති ආදිසරස්ස රස්සෙ කතෙ ක්වචි ධාත්වාදිනකාරස්ස ණකාරෙ කතෙ රූපං ජිනාතීති ජි ජයෙතිමස්ස රූපං මුණාතීති මු බන්ධනෙතිමස්ස රූපං ධුනාතීති ධු සට්ටනෙතිමස්ස රූපං ලුණාතීති ලු ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං පුණාතීති පු පවනෙතිමස්ස රූපං

452 ගහාදිතො ප්පණ්හා

ගහ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ප්පණ්හා ඉච්චෙතෙ

---

* ද්විපදමිදං, ඛ   † විනිමයෙ, ඛ

පච්චයා හොන්ති කත්තරි

ඝෙප්පති—ගණ්හාති.

“ගහාදිතො ප්ප ණ්හා.” කිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙවමාදිතො ධාතු ගණතො ප්පණ්හා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්භානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

ඝෙප්පතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝෙප්පතීති ගහ උපාදානෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි චෙ”ති වත්තමානෙ ඉමිනා ප්පපච්චයෙ කතෙ “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ”ති ගහස්ස ඝෙආදෙසෙ කතෙ රූපං. ගණ්හාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ ඉමිනා ණ්හාපච්චයෙ කතෙ “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ”ති වත්තමානෙ “හලොපො ණ්හාම්හී”ති ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

453. **තනාදිතො ඔයිරා**

තනු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ඔයිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි

තනොති, තනොහි, කරොති, කරොහි, කයිරති, කයිරාහි.

“තනාදිතො ඔයිරා” කිමත්ථමිදං, තනු ඉච්චෙවමාදිතො ධාතු ගණතො ඔයිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්භානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

තනොතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තනොතීති තනු විත්ථාරෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයෙ කතෙ “යථා කත්තරි චෙ”ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඔපච්චයෙ කතෙ රූපං. තනොහීති එත්ථ “ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී”ති මජ්ඣිම පුරිසෙකවචනකරණමෙව විසෙසො. කරොති කරොහීති එත්ථ කර කරණෙති ධාතුමත්තමෙව විසෙසො. කයිරතීති එත්ථ යිරපච්චයොව විසෙසො. කයිරාහීති එත්ථ “අකාරො දීඝං හිමිමෙසූ”ති දීඝකරණමෙව විසෙසො.

454. **චුරාදිතො ණෙණයා**

චුර ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො ණෙ ණය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි, කාරිතසඤ්ඤා ච.

චොරෙති—චොරයති ; චින්තෙති—චින්තයති ; මන්තෙති—මන්තයති

“චුරාදිතො ණෙණයා.” කිමත්ථමිදං, චුර ඉච්චෙවමාදිතො ධාතු ගණතො ණෙ ණය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති කත්තරි, කාරිත සඤ්ඤා චාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. විභත්තිලොපවසෙන සාධි. තනාදිග්ගහණම්භානුවත්තනතො කත්තරිග්ගහණඤ්ච, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

චොරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චොරෙතීති චුර ථෙය්‍යෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා

"ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ; යථා කත්තරි චෙ" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤංච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බි ඩිතෙ රූපං. ඉතරං ණයපච්චයවසෙන වුත්තං. ඉතරානි ච විත්ත විත්තාපයිත්වාපෙ රූපානි. මනෙතාති මනතාපිති මානි මනත ගුනනභාසනෙතිමපසු රූපානි.

455 අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි

භාවෙ ච කම්මනි ච අත්තනොපදානි හොන්ති

උච්චතෙ, උච්චන්තෙ; ලබ්භතෙ, ලබ්භන්තෙ, මජ්ජතෙ, මජ්ජන්තෙ; වුජ්ඣතෙ, වුජ්ඣන්තෙ, කය්‍යතෙ, කය්‍යන්තෙ

"අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" කිමත්ථමිදං, අත්තනොපදානි හොන්ති භාවෙ ච කම්මනි චාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව එත්ථ ච භාවො නාම කෙවලො භවනපවත්තනාදිකො ධාත්වත්ථො, කම්මං නාම "යං කරොති තං කම්ම" න්ති වුත්තං.

උච්චතෙතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උච්චතෙති උච විගතිසං වාචාසම්තිම්පස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුස්සන්තො ලොපො නෙකසරස්ස" ති ලුත්තානුබන්ධස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරාප්පච්චයා" ති අධිකාරාමව්වපාසඞ්ග "වත්තමානා තිඅන්තිසිථමිමතෙඅන්තෙසෙව්හඑම්හෙ" ති ආදිනා. වත්තමානසඤ්ඤං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානපච්චයෙ කත්වා තෙසම්පි තිසම්පස්සඞ්ග "අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි" ති වත්තමානෙ "පරානි අත්තනොපදානි" ති විභත්තීනං පරානං ඡන්නං අත්තනොපදසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා අත්තනොපදං කත්වා තස්ස ජාතිසම්පස්සඞ්ග "ද්වෙ ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා" ති පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො" ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපාදිකසම්පස්සඞ්ග 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනතෙ විභත්තිං කත්වා "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ" ති වත්තමානෙ "භාවකම්මෙසු යො" ති යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවත්තං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්විභාවෙ කතෙ නෙතබ්බ ඩිතෙ රූපං. උච්චන්තෙති එත්ථ බහුවචනන්තරෙ එව විසෙසො. ලබ්භතෙති ලභ ලාභෙතිමිස්ස වුත්තනයෙන දුතියා තෙවිභත්තිං කත්වා යපච්චයව කත්වා "භාවකම්මෙසු යො: තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා" ති වත්තමානෙ "හවිපරීතො ච" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා "දෙ ධස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන භකාරස්ස බකාරං කත්වා නෙතබ්බ ඩිතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනන්තරෙ එව විසෙසො. මජ්ජතෙ මජ්ජන්තෙති ඵර පරිමජ්ජනෙ: මිජ සංසුද්ධිම්හි

චිනනාම ඤ්ඤතරස්ස රූපානි   ඉතරානි මෙ යුධ සම්පහාරෙතිමස්ස රූපානි

456 කත්තරි ච

කත්තරි ච අත්තනොපදානි හොන්ති

මඤ්ඤතෙ, රොචතෙ, සොචතෙ, සොභතෙ, බුජ්ඣතෙ, ජායතෙ

“ කත්තරි ච ” තිමස්සත්ථිදං, කත්තරි ච අත්තනොපදානි හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං අත්තනොපදග්ගහණම්හානුවත්තමානෙ, ච ග්ගහණං තස්සානුකඩ්ඪනත්ථං, තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

මඤ්ඤතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මඤ්ඤතෙති මන ඤාණෙතිමස්ස අනන්තරසුත්තමධිකිච්චවිහිතා අත්තනොපදං කත්වා වුත්තනයෙන “ දිවාදිතො යො ’ ති යප්පච්චයං කත්වා “ යථා කත්තරි ච ” ති තස්ස ච්චග්ගාදීසු කතෙ රූපං රොචතෙති රුච දිත්තිම්හි රුච රොචනෙති විතනාම ඤ්ඤතරස්ස රූපං, එත්ථ ච “ භූවාදිතො අ ” ඉත්‍යප්පච්චයකරණඤ්ච “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ” ති වත්තමානෙ ‘ අඤ්ඤෙසු ච ’ ති වුද්ධිකරණඤ්ච විසෙසො. සොචතෙති සුච සොකතිමස්ස රූපං බුජ්ඣතෙති බුධ බොධනෙතිමස්ස රූපං ජායතෙති ජන ජනනෙ ජන පාතුභාවෙති විතනාමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙනේවිහිතා අත්තනොපද පඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන යප්පච්චයං කත්වා “ ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච ” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං

457 ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො

ධාතූහි නිද්දිට්ඨෙහි පච්චයෙහි ඛාදිකාරිතන්තෙහි විභත්තියො හොන්ති

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, වීමංසති, සමාකං සමුද්දමිව අත්තාන මාචරතීති සමුද්දයති, පුත්තීයති කාරෙති පාචෙති

“ ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො ’ තිමස්සත්ථිදං, ඛාඛාදිකාරෙ විහිතානං තන්නාමං විභත්තීනං අධාතුම්හා සම්පන්නෙන ධාතුප්පච්චයානි ලද්ධවොහාරෙහි “ තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසාවා, ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ, ඊයූපමානා ච, ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ, ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච ” ති වුත්තෙහි ඛාදිප්පච්චයෙහි තදන්තෙහි විභත්තියො හොන්තීති සුත්තත්ථං විපදමිදං අපෙත්ථ ච විධානතො ච පුබ්බෙ යුත්තමෙව ධාතූහි ධාතුතො වා නිද්දිට්ඨා පච්චයා = ධාතුප්පච්චයා උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

458 කත්තරි පරස්සපදං

කත්තරි පරස්සපදං හොති

කරොති, පචති, පඨති, ගච්ඡති

“ කත්තරි පරස්සපදං ” තිමස්සත්ථිදං, කත්තරි කාරකෙ පරස්සපදං හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං අපෙත්ථ ච විධානතො ච පුබ්බෙ යුත්තමෙව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

459. භූවාදයො ධාතවො.

භූ ඉච්චෙවමාදයො යෙ සද්දගණා, තෙ ධාතුසඤ්ඤා හොන්ති

භවති, භවන්ති; පචති, පචන්ති; චරති, චරන්ති; චින්තයති, චින්තයන්ති; හොති, හොන්ති; ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

"භූවාදයො ධාතවො." කිමත්ථමිදං, භූ ඉච්චෙවමාදයො යෙ සද්දගණා, තෙ ධාතුසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ පන යදි සන්ධිවජ්ජා සියා, භූවාද යොති වා පඨිතබ්බං; යදි සන්ධිවජ්ජා සියා, භූවාදයොති පඨිතබ්බං. කුතොයං වකාරොති "යවමදනතරලා චාගමා"ති සන්ධිවසෙනාගතො; සකම්මකාකම්මකවසෙන ධාතූනං විප්පකාරතො භූ සත්තායන්තිමිස්සාකම්මකත්තා වා ගහිතත්තෙ සුත්තිස්ස සකම්මකත්තා ආදිසද්දස්ස පකාරත්ථස්සාපි දීපකතො ච භූවාපකාර ධාතුසඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං වා ගහිතත්තෙ සුත්තිස්ස රූපප්පවත්ති දට්ඨබ්බා. සෙසමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨාවුත්තමෙව, උදාහරණත්ථිව හෙට්ඨා විභාවිතමෙව.

සවිනයා මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පස්ස දුතියො පරිච්ඡෙදො

---

460. ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො

ආදිභූතානං වණ්ණානං එකස්සරානං ක්වචි ද්වෙභාවො හොති

තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති වීමංසති, බුභුක්ඛති, පිවාසති, දද්දල්ලති, දදාති, ජහාති, චඞ්කමති

ක්වචීති කිමත්ථං? කමති, චලති

"ක්වචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" කිමත්ථමිදං, ආදිභූතානං වණ්ණානං එකස්සරානං ක්වචි ද්වෙභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තිතික්ඛතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිතික්ඛති, ජිගුච්ඡති තිකිච්ඡති වීමංසති බුභුක්ඛති පිවාසතීති හෙට්ඨා විභාවිතමෙව. දද්දල්ලතීති* දල දිත්තියන්තිමස්ස ලබ්භාතුස්සාදිස්ස ද්විත්තවසෙන වණ්ණවිකාරස්සදන්තජ්ජිපුරිලස්සපච්චයනිමිත්තානි. තතො "භූවාදිතො අ" ඉච්චනෙන කත්වා දුතියා ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තතො "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති පරස්ස දකාරස්ස ද්වෙභාවං. නෙතබ්බං ඨිතෙන රූපං.

නනු "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති දුතියාව සිජ්ඣතීති. න සිජ්ඣති, එතෙන ධාතුතොව ද්වෙභාවාපජ්ජනතො ඉධ සස්සර

---

* දද්දල්ලතීති. ම

සාවිසෙසතො ච. තෙනෙවිහ ආදිවණ්ණානන්ති බහුවචන නිද්දෙසො කතො

දදාතීති දා දානෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ ද්විභාවෙ ච කතෙ “පුබ්බොබ්භාසො” ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “රස්සො” ති, පුබ්බස්සරස්ස රස්සෙ කතෙ රූපං. ජහාතීති හා චාගෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයෙ කතෙ ද්විභාවෙ ච කතෙ වුත්තනයෙන අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වත්තමානෙ “හස්ස ජෙ” ති අබ්භාසගතස්ස හකාරස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං. චඞ්කමතීති කමු පදවික්ඛෙපෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති අපච්චයං කත්වා ද්විභාවෙ ච කතෙ වුත්තනයෙන අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වත්තමානෙ “කවග්ගස්ස චවග්ගො” ති අබ්භාසගතස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො; අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා” ති වත්තමානෙ “නිග්ගහීතඤ්ච” ති අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමෙ කතෙ රූපං. කම්පති චලතීති කිම්පිදසරණෙති, තත්ථ ච චලතීති චල කම්පනෙති ධාතුමත්තමෙව විසෙසො, සෙසං නෙත්වා ද්විත්තමෙව

කත්වා “බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං”ති ධාතුස්ස භූවාදෙසං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකතී”ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ ඨිතෙ රූපං

462 රස්සො

අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස සරස්ස රස්සො හොති

දධාති, දදාති, ජහාති

“රස්සො” කිමත්ථිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස සරස්ස රස්සො හොතීති සුත්තත්ථො. අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

463 දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා

අබ්භාසගතානං දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා හොන්ති

චිච්ඡෙද, බුභුක්ඛති, බභූව, දදාති

“දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා” කිමත්ථිදං, අබ්භාසගතානං දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා හොන්තීති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

චිච්ඡෙදාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ‘ඡිදි ද්වෙධාකරණෙ’තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො”ති වචනතො ඉමිනා අබ්භාසගතස්ස දුතියස්ස පඨමං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වචනතො* “අඤ්ඤෙසු ච”ති වුද්ධිං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති වුත්තනයෙන ‘වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා’ති චිභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ ඨිතෙ රූපං. ඉතරානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

464 කවග්ගස්ස චවග්ගො

අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගො හොති

චිකිච්ඡති, ජිගුච්ඡති, ජිඝච්ඡති, චඞ්කමති, ජිගිංසති, ජඞ්ගමති

“කවග්ගස්ස චවග්ගො” කිමත්ථිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගො හොතීති සුත්තත්ථො. ද්විපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණඤ්චිධානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව, ජඞ්ගමතීති ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානා පරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති අපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො”ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තංහිච්චාදි කිච්චිකා අබ්භාසගතස්ස කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා පුන

---

* අඤ්ඤෙසු ච

නයෙන “නිග්ගහීතං ච” ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං

465 මානකිතානං වතතත්තං වා

මානකිත ඉච්චෙවං එතෙසං ධාතූනං අබ්භාසගතානං වකාරතකාරත්තං හොති වා යථාසංඛ්‍යං

වීමංසති, තිකිච්ඡති

වාති කිමත්ථං? චිකිච්ඡති

“මානකිතානං වතතත්තං වා” ති කිමත්ථමිදං, මානකිත ඉච්චෙවෙතෙසං ධාතූනං අබ්භාසගතානං වකාරතකාරාදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව චිකිච්ඡතීති කිත රොගාපනයනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “තිජගුපකිතමානෙහි ඛඡසා වා” ති ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” ති ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස චකාරං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන අබ්භාසගතස්ස ධාතුස්ස තත්තමකත්වා වුත්තනයෙන කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා චිකිච්ඡසද්දතො “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං

466. හස්ස ජො

හකාරස්ස අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස ජො හොති

ජහාති, ජුව්හති, ජුහොති, ජහාර

“හස්ස ජො” කිමත්ථමිදං, අබ්භාසෙ වත්තමානස්ස හකාරස්ස ජකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අබ්භාසග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

ජහාතිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජහාතීතිදං හෙට්ඨා වුත්තමෙව ජුව්හතීති හු දානාදානහබ්‍යප්පදානෙසූති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා “කචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො” ති ද්විභාවං කත්වා වුත්තනයෙන පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වත්තමානෙ දුතියස්ස හකාරස්ස ජකාරං කත්වා “ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො” ති අධිකිච්ච “ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලා” ති ධාත්වන්තස්ස උවණ්ණස්ස ලසඤ්ඤං කත්වා “ඣලානමියුවා සරෙ වා” ති වත්තමානෙ “උවකාරො ච” ති ලස්ස වකාරං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං ජුහොතීති එත්ථ “ලොපඤ්චෙත්තමකාරො” ති අප්පච්චයස්ස ලොපො ච “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති අධිකිච්ච “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිකරණං ච විසෙසො ජහාරෙති හර හරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන ආදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො” ති වත්තමානෙ දුතියා හකා

රස්ස ජකාරං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච”ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

467. **අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා.**

අබ්භාසස්ස අන්තස්ස ඉවණ්ණො හොති අකාරො වා සබ්බසං

ජිගුච්ඡති, පිවාසති, වීමංසති, ජිඝච්ඡති, බභූව, දධාති

වාති කිමත්ථං? බුභුක්ඛති

“අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා.” කිමත්ථමිදං, අබ්භාසන්තස්ස ඉවණ්ණො ච අකාරො ච හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අබ්භාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

468. **නිග්ගහීතඤ්ච**

අබ්භාසස්ස අන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති වා

චඞ්කමති, චඤ්චලති, ජඞ්ගමති

වාති කිමත්ථං? පිවාසති, දද්දල්ලති

“නිග්ගහීතඤ්ච” කිමත්ථමිදං, අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං අබ්භාසග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, චග්ගහණං අන්තග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

චඞ්කමතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච චඞ්කමතීති* හෙට්ඨා වුත්තමෙව චඤ්චලතීති චල කම්පනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං. කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාදිවණ්ණස්ස ද්විභාවං කත්වා “පුබ්බොබ්භාසො, අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා”ති වත්තමානෙ ඉමිනා අබ්භාසන්තෙ නිග්ගහීතාගමං කත්වා වුත්තනයෙන වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ ඊතෙ රූපං කිමුදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

469 **තතො පාමානානං වාමං සෙසු**

තතො අබ්භාසතො පාමානානං ධාතූනං වාමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං සප්පච්චයෙ පරෙ

පිවාසති, වීමංසති

“තතො පාමානානං වාමං සෙසු.” කිමත්ථමිදං, තතො අබ්භාසතො පරානං පාමානානං ධාතූනං වාමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති සප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අබ්භාසග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සෙසි වත්තබ්බෙ එවමකත්වා බහුවචනනිද්දෙසො “තිජගුපකිත මානෙහි ඛජසා වා; ගුපකසහරසුපාදීහි අවිච්ඡෙණ්ඩු වෙ”ති සුත්තද්වයෙ විහිතසප්පච්චයභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. එතම්පි වා

* ජඞ්ගමති, ම

වත්තබ්බෙ බහුවචනනිද්දෙසො වචනවිපල්ලාසවසෙන යුජ්ජතෙ වාති සුත්තත්ථන්තිපි දට්ඨබ්බං. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව

470 ඨා තිට්ඨො

ඨා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසො හොති වා

තිට්ඨති, තිට්ඨතු, තිට්ඨෙය්‍ය, තිට්ඨෙය්‍යුං

වාති කිමත්ථං? ඨාති

"ඨා තිට්ඨො" තිමත්ථමිදං, ඨා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

තිට්ඨතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තිට්ඨතීති ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ඨාධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරානි තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන සත්තමිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනඑය්‍යඑය්‍යුංවිභත්තියො කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස තිට්ඨාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. කිමුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

471 පා පිබො

පා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පිබාදෙසො හොති වා

පිබති, පිබතු, පිබෙය්‍ය පිබෙය්‍යුං

වාති කිමත්ථං? පාති

"පා පිබො" තිමත්ථමිදං, පා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස පිබාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පිබතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පිබතීති පා පානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුස්ස පිබාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව කිමුදාහරණම්පි සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

472. ඤාස්ස ජාජංනා

ඤා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ජාජංනා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා

ජානාති, ජානෙය්‍ය, ජානියා, ජඤ්ඤා, නායති

වාති කිමත්ථං? විඤ්ඤායති

"ඤාස්ස ජාජංනා" තිමත්ථමිදං, ඤා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ජාජංනා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ජානාතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජානාතීති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක

වචනතිවිභත්තිං කත්වා “ඨා කත්තරි වෙ” ති වත්තමානෙ “කියාදිතො නා” ති නාපච්චයං කත්වා “අනන්තස්සිවණ්ණකාරෙ වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං. ජානෙය්‍යාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන සත්තමිපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන නාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ජානියාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා නාපච්චයං ච කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමිය්‍යා වා” ති වත්තමානෙ “එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා” ති එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං. ජඤ්ඤාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා නාපච්චයඤ්ච කත්වා “එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා” ති එය්‍යස්ස ඤාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ජංආදෙසං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමිය්‍යා වා එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා වා” ති වත්තමානෙ “නාස්ස ලොපො යකාරත්ත' න්ති නාපච්චයස්ස ලොපං කත්වා “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත' න්ති වත්තමානෙ “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නායති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා නාපච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස නාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන “නාස්ස ලොපො යකාරත්ත' න්ති නාපච්චයස්ස යකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං.

473 දිසස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා වා

දිස උපෙක්ඛනෙ ඉච්චස්ස ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා

පස්සති, දිස්සති, දක්ඛති අද්දක්ඛ

වාති කිමත්ථං? අද්දස

“දිසස්ස පස්සදිස්සදක්ඛා වා” කිමත්ථමිදං, දිසස්ස ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච වියාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පස්සතිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පස්සති දිස්සති දක්ඛතීති ඉමෙසං දිස පෙක්ඛනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස දිසස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස පස්සදිස්සදක්ඛාදෙසෙ කතෙ රූපානි. අද්දක්ඛාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන අවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස දක්ඛාදෙසං කත්වා “ක්වචි ධාතු විභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා “පරෙ වෙ භාවො ඨානෙ' ති දකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා “සරලොපො = මෙ = පකති” ති සරලොපං කත්වා නෙතෙව පකතිභාවෙ සම්පත්තෙ, තථෙව පකතිග්ගහණෙපාතත

තතො* “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති අන්ත සරස්ස රස්සං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං.

අදූසාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස අනන්තරෙ වුත්තනයෙන ද්විභාවං කත්වා චාග්ගහණෙන ධාතුස්සිමිනා ආදෙසෙ අකත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාතුගතස්ස ඉකාරස්ස අකාරං කත්වා වුත්තනයෙන දකාරස්ස වෙභාවං කත්වා අන්තසරස්ස ච රස්සාදිම්හි කතෙ රූපං.

474. බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච.

බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස ධාතුස්ස චො හොති වා ඡප්පච්චයෙ පරෙ.

ජිගුච්ඡති, තිකිච්ඡති, ජිඝච්ඡති.

“බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච” කිමත්ථමිදං, ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චකාරාදෙසො හොති ඡප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අයත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. චග්ගහණං වාග්ගහණනිවත්තනත්ථං. අනෙකත්ථා හි නිපාතාති.† උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

475 කො ඛෙ ච.

බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස ධාතුස්ස කො හොති ඛප්පච්චයෙ පරෙ.

තිතික්ඛති, බුභුක්ඛති.

“කො ඛෙ ච” කිමත්ථමිදං, ධාතුස්ස අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස කකාරාදෙසො හොති ඛප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. බ්‍යඤ්ජනන්තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං. තස්ස පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. උදාහරණානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව.

476. හරස්ස ගිං සෙ

හර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ගිංආදෙසො හොති සප්පච්චයෙ පරෙ.

ජිගිංසති.

“හරස්ස ගිං සෙ” කිමත්ථමිදං, හර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ගිංආදෙසො හොති සප්පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අයත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. උදාහරණං හෙට්ඨාවුත්තමෙව..

477. බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං.

බ්‍රූ භූ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ආහ භූව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං පරොක්ඛායං විභත්තියං.

ආහ, ආහු, බභූව, බභූවු.

පරොක්ඛායමිති කිමත්ථං? අබ්‍රවුං.

“බ්‍රූභූනමාහභූවා පරොක්ඛායං.” කිමත්ථමිදං, බ්‍රූ භූ ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ආහ භූව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති පරොක්ඛායං,

---

* පකතිගහණෙණාකාතබ්බා, ම   † නිපාතානි, සී :

විභත්තීනන්ති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ආහතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආහාති බ්‍රූ වියත්තිය. වාචාය මිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන. පරොක්ඛාපරස්ස පදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස ආහාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආහුති එත්ථ ච බහුවචනකරණමෙව විසෙසො. බභූවාති භූ සත්තායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරොක්ඛාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඅවිභත්තිං කත්වා "ඛවාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "අන්තස්සිවණ්ණාකාරො වා" ති අබ්භාසන්තස්ස අකාරං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති වත්තමානෙ "දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා" ති අබ්භාසගතස්ස චතුත්ථස්ස තතියං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස භුවාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනකරණමෙව විසෙසො

අබ්‍රවුන්ති කිමුදාහරණං, තස්ස පන බ්‍රූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා පරොක්ඛාභාවා ඉමිනාදෙසමකත්වා "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති අකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චා" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසෙ කතෙ රූපං

478. ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු

ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තො මකාරො ච්ඡො හොති වා සබ්බාසු පච්චයවිභත්තීසු.

ගච්ඡමානො—ගච්ඡන්තො, ගච්ඡති—ගමෙති, ගච්ඡතු—ගමෙතු, ගච්ඡෙය්‍ය—ගමෙය්‍ය, අගච්ඡා—අගමා, අගච්ඡි—අගමි, ගච්ඡිස්සති ගමිස්සති, අගච්ඡිස්සා—අගමිස්සා, ගච්ඡීයති, ගමීයති.

ගමිස්සෙති කිමත්ථං? ඉච්ඡති.

"ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" සුත්තමිදං, ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තො ච්ඡො හොති විකප්පෙන සබ්බාසු පච්චයවිභත්තීසූති සුත්තත්ථං. පඤ්චපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගච්ඡමානොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡමානො ගච්ඡන්තොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" ති වත්තමානෙ "වත්තමානෙ මානන්තා" ති මානඅන්තපච්චයෙ කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපානි. ගච්ඡතීති වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං

වාගගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අප්පච්චයඤ්ච කත්වා වාගගහණෙනිමිනා ධාවන්තස්ස වජාදෙසමකත්වා "ලොපං චෙත්තමකාරෙ"ති අකාරස්සෙත්ත කතෙ රූපං ගච්ඡතූති එත්ථ "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී"ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතුවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ගච්ඡෙය්‍යාති එත්ථ වුත්තනයෙන "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී"ති සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යාවිභත්තිං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අගච්ඡාති එත්ථ වුත්තනයෙන "හීයොපච්චක්ඛෙ හීයත්තනී"ති හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු"ති අකාරාගමකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං අගච්ඡීති එත්ථ වුත්තනයෙන "සමීපෙජ්ජතනී"ති අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච"ති උත්තරරස්සකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං ගච්ඡිස්සතීති එත්ථ වුත්තනයෙන "අනාගතෙ භවිස්සන්ති"ති භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා "හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක"න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා'ති අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හී"ති ඉකාරාගමකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං අගච්ඡිස්සාති එත්ථ වුත්තනයෙන "ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති"ති කාලාතිපත්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සාවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරං වාගගහණඵලං

ඉච්ඡතීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ගමිතො අභාවා ඉමිනා ආදෙසමකත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා"ති ධාවන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

479 **වචස්සජ්ජතනිම්හිමකාරො ඔ**

වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ඔත්තමාපජ්ජතෙ අජ්ජතනිම්හි

අවොච, අවොචුං

අජ්ජතනිම්හීති කිමත්ථං? අවච, අවචු

"වචස්සජ්ජතනිම්හිමකාරො ඔ" ති සුත්තමිදං, වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ඔත්තමාපජ්ජතෙ අජ්ජතනිම්හි විභත්තිම්හීති සපදත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො ච විනයො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

අවොච අවොචුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අවොචාති වච වියත්තියං

වාචායං ච පරිහාසනෙති දීපනම්හ්‍යුත්තරස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනිඅත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස අකාරස්සොකාරං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසූ" ති අකාරාගමං කත්වා "ක්වචා දිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති උත්තරරස්සං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිස බහුවචනඋංවිභත්තිකරණඤ්ච උත්තරරස්සාභාවො ච විසෙසො

අවච අවචුන්ති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච අවචාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන හීයත්තනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා අජ්ජතනීවිභත්තියාභාවා ඉමිනා ධාතුස්සකාරස්සොකාරම කත්වා වුත්තනයෙන උත්තරරස්සං කත්වා ධාත්වාදිම්හාකාරාගමං ච කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්තිකරණඤ්ච උත්තරරස්සාභාවො ච විසෙසො

480 අකාරො දීඝං හිමිමෙසු

අකාරො දීඝමාපජ්ජතෙ හිමිම ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසු

ගච්ඡාහි, ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම, ගච්ඡාම්හෙ

හිකාරග්ගහණෙන හිවිභත්තිම්හි අකාරො ක්වචි න දීඝමාපජ්ජතෙ

ගච්ඡහි

"අකාරො දීඝං හිමිමෙසූ" කිමත්ථමිදං, අකාරො දීඝමාපජ්ජතෙ* හිමිම ඉච්චෙතෙසු විභත්තීසූති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගච්ඡාහීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡාහීති ගමු ගතිම්හීති මස්ස වුත්තනයෙන පඤ්චමීමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා ඉමිනා අකාරස්ස දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච තථෙව ධාතුස්ස වත්තමාන පරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනානි වා පඤ්චමීපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනානි වා කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපානි. ගච්ඡාම්හෙති තථෙව ධාතුස්ස වත්තමානත්තනොපදුත්තමපුරිසබහුවචනම්හෙවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසඤ්ච කත්වා ඉධාපි මකාරස්ස උපලබ්භනතො ඉමිනා අකාරස්ස දීඝාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉධ පන ගච්ඡාම්හෙති එත්ථ ම්හෙවිභත්තිම්හි මකාරස්සුපලබ්භනතො අකත්තබ්බම්පි හිකාරග්ගහණං පයොජනන්තරනිදස්සනත්ථං කතන්ති දට්ඨබ්බං, තෙනාහ හිකාරග්ගහණෙන හිවිභත්තිම්හි අකාරො ක්වචි න දීඝමාපජ්ජතීති, පකතිමෙසාචරියානං, තත්ථ තත්ථ සන්නිධිකතො අත්ථාධිකනිදස්සනං. ගච්ඡහීති එත්ථ පන දීඝාභාවොව විසෙසො

* දීඝමාපජ්ජතෙ විකප්පෙන සී

481. හි ලොපං වා
හිවිභත්ති ලොපමාපජ්ජතෙ වා
ගච්ඡ – ගච්ඡාහි, ගම—ගමෙහි, ගමය—ගමයාහි.
හීති කිමත්ථං? ගච්ඡති, ගමයති

“හි ලොපං වා.” තිමත්ථිදං, හිවිභත්ති ලොපමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො යෙව.

ගච්ඡතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ වාදිම්හි යෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ගමාති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන හිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා හිවිභත්තිස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං ඉතො රූපං ඉතරං වායාහාණ්ඩලං, තත්ථ හිවිභත්ති ලොපාභාවො ච “ලොපං චෙත්තමකාරො” ති අකාරස්සෙත්ත කරණං ච විසෙසො. ගමයාති තස්සෙව ධාතුස්ස යො කොචි ගච්ඡති, තමඤ්ඤො ගච්ඡ ගච්ඡාහීතිච්චෙවං බ්‍රූහීති. ගච්ඡන්තං වා පයොජයතීත්‍යත්ථෙ “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ” ති ණයප්පච්චයං කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ ඝටාදිපක්ඛෙපෙන “ඝටාදීනං වා” ති එත්ථ වාග්ගහණෙන වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ගමයසඤ්ඤතො “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපෘතිසමීපෙ සඞ්ඛෙප වුත්තනයෙන පඤ්චමීපඨමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා තස්සෙවිනා ලොපෙ කතෙ රූපං ඉතරං වායාහාණ්ඩලං, තත්ථ ච ලොපාභාවො ච “අකාරෙ දීඝං හිමිමෙසු” ති දීඝකරණං ච විසෙසො, කිම්පුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

482. හොතිස්සරෙහොහෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස ච.
හූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරො එහඔහෙත්තමාපජ්ජතෙ භවිස්සන්තිම්හි විභත්තිම්හි, ස්සස්ස ච ලොපො හොති වා.

හෙහිති, හෙහින්ති, හොහිති, හොහින්ති; හෙති, හෙන්ති, හෙහිස්සති, හෙහිස්සන්ති, හොහිස්සති, හොහිස්සන්ති, හෙස්සති, හෙස්සන්ති

හූති කිමත්ථං? භවිස්සති, භවිස්සන්ති
භවිස්සන්තිම්හීති කිමත්ථං? හොති

“හොතිස්සරෙහොහෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස ච.” තිමත්ථිදං, හූ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරො එහඔහෙත්තමාපජ්ජතෙ භවිස්සන්තිම්හි, ස්සස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. හොති ස්සරෙති එකං පදං, එහොහෙති එකං, භවිස්සන්තිම්හීති එකං, ස්සස්සාති එකං, ච ඉති එකන්ති ඡප්පදමිදං. ලොපාභාවො ච විසෙසො, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. හොතිස්ස සරො = හොතිස්සරො, එහ ච ඔහ ච එ ච = එහොහෙ. ච සද්දෙන ලොපාභාවො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

හෙහිතීත්‍යාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච හෙහිතීත්‍යාදීනං චතුන්නං* හූ සත්තායන්ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනස්සතිස්සන්තිවිභත්තියො කත්වා "හි ලොපං වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස සරස්ස එහඑහාදෙසං කත්වා සකාරව්‍යඤ්ජනස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපානි. ඉතරානි පෙ වුත්තසදිසානෙව, ධාත්වන්තස්ස එහාදෙසො ඉකාරාගමාභාවො ච විසෙසො ඉතරානි වාග්ගහණෙ ලද්ධානි, තත්ථ ච සකාරව්‍යඤ්ජනස්ස ලොපාභාවොව විසෙසො

භවිස්සති භවිස්සන්තීති කිමුදාහරණානි, තෙසම්පන හූ සත්තායන්ති ඉමස්ස වුත්තනයෙන ස්සතිස්සන්තිවිභත්තියො කත්වා හොතිස්සාභාවා ඉමිනා වුත්තවිධානමකත්වා වුත්තනයෙනිකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි. හොතීතිපි කිමුදාහරණං, තස්ස පන හූ සත්තායන්ති ඉමස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිඤ්ච කත්වා "ලොපං චෙත්තමකාරෙ" ති අකාරස්ස ලොපෙ කතෙ නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

483 කරස්ස සප්පච්චයස්ස කාහො

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සප්පච්චයස්ස කාහාදෙසො හොති වා භවිස්සන්තිවිභත්තිම්හි, ස්සස්ස ච නිච්චං ලොපො හොති

කාහති—කාහිති, කාහසි—කාහිසි, කාහාමි, කාහාම

වාති කිමත්ථං? කරිස්සති, කරිස්සන්ති

සප්පච්චයග්ගහණෙන අඤ්ඤස්මිම්පි භවිස්සන්තියා විභත්තියා ඛාමිඛාම ඡාමිඡාම ඉච්චාදයො ආදෙසා හොන්ති

වක්ඛාමි, වක්ඛාම, වච්ඡාමි, වච්ඡාම, වසාමි, වසාම

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ තතියො කණ්ඩො

"කරස්ස සප්පච්චයස්ස කාහො" කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සප්පච්චයස්ස කාහාදෙසො හොති, සකාරව්‍යඤ්ජනස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච ලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. භවිස්සන්තිග්ගහණානුවත්තනතො සප්පච්චයග්ගහණෙන විනා විඤ්ඤායමානෙපි සප්පච්චයෙනෙව ඉධ සප්පච්චයග්ගහණකරණෙ පයොජනං දස්සෙතුං සප්පච්චයග්ගහණෙනාති ආදිමාහ

* තාදීනි චත්තාරි, ඞ

කාහතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාහතීති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්ස තිවිභත්තිං කත්වා "හි ලොපං වා, හොතිස්සරෙ හොහෙ හෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්ස චා" ති වත්තමානෙන ඨිත්වා කරස්ස කාහාදෙසං කත්වා ස්සකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං කාහිතීති එත්ථ "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමොව සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො ඉතරෙසු පි භවිස්සන්තිපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනස්සසිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො කාහාමි කාහාමාති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනස්සාමිස්සාමවිභත්තියො කත්වා ඨිත්වා ධාතුස්ස කාහාදෙසං කත්වා සකාරවචනස්ස ච ලොපං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති අකාරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපානි

සෙසුදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, චක්ඛාමීත්‍යාදීනි පච්චුදාහරණානි, තත්ථ ච චක්ඛාමි චක්ඛාමාති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති ඉනන්තමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන ස්සාමිස්සාමවිභත්තියො කත්වා ඉධ පච්චයග්ගහණෙන විභත්තීනං ඡාමිඡාමාදෙසෙ කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු චා" ති වත්තමානෙ "කො ඛෙ ච" ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි වච්ඡාමීති වස නිවාසෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ස්සාමිවිභත්තිං කත්වා තස්සා ඡාමිආදෙසං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු චා" ති ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමත්තො බුද්ධප්පියදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො

---

484 දාදන්තස්සං මිමෙසු

දා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස අං හොති මිම ඉච්චෙතෙසු

දම්මි, දම්ම

"දාදන්තස්සං මිමෙසු" කිමත්ථමිදං, දා ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස අං හොති මිම ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසුත්තිඤ්ඤාපනත්ථං. සෙසපදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දම්මි දම්මාති උදාහරණානි, තෙසං දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනමිමවිභත්තියො කත්වා ඨිත්වා ධාත්වන්තස්ස අංආදෙසං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ති වත්තමානෙ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපානි

485 අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ

අසංයොගන්තස්ස ධාතුස්ස කාරිතෙ වුද්ධි හොති

කාරෙති, කාරෙන්ති, කාරයති, කාරයන්ති, කාරාපෙති, කාරාපෙන්ති, කාරාපයති කාරාපයන්ති

අසංයොගන්තස්සාති කිමත්ථං? චින්තෙති, මන්තෙති

"අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ." කිමත්ථමිදං, අසංයොගන්තස්ස ධාතුස්ස කාරිතෙ වුද්ධි හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාරෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරෙතීති කර කරණෙතිමස්ස යො කොචි කරොති තමඤ්ඤො කරොති කරොහි ඉච්චෙවං බ්‍රවීති වා: කරොන්තං පයොජයතීත්‍යත්ථෙ "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙත්වත්ථෙ"ති ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපාතියමප්පසඞ්ගෙ "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී"ති වුත්තත්තා අකාරස්සාකාරං කත්වා "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො"ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපාතියමප්පසඞ්ගෙ වුත්තනයෙන "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ"ති වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

චින්තයති මන්තයතීති කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච චින්තයතීති චින්ත චින්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච"ති වත්තමානෙ "චුරාදිතො ණෙණයා"ති ණයපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති තස්ස ච කාරිතසඤ්ඤං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා සංයොගන්තත්තා ඉමිනා වුද්ධිමකත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං මන්ත ගුත්ත භාසනෙතිමස්ස රූපං.

486. ඝටාදීනං වා

ඝටාදීනං ධාතූනං අසංයොගන්තානං වුද්ධි හොති වා කාරිතෙ.

ඝාටෙති—ඝටෙති, ඝාටයති—ඝටයති, ඝාටාපෙති—ඝටාපෙති, ඝාටාපයති—ඝටාපයති; ගාමෙති—ගමෙති, ගාමයති—ගමයති, ගාමාපෙති—ගමාපෙති, ගාමාපයති—ගමාපයති

ඝටාදීනමිති කිමත්ථං? කාරෙති.

"ඝටාදීනං වා." කිමත්ථමිදං, ඝටාදීනං ධාතූනං අසංයොගන්තානං විකප්පෙන වුද්ධි හොති කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අනන්තරසුත්තතො අනුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ආකතිගණොයං.

ඝාටෙතීත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝාටෙතීති ඝට චෙට්ඨායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කාරෙතීති එත්ථ වුත්තනයෙන ණෙපච්චයාදිං කත්වා අනන්තරසුත්තතොමධිකිච්චිමිනා වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්තුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි තීණි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ඉතරානි චත්තාරි වාගහණඵලානි. ඉතරානි චත්තාරි ගමු ගතිම්හීතිමස්ස රූපානි. තානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

487. අඤ්ඤෙසු ච.

අඤ්ඤෙසු පච්චයෙසු සබ්බෙසං ධාතූනං අසංයොගන්තානං වුද්ධි හොති.

ජයති, හොති, භවති.

චසද්දග්ගහණෙන ණුපච්චයස්සාපි වුද්ධි හොති.

අභිසුණෙති, අභිසුණන්ති, සංවුණෙති, සංවුණන්ති

“අඤ්ඤෙසු ච.” කිමත්ථමිදං, අඤ්ඤෙසු ච පච්චයෙසු අසංයොගන්තානං ධාතූනං වුද්ධි හොතීති ඤාපනත්ථං. විධිසුත්තමිදං. අසංයොගන්තග්ගහණඤ්ච වුද්ධිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො පුබ්බසුත්තෙ සෙකච වග්ගහණෙලං සසමෙව වත්තබ්බං.

ජයතිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජයතීති ජි ජයෙ ඉතිමස්ස ලව ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිං කත්වා “භූවාදිතො අ” ඉති අප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙන ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති අධිකිච්ච “එ අය” ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං ඉතෙ රූපං. හොතීති භූ සත්තායං ඉතිමස්ස රූපං. “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො” ති අප්පච්චයස්ස ලොපො චෙව විසෙසො. භවතීති එත්ථ අප්පච්චයස්ස ලොපාභාවො ච “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච විසෙසො. අභිසුණෙතීති එත්ථ හණ්ඩලං තස්ස පන අභිපුබ්බස්ස සු සවණෙ ඉතිමස්ස ලව ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන නිප්ඵත්ති. තත්ථ “ඨථා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “ස්වාදිතො ණුණාඋණා ච” ති ණුපච්චයං කත්වා ඉධ චග්ගහණෙන ණුපච්චයන්තස්ස* සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං ඉතෙ රූපං

488. ගුහදුසානං දීඝං

ගුහ දුස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං සරො දීඝමාපජ්ජතෙ කාරිතෙ

ගූහයති, දූසයති

“ගුහදුසානං දීඝං.” කිමත්ථමිදං, ගුහ දුස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං සරෙ දීඝමාපජ්ජතෙ කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. විධිසුත්තමිදං. කාරිතග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤෙසු ච විභාසා ච පුබ්බසුත්තෙ ච.

ගූහයති දූසයතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ගූහයතීති ගුහ සංවරණෙ ඉතිමස්ස ලවධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නෙසා හොති ගූහයති තවිනෙතුං පයොජකබ්‍යාපාරෙ “ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ” ති ණයපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ තදපවාදෙ ඉමිනා ධාතුපන්තස්ස සරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බං. තෙන “ධාතුස්ස

* ණුපච්චයස්ස. සී

ච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං දුක අප්පිතිම්හිතිම්හස්ස රූපං, තං වුත්තසදිසමෙව.

489. **වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ.**

වචවසවහ* ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං වකාරස්ස උකාරො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ.

උච්චතෙ, වුච්චති, වුස්සති, වුය්හති.

"වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ." කිමත්ථමිදං, වචවසවහ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං වකාරස්ස උකාරො හොති යප්පච්චයෙ පරෙති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. අනෙන ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

උච්චතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උච්චතෙති වච බ්‍යත්තියං වාචායං: වච පරිභාසනෙති විතනමිඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිස්ස වකාරස්ස උකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො; තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස" ති වත්තමානෙ "පුබ්බරූපඤ්ච" ති යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා වා: "භාවකම්මෙසු යො" ති වත්තමානෙ "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති තස්ස* ද්වෙභාවං කත්වා වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. වුච්චතීති එත්ථ "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා: "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමො ච "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වත්තමානෙ "අත්තනොපදානි පරස්සපදත්ත" න්ති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තකරණඤ්ච විසෙසො. වුස්සතීති වස නිවාසෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචන තෙවිභත්තිං කත්වා යප්පච්චයස්ස වුත්තනයෙන පුබ්බරූපඤ්ච කත්වා ඉමිනා වකාරස්ස උකාරං කත්වා ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමං කත්වා අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තෙ කතෙ රූපං. වුය්හතීති වහ පාපුණනෙතිමස්ස පුබ්බරූපකරණාභාවො ච "හවිපරියයො ලො වා" ති හකාරස්ස ච පරිවත්තනමෙවෙත්ථ විසෙසො.†

490. **හවිපරියයො ලො වා.**

හකාරස්ස විපරියයො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ, යප්පච්චයස්ස ච ලො හොති වා.

වුල්හතෙ, වුය්හති

"හවිපරියයො ලො වා." කිමත්ථමිදං, හවිපරියයො හොති යප්පච්චයස්මිං පරෙ, යකාරස්ස ච ලො හොති විකප්පෙනාති සුත්

---

* ච..රස්ස, ඕ † කාසකං, ඕ

ත්ථං. තිපදමිදං සඤ්ඤාසඤ්ඤිකානුවත්තනෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ කිඤ්චාපි ලාදෙසස්ස ඨානනියමො නත්ථි, තථාපි යප්පච්චයෙසෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවඤ්ච සති පයොගසිද්ධිනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තාපදෙසතො ච

වුළ්හාති වුය්හතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච වුළ්හාතීති වහ පාපුණනෙ ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානත්තනො පදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමතික්කම්මිනා හකාරං පරිවත්තෙත්වා යකාරස්ස ච ලකාරාදෙසං කත්වා "වචවසවහාදීනමුකාරො වස්ස යෙ" ති වකාරස්ස උකාරං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි වකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බෙ ඨිතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තත්ථ ච යකාරස්ස ලකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

491 ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝෙකාරො හොති ප්පප්පච්චයෙ පරෙ

ඝෙප්පති

"ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ" ති මත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝෙකාරො හොති ප්පප්පච්චයෙ පරෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඝෙප්පතීති ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච" ති වත්තමානෙන "ගහාදිතො ප්පණ්හා" ති ප්පප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ගහස්ස ඝෙකාරෙ කතෙ රූපං

492 හලොපො ණ්හාම්හි

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හකාරස්ස ලොපො හොති ණ්හාප්පච්චයෙ පරෙ

ගණ්හාති

"හලොපො ණ්හාම්හී" ති මත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හකාරස්ස ලොපො හොති ණ්හාප්පච්චයස්මිං පරෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං සඤ්ඤාසඤ්ඤිකානුවත්තනෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ගණ්හාතීති ගහ උපාදානෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා අනන්තරෙ වුත්තනයෙන ණ්හාප්පච්චයඤ්ච කත්වා අනන්තරසුත්තමතික්කම්මිනා ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

493. කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්හි

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස කාසත්තං හොති වා අජ්ජතනිම්හි විභත්තිම්හි

අකාසි අකාසුං, අකරි, අකරුං

අජ්ජතනීති භාවනිද්දෙසෙන අඤ්ඤත්ථාපි සාගමො හොති

අහාසි, අදාසි

“කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්හි” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස කාසත්තං හොති අජ්ජතනිම්හි විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අකාසි අකාසුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච අකාසීති කර කරණෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “කාලෙ, අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ, හීයොපභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී’ ති වත්තමානෙ “සමීපෙජ්ජතනී” ති අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා “භූවිපරියයො ලො වා’ ති වත්තමානෙ ඉමිනා කරස්ස කාසාදෙසං කත්වා “ක්වාදි මජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති උත්තරරස්සං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං බහුවචනඋංවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො ඉතරානි ච වාග්ගහණලද්ධානි, තානි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවො චෙත්ථ විසෙසො

494 අසස්මා මිමානං ම්හිම්හන්තලොපො ච

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා මිම ඉච්චෙතාසං විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසා හොන්ති වා ධාත්වන්තො ලොපො ච

අම්හි, අම්හ, අස්මි, අස්ම

“අසස්මා මිමානං ම්හිම්හන්තලොපො ච” කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා මිම ඉච්චෙතාසං විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසා හොන්ති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වාග්ගහණං දුතියත්ථසම්බන්ධනත්ථං

අම්හි අම්හාති උදාහරණානි, තාසු පන අස භුවිම්හිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදඋත්තමපුරිසෙකවචනබහුවචනමිමවිභත්තියො කත්වා “භූවිපරියයො ලො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා විභත්තීනං ම්හිම්හාදෙසෙ කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපානි ඉතරානි ච වාග්ගහණලද්ධානි අදෙසාභාවො චෙත්ථ විසෙසො

495 ථස්ස ත්ථත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා ථස්ස විභත්තිස්ස ත්ථත්තං හොති ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථ

“ථස්ස ත්ථත්තං” කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා ථස්ස විභත්තිස්ස ත්ථත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

අත්ථාති අස භුවිම්හිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච

මිනා ථවිභත්තිස්ස ත්ථත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං.

496 තිස්ස ත්ථිත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං හොති ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථි

"තිස්ස ත්ථිත්තං" කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අත්ථීති අස භුවිම්හිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨම පුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්ත ලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තිස්ස විභත්තිස්ස ත්ථිත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං

497. තුස්ස ත්ථුත්තං

අස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුස්ස විභත්තිස්ස ත්ථුත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අත්ථු

"තුස්ස ත්ථුත්තං" කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්මා තුස්ස විභත්තිස්ස ත්ථුත්තං හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අත්ථූති අස භුවිම්හිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "කාලෙ" ති වත්තමානෙ "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී" ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨම පුරිසෙකවචනතුවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා තුවිභත්තිස්ස ත්ථුත්තං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං

498. සිම්හි ච.

අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අන්තස්ස ලොපො ච හොති

කො නු ත්වමසි මාරිස

"සිම්හි ච." කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සිම්හි විභත්තිම්හි අන්තලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අසග්ගහණඤ්ච අන්තලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. චග්ගහණං ආදෙසනිවත්තනත්ථං.

අසීති අස භුවිම්හිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වත්තමානෙන වත්තමානාපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො ච" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

499 ලභස්මා ඊංඉනං ත්ථත්ථං

ලභ ඉච්චස්මා ධාතුස්මා ඊංඉනං විභත්තීනං ත්ථත්ථංආදෙසා හොන්ති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අලත්ථ, අලත්ථං

“ලභස්මා ඊංඉනං ත්ථත්ථං” කිමත්ථමිදං, ලභ ඉච්චස්මා ඊංඉනං විභත්තීනං ත්ථත්ථංආදෙසා හොන්ති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං කිපදමිදං. අනන්තලොපග්ගහණවිභාගානුවත්තනතො, අනෙන ච විග්ගහෙන ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

අලත්ථාති ලභ ලාභෙතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා, “අසස්මා ජිවානං ඣිම්වකාන්තලොපො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඊවිභත්තිස්ස ත්ථාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “කචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති වත්තමානෙ “අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අජ්ජතනීපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනඉංවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා තස්ස ත්ථංආදෙසකරණමෙව විසෙසො

500 කුසස්මාදී ච්ඡි*

කුස* ඉච්චස්මා ධාතුස්මා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡි හොති, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච

අක්කොච්ඡි

“කුසස්මාදී ච්ඡි.”* කිමත්ථමිදං, කුස* ඉච්චස්මා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡිආදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ච ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං කිපදමිදං. අනන්තලොපග්ගහණවිභාගානුවත්තනතො, අනෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව ‘කුසස්මා ඊ ච්ඡි’ ති වත්තබ්බෙ දකාරෙ සතිච්ඡෙසනාග තො සතිපි අනන්තරසුත්තෙන ඊග්ගහණෙ ඉධ ඊග්ගහණකරණං ඊග්ගහණනිවත්තනත්ථං

අක්කොච්ඡීති කුස අක්කොසෙ*තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා “අසස්මා මිමානං ම්හිම්හාන්තලොපො වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ඊවිභත්තිස්ස ච්ඡිආදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ධාතුන්තස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති කකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා සෙසකබ්බ නීතෙ වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමෙ ච කතෙ රූපං

501 දස්ස දජ්ජං

ද ඉච්චස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස දජ්ජාදෙසො හොති වා

දජ්ජාමි, දජ්ජෙය්‍ය, දදාමි, දදෙය්‍ය

* දිස්සන්ති චාත්‍ර සබ්බාසුපි ඨානෙසු ‘කුධස්මාදී ච්ඡි’ කුධ කුධෙකොපෙති මාතිරූපානි සන්නමන්නාති අලවිකාරදමනයො

"දස්ස දජ්ජං" ති කිමත්ථමිදං, ද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දජ්ජාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන "භවිපරියයො ලො වා" ති ඉතො වාග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

දජ්ජාමීති ද දානෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිං කත්වා "භවිපරියයො ලො වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා දධාතුස්ස දජ්ජාදෙසං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති මිවිභත්තිස්මිං පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. දජ්ජෙය්‍යන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන "අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී" ති සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස දජ්ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉතරන්ති වාග්ගහණඵලන්ති, තත්ථ විධ වාග්ගහණෙන දජ්ජාදෙසාභාවො ච "ඛවාදිවණ්ණනමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො" ති ධාතුස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො" ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "රස්සො" ති අබ්භාසගතස්ස සරස්ස රස්සකරණඤ්ච විසෙසො

502 **වදස්ස වජ්ජං**

වද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස වජ්ජාදෙසො හොති වා

වජ්ජාමි, වජ්ජෙය්‍ය, වදාමි, වදෙය්‍ය

"වදස්ස වජ්ජං" ති කිමත්ථමිදං, වද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො. විපදමිදං. වාග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වජ්ජාමීති වද බ්‍යත්තියං වාචායන්ති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන මිවිභත්තිං කත්වා "සබ්බා කත්තරි වෙ" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉති අපච්චයං කත්වා තස්ස ච "ලොපඤ්චෙත්තමකාරො" ති ලොපං කත්වා "භවිපරියයො ලො වා" ති වත්තමානෙ ඉමිනා සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසු" ති මිවිභත්තිස්මිං පුබ්බසරස්ස දීඝෙ කතෙ රූපං. වජ්ජෙය්‍යන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චයඤ්ච කත්වා ඉමිනා වජ්ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරන්ති වාග්ගහණඵලන්ති, තත්ථ විධ වාග්ගහණෙන වජ්ජාදෙසාභාවො ච අපච්චයස්ස ලොපාභාවො ච විසෙසො

503 **ගමිස්ස ඝම්මං**

ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස ඝම්මාදෙසො හොති වා

ඝම්මතු, ඝම්මාහි, ඝම්මාමි

වාති කිමත්ථං? ගච්ඡතු, ගච්ඡාහි, ගච්ඡාමි

"ගමිස්ස ඝම්මං" ති කිමත්ථමිදං, ගමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝම්මාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො. විපදමිදං. වාග්ගහණම්පානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ඝම්මතූති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී"ති පඤ්චමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතුවිභත්තිං කත්වා "හවිපරියයො ලො වා"ති වත්තමානෙ ඉමිනා ගම්ස්ස ඝම්මාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඝම්මාහීති එත්ථ වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනහිවිභත්තිං කත්වා "අකාරො දීඝං හිමිමෙසූ"ති හිවිභත්තිස්මිං පුබ්බස්සරස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො. ඝම්මාමීති එත්ථ පන වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිකරණං වා වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිකරණං වා විසෙසො. ඉතරානි වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවො ච "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසූ"ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

504 යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී

යම්හි පච්චයෙ පරෙ දාධාමාඨාහාපාමහමථ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ඊකාරමාපජ්ජතෙ

දීයති, ධීයති, මීයති, ඨීයති, හීයති, පීයති, මහීයති, මථීයති

"යම්හි දාධාමාඨාහාපාමහමථාදීනමී." තිමත්ථමිදං, යම්හි පච්චයෙ පරෙ වුත්තප්පකාරානං ධාතූනමන්තො ඊකාරමාපජ්ජතෙති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං අප්පො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දීයතීතිආදීනුදාහරණානි, තත්ථ ච දීයතීති දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනී"ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො"ති යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ඊකාරං කත්වා "ක්වචි ධාතු=පෙ=ලොපාගමා ච"ති වත්තමානෙ "අත්තනොපදානි පරස්සපදත්ත"න්ති අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තෙ කතෙ රූපං. ධීයතීති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං. මීයතීති මා මානෙතිමස්ස රූපං. ඨීයතීති ඨා සද්දෙ ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. හීයතීති හා චාගෙතිමස්ස රූපං. පීයතීති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. මහීයතීති මහ පූජායමිතිමස්ස රූපං. මථීයතීති මථ විලොළනෙතිමස්ස රූපං.

505 යජස්සාදිස්සි

යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්ස යකාරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති යප්පච්චයෙ පරෙ

ඉජ්ජතෙ මයා බුද්ධො

"යජස්සාදිස්සි" තිමත්ථමිදං, යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්සිකාරාදෙසො හොති යප්පච්චයස්මිං පරෙති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං යග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අප්පො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඉජ්ජතෙතියජදෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසූතිමස්ස ලද්ධ

ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි"ති වචනමත්තත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො"ති යපච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමපෙක්ඛිත්වා ජරස්සාදිස්සීකාරං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො"ති වචනමත්තෙන "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්සා"ති ධාත්වන්තස්ස සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පර ද්වෙභාවො ඨානෙ"ති තස්ස ද්වෙභාවං කත්වා ච: "භාවකම්මෙසු යො; තස්ස = පෙ = සධාත්වන්තස්ස; ඉවණ්ණාගමො වා"ති වචනමත්තෙන "පුබ්බරූපඤ්ච"ති යපච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා ච ඤෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

506. සබ්බතො උං ඉංසු

සබ්බස්මිං ධාතුම්හි උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසො හොති

උපසඞ්කමිංසු, නිසීදිංසු

"සබ්බතො උං ඉංසු"තිමස්මිදං, සබ්බස්මිං ධාතුම්හි උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

උපසඞ්කමිංසූති උපසංපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන පරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා උංවිභත්තිස්ස ඉංස්වාදෙසං කත්වා ඤෙතබ්බ නීතෙ රූපං. නිසීදිංසූති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසානෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන උංවිභත්තිං කත්වා "සදස්ස සීදත්ත"න්ති සදස්ස සීදාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉංස්වාදෙසං කත්වා ඤෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

507. ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා

ජරමර ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ජීරජීය්‍යමීය්‍යාදෙසා හොන්ති වා.

ජීරති, ජීරන්ති; ජීය්‍යති, ජීය්‍යන්ති; මීය්‍යති, මීය්‍යන්ති—මරති, මරන්ති

"ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා." තිමස්මිදං, ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍ය ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

ජීරතීත්‍යාදීසු ජරහානියන්ති, තත්ථ ච ජීරතීති ජර වයොහානිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ජීරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං බහුවචනන්තිවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. ඉතරෙසු පි ජීය්‍යාදෙසකරණමෙව විසෙසො. මීය්‍යති මීය්‍යන්තීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපානි. ඉතරානි ච වාගහණෙන ලබ්භන්ති, තත්ථ ච වාගහණෙනාදෙසාභාවො ච "ජරා සත්තරි වෙ"ති වචනමත්තෙන "ගුවාදීනඤ්ච"ති අපච්චයකරණමෙව විසෙසො.

508. සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච.

සබ්බත්ථ විභත්තිපච්චයෙසු අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ආදිස්ස ලොපො හොති වා.

සියා, සන්ති, සන්තො, සමානො
වාති කිමත්ථං ? අසි

"සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච." කිමත්ථමිදං, සබ්බත්ථ විභත්තිප්පච්චයෙසු අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සාදිස්ස ලොපො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමාදෙසනිවත්තනත්ථං. වචනසිලිට්ඨත්ථං වා

සියාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සියාති අස භුවිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන එය්‍යාවිභත්තිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාත්වාදිස්ස ලොපං කත්වා "ක්වචි ධාතු -පෙ- ලොපාගමා චෙ" ති එය්‍යාවිභත්තිස්ස ඉයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සන්තීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචන අන්තිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සන්තොති තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසබහුවචනඅන්තෙවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. සමානොති තස්සෙව ධාතුස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති මානප්පච්චයං කත්වාමිනා ධාත්වාදිම්හි ලුත්තෙ "යථා කත්තරි චෙ" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ සුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

අසීති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසෙකවචනසිවිභත්තිං කත්වා ඉධ වාග්ගහණෙන ධාත්වාදිස්ස ලොපමකත්වා "අසස්මා මිමානං ම්හිම්හානන්තලොපො චෙ" ති වත්තමානෙ "සිම්හි වා" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

509 **අසබ්බධාතුකෙ භූ**
අසස්සෙව ධාතුස්ස භූ හොති වා අසබ්බධාතුකෙ පරෙ.
භවිස්සති, භවිස්සන්ති
වාති කිමත්ථං ? අසුං

"අසබ්බධාතුකෙ භූ." කිමත්ථමිදං, අස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අසබ්බධාතුකෙ භූ ආදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. වාග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

භවිස්සතීති අස භුවිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා "හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං" න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති අසබ්බධාතුකත්තාමිනාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා" ත්‍යාධිකිච්චිමිනා ධාතුස්ස භූආදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චෙ" ති

ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

අභූනන්ති වාග්ගහණෙන, තම්පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙනාසබ්බධාතුකත්තෙ සතිපි ච වාග්ගහණෙනාදෙසමකත්වා “කුචි ධාතු = පෙ = ලොපාගමා ච” ති ධාත්වාදිස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

510 **එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා.**

එය්‍යවිභත්තිස්ස ඤා ඉච්චෙතාය ධාතුයා පරස්ස ඉයාඤාදෙසා හොන්ති වා

ජානියා—ජඤ්ඤා.

වාති කිමත්ථං? ජානෙය්‍ය

“එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා” තිමිච්චිදං, ඤා ඉච්චෙතස්මා එය්‍ය විභත්තිස්ස ඉයාඤාදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ජානියාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යවිභත්තිං කත්වා “ජරමරණං ජීරජීය්‍ය මිය්‍යා වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා “ස්වා කත්තරි ච” ති වත්තමානෙ “කියාදිතො නා” ති නාපච්චයං කත්වා “ඤාස්ස ජජංනා” ති ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා “සරලොපො = පෙ = පකති” ති සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජඤ්ඤාති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍ය විභත්තිං කත්වා ඉමිනා එය්‍යස්ස ඤාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාපච්චයඤ්ච “ඤාස්ස ජජංනා” ති ධාතුස්ස ජමාදෙසඤ්ච කත්වා ඉදමෙවාධිකිච්ච “නාස්ස ලොපො යකාරත්තං” න්ති නාපච්ච යස්ස ලොපං කත්වා “අං මාජනෙ නිග්ගහීත” න්ති වත්තමානෙ “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජානෙය්‍යාති වාග්ගහණෙන, තස්ස විධ වාග්ගහණෙනාදෙසාභාවොච විසෙසො

511. **නාස්ස ලොපො යකාරත්තං.**

ඤා ඉච්චෙතාය ධාතුයා නාපච්චයස්ස ලොපො හොති වා, යකාරත්තඤ්ච

ජඤ්ඤා, ජායති

වාති කිමත්ථං? ජානාති.

“නාස්ස ලොපො යකාරත්තං” තිච්චිදං, ඤා ඉච්චෙතස්මා නාපච්චයස්ස ලොපො හොති, යකාරත්තඤ්ච ආපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණමිහානුවත්තතෙ ඤාග හණඤ්ච, අඤ්ඤො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච.

ජඤ්ඤාති පුබ්බෙ වුත්තමෙව. ජායතීති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලබ්ධාගමස්සඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරි

සෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා “අථ කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “කියාදිතො නා” ති නාපච්චයං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා; එය්‍යාස්ස ඤාතො ඉයාඤ්ඤා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා නාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා “ඤාස්ස ජජංනා” ති ධාතුස්ස ජාදෙසෙ කතෙ රූපං

ජානාතීති වාක්‍යගහණඵලං, තඤ්හි විධ වාක්‍යගහණෙන නාපච්චයස්ස ලොපයකාරත්තාභාවො ච “ඤාස්ස ජජංනා” ති ධාතුස්ස ජාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

512 ලොපඤ්චෙත්තමකාරො

අකාරපච්චයො ලොපමාපජ්ජතෙ එත්තඤ්ච හොති වා

වජ්ජෙමි—වදෙමි, වජ්ජාමි—වදමි

“ලොපඤ්චෙත්තමකාරො” ති කිමත්ථමිදං, අකාරපච්චයො එත්තමාපජ්ජතෙ ලොපඤ්ච විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං වාක්‍යගහණමිහානුවත්තතෙ, එත්ථ පන කිඤ්චාපි අකාරොති අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපාකාරපච්චයොව ගහිතොති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිජ්ඣනතො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච, තෙනාහ අකාරපච්චයොති අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

වජ්ජෙමීති වද වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදුත්තමපුරිසෙකවචනමිවිභත්තිං කත්වා “අථ කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ ‘භූවාදිතො අ” ඉත්‍යපච්චයං කත්වා “හවිපරියයො ලො වා” ති වත්තමානෙ “වදස්ස වජ්ජං” ති ධාතුස්ස වජ්ජාදෙසං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා” ති වත්තමානෙ ඉමිනා අපච්චයස්ස එත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං වදෙමීති එත්ථ වජ්ජාදෙසාභාවොව විසෙසො වජ්ජාමීති එත්ථ අපච්චයස්ස ලොපො ච “අකාරෙ දීඝං හිමිමෙසු” ති වජ්ජාදෙසන්තස්ස දීඝො ච විසෙසො

වදමීති වාක්‍යගහණඵලං, තඤ්හි විධ වාක්‍යගහණෙන එත්තලොපාභාවොව විසෙසො

513 උත්තමොකාරො

ඔකාරපච්චයො උත්තමාපජ්ජතෙ වා

කුරුතෙ—කරොති

ඔකාරොති කිමත්ථං? හොති

“උත්තමොකාරො” ති කිමත්ථමිදං, ඔකාරපච්චයො උත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං වාක්‍යගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කුරුතෙති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා “අථ කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “තනාදිතො ඔයිරා” ති ඔපච්චයං කත්වා “ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා” ති වත්තමානෙ

ඉමිනා ඔකාරස්සුත්තං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා" ති වත්තමානෙ ඉදමෙවාධිකිච්ච "කරස්සකාරො ච" ති ධාතුගත සකාරස්සුකාරං කත්වා නෙතබ්බ නිතෙ රූපං. කරොතීති වාග්ගහණඵලං, තඤ්ච වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන තිවිභත්තිකරණම්' වාග්ගහණෙනුත්තාභාවො ච විසෙසො

හොතීති කිමුදාහරණං, තස්ස පන භූ සත්තායමිච්චස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිං කත්වා "සථා කත්තරි වෙ" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "ලොපං චෙත්තම කාරො" ති අකාරප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා ඔප්පච්ච යාභාවා ඉමිනා උත්තමකත්වා නෙතබ්බ නිතෙ රූපං

514 කරස්සකාරො ච

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ච උත්තමාපජ්ජතෙ වා

කුරුතෙ, කරොති - කුබ්බති* — කයිරති.

කරස්සාති කිමත්ථං? සරති, මරති

"කරස්සකාරො ච" ති මිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අකාරො ච උත්තමාපජ්ජතෙ විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච උත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. වග්ගහණමුත්තානං ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තප්පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

කුරුතෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කුරුතෙති හෙට්ඨා වුත්තමෙව කරොතීති වාග්ගහණඵලං, තම්පි හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කුබ්බතීති කර කරණෙතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්ත නයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසබහුවචනඅන්තිවිභත්තිං කත්වා "සථා සත්තරි වෙ" ති වත්තමානෙ "තනාදිතො ඔයිර" ති ඔප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "උත්තමොකාරො" ති ඔප්පච්චයස්සුත්තං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීය්‍යමීය්‍යා වා, උත්තමොකාරො" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ධාතුගතස්ස අකාරස්සුත්තං කත්වා "සබ්බ ධාතු — පෙ — ලොපානමි වෙ" ති ධාතුන්තස්ස රකාරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං. ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති වත්ත මානෙ "වමොදුදන්තානං" ති උකාරස්ස වකාරං කත්වා "පරද්වෙ භාවො ඨානෙ" ති වකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "වද බස්ස වෙ" ති එත්ථ වග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයං කත්වා නෙතබ්බ නිතෙ රූපං. කයිරතීති වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන කරස්ස ධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනති විභත්තිං කත්වා "තනාදිතො ඔයිර" ති යිරප්පච්චයං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ධාතුන්තස්ස රකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං.

---

* කුබ්බතෙ—කුබ්බති පිළ

සරති මරතීති කිමුදාහරණං, තත්ථ ච සරතීති සර ගතිචින්තාසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "භූවාදිතො අ" ඉති අපච්චයං කත්වා කරස්සාභාවා ඉච්චා උත්තමකත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. මරතීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපං.

515 ඔ අව සරෙ.
ඔකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොති.
චවති, භවති.
සරෙති කිමත්ථං? හොති.
ඔති කිමත්ථං? ජයති.

"ඔ අව සරෙ" කිමත්ථමිදං, ඔකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අවාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අසෙසං පුබ්බසදිසමෙව. එත්ථ ච ඔති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙත්වා වුත්තං, තථාපි ධාත්වාධිකාරත්තා ධාත්වන්තාව ගහෙතබ්බා, එවං හි සති පයොගසිද්ධිකන්තො, පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසත්තා ච; තෙනාහ ධාත්වන්තස්සාති.

චවතීති චු චවනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "සවා කත්තරි ච" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉති අපච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා ඉමිනොකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. භවතීති භූ සත්තායන්තිමස්ස රූපං.
කිමුදාහරණාදි පුබ්බසදිසමෙව.

516. එ අය.
එකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අයාදෙසො හොති
නයති ජයති.
සරෙති කිමත්ථං? නෙති

"එ අය" කිමත්ථමිදං, එකාරස්ස ධාත්වන්තස්ස සරෙ පරෙ අයාදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. සරග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අසෙසං පුබ්බසදිසමෙව.

නයතීති නී නයෙ නී පාපුණෙති ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන අපච්චයං කත්වා වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තතො විච්ඡින්දිත්වා එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ජයතීති ජි ජයෙතිමස්ස රූපං.

517. තෙ ආවායා කාරිතෙ
තෙ ඔඑ ඉච්චෙතෙ ආවආයාදෙසෙ පාපුණන්ති කාරිතෙ
ලාවෙති, නායෙති.
යොගවිභාගෙන අඤ්ඤස්මිම්පි එකාරස්ස ආයාදෙසො හොති
ගායති, ගායන්ති

“තෙ අවායා කාරිතෙ.” කිමත්ථමිදං, තෙ ඔඑ ඉච්චෙතෙ අව ආයාදෙසෙ පාප්පුණන්ති කාරිතෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. ඔඑග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ලාවෙතීති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ‘යො කොචි ලූනාති, තමඤ්ඤො පයොජයතී’ත්‍යත්ථෙ “ධාතූහි = පෙ = හෙතුත්ථෙ” ති ණෙප්පච්චයං කත්වා කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තවසමධිකිච්චම්හිනා ඔකාරස්සාවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බිං නෙත්වා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” ති විභත්තුප්පත්තිම්හි කතෙ රූපං නායෙතීති නී නයෙතිමස්ස රූපං.

ගායති ගායන්තීති ගෙ සද්දෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනබහුවචනන්තිඅන්තිවිභත්තියො කත්වා “යථා කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ‘තෙ ආවායා’ති යොගවිභාගෙන ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසෙ කතෙ නෙතබ්බං නීතෙ රූපානි.

යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධියෙව හොති, තෙන භවතිආදීසු අයුත්තා ණාගෙනසු න හොති; යොගවිභාගො නාම සුත්තවෙධා කරණං.

518. **ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි.**

සබ්බස්මිං අසබ්බධාතුකම්හි ඉකාරාගමො හොති.

ගමිස්සති, කරිස්සති, ලභිස්සති, පචිස්සති

අසබ්බධාතුකම්හීති කිමත්ථං? ගච්ඡති, කරොති, ලභති, පචති.

“ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” කිමත්ථමිදං, ඉකාරාගමො හොති අසබ්බධාතුකම්හීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගමිස්සතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන භවිස්සන්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනස්සතිවිභත්තිං කත්වා “හිය්‍යත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුකං” න්ති වුත්තත්තා ‘න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා’ති අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හී” තිමිනා ඉකාරාගමෙ කතෙ නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. කරිස්සතීති කර කරණෙතිමස්ස රූපං. ලභිස්සතීති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. පචිස්සතීති පච පාකෙතිමස්ස රූපං.

ගච්ඡතීත්‍යාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමාන පරස්සපදපඨම පුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා “යථා කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. කරොතීති එත්ථ කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “යථා කත්තරි චෙ” ති වත්තමානෙ “තනාදිතො ඔයිරා” ති ඔප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො. ලභතීති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. පචතීති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

519 ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච

ඉධ අවුත්තෙහි අනිට්ඨෙහිපි සාධනෙසු ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමච ඉච්චෙතානි කාරියානි ජිනවචනානුරූපානි කාතබ්බානි

ජායති කරෙය්‍ය, ජානියා, සියා, කරෙ, ගච්ඡෙ, ජඤ්ඤා, වක්ඛෙථ, දක්ඛෙථ, දිච්ඡති, අගච්ඡි, අගමුං, අහොසි, අහෙසුං, ඉච්චෙවමාදීනි අඤ්ඤානිපි සාධනානි යොජෙතබ්බානි

"ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" කිමත්ථමිදං, ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච භොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං එතෙයෙව සම්පිණ්ඩෙති

ජායතීතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජායතීති ජී ජයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙක වචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "භූවාදිතො අ" ඉති අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අය" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා ආදෙසස්ස ධාතූපචාර වසෙන ධාතුසඤ්ඤං වොහරිතබ්බතො ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස දීඝෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. කරෙය්‍යෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන සත්තමීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඑය්‍යවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා විභත්තිගතස්ස පුබ්බයකාරස්ස ලොපෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ජානියාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි ච" ති වත්තමානෙ "කියාදිතො නා" ති නාප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා එය්‍යස්ස ඉයාදෙසං කත්වා ධාතුස්ස ච ජාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඉදම්පන කිඤ්චාපි "ඤාස්ස ජාජංනා, එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා" ති වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣති, තථාපි ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාවදස්සනත්ථං ඉධෙහදං වුත්තං. සියාති අස භුවිතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා "ජරමරානං ජීරජීයමීයා වා" ති වත්තමානෙ "සබ්බත්ථාසස්සාදිලොපො ච" ති ධාත්වාදිස්ස ලොපං කත්වාමිනා එය්‍යස්සියාදෙසෙ කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. කරෙති කර කරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන එය්‍යවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා එකාරාදෙසං කත්වා යකාරවයස්ස ලොපං කත්වා වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ගච්ඡෙති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍යවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා එආදෙසං කත්වා යකාරවයස්ස ලොපං කත්වා ච "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ජඤ්ඤාති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙනෙය්‍යවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා ඤාදෙසං කත්වා ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා ඤකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. ඉදම්පි පජ්ජුන්නගතිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා පන "ඤාස්ස

ජ්ජනා" ති ජම්මාදෙසස්ස "එය්‍යස්ස ඤාතො ඉයාඤා" ති එය්‍යවිභත්තිස්ස ඤාදෙසස්ස ච වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣතීති. වක්ඛන්ති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති ඉමිනා මඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ඛආදෙසෙ කතෙ රූපං. දක්ඛථාති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන පඤ්චමීපරස්සපදමජ්ඣිමපුරිසබහුවචනථවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ක්ඛආදෙසං කත්වා දකාරෙ ඉකාරස්ස අකාරාදෙසඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං තීතෙ රූපං. දිච්ඡතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං අගච්ඡීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා ධාත්වන්තස්සිමිනා ච්ඡාදෙසං කත්වා "අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසු" ති ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා ඊවිභත්තිස්සිමිනා තාඛපරිත්තිකාරං කත්වා නෙතබ්බං තීතෙ රූපං. ඉදම්පි පච්චුප්පන්නාතික්කන්තනිදස්සනත්ථං වුත්තං, අඤ්ඤත්‍රා "ඛචාදී = පෙ = පච්චයෙසු ච, ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති වුත්තත්තා විනාපිමිනා සිජ්ඣතීති. අගච්ඡුන්ති එත්ථ බහුවචනඋංවිභත්තිකරණඤ්ච විපරීතාභාවො ච විසෙසො. අහොසීති හූ සත්තායම්තිමස්ස වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා සආදෙසං* කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං තීතෙ රූපං. අහෙසුන්ති එත්ථ බහුවචනඋංවිභත්තිං කත්වා තස්සිමිනා සුංආදෙසකරණඤ්ච ධාත්වන්තස්ස එකාරාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො. ඉමිනා නයෙන යත්ථ යස්මිං කයිරමානෙ න විරුජ්ඣති, තං තත්ථ කාතබ්බං; යං හි ලක්ඛණෙනානුපපන්නං, තං සබ්බිමිනාව සිජ්ඣතීති.

520. අත්තනොපදානි, පරස්සපදත්තං.

අත්තනොපදානි ක්වචි පරස්සපදත්තමාපජ්ජන්තෙ
වුච්චති, ලබ්භති, පච්චති, ගච්ඡති, කරීයති, සිජ්ඣති.
ක්වචීති කිමත්ථං? කරීයතෙ, ලබ්භතෙ, වුච්චතෙ, සිජ්ඣතෙ.

"අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං." කිමත්ථමිදං, අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තමාපජ්ජන්තො ක්වචි ඤාපනත්ථං විපදමිදං. ක්වචිග්ගහණම්හානුවත්තනතො, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වුච්චතීත්‍යාදීන්‍යුදාහරණානි, තත්ථ ච වුච්චතීති වච වියත්තියං වාචායම්තිමස්ස ලබධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති වත්තමානත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යප්පච්චයං කත්වා

---

* සාදෙස සිඝල

තමේවාධිකිච්ච "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස ; ඉවණ්ණාගමො වා" ති වත්තමානෙන "පුබ්බරූපඤ්ච" ති යප්පච්චයස්ස පුබ්බරූපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඡිච්ඡිත්වා අත්තනොපදස්ස පරස්සපදත්තෙ කතෙ රූපං. ලබ්භතීති ලභ ලාභෙතිමිස්ස රූපං. "දෙ ධස්ස චෙ" ති එත්ථ වග්ගහණෙන වා: අනන්තරසුත්තෙන වා ධාත්වන්තස්ස බකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. පච්චතීති පච පාකෙතිමිස්ස රූපං. ඉතරානි ක්වචිග්ගහණප්ඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

521. අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තිසු

ක්වචි අකාරාගමො හොති හීයත්තනජ්ජතනිකාලාතිපත්තීසු ඉච්චෙතාසු විභත්තිසු

අගමා, අගමි, අගමිස්සා.

ක්වචීති කිමත්ථං? ගමා, ගමි, ගමිස්සා

"අකාරාගමො හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තිසු" කිමත්ථමිදං, ක්වචි අකාරාගමො හොති හීයත්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තීසූති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ක්වචිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

අගමාති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස වුත්තනයෙන හීයත්තනීවිභත්ති පරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනආවිභත්තිං කත්වා "ක්වචි ධාතු — පෙ — ලොපාගමා චෙ" ති වත්තමානෙන ඉමිනා ධාත්වාදිම්හි අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. අගමීති එත්ථ වුත්තනයෙන අජ්ජතනීපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනඊවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. අගමිස්සාති එත්ථාපි කාලාතිපත්තිපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචන ස්සාවිභත්තිකරණමෙව විසෙසො. ඉතරානි ක්වචිග්ගහණප්ඵලානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

522. බ්‍රූතො ඊ තිම්හි.

බ්‍රූ ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊකාරාගමො හොති තිම්හි විභත්තිම්හි.

බ්‍රවීති.

"බ්‍රූතො ඊ තිම්හි." කිමත්ථමිදං, බ්‍රූ ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඊකාරාගමො හොති තිම්හි විභත්තිම්හීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව.

බ්‍රවීති බ්‍රූ වියත්තියං වාචායන්තිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුතො ඊකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස ච වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං.

523. ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස.

ධාතුස්ස අන්තො ක්වචි ලොපො හොතිනෙකසරස්ස.

ගච්ඡති, පචති, සරති, මරති, චරති.

අනෙකසරස්සාති කිමත්ථං? පාති, යාති, දාති, භාති, වාති.

ක්වචීති කිමත්ථං? මහීයති, මථීයති.

"ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" කිමත්ථමිදං, කච්චි අනෙකසරස්ස ධාතුස්ස අන්තො ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං ඛච්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගච්ඡතීති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා "ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසෙ කතෙ රූපං. සරතීති සර ගතිචින්තායම්තිමස්ස රූපං. මරතීති මර පාණචාගෙතිමස්ස රූපං

පාතීතාදීනි කිමුදාහරණානි, තත්ථ ච පාතීති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති චිතනමඤ්ඤතරස්ස එකසරත්තා ඉමිනා ලොපමකත්වා වුත්තනයෙන තිවිභත්තිම්හි කතෙ රූපං. යාතීති යා ගතිපාපුණෙතිමස්ස රූපං. වාතීති වා ගතිගන්ධනෙසූතිමස්ස රූපං

මහීයති මජීයතීති ඛච්ගහණඵලානි, තත්ථ ච මහීයතීති මහ පූජායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඛච්ගහණෙනිමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපමකත්වා 'අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි'' ති වත්තමානාත්තනොපදපඨමපුරිසෙකවචනතෙවිභත්තිං කත්වා "භාව කම්මෙසු යො' ති යප්පච්චයං කත්වා "යම්හි දධාමාඨාහාපාමහමථාදිනමී' ති ධාත්වන්තස්සීකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං මථ විලොළනෙතිමස්ස රූපං

524 ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා
ඉසුයමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනමන්තො ච්ඡො හොති වා
ඉච්ඡති, නියච්ඡති
වාති කිමත්ථං? එසති නියමති

"ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා" කිමත්ථමිදං, ඉසුයමු ඉච්චෙතෙ සමන්තො ච්ඡො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං* අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඉච්ඡතීති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානාපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා වුත්තනයෙන "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. නියච්ඡතීති නිපුබ්බස්ස යමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං

එසති නියමතීති වාග්ගහණඵලානි, තත්ථ ච එසතීති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිවිභත්තිං කත්වා "යථා කත්තරි චෙ" ති වත්තමානෙ "භූවාදිතො අ" ඉත්‍යප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* චතුප්පදමිදං ඛච්ගහණම්හානුවත්තතෙ ඪ

525. **කාරිතානං ණො ලොපං.**
කාරිතපච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙ.
කාරෙති—කාරයති—කාරාපෙති—කාරාපයති

"සාසනත්ථං සමුද්දිට්ඨං මයාඛ්‍යාතං සමාසතො,
සකබුද්ධිවිසෙසෙන චින්තයන්තු විචක්ඛණා" ති

ඉති ආඛ්‍යාතකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

"කාරිතානං ණො ලොපං." තිමච්ඡිදං, කාරිතානං පච්චයානං ණො ලොපමාපජ්ජතෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කාරෙතීති කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස 'යො කොචි කරොති, තමඤ්ඤො පයොජයති' ති අත්ථෙ "ධාතුහි ණෙ — පෙ — හෙතුඅත්ථෙ" ති ණෙපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා ඉමිනා ණකාරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කතෙ රූපං. ඉතරානි තීණි ණයණාපෙණාපයපච්චයන්තානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

එවං අත්තනො ඤාණසූරියෙනාඛ්‍යාතකප්පං දස්සෙත්වා අත්තනො ඤාණබලඤ්ච දස්සෙන්තො—

"සාසනත්ථං සමුද්දිට්ඨං මයාඛ්‍යාතං සමාසතො,
සකබුද්ධිවිසෙසෙන චින්තයන්තු විචක්ඛණා" ති ආහ.

තත්ථ ච සාසනත්ථන්ති පරියත්තිසාසනත්ථං; තම්හි හි කිලෙසානං සාසනතො සත්ථු සිස්සානුසිට්ඨිමස්ස—කිලෙසාරයො සාසන්තා නම් වා: සත්ථා සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතාය සාසනතො සාසනානුසිට්ඨිමස්ස—සාසති එතායාති වා "තඤ්දිහි පු" ති වචනතො "සත්ථුසරණපස්සෙය්‍යෙපු වෙ" ති යුපච්චයං කත්වා "අනකා යුණ්වූන" ති අනාදෙසාදිම්හි කතෙ සාසනන්ති ඉච්ඡිත සමුද්දිට්ඨන්ති කිත්තිතං; මයාති අත්තනා කිත්තිතං; අඛ්‍යාතන්ති අඛ්‍යාතලක්ඛණං; සමාසතොති සංඛෙපතො; සකබුද්ධිවිසෙසෙනාති අත්තනො ඤාණවිසෙසෙන; චින්තයන්තූති උපපරික්ඛන්තු; විචක්ඛණාති පණ්ඩිතා.

ඉදං වුත්තං හොති, මයා පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා සමාසතො අඛ්‍යාතලක්ඛණං කිත්තිතං, තං තුම්හෙපි පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා ගණ්හාථාති අත්ථො.

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං ආඛ්‍යාතකප්පෙ චතුත්ථපරිච්ඡෙදො

“බුද්ධං ඤාණසමුද්දං සබ්බඤ්ඤුං ලොකහෙතුබ්භනමතිං,
වන්දිත්වා පුබ්බමහං වක්ඛාමි පුසාධනං හි කිතකප්පං.*
සාධනමූලං හි පයොගමාහු පයොගමූලමත්ථචාපි,
අත්ථවිසාරදමතයො සාසනධරා ච ජිනස්ස මතා †
අඤ්ඤො දෙසකථිකලො සතමධුතෙලානි භාජනෙන විනා,
නශ්‍යෙ නශ්‍යානි යථා පයොගවිකලො තථා අත්ථො.
තස්මා සංරක්ඛණත්ථං මුනිවචනත්ථස්ස දුල්ලභස්සාහං,
වක්ඛාමි සිස්සහිතං කිතකප්පං සාධනෙන යුතං”

ඉදානි භාවකම්මකත්තුකරණසාධනසහිතං කිබ්බිධානකප්පමාරභන්තො තස්ස බහුවිසයතතා පුනාපාතනෙන සත්ථුනො පණාමං දස්සෙන්තො වක්ඛමානස්ස කිබ්බිධානකප්පස්ස ගුණවිසෙසඤ්ච නිදස්සනත්ථං බුද්ධන්ති ආදිනා ගාථාචතුක්කමාහ

තත්ථ බුද්ධන්ති විදිතඥෙය්‍යො, ඤාණසමුද්දන්ති අනප්පකත්තෙන දුරවගාහත්තෙන ච, සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

526 ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො

ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණප්පච්චයො හොති

කම්මං අකාසි කරොති කරිස්සතීති කම්මකාරො

එවං කුම්භකාරො, කට්ඨකාරො, මාලාකාරො, රථකාරො, රජතකාරො, සුවණ්ණකාරො, පත්තගාහො, තන්තවායො, ධඤ්ඤමායො, ධම්මකාමො, ධම්මචාරො

“ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො” තිමත්ථිදමුච්චතෙ, කම්මාපපදෙ ධාතුයා ණප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං ධාතුයාති එකං පදං, කම්මාදිම්හීති එකං, ණොති එකන්ති තිපදමිදං සුත්තං. එත්ථ ච ධාතුයාති “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤතො ධාතුතො සද්දගණතොති, තෙ ච පන අත්ථං ධාරෙන්තීති ධාතුයොති වුච්චන්ති, කම්මමෙව ආදි = කම්මාදි, තස්මිං, කම්මස්මිං ආදිම්හි සති ධාතුයා ණප්පච්චයො හොතීති අත්ථො

කම්මකාරොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තෙසු පන කම්මකාරොති කම්මසද්දූපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චෙතස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස කම්මං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්ව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති ධාත්වාදිම්හි අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා තස්සාපන්‍යනියමප්පසඞ්ගෙ සති “අසුවණ්ණනවායො වුද්ධි” ති අකාරස්සාකාරං කත්වා “ධාතුප්පච්චයවිභත්තිවජ්ජිතමත්ථවලිඞ්ග” න්ති වුත්තත්තා

* සාධනංපි කිතකප්පං ච
† අඤ්ඤෙසු විසාරදමතයො සාසනධරා ජිනස්ස මතා කත්ථචි

ලිඞ්ගාභාවා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා"ති සුත්තාදීහි අසම්පත්තෙන තාවිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච"ති නාමිඤ්ච කත්වා "ජින වචනයුත්තං හි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ත්‍යාදිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො"ති සද්දුප්පත්තිං කත්වා තස්සාපෘත්‍යිසම්භසඞ්ඝ සති 'වත්තබ්බාජානුපුබ්බිකා සද්දප්පවත්ති'ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා"ති පඨමං කත්වා තස්සාපෘත්‍යිසම්භසඞ්ඝ සති 'වත්තබ්බා = පෙ = කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන'න්ති එකවචනප්පවත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" ත්‍යාදිකිච්ච "සො"ති සිසෙසාකාරං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" "වා පරො අසරූපා" ත්‍යාදිකිච්ච "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ"ති පරස්සාසවණ්ණෙ පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බො පරක්ඛරං ඒත රූපං. කුම්භකාරාදීසුපි එසෙව නයො. පත්තගාහොතිඉදම්පන පත්තසද්දූපපදස්ස ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පත්තං ගණ්හාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තන්තවායොතිඉදම්පන තන්තසද්දූපපදස්ස වෙ තන්තුසන්තානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තන්තං වායතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ එකාරස්ස "ඔ අව සරෙ" "එ අය"ති අධිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ආයාදෙසෙ කතෙ රූපං. ධඤ්ඤමායොතිඉදම්පන ධඤ්ඤසද්දූපපදස්ස මා මානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධඤ්ඤං මිනාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාදිකිච්ච "ආකාරන්තානමායො"ති ආයාදෙසෙ ච කතෙ රූපං. ධම්මකාමොතිඉදම්පන ධම්මසද්දූපපදස්ස කමු කන්තිම්හි ඉච්ඡිතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මං කාමයතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ධම්මචාරොතිඉදම්පන ධම්මසද්දූපපදස්ස චර චරණෙ චර ගතිභක්ඛණෙසූති විකප්පමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධම්මං චරතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

527. සඤ්ඤායමනු

සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං ධාතුයා නාමාදිම්හි අකාරප්පච්චයො හොති, නාමස්ස ච නුකාරාගමො හොති

අරින්දමෙතීති අරින්දමො (රාජා), වෙස්සන්තරතීති වෙස්සන්තරො (රාජා), තණ්හං කරොතීති තණ්හඞ්කරො (භගවා), මෙධඞ්කරොතීති මෙධඞ්කරො (භගවා), සරණඞ්කරොතීති සරණඞ්කරො (භගවා), දීපඞ්කරොතීති දීපඞ්කරො (භගවා).

"සඤ්ඤායමනු"ති ඉදං සුත්තං, කම්මූපපදා ධාතුතො පරාසඤ්ඤාය අභිධෙය්‍යාය අප්පච්චයො හොති. උපපදන්තස්ස නුකාරාගමො ච හොතීති අත්ථො. සඤ්ඤායන්ති එකං පදං, අ ඉති එකං පදං, නු ඉති එකන්ති තිපදමිදං සුත්තං. අධිකාරතො නො ධාතුසඤ්ඤ ච කම්මාදීනං [illegible]

කම්මස්මිං ආදිම්හි සති ධාතුයා සඤ්ඤාය ගම්‍යමානාය අප්පච්චයො හොති, උපපදන්තෙ නුකාරාගමො ච හොතීති අත්ථො. එත්ථ ච සඤ්ඤායන්ති අත්ථො එතායාති සඤ්ඤා, තෙසු තෙසු දබ්බෙසු ආරොපිතවොහාරස්සෙතං අධිවචනං, තස්සං සඤ්ඤායං, "කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී" ත්‍යාදිකිච්ච "කාලභාවෙසු ච" ති සත්තමී, අසද්දන්තුස්සද්දෙයි සිවිභත්තිං කත්වා "සෙස්සතො ලොපං ගසිපී" ති තස්ස ලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අ ච නු චාති චන්දසමාසං කත්වා වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච ධාතුයා අප්පච්චයොති වත්වා ක්වාපි නුකාරාගමස්ස ඨානනියමමකතං, තථාපි තස්මිං රූපෙ සුත්තකාරෙන හොතීති දට්ඨබ්බං, රූපනිප්ඵාදනත්ථං ඡ ලක්ඛණෙප දෙසොති, තෙනාහ නාමම්හි ච නුකාරාගමො හොතීති, එත්ථ ච නුකාරාගමස්ස උකාරෙන නිද්දෙසො "නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ" ති එත්ථ සඞ්ගහණත්ථං, තත්ථ ච නුති වචනං 'ගිනනපටධරෙ' ති ආදිසු "භිදදීනො ඉනනානනරනා වා" ති සම්භූතානං ඉනනඅනන පච්චයානං නකාරස්ස විවජ්ජනත්ථං

අරින්දමොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අරින්දමොති අරිසද්දූපපදස්ස දමු දමනෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අරින්දමෙතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා අප්පච්චයං කත්වා අරිසද්දන්තෙ ච නුකාරාගමං කත්වා "නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ" ති තස්ස නිග්ගහීතං කත්වා "අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං" ත්‍යාදිකිච්ච "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති වග්ගන්තඤ්ච කත්වා අරින්දමසද්දතො සෙසං වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා සොදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං වෙස්සන්තරොතිදම්පන වෙස්සසද්දූපපදස්ස තර තරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං තණ්හංකරොතිදම්පන තණ්හාසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තණ්හං කරොතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මෙධඞ්කරොතිදම්පන මෙධාසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස මෙධඞ්කරොතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයාදිං කත්වා මෙධාසද්දෙ ආකාරස්ස "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති රස්සෙ කතෙ රූපං සරණඞ්කරොතිදම්පන සරණසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස සරණඞ්කරොතීත්‍යත්ථෙ අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. දීපඞ්කරොතිදම්පන දීපසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස දීපං කරොතීත්‍යත්ථෙ අප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

528 පුරෙ දද ච ඉං

පුරසද්දෙ ආදිම්හි දද ඉච්චෙතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දස්ස අකාරස්ස ච ඉං හොති

පුරෙ දදං අදසීති* පුරින්දදො (දෙවරාජා)

"පුරෙ දද ච ඉං." ඉමත්ථම්හි වුච්චතෙ, පුරසද්දූපපදෙ දද

---

* දදති

ඉච්චෙතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච හොතීති සුත්තත්ථං. පුරෙති එකං පදං, දදෙති එකං පදං, ච ඉති එකං ඉං ඉති එකන්ති චතුප්පදමිදං සුත්තං. ධාතුග්ගහණස්ස ච ආදිග්ගහණස්ස ච අයග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො පුරසද්දෙ ආදිම්හි සති දද ඉච්චෙතාය ධාතුයා අප්පච්චයො හොති, පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච හොතීති අත්ථො. වග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං. එත්ථ ච ඉං ඉති කිඤ්චාපි අතියමෙවා වුත්තං, තථාපි ආදෙසො ඉකාරොවගන්තබ්බං, එවං හි සති රූපස්ස සිජ්ඣනතො ච තදත්ථඤ්ච සුත්තාරම්භකරණතො.

පුරින්දදොති උදාහරණං, තස්ස පන පුරසද්දූපපදස්ස දද දානෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ණ්වාදයො තෙකාලිකා"ති වුත්තත්තා අතීතකාලාපෙක්ඛං කත්වා පුරෙ දානං අදාසීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තවයම්භිනිබ්බත්තිතා අප්පච්චයං කත්වා පුරසද්දෙ අකාරස්ස ඉං ච කත්වා වුත්තනයෙන නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නාමම්ව කත්වා සද්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

529 සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා

සබ්බතො ධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි වා අකාරණ්වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

තං කරොතීති තක්කරො, හිතං කරොතීති හිතකරො, විනෙති එතෙන තස්මිං වා විනයො, නිස්සාය නං වසතීති නිස්සයො, අභවි භවති භවිස්සතීති භවො

ණ්වුම්හි —රථං කරොතීති රථකාරකො අන්නං දදාතීති අන්නදායකො, විනෙතීති සත්තෙති විනායකො, කරොතීති කාරකො, දදාතීති දායකො, නෙතීති නායකො

තුම්හි —තං කරොතීති තක්කත්තා, (තස්ස කත්තා වා = තක්කත්තා) භොජනං දදාතීති භොජනදාතා, (භොජනස්ස දාතා වා = භොජනදාතා) කරොතීති කත්තා, සරතීති සරිතා

ආවීම්හි —භයං පස්සතීති භයදස්සාවී ඉච්චෙවමාදි

"සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" කිච්චමිදං, සබ්බධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි අකාරණ්වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. ධාතුග්ගහණස්ස ච කම්මාදිග්ගහණස්ස ච අයග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො වාග්ගහණෙන කම්මාදිම්හීතිමස්ස විකප්පනතො ච සබ්බධාතුතො කම්මාදිම්හි වා අකම්මාදිම්හි වා අකාරණ්වුතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො.

තක්කරොතිච්චාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තක්කරොති තංඋපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස තං කරොතීත්‍යත්ථෙ "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො, සඤ්ඤායමිතු" ත්‍යාදිකිච්චිතා අප්පච්චයං කත්වා නාමිකව කත්වා සද්ධුප්පත්තාදිං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ"ති කකාරස්ස ද්වෙභාවෙ කතෙ රූපං. හිතකරොති

එත්ථාපි චෙහාවං ඨපෙත්වා එසෙව නයො. විනයොතිදම්පන විපුබ්බස්ස නී නයෙ නී පාපුණෙති විනානාමසද්දන්තරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විනෙති එත්ථාති අධිකරණකාරකෙ වා; විනෙති එතෙනාති කරණකාරකෙ වා ඉමිනා අප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු වා"ති වුද්ධිං කත්වා තස්සාප්‍යතිසම්පසඞ්ගෙ සති "අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධී"ති වුත්තත්තා ඉකාරස්ස එකාරවුද්ධිං කත්වා "ඔ අවසරෙ"ත්‍යාදි කිච්ච "එ අයා"ති අයාදෙසං කත්වා නාමම්හිව කත්වා විනයසද්දතො ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නිස්සයොතිදම්පන නිපුබ්බස්ස සි සෙවායම්ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නිස්සයනන්ත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන අප්පච්චයං කත්වා වුද්ධ්‍යාදෙසෙ ච ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම කත්වා "පරවෙහාවො ඨානෙ"ති සකාරස්ස වෙහාවෙ කතෙ රූපං. රථකාරකොතිදම්පන රථසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස රථං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපො"ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති කකාරෙ අකාරස්ස වුද්ධිං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං"ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අන්නදායකොතිදම්පන අන්නසද්දූපපදස්ස දා දානෙ ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අන්නං දදාතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ණලොපඤ්ච වුද්ධිඤ්ච කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු"ත්‍යාදි කිච්ච "ආකාරන්තානමායො"ති ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසං කත්වා අකාදෙසඤ්ච කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විනායකොතිදම්පන විනයොති එත්ථ වුත්තානං විනානාමසද්දන්තරස්ස සන්ත විනෙතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා කාරිතම්ව කත්වා ණාදී ලුත්තෙ වුත්තනයෙන වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ; එ අයා" ත්‍යාදිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ"ති ආයාදෙසං කත්වා අකාදෙස ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරකොත්‍යාදීනි තීණි අකම්මාදිම්හි රූපානි, තෙසමුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තනයොව

තක්කත්තාතිදම්පන තසද්දූපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චෙතස්ස තං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුප්පච්චයං කත්වා "නාමකරානමන්තානා තිපුත්තානමෙහි" ත්‍යාදිකිච්ච "කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං"ති ධාත්වන්තස්ස තකාරං කත්වා වුත්තනයෙන නාමම්හිව කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච"ති උකාරස්සාකාරං කත්වා සිලොපඤ්ච කත්වා කකාරස්ස ච වෙහාවෙ කතෙ රූපං. දාතාතිදම්පන දා දානෙ ඉච්චෙතස්ස තුප්පච්චයන්තස්ස ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කත්තාදීනි අකම්මාදිම්හි රූපානි, තත්ථ ච සරිතාතිදම්පන සර චින්තායම්ඉච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තුප්පච්චයෙ කතෙ "ඊකාරන්තානීසන්තවිපච්චිම්පච්චත මානා සබ්බධාතුකෙ"ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා'ති තුප්පච්චයස්ස අසබ්බධාතුකත්තමාගම්ම "ඉකාරාගමො

අසබ්බධාතුකම්හි" ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන නාම්හිච කත්වා සතතුසද්දස්ස වුත්තනයෙන පරිතුසද්ද සංදූසා නාදිම්හි කතෙ රූපං. භසද්දසාවිසිද්ධිම්පන භසසද්දපපදස්ස දීප පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භස පස්සතීතෙසෙ ඉමිනා අඞ්පච්චයං කත්වා දකාරෙ ඉකාරස්ස "ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො" ති වා: "ඛචාදීමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා" තෑඩිස්වච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා: "ඛච් ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා: "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා අකාරං කත්වා "පරවෙතාචෙව ඨානෙ" ති සකාරස්ස චෙතාචං කත්වා භසද්දසාවි සඤ්ඤතො වුත්තනයෙන සිවිභත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපා ගසිපි" ති සිලොපෙ ලුතෙත රූපං. වුත්තියමාදිසද්දෙන දීනකරදිවා කරභාකරපභාකරදීපකරසසකරචෙතාවරකාවිආදීනි සඞ්ගණ්හාති.

530. විසරුජපදාදිතො ණ.

විසරුජපද ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි ණපච්චයො හොති

පවිසතීති පවෙසො, රුජතීති රොගො, උප්පජ්ජතීති උප්පාදො, ඵුසතීති ඵස්සො, උච්චතීති ඔකො, භවතීති භාවො, අයතීති ආයො, සම්මා බුජ්ඣතීති සම්බොධො, විහරතීති විහාරො

"විසරුජපදාදිතො ණ." ඉච්චෙතස්මිං, විසරුජපද ඉච්චෙවමාදීහි ණපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො. එත්ථ විසරුජපද ඉච්චෙව මාදීහි ණපච්චයො හොතීති අත්ථො. විසො ච රුජො ච පදො ච — විසරුජපද, විසරුජපද ආදයො යස්ස ධාතුගණස්ස — සො විසරුජපදාදි, වණ්ණලොපො බහුබ්බීහි; තතො "දුරඝත්ති කච්චායන නිමිත්තාධිකාලොපදිසාසොහචිත්තතාරපපසොහ්සුඛ්සමොචනෙ තුච්ඡිත්තපමාණපුබ්බෙසොගබාධනගුණ්ඩචනපසඤ්ඤකපථගඩ්ඨා තන්තුප්ප ච" ති දිසාපෙසාගෙ පචිකා සම්පත්තෙ "ඛච් තො පච්චයෙසු" ති තදන්තෙ තොපච්චයො හොති ඉමස්ස පන "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො" ති මිස්සානන්තරච්චචනා අනම්මාදිවසි විසාදිතො ණපච්චයත්ථං; අභිප්පායො ඉධ ණයායන්ච කත්වා තමෙව පකිතබ්බං භවෙය්‍ය

පවෙසොතිදම්පන පපුබ්බස්ස විසපවෙසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස පවිසතීතෙසෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතංච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපෙ වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ නාම්හිච කත්වා සංදූපනා දිම්හි කතෙ රූපං. රොගොතිදම්පන රුජ රොගෙතිමස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස රුජතීතෙසෙ ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ "කවිතපත්තානං චජනතාවෙ" තෑඩිස්වච "ජනා වජත" ති වා: "චවජනං කගා ණානුබන්ධෙ" ති වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා සෙසසද්දං නාම්හිච කත්වා සංදූපනා දිම්හි කතෙ රූපං. උප්පාදොතිදම්පන උපුබ්බස්ස පද ගතිම්හිචෙව තනස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උප්පජ්ජතීතෙසෙ ඉමිනා ණපච්චයං

කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපවුද්ධිස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ පකාරස්ස ඵෙභාවෙ කතෙ රූපං. ඵස්සොතිදම්පන ඵුස ඵුසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඵුසතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හි සම්පත්තෙ "ඝටාදීනං වා" ති එත්ථ වාග්ගහණෙන ඉමස්ස ආකතිගණත්තා ඝටාදිසු පක්ඛිපිත්වා වුද්ධිම්හාකතෙ භයදස්සාවීති එත්ථ දකාරෙ ඉකාරස්ස වුත්තනයෙන ඉධ උකාරස්ස අකාරං කත්වා සකාරස්ස ඵෙභාවං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඔකොතිදම්පන උච සමවායෙ*තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස උචතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ රොගොති එත්ථ වුත්තනයෙන ඉධ චකාරස්ස කකාරං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාවොතිදම්පන භූ සත්තායමිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භවතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ නායකොති එත්ථ වුත්තනයෙන ඉධොකාරස්ස ආවාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ආයොතිදම්පන අය ගතිම්හිච්චෙතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අයතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සම්බොධොතිදම්පන සංපුබ්බස්ස බුධ අවගමනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ බොධනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සම්මා බුජ්ඣතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. විහාරොතිදම්පන විපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විහරතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

531 භාවෙ ච

භාවත්ථාභිධෙය්‍යෙ සබ්බධාතූහි ණප්පච්චයො හොති

පච්චතෙ පචනං වා පාකො, චජතෙ චජනං වා චාගො, භූයතෙ භවනං වා භාවො

එවං යාගො, යොගො, භාගො, පරිදාහො

"භාවෙ ච" ඉච්චෙතස්මිං, භාවකාරකෙපි සබ්බධාතූහි ණප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. චපදමිදං අනන්තරසුත්තතො ණග්ගහණස්සානුවත්තනතො නියමාභාවා ධාත්වාධිකාරත්තා ච සබ්බධාතූහි භාවත්ථෙ ගම්‍යමානෙ ණප්පච්චයො හොතීති අත්ථො. චග්ගහණං ණග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං පනෙතං වුත්තමෙව. නනු නියමාභාවා අනන්තරසුත්තෙනෙව භාවෙපි ණප්පච්චයො ලබ්භතෙ වෙති න ලබ්භති, කස්මා "තෙ කිච්චා" ති පටිලද්ධකිච්චසඤ්ඤෙ තබ්බානීයණ්‍යතෙය්‍යරිච්චප්පච්චයෙ ඨපෙත්වා "අඤ්ඤෙ කිත්" ති අවසෙසානං කිත්සඤ්ඤාය වුත්තත්තා ච "කත්තරි කිත්" ති පටිලද්ධකිත්සඤ්ඤානං කත්තරි කාරකෙ වුත්තත්තා ච අස්මිං අනන්තරසුත්තෙ කත්තරියෙව ණප්පච්චයස්සූපලබ්භනතො ච තස්මා වෙදං සුත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පාකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පාකොති පච පාකෙති

---

* උච විසනයිං වාචායං, ම

මස්ස ලද්ධාගසඤ්ඤාදිස්ස පච්චතෙ පචන්ති වා අනෙන අනන්තරපුත්තාමයිකිච්චවජ්ජිතා ණපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ ගරොගොති එත්ථ ඩත්තනයෙන ඉධ චකාරස්ස කකාරං කත්වා සඤ්ඤපනතාදිම්හි කතෙ රූප චාගොතිදම්පන චජ හානිම්හිමෙච්චතස්ස ලද්ධාගුසඤ්ඤාදිස්ස චජතෙ චජන්ති වා අනෙන වුත්තනයෙන ණපච්චයාදිං කත්වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා සඤ්ඤපනතාදිම්හි කතෙ රූපං යාගො යොගොතිමෙසං යජ දෙවපූජසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසු යුජ යොගෙති ඉමෙසං ලද්ධාගුසඤ්ඤාදීනං යජනා යුජන්ති වා අනෙන ඉමිනා ණපච්චයං කත්වා ණලොපවුද්ධිගකාරසඤ්ඤපනතාදිම්හි කතෙ යථාක්කමං තො රූපානි භාගොති භජ පුඤ්ඤකාරණෙ භජ සෙවායම්ති ඉමෙසං මඤ්ඤතරස්ස ලද්ධාගුසඤ්ඤාදිස්ස භජන්ති අනෙන ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං පරිදහොති පරිපුබ්බස්ස දහ භස්මීකරණෙති මස්ස ලද්ධාගුසඤ්ඤාදිස්ස පරිදහන්ති අනෙන ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

532 ක්වි ච

සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොති

සඞ්ගච්ඡන්ති සඞ්ගු විහංසෙන ගච්ඡන්ති විහු ඔධං අඞ්ගිහු

භුජෙන ගච්ඡන්ති භුජඞ්ගො උරෙන ගච්ඡන්ති උරගො සසුද්ධි සම්මුද්දස්සනාගතො භූමිං ඛණන්ති සංඛො

“ක්වි ච ක්විමිදං සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොතීති සඤ්ඤපනත්ථං විපදමිදං ‘ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො’ ති ඉතො ධාතුග්ගහණස්සානුවත්තනතො සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොතීති සඤ්ඤපනත්ථං චසද්දග්ගහණපන සබ්බ භාවකාරකෙ භාවෙ චෙ ති අයමෙත්ථ වුත්තත්ථො සබ්බධාතූහි ක්විප්පච්චයො හොති, එවං ක්විප්පච්චයො චෙති සම්පිණ්ඩෙති වචනසිලිට්ඨතාය වා වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං , තෙනෙව පයොගෙපි වචනසිලිට්ඨං ක්වාතොප සග්ගා යෙ ජෙතබ්බාති දස්සෙති

සම්භූතිදම්පන සංපුබ්බස්ස භූ සත්තායන්තිමස්ස ලද්ධගුසඤ්ඤාදිස්ස සම්භවතීත්‍යත්ථෙ ‘ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො’ තාදිකිච්චවජ්ජිතා ක්විප්පච්චයං කත්වා “ක්විලොපො චෙ” ති ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන නාමව්‍යපදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්ති කත්වා සෙසතො ලොප ගසිපී ති සිම්හිලුත්තෙ රූපං එවං විභූති උපසග්ගාව විසෙසො භුජගොතිදම්පන භුජසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධාගසඤ්ඤාදිස්ස භුජෙන ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ක්විප්පච්චයං කත්වා “ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී” ති ධාතුන්තස්ස ලොප කත්වා වුත්තනයෙන ක්විලොපාදිං කත්වා සඤ්ඤපනතාදිම්හි කතෙ රූප සඞ්ඛොතිදම්පන ස පුබ්බස්ස ඛනු අවදාරණෙතිමස්ස ඉමිනා ක්විප්පච්චයං කත්වා ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හී” ති ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ක්විලොපං කත්වා සඤ්ඤපනතාදිම්හි කතෙ රූපං

533 ධරාදීහි රම්මො

ධර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රම්මප්පච්චයො හොති
ධරති තෙනාති ධම්මො, කරීයතෙ තන්ති කම්මං

"ධරාදීහි රම්මො." කිමත්ථමිදං, ධර ඉච්චෙවමාදීහි රම්මප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ධරො ආදි යෙසන්තෙ = ධරාදයො, තෙහි ධරාදීහි, ආකතිගණොයං, පඤ්චමී වුත්තනයාව. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ධම්මොතිදම්පන ධර ධාරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ධරති තෙනාති අත්ථෙ ඉමිනා රම්මප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කම්මන්තිදම්පන කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරීයතීති අත්ථෙ ඉමිනා රම්මප්පච්චයං කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සඤ්ඤුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං

534 තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච

සබ්බෙහි ධාතූහි තස්සීලාදීස්වත්ථෙසු ණීතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

පියං පසංසිතුං සීලං යස්ස සො හොති පියපසංසී, බ්‍රහ්මං චරිතුං සීලං යස්ස සො හොති බ්‍රහ්මචාරී, පසය්හ පවත්තිතුං සීලං යස්ස සො හොති පසය්හපවත්තා, භයං පස්සිතුං සීලං යස්ස සො හොති භයදස්සාවී ඉච්චෙවමාදි

"තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච" කිමත්ථමිදං, තස්සීලතද්ධම්මතස්සාධුකාරීවෙච්චෙතෙස්වත්ථෙසු සබ්බධාතූහි ණීතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. තස්සීලාදීසු අත්ථෙසු සබ්බධාතූහි ණීතුආවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. තංසීලං ආදි යෙසන්තෙ = තස්සීලාදයො කෙ තෙ? තද්ධම්මතස්සාධුකාරිනො, තෙසු තස්සීලාදීසු ගබ්භමාතෙනපුත්ති සඤ්ඤිතො චග්ගහණං පච්චයෙ සම්පිණ්ඩෙති

පියපසංසීතිදම්පන පියසද්දූපපදස්ස පපුබ්බස්ස සංස පසංසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පියං පසංසිතුං සීලං යස්සාති වා අත්ථෙ: පියපසංසනසීලො. පියපසංසනධම්මො. පියපසංසනෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉමිනා ණීපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතංව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සංයොගන්තත්තා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිම්හා සතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. බ්‍රහ්මචාරීතිදම්පන බ්‍රහ්මසද්දූපපදස්ස චර චරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස බ්‍රහ්මං චරිතුං සීලං යස්සාති වා අත්ථෙ බ්‍රහ්මචරණසීලො බ්‍රහ්මචරණධම්මො, බ්‍රහ්මචරණෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉමිනා ණීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉධ පන අසංයොගන්තත්තා වුද්ධි හොතෙව. පසය්හපවත්තාතිදම්පන පසය්හසද්දූපපදස්ස පපුබ්බස්ස වතු වත්තනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පසය්හ පවත්තිතුං සීලං යස්සාති වා, පසය්හ පවත්තන

සීලො පසන්නපවත්තනට්ඨෙන, පසන්නපවත්තනෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉච්ඡිතෙ තුප්පච්චයං කත්වා පසන්නපවත්තුසද්දෙ වුත්ත කමෙන නාමබ්‍යපදෙසං කත්වා සුපසන්නාදිම්හි කතෙ ‘සඤ්ඤිතාදිනමා සිත්වා සීලලොපො වෙ’ ති උකාරස්සාකාරාදෙසං කත්වා සීලලොපෙ ච කතෙ රූපං. භයදස්සාවීතිදම්පන භයසද්දුපපදස්ස දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලබ්භාතුකස්සානුදීසා භයං පස්සිතුං සීලං යස්සාති වා භයදස්සනසීලො භයදස්සනට්ඨෙන, භයදස්සනෙ සාධුකාරීති වා අත්ථෙ ඉච්ඡිතෙ ආවීප්පච්චයං කත්වා සංයුත්තසාදිම්හි කතෙ රූපං සමෙත් වත්තබ්බං, තං පෙත්ථා වුත්තමෙව

533. සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදීහි යු

සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථෙහි රුචාදීහි ච ධාතූහි යුප්පච්චයො හොති තස්සීලාදීසත්ථෙසු

ඝොසනසීලො ඝොසනො, භාසනසීලො භාසනො, එවං විගසනො ඤාතබ්බා

කොධනො රොසනො, කොපනො චලනො, කම්පනො ඵන්දනො, මණ්ඩනො විභූසනො රොචනො ජොතනො වඩ්ඪනො

‘සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදීහි යු’ තිමස්සිදං, සද්දත්ථකුධත්ථ චලත්ථමණ්ඩනත්ථෙහි රුචාදීහි ච තස්සීලාදීසත්ථෙසු යුප්පච්චයො හොතීති යොජනා. විග්ගහො පන සද්දො ච කුධො ච චලො ච මණ්ඩො ච = සද්දකුධචලමණ්ඩා, තෙසං අත්ථො = සද්දකුධචල මණ්ඩත්ථො, සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථො අත්ථො යෙසන්ති = සද්ද කුධචලමණ්ඩත්ථා, බහුබ්බීහිසමාසෙපි අද්ධූ විය “සරූපානමෙක සෙසත්ස’ සති එකස්ස අත්ථසද්දස්ස ලොපං කත්වා දුධ සද්දකුධ චලමණ්ඩත්ථාති වුත්තං, රුචො ආදි යෙසන්ති = රුචාදයො සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථා ච රුචාදයො ච = සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථරු චාදයො, තෙහි සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදීහි, එත්ථ ච සද්දත්ථා නාම සද අනෙකාභෙදසිමිස්සත්ථවාචකා; ඝුස සද්දෙ භාස වියත්ති යං වාචායං භණ භණෙසති එවමාදයො, කුධත්ථා නාම කුධ කොපෙසිමිස්සත්ථවාචකා රුස රොසෙ දුස දොසෙ කුප කොපෙ දුස අප්පීතිම්හීති එවමාදයො, චලත්ථා නාම චල කම්පනෙසිමිස්ස ත්ථවාචකා, එද් කිච්චලනෙ ඵුර සචලනෙ ඵන්දි සචලනෙ ගම්හි අනවට්ඨානෙ ධු කම්පනෙ කපි චලනෙති එවමාදයො, මණ්ඩත්ථා නාම, මඩි භූසායං භූස අලඞ්කාරෙති එවමාදයො, රුචාදයො නාම රුච දිත්තිම්හීති එවමාදීනං ; වුත්තා වා කප්පනාති හි ජුත දිත්තිම්හි දිප දිත්තිම්හි වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙති එවමාදයො, තෙන “සද්දකුධචලමණ්ඩත්ථරුචාදීහි තස්සීලාදීසත්ථෙසු යුප්පච් චයො හොතීති අත්ථො

ඝොසනසීලොතිච්චත්ථ ඝුස සද්දෙතිමස්ස ලබ්භාතුකස්සානුදීසා ඝොසනසීලො ඝොසනට්ඨෙන, ඝොසනෙ සාධුකාරීති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තෙනෙව යුප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ’ ති වචනමනෙන “අනකා යුණ්හං’ ති වචනං කත්වා

“අනකා යුණ්වුනං” ති යුපච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා සතාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාසනොතිදම්පන භාස වියත්තියං වාචායමිතිමස්ස භාසනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කොධනොතිදම්පන කුධ කොපෙතිමස්ස කුජ්ඣනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. රොසනොතිදම්පන රුස රොසෙතිමස්ස රොසනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. දොසනොතිදම්පන දුස දොසනෙතිමස්ස දොසනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. චලනොතිදම්පන චල කම්පනෙතිමස්ස චලනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කම්පනොතිදම්පන කපි චලනෙතිමස්ස කම්පනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ “මද සරෙ; යවමදනතරලා චාගමා, ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ” ති වචනමානෙ “නිග්ගහීතඤ්ච” ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා ‘වග්ගන්තං වා වග්ගෙ’ ති තස්ස වග්ගන්තෙ කතෙ රූපං. ඵන්දනොතිදම්පන ඵදි කිඤ්චිචලනෙතිමස්ස ඵන්දනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මණ්ඩනොතිදම්පන මඩි භූසායමිතිමස්ස මණ්ඩනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයානාදෙසනිග්ගහීතාගමවග්ගන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විභූසනොතිදම්පන විපුබ්බස්ස භූස අලඞ්කාරෙතිමස්ස විභූසනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. රොචනොතිදම්පන රුච දිත්තිම්හීතිමස්ස රොචනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ජොතනොතිදම්පන ජුත ජොතනෙතිමස්ස ජොතනසීලොතාදිස්වත්ථෙසු යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. වඩ්ඪනොතිදම්පන වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස රූපං.

536 පාරාදිගම්මිම්හා රූ

ගමු ඉච්චෙතස්මා ධාතුම්හා පාරසද්දාදිම්හා රූපච්චයො හොති තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු

(භවස්ස පාරං = භවපාරං,) භවපාරං ගන්තුං සීලං යස්ස (පුරිසස්ස) සො හොති (පුරිසො) භවපාරගූ.

තස්සීලාදිස්වෙවාති කිමත්ථං? පාරං ගතො

පාරාදිගම්මිම්හාති කිමත්ථං? අනුගාමී

“පාරාදිගම්මිම්හා රූ” ති මිදං, පාරසද්දාදිම්හා ගමු ගතිම්හීතිමස්මා තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු රූපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදවිදං පාරසද්දො ආදි යස්ස = සො පාරාදි, පාරාදි ච සො ගමි චාති = පාරාදිගමි, තස්මා පාරාදිගම්මිම්හා පාරාදිම්හා ගමු ඉච්චෙතම්හා තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු රූපච්චයො හොතීති අත්ථො.

භවපාරගූතිදම්පන භවපාරසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භවපාරං ගන්තුං සීලං යස්සාති වා භවපාරං ගමනසීලො භවපාරං ගමනධම්මො භවපාරං ගච්ඡති සාධුකාරීති වා අත්ථෙ “තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච” ති විකප්පිතා රූපච්චයං කත්වා “රම්හි රන්තො රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ ධාත්වන්තස්ස ලොපාදිං කත්වා “සෙසතො ලොපං ගසිපි” ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

පාරඞ්ගතොතිදම්පන පාරසද්දූපපදස්ස ගමුස්සෙව ධාතුස්ස පාරං ගතොති අත්ථෙ සතිපි පාරාදිම්හි තස්සීලාද්‍යත්ථාභාවා ඉමිනා රූප ච්චයමකත්වා "භාවකම්මෙසු ත' ඉත්‍යධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච ගුජ දීනම්හෙතා ගතො ති ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ත්‍යධිකිච්ච "ගම ඛනහනරමාදීනමන්තො' ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ සංදුප්පත්තා දිම්හි කතෙ රූපං. අනුගාමීතිදම්පන අනුපුබ්බස්ස ගමුස්සෙව ධාතුස්ස අනුගමනසීලොත්‍යාදිස්වත්ථෙසු සතිපි තස්සීලාද්‍යත්ථෙ ආදිම්හි පාර සද්දාභාවා ඉමිනා රූපච්චයමකත්වා "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච" ති ණීපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. අන්තගුවෙදගූත්‍යාදීසුපි 'පාරගමී මහා රූ' ති වත්තබ්බෙ ආදිග්ගහණෙණපාතනා සිජ්ඣන්තීති දට්ඨබ්බානි. ආදිග්ගහණං හි උභයසමාසත්ථං. අයමෙත්ථ හි සමාසො, පාරෙ ආදි යෙසන්තෙ = පාරාදයො, පාරාදීහි ගමී = පාරාදිගමී තස්මා පාරාදිගමිම්හාති

537 භික්ඛාදිතො ච

භික්ඛ ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි රූපච්චයො හොති තස්සීලාදිසු අත්ථෙසු

භික්ඛණසීලො යාචනසීලො භික්ඛු, විජානනසීලො විඤ්ඤූ

"භික්ඛාදිතො ච" ඉච්චනෙනිදං, භික්ඛ යාචනෙ ඉච්චෙවමාදිහි ධාතූහි තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු රූපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං. භික්ඛ ආදි යස්ස සො = භික්ඛාදි, තස්මා භික්ඛාදිතො. චග්ගහණං රූපච්චයානුකඩ්ඪනත්ථං, සෙසං පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

භික්ඛූතිදම්පන භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භික්ඛණසීලොත්‍යාදිස්වත්ථෙසු "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච පාරාදිගමිම්හා රූ' ත්‍යධිකිච්චිමිනා රූපච්චයං කත්වා "රහාදිරන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "ධාත්වාදිම්හි ලුත්තාරතා දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති රස්සෙ කතෙ රූපං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව විඤ්ඤූතිදම්පන විපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස විජානනසීලොත්‍යාදිස්වත්ථෙසු වුත්තනයෙන රූපච්චයං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං

538 හනත්‍යාදීනං ණුකො

හනත්‍යාදීනං ධාතූනං අන්තෙ ණුකපච්චයො හොති තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු

ආහනනසීලො ආඝාතුකො, කරණසීලො කාරුකො

"හනත්‍යාදීනං ණුකො" ඉච්චනෙනිදං, හන හිංසාගතීසූතිමෙවමාදිහි ධාතූහි තස්සීලාදිස්වත්ථෙසු ණුකපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. විපදමිදං. හනති ආදි යෙසන්තෙ = හනත්‍යාදයො, තෙසං හනත්‍යාදීනං; පච්චත්තෙ ඡට්ඨී, අනන්තරෙ වා සම්බන්ධො, එත්ථ ච හනතීති ධාතුං නිද්දිසති, ද්විගො හි ධාතුනිද්දෙසො, නානා

වසෙන්තිකාරන්තවසෙන ච. තස්සීලාදිගහණම්පිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ආතුමතොතිදම්පන ආපුබ්බස්ස ගත හිංසාගන්ධනෙසූතිමස්ස ලබ්ධාතු සඤ්ඤාදිස්ස අත්තනසීලාතාදිඅත්ථෙසු "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච" ති අවිකිරත්ථිතා ණුකපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "උම්හි රස්සස්ස ජො භාවකරණෙසු" තාදිසිවච "ගතස්ස තාමතො" ති සානාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරුකොතිදම්පන කර කරණෙතිමස්ස කරණසීලො තාදිස්ථෙසු ඉමිනා ණුකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං.

539 නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ

පදන්තෙ නුකාරාගමො නිග්ගහීතමාපජ්ජතෙ.

අහිං දමෙතීති අහිඤ්ඤමො (රාජා), වෙසුභගාරො, සකණිකාරො

"නු නිග්ගහීතං පදන්තෙ" තිමස්සිදං, පදන්තෙ නුකාරාගමො නිග්ගහීතමාපජ්ජතීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. පදස්ස අන්තො = පදන්තො, තස්මිං පදන්තෙ

අහිඤ්ඤමොතාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

540. සංහනඤ්ඤාය වා රො ඝො

සංපුබ්බාය හන ඉච්චෙතාය ධාතුයා අඤ්ඤාය වා ධාතුයා රපච්චයො හොති, හනස්ස ඝො ච හොති

සමග්ගං කම්මං සමුපගච්ඡන්තීති සංඝො, සමන්තතො නගරස්ස බාහිරෙ ඛණන්තීති පරිඛා, අන්තං කරොතීති අන්තකො

සමිති තිමස්සං † උපහතං, උඝාතො *

"සංහනඤ්ඤාය වා රො ඝො." තිමස්සිදං, සංපුබ්බාය හන ඉච්චෙතාය ධාතුයා අඤ්ඤාය වා ධාතුයා රපච්චයො හොති, හනස්ස ඝො ආදෙසො ච හොතීති සුත්තත්ථො. පචපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච ඝොති ඝකාරො අකාරෙවසෙන වුත්තො, තත්ථාපි ඝත්කාරස්ස ඝොති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති සංයොග පිණ්ඩිතො පයොගසිද්ධා සුගතාපදෙසතො ච.

සඞ්ඝොතිදම්පන සංපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූතිමස්ස ලබ්ධාතු සඤ්ඤාදිස්ස සමග්ගං කම්මං සමුපගච්ඡන්තීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රපච්චයං කත්වා හනස්ස ඝාදෙසඤ්ච කත්වා "රම්හිරන්තො රාදි නො" ති රකාරං ලොපෙත්වා සංයොගාදිම්හි කතෙ රූපං. පරිඛාතිදම්පන පරිපුබ්බස්ස ඛණු අවදාරණෙතීමස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සමන්තතො නගරස්ස බාහිරෙ ඛණන්තීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලොපෙ සංයොගාදිම්හි ච කතෙ රූපං. අන්තකොතිදම්පන අන්තසද්දුපපදස්ස කර කරණෙති

---

* "ඝාත උපඝං අන්තකො" ඉති දිස්සති   † වියොඝනී, ච

මස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අන්තං කරොතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රජපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

උපඝාතොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන උපපුබ්බස්ස හන හිංසා ගතීසූතිමිස්ස සතිපි හනස්මිං අසංපුබ්බත්තා ඉමිනා රජපච්චයම්හි කත්වා උපහනනත්‍යත්ථෙ "විසරූපපදදීනො ණ" ඉච්චාදිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිච්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. තත්ථ ස්සඤ්ඤාති වුත්තත්තාව භවිතබ්බං න භවිතබ්බං, එතන සිංඛ සතිපි සංහනනන්තරමෙතා නියමාය හොති, හන ඉච්ඡිතස්සා සචෙ රජපච්චයො හොති, සංපුබ්බස්සාවෙති එතන වුත්තං, සචෙ කිමත්ථං? උපහනනං උපඝාතොති

541. රම්හි රන්තො රාදි නො

රම්හි පච්චයෙ පරෙ සබ්බො ධාත්වන්තො රකාරාදි ච නො හොති

අන්තකො, පාරගූ, සංදිට්ඨිකො ලොකෙ සාසනන්ති සත්ථා, දිට්ඨා ඉච්චෙවමාදි.

"රම්හි රන්තො රාදි නො" තිමස්සත්ථො, රම්හි පච්චයෙ පරෙ රකාරානුබන්ධො සබ්බො ධාත්වන්තො රකාරාදි නො හොතීති ඤාපකත්ථං වතුපදමිදං. එත්ථ ච රම්හීති රකාරානුබන්ධපච්චයං සංගණ්හාති, රකාරෙ අස්ස අත්ථීත්‍යත්ථෙ "තදස්සත්ථීති ව ච" ති අධිකිච්චම්හිනා "සද්ධාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා තතො වුත්තනයෙන නාමිච කත්වා සත්තමෙකවචනං කත්වා "ස්මාහිස්මිං නං මහාභිමි වා" ති තස්ස මිහාදෙසං කත්වා රම්හීති වුත්තත්තා රකාරෙ ආදි මරියාදෙ. සස්සෙසා = රාදි, නොති ලොපමාහ, තෙන රකාරානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ රාදි ධාත්වන්තො ලොපො හොතීති අත්ථො

අන්තකො පාරගූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අන්තකො පාරගූති වුත්තනයෙනෙව. සත්ථාසිද්ධිපන සාස අනුසිට්ඨිම්හීතිමිස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස සංදිට්ඨිකෙ ලොකෙ සාසතීත්‍යත්ථෙ "සාසාදීහි රත්ථු" ති රත්ථුපච්චයං කත්වා ඉමිනා රාදිනො ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන නාමිච්ච කත්වා ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච" ති ආකාරස්සාකාරං කත්වා සිලොපං ච කතෙ රූපං. දිට්ඨාසිද්ධිපන දිස පෙක්ඛනෙතිමිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති තකාරස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා ඉමිනා රාදිම්හි ලොපෙ සංයුත්තතාදිම්හි කතෙ රූපං.

542 භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා

භාවකම්මෙ ඉච්චෙතෙසුවත්ථෙසු තබ්බානීය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති සබ්බධාතුහි

අභවිත්ථ භූයතෙ භවිතබ්බං—භවනීයං, ආසීයතෙ ආසිතබ්බං—ආසනීයං, පජ්ජිතබ්බං—පජ්ජනීයං, කත්තබ්බං—කරණීයං, ගන්තබ්බං—ගමනීයං, රමිතබ්බං—රමණීයං

"භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" තිමිස්මිං, භාවකම්මකාරකෙසු සබ්බධාතුහි තබ්බඅනීය ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. භාවො ච කම්මං ච = භාවකම්මානි,* තෙසු භාවකම්මෙසු, තබ්බො ච අනීයො ච = තබ්බානීයා; එත්ථ ච භාවො නාම පවත්තං භවනං ලවනන්ත්‍යාදීහි වුච්චමානො කෙවලො ධාත්වත්ථො, කම්මං නාම "යං කරොති තං කම්ම" න්ති වුත්තං. තදිහාසතිපි භාවකම්මග්ගහණෙ "තෙ කිච්චා" ති තබ්බාදීනං රිච්චපච්චයපරියන්තානං කිච්චසඤ්ඤාය විහිතත්තා ච "භාවකම්මෙසු කිච්චත්තක්ඛත්ථා" ති කිච්චානං භාවකම්මෙසු නියමිතත්තා චාධිප්පෙතත්ථො සිජ්ඣතෙවාති. සිජ්ඣති, එවං සන්තෙපි "නන්දාදීහි යු" ති වුත්තං යුපච්චයමධිකිච්චන්තා කත්තරි සියාති තන්නිවත්තනත්ථං, එවං සන්ත කස්මාව තත්ථ න වුත්තන්ති, ඉධාපි ක්‍රියාත්ථසම්භවතො ඉධ වුත්තතා; ඉධ වුත්තත්තා හි කිච්චප්පච්චයානං සභාවං ච දීපෙති, උත්තරත්‍ර වත්තිත්වා සරූපනිප්ඵත්තිඤ්ච සාධෙතීති.

භවිතබ්බන්තිදම්පන භූ සත්තායන්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භවනත්ථෙ ඉමිනා තබ්බපච්චයං කත්වා "හීයත්තනීසත්තමීපඤ්චමීවත්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති අසබ්බධාතුකත්තාභාවම්හි "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ත්‍යාධිකිච්ච "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති අවාදෙසං කත්වා භවිතබ්බසද්දතො සිද්ධත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවා තවෙතුනාදීසු චෙ" ති එත්ථ වග්ගහණෙන නාමත්තං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච" න්ති අපිච "සිං" ති සිස්ස අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. භවනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. අසිතබ්බන්තිදම්පන අස උපවෙසනෙතිමස්ස ආසනීයන්ති අත්ථෙ තබ්බාදිම්හි කතෙ රූපං. ආසනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. පජ්ජිතබ්බන්තිදම්පන පද ගතිම්හීතිමස්ස පජ්ජිතබ්බන්ති අත්ථෙ ඉමිනා තබ්බපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යපච්චයං කත්වා "තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස" ති ධාත්වන්තෙන සහ යකාරස්ස චවග්ගං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ජනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවොව විසෙසො. කත්තබ්බන්තිදම්පන කර කරණෙතිමස්ස ඉමිනා තබ්බපච්චයං කත්වා, "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො; කරස්ස ච තත්තං තුසු" ත්‍යාධිකිච්ච "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාත්වන්තස්ස තකාරාදිම්හි කතෙ රූපං. කරණීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ඉකාරාගමාභාවො ච "රහාදිතො ණ" ඉති නකාරස්ස ණකාරොව විසෙසො.

* භාවො ච කම්මඤ්ච = භාවකම්මානි

ගන්තබ්බන්තිදම්පන ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගමනීයන්ති අත්ථෙ ඊරිතා තබ්බප්පච්චයාදිම්හි කතෙ "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදිසු න" ඉති ධාත්වන්තස්ස නත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගමනීයන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, නත්තාභාවොව විසෙසො

543 ණ්‍ය ච

භාවකම්මෙසු සබ්බධාතූහි ණ්‍යප්පච්චයො හොති

කාතබ්බං කාරියං, චෙතබ්බං චෙය්‍යං, නෙතබ්බං නෙය්‍යං ඉච්චෙවමාදි

වසද්දග්ගහණෙන තෙය්‍යප්පච්චයො හොති

ඤාතෙය්‍යං, දිට්ඨෙය්‍යං, පත්තෙය්‍යං

"ණ්‍ය ච" තිමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි භාවකම්මෙසු ණ්‍යප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං භාවකම්මග්ගහණමිධානුවත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව වග්ගහණෙන පන තෙය්‍යප්පච්චයො හොති, තෙන ඤාතෙය්‍යං දිට්ඨෙය්‍යං පත්තෙය්‍යන්ති සිජ්ඣන්ති තෙසම්පන ඤා අවබොධනෙ දිස පෙක්ඛණෙ පද ගතිම්හීතිමෙසං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීනං ඊරිතා තෙය්‍යප්පච්චයං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිං කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, තත්ථ ච දිට්ඨෙය්‍යන්ති එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන දකාරෙ ඉකාරස්ස අකාරං කත්වා සකාරස්ස "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු චා" තාඨිකිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වා: "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා "දෙ ඨස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා ටකාරං කත්වා තකාරස්ස ච ඨකාරං කත්වා පරක්ඛරූපගමනං වා කාතබ්බං, "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා තකාරස්ස රට්ඨාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිලොපං වා කාතබ්බං.

කාරියන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරියන්ති කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කාතබ්බත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හි ඊරිතා ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතත්තං කත්වා ණලොපවුද්ධියො ච වුත්තනයෙන අසබ්බධාතුකත්තා මානම්හි ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා නාමත්තං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චෙය්‍යන්ති චි චයෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස චෙතබ්බන්ති අත්ථෙ ඊරිතා ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා කාරිතත්තං කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ "පරෙචනාමෙවා ඨානෙ" ති යකාරස්ස චෙකාවං කත්වා නෙතබ්බන්ති සන්ධුප්පත්තාදිම්හි ච කතෙ රූපං. නෙය්‍යන්තිදම්පන නී නයෙ නී පාපුණෙතිමෙසං විකප්පමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නෙතබ්බත්ථෙ ඊරිතා ණ්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

544 කරම්හා රිච්ච

කර ඉච්චෙතස්මා ධාතුතො රිච්චප්පච්චයො හොති භාවකම්මෙසු

කාතබ්බං කිච්චං

546 වදමදගමයුජගරහාකාරාදීහි ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ගාරෙ වා

වදමදගමයුජගරහාකාරන්ත ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණ්‍යප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යං ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යාදෙසා හොන්ති වා ධාත්වන්තෙන සහ, ගරහස්ස ච ගාරෙ හොති සාධකරූපසු

වත්තබ්බං වජ්ජං, මදනීයං මජ්ජං, ගමනීයං ගම්මං, යුජ්ජනීයං යොග්ගං, ගරහිතබ්බං ගාරය්හං, දාතබ්බං දෙය්‍යං, පාතබ්බං පෙය්‍යං, හාතබ්බං හෙය්‍යං, මාතබ්බං මෙය්‍යං, ඤාතබ්බං ඤෙය්‍යං ඉච්චෙවමාදි

‘ වදමදගමයුජගරහාකාරාදීහි ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ගාරෙ වා ” කිමත්ථමිදං, වද වියත්තිකං වාචායං මද උම්මාදෙ ගමු ගතිම්හි යුජ යොගෙ ගරහ නින්දායන්ති ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ච ආකාරන්තෙහි ධාතූහි ච පරස්ස ණ්‍යප්පච්චයස්ස ධාත්වන්තෙන සහ සහාදිබ්‍යං ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍ය ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙන, ගරහසද්දස්ස ච ගාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං භාවකම්ම ගහණඤ්ච ණ්‍යගහණඤ්ච වත්තතෙ “ රම්හිරන්තො රාදි නො ” ති ඉතො අනුවත්තනඤ්ච, අතො ච වියොගො ච සුවිසෙසෙනව ගාරාදෙසො කිඤ්චාපි අභිසම්බන්ධෙන වුත්තො, තථාපි ගරහස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං, එවඤ්ච සති පයොගසිද්ධිතො පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච තත්ථ ච ආකාරන්තා ධාතවො නාම දා දානෙ පා පානෙ හා චාගෙ ඉච්චෙවමාදයො

වජ්ජන්තිහාදීහි උදාහරණානි, තෙසම්පන හෙට්ඨා වුත්තොති ලබ්භ ධාතුසඤ්ඤාදීහි සඤ්ඤං එත්ථ බ්‍යත්තාදිසුත්තෙසු “ භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා තෙසිසඤ්ඤ “ ණ්‍ය ච ’ ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා තමෙව සුත්තාවසම්බිකිස්සිතා ධාත්වන්තෙන සහ තස්ස ජ්ජාදෙසෙ කත්වා සංයුත්තාදිච කත්වා ගරහසද්දස්ස ගාරාදෙසච කත්වා රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා

547 තෙ කිච්චා

යෙ පච්චයා තබ්බාදයො ඊරිතා, තෙ කිච්චසඤ්ඤාති දට්ඨබ්බා කිච්චසඤ්ඤාය කිං පයොජනං? “ භාවකම්මෙසු කිච්චක්ත ක්ඛත්ථා ” ච

‘ තෙ කිච්චා ’ කිමත්ථමිදං, හෙට්ඨා වුත්තා යෙ තබ්බාදිපච්චයා දයො රිච්චපච්චයන්තා පච්චයා, තෙ කිච්චසඤ්ඤාති වෙදිතබ්බාති ඤාපනත්ථං වුත්තමිදං අතො සුවිසෙසෙනව ඉදම්පන “ භාව කම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා ’ ති එත්ථ ඉමෙසං ගහණත්ථං

548 අඤ්ඤෙ කිත්

අඤ්ඤෙ පච්චයා කිත් ඉච්චෙව සඤ්ඤා හොන්ති කිත්සඤ්ඤාය කිං පයොජනං? “ කත්තරි කිත් ’

“අඤ්ඤෙසු කිත්” තිමත්ථිදං, තෙහි අඤ්ඤෙ පච්චයා කිත් සඤ්ඤා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං ඉදමපන “කත්තරි කිත්” ති එත්ථ තෙසං ගහණත්ථං

549 නන්දාදීහි යු

නන්දාදීහි ධාතූහි යුපච්චයො හොති භාවකම්මෙසු

නන්දීයතෙ නන්දිතබ්බං වා නන්දනං, ගහණීයං ගහණං, චරිතබ්බං චරණං එවං සබ්බත්ථ

“නන්දාදීහි යු” තිමත්ථමිදං, භාවකම්මෙසු නන්ද සම්බන්ධීහි නන්ද නන්දනෙ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යුපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං භාවකම්මග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව නන්දනන්තිදමපන නන්ද සම්බන්ධීහීමිස්ස ලද්ධ ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස නන්දීයතෙ නන්දිතබ්බන්ති වා අත්ථෙ “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා ' තාදිකිච්චම්හිනා යුපච්චයං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” ති තස්සානාදෙසං කත්වා සන්ධිපාතාදිම්හි කතෙ රූපං ගහණන්තිදමපන ගහ උපාදානෙතිමස්ස ගහණීයන්ති අත්ථෙ යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං චරණන්තිදමපන චර චර ණෙතිමස්ස චරිතබ්බන්ති අත්ථෙ යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ඉමෙසමපන විනනං “රහාදිතො ණ” ඉති නකාරස්ස ණකාරකරණමෙව විසෙසො

550 කත්තුකරණපදෙසෙසු ච

කත්තුකරණපදෙස ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ච යුපච්චයො හොති

කත්තරි තාව —රජං හරතීති රජොහරණං—තොයං

කරණෙ තාව —කරොති එතෙනාති කරණං

පදෙසෙ තාව —තිට්ඨන්ති අස්මිං ඉති ඨානං එවං සබ්බත්ථ

“කත්තුකරණපදෙසෙසු ච” තිමත්ථමිදං, කත්තුකරණපදෙසසඞ්ඛාතෙසු සබ්බධාතූහි යුපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං, එත්ථ ච පදෙසොති අධිකරණකාරකස්සෙතං අධිවචනං විපදමිදං යුග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව චග්ගහණං සම්පදානාපාදානකාරකෙසුපි යුපච්චයො හොතීති සම්පිණ්ඩනත්ථං

කත්තරි තාව රජොහරණන්ති උදාහරණං, තස්ස පන රජ සද්දූපපදස්ස හර හරණෙතිමස්ස රජං හරතීතත්ථෙ අනන්තර සුත්තවිහිතකිච්චිනා යුපච්චයං කත්වා තස්සානාදෙසණත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

කරණෙ තාව කරණන්ති උදාහරණං, තස්ස පන කර කරණෙතිමස්ස කරොති එතෙනාතීත්ථෙ යුපච්චයානාදෙසණත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

පදෙසෙ තාව ඨානන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ඨා ගතිනිවත්තිම්හිමිස්ස තිට්ඨන්ති එත්ථාතීත්ථෙ යුපච්චයානාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

551. රහාදිතො ණ

රකාරහකාරාද්‍යන්තෙහි ධාතූහි අනාදෙසස්ස නස්ස ණො හොති

කරොන්ති තෙනාති කරණං, පූරෙන්ති තෙනාති පූරණං, ගණ්හන්ති තෙනාති ගහණං, ගහණීයං තෙනාති ගහණං එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො

"රහාදිතො ණ" කිමත්ථමිදං, රකාරහකාරන්තෙහි අනාදෙසස්ස ණො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදම්පිදං ආදිසද්දෙන ඤකාරං සඞ්ගණ්හාති, තෙන විඤ්ඤාණන්ති ආදීසු විපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙති ඉමස්ස විජානාතීති අත්ථෙ "නන්දාදීහි යු" ත්‍යාධිකාරෙ 'කත්තු කරණප්පදෙසෙසු චෙ' ති කත්තරි යුපච්චයෙ කතෙ වුත්තනයෙන නස්සානාදෙසෙ කතෙ නකාරස්ස ණකාරො හොති එත්ථ පන කිඤ්චාපි අනුකස්ස ණකාරොති න වුත්තං, තථාපි නකාරස්සෙව ණකාරො හොතීති දට්ඨබ්බං, එවං හි සති පයොගසිජ්ඣනතො පයොගසිද්ධියා සුත්තොපදෙසතො ච, එත්ථ හි නකාරස්සාති වුත්තෙ ගහණීයං කරණීයන්ති ආදීසු ණීකාරස්ස න සියා, ණීකාරස්සාති වුත්තෙ කරණං ගහණන්ති ආදීසු නකාරස්ස න සියාති සබ්බසාධාරණවසෙනෙවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං ඉධ පනානන්තරසුත්තෙව යෙන යුපච්චයස්ස වුත්තත්තා තස්ස ච "අනකා යුණ්වූන" න්ති අනාදෙසස්ස වුත්තත්තා 'කාසෙ චාරය මජ්ඣිමහා ති'* ආදීනි විය පච්චාසත්තිවසෙන වා 'බදිරවන'න්ති ආදීනි විය යෙභුය්‍යවසෙන වා අනාදෙසස්සාති ආහාති දට්ඨබ්බං

උදාහරණානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව තත්ථ ච පූරණන්ති පූර පූරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ පඨමො පරිච්ඡෙදො

---

552 ණ්වාදයො තෙකාලිකා

ණ්වාදයො පච්චයා යුපච්චයන්තා තෙකාලිකාති වෙදිතබ්බා

යථා, කුම්භං කරොති අකාසි කරිස්සතීති කුම්භකාරො, කරොති අකාසි කරිස්සති තෙනාති කරණං එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ණ්වාදයො තෙකාලිකා" කිමත්ථමිදං, ණපච්චයාදයො යුපච්චයන්තා පච්චයා තෙකාලිකා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදම්පිදං

---

* තණ්ඩුලා, සී

අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ණ ආදි යෙසන්ති = ණාදයො, තයො කාලා = තිකාලං, තිකාලෙ නියුත්තා තෙකාලිකා. නනු "තීතෙ නතිවත්තන්තාවි, වත්තමානෙ මානන්තා, කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්" ති ආදිනා විය නියමෙත්වා අවුත්තත්තාව අසතිපිමස්මිං ණාදයො කාලත්තයෙව හොන්තීති සක්කා මන්තුන්ති න සක්කා, අනියමෙත්වා වුත්තානං කාලත්තයෙ වා කාලමජ්ඣෙ වා කාලං අනාමසිත්වා වා හොන්තීතිපි මන්තබ්බතො, න හි අනියමෙත්වා වුත්තා කාලත්තයෙව හොන්තීති සඤ්ඤාපකො අත්ථි, තස්මා ණාදයො කාලත්තයෙව හොන්ති "ණාදයො තෙකාලිකා" ති වුත්තත්තා, තතො අඤ්ඤ කාලත්තයෙපි කාලමජ්ඣෙපි කාලමනාමසිත්වාපි හොන්තීති දට්ඨබ්බං.

කුම්භකාරො කරණන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කුම්භකාරොති කුම්භසද්දූපපදස්ස කර කරණෙ ඉච්චමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කුම්භං අකාසි කරොති කරිස්සතීත්‍යත්ථෙ "ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො" ති ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කරණන්තිදමපි තථෙව ධාතුස්ස කරොති අකාසි කරියතිනෙනාත්‍යත්ථෙ "නන්දාදීහි යු" ත්‍යධිකිච්ච "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු ච" ති යුප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යමෙත්ථාපි වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. එවමඤ්ඤෙසුපි යොජෙතබ්බා.

553 **සඤ්ඤායං දධාතො ඉ**
සඤ්ඤාසමභිධෙය්‍යායං දධාතො ඉප්පච්චයො හොති

පඨමං ආදීයතීති ආදි, උදකං දධාතීති උදධි, මහොදකානි දධාතීති මහොදධි, වාලානි දධාති තස්මින්ති වාලධි, සම්මාධීයති දධාතීති වා සන්ධි

"සඤ්ඤායං දධාතො ඉ." සඤ්ඤාසමභිධෙය්‍යායං දධාතො ඉප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව දා ච ධා ච = දධා, තතො දධාතො

ආදීනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආදීති ආපුබ්බස්ස දා දානෙති ඉමස්ස "භූවාදයො ධාතවො" ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ධාතුලිඞ්ගෙහි පරප්පච්චයා" ත්‍යධිකිච්ච ඉමිනා ආදියතීත්‍යත්ථෙ ඉප්පච්චයං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා" ත්‍යධිකිච්ච "ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති අසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා පරනයනං නෙත්වා "අඤ්ඤෙ කිත්" ති කිතසඤ්ඤං කත්වා කිතන්තත්තා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා "ජිනවච්චතදුත්තානං සි" ත්‍යධිකිච්ච "ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති ලිඞ්ගං ඨපෙත්වා "ජිනවච්චතදුත්තානං සි; ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" ති අධිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති පාදුපාදසිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති

තස්සාපාතිසම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සාපාතිසම්පසඞ්ගෙ සති 'වත්ති=පෙ=කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන'න්ති එකවචනස්සිජ්ජනත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

උදධීති උදකසද්දූපපදස්ස ධා ධාරණෙතිමස්ස උදකං දධාතීති අත්ථෙ ඉමිනා ඉපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ "ඛවාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" තෘඩිකිච්ච "තෙසු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උදකසද්දෙ තකාරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. මහොදධීති මහොදකසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස මහොදකානි දධාතීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. වාලධීති වාලසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වාලානි දධාති තස්මින්ති අත්ථෙ ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සන්ධීති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස සම්මා ධීයති. දධාතීති වා අත්ථෙ ඉපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

554. තිකිච්චාසිට්ඨෙ

සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි තිපච්චයො හොති, කිච්චාසිට්ඨෙ

ජිනො එනං බුජ්ඣතූති ජිනබුද්ධි, ධනං අස්ස භවතූති ධනභූති, භවතූති භූතො, භමතූති භාමො, ධම්මො එනං දදාතූති ධම්මදින්නො, අසුනා වඩ්ඪතූති වඩ්ඪමානො. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"තිකිච්චාසිට්ඨෙ." කිමත්ථමිදං, සඤ්ඤායමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි තිපච්චයො හොති, කිච්ච ආසිට්ඨෙති ඤාපනත්ථං. ති ඉති එකං පදං, කිච් ඉති එකං, ච ඉති එකං, ආසිට්ඨෙති එකං, චතුප්පදමිදං. සඤ්ඤාගහණම්හානුවත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ච ආසිට්ඨෙති අපුබ්බස්ස සංප පසංසනෙතිමස්ස පසංසනත්ථෙ අත්ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" තෘඩිකිච්ච "සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" ති තපච්චයස්ස ආදිනා සහ ඨාදෙසෙ කතෙ "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමෙ කතෙ රූපං., තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා තපච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ වා රූපං. එත්ථ ච ආසිට්ඨෙති පසංසායම්පි ති වදන්ති, තස්මා පසංසනෙ සති ඉමිනා පච්චයො හොතීති දට්ඨබ්බං; තෙනාහ ආසිට්ඨෙති. චග්ගහණං [illegible] සම්පිණ්ඩනත්ථං.

ජිනබුද්ධිතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ජිනබුද්ධීති ජිනසද්දූපපදස්ස බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙති [illegible] තරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ජිනො එනං බුජ්ඣතූති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්පිසිකිච්චමිනා තිපච්චයං කත්වා "සාසදිස

තස්ස රිඝො ච" තදධිකිච්ච "ධඪභහෙහි ධඪා ච" ති තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "හවතුත්ථානමන්තානං ඉදූ ධෙ" ති ධාතුන්තස්ස දකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ධනභූතීතිදම්පන ධනසද්දූපපදස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස ධාතුමස්ස භවතූති අත්ථෙ ඉමිනා තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. භූතොතිදම්පන තස්සෙව ධාතුස්ස සද්ද භවතූති අත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. භාවොති තස්සෙව ධාතුස්ස තස්මිඤ්ඤෙවත්ථෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ; එ අයා" තදධිකිච්ච "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ආවාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා සත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ "අතො නෙනා" තදධිකිච්ච "සො" ති සිංසොකාරං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ධම්මදින්නොති ධම්මසද්දූපපදස්ස ද දානෙතිමස්ස ධම්මො එතං දදාතූ*ති අත්ථෙ ඉමිනා ඉන්නප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වඩ්ඪමානොති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙතිමස්ස අයුතා වඩ්ඪතූත්‍යත්ථෙ ඉමිනා මානප්පච්චයං කත්වා සත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

555 ඉත්ථියමතියවො වා

ඉත්ථියමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි අතියු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

ජීරතීති ජරා, මඤ්ඤතීති මති, චෙතයතීති චෙතනා, වෙදයතීති වෙදනා. එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා.

"ඉත්ථියමතියවො වා," කිමත්ථමිදං, ඉත්ථියමභිධෙය්‍යායං සබ්බධාතූහි අතියු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අතො පුබ්බෙසද්දලෙසනව අ ච ති ච යු ච = අතියවො.

ජරාසද්දිසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච ජරාති ජර වයොහානිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ජීරතීති අත්ථෙ ඉමිනා අප්පච්චයං කත්වා ජරසද්දා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො" ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා සත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. මතීති මන ඤාණෙතිමස්ස විජානාතීත්‍යත්ථෙ† ඉමිනා තිප්පච්චයං කත්වා "ගමවාදිවරජුධනාදීනං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා" ති අකාරස්ස රස්සං කත්වා සත්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චෙතනාතිදම්පන චිති චෙතනායමිතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස චෙතයතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා යුප්පච්චයං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" න්ති යුප්පච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති අධිකිච්ච "අයුවණ්ණෙසු ච" ති වුද්ධිං කත්වා චෙතනසද්දතො "ඉත්ථියමතො

* [illegible]
† [illegible]

අප්පච්චයො"ති අප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. වෙදනාති විද සත්තායං විද ලාභෙ විද ඤාණෙ විද වීඤුණෙති චතුන්නමඤ්ඤතරස්ස වෙදයතීතෙත්ථ ඉමිනා යුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

556 කරතො රිරිය

කරතො ඉත්ථියමනිත්ථියං වා අභිධෙය්‍යායං රිරියප්පච්චයො හොති වා

කාතබ්බා කිරියා, කරණීයං කිරියං

"කරතො රිරිය" කිමත්ථමිදං, කරතො ඉත්ථියමනිත්ථියං වා අභිධෙය්‍යායං රිරියප්පච්චයො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං විප්ඵලිතත්ථං ඉත්ථිග්ගහණනිමිත්තානුවත්තනතො වාග්ගහණඤ්ච, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කිරියා කිරියන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කිරියාති කර කරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තබ්බාතෙත්ථ "ඉත්ථියමතියවො වා"ති අධිකිච්චවිහිතා රිරියප්පච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො"ති රාදිම්හි ලුත්තෙ කිරියසද්දෙ "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො"ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කිරියන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස කරණීයන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉමිනා තස්මිංයෙව පච්චයෙ කතෙ වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ කිරියසද්දෙ ස්‍යාදුප්පත්තාදිං කත්වා "යොනං නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච"න්ති අධිකිච්ච "සිං"ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉදම්පන වචනං ඉත්ථානිත්ථාභිධෙය්‍යවසෙන වුත්තං

557 අතීතෙ තතවන්තුතාවී

අතීතෙ කාලෙ සබ්බධාතූහි තතවන්තුතාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

අහාවීති අහොසීති වා හුතො—හුතවා—හුතාවී වා අවසීති වුසිතො—වුසිතවා—වුසිතාවී අභුඤ්ජීති භුත්තො—භුත්තවා—භුත්තාවී

"අතීතෙ තතවන්තුතාවී" කිමත්ථමිදං, අතීතෙ සබ්බධාතූහි තතවන්තුතාවී ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං විපදමිදං. අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

හුතොතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච හුතොති හු සත්තායං හු දානාදනහබ්‍යප්පදානෙසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමත්තඤ්ච කත්වා හුතසද්දෙ ස්‍යාදුප්පත්තිඤ්ච කත්වා "අතො නෙනා" ත්‍යාධිකිච්ච "සො"ති සිස්සොකාරෙ කතෙ සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හුතවාති තස්සෙව ධාතුස්ස ඉමිනා තවන්තුප්පච්චයං කත්වා නාමත්තඤ්ච කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා "අම්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ, න්තුස්ස න්තො" ත්‍යාධිකිච්ච "ආ සිම්හි"ති සබ්බස්සෙව න්තුප්ප

ච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අඤ්ඤාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. හුත්වාති තස්සෙව ධාතුස්ස ඉමිනා තාවීපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන නාමම්හි ච කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තිඤ්ච කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. වුසිතොති වස නිවාසෙති මස්ස ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨ ච" ආදිකිච්චෙ "වස වා වු" ති වකාරස්ස උකාරං කත්වා "ඛ්‍යාදීහි මන්තු තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ආදිකිච්චෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ආදිම්හි ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. භුත්තාවීතිආදීසු භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසුතිමස්ස ඉමිනාව තාවීපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨ ච" ආදිකිච්චෙ "ගුහාදීනමන්තො තො ති ච" ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ තකාරස්ස ච ද්විභාවෙ කතෙ වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

558 භාවකම්මෙසු ත

භාවකම්මෙසු අතීතෙ කාලෙ තප්පච්චයො හොති සබ්බධාතූහි

භාවෙ තාව—තස්ස භාසනං ගීතං*, නච්චං—නටනං, හසනං හසිතං.

කම්මනි තාව—තෙන භාසියිත්ථාති භාසිතං, දෙසියිත්ථාති දෙසිතං, කරියිත්ථාති කතං.

"භාවකම්මෙසු ත" ඉච්චෙතස්මිං, අනන්තරසුත්තෙන වුත්තානං තප්පච්චයාදීනං නියමනත්ථා "කත්තරි කිත්" ති කිතකානං කත්තරි කාරකෙ නියමිතත්තා ච භාවකම්මකාරකෙසු අතීතකාලෙ සබ්බධාතූහි තප්පච්චයත්ථමිදං විධානං. අතීතග්ගහණඤ්ච ධාතුග්ගහණඤ්ච අනුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ගීතන්තාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච ගීතන්ති ගෙ සද්දෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භාවනත්ථෙ අනෙන අනන්තරසුත්තම්හි විහිතත්තා තප්පච්චයං කත්වා "සබ්බත්ථ ගෙ ගී" ති ගෙසද්දස්ස ගීආදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන නාමම්හි කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තිඤ්ච කත්වා "අතො නෙන"පුංසකෙහි, අතො නිච්ච" නති අධිකිච්ච "සිං" ති සිතො අංආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. නච්චං නච්චනන්ති එත්ථ නතිම්හි එත්ථ ගත්තවිනාමෙ එත්ථ ගත්තවිනෙමෙති ගත්තවිනාමෙතිදං ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගත්තවිනෙම භාවත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා එත ධාත්වන්තස්ස තකාරස්ස "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති ච්චාදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපානි. හසිතන්ති එත්ථ හසනෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භාවනත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයං කත්වා විභාගෙන සබ්බධාතුකන්තම්හාගමිම ඉකාරාගමං කත්වා ස්‍යාදු

* ගායනං ගීතං ති

ප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භාසිතන්තිදම්පන භාස වාචායන්තිමස්ස උදීරිතත්ථෙ ඉමිනා තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ලසිතන්ති දිස උච්චාරණෙතිමස්ස ලසධාතුපසඤ්ඤදිස්ස උච්චාරිතත්ථෙ තප්පච්චයාදිං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ත්‍යාදිනා ච “අසෙසාදුසු වෙ” ති වුද්ධිං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං කර කරණෙතිමස්ස රූපං. ඉධ පන තස්ස තෙනාති වචනං භාවකම්මත්ථවිඤ්ඤාපනත්ථං.

559 බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි

බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තදත්ථෙ ගම්‍යමානෙ තප්පච්චයො හොති කත්තරි සබ්බකාලෙ සච්චාසච්චං.

සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ අබුජ්ඣි බුජ්ඣති බුජ්ඣිස්සතීති බුද්ධො, සරණං ගතො, සමථං ගතො, අමතං ගතො, ඤාතො ඉච්චෙවමාදි

“බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරී” ති කිමත්ථමිදං, බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තදත්ථෙ ගම්‍යමානෙ කත්තරි තප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අථො පුබ්බෙ වුත්තව තප්පච්චයස්ස කිතකත්තා කිතසාතං. “කත්තරි කිත්” ති කත්තරි නිප්ඵන්නත්තා ච සිද්ධෙ සතිපි ඉධ කත්තරිග්ගහණං අනන්තරසුත්තෙන භාවකම්මෙසුයෙව වුත්තත්තා තන්නිවාරණත්ථං, අසති හිමස්මිං බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි භාවකම්මෙසු තදත්ථෙයෙව තප්පච්චයො හොතීති අත්ථො සියා, ‘සිද්ධ සන්තාරම්මණා සි න්‍යමෙයා’ති මන්තබ්බතො බුධො ච ගමො ච — බුධගමා, තෙ ආදයො යෙසං තෙ — බුධගමාදයො, තෙසං බුධගමාදීනි, අත්ථො ච බුධගමාදිත්‍යත්ථොති වත්තබ්බෙ “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ති එත්ථාදිග්ගහණෙන හිවිභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ බුධගමු ඉච්චෙවමාදීහි තදත්ථෙති, එත්ථ ච අපෙක්ඛිතබ්බාපි අනියමවසෙන වුත්තං, තථාපි තෙසඤ්ඤෙවාති ගහෙතබ්බං; අත්ථසද්දස්ස සාපෙක්ඛත්තා තෙහි අඤ්ඤස්ස ච අපෙක්ඛිතබ්බස්සාභාවතො.

බුද්ධො ගතොති උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධොති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ බුජ්ඣතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසන්තා තස්ස රිට්ඨො ච” ති අධිකිච්ච “ධඨභහෙහි ධඪා ච” ති තකාරස්ස ධකාරං කත්වා “හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ” ති ධකාරස්ස දකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං පන ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස සරණමුපගතොත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන “ගමඛනහනරමාදීනමන්තො” ති ධාත්වන්තම්හි ලුත්තෙ ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

560 ජිතො ඉන සබ්බත්ථ

ජි ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඉනප්පච්චයො හොති සබ්බකාලෙ කත්තරි

පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ අජිනි ජිනාති ජිනිස්සතීති ජිනො

“ජිතො ඉන සබ්බත්ථ” ඉච්චෙතස්මිං, ජි ජයෙ ඉච්චෙතාය ධාතුයා සබ්බකාලෙපි කත්තරි ඉනප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. කත්තරිග්ගහණම්හාදි ගතාතෙ, අතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව තත්ථාපි සබ්බත්ථග්ගහණෙ “අතීතෙ තතවන්තුතාවී” ත්‍යාදීසු විය නියමෙත්වා අවුත්තත්තාව අධිප්පෙතං අත්ථං සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, අනිමිත්තං වුත්තානං කාලත්තයෙ වා කාලවසෙ වා කාලමනාමසිත්වා වා හොන්තීතිපි මනසිකත්වා, තදුභයවිධ සබ්බත්ථග්ගහණං කතං

ජිනොති උදාහරණං, තස්ස පන ජි ජයෙති මිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤ දිස්ස ජින ති අජිනි ජිනිස්සතීතානෙන ඉමිනා ඉනප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං

561 සුපතො ච

සුප ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඉනප්පච්චයො හොති කත්තරි* භාවෙ ච

සුපතීති සුපිනො, සුපීයතෙති වා සුපිනං

“සුපතො ච” ඉච්චෙතස්මිං සුප ඉච්චෙතාය ධාතුයා කත්තරි භාවෙ ච* ඉනප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. අතො පුබ්බෙ සුත්තෙව වත්තබ්බෙ ඉනග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, තත් පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

සුපිනොති උදාහරණං, තස්ස පන සුප සයෙති මිස්ස ලද්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස සුපිතෙතානෙන† අනන්තරසුත්තෙ මිස්සිකිච්ච ඉමිනා ඉනප්පච්චයං කත්වා සන්ධිකාරියාදිම්හි කතෙ රූපං

562 ඊසදුස්සූහි ඛ

ඊසදුසුඉච්චෙතෙහි සබ්බධාතූහි ඛප්පච්චයො හොති කත්තරි ‡

ඊසං සයනං ඊසස්සයො දුක්ඛෙන සයනං දුස්සයො, සුඛෙන සයනං සුස්සයො, ඊසං කරීයතීති ඊසක්කරං, දුක්කරං, සුකරං

“ඊසදුස්සූහි ඛ” ඉච්චෙතස්මිං, ඊසදුසුඉච්චෙතෙහි සබ්බධාතූහි කත්තරි ඛප්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං. සත්තමී ද්විවචනන්තාපෙත, අතො ච විභාගෙතා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ඊසස්සයොති උදාහරණානි, තත්ථ ච ඊසස්සයොති ඊස සද්දපදස්ස සි සයෙතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ‘ධාතුම්හා‘දින්න ගහණං’ ති අධිකාරීනා ඛප්පච්චයං කත්වා, “සයොග සබ්බ සද්ධාතුස්සා” සබ්බ ‘ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතා ලොපාගමා ච’ ති වා මිලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වා පාතිපදිකස්ස ‘සෙසාදීනං’ අන්තස්සුද්ධාච” ති වී කත්වා

---

* කත්තරි ච † සුපනෙ ච
‡ කත්තරි භාවෙ ච, ඊදිසානි පදානි ච්ඡන්දසො දිස්සන්ති

“ ඔ අව සරෙ ” ත්‍යාදිකිච්ච “ ඒ අයා ” ති අයාදෙසං කත්වා “ පරද්වෙභාවො ඨානෙ ” ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා වුත්තනයෙන නාමමිව කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දුස්සයොගත්‍යාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව ඊසස්සකරනති අදීසු කර කරණෙති ධාතුමත්තමෙව නානත්තං.

563 ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා

ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු සබ්බධාතූහි තවෙතුං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා සබ්බකාලෙ කත්තරි

පුඤ්ඤානි කාතුමිච්ඡතීති කාතවෙ, සද්ධම්මං සොතවෙ ඉච්ඡතීති සොතුං

“ ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා ” තිමිනාපිදං, ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූතිමස්ස අත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසු සමානකත්තුකෙසු සබ්බධාතූහි සබ්බකාලෙ කත්තරි තවෙතුං ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති'ති සුත්තත්ථො. චතුප්පදමිදං කත්තරීති සණ්ඨිතානුවත්තතෙ, වාගහණං දුතියස්ස පච්චයස්ස සම්පිණ්ඩනත්ථං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එසනං ඉච්ඡා, ඉච්ඡා යෙව අත්ථො = ඉච්ඡත්ථො, තෙසු ඉච්ඡත්ථෙසු, ඉච්ඡාය වා අත්ථො = ඉච්ඡත්ථො, ඉච්ඡා අත්ථො යෙසං තෙ = ඉච්ඡත්ථා, ඉච්ඡත්ථාති වත්තබ්බෙ “ සරූපානමෙකසෙසස්සකිං' ” ති සරූපෙකසෙසවසෙන එකස්සත්ථසද්දස්ස ලොපං කත්වා ඉච්ඡත්ථෙසූති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, සමානො කත්තා යෙසං තෙ = සමානකත්තුකා, අත්ථා වා ධාතවො වා, තෙසු සමානකත්තුකෙසු, ඉච්ඡත්ථෙසූතිමිනා තුල්‍යාධිකරණං, තත්ථ ච පුරිමනයෙ* සමානකත්තුවන්තෙසු ඉච්ඡාසඞ්ඛාතෙස්වත්ථෙසු ගම්‍යමානෙසූති සම්බන්ධො, පච්ඡිමනයෙ* පන සමානකත්තුවන්තෙසු ඉච්ඡත්ථවාචකෙසු ධාතූසු විජ්ජමානෙසූති සම්බන්ධො

පුඤ්ඤානි කාතවෙ. සද්ධම්මං සොතුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච කාතවෙති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පුඤ්ඤානි කාතුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ධාත්වාධිකාරාදිකිච්ච ‘ තුංතාමා දීසෙව කත්තරි ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා තවෙපච්චයං කත්වා ‘ පුර සමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු ච ” ත්‍යාදිනා ච “ තවෙතුනාදීසු කා ” ති කරොතිස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං. සො කරොති සොව ඉච්ඡති, අයමෙත්ථ සමානකත්තුකතා, ඉතරම්පන සු සවණෙතිමස්ස සද්ධම්මං සොතුං ඉච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුං පච්චයං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං.

564 අරහසක්කාදීසු ච

අරහසක්කාදීස්වත්ථෙසු ච සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

කො තං නින්දිතුමරහති, සක්කා ජෙතුං ධනෙන වා

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"අරහසක්කාදීසු ච." කිමත්ථමිදං, අරහසක්කභබ්බානුච්ඡවිකානුරූපාදීසු අත්ථෙසු සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං තුංයාදීහි ගහිතානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තවෙගහණනිවත්තනත්ථං, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

කො තං නින්දිතුමරහති සක්කා ජෙතුං ධනෙන වාති උදාහරණානි, තත්ථ ච නින්දිතුන්ති නින්ද ගරහායමිච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස දිස්ස නින්දිතුමරහතීත්‍යත්‍රෙ අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ධාත්වාදීනං රච ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාසබ්බධාතුකත්තාමාගමම් ඉකාරාගමෙ කතෙ රූපං. ඉතරම්පන ජි ජයෙතිමස්ස ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං.

565 පත්තවචනෙ අලමත්ථෙසු ච

පත්තවචනෙ සති අලමත්ථෙසු ච සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

අලමෙව දානානි දාතුං, අලමෙව පුඤ්ඤානි කාතුං.

"පත්තවචනෙ අලමත්ථෙසු ච." කිමත්ථමිදං, අලමත්ථෙසු පත්තවචනෙ සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං තුංයාදීහි ගහිතානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව අලංසද්දස්ස අත්ථා = අලමත්ථා, තෙ පන අත්ථෙ භූසණපරියත්තිනිවාරණෙව, තෙසු අලමත්ථෙසු, එත්ථ ච පත්තවචනන්ති පරියත්තිදස්සමාන, පත්තස්ස වචනං = පත්තවචනං, තස්මිං පත්තවචනෙ, අලමත්ථ සද්දානෙසු භූසණපරියත්තිනිවාරණෙසු පත්තවචනෙ සතීති සම්බන්ධො, එත්ථ ච පත්තොති නාම සමත්ථොති* අනුච්ඡවි කත්වා අනුරූපං හොති

අලමෙව දානානි දාතුං අලමෙව පුඤ්ඤානි කාතුන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච දාතුන්ති ද දානෙතිමස්ස දානානි දාතුං අලමත්ථො සම්පත්තා අනුච්ඡවිකා අනුරූපාති අත්ථො "ඉවණ්ණෙසු සමිතනාතුමෙසු නාමෙතුං වා" ති වික්කිච්ඡිනා තුම්හට සාදීස්සි කතෙ රූපං, කාතුන්ති කර කරණෙතිමස්ස පුඤ්ඤානි කාතුං අලමත්ථා තාදිසෙසු ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා සෙසා වුත්තනයෙන කරස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං

566. පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා.

පුබ්බකාලෙ එකකත්තුකානං ධාතූනං තූනත්වානත්වා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති වා

කාතූන කම්මං ගච්ඡති, අකාතූන පුඤ්ඤං කිලමිස්සන්ති සත්තා, සුත්වාන ධම්මං මොදන්ති, ජිත්වාන වසති, සුත්වානස්ස එතදහොසි, ඤත්වා ජෙත්වාන අමිත්තෙ කාටයිස්සති, ජෙත්වා වසං ජානිස්සාම.

එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බා.

* සම්පත්තා, ඕ

“පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා” කිමත්ථමිදං, සමානකත්තුකානං ධාතූනං පුබ්බකාලාභිධෙය්‍යෙ ධාතූහි තුනාදයො පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. ඉධ පන පුබ්බකාලො නාම පුබ්බකාලෙ පුබ්බකාලෙ නාම පුබ්බකිරියා, තස්සා පුබ්බකිරියාභිධෙය්‍යෙ ධාතුම්හි තුනාදිපච්චයා හොන්තීති වුත්තං හොති

කාතුන කම්මං ගච්ඡතීති ආදීනි උදාහරණානි. තත්ථ ච කාතූනාති කර කරණෙතිමස්ස කත්වාන කම්මං ගච්ඡතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා තුනපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාදෙසෙ කතෙ රූපං. යො කරොති, සොව ගච්ඡති, අයමෙත්ථ සමානකත්තුකතා. අකාතුන පුඤ්ඤං කිලමිස්සන්තීති එත්ථ පටිසෙධවාචකො අකාරොව විසෙසො. සුත්වානාති සු සවණෙතිමස්ස සුත්වාන ධම්මං මොදතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා ත්වානපච්චයෙ කතෙ රූපං. ජිත්වාති ජි ජයෙතිමස්ස ජිත්වා වසතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා ත්වාපච්චයෙ කතෙ රූපං. සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

567 වත්තමානෙ මානන්තා

වත්තමානකාලෙ සබ්බධාතූහි මානඅන්ත ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සරතීති සරමානො ගච්ඡතීති ගච්ඡන්තො රොදතීති රොදමානො, ගණ්හාතීති ගණ්හන්තො

“වත්තමානෙ මානන්තා” කිමත්ථමිදං, වත්තමානෙ කාලෙ සබ්බධාතූහි මානඅන්තා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සරමානො ගච්ඡන්තොති උදාහරණානි, තත්ථ ච සරමානොති සර ගතිචින්තාහිංසාසු සරති ගච්ඡති පවත්තතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා මානපච්චයං කත්වා නාමව්‍යපදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගච්ඡන්තොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගච්ඡතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා අන්තපච්චයං කත්වා “ගමිස්සන්තො ච්ඡො වා සබ්බාසු” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

568 සාසාදීහි රත්‍ථු

සාස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රත්‍ථුපච්චයො හොති

සාසතීති සත්‍ථා—සාසති හිංසතීති වා සත්‍ථා

“සාසාදීහි රත්‍ථු” කිමත්ථමිදං, සාස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රත්‍ථුපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

සත්‍ථාති උදාහරණං, තස්ස පන සාස අනුසිට්ඨිම්හීතිමස්ස ලද්ධානුසාසනීයස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ සාසතීත්‍යෙත්ථ ඉමිනා රත්‍ථුපච්චයං කත්වා “රංසිරමන්තා රාදි නො” ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සත්‍ථු සද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සත්‍ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති සත්‍ථුසද්දන්තස්ස ආකාරං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

569 පාදිතො රිතු

පා ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුගණතො රිතුපච්චයො හොති

පුත්තං පාතීති පිතා

"පාදිතො රිතු" තිමිනාමිදං, පා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රිතුපච්චයො හොතීති *සුත්තත්ථං විපදමිදං අතො ච විග්ගහො ච පුච්ඡාසදිසොයෙව පිතාති උදාහරණං, තස්ස පන පා රක්ඛණෙති මස්ස පුත්තං පාතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රිතුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන රාදිම්හි ලුත්තෙ සත්ථුපිතාදිම්හි ච කතෙ රූපං.

570 මාතාදීහි රතු

මාන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රතුපච්චයො හොති, රිතුපච්චයො ච

ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීති මාතා පුබ්බෙ භාසතීති භාතා, මාතාපිතූහි ධාරියතීති ධීතා

"මාතාදීහි රතු" තිමිනාමිදං, මාන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි රතුපච්චයො හොති, රිතුපච්චයො චාති සුත්තත්ථං විපදමිදං රිතුග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. අතො ච විග්ගහො ච පුච්ඡාසදිසොයෙව.

මාතාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මාතාති මාන මානෙති† මස්ස ධම්මෙන පුත්තං මානෙතීත්‍යත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හි ඉමිනා රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, රාදිලොපො ච ආකාරාදෙසො ච සිලොපො ච සෙසා වුත්තනයෙන. භාතාතිආදිම්හි පන භාස වියත්තියං වාචායන්තිස්ස පුබ්බෙ භාසතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රතුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ධීතාතිම්හි පන ධර ධාරණෙතිමස්ස මාතාපිතූහි ධාරියතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා රිතුපච්චයාදිම්හි කතෙ "ක්වචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ඉකාරස්ස ච දීඝෙ කතෙ රූපං

571 ආගමා තුකො

ආ ඉච්චාදිම්හා ගමිතො තුකපච්චයො හොති

ආගන්ත්වා ගච්ඡතීති ආගන්තුකො

"ආගමා තුකො" තිමිනාමිදං, ආ ඉච්චාදිම්හා ගමිතො තුකපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථං විපදමිදං. ආපුබ්බො ගමි = ආගමි, තස්මා ආගමා අතො ච පුච්ඡාසදිසොයෙව

ආගන්තුකොති උදාහරණං, තස්ස පන ආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීති මස්ස ආගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා තුකපච්චයං කත්වා "ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" ඉති ධාත්වන්තස්ස නකාරං කත්වා සඤ්ඤාතාදිම්හි කතෙ රූපං

572 භබ්බෙ ඉක

ගමු ඉච්චෙතස්මා ඉකපච්චයො හොති භබ්බෙ

ගමිස්සතීති ගමිකො—ගන්තුං භබ්බොති වා ගමිකො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ දුතියො කණ්ඩො

---

* පාලෙස ම   † ෙ ස සුත්තං ජ

“භබ්බෙ ඉක” තිමජ්ඣිමිදං, භබ්බත්ථෙ ගමි ඉච්චෙතාය ධාතුයා ඉකපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. ගමිග්ගහණම්පි හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ගමිකොති උදාහරණං, තස්ස පන ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගමිතුං භබ්බොති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හිපිතිසිනා 'ඉකපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන සුද්ධපන්තිං කත්වා “අඤ්ඤා නෙතා” තාදීක්වට ' ගෙ' ති සිඵසානකාරාදිම්හි කතෙ රූපං

සමත්තො මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකණ්ඩො පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො

---

573 සඞ්ඛ්‍යාදීනි නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

සඞ්ඛ්‍යානාමසමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකප්පම්හි සප්පච්චයා යෙ සද්දා අනිට්ඨං ගතා, තෙ සාධනෙන නිද්දිට්ඨා යකෙයි සංකෙයි නාමෙයි නිපාතනා* සිජ්ඣන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං

සඞ්ඛ්‍යාසු තාව — එකස්ස එකා හොති, දසස්ස ච රසො හොති, එකො ච දස ච = එකාරස — එකාදස වා

ද්විස්ස බා හොති, දසස්ස ච රසො හොති ද්වෙ ච දස ච=බාරස — බාදස වා

ද්විස්ස බා හොති, දසස්ස ච වීසං හොති, ද්වෙ ච වීසඤ්ච=බාවීසං

ඡස්ස සො හොති දසස්ස ච දකාරස්ස ළො හොති ඡ ච දස ච = සොළස

ඡ ආයතනම්හි ඡස්ස සළො හොති සළායතනං. එවං සෙසා සඞ්ඛ්‍යා ඤාතබ්බා

නාමෙසු තාව — ඉමසමානඅපර ඉච්චෙතෙහි ජ්ජජ්ජුපච්චයා හොන්ති වා, ඉමසමානසද්දානං අකාරසකාරාදෙසා හොන්ති, ඉමස්මිං කාලෙ අජ්ජ — අජ්ජු — ඉමස්මිං කාලෙ වා සමානෙ කාලෙ සජ්ජ — සජ්ජු — සමානස්මිං කාලෙ වා අපරස්මිං කාලෙ අපරජ්ජ — අපරජ්ජු — අපරස්මිං කාලෙ වා

සමාසෙ තාව — භූමිගතො අපායගතො, ඉස්සරකතං, සල්ල විද්ධො, කඨිනදුස්සං, චොරභයං, ධඤ්ඤරාසි, සංසාරදුක්ඛං, පුබ්බො ච අපරො ච = පුබ්බාපරං

තද්ධිතෙ තාව — වාසිට්ඨො, භාරද්වාජො, ගග්ගවො, භග්ගවො, පණ්ඩවො, කොලෙය්‍යො

ආඛ්‍යාතෙ තාව — අස භුවි ධාතුතො වත්තමානාසු එක වචනබහුවචනෙසු එකවචනස්ස තිස්ස ස්සා හොති අදෙසෙන සහ, බහුවචනස්ස අන්තිස්ස ස්සු හොති අදෙසෙන සහ, එවමස්ස වචනියො, එවමස්සු වචනියා ආගමානිස්සං ගිස්ස ස්සු හොති වා, ගච්ඡස්සු=ගච්ඡිංසු

---

* සිජ්ඣනත්ථ ච

කිතකෙ තාව — ඝටා වදහන ඉච්චෙවමාදීසු ධාතූසු තප්පච්චයො හොති, වදස්ස ච වාදෙ, හනස්ස ච ඝාතො, වදතීති වාදෙ—වාදකො වා, ඝතෙන හනතීති ඝාතො—ඝාතකො වා නටධාතුතො තප්පච්චයස්ස චච්චාදෙසො හොති අගෙනාන සහ, නච්චං—නට්ටං ඉච්චෙවමාදයො නිපාතනා සිජ්ඣන්ති

“පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” තිමස්සිදං, යෙ ච පයොගෙ* වොහාරූපගා සාධුසද්දා, තෙ වුත්තප්පකාරෙහි පච්චයෙහි අනභිනිප්ඵන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්තීති ඤාපනත්ථං. එතු පපඤ්චිදං. අඤ්ඤා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

එත්ථ ච නිපාතනා නාම අසම්පත්තං සම්පාදෙති, සම්පත්තං නිවාරෙති, තෙන ඉමිනා ලක්ඛණෙන† යස්මිං යස්මිං ඨානෙ යං යං රූපං සිජ්ඣති, තං තං තත්ථ තත්ථ කාතබ්බං ; තෙනාහ සඞ්ඛතනාම සමාසතද්ධිතාඛ්‍යාතකිතකාදයම්හි සලපච්චයා යෙ සද්දා අනිට්ඨං ගතා, තෙ සාධනෙන නිරික්ඛිත්වා සංකති සයෙසි නාමෙහි නිපාතනාව සිජ්ඣන්තීති

“එකාරසාදීති උදාහරණෙසු, තත්ථ ච එකාරස බාරස බාවීස සොළසාතිමානි කිඤ්චාපි විනාව නිපාතනලක්ඛණං තද්ධිතාදිප්ප සඞ්ඛ්‍යාවිධානෙ වුත්තලක්ඛණෙන සිජ්ඣන්ති, තථාපි ලක්ඛණස්ස පපඤ්චනානත්තභාවං දස්සෙන්තො ‘එකස්ස එකා හොති, දසස්ස ච රසො හොති’ ති‡ ආදිමාහ, තත්ථ ච එකාරසාති එකො ච දස චාති අත්ථෙ ද්වන්දසමාසං කත්වා එකදසස්සෙව එකසද්දස්සිමිනා එකාදෙසං කත්වා දසසද්දස්ස රසාදෙසෙ කතෙ රූපං. බාරසාති ද්වෙ ච දස ච = ද්විදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසං කත්වා දසසද්දස්ස ච රසාදෙසෙ කතෙ රූපං. බාවීසන්ති ද්වෙ ච වීසඤ්ච = ද්විවීසන්ති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ද්විසද්දස්ස බාදෙසෙ කතෙ රූපං. සොළසාති ඡ ච දස ච = ඡදසාති වත්තබ්බෙ ඉමිනා දකාරස්ස ළාදෙසං කත්වා ඡස්ස ච සොආදෙසෙ කතෙ රූපං. සළායතනන්ති ඡ ආයතනං = ඡායතනන්ති වත්තබ්බෙ ඉමිනා ඡසද්දස්ස සළාදෙසෙ කතෙ රූපං. එවං පච්චයා ච අනිට්ඨං ගතා ආදෙසවිධානෙන නිප්ඵන්නා අඤ්ඤෙපි යෙ සද්දා, තෙ නිපාතනලක්ඛණෙනාපි සාධෙතබ්බා, අජ්ජතනාදීති වුත්තියං වුත්තනයෙනෙව සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි

574. **සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච.**

සාසදිස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසො හොති ඨානෙ

අනුසිට්ඨො සො මයා, දිස්සතීති දිට්ඨං—දිට්ඨං මෙ රූපං.

වසදුලහනඤ්ජන කිච්චකාරස්ස තප්පච්චයස්ස ච රට්ඨාවට්ඨිං ආදෙසො හොති

දස්සනීයං දට්ඨබ්බං, දට්ඨුං විනාසං ගච්ඡන්ති සමාගතං.

---

* පයොගෙ සාධු ම † ඊසං ෙසාන සාමෙක ඩ

‡ දසස්ස ච දසාරසොති ඩ

"සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" කිමත්ථිදං, සාස අනුසිට්ඨිම්හි දිස පෙක්ඛණෙතිමෙසං තප්පච්චයස්ස රිට්ඨාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

අනුසිට්ඨොදිට්ඨොති උදාහරණානි, තත්ථ ච අනුසිට්ඨොති අනුපුබ්බස්ස සාස අනුසිට්ඨිම්හිතිමස්ස ලබ්ධාගතස්සුද්දිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්ස රිට්ඨාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ සන්ධුපනතාදිම්හි කතෙ රූපං දිට්ඨොති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

අනෙකත්ථිතා සිස්සානං වග්ගහණස්ස ච රිපාහතතා තප්ලා දසෙසනො වග්ගහණෙනාති ආදිම්හ තත්ථ ච දට්ඨබ්බන්ති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බපච්චයං කත්වා ඉධ විග්ගහණෙන තකාරස්ස රට්ඨාදෙසං කත්වා සන්ධුපනතාදිම්හි කතෙ රූපං දට්ඨුන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති වත්තමානෙන "අරහසක්කාදිසු ච" ති එත්ථ ආදිග්ගහණෙන තුංපච්චයං කත්වා ඉධ විග්ගහණෙන තුංකාරස්ස රට්ඨුං ආදෙසං කත්වා රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං

575 සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො

සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොති ඨානෙ

තුස්සිතෙනාති තුට්ඨො—තුස්සිස්සාති වා තුට්ඨො ඩංසිතෙනාති දට්ඨො—අහිනා ඩංසිස්සාති වා දට්ඨො පුච්ඡිතෙනාති පුට්ඨො—පුච්ඡිස්සාති වා පුට්ඨො භජ්ජිතෙනාති භට්ඨො—භජ්ජිස්සාති වා භට්ඨො, හංසිතෙනාති හට්ඨො—හංසිස්සාති වා හට්ඨො පකාරෙන හංසිස්සාති පහට්ඨො

ආදිග්ගහණෙන අංසාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ච සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොති

සජ්ජිස්සාති සිට්ඨො සං එකතො සමාජිස්සාති සංසට්ඨො විසෙසෙන සිලිස්සිස්සාති විසිට්ඨො. සංවිසිස්සාති සවිට්ඨො

එවමාදයොපි යොජෙතබ්බා

"සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" කිමත්ථිදං, සකාරන්තසි ච පුච්ඡභඤ්ජහංසා ඉච්චෙවමාදීහි ච ධාතූහි තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. සමාසාවසානං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

ආදිනා සහ වත්තතීති සාදි, සකාරො අන්තො යස්ස සො සකාරන්තො, පුච්ඡො ච භඤ්ජො ච හංසො ච පුච්ඡභඤ්ජහංසා, සකාරන්තා ච පුච්ඡභඤ්ජහංසා ච සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසා, සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසා ආදයො යෙසං තෙ සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදයො, තෙහි සකාරන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි, එත්ථ ච සකාරාදීසු සද්දෙ සකාරන්තෙන පුච්ඡාදීහි සහ විසෙසෙ

නන්තරවිඤ්ඤාපනත්ථං, තෙන තතො පරස්ස තප්පච්චයස්ස නිච්චමිමිනා ධාදෙසො හොති, සන්තතො පන පරස්ස තප්පච්චයස්ස කත්ථචි හොති, කත්ථචි න හොති, තෙන උත්‍රෙසො ධසෙතාතාදිසු උපුබ්බස්ස ත්‍රස උබ්බෙජනෙ ධංස අවධංසනෙති මෙහි ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදීහි “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයෙ කතෙ සතිපි සන්තතො ඉමිනා ධාදෙසො න හොති.

තුට්ඨොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච තුට්ඨොති තුස පීතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයං කත්වා තස්ස අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ඨාදෙසං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දට්ඨොති දංස දංසනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා වුත්තනයෙන ඨාදෙසං කත්වා “නිග්ගහීතඤ්ච, ක්වචි ලොප”න්ති අධිකිච්ච “බ්‍යඤ්ජනෙ ච”ති නිග්ගහීතලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පුට්ඨොති පුච්ඡ පුච්ඡනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ආදිබ්‍යඤ්ජනෙන සහ තස්ස ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. හට්ඨොති හනජ අවමද්දනෙතිමස්ස දට්ඨොති එත්ථ වුත්තවිධානම්හි කතෙ රූපං. හට්ඨොති හස පහංසනෙ හස පීතිම්හීති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස දට්ඨොති එත්ථ වුත්තවිධානම්හි කතෙ රූපං. පහට්ඨොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො.

ඉට්ඨොති යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඨාදෙසං කත්වා “යජස්ස සරස්සි ට්ඨෙ”ති යකාරෙ සරස්සිකාරං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

576 වසතො උත්ථ

වස ඉච්චෙතස්මා ධාතුම්හා තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන උත්ථාදෙසො හොති වා.

අවසීති වුත්ථො

“වසතො උත්ථ” කිමත්ථමිදං, වස නිවාසෙතිමස්මා තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන උත්ථාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච පාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අපෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. සෙසම්.

වුත්ථොති* උදාහරණං, තස්ස පන වස නිවාසෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති වත්තමානෙ “බුද්ධගමාදිත්ථෙ කත්තරි”ති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තවසෙනාධිකිච්චිමිනා තස්සුත්ථාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

577. වස්ස වා වු

වසස්සෙව ධාතුස්ස තප්පච්චයෙ පරෙ වකාරස්ස උකාරාදෙසො හොති වා

වසිතොති වුසිතං. බ්‍රහ්මචරියං, වසිතොති උත්ථො—වුත්ථො† වා

---

* වුත්ථො ඉච්චස්ස විරචිතොපාඨො   † උත්ථො-වුත්ථො, ඊ

“වසස වාවු” තිමස්සිදං, වසසෙසව ධාතුස්ස තප්පච්චයෙ පරෙ වකාරස්ස උකාරො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. වසාති එකං පදං, වාති එකං, උ ඉති එකන්ති තිපදමිදං. එත්ථ ච පච්ඡිමවකාරො විසෙසකදොසාපගමකරණත්ථං සබ්බලක්ඛණානුගතො තග්ගහණඤ්ච වසග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

වුසිතවන්තාදීති උදාහරණානි. තත්ථ ච වුසිතවන්ති වස නිවාසෙති ඉමස්ස භාවකම්මෙසු ත ඉති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච වසතො උත්ථ” ති වත්තමානෙන දුතියා වකාරස්සුකාරං කත්වා “ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි” ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා සඤ්ඤාපනාදිව කත්වා උසිතන්ති වත්තමෙව “ඛ්‍යාදිමජ්ඣුත්තරගතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” නාධිකිච්ච ‘ගෙතු වුඩ්ඪිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච’ ති ආදිම්හි වකාරාගමෙ කතෙ රූපං. උසිතොති තස්සෙව ධාතුස්ස තප්පච්චය කත්වා දුතියා වකාරස්සුකාරං කත්වා තප්පච්චයස්ස ‘සාදිසන්තපුච්ඡභඤ්ජහංසාදිහි ට්ඨො’ ති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ඨාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං විග්ගහණඵලං. තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්සාදිබ්‍යඤ්ජනෙන සහ වුත්තනයෙන ඨාදෙසං කත්වා වකාරෙ අකාරස්ස ‘ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච’ ති උකාරාදෙසං කත්වා සඤ්ඤාපනාදිම්හි කතෙ රූපං

578 ධඪභහෙහි ධඪා ච

ධඪභහ ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි පරස්ස තප්පච්චයස්ස යථාක්කමං ධඪාදෙසා හොන්ති

යථා, සංඛො සබ්බසංඛතෙ ධම්මෙ බුජ්ඣිතීති බුද්ධො, වඩ්ඪතීති වුඩ්ඪො ගිහිවු ලභිස්සාති ලද්ධං—ලද්ධං මෙ පතන චීවරං, අග්ගිනා අදහිස්සාති දඩ්ඪං වනං

‘ධඪභහෙහි ධඪා ච’ තිමස්සිදං ධඪභහ ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස යථාක්කමං ධඪාදෙසා හොන්තීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්චානුවත්තතෙ, වග්ගහණං සාදිග්ගහණං නිවත්තනත්ථං, අසෙසො ච වියාසො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

බුද්ධොතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච බුද්ධොති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙති ඉමස්මිං ධාතුසු ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ‘භාවකම්මෙසු ත’ ඉච්චාදිකිච්ච “බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි” ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” නාධිකිච්ච තකාරස්ස ධකාරං කත්වා “පවතුත්ථානං ... ” ති ධාතුන්තස්ස දකාරං කත්වා පරනයනං කත්වා සඤ්ඤාපනාදිම්හි කතෙ රූපං. වුඩ්ඪොති වඩ්ඪ වඩ්ඪනෙති ඉමස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී” ති තප්පච්චයං කත්වා දුතියා තස්ස ඪාදෙසං කත්වා වුඩ්ඪොති එත්ථ වුත්තනයෙන වකාරෙ අකාරස්සුකාරං කත්වා පුබ්බඪකාරස්ස ‘ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච’ ති ලොපං කත්වා ‘පවතුත්ථානං

දො ධෙ" තාදිකිච්ච "ඩො ඪකාරෙ"ති ඪකාරස්ස ඩකාරං කත්වා පරක්ඛරං නෙත්වා සංයුත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ලද්ධන්ති ලභ ලාභෙතිමස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ"ති ධාත්වන්තස්ස චතුත්ථස්ස භකාරස්ස දකාරාදිම්හි කතෙ රූපං. දඩ්ඪන්ති දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තකාරස්ස ඪකාරං කත්වා "හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ" තාදිකිච්ච "ඩො ඪකාරෙ"ති ධාත්වන්තස්ස ඩකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

579 හනජ්ජතො ග්ගො ච

හනජ්ජතො ධාතුම්හා තප්පච්චයස්ස ග්ගො ආදෙසො හොති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන.

අහඤ්ඤි හඤ්ඤති හඤ්ඤිස්සතීති හග්ගො, පකාරෙන හඤ්ඤිස්සතීති පහග්ගො

"හනජ්ජතො ග්ගො ච" කිමත්ථමිදං, හනජ්ජ අවධාරණෙතිමස්මා තප්පච්චයස්ස ග්ගාදෙසො හොති සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච සාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, චග්ගහණං සාදිග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

හග්ගොති උදාහරණං, තස්ස පන හනජ්ජ අවධාරණෙතිමස්ස තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, සාදිසන්ත පුච්ඡ භඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො" තාදිකිච්චමිනා තප්පච්චයස්ස සහාදිබ්‍යඤ්ජනෙන ග්ගාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

580 භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච

භුජ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

අභුඤ්ජි භුඤ්ජති—භුත්තවා—භුත්තාවී, අචජි චජති චජිස්සතීති චත්තො—අචජිස්සාති වා චත්තො, සජ්ජ රූපාදිසු ආරම්මණෙසු සජ්ජතීති සත්තො, රජ්ජතීති රත්තො, යුජ්ජතීති යුත්තො, විවිච්චතීති විවිත්තො, පතනන්ති එසාති පත්තො

"භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච." කිමත්ථමිදං, භුජ ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. පඤ්චපදමිදං. තග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව භුජ ආදි යෙසං තෙ = භුජාදයො, තෙසං භුජාදීනං

භුත්තාවීති උදාහරණං, තත්ථ ච භුත්තා භුත්තාවීති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස ලද්ධානුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති තාවීපච්චයෙ කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" තාදිකිච්චමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ද්විභාවං කත්වා සංයුත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චත්තොති චජ හානිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

සජ්ජතෙති සජ් සඞ්ගෙතිච්චස්ස රූපං රජ්ජතෙති රජ රාගෙති ච්චස්ස රූපං යුජ්ජතෙති යුජ යොගෙතිච්චස්ස රූපං. විච්චතෙති විප්පුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිච්චස්ස රූපං

581 වච වා වු

වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වකාරස්ස උකාරාදෙසො වා හොති අන්තො ච චකාරො නො හොති, තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

වුච්චිත්ථාති වුත්තං භගවතා—උච්චිත්ථාති උත්තං වා

"වච වා වු' තිමිච්චිදං වච ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වකාරස්ස උකාරො වා හොති, අන්තො ච නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. කිමිදං? තග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච නොග්ගහණඤ්ච ද්විග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථං වස්ස උ = වු ඉති තප්පුරිසසමාසස්ස විසයො, ඉධ ච වචස්සාති වත්තබ්බෙ 'සෙසතො ලොපං ගසිපි' ති සුත්තෙන "සබ්බාසමාවු සොපසග්ගනිපාතාදීහි ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. වාග්ගහණමවධාරණත්ථං, අථෙකත්තා යි නිපාතා ගෙන එවං සබ්බං වුත්තවිධානං නියතමෙවඤ්ඤ හොති

වුත්තං උත්තන්ති උදාහරණානි, තත්ථ ච වුත්තන්ති වච වියත්තියං වාචායන්ති ඉච්චස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'භාවකම්මෙසු ත' ඉති සම්මන්නි තප්පච්චයං කත්වා "සාසද්දසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ගුජ්ජීන මන්තො නො ච තෙ ච සුත්තෙන වකාරස්සුකාරං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා 'ඛවාදි මජ්ඣත්තරාගං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච' ති සුත්තෙන "තෙසු වුද්ධි ලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ආදිම්හි වකාරාගමං කත්වා සංයුජ්ජිතත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං වාවිකප්පගහණෙනාගමම්මකා සඞ්ගත රූපං

582 ගුපාදීනඤ්ච

ගුප ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනමන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොති

සුගුත්තං ගොපයිත්ථාති සුගොත්තා ධම්මා ආරම්මණෙ චිත්තං තිත්තං විත්තං, ලිම්පයිත්ථ ලිත්තො සන්තාපයිත්ථ සන්තත්තො, උච්චිත්ථ උත්තො පිණ්ඩිතො පිච්චිත්ථ පිට්ටිතො, සිච්චිත්ථ සිත්තො, ආදිත්තො දිප්පතීති ආදිත්තො

එවමඤ්ඤෙපි යොජෙතබ්බා

"ගුපාදීනඤ්ච තිමිච්චිදං ගුප ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවො හොතීති ඤාපනත්ථං. කිමිදං? තග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච නොග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව එතග්ගහණමවධාරණත්ථං. විග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථඤ්ච, තත්ථ ච පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

සුගුත්තොතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච සුගුත්තොති සුපුබ්බස්ස ගුප ගොපනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තස්ස විය සුත්ත වයමධිකිච්චිමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. චින්තිතන්ති චිති චින්තායන්තිමස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉච්චධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ලිත්තොති ලිප උපදෙහෙ ලිප ලෙපනෙති එතස්මඤ්ඤතරස්ස රූපං. සන්තත්තොති සංපුබ්බස්ස තප සන්තාපෙතිමස්ස රූපං. උත්තොති උච වියත්තියං වාචායන්ති මස්ස රූපං. විවිත්තොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිමස්ස රූපං. සිත්තොති සිච ඛරණෙ සිච සෙවනෙති එතස්මඤ්ඤතරස්ස රූපං.

583 තරාදීහි ඉණ්ණො

තර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසො හොති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ලොපො හොති.

අතරි තරති තරිස්සතීති තිණ්ණො—තිණ්ණොහං තාරෙය්‍යං, උත්තරතීති උත්තිණ්ණො, සම්පූරතීති සම්පුණ්ණො, පරිපූරතීති, පරිපුණ්ණො, තුදතීති තුණ්ණො, පරිජීරතීති පරිජිණ්ණො, ආකිරතීති ආකිණ්ණො

"තරාදීහි ඉණ්ණො" කිමත්ථමිදං, තර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසො හොති, අන්තො ච ලොපො හොතීති සුත්තත්ථං විසදමිදං තග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච නො ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

තිණ්ණොතාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච තිණ්ණොති තර තරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉච්චධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුපාදීනමන්තො ගො ච වෙ" ත්‍යාධිකිච්චිමිනා තප්පච්චයස්ස ඉණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. උත්තිණ්ණොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො. සම්පුණ්ණොති සංපුබ්බස්ස පූර පූරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්සිණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සා පච්චයෙසු ච" ති ආදිසරස්ස රස්සං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති ඉකාරස්ස ලොපං කත්වා වා "සරා සරෙ ලොපං" ති අධිකිච්ච "වා පරො අසරූපා" ති ලොපං කත්වා වා සද්දපතනාදිම්හි කතෙ රූපං. තුණ්ණොති තුද බ්‍යථනෙතිමස්ස. පරිපුණ්ණොති එත්ථ වුත්තවිධානම්හි කතෙ රූපං, රස්සාභාවොව විසෙසො. පරිජිණ්ණොති පරිපුබ්බස්ස ජර වයොහානිම්හීතිමස්ස හෙට්ඨා විධානයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඉණ්ණාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි

කතෙ රූපං. අකිණ්ණන්ති අපුබ්බස්ස කිර විකිරණෙතිමස්ස පරිජිණ්ණාති එත්ථ වුත්තවිධිනා කතෙ රූපං.

෬෴ භිදාදිතො ඉන්නඅන්නඊණා වා

භිද ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුතො පරස්ස තප්පච්චයස්ස ඉන්නඅන්නඊණාදෙසා හොන්ති වා අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති.

භිජ්ජිතබ්බාති භින්නො සම්භින්නො ඡිජ්ජියතීති ඡින්නො උච්ඡිජ්ජිස්සාති උච්ඡින්නො දීයතීති දින්නො නිසීදතීති නිසින්නො ඡාදියතීති ඡන්නො සුච්ඡන්නො අවච්ඡන්නො, විදති වෙදං පාපුණාතීති විණ්ණො රොදතීති රුණ්ණො ඛියති වයං පාපුණාතීති ඛීණා ජාති.

වාති කිමත්ථං? භිජ්ජතීති භිත්ති.

“භිදාදිතො ඉන්නඅන්නඊණා වා” තිච්චාදිම්හි, භිද ඉච්චෙවමාදිතො ධාතුතො තප්පච්චයස්ස ඉන්නඅන්නඊණාදෙසා හොන්ති විකප්පෙන, අන්තො ච නො හොතීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තාගහණඤ්ච නොගහණඤ්ච වත්තතෙ, අන්තො ච ව්‍යඤ්ජනො ච පුබ්බයොගෙනෙව.

භින්නොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භින්නොති භිද විදාරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “භාවකම්මෙසු ත” ඉති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තෙ විය සුත්තවසෙනාධික්කිච්චමිනා තප්පච්චයස්ස ඉන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඡින්නොති ඡිදි ද්වෙධාකරණෙතිමස්ස රූපං. උච්ඡින්නොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො. දින්නොති ද දානෙතිමස්ස රූපං. නිසින්නොති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඉන්නාදෙසං කත්වා ‘සදස්ස සීදත්තං’ නති සබ්බසෙසව ධාතුස්ස සීදාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ච තදාදියත්තා ධාතොපචාරවසෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. සුච්ඡන්නොති සුපුබ්බස්ස ඡද අපවාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා තස්ස අන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඛින්නොති ඛිද දීනභාවෙ* තිමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සම්පුණ්ණන්ති එත්ථ වුත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රුණ්ණොති රුද අස්සුවිමොචනෙ† තිමස්ස වුත්තනයෙන කම්මනි තප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සෙසං වුත්තනයෙන පරසරස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඛීණන්ති ඛී ඛයෙතිමස්ස

* ඛිට උත්තාසනෙ ම   † රුධ ආවරණෙ ම

වුත්තනයෙන කත්තරි තපච්චයං කත්වා තස්මිං ඊනාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඡින්නන්ති ඡිදුදාහරණං, තස්ස පන ඡිද ද්වෙධාකරණෙති ඉමස්ස "සස්සද්‍යං දධාතො ඉ" ඉච්චාදික්කමෙ "තිකිච්ඡාසිංසෙ", ති වා: ඉති සම්තියමො වා" ති වා: "ඡිදාදීහි තත්තිනා" ති වා තපච්චයං කත්වා ව්‍යග්ගහණෙන සතිපි තකාරෙ ඉමිනා තස්සාදෙසං කත්වා "දෙවස්ස වෙ' ති එත්ථ ව්‍යග්ගහණෙන දකාරස්ස නකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

585 සුසපචසකතො ක්ඛක්කා ච

සුසපචසක ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තපච්චයස්ස ක්ඛක්කාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ලොපො හොති

සුස්සතීති සුක්ඛො කට්ඨො, පච්චතීති පක්කං ඵලං, සක්කතීති සමත්ථො සුංජතීති වා: සක්කුණාතීති සක්කො—සක්කොති.

"සුසපචසකතො ක්ඛක්කා ච" කිච්ඡම්මිදං, සුසපචසක ඉච්චෙව මාදීහි ධාතූහි තපච්චයස්ස ක්ඛක්කාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ලොපො හොතීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච නොගහණඤ්ච වත්තතෙ අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සුක්ඛොති සුස සොසනෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, රුජාදීනමන්තො නො මි වෙ" ති අවිකිඤ්චිකා තපච්චයස්ස ක්ඛාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පක්කන්ති පච පාකෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තපච්චයං කත්වා තස්මිං ක්කාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සක්කොති සක සාමත්ථෙ සක පජ්ජමිති විතක මඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි තපච්චයං කත්වා තස්මිං ක්කාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සද්දුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

586 පක්කමාදීහි න්තො ච

පක්කම ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තපච්චයස්ස න්තාදෙසො හොති ධාත්වන්තො ච ලොපො හොති

පක්කමතීති පක්කන්තො, විබ්භමතීති විබ්භන්තො, සඞ්කමතීති, සඞ්කන්තො; ඛන්තො, සන්තො, දන්තො, වන්තො

එවග්ගහණං කිමත්ථං? ගමෙව ධාතූහි තපච්චයස්ස නිරාදෙසො හොති, අන්තො ච ලොපො හොති

ගමිතං ගතං, රමිතං රතං එවං සබ්බං.

"පක්කමාදීහි න්තො ච" ඉමිස්සීදං, පක්කම ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තපච්චයස්ස න්තාදෙසො හොති, ධාත්වන්තො ච ලොපො හොතීති අත්ථො. තිපදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච නොගහණඤ්ච වත්තතෙ, අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පක්කන්තොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පක්කන්තොති

පපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස වුත්තනයෙන "බුධගම්වාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ගුපාදීනමන්තො නො ච් ච" ත්‍යාදි කිච්චිමිනා ත්‍යප්පච්චයස්ස න්තාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විබ්භන්තොති විපුබ්බස්ස භමු අනවට්ඨානෙතිමස්ස ඉමිනා තප්පච්චයස්ස න්තාදෙසාදිම්හි කතෙ භකාරස්ස "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ද්විභාවෙන සදිසෙ සම්පත්තෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති තතියක්ඛරං ද්වෙභාවෙන කත්වා නෙතබ්බනිතෙ රූපං. සඩ්ඪන්තොති එත්ථ උපසග්ගොව විසෙසො. බන්තොති බනු අවදාරණෙ බමු පහානෙති එතනාමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සන්තොති සමු උපසමෙතිමස්ස රූපං. දන්තොති දමු දමනෙතිමස්ස රූපං.

අනෙකන්තත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො චග්ගහණං කිමත්ථන්තාදිමාහ.

තත්ථ ච කන්තීති කමු පදවික්ඛෙපෙ කමු ගතිම්හීතිමස්ස ගෙධා වුත්තනයෙන තප්පච්චයං කත්වා තස්ස චිධ චග්ගහණෙන න්ති ආදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

687. ජනාදීනමා තිම්හි ච.

ජන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ආත්තං හොති තප්පච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

අජනීති ජාතො, ජනනං ජාති.

තිම්හීති කිමත්ථං? අඤ්ඤස්මිම්පි පච්චයෙ පරෙ අකාරනිවත්තනත්ථං.

ජනිත්වා; ජනයතීති ජනිතා, ජනිතුං, ජනිතබ්බං ඉච්චෙවමාදි.

"ජනාදීනමා තිම්හි ච." කිමත්ථමිදං, ජනාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ආත්තං හොති තකාරප්පච්චයෙ තිම්හි චාති සඤ්ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. තිප්පච්චයෙ සතිපි තකාරස්මිං පුන තිග්ගහණකරණෙ පයොජනං සයමෙව වක්ඛති.

ජාතො ජාතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ජාතොති ජන ජනනෙ ජනී පාතුභාවෙති එතනාමඤ්ඤතරස්ස අජනීති අත්ථෙ "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති කත්තරි තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තෙනමිමි කිච්චිමිනා ධාත්වන්තස්ස ආත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ජාතීති තස්සෙව ධාතුස්ස ජනනන්ති අත්ථෙ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති තිප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ආත්තං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

ජනිත්වානාදීනි සියාහණ්ඨලානි, තත්ථ ච ජනිත්වාති තස්සෙව ධාතුස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" ති ත්වාප

ච්චයං කත්වා සිඛෙ සත්තරම්භස්ස නියමකරණතො ච තිප්පච්චයෙපි තකාරස්සන්තිත්‍යාසත්තිපි තිග්ගහණෙ තග්ගහණෙනෙව සිජ්ඣන්තෙව පුන තිග්ගහණකරණෙන ධාත්වන්තස්සාන්තං කත්වා "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකෙ" ති ධාතුම්හා ඉකාරාගමං කත්වා සන්දුපසන්තාදිම්හි කතෙ රූපං ජන්තාති තස්සෙව ධාතුස්ස "ඝසඤ්ඤා සමනු' ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති තුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙනාන්තමකත්වා ඉකාරාගමඤ්ච සපුපසන්තිඤ්ච කත්වා "සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො චෙ' ති ජනිතුසද්දන්තාසාන්තං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං ජනිතුන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ත්‍යාධිකිච්ච "අරහසක්කාදීසු චෙ" ති තුංපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ජනිතබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා' ති තබ්බපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං

588 ගමඛණහනරමාදිනමන්තො

ගමඛණහනරමු ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො බ්‍යඤ්ජනො නො හොති වා තප්පච්චයෙ පරෙ කිම්හි ච

සුන්දරං නිබ්බානං ගච්ඡතීති සුගතො (භගවා), සුන්දරං ඨානං ගච්ඡතීති සුගති ඛණියතෙති, ඛතං—ඛණීති ඛති, උපහඤ්ඤතෙ හතන්ති උපහතං, සම්මෙව කාමෙව රමතීති සම්මා රතො—සම්මාරති, අභිරතො—අභිරති මඤ්ඤතීති මතො—මති, මරතීති, මතො — මති ඉච්චෙවමාදි

වාති කිමත්ථං? රමතො — රමති

"ගමඛණහනරමාදිනමන්තො" තිමත්ථම්ඉදං, ගමඛණහනරම ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තො ච බ්‍යඤ්ජනො නො හොති තප්පච්චයෙ කිම්හි ච විකප්පෙනාති අත්ථො. විපදම්ඉදං. තග්ගහණෙ ච නොග්ගහණඤ්ච "ගිදදිතො ඉනනානනරනා වා' ති ඉතො මණ්ඩූකගතිවසෙන වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අසෙසං ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සන්ධිප්පහුවත්තමානෙ අන්තග්ගහණෙ පුන අන්තග්ගහණකරණං සිඛෙ සත්තරම්භස්ස අන්ත්‍යාගාරවිඤ්ඤාපනතො නොග්ගහණානුවත්තනත්තවිඤ්ඤාපනත්ථං.

සුගතොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සුගතොති සුපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස සුන්දරං ගතොතාත්‍ථෙ "භාවකම්මෙසු ත" ඉත්‍යාධිකිච්ච "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තප්පච්චයං කත්වා "ගමදිදතො තස්ස ච්චෙ ච, ගුන්දීනමන්තො තො ච ච, ගිදදිතො ඉනනානනරනා වා, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ත්‍යාධිකිච්චෙන්තා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්දුපසන්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුගතින්ති එත්ථ "ඉත්ථියමතියවො වා" ති තිප්පච්චයංව විසෙසො. ඛතන්ති ඛනු අවදාරණෙති ඉමස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති කම්මයි තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඛතීති තස්සෙව තිප්පච්චයකරණ

තෙව විසෙසො. උපහතන්ති උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූතිමස්ස රූපං. රතොති රමු කීළායන්තිමස්ස රූපං. රතීති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මතොති මන ඤාණෙ මර පාණචාගෙති චිත්තමඤ්ඤතරස්ස රූපං. මතීති තෙසමෙව ධාතූනං තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

ඉතරානි වාග්ගන්තඑලාති, තත්ථ ච රමන්තොති රමු ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස "වත්තමානෙ මානන්තා" ති අන්තපච්චයං කත්වා තතො සවිභත්තිං කත්වා "සිම්හි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං" ති වත්තමානෙ "සෙසෙසු න්තුව" ති න්තුම්ව කත්වා "අම්හාකස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ; න්තුස්ස තො, න්තස්ස සෙ වා" ති වත්තමානෙ "තොතිතා සස්මිංනාසු" ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස තොආදෙසං කත්වා සතිපි තකාරස්මිං ඉධ වාග්ගන්තඑන ධාත්වන්තස්ස මකාරස්ස ලොපම්හි අකතෙ රූපං රමන්තීති තස්සෙව ධාතුස්ස "වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ" ති වත්තමානාපරස්සපදඅන්තිම්පුරිසෙකවචනන්තිවිභත්තිං කත්වා සතිපි තිකාරෙ ඉධ වාග්ගන්තඑන ධාත්වන්තස්ස ලොපමකත්වා "භූවාදිතො අ" ඉතාපච්චයං කත්වා ඤෙතබ්බනිතෙ රූපං.

589. රකාරෙ ච

රකාරෙ ච ධාත්වන්තභූතෙ නො හොති තප්පච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

පකාරෙණ කරීයතීති පකතො (පදෙසො), පකාරෙණ කරෙති*ති පකති, විසෙසෙන සරීයතීති විසතො, විසෙසෙන සරති† වා විසති

"රකාරෙ ච." කිමත්ථමිදං, රකාරෙ ච ධාත්වන්තභූතෙ නො හොති තප්පච්චයෙ තිම්හි චාති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. වග්ගන්තඑව නොගගණව අනන්තාය නණච ඤාපගණච වත්තතෙ, අඤ්ඤං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙතං. වග්ගන්තං නොගගණානුපඛ්ඛ නත්ථං තත්ථ පයොජනං නෙවා වුත්තමෙව.

පකතොතානාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පකතොති පපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස උභධාතුස්සාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච; ජනාදීනමා තිම්හි ච" තෑචිස්වරිත්තිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සබ්බුපප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං පකතීති පපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස "ඉත්ථියමතියවො වා" ති තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි ච විපුබ්බස්ස සර ගතිචින්තායන්තිමස්ස රූපානි

590 ඨාපානමිඊ ච

ඨා පා ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං අන්තස්ස අකාරස්ස ඉකාරඊකාරාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං තප්පච්චයෙ පරෙ තිම්හි ච

---

* කරීයතෙ, ඔ   † සරති, ඔ.

තනු අඩායිති ඩීයතො—සනු අඩායිති ඩීයතො—ඩීති.
පිවි පිවති පිටියසතීති පීයතො—පීති (යාගුං පීතස්ස යිතබ්බගො)

“ඩාපානමීඊ ච” තිමස්මිඳං, ඩාපා ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං අන්තසරස්ස යථාසඞ්ඛ්‍යං ඉකාරීකාරාදෙසා හොන්ති තප්පච්චයෙ තිමග් වාති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. වග්ගහණං දුතියාදෙසං සම්පිණ්ඩෙති, තග්ගහණඤ්ච අනන්තරග්ගහණඤ්ච තියග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අනෙකා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඩීතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඩීතොති ඩා ගතිම්හීති ධාතුස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී”ති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; ඉණ්දීනමනෙතා තො ඩිච, ජනාදීනමා තිමහි ච” ත්‍යාදිකිච්චිමිනා ධාත්වන්තස්සීකාරං කත්වා සෙද්දුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං. පීතීති තපෙසව ධාතුස්ස “ඉතිසියමතිස්සචො වා”ති තිප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි පන පාකටත්ථමස්ස රූපානි.

591. හාතෙතානි ච හා හස්ස ලො වා අදහනහානං.

හකාරන්තානි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස ච හකාරාදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස හස්ස ලො හොති වා අදහනහානං.

ආරූයිති ආරූළ්හො, ගාහයිති ගාළ්හො; ගාහයිති වා ගාළ්හො

අබන්හි වූළ්හං අපාකුණිති බාළ්හො, අවයිති මූළ්හො.*

අදහනහානමිති කිමත්ථං? දයිඩිතාති දඩ්ඪො (වනසණ්ඩො), සං නුද්ධ හෙසයිති සන්නද්ධො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ තතියො කණ්ඩො.

“හාතෙතානි ච හා හස්ස ලො වා අදහනහානං.” කිමත්ථමිදං, හකාරන්තානි ධාතූහි තප්පච්චයස්ස හකාරාදෙසො හොති, ධාත්වන්තස්ස ච හකාරස්ස ලො හොති විකප්පෙන අදහනහානන්ති සුත්තත්ථං. ජපදමිදං. හග්ගහණම්පිනානුවත්තතෙ, අනෙකා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. එත්ථ ච කිඤ්චාපි හස්ස ලො වාති අත්ථමෙත්තා වුත්තං, තථාපි හාතෙතානි ලොපී අවත්වා හාන්තානි හොති වුත්තත්තා ධාත්වන්තස්සෙව හොතීති දට්ඨබ්බං.

ආරූළ්හාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආරූළ්හොති ආපුබ්බස්ස රුහ ජනනෙතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “අතීතෙ තතවන්තුතාවී”ති තප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාදිනිමිනා තප්පච්චයස්ස හකාරං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ළකාරං කත්වා සෙසකාං කත්වා සෙද්දුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං.

---

* බහති වූඩ්ඪිං පාපුණාතීති බාළ්හො පුහයිති මූළ්හො, ථ

ගාමෙලාති ගස උපාදානෙති ඉමිස්ස රූපං, "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" තෑඩිකිච්ච "අඉවණ්ණුපු වා" ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ඛාඉෙලොති ඛන වුද්ධියන්ති ඉමස්ස රූපං. ධූමෙලොති ධූම වෙච්ඡෙනාති ඉමස්ස රූපං. "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති දීඝකරණමෙව විසෙසො."

දම්භො සත්තමොති කිමුදාහරණන්ති, තත්ථ ච දම්භොති දන හසවීකරණෙති ඉමිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයං කත්වා සතිපි භාවෙනතන් තපච්චයත්තං අදනතගහාතනති වුත්තත්තා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා "සාසදීඝතො තස්ස ථිනො ච" තෑඩිකිච්ච "ධන්හනෙහි ධනා ච" ති තකාරස්ස ධකාරං කත්වා "හවතුනං නමනනානං දෙ ධෙ" තෑඩිකිච්ච "ධො ධකාරෙ" ති ධාතන්තස්ස ධකාරං කත්වා සෙසං නෙත්වා සද්දන්තාදිම්හි සතෙ රූපං. සත්තමොති සංපුබ්බස්ස සක ඛමිනෙති ඉමිස්ස රූපං.

සම්මතො මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ සත්තමො පරිච්ඡෙදො.

---

592. ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු

ණම්හි පච්චයෙ පරෙ රඤ්ජ ඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තභූතස්ස ඤ්ජකාරස්ස ජො ආදෙසො හොති භාවකරණෙසු.

රජනං රාගො; රජ්ජති අනෙනාති වා රාගො

භාවකරණෙසූති කිමත්ථං? රජ්ජති එත්ථාති රඞ්ගො.

"ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසූ." කිමත්ථමිදං, ණම්හි පච්චයෙ පරෙ රඤ්ජ ඉච්චෙවමන්තස්ස ධාතුස්ස අන්තභූතස්ස ඤ්ජකාරස්ස ජො ආදෙසො හොති භාවකරණෙසූති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. ආදෙසො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. එත්ථ ච ණම්හීති ණකාරානුබන්ධපච්චයං සඞ්ගණ්හාති, කථන්ති? ණම්හීති ණසද්දෙ ණකාරෙ වා සස්ස ආගතත්තා "තදනුබන්ධෙසු පි ච" තෑඩිකිච්ච "සබ්බතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා තදිනත්තා "තවිත සමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමඤ්ච කත්වා තතො සිංවචනං කත්වා "සො සිස්සිකනං මනෙනම්හි වා" ති සිතො සිඅදෙසෙ කතෙ රූපං.

රාගොති උදාහරණං, තස්ස පන රඤ්ජ රාගෙති ඉමිස්ස ලබ්ධධාතු සඤ්ඤාදිස්ස රජනං; රජ්ජති අනෙනාති වා අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වා; තෑඩිකිච්ච "භාවෙ ච" ති වා ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා ධාතන්තස්ස ඤ්ජ කාරස්ස ජකාරං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා "කවග්ගකරණපච්චයානං නිග්ගහිතම්පි" තෑඩිකිච්ච "කගා චජාන" න්ති වා; "ජවජ්ජනං කගා ණානුබන්ධෙ" ති

වා ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රඞ්ගොති තස්සෙව ධාතුස්ස කත්තරි රජ්ජතීති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ සතිපි ණම්හි රඤ්ජස්මිං ඉධ වුත්තප්පකාරණකාරණභාවා ඉධ වුත්තවිධානමකත්වා “නිග්ගහීතං සංයොගාදි නො” ති සංයොගාදිභූතස්ස නකාරස්ස නිග්ගහීතං කත්වා වුත්තනයෙන ජකාරස්ස ගකාරං කත්වා “අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීත” න්ති අධිකිච්ච “වග්ගන්තං වා වග්ගෙ” ති නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

593 හනස්ස ඝාතො

හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝාතාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙ පරෙ

උපහනතීති උපඝාතො, ගාවො හනතීති ගොඝාතකො

“හනස්ස ඝාතො” කිමත්ථමිදං, හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව ඝාතාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. ණ්‍යාහණම්හීතානුවත්තනතො, අත්ථො පුබ්බසදිසොයෙව.

උපඝාතො ගොඝාතකොති උදාහරණානි, තත්ථ ච උපඝාතොති උපපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූති මස්ස උපහනතීති* අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතමිව කත්වා ණම්හි දූතෙන අනන්තරසුත්තාධිකිච්චමිනා හනස්ස ඝාතාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගොඝාතකොති ගොසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස ගාවො හනතීති අත්ථෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා හනස්ස ඝාතාදෙසං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

594 වධො වා සබ්බත්ථ

හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්සෙව වධාදෙසො හොති වා සබ්බට්ඨානෙසු

හනතීති වධො—වධකො, අහනීති අවධි—අහනි වා.

“වධො වා සබ්බත්ථ” කිමත්ථමිදං, හන ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වධාදෙසො හොති විකප්පෙන සබ්බට්ඨානෙසූති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. හණ්‍යාහණම්හීතානුවත්තනතො, අත්ථො පුබ්බසදිසොයෙව.

වධවධකාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වධොති හන හිංසාගතීසූති මස්ස වුත්තනයෙන කත්තරි ණප්පච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා ණලොපාදිම්හි කතෙ අනන්තරසුත්තාධිකිච්චමිනා හනස්ස වධාදෙසං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වධකොති එත්ථ වධාදෙසොව විසෙසො, ණ්වුප්පච්චයාකාදෙසාදෙසා වුත්තනයාව. අවධීති තස්සෙව ධාතුස්ස “අජ්ජතනී ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ”

* සනුද්ධිනී සබ්බත්ථ.

ති ඊආදීනං අජ්ජතනිසඤ්ඤං කත්වා “කාලෙ, අපච්චෙනෙව පරෙ තිකාතීතෙ, ඊසෙනාපභුති පච්චෙනෙව පිසන්තනි” තැබිකිවුව “සටිපෙජ්ජනි” සිඅජ්ජතනිවිභත්තීනො කත්වා තාසම්පෑතියම්පප සංඝෙ සජ ‘ වතනිවිජාදුපබ්බිසා සඤ්ඤාවිකත්’ ති කත්වා ‘ අට් පුබ්බාග් විනතත්තං ප පරස්සපදුති” ති ආදිම්හි පනතං පරස්ස පදසඤ්ඤං කත්වා “සතතාරි පරස්සපද” නත් පරස්සපදං කත්වා, තස්සාපෑතිසම්පාසෙඩග සති “වෙවෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා ’ති ආදිම්හි විනතං පඨමපුරිසසඤ්ඤං කත්වා ‘ නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො’ ති පඨමපුරිසං කත්වා තස්සාපෑතිය මිප්පසංඝෙ සති ‘එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන’ නති එකවචන ඊවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා හනස්ස වධාදෙසං කත්වා ‘ තවි ධාතු විභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා වෙ” ති වනත මාතෙ “අකාරාගමො භිසන්තනජ්ජතනීකාලාතිපත්තිසු” ති අකා රාගමං කත්වා “තවාදිමජ්ඣුපාරාතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා” ති උපාරරස්ස කතෙ රූපං අහසිකිසි එව් වාසාහණෙත වධා දෙසාභාවෙව විසෙසො

595 ආකාරන්තානමායො

ආකාරන්තානං ධාතූනං අන්තසරස්ස අයාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙ පරෙ

දානං දදාතීති දානදායකො, දානං දාතුං සීලං යස්සාති දානදායී, මජ්ජං දාතුං සීලං යස්සාති මජ්ජදායී, නගරං යාතුං සීලං යස්සාති නගරයායී

“ආකාරන්තානමායො” තිමිදං, ආකාරන්තානං ධාතූනං අන්තස්සායාදෙසො හොති ණම්හි පච්චයෙති සුත්තත්ථං. විපද මිදං මණ්ඩූකගතිවසෙන ණගහණමිධානුවත්තතෙ අන්තො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දානදායකොතිආදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච දානසොති ද දානන්ති මස්ස දානං දදාතීති වුත්තත්ථෙන ණ්වුපච්චයාදිං කත්වා “ණම්හි රස්සස්ස ජෙ භාවකරණෙසු” තිසිනිච්ඡිතා ධාතන්ත ස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපාදිනාවාදිම්හි කතෙ රූපං. දාන දායීති දානසඤ්ඤාපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස දානං දාතුං සීලං යස්සාති අත්ථෙ දානං දානසීලො දානං දානධම්මො දානං දාතෙ සාධු කාරිකො වා අත්ථෙ “තස්සීලාදීසු ණීත්වාවී ච” ති ණීපච්චයං කත්වා වනාතනෙන සාරීගම්ම කත්වා ණිලොපඤ්ච කත්වා ඉමිනා ධාතන්තස්සායාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. මජ්ජදායීති මජ්ජසඤ්ඤා පදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. නගරයායීති නගරසඤ්ඤාපදස්ස යා පාපුණෙතිමිස්සා රූපං

596 පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච

පුරසංඋපපරීහි ඉච්චෙතෙහි පරස්ස කරොතිස්ස ධාතුස්ස ඛඛරා දෙසා හොන්ති වා තප්පච්චයෙ පරෙ ණම්හි ච

පුරෙ කරිස්සතීති පුරක්ඛතො, සම්මා කරීයතීති සඞ්ඛතො, පච්චයෙහි සඞ්ගම්ම කරීයිත්ථාති වා සඞ්ඛතො, උපගන්ත්වා කරීයිත්ථාති උපක්ඛතො, පරිසමන්තතො කරොතීති පරික්ඛාරො, සංකරීයතීති සඞ්ඛාරො, උපගන්ත්වා කරොතීති උපක්ඛාරො වා.

"පුරසම්උපපරීහි * කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච." කිමත්ථමිදං, පුරසංඋපපරි ඉච්චෙතෙහි පරස්ස කරොතිස්ස තප්පච්චයෙ ණම්හි ච ඛඛර ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ඡප්පදමිදං. ණග්ගහණමිහානුවත්තනතො, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං, තත්ථ පයොජනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පුරක්ඛතොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පුරක්ඛතොති පුරසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා "ණම්හි රන්තජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ත්‍යාදිකිච්චම්හිනා කරොතිස්ස ඛාදෙසං කත්වා "පර ද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සද්දූපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛතොති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස පච්චයෙහි සංගම්ම කතොති අත්ථෙ තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ද්වෙභාවාභාවොව විසෙසො. උපක්ඛතොති උපපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. පරික්ඛාරොති පරිපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිං කතෙ ඉමිනා කරොතිස්ස ඛරාදෙසං කත්වා ඛාඛාදෙසස්සාපි ඨානොපචාරෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන ද්වෙභාවං කත්වා සද්දූපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛාරොති සංපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. උපක්ඛාරොති වාග්ගහණඵලං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

597. තවෙතුනාදීසු කා

තවෙතුන ඉච්චෙවමාදීසු පච්චයෙසු කරොතිස්ස ධාතුස්ස කාදෙසො හොති වා

කාතවෙ, කාතුං—කත්තුං වා, කාතුන—කත්තුන වා

"තවෙතුනාදීසු කා." කිමත්ථමිදං, තවෙතුනාදීසු පච්චයෙසු කරොතිස්ස ධාතුස්ස කාදෙසො හොති විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. කරොතිස්ස ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කාතවෙත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාතවෙ කාතුනන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තුමිච්ඡිතානෙත්ථ "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති තවෙතුංපච්චයෙ කත්වා අනන්තරසුත්තවිධිකිච්චවිහිනා සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපානි ඉතරං වාග්ගහණඵලං, තස්ස පන තස්සෙව

ධාතුස්ස තෙනෙව තුංපච්චයං කත්වා වාක්‍යසංරම්භිතාදෙසම් කත්වා "තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබයඤා : කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං" ති වත්තමානෙ "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාබ්‍යස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. කාතුනාති තෙනෙව ධාතුස්ස කාතුන පුබ්බංමොදනීතාඝෙ "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" ති තුනපච්චයං කත්වා ඉච්චා ධාතුස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං ව්‍යාඛ්‍යානජාලං, තස්ස පන තෙනෙව ධාතුස්ස තෙනෙව තුනපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාබ්‍යන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං.

598. ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න

ගමඛනහන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනං අන්තස්ස නකාරො හොති වා තුංතබ්බාදීසු පච්චයෙසු

ගන්තුං—ගමිතුං, ගමනියන්ති ගන්තබ්බං—ගමිතබ්බං, ඛන්තුං—ඛනිතුං, ඛන්තබ්බං—ඛනිතබ්බං, හන්තුං—හනිතුං, හන්තබ්බං—හනිතබ්බං, මන්තුං—මනිතුං, මන්තබ්බං—මනිතබ්බං

ආදිග්ගහණං කිමත්ථං? ගන්තගගහණත්ථං.

ගන්තූන, ඛන්තූන, හන්තූන, මන්තූන.

"ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න" කිමත්ථිදං, ගමඛනහන ඉච්චෙවමාදීනං ධාතූනමන්තානං නකාරො හොති තුංතබ්බ ඉච්චෙවමාදීසු පච්චයෙසු විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං තිපදමිදං. ව්‍යාඛ්‍යානජාලමිත්‍යානුවත්තතෙ, අන්තො ච විකප්පො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යො යෙව.

ගන්තුන්ත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ගන්තුන්ති ගමු ගතිම්හි තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගන්තුමිච්ඡතීතාඝෙ "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා" ති තුංපච්චයං කත්වා "පුරසමුපපරිහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තපච්චයෙසු වා" ත්‍යාදින්ද්‍රිච්චිතා ධාබ්‍යන්තස්ස නකාරෙ කතෙ රූපං. ඉතරං ව්‍යාඛ්‍යානජාලං, තස්ස පන තෙනෙව ධාතුස්ස තෙනෙව තුංපච්චයං කත්වා ව්‍යාඛ්‍යානජ්‍ඣිනා ධාබ්‍යන්තස්ස නත්තමකත්වා "සීයන්තතිසන්තාදිපච්චයච්චන්තමානා සබ්බධාතුක" න්ති වුත්තත්තා 'න සබ්බධාතුකා අසබ්බධාතුකා' ති අසබ්බධාතුකත්තාමාගම්ම "ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්හි" ති ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බ නීතෙ රූපං. ගන්තබ්බන්ති තෙනෙව ධාතුස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බපච්චයං කත්වා ඉච්චා ධාබ්‍යන්තස්ස නත්තං කත්වා වුත්තනයෙන නාම්හි ච කත්වා සාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං ව්‍යාඛ්‍යානජාලං. ඛන්තූනන්ති ඛනු අවදාරණෙ ගිම්හස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා "නාසද්ද්‍යතො තස්ස ථිණො ච ; ඝුත්‍යාදිතමෙතො තො ත්ච ; ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙ "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාබ්‍යන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ

ඉමිනා ධාවන්තස්ස නත්තං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරානි තීණි තසෙසවධාතුස්ස රූපානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙයානෙව. හන්තූනන්තාදීනං චතුන්නං හනහිංසාගතිසූති මස්ස රූපානි. මන්තූනන්තාදීනං මන ඤාණෙතිමස්ස රූපානි.

ගන්තූනන්තාදීති අදිගහණඵලානි, තානිපි සුවිඤ්ඤෙයානෙව. “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා” ති තූනපච්චයකරණමෙව විසෙසො

599. සබ්බෙහි තූනාදීනං යො.

සබ්බෙහි ධාතූහි තූනාදීනං පච්චයානං යකාරාදෙසො හොති වා

අභිවන්දිය—අභිවන්දිත්වා, ඔහාය—ඔහිත්වා, උපනීය—උපනෙත්වා, පස්සිය—පස්සිත්වා, උද්දිස්ස—උද්දිසිත්වා, ආදාය—ආදියිත්වා

“සබ්බෙහි තූනාදීනං යො.” කිමත්ථමිදං, සබ්බෙහි ධාතූහි තූනාදීනං පච්චයානං යකාරාදෙසො හොතීති විසෙසොනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. වාගහණමිහානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙයොව.

අභිවන්දියාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අභිවන්දියාති අභිපුබ්බස්ස වන්ද අභිවාදනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අභිවන්දිත්වා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ “පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වා වා” ති ත්වාපච්චයං කත්වා “පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච” ත්‍යාදිනිද්දිට්ඨිමිනා ත්වාපච්චයස්ස යාදෙසං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. ඔහායාති අවපුබ්බස්ස හා චාගෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා “ඔ අවස්ස” ති අවසද්දස්ස ඔකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තත්ථ ච ඉකාරාගමො ච සරලොපපකතිභාවො ච විසෙසො. උපනීයාති උපපුබ්බස්ස නී නයෙතිමස්ස රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං, තත්ථ ච “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අයෙසු වා” ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. පස්සියාති දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “දිසස්ස පස්සදස්සදක්ඛා වා” ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස පස්සාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා ත්වාපච්චයස්සිමිනා යකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. උද්දිස්සාති උපුබ්බස්ස දිස උච්චාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස යකාරාදෙසං කත්වා “භාවකම්මෙසු යො; තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස; ඉවණ්ණාගමො වා” ති වත්තමානෙ “පුබ්බරූපඤ්ච” ති යකාරස්ස පුබ්බරූපං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති දකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං. අදායාති ආපුබ්බස්ස දා දානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා

දිසස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස සකාරාදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරං වාග්ගහණබලං, තස්ස පන අපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො" ති ඉකාරාගමං කත්වා "දධන්තතො යො ක්වචි" ති යකාරාගමං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝ විපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තස්සිකාරාදෙසං කත්වා ඤාතබ්බ නීතෙ රූපං

600. මනන්තෙහි රච්චං

මකාරනකාරන්තෙහි ධාතූහි තුනාදීනං පච්චයානං රච්චාදෙසො හොති වා.

ආගච්ච, ආහච්ච ; උපහච්ච.

වාති කිමත්ථං? හන්ත්වා

"මනන්තෙහි රච්චං." තිමත්ථමිදං, මකාරනකාරන්තෙහි ධාතූහි තුනාදීනං පච්චයානං රච්චාදෙසො හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං වාග්ගහණඤ්ච තුනාදිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ආගච්චාතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආගච්චාති ආපුබ්බස්ස ගම ගමනෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා "පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච; සබ්බෙහි තුනාදීනං යො" ත්‍යාධිකිච්චිමිනා ත්වාපච්චයස්ස රච්චාදෙසං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ආහච්චාති ආපුබ්බස්ස හන හිංසාගතීසූතිමස්ස රූපං. උපහච්චාති උපපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස රූපං. සිද්ධුදාහරණං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

601. දිසා ස්වානස්වාන්තලොපො ච

දිස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුනාදීනං පච්චයානං ස්වානස්වාදෙසා හොන්ති, අන්තලොපො ච

දිස්වාන—දිස්වා.

"දිසා ස්වානස්වාන්තලොපො ච." තිමත්ථමිදං, දිස ඉච්චෙතාය ධාතුයා තුනාදීනං පච්චයානං ස්වානස්වාදෙසා හොන්ති, අන්තො ච ලොපො හොතීති සුත්තත්ථං. චතුප්පදමිදං. තුනාදිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං.

දිස්වාන දිස්වාති උදාහරණානි, තෙසං දිස පෙක්ඛණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තූනත්වාපච්චයෙ කත්වා "සබ්බෙහි තුනාදීනං යො" ති අධිකිච්චිමිනා තූනත්වාපච්චයානං ස්වානස්වාදෙසෙ කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපානි.

602. මහදභෙහි ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධා ච

මහදභ ඉච්චෙවමන්තෙහි ධාතූහි තුනාදීනං පච්චයානං ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධාදෙසා හොන්ති වා, අන්තලොපො ච.

ආගම්ම—ආගන්ත්වා,* ඔක්කම්ම—ඔක්කමිත්වා, පග්ගය්හ—පග්ගණ්හිත්වා, උපසජ්ජ—උපසජ්ජිත්වා, ආරබ්භ—ආරභිත්වා; ආරබ—ආරභිත්වා

“මහදභෙහි ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධා ච” කිමත්ථමිදං, මහදභ ඉච්චෙව මන්තෙහි ධාතූහි ‘තූනාදීනං පච්චයානං ම්මය්හජ්ජබ්භද්ධාදෙසා හොන්ති වා, අන්තො ච ලොපො හොතී’ති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. වාග්ගහණඤ්ච තූනාදිග්ගහණඤ්ච අන්තග්ගහණඤ්ච ලොපග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අඤ්ඤො ච විග්ගහො ච පුබ්බෙසු යෙව විග්ගහණං දුතියත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථං වාග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථඤ්ච

ආගම්මාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ආගම්මාති ආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච, සබ්බත්ථ තූනාදීනං යො, චන්තෙනාති රච්චං, දීඝා ඝාතස්සාන්තලොපො වෙ”ති වත්තමානෙ ඉමිනා ත්වාපච්චයස්ස ම්මාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන, තං පුබ්බෙසු යෙව. ඔක්කම්මාති අවපුබ්බස්ස කමු පදවික්ඛෙපෙ කමු ගතිම්හීති එතෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන. පග්ගය්හාති පපුබ්බස්ස ගහ උපාදානෙතිමස්ස රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන, තස්ස පන පපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “ගහාදිතො ප්පණ්හා”ති ණ්හාපච්චයං කත්වා “ගහස්ස ඝෙ ප්පෙ”ති වත්තමානෙ “හලොපො ණ්හාම්හී”ති ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස ලොපං කත්වා “සථාගම මිකාරෙ”ති ඉකාරාගමං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති ගකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. උපසජ්ජාති උපපුබ්බස්ස සද ගතිම්හීති මස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ජ්ජාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති සකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන, තස්ස පන උපපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “දධාන්තතො යො ක්වචී”ති යකාරාගමං කත්වා “සථාගමමිකාරෙ”ති ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා “යවතං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං”ති ධාත්වන්තස්ස සහ යකාරස්ස ජකාරං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ”ති තස්ස ද්වෙභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ආරබ්භාති ආපුබ්බස්ස රභ ආරම්භෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා බ්භාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං. ආරබාති ආපුබ්බස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා ඛාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපෙ කතෙ රූපං.

603 **තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච**

---

* ආගමිත්වා, ච

තද්ධිතසමාසකිතක ඉච්චෙවමන්තා සද්දා නාමංව දට්ඨබ්බා තවෙ තුනත්වානත්වාදිපච්චයෙ වජ්ජෙත්වා

වාසිට්ඨො, පණීතා ධම්මා යෙන සො = පණීතධම්මො, කුම්භකාරො ඉච්චෙවමාදි

“ තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච ” කිමත්ථමිදං, තද්ධිතසමාසකිතක ඉච්චෙවමන්තා සද්දා නාමංව දට්ඨබ්බා තවෙතුනාදීසු පච්චයෙසු ච වජ්ජෙත්වාති සුත්තත්ථං. පචපදමිදං අගෙනා ච විග්ගහෙනා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වාසිට්ඨොතාතදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච වාසිට්ඨොති වසිට්ඨසද්දතො, වසිට්ඨස්ස අපච්චන්ති අත්ථෙ “ වා ණපච්චෙ ” ති ණපච්චයං කත්වා “ තෙසං ණො ලොපං ” ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වසිට්ඨසද්දතො “ ධාතුපච්චයවිභත්ති වජ්ජිතමත්ථවං ලිඞ්ග ” න්ති වුත්තත්තා ලිඞ්ගාභාවා “ ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා ” ති පඨමාවිභත්තිං කත්වා තස්සාපාටිපදිකප්පසඞ්ගෙ සති ‘ වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති ’ ති කත්වා ‘ එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන ’ න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා “ අතො නෙනා ” තිආදි කිච්ච “ සො ” ති සිසොකාරං කත්වා වුත්තනයෙන සරලොප පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං. කස්මා ‘ තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං වා ලිඞ්ගං වා ’ ති වත්තබ්බන්ති වත්තබ්බං, එවං සන්තෙපි ලිඞ්ගසද්දස්ස ච නාමසද්දස්ස ච සමානත්ථත්තා නාමංවාති වුත්තෙපෙව ලිඞ්ගං වාති වුත්තමෙව සියාති එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තෙනෙව වෙධාදිපෙත්තතො* සිජ්ඣති, උණ්ණිතං සමානත්ථතා ච දීපිතා හොති. පණීතධම්මොති පණීතා ධම්මා අස්සාති අත්ථෙ “ නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, අමාදයො පරපදෙභි ” ති වත්තමානෙ “ අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි ” ති බහුබ්බීහිසමාසං කත්වා “ තෙසං විභත්තියො ලොපා ච ” ති විභත්තිලොපං කත්වා පකතිභාවඤ්ච කත්වා වුත්තනයෙන ලිඞ්ගාභාවා විභත්තුප්පත්තාභාවප්පසඞ්ගෙ ඉමිනා සමාසන්තස්ස නාමමිව කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කුම්භකාරොති කුම්භසද්දූපපදස්ස කර කරණෙති ඉමස්ස කුම්භං කරොතීති අත්ථෙ “ ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො ” ති ණපච්චයං කත්වා “ කාරිතං විය ණානුබන්ධො ” ති කාරිතමිව කත්වා “ කාරිතානං ණො ලොප ” න්ති ණම්හි ලුත්තෙ “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ” ති වුද්ධිම්හි කතෙ නෙතබ්බෙ නීතෙ කුම්භකාරසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තාභාවප්පසඞ්ගෙ ඉමිනා නාමමිව කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චග්ගහණං අතද්ධිතසමාසකිතකන්තානං “ ඉත්ථියමතො ආපච්චයො ” ති ආදීසු වුත්තආපච්චයාදයන්තානං සඞ්ගණ්හනත්ථං, තෙන ච කඤ්ඤාති ආදීසු කඤ්ඤසද්දතො ‘ ඉත්ථියමතො ආපච්චයො ’ ති ආපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිඤ්ච කත්වා ඉමිනා නාමමිව කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

---

* ගරාදීපොසතො, ම

604 දුම්හි ගරු.

දුම්හි අක්ඛරෙ යො පුබ්බො අක්ඛරො සො ගරුකොව දට්ඨබ්බො

භිත්වා, ඡිත්වා, දත්වා, හුත්වා

“දුම්හි ගරු” කිමත්ථමිදං, දුම්හි අක්ඛරෙ යො පුබ්බො අක්ඛරො, සො ගරුකොව දට්ඨබ්බොති සඤ්ඤත්ථං. විපදමිදං. අක්ඛරද්වයස්මිං යො පුබ්බක්ඛරො සො ගරුකොව වත්තබ්බොති අත්ථො. ඉධ පන දුම්හීති ද්විසද්දතො විනකං සමූහොත්‍යත්ථෙ “සමූහත්ථෙ කණ්ණ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා “තෙසං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “සරා සරෙ ලොප” න්ති වත්තමානෙ “වා පරො අසරූපා” ති පරසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා ද්විසද්දතො සත්තම්‍යෙකවචනං කත්වා “ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා” ති ස්මිනො ම්හිආදෙසං කත්වා “වීසතිදසෙසු බා ද්විස්ස තු” ති එත්ථ තුග්ගහණෙන වා. “යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච” ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා ද්විසද්දස්ස දුආදෙසෙ කතෙ රූපං. තෙන ච අක්ඛරද්වයස්මින්ත්‍යත්ථො යුජ්ජති.

භිත්වාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භිත්වාති භිද ද්විධාකරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච” ත්‍යධිකිච්ච “ගමඛනහනරමාදීනමන්තො” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ කතෙ රූපං. ඡිත්වාති ඡිදි ද්විධාකරණෙතිමස්ස රූපං. ඉතරෙසං “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති ධාත්වන්තස්ස රස්සකරණමෙව විසෙසො.

605 දීඝො ච

දීඝො ච සරො ගරුකොව දට්ඨබ්බො

ආහාරො, නදී, වධූ, තෙ, ධම්මා, ඔපනයිකො

“දීඝො ච” කිමත්ථමිදං, දීඝො ච සරො ගරුකොව වත්තබ්බොති සඤ්ඤත්ථං. විපදමිදං. ගරුග්ගහණමිහානුවත්තතෙ, චග්ගහණං තදනුකඩ්ඪනත්ථං.

ආහාරොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ආහාරොති ආපුබ්බස්ස හර හරණෙතිමස්ස ආහරණත්ථාතො “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉත්‍යධිකිච්ච “භාවෙ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතම්පි කත්වා “කාරිතානං ණො ලොප” න්ති ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන සත්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. කිඤ්චාපෙත්ථ දීඝසරා බහූකා, තථාපි තෙසමන්තසරො ගරුකොති දට්ඨබ්බො, එවඤ්ච සති පයොගසික්ඛිතතො පයොගසිද්ධියා සුඛොධාපදෙසතො ච නදීති නද සද්දෙතිමස්ස යෙහුය්‍යෙන නදයීත්‍යත්ථෙ “සඤ්ඤායමනු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති අප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං. නෙත්වා නදසද්දතො “ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො” ති වත්තමානෙ “නදාදිතො වා ඊ” ති ඊප්පච්චයං කත්වා සරලොප

පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං චතුත්ථී පාටිපදිකො වා ගත ගිංසා ගතිපුත්තිමස්ස වා "පාරාදිගමිම්හා රූ" ති වුත්තත්තා "ඝියඛාදිතො වෙ' ති රූපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ "හනස්ස ඝාතො" ති වුත්තත්තා "වධො වා සබ්බත්ථා" ති හනස්ස වධාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං තෙති තස්සද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා "වා ය්වප්පඨමො" ති වුත්තත්තා "සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො" ති යොවචනස්ස එකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ධම්මාති ධරධාරණෙතිමස්ස අත්තනො සභාවං ධාරෙන්ති සකලක්ඛණෙහි ධරන්ති පච්චයෙහි ධාරීයන්ති සභාවෙන ධාරීයන්ති අපායෙසු අපතමානෙ කත්වා ධාරෙන්තීත්‍යත්ථෙසු "ධරාදීහි රම්මො" ති රම්මපච්චයං කත්වා "රම්හි රන්තො රාදි නො" ති රාදිම්හි ලුත්තෙ ධම්මසද්දතො පඨමාබහුවචනං කත්වා "අතො නෙත ඉසා වා" ති වුත්තත්තා "සබ්බයොනීනමාඑ' ති යොවචනස්ස ආආදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඔපනයිකොති උපපුබ්බස්ස නී නයෙතිමස්ස උපනයන්තීති අත්ථෙ වුත්තනයෙන "නාවෙ වෙ" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා ණ්ලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාතන්තස්ස වුද්ධිං කත්වා 'ඔ අව සරෙ" ති වුත්තත්තා "[illegible]සා" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා තෙනබ්බං තෙනා උපනයසද්දතො උපනයෙ නියුත්තොති අත්ථෙ "තෙන වා සංසට්ඨං තරති චරති වහති ණිකො' ති වුත්තත්තා "තම්බිතෙ තෙන කතාදිසන්නිධානනියොගසිප්පභණ්ඩජීවිකත්ථෙසු ච" ති ණිකපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා සරලොපපකතිභාවච කත්වා "වුද්ධාදිසරස්ස වාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච" ති ආදිසරස්ස වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන සනුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

606 අක්ඛරෙහි කාරං *

අක්ඛරෙහි අක්ඛරත්ථෙහි අක්ඛරාභිධෙය්‍යෙහි කාරපච්චයො හොති පයොගෙ සති

අ එව අකාරො එවං ආකාරො, ඝකාරො, සකාරො, ධකාරො, මකාරො, සකාරො, ලකාරො

"අක්ඛරෙහි කාරං" ඉච්චනෙනිදං, අක්ඛරවාචකෙහි පාටිපදිකෙහි කාරපච්චයො හොතීති සඤ්ඤත්තං විපදම්දං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උදාහරණානිපි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

607 යථාගමමිකාරො

යථාගමං සබ්බධාතූහි සබ්බපච්චයෙසු ඉකාරාගමො හොති

යෙන කම්මං කාරියං, භවිතබ්බං, ජනිතබ්බං විදිතං, කරිත්වා,

* අක්ඛරෙහි කාර ම

ඉච්ඡිතං ඉච්ඡිතබ්බං, ගමිතබ්බං, වෙදිතබ්බං, හනිත්වා, පචිත්වා, ඉච්චෙවමාදි

"යථාගමමිකාරො' තිමස්මිං, යෙන පකාරෙන ආගමං කත්වා නිප්ඵජ්ජති, තථා ඉකාරාගමො හොතීති සුපකටත්ථං 'තිපදමිදං* අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කාරියන්තාදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරියන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස 'භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච 'ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං' න්ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භවිතබ්බන්ති භූ සත්තායම්තිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච 'ති වුද්ධිං කත්වා 'ඔ අව සරෙ" ති ඔකාරස්ස අවාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ජනිතබ්බන්ති ජන ජනනෙ ජනී පාතුභාවෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. විදිතන්ති විද ඤාණෙතිමස්ස "භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. කරිත්වාති කර කරණෙතිමස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා 'ති ත්වාප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡිතන්ති ඉසු ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස 'භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ඉකාරාගමං කත්වා 'ඉසුයමානමන්තො ච්ඡො වා" ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡිතබ්බන්ති තස්සෙවධාතුස්ස රූපං. ගමිතබ්බන්ති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. වෙදිතබ්බන්ති විද ඤාණෙතිමස්ස රූපං. හනිත්වාති හන හිංසාගතිසූතිමස්ස රූපං. පචිත්වාති පච පාකෙතිමස්ස රූපං.

608 **දධන්තතො යො ක්වචි**

දකාරධකාරන්තාය ධාතුයා යථාගමං යකාරාගමො හොති ක්වචි තුනාදිසු පච්චයෙසු

බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා ධම්මං බුජ්ඣිත්වා

දධන්තතොති කිමත්ථං? **ලභිත්වා**

ක්වචීති කිමත්ථං? **උප්පාදෙත්වා**

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ චතුත්ථො කණ්ඩො

---

* කච්චායනවණ්ණනාදිසු ඉතිපදමිදං න දිස්සති

"දධාන්තතො යො ක්වි" තිමස්සිදං, දකාරධකාරන්තාය ධාතුයා යථාගමං යකාරාගමො හොති ක්විම්හීති සුත්තත්ථො. තිපද මිදං. යථාගමග්ගහණඤ්ච මණ්ඩූකගතිවසෙන තුනාදිග්ගහණඤ්චෙ හානුවත්තතෙව, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

උපපජ්ජිත්වා බුජ්ඣිත්වාති උදාහරණානි, තත්ථ උපපජ්ජිත්වාති උපුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස ලබ්භාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා "තවිනාසමානකත්තුකා තුංවාතවෙවතුනාදීසු ච, යථාගමමිකාරො" තෑතිකිච්චිමිනා යකාරාගමං කත්වා "යථාගම මිකාරො" ති ඉකාරාගමං කත්වා "යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්ත" න්ති ධාතුඅන්තෙන සහ යකාරස්ස ජකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති ජස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං ඉතො රූපං. බුජ්ඣිත්වාති බුධ බොධනෙ බුධ ඤාණෙ බුධ අවගමනෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා ඉමිනා යකාරාගමං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො, තස්ස චව ගගයකාරවකාරත්තං සධාතුඅන්තස්සා" ති වත්තමානෙ "යථා කත්තරි ච" ති ධාතුඅන්තෙන සහ යකාරස්ස ඣකාරං කත්වා වුත්තනයෙන ඣස්ස ද්වෙභාවං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං ඉතො රූපං

ලභිත්වාති කිමුදාහරණං, තස්ස පන ලභ ලාභෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන ත්වාපච්චයං කත්වා දධාන්තතොභාවා ඉමිනා යකාරාගමම කත්වා වුත්තනයෙනිකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං

උපාදෙත්වාතිපි කිමුදාහරණං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සමත්තො මුග්ධමතදීපනියං කිබ්බිධානකණ්ඩො චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො

---

609 නිග්ගහිතං සංයොගාදි නො
සංයොගාදිභූතො නකාරො නිග්ගහිතමාපජ්ජතෙ
රංගො, භංගො, සංගො

"නිග්ගහිතං සංයොගාදි නො" තිමස්සිදං, සංයොගාදිභූතො නකාරො නිග්ගහිතමාපජ්ජතෙති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව සංයොගස්ස ආදි = සංයොගාදි

රංගොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ රංගොති රඤ්ජ රාගෙති ඉමස්ස රඤ්ජතීති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා "කාරිතා විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා "සංයොගාදිස්ස නකාරස්ස නිග්ගහිතං කත්වා "නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි" ති වත්තමානෙ "කගා චජාන" න්ති වා. "සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ" ති වා ජකාරස්ස ගකාරාදෙසං කත්වා "අංබ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහිත" න්ති වත්තමානෙ "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ" ති නිග්ගහිතස්ස වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං ඉතො සද්දපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

භඞ්ගොති භඤ්ජ අවමද්දනෙතිමස්ස භඤ්ජනන්ති අපෙච "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉච්චාධිකිච්ච "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ගොති සඤ්ජ සඞ්ගෙතිමස්ස රූපං

610 **සබ්බත්ථ ගෙ ගී**

ගෙ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ගීආදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙ

ගායනං ගීතං *

"සබ්බත්ථ ගෙ ගී" තිමත්ථිදං, ගෙ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බට්ඨානෙ ගීආදෙසො හොතීති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගීතන්ති උදාහරණං, තස්ස පන ගෙ සද්දෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ගෙධාතුස්ස ගීආදෙසං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

611 **සදස්ස සීදත්තං**

සද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සීදාදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙ

නිසින්නො, නිසීදති

"සදස්ස සීදත්තං" තිමත්ථිදං, සද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සීදාදෙසො හොති සබ්බට්ඨානෙති සුත්තත්ථං. ද්විපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

නිසින්නො නිසීදතීති උදාහරණානි, තත්ථ ච නිසින්නොති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසානෙසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ තතවන්තුතාවී" ති තප්පච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්ච ඉමිනා ධාතුස්ස සීදාදෙසං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති වත්තමානෙ "සීදාදිතො ඉන්නාන්නීණා වා" ති තප්පච්චයස්ස ඉන්නාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ධාතූපචාරවසෙන ධාතුසද්දෙන වොහරිතබ්බතො ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා "ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච" ති ඊකාරස්ස රස්සං කත්වා සරලොපපකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නිසීදතීති නිපුබ්බස්ස තස්සෙවධාතුස්ස වුත්තනයෙන වත්තමානපරස්සපදපඨමපුරිසෙකවචනතිවිභත්තිං කත්වා ඉමිනා ධාතුස්ස සීදාදෙසෙ කතෙ රූපං

612 **යජස්ස සරස්සි ට්ඨෙ**

යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ට්ඨෙ පරෙ

යිට්ඨො, යිට්ඨා

ට්ඨෙති කිමත්ථං? යජනං

"යජස්ස සරස්සි ට්ඨෙ" තිමත්ථිදං, යජ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සරස්ස ඉකාරාදෙසො හොති ට්ඨෙ පරෙති සුත්තත්ථං. චතුපදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* ගීතං ගායති සී

ඉට්ඨො සිට්ඨොති උදාහරණානි, තත්ථ ච ඉට්ඨොති යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙසු ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත' ඉති තප්පච්චයං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච' ති වත්තමානෙ ' යාදිසඤ්ඤාපුච්ඡභඤ්ජහංසාදීහි ට්ඨො ' ති ධාත්වන්තෙන සහ තප්පච්චයස්ස ට්ඨාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාතුගතස්ස සරස්සිකාරාදෙසං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං තස්සදිසමෙව පඨමාබහුවචනකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො

යජනන්ති කිමුදාහරණං තස්ස පන තෙසංව ධාතුස්ස 'භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා' ති වත්තමානෙ ' නන්දාදීහි යු ' ති යුප්පච්චයං කත්වා ' අනකා යුණ්වූනං ' ති තස්ස අනාදෙසං කත්වා ඵස්සා භාවා ඉමිනා ඉකාරාදෙසමකත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

613 හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ

හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං දො ආදෙසො හොති ධෙ පරෙ

සන්නද්ධො, කුද්ධො, යුද්ධො සිද්ධො විද්ධො ලද්ධො ආරද්ධො

හචතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ ඉච්චෙතස්මිං හකාරස්ස ච තස්මිං තස්මිං වග්ගෙ චතුත්ථානඤ්ච ධාත්වන්තානං දකාරාදෙසො හොති ධෙ පරෙති සඤ්ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

සන්නද්ධොත්‍යාදීනි උදාහරණානි තත්ථ ච සන්නද්ධොති සංපුබ්බස්ස නහ බන්ධනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ' අතීතෙ තතවන්තු තාවී ' ති තප්පච්චයං කත්වා ' සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච ' ති වත්තමානෙ ධඪභහෙහි ධඪා ච ' ති තප්පච්චයස්ස ධකාරාදෙසං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස හකාරස්ස දකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කුද්ධොති කුධ කොපෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. යුද්ධොති යුධ සම්පහාරෙති ඉමස්ස රූපං. සිද්ධොති සිධ සංසිද්ධිම්හීති ඉමස්ස රූපං. විද්ධොති විධ වෙධනෙති ඉමස්ස රූපං. ලද්ධොති ලභ ලාභෙති ඉමස්ස රූපං. ආරද්ධොති ආපුබ්බස්ස රභ ආරම්භෙති ඉමස්ස රූපං

614 ඪො ඪකාරෙ

හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං ඪො ආදෙසො හොති ඪකාරෙ පරෙ

ඩය්හතීති දඩ්ඪො අවඩ්ඪීති වුඩ්ඪො

ඪකාරෙති කිමත්ථං? දුගො

ඪො ඪකාරෙ ඉච්චෙතස්මිං, හචතුත්ථානං ධාත්වන්තානං ඪකාරාදෙසො හොති ඪෙ පරෙති සඤ්ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. හචතුත්ථානමන්තානන්ති අනුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දඩ්ඪො වුඩ්ඪොති උදාහරණානි තත්ථ ච දඩ්ඪොති දහ භස්මීකරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භාවකම්මෙසු ත ඉති තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන "ධඪභහෙහි ධඪා ච ' ති තප්පච්චයස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාත්වන්ත

ස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. වුඩ්ඪොති වඩ්ඪ වුඩ්ඪිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "අතීතෙ ත තවන්තු තාවී"ති තප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන තප්පච්චයස්ස ඪකාරාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ඉමිනා ඪකාරාදෙසං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති ධාතුගතස්ස සරස්සුකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං

දාහොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස දහනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච"ති ණප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං

615 ගහස්ස ඝර ණෙ වා

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස සබ්බස්ස ඝරාදෙසො හොති වා ණප්පච්චයෙ පරෙ

ඝරං, ඝරණී.

වාති කිමත්ථං? ගාහො

"ගහස්ස ඝර ණෙ වා" කිමත්ථමිදං, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඝරාදෙසො හොති ණප්පච්චයස්මිං පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං චතුප්පදමිදං අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

ඝරං ඝරණීති උදාහරණානි, තත්ථ ච ඝරන්ති ගහ උපාදානෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ගය්හතීත්‍යත්ථෙ "භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිං"ති වත්තමානෙ "කම්මනි ණො"ති ණප්පච්චයං කත්වා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං"ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස ඝරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තිං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහි, අතො නිච්ච"න්ති වත්තමානෙ "සිං"ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවඤ්ච කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං ඉතරස්මිං පඨමාබහුවචනං කත්වා "යොනන්නි නපුංසකෙහී"ති වත්තමානෙ "අතො නිච්ච"න්ති තස්ස නිආදෙසං කත්වා "රහාදිතො ණො" ඉති රකාරතො පරස්ස නකාරස්ස ණත්තං කත්වා "යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං"ති සරසඤ්ඤන්තස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො

ගාහොති කිමුදාහරණං, තස්ස පන තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිං කත්වා ඉධ වාගහණෙනාදෙසමකත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං

616. දහස්ස දො ළං

දහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දකාරො ළත්තමාපජ්ජතෙ වා ණප්පච්චයෙ පරෙ

පරිදහණං පරිළාහො

වාති කිමත්ථං? පරිදාහො

"දහස්ස දො ළං" කිමත්ථමිදං, දහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස දකාරෙ ළත්තමාපජ්ජතෙ ණප්පච්චයස්මිං පරෙ විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං ණග්ගහණඤ්ච වාග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පරිළාහොති පරිපුබ්බස්ස දහ භස්මීකරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පරිදහණන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිමිනා ධාත්වාදිස්ස ළකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං. සෙසං සද්දුප්පත්තාදිම්හි ඤෙය්‍යං රූපං

පරිදාහොති කිමුදාහරණං, තත්ථ විධි වාග්ගහණෙන ළකාරාදෙසාභාවොව විසෙසො

617. **ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි**

ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්විම්හි පච්චයෙ පරෙ

භුජෙන ගච්ඡතීති භුජගො, උරගො, තුරගො, සංඛො

"ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි" කිමත්ථමිදං, ධාත්වන්තස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්විම්හි පච්චයෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

භුජගොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච භුජගොති භුජසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස භුජෙන ගච්ඡතීති අත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති කිතකන්තා නාමමිච්ච කත්වා "ජිනවචනයුත්තං හි, ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ" තිආදිකිච්ච "තතො ච විභත්තියො" ති විභත්තුප්පත්තිං කත්වා "සියො අංයො නාහිසනං ස්මාහිසනංස්මිංසු" ති තස්සානුරූපසම්බන්ධෙ සති 'වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකා සද්දපටිපත්ති' ති කත්වා "ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා" ති පඨමං කත්වා තස්සානුරූපසම්බන්ධෙ සති 'වත්ති = පෙ = වත්තයි' ති කත්වා 'එකම්හි වත්තබ්බෙ එකවචන' න්ති එකවචනසිවිභත්තිං කත්වා "අතො නෙනා" තිආදිකිච්ච "සො" ති සිස්සොකාරාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං, වා පරො අසරූපා" ති අධිකිච්ච "ක්වාසවණ්ණං ලුත්තෙ" ති පරසරස්සාසවණ්ණෙ සම්පත්තෙ තෙනෙව පකතිභාවං කත්වා නෙතබ්බං ඤෙය්‍යං රූපං. උරගොති උරසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස උරසා ගච්ඡතීති අත්ථෙ හෙට්ඨා වුත්තවිධානස්මිං ඤෙය්‍යං රූපං. තුරගොති තුරසද්දූපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතො ගච්ඡතීති අත්ථෙ

හෙත්වා වුත්තවිධානස්මිං කතෙ රූපං සමෙධාති සංපුබ්බස්ස ධතු අවදූරණෙත්ථස්ස රූපං.

618 විදන්තෙ ඌ

විද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තෙ ඌකාරාගමො හොති ක්විම්හි පච්චයෙ පරෙ

ලොකං විදති ජානාතීති ලොකවිදූ

"විදන්තෙ ඌ" කිමත්ථමිදං, විද ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තෙ ඌකාරාගමො හොති ක්විපච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං. විසදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ලොකවිදූති ලොකසද්දූපපදස්ස විද ඤාණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ලොකං විදතීත්‍යත්ථෙ "ක්වි චෙ"ති ක්විපච්චයං කත්වා අනන්තරසුත්තමධිකිච්චිනා ධාත්වන්තෙ ඌකාරාගමං කත්වා "ක්විලොපො චෙ"ති ක්විලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන සත්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං.

619 නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි.

නකාරමකාරකකාරරකාරන්තානං ධාතූනං න ලොපො හොති ඉකාරයුත්තෙ තපච්චයෙ පරෙ

හනිතුං, ගමිතො, රමිතො, සඞ්කිතො, සරිතො, කරිතො

ඉයුත්තතම්හීති කිමත්ථං? ගතො, සතො, කතො, හතො

"නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි." කිමත්ථමිදං, නකාරමකාරකකාරරකාරන්තානං ධාතූනං ඉකාරෙන යුත්තස්මිං තපච්චයෙ න ලොපො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුප්පදමිදං. ලොපග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. නො ච මො ච කො ච රො ච = නමකරා, තෙසං නමකරානං, ඉකාරෙන යුත්තො = ඉයුත්තො, ඉයුත්තො ච සො තො චා"ති = ඉයුත්තතො, තස්මිං ඉයුත්තතම්හි

හනිතුන්තාදීසු උදාහරණෙසු, තත්ථ ච හනිතුන්ති හන හිංසාගතීසූතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හන්තුමිච්ඡතීත්‍යත්ථෙ "ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා"ති තුංපච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො"ති ඉකාරාගමං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච; භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච; ජනාදීනමා තිම්හි චා"ති එත්තාවතා "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො"ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "ධාත්වන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි" අනෙනිමිනා ලොපනිසෙධො නෙතබ්බං නෙත්වා රූපං. ගමිතොති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත"ඉති තපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමාදිං කතෙ රූපං. රමිතොති රමු

කීලාසූතිමස්ස රූපං. සක්කොතීති* සක සත්තිම්හීතිමස්ස රූපං. සරතීති සර ගතිචින්තාසූතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන තිපච්චයං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, 'ගුපාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙ "රකාරෙ ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා ලොපමකත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කරිත්වාති කර කරණෙතිමස්ස කරිත්වා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ "පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තුනත්වානත්වා වා" ති ත්වාපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං.

ගතොත්‍යාදීති කිමුදාහරණානි, තත්ථ ගතොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු ත" ඉති වත්තමානෙ "බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ති තපච්චයං කත්වා ඉධ වුත්තවිධානාභාවා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ගුපාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙ "ගමඛනහනරමාදීනමන්තො" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සතොති සර ගතිචින්තාසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තපච්චයං කත්වා ඉමිනා පටිසෙධමකත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච ගුපාදීනමන්තො නො චි ච, ජනාදීනමා තිම්හි ච" ති වත්තමානෙ 'රකාරෙ ච' ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. කතොති කර කරණෙතිමස්ස රූපං. හතොති හර හරණෙතිමස්ස රූපං.

620 **න කගත්තං චජා ණ්වුම්හි**

චකාරජකාරා කකාරගකාරත්තං නාපජ්ජන්තෙ ණ්වුපච්චයෙ පරෙ

පචතීති පාචකො, යජතීති යාජකො

"න කගත්තං චජා ණ්වුම්හී" ති කිමත්ථමිදං, චකාරජකාරා කකාරගකාරත්තං නාපජ්ජන්තෙ ණ්වුම්හි පච්චයෙ පරෙති ඤාපනත්ථං වතුප්පදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

පාචකො යාජකොති උදාහරණානි, තත්ථ ච පාචකොති පච පාකෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පචතීත්‍යත්ථෙ "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති ණ්වුපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "නමකාරිතමන්තානං නියුත්තතම්හි" ති වත්තමානෙ "කගා චජාන" න්ති වා "සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ" ති වා චකාරස්ස කකාරාදෙසෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා පටිසෙධං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" න්ති ණ්වුපච්චයස්ස අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්ධුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. යාජකොති

* සකියොති, කැළණි

යජ දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානධම්මෙසූති ඉමස්ස යජතිතො වුත්තනයෙන ණ්වුපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ජකාරස්ස ගකාරාදෙසෙ සම්පන්නෙන ඉමිනා පටිසෙධාදිම්හි කතෙ රූපං.

621 කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස රකාරස්ස තකාරත්තං හොති තුපච්චයෙ පරෙ

කරොතීති කත්තා, කරොන්තීති කත්තාරො.

“කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සන්තස්ස තත්තං හොති තුපච්චයස්මිං පරෙති සුත්තත්ථං වත්තුපදමිදං අන්තග්ගහණම්හානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණමවධාරණත්ථං.

කත්තා කත්තාරොති උදාහරණානි, තත්ථ ච කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කරොතීතිනො “සඤ්ඤායමනු” ත්‍යාදිස්ස ච “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති තුපච්චයං කත්වා “නාමිකරණමත්තානං නිප්පන්නත්තමෙසි” ති වත්තමානෙ ධාතුන්තස්සිමිනා තත්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කත්තුසද්දතො සුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති කත්තුසද්දන්තස්ස ආත්තං කත්වා සිලොපෙ ච කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං පඨමාබහුවචනයොවිභත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං” ති කත්තුසද්දන්තස්ස ආරාදෙසං කත්වා “අඤ්ඤෙස්වාරත්තං” ති වත්තමානෙ “තතො යොනමො තු” ති යොවචනස්ස ඔකාරාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං.

622 තුංතුනතබ්බෙසු වා

කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස අන්තස්ස රකාරස්ස තකාරත්තං හොති වා තුංතුනතබ්බ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු.

කත්තුං-කාතුං, කත්තුන කාතුන, කත්තබ්බං-කාතබ්බං.

“තුංතුනතබ්බෙසු වා” කිමත්ථමිදං, කර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්සන්තස්ස තුංතුනතබ්බ ඉච්චෙතෙසු පච්චයෙසු තත්තං හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථං විධිපදමිදං අන්තග්ගහණඤ්ච කරග්ගහණඤ්ච තත්තග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

කත්තුන්ති ආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කත්තුන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස කත්තුමිච්ඡතීතිනො “ඉච්ඡත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා” ති තුංපච්චයං කත්වා “නාමිකරණමත්තානං නිප්පන්නත්තමෙසි; කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං” ත්‍යාදිකිච්ච විනා ධාතුන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙතබ්බං නීතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණෙන, සන්ත පන තං පෙව ධාතුස්ස තස්සඤ්ඤාවසෙන නෙතබ්බ තුංපච්චයං කත්වා ද්වෙ වාග්ගහණෙන තත්තමකත්වා “පුර සද්දාදිතො කරොතිස්ස ඛඛර වා තපච්චයෙ සු වා” ති වචනා

මානෙ "තවෙතුනාදීසු කා" ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස කාදෙසෙ කතෙ රූපං. කත්තුනාති තස්සෙව ධාතුස්ස "පුබ්බකාලෙකකත්තුක තූනත්වාන ත්වා වා" ති තූනප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාග්ගහණඵලං. කාතබ්බන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස "භාව කම්මෙසු තබ්බානීයා" ති තබ්බප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වාගහණඵලං

623 කාරිතං විය ණානුබන්ධො

ණකාරානුබන්ධො පච්චයො කාරිතං විය දට්ඨබ්බො වා

දාහො, දෙහො, වාහො, වාරො, පරික්ඛාරො, දායකො නායකො, ලාවකො, භාවකො, කාරී, පාතී ඉති

වාති කිමත්ථං? උපකාරො

"කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති යමිදං, ණකාරානුබන්ධො පච්චයො කාරිතමිව දට්ඨබ්බො විකප්පෙනාති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං වාගහණම්පානුවත්තතෙ, අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

දාහොතීදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දාහොති දහ භස්මීකරණෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස දහනන්ති අත්ථෙ "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණප්පච්චයං කත්වා අනන්තර සුත්තමධිකිච්චෙමිනා "කාරිතමිව කත්වා 'කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ' ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දෙහොති දිහ උපචයෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. වාහොති වහ පාපුණනෙති ඉමස්ස රූපං, බාහොතිපි පාඨො, තදා බහ වුද්ධියන්ති ඉමස්ස රූපං. වාරොති වර ඉච්ඡායන්ති ඉමස්ස රූපං, වාරොතිපි පාඨො, තදා වර ගතිගන්ධනෙසූති ඉමස්ස රූපං. පරික්ඛාරොති පරිපුබ්බස්ස කර කරණෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන ණප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "පුරසමුපපරීහි කරොතිස්ස ඛඛරා වා තප්පච්චයෙසු ච" ති කරොතිස්ස ඛරාදෙසං කත්වා ධාත්වාදෙසස්ස ඨානොපචාරවසෙන ධාතුසඤ්ඤං වොහරිතබ්බතො "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ධාත්වාදිස්ස ද්වෙභාවෙන පඨමක්ඛරමානෙත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. දායකොති දා දානෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "සඤ්ඤායමනු" ති වත්තමානෙ "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති වත්තමානෙ 'ආකාරන්තානමායො' ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා "අනකා යුණ්වූනං" ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. නායකොති නී පාපුණනෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන ණ්වුප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා කාරිත

ම්ව කත්වා "කරිතානං ණෙ ලොප" ඉති ණිලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ; එ අය" ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති එකාරස්සායාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං 'නෙත්වා සන්දුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං ලාවකොති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො භාවකොති භූ සත්තායම්තිමස්ස රූපං කාරිති කර කරණෙතිමස්ස කරණසීලොති අත්ථෙ "තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච" ති ණීපච්චයං කත්වා ඉමිනා "කාරිතම්ව කත්වා "කරිතානං ණෙ ලොප" ඉති ණිලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ත්තකන්තා නාමම්ව කත්වා සන්දුප්පන්නං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී" ති සිස්ස ලුත්තෙ රූපං. ඝාතීති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස හන්තාසීලොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණීපච්චයං කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති වත්තමානෙ "හනස්ස ඝාතො" ති ධාතුස්ස ඝාතාදෙසෙ කතෙ රූපං දායීති දා දානෙතිමස්ස දානසීලොති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණීපච්චයාදිං කත්වා "ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති වත්තමානෙ "අාකාරන්තානමායො" ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසෙ කතෙ රූපං

උපකත්ථයොති කිඹුදාහරණං, තස්ස පන උපපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස "විසරුජපදාදිතො ණ" ඉති ණපච්චයං කත්වා වාගමෙණේ ණිවිනා කාරිතම්කත්වා "ක්වි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ණලොපං කත්වා වුත්තනයෙන කරොතිස්ස ඛරාදෙසං කත්වා "කාරිතන්තාභාවා වුද්ධිමකත්වා ධාත්වාදිස්ස විනාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සන්දුප්පන්නාදිම්හි කතෙ රූපං.

624 අනකා යුණ්වූනං

යුණ්වු ඉච්චෙතෙසං පච්චයානං අනඅක ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති

නන්දිතබ්බන්ති නන්දනං (වනං), කාලං කරොතීති කාලකාරකො, භූජංග භවනං, ගහනෙත ගහණං.

"අනකා යුණ්වූනං" සම්බන්ධං, යුණ්වුපච්චයානං අනඅකාදෙසා හොන්තීති අත්ථො. විපදවිදං අනෙකා ච විසාහෙතා ච [illegible]

නන්දනං සලකාරකොති උදාහරණං, තත්ථ ච නන්දනන්ති [illegible] ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බා" [illegible] "නන්දාදීහි යු" ති යුපච්චයං කත්වා ඉමිනා [illegible] කතෙ රූපං කාලකාරකොති කාලපදපුබ්බස්ස කර කරණෙතිමස්ස [illegible] "සබ්බතො ණ්වු" ති වත්තමානෙ "[illegible]" ති [illegible] කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්ව කත්වා "කාරිතානං ණෙ ලොප" ති

ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ණවුත්තා අකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

625 කගා චජානං

චජ ඉච්චෙතෙසං ධාතවන්තානං කකාරගකාරාදෙසා හොන්ති ණානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ

පාකො, යොගො

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො

"කගා චජානං" තිමස්සිදං, චජ ඉච්චෙතෙසං ධාතවන්තානං කකාරගකාරාදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථො. විපදදිදං. අත්ථො ච විභාගො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව

පාකො යොගොති උදාහරණානි, තත්ථ ච පාකොති පච පාකෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පචධාතුතො 'විසරුජපදාදිතො ණ' ඉති වත්තමානෙ "භාවෙ ච" ති ණපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා 'අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ' ති වුද්ධිං කත්වා ඉමිනා ධාතවන්තස්ස කකාරාදෙසං කත්වා තතො සි. තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. යොගොති යුජ යොගෙති ඉමස්ස ඉමිනා ධාතවන්තස්ස ගකාරාදෙසකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො

සම්පත්තා මුඛමත්තදීපනියං කිබ්බිධානකප්පෙ පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො

කිතකප්පං නිට්ඨිතං

---

626 කත්තරි කිත්

කත්තරි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ කිත්පච්චයො හොති

කාරු, කාරුකො, කාරකො, පාචකො, කත්තා ජනිතා, පචිතා, ගන්තා

"කත්තරි කිත්" තිමස්සිදං, කත්තරි කාරකෙ කිත්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො. විපදදිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. පදී ලාසාඨං.

කාරුකාදීනුදාහරණානි, තත්ථ ච කාරූති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤස්ස කරතීතිඅත්ථෙ "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො" ති ණුපච්චයං කත්වා තස්ස ච 'අඤ්ඤෙසු කිත්' ති කිත්සඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කත්තරි කාරකෙ කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා ලෙතබ්බං. තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කතෙ රූපං. කාරුකොති එත්ථ ධාතුනා

කරණසීලොතිඅත්ථෙ “තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච” ති වත්තමානෙ “හනත්‍යාදීනං ණුකො” ති ණුකප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. කාරකොති තස්සෙව ධාතුස්ස කරෙතීතිඅත්ථෙ “සඤ්ඤායමනු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති ණ්වුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කාරිතම්පි කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපඤ්ච කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා “අනකා යුණ්වූනං” ති ණ්වුනො අකාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. පාචකොති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. කත්තාති කර කරණෙතිමස්ස කරොතීතිඅත්ථෙ “සඤ්ඤායමනු” ති වත්තමානෙ “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති තුප්පච්චයං කත්වා “නමකරානමන්තානං නියුත්තතම්හි” ති වත්තමානෙ “කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං” ති ධාත්වන්තස්ස තත්තං කත්වා කත්තුසද්දතො ස්‍යාදුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති කත්තුසද්දන්තස්ස අත්තං කත්වා සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. ජනිතාති ජන ජනනෙ ජනී පාතුභාවෙති ඉතිමස්සද්දන්තරස්ස වුත්තනයෙන තුප්පච්චයං කත්වා “සඨාගමම්හිකාරෙ” ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. පචිතාති පච පාකෙතිමස්ස රූපං. නෙතාති නී පාපුණෙ නී නයෙති ඉතිමස්සද්දන්තරස්ස වුත්තනයෙන තුප්පච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති වුද්ධිම්හි කතෙ රූපං

627 භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා

භාවකම්ම ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

උපසම්පාදෙතබ්බං උපසම්පාදනීයං භවතා, සයිතබ්බං භවතා, කත්තබ්බං කිච්චං භවතා, භොත්තබ්බො ඔදනො භවතා, අසිතබ්බං භොජනං භවතා, අසිතං භවතා, සයිතං භවතා, පචිතං අන්නං භවතා, අසිතං භොජනං භවතා, සයිතං සයනං භවතා, පචිතො ඔදනො භවතා, කිඤ්චි සයො—ඊසස්සයො—දුස්සයො—සුස්සයො භවතා.

“භාවකම්මෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථා.” ති ඉදං, භාවකම්ම ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චක්තක්ඛත්ථප්පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථං විපදයිං. අයං පුබ්බසඤ්ඤායෙව වියාකරණො ච. එත්ථ ච කිච්චා නාම පෙසාතිසග්ගපත්තකාලාදයො, “පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා” ති වුත්තත්තා, ක්තා නාම තාදයො ච මිත්ථබුද්ධිපූජත්ථා ච, “ඤාදීහි මති බුද්ධිපූජාදීහි ච ක්තො” ති වුත්තත්තා, ඛත්ථා නාම ඊසාදයො, “ඊසදුස්සුසු ඛ” ති වුත්තත්තා.

උපසම්පාදෙතබ්බන්තිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච උපසම්පාදෙතබ්බන්ති උපසම්පුබ්බස්ස පද ගතිම්හීතිමස්ස ධාතුතො ණ්‍යාදීසු “පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා” ති කිච්චප්පච්චයසම්භවං

• ඥද. ව

තබ්බපච්චයං කත්වා තමෙව ඉවිනා ආගමං කත්වා "චුරාදිතො ණෙණයා" ති ණෙපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං කත්වා තෙතබ්බං තෙනවා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදිසු ච" ති එත්ථ වාස ණෙන නාමමිව කත්වා තතො ස්‍යාදුප්පත්ති. කත්වා "යොතනපුංසකෙහි; අතො නිච්චං" ති අධිකිච්ච "සිං" ති සිස්ස අමාදෙසං කත්වා "පරලොපො = පෙ = පකති" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා පරසරස්ස ච පකතිභාවං කත්වා ගෙරෙබො නීත රූපං සිද්ධන්ති ධී සංයොගස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "ස්ථාගමොපිකාරෙ" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වචනතොයෙව "අජෙවුද්ධි වා" ති ධාතුඅන්තස්ස සරස්ස වුද්ධිං. කත්වා "ඔ අව සරෙ" තැයිත්වා "එදෙසා" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා තෙනතබ්බං තෙනා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං සත්තබ්බන්ති තර කරණෙහිස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයං කත්වා තමෙවිවිනා කිච්චනා සම්පති කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, ඤ්චදීඝරංගො පො ඨි ච, ජහාදීනම්භිඨියි ච" ති වචනතොයෙව "රකාරො ච" ති ධාතුන්තස්ස ලොපං සම්පතෙන "තවතරසමිත්තානං ඔිනුණසමයි, සරස්ස ච තානං කුස්" නති වචනතොයෙව "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාතුන්තස්ස තත්තං කත්වා තෙනතබ්බං තෙනා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ගොපත්තබ්බන්ති ගුප පාලනෙවාවෙනෙත් ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "අංකුසුත්තු වා" ති ධාතුන්තස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච" ති වචනතොයෙව "ඤ්චදීඝතොපිතො ගො ඨි ච" ති ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ගමනාදිං කත්වා තෙනතබ්බං තෙනා විත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්ති. කත්වා "අතො තෙනා" තැයිත්වා "තෙසං" ති තිතස්ස කාරාදෙසං කත්වා පරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං අධිතබ්බන්ති අධි පොතජොගසිම්හිස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං අධිගන්තබ්බං තමෙසුව ධාතුස්ස 'ආදිදීඝිතිවිනිවිධුජ්දීයිතෙසා' ති තනපච්චයං කත්වා තමෙවිවිනා ආගමං කත්වා 'සබ්බධාතුවිතතිඛපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච' ති සනාරස්ස ලොපං කත්වා "ස්ථාගමොපිකාරෙ ති ඉකාරාගමං කත්වා තෙනතබ්බං තෙනා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං සමිතබ්බන්ති ධී සංයොගස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වචනතොයෙව "අජෙවුද්ධි වා" ති ධාතු කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වචනතොයෙව 'එදෙසා' ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා තෙනතබ්බං තෙනා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඡෙත්තබ්බන්ති ඡිද ද්විධාකරණෙ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස වුත්තනයෙන තබ්බපච්චයාදිං කත්වා "ඡෙදනා වා" ති වචනතොයෙව "සබ්බත්ථාපි ද්‍යකාරස්ස ඡ" ති

ච" ති අප්පච්චයං කත්වා ඉධාපි ඊසත්සම්භවතො ඛත්තත්තමාගම්ම ඉමිනා භාවෙ කත්වා වුත්තනයෙන "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුඩ්ඪිං කත්වා තස්සාදෙසං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති සකාරස්ස ද්වෙ භාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුඛප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඊසස්සයොති ඊසංඋපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤා දිස්ස "ඊසදුස්සුහි ඛ" ති ඛපච්චයං කත්වා තමෙවිමිනා භාවෙ කත්වා "ඛචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා චෙ" ති ඛකාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන වුඩ්ඪාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

628. **කම්මනි දුතියායං ක්තො.**

කම්මනි අත්ථෙ* දුතියායං විභත්තියං කත්තරි ක්තපච්චයො හොති.

දානං දින්නො දෙවදත්තෙන, සීලං රක්ඛිතො දෙවදත්තෙන, භත්තං භුත්තො දෙවදත්තෙන, ගරූපාසිතො දෙවදත්තෙන.

"කම්මනි දුතියායං ක්තො." ති ඉදං, කම්මනි කාරකෙ දුතියාය විභත්තියා විජ්ජමානාය කත්තරි ක්තපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො. තිපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. මණ්ඩූකගතිය කත්තරිග්ගහණමිහානුවත්තතෙ. නනු කම්මනි දුතියාවිභත්ති හොති, අථ කස්මා වුත්තං කම්මනි දුතියායන්ති. "කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී" ත්‍යාදිනා කම්මත්ථෙ සත්තම්‍යාදීනං විහිතත්තා, අථවා කම්මනි පඨමායප්‍යුපලබ්භනතො "කම්මත්ථෙ දුතියා" ති දුතියාවිභත්ති කම්මත්ථෙ වුත්තා, යදා පන යත්ථ කම්මත්ථො යෙන කෙනචි විභත්තිපච්චයෙනාභිහිතො, තදා 'යථා ඔදනං භුඤ්ජති' ත්‍යාදිසු කම්මත්ථස්ස දුතියාය විභත්තියා විහිතත්තා පුන දුතියාවිභත්ති න හොති, තථා තස්ස දුතියාවිභත්ති න හොති අනත්තා වත්තබ්බස්ස අත්ථවිසෙසස්සාභාවා, තථායි; භුත්තො ඔදනො දෙවදත්තෙනාත්‍යාදිසු "භාවකම්මෙසු ත" ඉති තපච්චයස්ස කම්මනි සම්භූතත්තා අනත්තා වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා දුතියාවිභත්ති න හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තං පනාපෙක්ඛිත්වා පඨමාව හොති., යථා; 'භොත්තබ්බො ඔදනො භවතා, භොජනීයො භොජ්ජොත්‍යාදිසු "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා," "ණ්‍ය ච" ති තබ්බාදීනං කම්මනි සම්භූතත්තා පඨමාව හොති, 'භුඤ්ජතෙ ඔදනො භවතා' ත්‍යාදිසුපි "අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි" ති තෙවිභත්තියා කම්මනි සම්භූතත්තා පඨමාව හොති, තතො විච්ඡෙදං දස්සෙන්තෙන ලීලාකුසලෙන භදන්තාචරියකච්චායනෙන කම්මනි දුතියාවිධානෙන; කම්මනි දුතියායන්ති හි වදතා කම්මනි දුතියාය භාවෙපි දස්සිතායෙව හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන අධිප්පාය විඤ්ඤාපනං; යථා චෙතං, තථා 'ගාමං ගතො දෙවදත්තො ගාමං ගච්ඡති දෙවදත්තො' ත්‍යාදීසුපි

* කම්මනි ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ, ළ

“ධාතුගමාදීනෙත්ථ කත්තරි”, “කත්තරි පරස්සපදං” ති තප්පච්චයාදීනං කත්තරි සම්භූතත්තා අත්තනො වත්තබ්බස්සත්ථවිසෙසස්සාභාවා තතියාවිභත්ති න හොති, ලිඞ්ගත්ථමත්තමපෙක්ඛිත්වා පඨමාව හොති; අපි ච “ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා” ති වදතාපි තදත්ථො දස්සිතොයෙව, කත්තුකම්මකරණසම්පදානාපාදානාධිකරණසාමිවිනිමුත්තස්ස හි ලිඞ්ගත්ථස්සාභාවා, තස්ස ච ලිඞ්ගත්ථස්ස “කත්තරි ච, කම්මත්ථෙ දුතියා, කරණෙ තතියා, සම්පදානෙ චතුත්ථී, අපාදානෙ පඤ්චමී, ඔකාසෙ සත්තමී, සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ති විහිතපරිනියතවිභත්තිත්තා විසයාභාවතො න වත්තබ්බමෙවෙතං, වුත්තං චෙතං, එත්ථ වදන්ති පඨමායපි විසයො සම්භවතීති, එත පනත්ථෙතො ගන්ථා වුත්තාව භවන්ති. නනූපසග්ගනිපාතානං ලිඞ්ගත්ථෙ යුත්තනතො; අඤ්ඤෙ ලිඞ්ගත්ථතො* වා ලිඞ්ගභාවතො තදත්ථභූතස්ස ච ලිඞ්ගත්ථස්ස කත්තුතාදිරහිතස්ස භාවතො අයමෙව විසයොති. තතො, “තතො ච විභත්තියො” ති ඉමිනාව සිජ්ඣනතො, තථා හි; කත්තරි ච, කම්මත්ථෙ දුතියා = පෙ = සාමිස්මිං ඡට්ඨී” ති විහිතපරිනියතවිභත්තිත්තා කත්තාදීනං සාමත්ථියතො† ච තබ්බිනිමුත්තොපසග්ගනිපාතෙසු පඨමාව හොතීති සක්කා විඤ්ඤාතුං, න චෙවං සක්කා ඤාතුං, අසතිමස්මිං කත්තුතාදිරහිතෙසූපසග්ගනිපාතෙසු විභත්තියෙව න‡ හොතීති, “සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි ච” ත්‍යුපසග්ගනිපාතපරතොපි විභත්තිග්ගහණං ලොපස්ස වුත්තත්තා

දත්තං දින්නො දෙවදත්තොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච දින්නොති ද දානෙතිමස්ස ලබ්ධාතුපසඞ්ඛ්‍යාදිස්ස දුතියාවිභත්තිසහිතස්සාදිම්හි කවිමුත්තො සම්භවා “කත්තරි ක්ත” ත්‍යාධිකිච්ච කතප්පච්චයං කත්වා “ක්ව ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති තකාරස්ස ලොපං කත්වා “සාසද්දපතො තස්ස රිට්ඨො ච; භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච” ති වත්තමානෙ “භිදාදිතො ඉන්නාන්නරීනා වා” ති තප්පච්චයස්සින්නාදෙසං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. රක්ඛිතොති රක්ඛ පාලනෙතිමස්ස වුත්තනයෙනිට්ඨිත කතප්පච්චයං කත්වා “ය්‍වාතොම්බිකාරො” ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. ගුත්තොති ගුප පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ත්‍යාධිකිච්ච “භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තප්පච්චයස්ස ච ද්විභාවං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්ත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. උපාසිතොති උපපුබ්බස්ස ආස උපවෙසනෙතිමස්ස කතප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං.

629. වනාදිහි මණ් ම ච නො වා.

පියසුරුභුවාධූබිලුසිද්ද ද්‍රවච්චමාදීහි ධාතූහි මණ්පච්චයො හොති, එස්ස ච නො හොති වා

* අත් ලිඞ්ගතො, ම   † සාමත්ථිතො ච, ම   ‡ හොතෙව ම

ඛීයනති උපද්දවා එත්ථාති ඛෙමො, භාසිතබ්බාති භෙමො— භාසනති එත්ථාති වා හිමො, රංසියො අභිසවන්තීති සොමො, රොමො, හොමො, වාමො, ධූමො, හෙමො, ලොමො, පෙමො, අත්තා

“ භඤ්ජාදීහි මණ් ම ච තො වා ” කිමත්ථමිදං, භඤ්ජාදීහි ධාතූහි මණ් පච්චයො හොති, මකාරස්ස ච තො ආදෙසො හොති වාති ඤාපනත්ථං ඡප්පදමිදං සුත්තං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ඛෙමොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඛෙමොති ඛි ඛයෙති මස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඛීයතෙතස්මා උපද්දුවූපසග්ගාදයොත්‍යත්ථෙ ඉමිනා මණ්පච්චයං කත්වා ‘ ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච ’ ති ණ්කාරස්ස ලොපං කත්වා “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ” ති වත්තමානෙ “ අඤ්ඤෙසු ච ” ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන නාමඤ්ච කත්වා සුප්පත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං හෙමොති හි හසෙතිමස්ස රූපං සොමොති සු අභිසවෙතිමස්ස රූපං රොමොති රු ගතිම්හීතිමස්ස රූපං හොමොති හු දාන දානභව්‍යපදානෙසූතිමස්ස රූපං වාමොති වා ගතිබන්ධනෙසූතිමස්ස රූපං ධූමොති ධු කම්පනෙතිමස්ස රූපං හෙමොති හි ගතිම්හීතිමස්ස රූපං ලොමොති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං පෙමොති පී තප්පනකන්තීසූතිමස්ස රූපං අත්තාති අද භක්ඛනෙතිමස්ස රූපං සෙසං වත්තබ්බං යං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

630 සමාදීහි ථමා

සමු දමු දර රහ දු හි සි භී දා සා ඨා භස ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ථමපච්චයා හොන්ති

සමෙතීති සමථො, දමථො, දරථො රථො, දුමො, හිමො, සිමො, භීමො, දාමො, සාමො, ඨාමො, භස්මා

“ සමාදීහි ථමා ” කිමත්ථමිදං, සමාදීහි ධාතූහි ථම ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ඡප්පදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අනන්තරසුත්තෙන භඤ්ජාදිනානාකතිගණතො තො තෙව පිණ්ඩ ද්විධා ආගමකරණං ද්විධා විහිතස්ස තොආදෙසස්ස ඨිතත්තනයං, පිණ්ඩ පතනරෙහා හි ගීවමාන වා අඤ්ඤතරවිඤ්ඤාපනාය වා හොති, අනන්තරසුත්තෙපි මපච්චයස්ස සානුබන්ධකරණං තදත්ථමෙව, තස්ස හි භඤ්ජාදීහි මණ්ති වත්වා ම *වෙහි වුත්තතා මකාරස්ස සානුබන්ධත්‍යාති විඤ්ඤායති තථෙව ථමෙද්විධාතෙපි ඉධ මකාරගුරුකරණෙනෙව තදත්ථො විඤ්ඤායතීති විඤ්ඤෙය්‍යමෙවං සන්තෙපි “ භඤ්ජාදීහි මණ් ම ච තො වා ” ති එත්ථ සව්වපුරිම වදති† භගවා අධිප්පෙතොතිපි සක්කා ඨපෙතුං, තස්මා වත්තනයං තනුගාමිනාපි සන්තෙපි සක්කාව තදත්ථො විඤ්ඤායතීති ත

* සංදිට්ඨි විථිපිටකෙ නැත

† පොරාණ නැත

ස්සතා, අනන්තරසුත්තතො ණ්‍යපච්චයස්සානුවත්තනතො, "සම්මා දීහි ථුවා" ති වත්තබ්බස්සිමස්සෙවවුත්තත්තා.

සම්මෙථොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සම්මෙථොති සමු උපසමෙති ඉමස්ස ලිඛධාතුස්සාදිස්ස "ථුච් ධාතු=පෙ=ලොපාගමා, වෙ" ති ඉතො "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ඉමස්ස ථුච්ගහණ ණ්‍යනුවත්තනතො අලුත්තන්තරස්ස ඉථිනා ථපච්චයං. සෙසං වුත්තනයෙන ස්‍යාපනාදිම්හි කතෙ රූපං. දමථොති දමු දමනෙතිමස්ස රූපං. දරථොති දර දහෙ දර විදාරණෙති ම්‍යන්තම්ඨානන්තරස්ස රූපං. රථොති රහ උපාදානෙතිමස්සිථිනා ථපච්චයං. තථා ථුච් ධාතු = පෙ = ලොපාගමා වෙ" ති අන්තාකාරස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාපනාදිම්හි කතෙ රූපං. දුමොත්‍යාදීනි ද ගතිවුඩ්ඪිසු ති ගතිවසි සි බාධනෙ ති සංසෙ ද අවඛණ්ඩනෙ ද දහනෙ සා ගතිපාදුරණෙ සා සම්මෙථෙ ථා ගතිනිවුත්තියන්ති ගස සසු කරණෙතිමෙසං ධාතූනං ඉථිනා මපච්චයාදිම්හි කතෙ යථාක්කමතො රූපානි. සම්පදානෙත වත්තබ්බං, තං යෙනා වුත්තමෙව; කෙවලම්පන සම්මාත්‍යා සම්මසද්දතො ස්‍යාපනං කත්වා තස්ස "බ්‍යඤ්ජනස්සරාදිතො අඩාත" ත්‍යාදි වත්තබ්බෙන "සත වෙ" ති සිතො අකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො.

631. ගහස්සුපධස්සෙ වා

ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උපධස්ස අකාරස්ස එත්තං හොති වා.
දබ්බසම්භාරං ගණ්හාතීති ගෙහං—ගහං.

"ගහස්සුපධස්සෙ වා" තිමස්සත්ථො, ගහ ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උපධස්ස එත්තං හොති විකප්පෙනාති සුත්තත්ථො. වකාරස්සාදීදං. අයඤ්ච වියාකරණො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව උපධාසඤ්ඤාය "පරස මිත්තො පරසාගෙ" ති වුත්තප්පච්චයානං සඤ්ඤානං සක්කත ගහෙත්වාපි වුත්තානං† සබ්බසිද්ධත්තා ඉතොපරෙසෙසානං; සක්කා තාගමෙත්වාපි යි අනන්තරතො පුබ්බස්සරවුත්තා නාමෙති වුත්තං.

ගෙහන්ති ගහ උපාදානෙතිමස්ස "සඤ්ඤායම නු" තිසිතිච්ච "සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති අපච්චයං කත්වා, අනන්තරසුත්තතො පුබ්බස්සුපධස්ස අකාරස්සිමිනා එත්තං කත්වා ස්‍යාපනාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං වියාකරණපථං.

632. මසුස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරා

මසු ඉච්චෙවමාදිකස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්ති.
මච්ඡරිතිති මච්ඡරං එවං මච්ඡෙරං

"මසුස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරා" තිමස්සත්ථො, මසු ඉච්චෙවමාදිකස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරාදෙසා හොන්තීති සුත්තත්ථො. කිමාදිදං.. අයඤ්ච වියාකරණො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

මච්ඡරෙති මසුසද්දතො සසුපච්චයං කත්වා ඉමිනා සුස්ස ඡර-දෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිලෙසාකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. එත්ථ මසූතිනිප්ඵන්නපාටිපදිකො, නිප්ඵන්නො වා, දුවිධො හි පාටිපදිකො නිප්ඵන්නො අනිප්ඵන්නො ච; තත්ථ නිප්ඵන්නො කාරකො තාදි, ඉතරො සබ්බපච්චයාදි. "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාත වෙතුනාදීසු ච" ත්‍යෙවං වදතා සුත්තකාරකෙනාපි තදත්ථො විභාවිතොයෙව, ඉධ පන නිප්ඵන්නපාටිපදිකපක්ඛෙ මසු මච්ඡෙරෙතිමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "ඛචි ධාතු = ෆෙ = ලොපාගමා ච" ති ඉතො "ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස" ති ඉධ ඛචිග්ගහණස්සානුවත්තනතො අලුත්තානුබන්ධස්ස* "ඛි ච" ති ඛිපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

633. අපුබ්බචරස්ස ච

අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඡරියඡරඡෙරාදෙසා හොන්ති, අපුබ්බස්ස ච රස්සො හොති

අභූතො චරිතබ්බොති අච්ඡරියං. එවං අච්ඡරං—අච්ඡෙරං; අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති වා අච්ඡරියං—අච්ඡරං.

චග්ගහණෙන මසුස්ස සුස්සාපි ඡරියාදෙසො හොති

මා අච්ඡරියං එතස්ස හොතූති මච්ඡරියං.

"අපුබ්බචරස්ස ච." කිමත්ථමිදං, අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඡරියඡරඡෙරාදෙසා හොන්ති, පුබ්බස්සාකාරස්ස රස්සො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං ඡරඡෙරග්ගහණෙන මනන්තරසුත්තතො අනුවත්තනතො: 'අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං චග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා' අනෙන ඡරියාදෙසස්ස පුබ්බාකාරරස්සභාවස්ස ච† සඞ්ගහිතත්තා අපුබ්බස්ස චර ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස ඡරියඡරඡෙරාදෙසා හොන්ති, පුබ්බාකාරස්ස ච රස්සො හොතීත්‍යෙසො, අනෙනච චග්ගහණෙන මසුස්ස සුස්සාපි ඡරියාදෙසො හොතීත්‍යෙවගන්තබ්බං මච්ඡරියන්ති පයොගදස්සනතො විග්ගහාදයො සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව

අච්ඡරියන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අච්ඡරියන්ති අපුබ්බස්ස චර ගතිභක්ඛණෙසූති ඉමස්ස ලබ්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අභූතො චරිතබ්බන්ති අත්ථෙ "ඛි ච" ති ඛිපච්චයං කත්වා "ධාත්වන්තස්ස ලොපො ඛිම්හි" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ "ගහස්ස ඝර ණෙ වා" ති ඉතො වාග්ගහණස්සානුවත්තනතො තං අකත්වා අනන්තරසුත්තෙනිමිනා චරස්ස ඡරියාදෙසං කත්වා පුබ්බාකාරස්ස ච රස්සං කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමිකත්ත කත්වා ස්‍යාද්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි සද්දානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

---

* අලුත්තානුබන්ධස්ස, ඩ † පුබ්බාකාරස්ස රස්සභාවස්ස, ඩ

634. අලකලසලෙහි ලයා.

අල කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ලයප්පච්චයා හොන්ති

අලති සමත්ථෙතීති අල්ලං කලීයති සඞ්ඛායතබ්බන්ති කල්ලං, සලති ගච්ඡති පවිසතීති සල්ලං, එවං අලයං, කලයං, සලයං.

“අලකලසලෙහි ලයා.” කිමත්ථමිදං, අල කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ලයප්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යායෙව.

අල්ලන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච අල්ලන්ති අල පරිසමත්ථෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්සිමිනා ලයප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරානි චෙ කල සඞ්ඛානෙ සල හිංසාගතිසූතිමෙසං වසෙන රූපානි. ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

635. ණාණිලාණි.

කෙහි කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ණාණිලාණිප්පච්චයා හොන්ති

කලීයති සඞ්ඛායතබ්බන්ති* කලාණං, ගණතො පටික්කමිත්වා සලති එත්ථාති පටිසල්ලාණං එවං කල්ලාණං, පටිසල්ලාණං

“ණාණිලාණි.” කිමත්ථමිදං, කෙහි කල සල ඉච්චෙතෙහි ධාතූහි ණාණිලාණිප්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. ඉධ පයොගානුපලබ්භනතො ආදිම්හි වුත්තං අලග්ගහණං ඨපෙත්වා ඉතරෙසමනුවත්තනතො කල සල ඉච්චෙතෙහි ණාණිලාණිප්පච්චයා හොන්තීති ඤායතෙ. විග්ගහො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව

කල්ලාණන්තාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

636 මජිස්ස එස්ස ලො ච.

මජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස එස්ස ලො ආදෙසො හොති.

අඤ්ඤමඤ්ඤං මජ්ජති විලොළෙතීති මල්ලො—මල්ලං

චසද්දග්ගහණෙන ලතො කො වාගමො හොති

මල්ලකො—මල්ලකා

“මජිස්ස එස්ස ලො ච.” කිමත්ථමිදං, මජි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස එස්ස ලකාරාදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං. චතුපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයෙව. චග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති.

මල්ලොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මල්ලොති මජි විලොළනෙති ඉමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “සඤ්ඤායමනු” තාදිස්සිව “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති අප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා එස්ස ලකාරාදෙසං කත්වා “පරද්වෙභාවො ඨානෙ” ති ලකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “අතො

---

* කලං සුවං අසඞ් පාලෙණි, ඩී

තෙනා" තෑඩිකිච්ච "සො" ති සිලොපාකාරාදෙසං කත්වා සරලොප පකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි තස්සානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

637 පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා

පෙසාතිසග්ගපත්තකාල ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්ති

කාතබ්බං කම්මං භවතා, කරණීයං කිච්චං භවතා, භොත්තබ්බං භොජනං භවතා, භොජනීයං භොජ්ජං භවතා, අජ්ඣයිතබ්බං අජ්ඣෙය්‍යං භවතා, අජ්ඣනීයං අජ්ඣෙය්‍යං භවතා

"පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා" කිමත්ථමිදං, පෙසඅතිසග්ගපත්තකාල ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං පෙසාද්‍යත්ථෙසු කිච්චපච්චයා හොන්ති ඤාපෙති. එත්ථ පෙසනං නාම කාතබ්බමිදං භවතාති අනුඤ්ඤාතස්ස අජ්ඣෙසනං, අතිසග්ගො නාම කිමිදං මයා කාතබ්බන්ති පුට්ඨස්ස වා උපසම්පන්නෙන භික්ඛුනා සංවිච්ඡපාණො න ජීවිතා වොරොපෙතබ්බාති පටිපත්තිදස්සනමුඛෙන ආදිනා නයෙන වා අනුඤ්ඤා,* පත්තකාලො නාම සම්පත්තසමයො, යො පුබ්බණ්හ සමයෙ කිච්චං කරොති, තස්ස සමයමනුප්පරිඤ්ඤා වා කරොන්තස්ස සමයාරොචනං සඞ්ඛාතෙව වුත්තං, සො හි න කෙනචි අජ්ඣෙසිතො නාම හොතීති සමයෙව කරණසීලස්මිම්පි ධෙවාචරියෙන 'ධාතූහි ණණ්‍යණපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ" ති ඉමස්ස වුත්තියං 'යො කොචි කරොති තං කුබ්බන්තමඤ්ඤො, කරොහි කරොහිච්චෙවං බ්‍රවීති' ති කරොන්තස්සෙව අජ්ඣෙසනං වුත්තන්ති න තත්ථ තස්සජ්ඣෙසනං වුත්තං, අථ ඛො පයොජකස්ස වචනං සුඛා අකත්තුකාමොපි කරොති තස්සෙව වුත්තං යො හි වුත්තොපි න කරොති, අවුත්තොපි වා කරොති, න සො අජ්ඣෙසිතො නාම හොති නනු භික්ඛා වාසයතී† තාදිසජ්ඣෙසනං විනාපි පයොජකතා දිස්සතීති තන්න, තත්ථ හි තස්සාභාවෙ අවසිතුකාමතායෙව‡ සමුපගතත්තා තස්ස පයොජකතා වුත්තා, තස්මා චෙහ පෙසග්ගාහණෙ සතිපි පත්තකාලග්ගහණං කතං

කාතබ්බත්තාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච කාතබ්බන්ති කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස "තෙ කිච්චා" ති තබ්බාදීනං කිච්චසඤ්ඤං කත්වා ඉමිනා කිච්චසඤ්ඤකං තබ්බපච්චයං කත්වා "තමකරාතමන්තානං නිග්ගහීතම්හි, කරස්ස ච තත්තං තුසමි" ත්ති වත්තමානෙ "තුංතුනතබ්බෙසු වා" ති ධාතන්තස්ස තත්තං කත්වා නෙත්වාකං නෙත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං කරණීයන්ති තස්සෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන මිනා කිච්චසඤ්ඤං කත්වා කම්මනි අනීයපච්චයං කත්වා නෙ තබ්බං නෙත්වා "රහාදිතො ණ" ඉති රකාරතො පරස්ස නස්ස

---

* අනුඤ්ඤාත, ම † ලබ්භාපෙසෙති ස ‡ වසිතුකාමිතායෙව සී

ණත්තං කත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භොත්තබ්බන්ති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චෙ" ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා "කාසදිස්සතො තස්ස රිච්චා චෙ" ති වත්තමානෙ "භුජාදීනමන්තො නො ද්වි චෙ" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරස්මිං අනීයපච්චයො ච තකාරදෙසද්විත්තාභාවො ච විසෙසො. අජ්ඣෙතබ්බන්ති අධිපුබ්බස්ස ඉ අජ්ඣයනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තබ්බප්පච්චයං කත්වා "යථාගමමිකාරො" ති ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු චෙ" ති වුද්ධිං කත්වා "ඔ අව සරෙ" ති වත්තමානෙ "එ අය" ති එකාරස්ස අයාදෙසං කත්වා "ගො සරෙ පුථස්සාගමො ක්වචි" ති වත්තමානෙ "අජ්ඣො අධි" ති අධි ඉච්චෙතස්ස අජ්ඣාදෙසං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං" ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අජ්ඣෙනීයන්ති තථෙව ධාතුස්ස වුත්තනයෙන අනීයපච්චයං කත්වා වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං

632 අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච

අවස්සකඅධමිණ ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණීපච්චයො හොති, කිච්චා ච

අවස්සකෙ තාව — කාරිසි මෙ කම්මං අවස්සං, හාරිසි මෙ භාරං අවස්සං.

අධමිණෙ — දායිසි මෙ සතං ඉණං, ධාරිසි මෙ සහස්සං ඉණං,

කිච්චා ච — දාතබ්බං මෙ භවතා සතං ඉණං, දානීයං මෙ භවතා සතං ඉණං, ධාරයිතබ්බං මෙ භවතා සහස්සං ඉණං, කත්තබ්බං මෙ භවතා ගෙහං, කරණීයං මෙ භවතා කිච්චං, කාරියං . කාය්‍යං වා මෙ භවතා වත්ථං

"අවස්සකාධමිණෙසු ණී ච." ඉච්චෙත්ථිදං, අවස්සකඅධමිණ ඉච්චෙතෙස්වත්ථෙසු ණීපච්චයො හොති, කිච්චා චෙති සුත්තත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. චග්ගහණං කිච්චග්ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං තස්ස පයොජනං පච්ඡා වුත්තමෙව

කාරීසාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කාරීසි කර කරණෙතිමස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස අවස්සං මෙ කම්මං කාතුං යුත්තොසීති අනන්තරසුත්තාධිකිච්චිතා ණීපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්තං කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා තතො ඨං තෙන "තවිනසවාසකිතකා නාමිං වාතවෙතුනාදිසු ච" ති නාමිච්ච කත්වා තතො ජීතච්චතාධිකාර ගවිසිච්ච වුත්තනයෙන සුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිවයි ලුත්තෙ රූපං. හාරීසි හර හරණෙතිමස්ස රූපං. ඉදම්පි අවස්සත්ථෙනෙව වුත්තං

දායීති දා දානෙතිමස්ස සතං මෙ ඉණං දාතුං යුත්තොසීත්‍යත්‍ථෙ ඉමිනා ණීපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති වත්තමානෙ "ආකාරන්තානමායො" ති ධාත්වන්තස්සායාදෙසං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ධාරීති ධර ධාරණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ණීපච්චයා දිම්හි කතෙ රූපං ඉතරානි ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව. ධාරයිතබ්බන්ති ධර ධාරණෙතිමස්ස අනන්තරසුත්තාමයිකිච්චිතාවස්සත්‍ථෙ තබ්බපච්චයං කත්වා "භාවකම්මෙසු යො" ති යපච්චයං කත්වා "ඉවණ්ණාගමො වා" ති වා "යථාගමමිකාරො" ති වා ඉකාරාගමං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං, නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං හෙට්ඨා වුත්තමෙව, කාරියන්ති කර කරණෙතිමස්ස අවස්සත්ථසම්භවතො කිච්චසඤ්ඤං ණ්‍යපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතම්පි කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිං ච කත්වා වුත්තනයෙන ඉකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

630 **අරහසක්කාදීහි තුං**

අරහසක්කභබ්බ ඉච්චෙවමාදීහි යොගෙ සබ්බධාතූහි තුංපච්චයො හොති

අරහති* භවං වත්තුං, අරහති භවං කාතුං, සක්කො භවං හන්තුං, සක්කො භවං ජෙතුං, සක්කො භවං ජනිතුං, සක්කො භවං භවිතුං, සක්කො භවං දාතුං, සක්කො භවං ගන්තුං, සක්කො භවං නෙතුං, භබ්බො භවං ජිනිතුං ඉච්චෙවමාදි

"අරහසක්කාදීහි තුං" කිමත්ථමිදං, අරහසක්කභබ්බ ඉච්චෙවමාදීහි පාටිපදිකෙහි යොගෙ සති තෙහි පරස්මා වා සබ්බධාතුතො තුංපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව ඉධ පන "අරහසක්කාදීහි තු" න්ති කිඤ්චාපි වුත්තං අරහසක්කාදීහි තුංපච්චයස්සාභාවා තෙහි යොගෙ සති සබ්බධාතුතො වා තෙහෙව පරස්මා සබ්බධාතුතොති වා වචනසෙසොව ගහෙතබ්බො. එවං කච්චායනාචරියෙන පයොගෙපි සම්භවෙ සති වචනසෙසොව ගහෙතබ්බොති දීපිතො හොති, පකති හෙසාචරියානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන සිස්සානං පරිඤ්ඤුප්පාදනං, "අරහසක්කාදීසු ච" තිමිනාව සංසිද්ධෙ ඉමස්සාරම්භස්ස කරණං, "භාවකම්මෙසු ත, බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි" ච්චෙතෙහෙව සිද්ධෙ "ඤාදීහි මතිබුද්ධිපූජාදීහි ච ක්තො" ති ච, "කගා චජානං" ති සිද්ධෙ "සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ" ති ච; පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්තී" ති සිද්ධෙ "වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිප්පජ්ජන්තෙ" ති ච පුනාරම්භකරණම්ධාප්‍යුප්පත්තානන්තර† නිදස්ස

---

* අරහා, ච † විචාත්‍යුප්පත්තානන්තර, සී විචාද්‍යුප්පත්තානන්තර, ච

තත්‍ථ සද්දසත්ථෙපි හි පුබ්බලක්ඛණෙන නිප්ඵන්නාපි උණාදිලක්ඛණෙන නිප්ඵජ්ජන්ති, තත්‍ථ ච උණප්පච්චයස්සාදිකත්තා තද්දීපක ගන්ථො උණාදිකො නාම ජාතො, අසම්පුන්න වුත්තනයෙන නාංසාදි සත්තා තදභිධානාරෙනාගතො, ඉධාපෙච* පරසමඤ්ඤා, තෙනාහ “පරසමඤ්ඤා පයොගෙ”ති

වත්තුන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්‍ථ ච වත්තුන්ති වද වියත්තියං වාචායන්ති විවෙචනස්ස ලබ්ධාතුසඤ්ඤාදිස්ස ඉමිනා තුංපච්චයං කත්වා “ගදධතො ච”ති එත්ථ චග්ගහණෙන දකාරස්ස තකාරං කත්වා “ධවි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙස ලොපාගමා ච”ති වා එතත්ථෙව නීතෙ රූපං. කත්තුන්ති කර කරණෙති ඉමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා “නම්කරත්මන්තානං නියුත්තාතම්හි, කරස්ස ච තත්තං තුසමිං” ත්‍යාදිකිච්ච “තුංතුනතබ්බෙසු වා”ති ධාත්වන්තස්ස තත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. හන්තුන්ති හන හිංසාගතිපූරිම්සස තුංපච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච, තුජ්ජාදිනම්තො තො ච්ච ච, ජනාදිනමා තිම්හි ච” ත්‍යාදිකිච්ච “ගමඛනහනරමාදීනමන්තො”ති ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ “තවෙතුනාදිසු කා” ත්‍යාදිකිච්ච “ගමඛනහනාදීනං තුංතබ්බාදීසු න” ඉති නත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ජෙතුන්ති ජි ජයෙ ඉමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ”ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච”ති වුද්ධිං කත්වා එතත්ථෙව නීතෙ රූපං. ජනිතුන්ති ජන පාතුභාවෙතිමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා “සන්ථාගම විකාරෙ”ති ඉකාරාගමාදිම්හි කතෙ රූපං. භවිතුන්ති භූ සත්තායමිතිමස්ස වුත්තනයෙන තුංපච්චයං කත්වා ඉකාරාගමඤ්ච ධාත්වන්තස්ස වුද්ධිඤ්ච කත්වා “ඔ අව සරෙ”ති අවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. දතුන්ති ද දානෙතිමස්ස රූපං. ගන්තුන්ති ගමු ගතිම්හීති මස්ස රූපං, සෙසම්පි වත්තබ්බං, තං පෙතා වුත්තනයෙව ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

640 වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිප්පජ්ජන්තෙ

වජ ඉජ්ජ අඤ්ජ සද විද සජ පද හන ඉසු සද ඉසු සී ධා චර කර රුජ පද චිච කිත කුච මද ලභ රද කිර අජ තිජ ගමු හස රුස පුච්ඡ මුහ වස තච කථ තුද විස පිංස ඛුද මුස සත ධු තන ගිති කථ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි උපසග්ගපච්චයාදීහි ච පබ්බජ්ජාදයො සද්දා නිප්පජ්ජන්තෙ

පඨමංයෙව වජිතබ්බාති පබ්බජ්ජා, ඉජ්ජනං ඉජ්ජා, සමජ්ජනං සමජ්ජා, නිසීදනං නිසජ්ජා, විජානනං විජ්ජා, විසජ්ජනං විසජ්ජා, පදනං පජ්ජා, හනනං වජ්ඣා, එසනං ඉච්ඡා, අතිඑසනං අතිච්ඡා, සදනං සජ්ජා, අධිඑසනං අජ්ඣෙසා, සයනාහි එසාති

* චෙය ම

සෙසතො, සම්මා චිතානං නිධෙති එතායාති සද්ධා, චරණං චරියා, කරණං කිරියා, රුජනං රුච්ඡා පදනං පජ්ජා, විචනං විච්ඡා, තිකිච්ඡනං තිකිච්ඡා, සංකොචනං සංකුච්ඡා, මදනං මජ්ජං, ලඝනං ලච්ඡා, රදිතබ්බාති රච්ඡා, රදනං විලෙඛනං වීථි රච්ඡා, අධොභාගෙන ගච්ඡතීති තිරච්ඡා, අජනං අච්ඡා, තිතික්ඛතීති තිතික්ඛා, සහ ආගමනං සාගච්ඡා, දුබ්භකරණං දෙභච්ඡා, දුමච්ඡ රෙසනං දෙරුච්ඡා, පුච්ඡනං පුච්ඡා, මුහණං මුච්ඡා, වසනං වච්ඡා, කචනං කච්ඡා, සහ කථනං සාකච්ඡා, තුදනං තුච්ඡා, විසනං විච්ඡා, පිංසනං පිච්ඡිල්ලා, සුවඩ්ඪකමං වුද්ධි ගච්ඡතීති මච්ඡා, සතතානං පාණං ධූසති චජතීති මච්චු සහනං සච්චං, උද්ධං ධුනාති කම්පතීති උද්ධච්චං නටනං නච්චං, නිතනං නිච්චං, නඨනං නච්ඡං ඉච්චෙවමාදි

'වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිප්පච්චන්තෙ" තිමස්මිං, වජාදීහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තීති සඤ්ඤානං තිපදමිදං අඤ්ඤො ච විභාගො ච සුවිසෙසඤ්ඤෙයෙව ආදිසද්දෙන පනෙත්ථ පකාරත්ථ වාචකො, උණාදිප්පච්චයාදතිධිංගතා යෙ පයොගා, තෙ සබ්බෙ ඉමිනාව සිජ්ඣන්ති, අඤ්ඤෙසං හි "පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ත්‍යාදිතිය්‍යෙව නිප්ඵාදකානීති *

පබ්බජ්ජිතාදීහි උදාහරණානි, තත්ථ ච පබ්බජ්ජාති පපුබ්බස්ස වජ ගතිම්හීච්චිතස්ස ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස පඨමමෙව වජිතබ්බාත්‍යෙත් "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති වත්තමානෙ "ණො ච" ති ණ්‍යප්පච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප' න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුඩ්ඪි කාරිතෙ" ති වුඩ්ඪිමකත්වා "දෙ ධස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන යකාරස්ස ජකාරං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා තෙනබ්බං නෙත්වා "දෙ ධස්ස ච' ති එත්ථ චග්ගහණෙන වකාරද්වයස්ස බකාරද්වයං කත්වා පබ්බජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පබ්බජ්ජාති නිපාතනං කත්වා "ඉත්ථියමතො ආප්පච්චයො' ති ආප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිං කත්වා ජිනවචනානුයුත්තමධිකිච්ච වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිමයි ලුත්තෙ රූපං. එජ්ජාති ඉත්ථ කම්පනෙතිමස්ස ඉජ්ජතාති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, කෙවලමෙත්ථ වුඩ්ඪිකරණං යකාරස්ස ජකාරාදෙස කරණඤ්ච විසෙසො, සතිපි යකාරස්ස වුත්තනයෙන ජකාරාදෙසෙ ඉමිනා කරණං ලක්ඛණස්ස පජ්ජුන්නගතිකභාව†දස්සනත්ථං, තථාහි, එකාරසන්‍යාදීනං "එකාදිතො දසර සඞ්ඛ්‍යානෙ, වෙක ඨානමාකාරො වා" ත්‍යාදීහි සිද්ධෙ සතිපි 'පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති' තිමස්ස වුත්තියං 'යථා සඞ්ඛ්‍යානං තාව —එකස්ස එකාච භොති, දසස්ස ච රසො භොති' ති නිපාතනලක්ඛණෙන

* නිපාතකානීති ම   † පජ්ජුන්නගජ්ජිතස්ස භ ච, සි

රූපසිද්ධි වුත්තා. සමජ්ජාති සංපුබ්බස්ස අඤ්ජ බ්‍යත්තිගතීසූති ඉමස්ස සමජ්ජනන්ති භාවසෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, ඉදම්පි අනන්තරසදිසමෙව, කෙවලම්පනෙත්ථ නිග්ගහී තස්ස “මිදූසරෙ” ති මකාරාගමකරණමෙව විසෙසො. නිසජ්ජාති නිපුබ්බස්ස සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූති ඉමස්ස නිසීදනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා “සවිතං තලතදකාරා නං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ්ඤකාරතා” ති සබ්බතො දකාරස්ස ජකාරාදෙසාදිං කත්වා නිසජ්ජන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා නිසජ්ජාති නිපාතනං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. විජ්ජාති විද ඤාණෙති ඉමස්ස විජානනන්ති* අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා විජ්ජන්ති† රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා විජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. විසජ්ජාති විපුබ්බස්ස සජ විස්සග්ගෙ සඤ්ජ සඞ්ගෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස විස්සජ්ජනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා විසජ්ජන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා විසජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ජාති පද ගතිම්හීති ඉමස්ස රූපං. වජ්ඣාති හන හිංසාගතීසූති ඉමස්ස හනනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා “හනස්ස ඝාතො” ති වත්තමානෙ “වධො වා සබ්බත්ථා” ති හන ඉච්චෙතස්ස වධාදෙසං කත්වා ඉත්ථියා යකාරස්ස ඣකාරාදෙසං කත්වා ධකාරස්ස ච ජකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉච්ඡාති ඉසු ඉච්ඡා කන්තීසූති ඉමස්ස එසනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා “ඉසුයමූනමන්තො ච්ඡො වා” ති ධාත්වන්තස්ස ච්ඡාදෙසං කත්වා ඉච්ඡන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා ඉච්ඡාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. අතිච්ඡාති එත්ථ උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සජ්ජාති සද විසරණගත්‍යාවසාදනෙසූති ඉමස්ස සදනන්ති අත්ථෙ වුත්තනයෙන ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා සජ්ජන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා සජ්ජාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. අභිජ්ඣාති අභි පුබ්බස්ස ඉසු ඉච්ඡාකන්තීසූති ඉමස්ස වුත්තනයෙන අභිජ්ඣන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා අභිජ්ඣාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. සෙය්‍යාති සී සයෙති ඉමස්ස සයනන්ති එත්ථාති අත්ථෙ ඉත්ථියා ණ්‍යපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සන්ධාති සං පුබ්බස්ස ධා ධාරණෙති ඉමස්ස සම්මා චිත්තං තිට්ඨති එත්ථාති අත්ථෙ “ක්වි ච” ති ක්විපච්චයං කත්වා “ක්විලොපො ච” ති ක්විලොපං කත්වා සන්ධාති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා සන්ධාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. චරියාති චර ගතිභක්ඛණෙසු චර චරණෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස චරණන්ත්‍යත්ථෙ “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා” ති වත්තමානෙ “ණ්‍ය ච” ති ණ්‍යපච්චයාදිං කත්වා “සථානමිටිකාරො” ති ඉකාරාගමං කත්වා චරියන්ති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉත්ථියා චරියාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. කිරියාති කර කරණෙති ඉමස්ස රූපං, තම්පනානන්තරසදිසමෙව. රුච්ඡාති රුජ රොගෙති ඉමස්ස රුජනන්ති අත්ථෙ ඉත්ථියා ඡපච්චයං කත්වා “බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො

* විදනන්ති, ඛ † වෙජ්ජන්ති, ඛ

ඡප්පච්චයෙසු වා"ති ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. පජ්ඣාති පද ගතිම්හීතිමස්ස පදන්තස්සෙව වුත්තනයෙන භාවෙ ණ්‍යප්පච්චයාදිං කත්වා පජ්ජෙති රූපෙ සම්පන්නෙ ඉමිනා පජ්ඣාති නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. රිචජාති රිච සම්බරණෙතිමස්ස රිච නන්තස්සෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙන නිපාතනාදිම්හි කතෙ රූපං. තිකිච්ඡාති කිත රොගාපනයනෙතිමස්ස තිකිච්ඡනන්තස්සෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා "ඛචාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො"ති ආදිවණ්ණස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "පුබ්බොබ්භාසො"ති පුබ්බස්ස අබ්භාසසඤ්ඤං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච "කවග්ගස්ස චවග්ගො"ති කවග්ගස්ස චවග්ගං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු වා"ති ධාත්වන්තස්ස* චකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ආප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සංකුච්ඡාති සංපුබ්බකුචසංකොචනෙතිමස්ස සංකොචනන්තස්සෙව ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මච්ඡාති මද උම්මාදෙතිමස්ස මදනන්ති අනෙන අභික්ඛණං පමජ්ජනන්ති වා අනෙන ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං ලච්ඡාති ලභ ලාභෙතිමස්ස රූපං. රච්ඡාති රද විලෙඛනෙතිමස්ස රූපං. තිරච්ඡාති තිර අධොගමනෙතිමස්ස රූපං, තිරච්ඡානාතිපි පාඨො, තද ච ඉමිනා අච්ඡාන පච්චයො හොති අච්ඡාති අජ ගතිඛෙපනෙ අජ ගතිම්හි අජ විසරණෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස ඛෙපණාදිඅඤ්ඤතරත්ථෙසු ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං තිතික්ඛාති තිජ තෙජනෙ තිජ නිසානබන්ධනබ්බාසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස තෙජනාදිඅඤ්ඤතරත්ථෙසු ඉමිනා ඛප්පච්චයං කත්වා තික්ඛජාති එත්ථ වුත්තනයෙන ද්වෙභාවාදිං කත්වා "බ්‍යඤ්ජනන්තස්ස චො ඡප්පච්චයෙසු ච" තමධිකිච්ච "කො ඛෙ ච"ති ධාත්වන්තස්ස කකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සාගච්ඡාති සංආපුබ්බස්ස ගමු ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස සහ ගමනන්ති අනෙන ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසං කත්වා "මදු සරෙ; නිග්ගහීතමෙ" තමධිකිච්ච "කචි ලොපං"ති නිග්ගහීතස්ස ලොපං කත්වා "සරා සරෙ ලොපං"ති පුබ්බසරස්ස ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වුත්තනයෙනාප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. දෙගු†ච්ඡාති දුපුබ්බස්ස ගස‡ බාදනෙතිමස්ස දුබ්භක්ඛණන්ති අනෙන ඉමිනා ඡප්පච්චයාදිම්හි කතෙ දුගච්ඡාති එත්ථාංඛ ඉමිනා උපසග්ගාගතස්ස සරස්ස ඔකාරාදෙසෙ ච කතෙ රූපං. දෙරුච්ඡාති දුපුබ්බස්ස රුස රොස නෙතිමස්ස රූපං. පුච්ඡාති පුච්ඡ සංපුච්ඡනෙතිමස්ස පුච්ඡනන්ති අනෙන ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. මුච්ඡාති මුහ වෙචිත්තෙ මුහ මුච්ඡාසනෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස මුහණන්ති අනෙන ඉමිනා ඡප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ධාත්වන්තස්ස චකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං

* කකාරස්ස, සී † දෙග, සී ‡ ගස, ඩී

විවිධෙහි සීලාදිගුණෙහි භවන්තීති විභූ, සයම්භූ, අභිභූ, සන්ධූ, උබ්භූ, විභා, උභා, නිභා, පභා, ආභා, සභා, භුජගො, උරගො තුරගො, සඞ්ඛො, විසො, සුමො, පරිතො ඉච්චෙවමාදි.

“ක්විලොපො ච.” කිමත්ථමිදං, ක්විලොපො හොති, ඤූන තිපච්ච නෙතත් ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. අත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව විග්ගහො ච. චග්ගහණං අනන්තරවුත්තවිධානමනුකඩ්ඪනත්ථං.

විභූත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විභූති විපුබ්බස්ස භූ සත්තායමිතිමස්ස “ක්වි ච” ති ක්විප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු, විසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සන්ධූති සංපුබ්බස්ස ධූ කම්පනෙතිමස්ස රූපං, එත්ථාපි නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, උපසග්ගො ච ද්විත්තකරණඤ්ච විසෙසො. විභාති විපුබ්බස්ස භා දිත්තියමිතිමස්ස රූපං. ඉතරෙසු චතූසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සභාති සහසද්දස්ස සාදෙසකරණෙන සහ භාසන්ති එත්ථාති සහ භාති වත්තබ්බෙ එවං වුත්තං, සමාගතා භාසන්ති එත්ථාතිපි සභා, තදා සම්ති උපසග්ගස්ස නිග්ගහීතලොපො හොති. භුජගොති භුජ සද්දුපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස භුජෙන* ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා ක්විප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. උරගොති උරසද්දුපපදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස උරසා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තුරගොති තුරසද්දුපපදස්ස තස්සෙව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතං ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛොති සංපුබ්බස්ස ඛනු අවදාරණෙතිමස්ස රූපං. විසොති විපුබ්බස්ස සමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං. සුමොති සුපුබ්බස්ස මන ඤාණෙතිමස්ස රූපං. පරිතොති පරිපුබ්බස්ස තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං.

642. සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ

සචජානං ධාතූනමන්තානං චජානං කගාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධප්පච්චයෙ පරෙ.

ඔකො, පාකො, සෙකො, සොකො, විවෙකො, චාගො, යොගො, භොගො, රොගො, රාගො, භාගො, භඞ්ගො, රඞ්ගො, සඞ්ගො.

“සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ.” කිමත්ථමිදං, සචජානං ධාතූනං චජානමන්තානං කගාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධෙ පච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං. තිපදමිදං. අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

ඔකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඔකොති උච සමවායෙතිමස්ස උචන්ති අත්ථ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති

---

* භුජෙන, ම.

චත්තමිඤ්ච "භාවෙ ච" ති ඒත්තවිකප්පං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතමිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා දීඝා ධාතුස්ස මජ්ඣ සකාරදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාත්වාදිස්ස* වුද්ධිං කත්වා එත තබ්බං කත්වා මිනසද්දතො විභත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. පාකොති පච පාකෙති ඉමස්ස රූපං. සෙකොති සිච පග්ඝරණෙ සිච සෙචනෙති ඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සොකොති සුච සොකෙතිමිස්ස රූපං. විවෙකොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙතිමිස්ස රූපං. වාකොති වච භාසනෙති ඉමස්ස රූපං. ලොකොති ලුච දස්සනෙතිමිස්ස රූපං. මොචකොති මුච මොචනෙතිමිස්ස රූපං; මුච පාලනබ්‍යාවිසජ්ජනෙසූතිමිස්ස වා රූපං; තුජ තොජිලෙලතිමිස්ස වා රූපං. රොගොති රුජ භඞ්ගෙතිමිස්ස රූපං. රඞ්ගොති රඤ්ජ රඤ්ජනෙතිමිස්ස රජගතස්ස අනෙන වුත්තනයෙන ඒත්තවිකප්පං කත්වා "අම්හි රඤ්ජස්ස තෙ නාවකරණෙසු" ති ධාතු අන්තස්ස සංයොගවඤ්ජනස්ස ජකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන විභත්‍යාදිම්හි කතෙ රූපං. භාගොති භජ සෙවායන්තිමිස්ස රූපං. භඞ්ගොති භඤ්ජ ඔමද්දනෙතිමිස්ස රූපං, ඉධ පන සංයොගන්තත්තා වුද්ධාභාවො නිග්ගහීතං කත්වා තඤ්ච වග්ගන්තකරණඤ්ච විසෙසො. රඞ්ගොති රඤ්ජ රඤ්ජනෙතිමිස්ස රජ්ජිතොති වුත්තනයෙන ඒත්තවිකප්පාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ගොති සඤ්ජ සඞ්ගෙතිමිස්ස රූපං.

643. ඛුදාදීහි ලුණ්ණමුණතවිණාතතකානනකා සකාරිතෙහි ච

ඛුද ඛුද ඡිද ලුද ලුප ගුප ලු අස සච දුංහොමච්චාදීහි ධාතූහි එදි වති ඵණ දුංහොමච්චාදීහි ධාතූහි සකාරිතෙහි ච ලුණ්ණමුණං පච්චයා හොන්ති අන ඵනත අක ඵනතකාදයො හොන්ති සබ්බසමං කත්තරි භාවකරණෙසු ච.

කත්තරි තාව:—පනුදතීති පනුද්දකො, එවං ඛුද්දකො, ඡිද්දකො, සච්චකො, ලවකො, භවකො, පචකො, භවකො, සූදකො, අසකො, සචකො.

භාවෙ ච:—පනුදනං පනුද්දනං, එවං ඛුද්දනං, ඡිදනං, සච්චනං, ලවනං, භවනං, පචනං, භවනං, සූදනං, අසනං, සවනං, සංජානනං, කුසලනති කාරණං.

කම්මනි ච:—එසිතබ්බන්ති එසනං, මොචෙතබ්බන්ති මොචනං, ඵණිතබ්බන්ති ඵණනං.

කරණෙ ච:—නුදති අනෙනාති නුදනං, එවං පනුදනං, ඛුද්දනං, ඡිදනං, සච්චනං, ලවනං, භවන, පචන, භවනං, සංජානනං, අසනං, සවනං.

පුන කත්තරි —නුදතීති නුදකො. ඛුදතීති ඛුදකො. ඡිදතීති ඡිදකො, ලුණාතීති ලවකො. ලුණාතීති ලාවකො. ජනකො

* ධාත්වාදිස්ස, මි

විවිධෙහි සීලාදිගුණෙහි භවතීති විභූ, සයම්භූ, අභිභූ, සම්භූ, උබ්භූ, විභා, උභා, නිභා, පභා, ආභා, සභා, භුජගො, උරගො තුරගො, සඞ්ඛො, වියො, සුමො, පරිතො ඉච්චෙවමාදි.

“ක්විලොපො ච.” කිමත්ථමිදං, ක්විලොපො හොති, ද්‍රූන නිපච්ච නෙතත් ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. අපෙඨා සුවිඤ්ඤෙය්‍යතාව විග්ගහො ච වග්ගහණං අනන්තරවුත්තවිධානමනුකඩ්ඪනත්ථං

විභූතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච විභූති විපුබ්බස්ස භූ සත්තාය මිතිමස්ස “ක්වි ච” ති ක්විප්පච්චයං කත්වා ඉමිනා ක්විලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සබ්‍යපතනාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු වීසු උප සග්ගමත්තමෙව විසෙසො. සම්භූති සංපුබ්බස්ස ධු කම්පනෙති මස්ස රූපං, එත්ථාපි නිග්ගහීතස්ස වග්ගන්තකරණමෙව විසෙසො. ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, උපසග්ගා ච විතතකරණං විසෙසො විභාති විපුබ්බස්ස භා දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං ඉතරෙසු චතූසු උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො සභාති සහසද්දස්ස සාදෙසකර ණෙන සහ භාසන්ති එත්ථාති සහ භාති වත්තබ්බෙ එවං වුත්තං, සමාගතා භාසන්ති එත්ථාතිපි සභා, තද සමිති උපසග්ගස්ස නිග්ග හීතලොපො හොති. භුජගොති භුජ සද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීති මස්ස භුජෙන* ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා ඉමිනා ක්විප්පච්චයස්ස ලොපං කත්වා වුත්තනයෙන සබ්‍යපතනාදිම්හි කතෙ රූපං. උරගොති උරසද්දූප පදස්ස ගමු ගතිම්හීතිමස්ස උරසා ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තුරගොති තුරසද්දූපපදස්ස තසෙසව ධාතුස්ස තුරිතතුරිතං ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ක්විප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ඛොති සංපුබ්බස්ස ඛනු අවදාර ණෙතිමස්ස රූපං. වියොති විපුබ්බස්ස යමු උපරමෙ නාසෙතිමස්ස රූපං සුමොති සුපුබ්බස්ස මන ඤාණෙතිමස්ස රූපං. පරි තොති පරිපුබ්බස්ස තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං.

642 සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ

සචජානං ධාතුනමන්තානං චජානං කගාදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධප්පච්චයෙ පරෙ.

ඔකො, පාකො, සෙකො, සොකො, විවෙකො, චාගො, යොගො, භොගො, ගරගො, රාගො, භාගො, භඞ්ගො, රඞ්ගො, සඞ්ගො.

“සචජානං කගා ණානුබන්ධෙ.” කිමත්ථමිදං, සචජානං ධාතූනං චජානමන්තානං කගාදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං ණානුබන්ධෙ පච්චයස්මිං පරෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං අපෙඨා ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

ඔකොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඔකොති උච සම වායෙතිමස්ස උචන්ත්‍යත්ථ අපෙඨ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති

* භුජිලෙන, ම

වත්තබ්බාපෙක්ඛ "භාවෙ ච" ති අනුවත්තං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො" ති කාරිතත්ත කත්වා "කාරිතානං ණො ලොපං" ති ණලොපං කත්වා ද්විත්තං ධාතුස්ස වස්ස කකාරාදෙසං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති ධාත්වාදිස්ස* වුද්ධිං කත්වා තෙ තබ්බං නෙත්වා ඔකාසලද්ධෙනො විභත්‍යාදෙසෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. පාකොති පච පාකෙසිම්හිස්ස රූපං. සෙකොති සිච කබර ණෙ සිච සෙචනෙති වීතනවිඤ්ඤතරස්ස රූපං. සොකොති සුච සොකෙසිම්හිස්ස රූපං. විවෙකොති විපුබ්බස්ස විච විවෙචනෙති මිස්ස රූපං. චාගොති චජ හානිම්හි දුමෙච්චතස්ස රූපං. යොගොති යුජ යොගෙසිම්හිස්ස රූපං. භොගොති භුජ සෙවාපටිති මිස්ස රූපං; භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසුතිම්හිස්ස වා රූපං; භුජ කොටිල්ලෙතිම්හිස්ස වා රූපං. රොගොති රුජ රොගෙසිම්හිස්ස රූපං. රාගොති රඤ්ජ රාගෙසිම්හිස්ස රජගසති අනෙන වුත්තනයෙන ණපච්චයං කත්වා "ණම්හි රඤ්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති ධාතු න්තස්ස සංයොගබ්‍යඤ්ජනස්ස ජකාරාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන වුද්ධාදිම්හි කතෙ රූපං. භාගොති භජ භුද්ධසාරණෙතිම්හිස්ස රූපං. භඞ්ගොති භඤ්ජ ඔමද්දනෙතිම්හිස්ස රූපං, දුව පන සංයොගන්ත තතා වුඩ්ඪාවා නියාසිතා කත්වා භඤ්ජව චනාගනකරණව විසෙසො. රඞ්ගොති රඤ්ජ රාගෙසිම්හිස්ස රජධිතාසෙහි වුත්ත නයෙන ණපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. සඞ්ගොති සජ සඞ්ග තිම්හිස්ස රූපං.

643. තුදාදීහි ක්‍රණ්වුනවනානනකානනකා සකාරිනතිච

තුද සුද ජන සු ලූ හු පූ භූ ඤා, අස සම ඉච්ඡච්චමාදීහි ධාතූහි ණ්දි ඩහි ඛණ දුංඛච්චවාදීහි ධාතුහි සකාරිතනපි ච ක්‍රණ්වුනං පච්ච යානං අන අනක අක අනකාදෙසා හොන්ති යථාසම්භවං කත්තරි භාවකරණෙසු ච.

කත්තරි තාව:—පනුදතීති පනුදනො, එවං සුදනො, ජනනො, සවණො, ලවණො, හවනො, පවනො, භවනො, ඤාණො, අසනො, සමණො.

භාවෙ ච:—පනුදනෙන පනුදනං, එවං සුදනං, ජනනං, සවණං, ලවණං, හවනං, පවනං, භවනං, ඤාණං, අසනං, සමණං, සංජා නනං, කුසලෙනති කාතනං.

කාරිතෙ ච:—එසාපසෙන එසාපනං, වෙනාපසෙන වෙනාප නං, ආණාපසෙන ආණාපනං.

කරණෙ ච:—නුදති අනෙනාති නුදන, එවං පනුදනං, සුදනං, ජනනං, සවණං, ලවණං, හවනං, පවන, භවනං, සංජාන නං, අසනං, සමණං.

පුන කත්තරි:—නුදතීති නුදකො, සුදතීති සුදකො, ජනෙ තීති ජනකො, සුණාතීති සාවකො, ලුණාතීති ලාවකො, ජුනො

* ධාත්වන්තස්ස, ම

නීති භාවකො, පුණාතීති පාවකො, භවතීති භාවකො, ජානාතීති ජානනකො, අසතීති අසකො, උපාසතීති උපාසකො, සමෙතීති සමකො.

කාරිතෙ තු :—එතදුපෙතීති එතදුපකො, ආණාපෙතීති ආණාපකො, එවං මෙනාපකො, සංජානාපකො ඉච්චෙවමාදි

“නන්දාදීහි යුණ්වූනමනානකකානනකා සකාරිතෙහි ච.” කිමත්ථමිදං, නන්දාදීහි ධාතූහි සකාරිතෙහි ච ධාතූහි යුණ්වූනං පච්චයානං යථාසඞ්ඛ්‍යං අන ආනන අක ආනනක ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං. පචපදමිදං අත්ථතො ච විභාගතො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වුත්තියං පන කත්තාදීනාදිවචනං “නන්දාදීහි යු, කත්තුකරණපදෙසෙසු ච” ති විහිතස්ස යුපච්චයස්ස භාවාදීසු කාරකෙසු විහිතත්තා “සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා” ති විහිතස්ස ණ්වුපච්චයස්ස “තෙ කිච්චා” ති විහිතකිච්චසඤ්ඤාරහිතස්ස “අඤ්ඤෙ කිත්” ති පටිලද්ධකිත්සඤ්ඤස්ස “කත්තරි කිත්” ති කත්තරි කාරකෙ සම්භවතො ච තබ්බිසයමාවිකරණත්ථං නයාදි කතානි වා ඉතොපනතානි වා කත්තුභාවකරණගහණානි සන්ති.

පනුදනොතනාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පනුදනොති පපුබ්බස්ස නුද ඛෙපනෙතිමස්ස පනුදතීතිමෙත “නන්දාදීහි යු” ති වත්තමානෙ “කත්තුකරණපදෙසෙසු ච” ති යුපච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අනාදෙසං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස දීඝං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සූදනොති සූද පග්ඝරණෙතිමස්ස රූපං. ජනනොති ජනී පාතුභාවෙ ජන ජනනෙති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සවණොති සු සවණෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වත්තමානෙ “අඤ්ඤෙසු ච” ති ධාතුගතස්ස සරස්ස වුද්ධිං කත්වා “ඔ අව සරෙ” ති ඔකාරස්ස අවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ලවණොති ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං. හවනොති හු දානාදනහබ්‍යප්පදානෙසූතිමස්ස රූපං. පවනොති පු පවනෙතිමස්ස රූපං. භවනොති භූ සත්තායමිතිමස්ස රූපං. ඤාණොති ඤා අවබොධනෙතිමස්ස රූපං, ඉධ පන “රහාදිතො ණ” ති නකාරස්ස ණකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. අසනොති අස භොජනෙ අසු ඛෙපනෙ අස සම්භවෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස රූපං, ආසනොතිපි පාඨො, තදා අස උපවෙසනෙතිමස්ස රූපං. සමණොති සමු උපසමෙතිමස්ස රූපං.

පනුදනන්ති ආදීසු “භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා” ති වත්තමානෙ “නන්දාදීහි යු” ති යුපච්චයකරණඤ්ච නපුංසකලිඞ්ගත්තඤ්ච විසෙසො. සංජානනන්ති සංපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන යුපච්චයාදිං කත්වා ඉමිනා තස්ස අනනාදෙසං කත්වා “ඤාස්ස ජජනනා” ති සබ්බස්සෙව ධාතුස්ස ජාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. කානනන්ති කු අබ්‍යත්තසද්දෙතිමස්ස රූපං., කු කුච්ඡායං

තු හිංසායං තු අවජ්ඣාදනපූරණභෙදෙසු තු සඤ්ඤති චතුණ්ණ මඤ්ඤතරස්ස වා රූපං

ඵන්දාපනන්ති ඵදි චලනෙතිමස්ස යො කොචි ඵන්දති තමඤ්ඤො පයොජයතීත්‍යත්ථෙ "ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ" ති ණාපෙපච්චයං කත්වා තස්ස කාරිතසඤ්ඤඤ්ච කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප" න්ති ණමත්තෙ ලුත්තෙ "ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො" ති ධාතුතො නිද්දිට්ඨානං විභත්තීනං ධාතුප්පච්චයන්තෙහි සම්බන්ධං දස්සයතා ධාතුතො නිද්දිට්ඨානම්පි පච්චයානං ධාතුප්පච්චයන්තෙහි සම්බන්ධො දස්සිතොයෙවාති භාවෙන වුත්තනයෙන යුප්පච්චයං කත්වා සකාරිතත්තා ඉමිනා ධාතුතො යුප්පච්චයස්ස අනාදෙසං කත්වා "සරලොපොමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙ තු පකතී" ති සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. චෙතාපනන්ති චිති චින්තායමිතිමස්ස රූපං, කෙවලම්පනෙත්ථ "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ආණාපනන්ති ආණ පෙසනෙතිමස්ස රූපං.

තුදනන්ති ආදිසු "කත්තුකරණප්පදෙසෙසු වා" ති යුප්පච්චය කරණමෙව විසෙසො. තුදනොකාසාදිසු 'සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා" ති ණ්වුප්පච්චයකරණඤ්ච තස්සිමිනා අකාදෙසකරණඤ්ච "ඔ අව සරෙ, ඵ අසා" ත්‍යාදිසිද්ධං "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසකරණම්ම විසෙසො. සංජානනකොති සංපුබ්බස්ස ඤා අවබොධනෙතිමස්ස වුත්තනයෙන ණාපෙපච්චයං කත්වා ණකාරස්ස ච ලොපං කත්වා තතො ණ්වුප්පච්චයං කත්වා තස්සිමිනා අකාදෙසං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ණාපෙපච්චයස්ස ලොපං කත්වා "ඤාස්ස ජ ජං නා" ති සබ්බසෙසච ධාතුස්ස ජාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං තෙසං සුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං

644 ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝං ක්වචි දුසස්ස ගුණං දො රං සක්ඛී ච

ඉයතමකිඑස ඉච්චෙතෙසං සබ්බනාමානමන්තො සරො දීඝමාපජ්ජතෙ, ක්වචි දුස ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස උකාරො ගුණමාපජ්ජතෙ, දකාරො රකාරමාපජ්ජතෙ, ධාතන්තස්ස සක්ඛ ච සක්ඛී ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසම්භවං

එතෙ සද්ද සංගත සංකෙත නාමෙන යථානුසන්ධිංගත බුද්ධ සාසනෙ පුන නිදස්සනෙන

ඉමමිව නං පස්සතීති ඊදිසො, යමිව නං පස්සතීති යාදිසො, තමිව නං පස්සතීති තාදිසො

එවං මාදිසො, කීදිසො, එදිසො, සාදිසො -ඊරිසො, යාරිසො, තාරිසො, මාරිසො කීරිසො, එරිසො සාරිසො ඊදික්ඛො, යාදික්ඛො, තාදික්ඛො මාදික්ඛො කීදික්ඛො, එදික්ඛො, සාදික්ඛො, ඊදී, යාදී, තාදී, මාදී කීදී, එදී සාදී

වග්ගහණෙන නෙසමෙව සද්දානං ඉය ඉච්චෙවමාදීනමන්තො ච සරෙ ක්වචි දීඝමාහු

ඊරික්ඛො, යාරික්ඛො, තාරික්ඛො, මාරික්ඛො, කීදික්ඛො, එදික්ඛො, සාදික්ඛො, ඉදිසො, සදිසො, සරිසො, සරික්ඛො

'ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝං ක්වචි දුසස්ස ගුණං දො රං සක්ඛී ච" කිමත්ථමිදං, ඉමයතඅම්හකිංඑතසමාන ඉච්චෙවතෙසං අන්තස්සරො දීඝමාපජ්ජතෙ, ක්වචි දුසස්ස උකාරො ගුණමාපජ්ජතෙ, දකාරො රකාරමාපජ්ජතෙ, ධාතුන්තස්ස සකාරස්ස ච සක්ඛී ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං එකාදසපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව එත්ථ ච එකාරාදීනං වුඩ්ඪීති ගහිතත්තා ගුණොති ඉකාරාදීනි සංගණ්හාති ඉ ඉති අද්ධක්ඛරෙන ඉමසද්දං සංගණ්හාති, ම ඉති ආදෙසෙන අම්හසද්දං එ ඉති එතසද්දං ස ඉති සමානසද්දං සඞ්ගණ්හාති වග්ගහණඵලං සයමෙව වක්ඛති

ඊදිසොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඊදිසොති ඉමසද්දූපපදස්ස දුස පෙක්ඛණෙති ඉමස්ස ඉමමිව තං පස්සතීත්‍යත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විප්පච්චයං කත්වා "ධාතුන්තස්ස ලොපො ක්විම්හි" ති ධාතුන්තස්ස ලොපෙ සම්පත්තෙ ඉමිනා සාදෙසං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා උකාරස්ස ගුණං කත්වා ඉකාරස්ස දීඝං කත්වා මණ්ඩූකගතික නිපච්චනෙන ඉත්‍යනුවත්තනතො ඉමිනා නිපාතනා මකාරස්ස ලොපං කත්වා "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමංවාතවෙතුනාදීසු ච" ති නාමමිව කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "අතො නෙනා' ති වත්තමානෙ "සො ති සිස්සොකාරාදිම්හි කතෙ රූපං යමිව නං පස්සතීති යාදිසො," තමිව නං පස්සතීති තාදිසො, මමිව නං පස්සතීති මාදිසො, කිමිව නං පස්සතීති කීදිසො, එතමිව නං පස්සතීති එදිසො සමාන මිව* නං පස්සතීති සාදිසො, අන්තර ලොපො චෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව ඊරිසොතිආදීසු දකාරස්ස රකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො ඊදික්ඛොතිආදීසු සකාරස්ස ක්ඛාදෙසකරණමෙව විසෙසො ඊදීතිආදීසු සකාරස්ස ඊකාරාදෙසකරණං * සිලොපකරණඤ්ච විසෙසො

අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං වග්ගහණස්ස ච නිපාතත්තා තප්ඵලං දස්සෙන්තො 'වග්ගහණෙන නෙසමෙව සද්දානං ඉය ඉච්චෙවමාදීනං අන්තො ච සරෙ ක්වචි දීඝමාහු' ති ආහ අයමෙත්ථ යොජනා, ඉය ඉච්චෙවමාදීනං නෙසමෙවසද්දානං අන්තො සරො ක්වචි දීඝත්තමාපජ්ජතෙති ආහු වග්ගහණෙනාති

ඊදික්ඛොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ චාදිම්හි සත්ත දීඝදස්සන වසෙන වුත්තානි, ඉතරානි චත්තාරි තදභාවවසෙන නනු සතිපි වග්ගහණෙ ක්වචිග්ගහණෙනෙව තදත්ථො සිජ්ඣතීති න සිජ්ඣති, ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝන්ති වත්වා ක්වචීති වුත්තත්තා ආදිම්හි එව න සක්කා වුත්තන්ති ඉයතමකිඑසානමෙව වුත්තවිධානං විකප්පෙතීතිපි සංකා සියාති තන්නිවත්තනත්ථං

* සමාසං කත්වා ච

645 හනාදීහි මති°බුධිපූජාදීහි ච තො

හි සුප විද ඉච්ඡච්චමාදීහි ධාතූහි මතාදිනො ච බුධාදිනො ච පූජාදිනො ච තප්පච්චයො හොති

භාසිතබ්බොති හිතො සුපිතබ්බොති සුතො, විදිතබ්බො සිනෙහිතබ්බොති මිතො

එවං සම්මතො, සඞ්කප්පිතො, සම්පාදිතො, අවධාරිතො, බුද්ධො, ඉතො, විදිතො, තක්කිතො, පූජිතො අපචායිතො, මානිතො, අපචිතො වඤ්චිතො සක්කාරිතො

“හනාදීහි මතිබුධිපූජාදීහි ච තො” ඉමිනාවිධං, හනාදීහි මති බුධිපූජාදීහි ච තප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං. වත්ථුපදමිදං අනෙකො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යයෙනෙව

හිතොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ හිතොති හි ගතිම්හිස්ස “ගාව සෙම්බපු කිච්චක්තාපාධයො” ති වුත්තත්තා කට්ටයි ඉච්චනා තප්පච්චයං කත්වා “ක්වි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති සකාරස්ස ලොපං කත්වා හිතසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුතොති සුප සයෙ ඉච්චස්ස වුත්තනයෙන තප්පච්චයාදිං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති වත්තමානෙ ‘ගුපාදීනඤ්චෙතො තො ච’ ච ති ධාතුන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා නෙතබ්බං. ඉත්ථං සුත්තසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. විදිතොති විද ඤාණෙ ඉච්චස්ස රූපං. සම්මතොති ස පුබ්බස්ස මා මානෙ ඉච්චස්ස රූපං, “ක්වචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච” ති රස්සකරණමෙව විසෙසො. සඞ්කප්පිතොති සංපුබ්බස්ස කප්ප තක්කනෙ ඉච්චස්ස රූපං, “සරාගමො පච්චයාදො” ති ඉකාරාගමකරණමෙව විසෙසො. සම්පාදිතොති සම්පුබ්බස්ස පද ගතිම්හි ඉච්චස්ස රූපං, ‘ක්වි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච’ ති ධාතුගතස්ස සරස්ස දීඝකරණමෙව විසෙසො. අවධාරිතොති අව පුබ්බස්ස ධර ධාරණෙ ඉච්චස්ස රූපං

බුද්ධොති බුධ ඤාණෙ බුධ බොධනෙ බුධ අවගමනෙති එතෙසු අඤ්ඤතරස්ස රූපං. කෙවලම්පනෙත්ථ ඉකාරාගමාභාවො ච “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති වත්තමානෙ “ධඪභහෙහි ධඪා ච” ති තප්පච්චයස්ස ධාදෙසං කත්වා “වග්ගලසෙහි තෙ” ති චතුත්ථස්ස දකාරාදෙසකරණමෙව විසෙසො. ඉතොති ඉ අජ්ඣෙනෙ ඉ ගතිම්හීති ඉමස්ස රූපං. විදිතොති විද ඤාණෙති ඉමස්ස රූපං. තක්කිතොති තක්ක තක්කනෙති ඉමස්ස රූපං. පූජිතොති පූජ පූජායන්ති ඉමස්ස රූපං. අපචායිතොති අපපුබ්බස්ස චය සන්තානපූජනෙසූති ඉමස්ස රූපං. මානිතොති මාන පූජායන්ති ඉමස්ස රූපං. අපචිතොති අපපුබ්බස්ස චි චයෙ ඉමස්ස රූපං. වඤ්චිතොති වඤ්ච අපිවඤ්චනෙති ඉමස්ස රූපං. සක්කාරිතොති සක්කාර පූජායන්ති ඉමස්ස රූපං.

° ඉද ච   † [illegible]

646 වෙපුසීදවවමුකුදාභූහ්වාදීහි ථුත්තිමණිමා නිබ්බත්තෙ.

වෙපු සී දව වමු කු දා භූ හු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යථාසම්භවං ථුත්තිමණිමප්පච්චයා හොන්ති නිබ්බත්තත්ථෙ

වෙපනං වෙපො,—තෙන නිබ්බත්තො වෙපථු, සයනං සයො,—තෙන නිබ්බත්තො සයථු, දවනං දවො,—තෙන නිබ්බත්තො දවථු, වමනං වමො,—තෙන නිබ්බත්තො වමථු, කුත්ති කරණං,—තෙන නිබ්බත්තං කුත්තිමං, දත්ති දානං,—තෙන නිබ්බත්තං දත්තිමං, භූති භවනං,—තෙන නිබ්බත්තං භොත්තිමං, අවහූති අවහනං,—තෙන නිබ්බත්තං ඔහාවිමං

“ වෙපුසීදවවමුකුදාභූහ්වාදීහි ථුත්තිමණිමා නිබ්බත්තෙ.” කිමත්ථමිදං, වෙපු සී දව වමු කු දා භූ හු ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි යථාසම්භවං ථුත්තිමණිම ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති නිබ්බත්තත්ථෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං ඉදමිදං අත්ථො ච විග්ගහො ච සුවිඤ්ඤෙය්‍ය යෙව.

වෙපථුත්‍යාදීහි උදාහරණානි, තත්ථ ච වෙපථූති වෙපු කම්පනෙති ඉමස්ස වෙපෙන නිබ්බත්තොති අත්ථෙ ඉමිනා ථුප්පච්චයං කත්වා “ ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච”ති ධාතුතො අකාරාගමං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා වෙපථුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “ සෙසතො ලොපං ගසිපී ”ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං. සයථූති සී සයෙතිමස්ස සයනෙන නිබ්බත්තොති අත්ථෙ ඉමිනා ථුප්පච්චයං කත්වා “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ”ති වත්තමානෙ “ අඤ්ඤෙසු ච ”ති වුද්ධිං කත්වා වුත්තනයෙන අකාරාගමං කත්වා “ ඔ අව සරෙ ” ත්‍යාධිකිච්ච “ එ අය ”ති එකාරස්ස අයාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. දවථූති දව දුගතිම්හිස්ස රූපං. වමථූති වමු උග්ගිරණෙතිමස්ස රූපං. කුත්තිමන්ති කු* කරණෙති ඉමස්ස රූපං. දත්තිමන්ති දා දානෙතිමස්ස රූපං, “ ආදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝරස්සාපච්චයෙසු ච ”ති ධාතුන්තස්ස රස්සොව විසෙසො. භොත්තිමන්ති භූ සත්තායන්තිමස්ස රූපං, “ අඤ්ඤෙසු ච ”ති ධාතුන්තස්ස වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. ඔහාවිමන්ති හු දානාදානභව්‍යප්පදනෙසූතිමස්ස අවහවනෙන නිබ්බත්තන්ති අත්ථෙ ඉමිනා ණිමප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “ අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ ”ති වුද්ධිං කත්වා “ ඔ අව සරෙ ; එ අය ”ති වත්තමානෙ “ තෙ ආවායා කාරිතෙ ”ති ආවාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං.

647. අරහාරහ භව්‍යාහි

අරහාරහ ඉච්චෙවමාදිතො අරහෙ භව්‍යිංසද්දුංතා අනිය ච්චංසා හොන්ති සබ්බධාතූහි

න භවිතබ්බං අභබ්බාති එත ජව්ච දෙසං, න කාතබ්බං අකර ණී එත ජව්ච කච්චං.

* ජර 8

නමයිති කිමත්ථං? විපත්ති ලෙත ජම්ම, විගතති ලෙත ජම්ම අලෙකාසෙති කිමත්ථං? න ගතබ්බා අගති ලෙත *

'අලෙකාසෙ කම්භාති" කිමත්ථමිදං, අලෙකාසලෙව ගම්භීරා ලෙත නම්භ් ප්‍රුකෙත ධාතුතො ආනිප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං නිපදට්ඨිදං අලෙඨා ච විභාගයො ච පුබ්බෙ වුත්තෙයේව

අගම්භීරනකදීති උදාහරණානි, තත්ථ ච අගම්භීරිති නසද්දූපපදස්ස ගමු ගතිම්හීති ඉමස්ස න ගමිතබ්බං ලෙත ජම්භ දෙසනන් අංශෙ ඉච්චනා ආනිප්පච්චයං කත්වා ලෙතනංබං ලෙනවා තතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා න ගම්භීරානීති "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො" ති වත්තමානෙ "විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො" ති සමාසං කත්වා තෙනෙව කම්මධාරයසඤ්ඤං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො' ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්ති ලොපං කත්වා "උභෙ තප්පුරිසා" ති තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ" ති න සද්දස්ස අත්තං කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිංලොපෙ කතෙ රූපං අකරණීති කර කරණෙතිමස්ස රූපං

ඉතරානි කිඤ්චුදාහරණානි, තානි නයානුයොගෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

048 **එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං**

එකද්විතිචතුපඤ්චඡසත්තට්ඨනවදසාදිතො ගණනතො සකිස්ස ක්ඛත්තුආදෙසො හොති

යථා, එකස්ස පදත්ථස්ස සකිං (වාරං) එකක්ඛත්තුං, ද්වින්නං පදත්ථානං සකිං (වාරං) ද්වික්ඛත්තුං, තිණ්ණං පදත්ථානං සකිං (වාරං) තික්ඛත්තුං

එවං චතුක්ඛත්තුං, පඤ්චක්ඛත්තුං, ඡක්ඛත්තුං, සත්තක්ඛත්තුං අට්ඨක්ඛත්තුං, නවක්ඛත්තුං, දසක්ඛත්තුං

එවමාදයො අඤ්ඤෙපි සද්දා එවං යොජෙතබ්බා

"එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං" කිමත්ථමිදං, එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං නිපදට්ඨිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

එකක්ඛත්තුන්ති එකස්ස සකින්ති අත්ථෙ "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො, උභෙ තප්පුරිසා" ති වත්තමානෙ "අමාදයො පරපදෙභි" ති සමාසං කත්වා තෙනෙව තප්පුරිසසඤ්ඤං කත්වා "නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො' ති සමාසසඤ්ඤං කත්වා "තෙසං විභත්තියො ලොපා ච" ති විභත්තිලොපං කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපි" ති සිලොපං කත්වා ඉමිනා සකිස්ස ක්ඛත්තුආදෙසෙ කතෙ රූපං ඉතරානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

---

* අටමි අසති ලෙත යි

649 සුනස්සුනස්සොණවානුවානූනුනඛුනානා

සුන ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස උනස්ස ඔණවානඋවානඌනඋනඛඋනඅආනාදෙසා හොන්ති

සාමිකස්ස වචනං සුණාතීති සොණො—ස්වානො—සුවානො—සුණො—සුනඛො—සුනො—සා—සානො

"සුනස්සුනස්සොණවානුවානූනුනඛුනානා" කිමත්ථමිදං, සුනස්ස උනස්ස ඔණවානඋවානඌනඋනඛඋනඅආන ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

සොණොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සොණොති සුනසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා සුනස්ස උනස්ස ඔණාදෙසං කත්වා වුත්තනයෙන සිස්ස ඔකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං සෙසානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

650 තරුණස්ස සුසු ච

තරුණ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස සුසුආදෙසො හොති

සුසු—කාළකෙසො

"තරුණස්ස සුසු ච" කිමත්ථමිදං, තරුණ ඉච්චෙතස්ස සුසු ආදෙසො හොතීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව චසද්දග්ගහණමනියතභාවඤාපනත්ථං *

සුසූති තරුණසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා ඉමිනා තරුණසද්දස්ස සුසුආදෙසං කත්වා "සෙසතො ලොපං ගසිපී"ති සිම්හි ලුත්තෙ රූපං

651 යුවස්සුවස්සුවුවානුනූනා

යුව ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස උවස්ස උවඋවානඋනඌනාදෙසා හොන්ති

යුවා—යුවානො—යුනො—යූනො

"යුවස්සුවස්සුවුවානුනූනා" කිමත්ථමිදං, යුවස්ස උවස්ස උවඋවානඋනඌන ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

යුවාත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව

652 කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො

කාලෙ වත්තමානෙ ච අතීතෙ ච ණ්වාදයො පච්චයා හොන්ති

අකාසි කරොතීති කාරු, අවායි වායතීති වායු අභවි භවතීති භූතං

"කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො" කිමත්ථමිදං, අතීතෙ කාලෙ වත්තමානෙ ච ගම්මමානෙ ණ්වාදිපච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

---

* චසද්දං ඨානාච විඤ්ඤාපනත්ථං. ච

කාරූත්‍යාදීති උදාහරණං, තත්ථ ච කාරූති සර කරණෙතිමිස්ස අකාසි කරෙතීති විකප්පනමඤ්ඤතරස්මිං අනෙන* ඉමිනා ණුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කාරුසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්ත රූපං. වායූති වා ගතිගන්ධනෙසූති මිස්ස රූපං. භූකනති භූ සත්තායමිතිමිස්ස රූපං

653 භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්

භවිස්සති කාලෙ ගමු භජ සු ඨා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණීඝිණ්පච්චයා හොන්ති

ආයතිං ගමිතුං සීලං යස්ස, සො හොති ගාමී, ආයතිං භජිතුං සීලං යස්ස, සො හොති භාජී, ආයතිං පසවිතුං සීලං යස්ස, සො හොති පසාවී, ආයතිං පට්ඨිතුං සීලං යස්ස, සො හොති පට්ඨායී

"භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්" තිමත්ථිදං, භවිස්සති කාලෙ ගමාදීහි ණීඝිණ්පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ඊපදමිදං කාල ග්ගහණමිතානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

ගාමීත්‍යාදීති උදාහරණං, තත්ථ ච ගාමීති ගමු ගතිම්හීතිමිස්ස ආයතිං ගමිතුං සීලං යස්සාති අත්ථෙ අනන්තරසුත්තම්හි කතෙනිමිනා ණීපච්චයං කත්වා "කාරිතං විය ණානුබන්ධො"ති කාරිතවිව කත්වා "කාරිතානං ණො ලොප"න්ති ණලොපං කත්වා "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ"ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්ත රූපං භාජීති භජ සෙවායන්තිමිස්ස රූපං පසාවීති පපුබ්බස්ස සු සවණෙ සු අභිසවෙ සු පාණගබ්භවිමොචනෙසූති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස රූපං, "ඔ අව සරෙ, උ අසා"ති වචනම්හාතෙ "තෙ ආවාය කාරිතෙ"ති ආවාදෙසකරණමෙව විසෙසො. පට්ඨායීති පපුබ්බස්ස ඨා ගතිනිවුත්තිම්හීතිමිස්ස ආයතිං පට්ඨාතුං සීලං යස්සාති අනෙන ඉමිනා ඝිණ්† පච්චයං කත්වා ඝකාරස්ස "ක්වි ධාතුම්හන්ති පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච"ති ලොපං කත්වා "ණම්හි රන්තස්ස ජො භාවකරණෙසූ"ති වචනම්හානෙ "ආකාරන්තා සමායො"ති ධාතන්තස්ස අයාදෙසං කත්වා "පරමෙතාමො ඨාතෙ"ති වචනම්හාතෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා"ති ඨකාරස්ස ටෙභාවං කත්වා පට්ඨායීසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිම්හි ලුත්ත රූපං

654 කිරියායං ණ්වුතවො

කිරියායම්ගෙ ණ්වුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භවිස්සති කාලෙ

කරිස්සති කාරකො වජති, භුඤ්ජිස්සති භොත්තා වජති

---

* මඤ්ඤතරස්ස අනෙන, ච   † ණී, සි

“ක්‍රියායං ණ්වුතවො.” කිමත්ථමිදං, කිරියායං ගම්‍යමානායං භවිස්සති කාලෙ ණ්වු තු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං කාලග්ගහණස්ස භවිස්සතිග්ගහණස්ස චානුවත්තනතො භවිස්සති කාලෙ කිරියායං ගම්‍යමානායං ණ්වු තු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති අත්ථො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කාරකොති කර කරණෙතිමස්ස කරිස්සං වජතීත්‍යත්ථෙ “කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්” ති වත්තමානෙ ඉමිනා වජතික්‍රියාපෙක්ඛත්තා ණ්වුප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “අනකා යුණ්වූන” න්ති ණ්වුනො අකාදෙසං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. භොත්තාති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස භුඤ්ජිස්සං වජතීත්‍යත්ථෙ වුත්තනයෙන ඉමිනා තුප්පච්චයං කත්වා “සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨො ච” ති වත්තමානෙ “භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච” ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ච ද්විභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා භොත්තුසද්දතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා “සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ච” ති භොත්තුසද්දන්තස්ස ආකාරං සිනො ලොපඤ්ච කත්වා නෙතබ්බෙ නීතෙ රූපං

655. භාවවාචිම්හි චතුත්ථී

භාවවාචිම්හි චතුත්ථීවිභත්ති හොති භවිස්සති කාලෙ

පචිස්සතෙ පචනං වා පාකො, පාකාය වජති, භුඤ්ජිස්සතෙ භොජනං වා භොගො, භොගාය වජති, නච්චිස්සතෙ නච්චනං වා නච්චං, නච්චාය වජති.

“භාවවාචිම්හි චතුත්ථී” කිමත්ථමිදං, භාවවාචිම්හි චතුත්ථීවිභත්ති හොති භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං. ඉදම්පිදං කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ තඤ්ච භාවවාචි කාරකන්තරෙනාසංසට්ඨො සුද්ධො භවනලවනපචනාදිකො ධාත්වත්ථො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. වුත්තියම්පන ‘පචිස්සතෙ පචන’ න්ති භාවස්ස භවිස්සතිකාලිකත්ථසම්භාවනත්ථං වුත්තං

පාකායාති පච පාකෙ පච බ්‍යත්තිකරණෙති ධාතූනමඤ්ඤතරස්ස අත්ථං. පචනන්ති අත්ථෙ “විසරුජපදාදිතො ණ” ඉති වත්තමානෙ “භාවෙ ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා “අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ” ති වුද්ධිං කත්වා “චවජනං කගා ණානුබන්ධෙ” ති වා “කගා චජානං” න්ති වා චකාරස්සාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා පාකසද්දතො අනන්තර සුත්තෙන ච සුත්තවචනවිභත්තිං කත්වා චතුත්ථෙකවචනවිභත්තිං කත්වා “අතො නෙන, සො වා” ති වත්තමානෙ “ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු” ති චතුත්ථෙකවචනස්සායාදෙසං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. භොගායාති භුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස රූපං, ජකාරස්ස ගකාරකරණමත්තමෙව

විසෙසො. නච්චායාති නත නත්මියි නත ගත්තවික්ඛෙපෙ නත ගත්තවිනාමෙති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස "භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා" ති වත්තමානෙ "ණ්‍ය ච" ති ණ්‍යපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණිලොපං කත්වා "යවතං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤජකාරත්තං" න්ති යවතො තකාරස්ස චකාරාදෙසං කත්වා තස්ස ච ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන චතුත්ථ දීඝයි කතෙ රූපං.

656. කම්මනි ණො.

කම්මනි උපපදෙ ණප්පච්චයො හොති භවිස්සති කාලෙ

නගරං කරිස්සතීති නගරකාරො වජති, සාලිං ලවිස්සතීති සාලිලාවො වජති, ධඤ්ඤං වපිස්සතීති ධඤ්ඤවාපො වජති, දානං දදිස්සතීති දානදායො වජති, සින්ධුං පිවිස්සතීති සින්ධුපායො වජති.

"කම්මනි ණො." කිමත්ථමිදං, කම්මනි උපපදෙ ධාතුතො ණප්පච්චයො හොති භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච වත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නගරකාරොති නගරසද්දූපපදස්ස කර කරණෙතිමස්ස නගරං කරිස්සතීතිඅත්ථෙ "කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො; භවිස්සති ගමාදීහි ණිඝිණ්" ති වත්තමානෙ ඉමිනා ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. සාලිලාවොති සාලිසද්දූපපදස්ස ලූ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං, "ඔ අව් සරෙ; එ අයා" ති වත්තමානෙ "තෙ ආවායා කාරිතෙ" ති ඔකාරස්ස ආවාදෙසකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො. ධඤ්ඤවාපොති ධඤ්ඤසද්දූපපදස්ස වප බීජසන්තානෙතිමස්ස රූපං. දානදායොති දානසද්දූපපදස්ස දා දානෙතිමස්ස රූපං. සින්ධුපායොති සින්ධුසද්දූපපදස්ස පා පානෙතිමස්ස රූපං. පච්ඡිමෙසු පන ද්වීසු "ණම්හි රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු" ති වත්තමානෙ "ආකාරන්තානමායො" ති ධාත්වන්තස්ස ආයාදෙසකරණමෙව විසෙසො.

657. සෙසෙ ස්සන්තුමානානා.

සෙස ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ස්සන්තුමානඅන ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති භවිස්සති කාලෙ කම්මූපපදෙ.

කම්මං කරිස්සතීති කම්මං කරිස්සං; (එවං) කම්මංකරොන්තො—කම්මංකුරුමානො—කම්මංකරණො වජති, භොජනං භුඤ්ජිස්සතීති භොජනංභුඤ්ජිස්සං—භොජනංභුඤ්ජන්තො—භොජනංභුඤ්ජමානො—භොජනංභුඤ්ජනො වජති, වාදනං වාදිස්සතීති වාදනංකාදිස්සං — වාදනංවාදෙන්තො — වාදන වාදමානො—වාදන වාදනො වජති, මග්ගං චරිස්සතීති මග්ගං චරිස්සං—මග්ගං චරන්තො—මග්ගංචරමානො — මග්ගංචරණො වජති, සික්ඛං සික්ඛිස්සතීති සික්ඛංසික්ඛිස්සං—සික්ඛංසික්ඛන්තො — සික්ඛංසික්ඛමානො—සික්ඛංසික්ඛනො වජති

“සෙසෙ ස්සන්තුමානානා” තිමස්මිදං, සෙස ඉච්චේතස්මිං අත්ථෙ භවිස්සති කාලෙ ගම්‍යමානෙ කම්මනි ස්සන්තුමානඅන ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං චිපදමිදං. කාලග්ගහණඤ්ච භවිස්සතිග්ගහණඤ්ච කම්මනිග්ගහණඤ්ච වත්තතේ, එත්ථ ච සෙසසද්දො නාම අප්පරිසමත්තත්ථො සෙසොති හි සිස අසබ්බප්පයොගෙතිමස්ස රූපං

කරිස්සන්ති කර කරණෙතිමස්ස කරිස්සන්තීත්‍යෙත්ථ “කාලෙ වත්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො, භවිස්සති ගමාදීහි ණීඝිණ්, කම්මනි ණෙ” ති වත්තමානෙ ඉමිනා ස්සංපච්චයං කත්වා “යථාගමමිකාරෙ” ති ඉකාරාගමං කත්වා වුත්තනයෙන ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං කරෙනෙතාති තස්සෙව ධාතුස්ස ඉමිනා න්තුපච්චයං කත්වා “තනාදිතො ඔයිරා” ති ධාතුම්හා ඔපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කරොන්තුසද්දතො ස්‍යාපත්තිං කත්වා “පචාදිත මන්තං, න්තුස්සන්තො යොසු ච” ති වත්තමානෙ “සිම්හි වා” ති න්තුස්සන්තස්ස අත්තං කත්වා වුත්තනයෙන සිංසොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං කුරුමානොති තස්සෙව ධාතුස්ස මානපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ඔපච්චයං කත්වා “උත්තමොකාරෙ” ති ඔකාරස්සුකාරාදෙසං කත්වා තමෙවාධිකිච්ච “කරස්සකාරෙ ච” ති අකාරස්සුකාරං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යාපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං කරණීති තස්සෙව ධාතුස්ස අනපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං ගුජිස්සන්තාදීනි* ගුජ පාලනබ්‍යවහරණෙසූතිමස්ස රූපානි, “භූවාදිතො අ” ඉත්‍යපච්චයකරණම්හෙත්ථ විසෙසො ඛාදිස්සන්තාදීනි† ඛාද භක්ඛණෙතිමස්ස රූපානි චරිස්සන්තාදීනි‡ චර ගතිභක්ඛණෙසූතිමස්ස රූපානි භික්ඛිස්සන්තාදීනි භික්ඛ යාචනෙතිමස්ස රූපානි

658 ඡදාදීහි තත්‍රණ්

ඡද චිති සු නි විද පද තනු යත අද මද යුජ වතු විද මා පු කල වර වෙපු ගුජ දා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි තත්‍රණ් ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති යථාසම්භවං

අත්ථං ඡාදෙතීති ඡත්තං—ඡත්‍රං, ආරම්මණං චින්තෙතීති චිත්තං—චිත්‍රං, චින්තෙන්ති සම්පයුත්තධම්මා එතෙනාති වා චිත්තං—චිත්‍රං, සුත්තං—සොත්‍රං, නෙත්තං—නෙත්‍රං, පකාරෙන විදතීති පවිත්තං—පවිත්‍රං, විවිධෙනාකාරෙන අඝං පාපං පුණාතීති වා පවිත්තං—පවිත්‍රං, පත්තං—පත්‍රං—පත්තො—පත්‍රො, තන්තං—තන්ත්‍රං, යන්තං—යන්ත්‍රං, අත්තං—අත්‍රං, මත්තං—මත්‍රං, යොත්තං—යොත්‍රං, වත්තං—වත්‍රං, මිත්තං—මිත්‍රං, මත්තං—මාත්‍රං, අත්තනො කුලං පුණාති සොධෙතීති පුත්තො—පුත්‍රො—පුත්‍රං, කලත්තං—

* ගුජිස්සන්තාදීනි ඨීඝී සම්බත
† ඛාදිස්සන්තාදීනි කස්ථි
‡ චරිස්සන්තාදීනි ඨීඝී, ක

කලත්‍රං, වරතතං—වරත්‍රං, වෙතතං—වෙත්‍රං, ගතතං—ගාත්‍රං, ගුතතං—ගොතතං—ගොත්‍රං, දුතතං—දුත්‍රං ඉච්චෙවමාදි

“*රදදිහි තත්‍රණ්.*” *කිමත්ථිදං*, රද ඉච්චෙවමාදිහි තත්‍රණ් ඉච්චෙව තෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදට්ඨං, සෙස පුබ්බසදිසමෙව.

659. වදාදීහි ණිත්තො ගණෙ.

වද චර වර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ණිත්තපච්චයො හොති ගණත්ථෙ

වාදිතානං ගණො වාදිත්තං.

එවං චාරිත්තං, වාරිත්තං ඉච්චෙවමාදි

"වදාදීහි ණිත්තො ගණෙ." කිමත්ථමිදං, වදාදීහි ණිත්තපච්චයො හොති ගණෙ ගම්‍යමානෙති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

වාදිත්තන්ති වද ව්‍යත්තියං වාචායමිතිමස්ස වාදිතානං ගණො ත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ණිත්තපච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොපං කත්වා වුද්ධාදිම්හි ච කතෙ රූපං. චාරිත්තන්ති චර චරණෙතිමස්ස රූපං. වාරිත්තන්ති වර සංවරණෙතිමස්ස රූපං.

660 මිදාදීහි ත්තිතියො

මිද පද රඤ්ජ තනු ධා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ත්තිති ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

මෙත්ති, පත්ති, රත්ති, තන්ති, ධාති ඉච්චෙවමාදි

"මිදාදීහි ත්තිතියො" කිමත්ථමිදං, මිදාදීහි ත්තිති ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මෙත්තීති මිද සිනෙහනෙතිමස්ස රූපං, "අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ" ති වත්තමානෙ "අඤ්ඤෙසු ච" ති වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. පත්තීති පද ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. රත්තීති රඤ්ජ රාගෙතිමස්ස රූපං, "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති සංයොගන්තස්ස වුද්ධිකරණමෙව විසෙසො. තන්තීති තනු විත්ථාරෙතිමස්ස රූපං. ධාතීති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං

661 උසුරඤ්ජදංසානං දංසස්ස දඩ්ඪො ඪඨා ච

උසු රඤ්ජ දංස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං දංසස්ස දඩ්ඪාදෙසො හොති, ඪඨපච්චයා ච හොන්ති

උඩ්ඪො, රට්ඨං, දඩ්ඪො.

"උසුරඤ්ජදංසානං දංසස්ස දඩ්ඪො ඪඨා ච" කිමත්ථමිදං, උසු රඤ්ජ දංස ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං දංසස්ස දඩ්ඪාදෙසො හොති, ඪඨපච්චයා ච හොන්තීති ඤාපනත්ථං පඤ්චපදමිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

උඩ්ඪොති උසු දහෙතිමස්ස ඉමිනා ඪපච්චයං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා "පරද්වෙභාවො ඨානෙ" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ඩකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. රට්ඨන්ති රඤ්ජ රාගෙතිමස්සිමිනා ඨපච්චයං කත්වා වුත්ත

තාදෙසෙ සංයොගලොපා*දිම්හි කතෙ රූපං. දට්ඨාති දංස දංසනෙ තිමස්ස "ත්වෙ" ති ත්වාපච්චයං කත්වා "ත්වාලොපො වෙ" ති ත්වාලොපං කත්වා දංසස්ස ඉමිනා දට්ඨාදෙසං කත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

662. **සුවූසානමුවූසානමතො ථො ච.**

සු වූ අස ඉච්චෙවමන්තානං ධාතූනං ඌඋඅසානං අතාදෙසො හොති, ථපච්චයො ච

සත්ථං, වත්ථං, අත්ථො

"සුවූසානමුවූසානමතො ථො ච." තිමස්සත්ථො, සු වූ අස ඉච්චෙවමන්තානං ධාතූනං ඌඋඅසානං අතාදෙසො හොති, ථපච්චයො ච හොතීති සුත්තත්ථො. පච්චුදාහරණං. සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව.

සත්ථන්ති සු හිංසායන්තිමස්ස ඉමිනා ථපච්චයං කත්වා ඌකාරස්ස අතාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. වත්ථන්ති වූ සංවරණෙතිමස්ස රූපං. අත්ථොති අස භුවිතිමස්ස රූපං.

663. **රඤ්ජුදාදීහි ධදිද්දකිරා කවචි ජදලොපො ච.**

රඤ්ජ උදි ඉදි චදි මදි ඛුදි ඡිදි රුදි දල සුච සුච වච වජ ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ධදිද්දකක්ඛිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, කවචි ජදලොපො ච, පුන නිපච්චයෙන.

රන්ධං, සමුද්දො, ඉන්දො, චන්දො, මන්දො, ඛුද්දො ඡිද්දං, රුද්දො, දලිද්දො, සුක්කං, සෙරකො, වක්කං, වජිරං ඉච්චෙවමාදි

"රඤ්ජුදාදීහි ධදිද්දකිරා කවචි ජදලොපො ච" තිමස්සත්ථො, රඤ්ජුදාදීහි ධදිද්දකක්ඛිර ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, කවචි ධාතූනං ජදන්තානං ලොපො ච හොති, පුන නිපච්චයෙනාති සුත්තත්ථො. පච්චුදාහරණං. මණ්ඩූකගතිනා නිපච්චයෙන ඉතාසුවත්තනෙ, සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව.

රන්ධන්ති රඤ්ජ රාගෙතිමස්මා ඉමිනා ධපච්චයං කත්වා ධාත්වන්තස්ස ච ලොපං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සමුද්දොති සංපුබ්බස්ස උදි පසවනක්ලෙදනෙසු†තිමස්සිමිනා දපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉන්දොති ඉදි පරමිස්සරියෙතිමස්ස ඉමිනා දපච්චයං කත්වා නිපාතනා ධාත්වන්තස්ස නකාරාදෙසං කත්වා ඉදාසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. චන්දොති චදි ඉච්ඡාකන්තිසූතිමස්ස රූපං. මන්දොති මදි ජාළසත්තිමස්ස රූපං. ඛුද්දොති ඛුදි පිපාසායන්තිමස්ස රූපං. ඡිද්දොති ඡිදි ද්වෙධාකරණෙතිමස්ස රූපං. රුද්දොති රුදි හිංසායං රොදනෙ සත්තිමස්සිමිනාසද්දතරස්ස රූපං. දලිද්දොති දල දුග්ගතියන්තිමස්ස ඉමිනා ඉද්දපච්චයං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සුක්කන්ති සුච සොචනන්තිමස්ස ඉමිනා කපච්චයං කත්වා නිපාතනා සකා

* රූපා, සී † වෙදනෙසූති, ච

රස්ස කකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. සොකොති සුච සොකෙතිමස්ස රූපං. වක්කන්ති වච වියත්තියං වාචායං වච පරිභාසනෙති ධාතූනමඤ්ඤතරස්ස රූපං, වක ආදානෙතිමස්ස වා. වජිරන්ති වජ ගතිම්හීතිමස්ස අප්පටිහතො වජති ගච්ඡතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ඉරප්පච්චයං කත්වා ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

664 **පටිතො හිස්ස හෙරණ්හීරණ්**

පටි ඉච්චෙතස්මා හිස්ස ධාතුස්ස හෙරණ්හීරණ්ආදෙසා හොන්ති

පටිපක්ඛ මද්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීති පාටිහෙරං—පාටිහීරං

“පටිතො හිස්ස හෙරණ්හීරණ්” කිමත්ථමිදං, පටිතො පරස්ස හි ඉච්චෙතස්ස ධාතුස්ස හෙරණ්හීරණ් ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති ති ඤාපනත්ථං තිපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පාටිහෙරන්ති පටිපුබ්බස්ස හි ගතිම්හි ඉච්චෙතස්ස පටිපක්ඛ මද්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීත්‍යත්ථෙ ඉමිනා ධාතුස්ස හෙරණ්ආදෙසං කත්වා “කාරිතං විය ණානුබන්ධො” ති කාරිතමිව කත්වා “කාරිතානං ණො ලොපං” ති ණලොපං කත්වා “වුද්ධාදිසරස්සවාසංයොගන්තස්ස සණෙ ච” ති වුද්ධිං කත්වා පාටිහෙරසද්දතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං ඉතරං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

665 **කඩ්‍යාදීහි කො**

කඩි සකි වකි කාරණ්ඩි මඩි සඩි කුසි හඩි සඩි දඩි රඩි තඩි ඉසිණ්ඩි වඩි ගඩි අඩි ලඩි මෙඩි එරඩි ඛඩි ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි කප්පච්චයො හොති, සහ පච්චයෙන ච පුන ණිපච්චයෙන සබ්බා සම්භවං

කණ්ඩො, සණ්ඨො, වණ්ඨො කාරණ්ඩො, මණ්ඩො, සණ්ඩො, කුණ්ඩො, හණ්ඩං, පණ්ඩකො, දණ්ඩො, රණ්ඩො, තණ්ඩො, ඉසිණ්ඩො, වණ්ඩො ගණ්ඩො, අණ්ඩො, ලණ්ඩො මෙණ්ඩො, එරණ්ඩො, ඛණ්ඩො—ඛණ්ඩ ඉච්චෙවමාදයො අඤ්ඤෙපි සද්දා භවන්ති

‘ කඩ්‍යාදීහි කො” කිමත්ථමිදං, කඩ්‍යාදීහි ධාතූහි කප්පච්චයො හොති, පුන නිපච්චන්තෙනාති ඤාපනත්ථං ද්විපදමිදං. මණ්ඩූකගත්‍යා නිපච්චන්තෙන ඉත්‍යනුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කණ්ඩොත්‍යාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කණ්ඩොති කඩි ඡෙදනෙතිමස්ස “භූවාදයො ධාතවො” ති ලද්ධධාතුසඤ්ඤාදිස්ස “ධාතුස්සන්තො ලොපොනෙකසරස්ස” ති ලුත්තානුබන්ධස්ස ඉමිනා කප්පච්චයං කත්වා “ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති කකාරස්ස ලොපං කත්වා තෙනෙව නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා කණ්ඩසද්දතො ස්‍යුප්පත්තිං කත්වා සිස්සොකාරාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. සණ්ඨොති සඨි සඨනෙතිමස්ස රූපං. වණ්ඨොති වඨි

ආවට්ටනෙ වට්ට වණ්ඨනෙ වට්ට ධාරණභණ්ඩනසංඝාතෙසූති තිණ්ණමඤ්ඤතරස්ස රූපං. කරණ්ඩොති කරඩි භාජනත්ථෙතිමස්ස රූපං. මණ්ඩොති මඩි මණ්ඩපෙ මඩි කුඩිලෙත්ති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස රූපං. සණ්ඩොති සඩි ගුම්බත්ථෙතිමස්ස රූපං. කුණ්ඩොති කුඩි ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං, "පරමෙකාචො ධාතු" ති වත්තමානෙ "වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා" ති ඨකාරස්ස ටකාරකරණමෙවෙත්ථ විසෙසො. භණ්ඩොති භඩි භණ්ඩනෙතිමස්ස රූපං. පණ්ඩකොති පඩි ලිඞ්ගවෙකල්ලෙතිමස්ස රූපං, ණවලම්පනෙහාපි ඛචීති වචනතො කකාරස්ස ලොපාභාවො ච "ඛචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති අකාරාගමකරණඤ්ච විසෙසො. දණ්ඩොති දඩි ආණත්තිමස්ස රූපං. රණ්ඩොති රඩි හිංසායන්තිමස්ස රූපං. විතණ්ඩොති වි පුබ්බස්ස තඩි චලනෙතිමස්ස රූපං. ඉණ්ඩොති ඉඩි විමද්දනෙතිමස්ස රූපං. චණ්ඩොති චඩි චණ්ඩත්ථෙතිමස්ස රූපං. ගණ්ඩොති ගඩි සන්නිචයෙතිමස්ස රූපං. අණ්ඩොති අඩි අණ්ඩත්ථෙතිමස්ස රූපං. ලණ්ඩොති ලඩි ජිගුච්ඡනෙතිමස්ස රූපං. මෙණ්ඩොති මෙඩි* කුටිලෙත්තිමස්ස රූපං. එරණ්ඩොති එරඩි හිංසායන්තිමස්ස රූපං. ඛණ්ඩොති† ඛඩි‡ ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං, ඛණ්ඩූති§ තස්සෙව ධාතුස්ස කප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන කකාරස්ස ලොපං කත්වා නිපාතනාසිද්ධිනා ඩකාරස්ස දකාරාදෙසං කත්වා නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තං කත්වා ණත්තඤ්ච තතො සුපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං.

606. ඛාදාමගමානං ඛන්ධන්ධගන්ධා

ඛාද අම ගමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ඛන්ධ අන්ධගන්ධාදෙසා හොන්ති කප්පච්චයෙ ච.

ඛන්ධො අන්ධො, ගන්ධො.

එවං, ඛන්ධකො, අන්ධකො, ගන්ධකො.

"ඛාදාමගමානං ඛන්ධන්ධගන්ධා" කිමත්ථමිදං, ඛාදඅමගමු ඉච්චෙතෙසං ධාතූනං ඛන්ධඅන්ධගන්ධ ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති, කප්පච්චයෙ චාති ඤාපනත්ථං. ද්විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. අනන්තරසුත්තම්හා ණුවත්තනතො.

ඛන්ධොතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච ඛන්ධොති ඛාද භක්ඛණෙතිමස්ස ජනිරගමරණාදීති ඛජ්ජතෙතත්ථෙ "ක්වි ච" ති ක්විපච්චයං කත්වා "ක්විලොපො ච" ති ක්විලොපං කත්වා ඉමිනා තස්ස ඛන්ධාදෙසං කත්වා තතො සුපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. අන්ධොති අම රොගෙ අම ගත්‍යාදිසූති ද්වින්නමඤ්ඤතරස්ස අන්ධාදෙසං කත්වා තතො සුපපත්තාදිම්හි කතෙ රූපං. ගන්ධොති ගමු ගතිම්හීතිමස්ස ගන්ධාදෙසාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු තීසු කප්පච්චයකරණමෙව විසෙසො.

* මඩි, ම· † වණ්ඩො, ම: ‡ වඩි, ම: § වණ්ඩු, ම:

667 **පටාදීහ්‍යලං**

පට කල කුස කඳ භගන්ද මෙඛ වක්ක තක්ක පල්ල සද්ද මූල බිල විද චඩි පච වා වස පව මව මුස ගොතු පුථු බහු මඞ්ග බහ කබි සබි අග්ග ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච උත්තරපදෙසු අලප්පච්චයො හොති, සුත්ත නිපච්චනෙන

පටෙ අලන්ති පටලං, එවං කලලං, කුසලං, කන්දලං, භගන්දලං, මෙඛලං, වක්කලං තක්කලං, පල්ලලං, සද්දලං, මූලාලං, බිලාලො, විදලං, චණ්ඩාලො, පචාලො, වාලං, වසලො, පවලො, මවලො, මුසලො, ගොතුලො, පුථුලො, බහුලො, මඞ්ගලං, බහලං, කම්බලං, සම්බලං, අග්ගලං ඉච්චෙවමාදයො අඤ්ඤෙපි සද්දා භවන්ති

“පටාදිහ්‍යලං” කිමත්ථමිදං, පටාදීහි අලප්පච්චයො හොති, සුත්ත නිපච්චනෙනාති ඤාපනත්ථං විපදමිදං මණ්ඩූකගතිය නිපච්ච නත්ථුත්‍යානුවත්තතෙ, සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව අලමත්ථවාචකො අලප්පච්චයො, තෙනාහ ‘උත්තරපදෙසු’ ති, අයම්පනෙත්ථත්ථො, උත්තරපදඨානෙසූති

පටලන්තාකදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච පටලන්ති පට ගතිම්හීති මස්ස පටෙ අලං නිරත්ථකන්ති අත්ථෙ ඉමිනා අලංසද්දස්ස ඨානෙ අලප්පච්චයං කත්වා නෙතබ්බං. තෙනා තතො ස්‍යුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං පට* ඉච්චෙතස්මා පාටිපදිකතො වා පටකිච්චකරණෙ අලං සමත්ථොති අත්ථෙ රූපං කලලන්ති කල කලිලෙ†ති මස්ස රූපං කුසලන්ති කුස ඡෙදනභූතඥනාසඛෙසූති මස්ස රූපං කඳලන්ති කඳ මදෙති මස්ස රූපං භගන්දලන්ති භගන්ද සෙචනෙති මස්ස රූපං මෙඛලන්ති මෙඛ කම්පිච්චිතෙති මස්ස රූපං වක්කලන්ති වක්ක රුක්ඛතචෙති මස්ස රූපං තක්කලන්ති තක්ක රුක්ඛසිලෙසෙති මස්ස රූපං පල්ලලන්ති පල්ල නින්නඨානෙති මස්ස රූපං සද්දලන්ති සද්ද හරිතෙති මස්ස රූපං මූලාලන්ති මූල පතිට්ඨායන්ති මස්ස රූපං, “ඛචාදිමජ්ඣුත්තරානං දීඝ රස්සාපච්චයෙසු ච” ති සත්ථානුරූපං දීඝරස්සකරණමෙව විසෙසො බිලාලොති බිල අක්කොසෙ‡ති මස්ස රූපං විදලන්ති විද සත්තායන්තිමස්ස රූපං චණ්ඩාලොති චඩි චණ්ඩික්කෙ§ති මස්ස රූපං, “ඛචි ධාතුවිභත්තිපච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච” ති නිග්ගහීතාගමං කත්වා තස්ස ච වග්ගන්තාකරණමෙව විසෙසො පචාලොති පච ඉච්චෙතස්ස පචනානං රජ්ජූනං අලන්ති අත්ථෙ රූපං වාලන්ති වා ගති බන්ධනෙසු‖ති මස්ස රූපං වසලොති වස අච්ඡාදනෙති මස්ස රූපං පවලොති පව විත්ථාරෙති මස්ස රූපං මවලොති මව රුචෙ¶ති මස්ස රූපං, මුසලොති මුස ථෙය්‍ය මුස පාණචාගෙති විනාසමත්තාදත්තරස්ස රූපං

* පටි, ම   † කලලෙ, ම   ‡ කිස්සයෙ, ම
§ චණ්ඩි චණ්ඩිකෙ, සී   ‖ ගන්ධෙසු, ම   ¶ මවාරෙ, ම

ගොත්‍රභූලොති ගොත්‍රභූ වංසෙතිමස්ස රූපං. පුත්‍රලොති පුත්‍ර විසා රෙතිමස්ස රූපං. බහුලොති බහු සබ්බතො බහු වුඩ්ඪියතිමස්ස රූපං. මඞ්ගලන්ති මඞ්ග ගතිම්හිගලෙතිමස්ස රූපං. බහලන්ති බහ වුඩ්ඪිම්හීතිමස්ස රූපං. කම්බලන්ති කබි සංවරණෙ*තිමස්ස රූපං. සම්බලන්ති සබි මණ්ඩනෙතිමස්ස රූපං. අග්ගලන්ති අග්ග ගතිකොටිල්ලෙතිමස්ස රූපං

668 පුථස්ස පුථුපථා†මො වා

පුථ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස පුථුපථා‡දෙසා හොන්ති, කවචි අම්පච්චයො හොති

පුථවී, පථමො, පඨවී, පඨමො වා §

"පුථස්ස පුථුපථා॥මො වා" තිමස්සත්ථො, පුථ ඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස පුථුපථාදෙසා හොන්ති, කවචි අම්පච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො. වකුපසද්දිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

පුථවීති, පුථු පුථා ජනනයි අගේ "ණී රංගා ගෙන රත්තං නඤ්සද්දමුණ්ඩසුත්තෙසු වා" ති ණපච්චයං කත්වා "තෙසං ණො ලොප" න්ති ණලොපං කත්වා ඉමිනා පුථස්සුස්ස පථුආදෙසං කත්වා "ඉවණ්ණුවණ්ණොජ්ඣලො" ති ලතෙඤ්ඤං කත්වා "ඛිලොපමීපුවා සමෙර වා" ති තස්සුවාදෙසා කත්වා "ස්වාදිම්හි ඛුත්තතරිතං දීඝරස්සා පච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා නෙතබ්බං නෙත්වා පුථවිසද්දතො "ඉත්ථියමතො ආපච්චයො, නදාදිතො වා ඊ" ති වත්තමානෙ "ණවණ්ණිකණෙය්‍යණන්තුහි" ති ඊපච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. පඨමොති තස්සෙව පඨා දෙසං කත්වා අතො අම්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං. ඉතරෙසු විසු පන "දෙඩස්ස ච" ති එත්ථ චග්ගහණෙන වා; "ස්වාදිම්හි ඛුත්තතරිතං දීඝරස්සාපච්චයෙසු වා" ති වත්තමානෙ "තෙසු වුද්ධිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා ච" ති වා "සද්දනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" ති වා ථකාරස්ස ඨකාරාදෙසකරණම අනන්තරෙ පකාරගතස්සුකාරස්ස අකාරාදෙසකරණඤ්ච විසෙසො

669 සසාදීහි තුදවො

සසු දද අද මද ඉච්චෙවමාදීහි තුදු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

සත්තු; දද්දු, අද්දු, මද්දු.

"සසාදීහි තුදවො" තිමස්සත්ථො, සසාදීහි ධාතූහි තුදු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති සුත්තත්ථො. විසදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

---

* සංවරණෙ, ම † පථා, ම ‡ පථා, ච
§ පුථුජ්ජනො, පඨවි වා, සී ॥ පථා, ම

සත්තුතන්තාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච සත්තූති සසු හිංසායන්තිමස්ස "සාසදිසතො තස්ස රිට්ඨ ච" ති වත්තමානෙ "භුඤ්ජාදීනමන්තො නො ද්වි ච" ති ධාත්වන්තස්ස ලොපං කත්වා තකාරස්ස ද්වෙභාවං කත්වා "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති සකාරස්ස තකාරං කත්වා වා නෙතබ්බං නෙත්වා තතො වුත්තනයෙන ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං දද්දූති දද දානෙති*මස්ස රූපං අද්දූති අද භක්ඛණෙතිමස්ස රූපං, අද්ද භාජනෙ කංසමයෙ වා†තිමස්ස රූපං මද්දූති මද උම්මාදෙ මද්ද මද්දනෙති විනාසමඤ්ඤතරස්ස රූපං

670 චාදීහි ඊවරෙ

චි පා ධා ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි ඊවරප්පච්චයො හොති

චීවරං, පීවරං, ධීවරං

'චාදීහි ඊවරෙ' කිමත්ථමිදං, චාදීහි ඊවරප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදම්පිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

චීවරන්ති චි චයෙතිමස්ස ඉමිනා ඊවරප්පච්චයං කත්වා සරලොපපකතිභාවාදිම්හි කතෙ රූපං පීවරන්ති පා පානෙ පා රක්ඛණෙති විනාසමඤ්ඤතරස්ස රූපං ධීවරන්ති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං

671 මුනාදීහි චි

මුන යත අග්ග පත කව සුච රුච මහාල භද්දල මන ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඉප්පච්චයො හොති

මුනි, යති, අග්ගි, පති, කවි, සුචි, රුචි, මහාලි, භද්දලි, මණි

"මුනාදීහි චි" කිමත්ථමිදං, මුනාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඉප්පච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං චග්ගහණං පාටිපදිකෙහීති සමුච්චයකරණත්ථං තිපදම්පිදං සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

මුනීත්‍යාදීනුදාහරණානි, තත්ථ ච මුනීති මුන ඤාණෙතිමස්ස ඉමිනා ඉප්පච්චයං කත්වා ස්‍යාදුප්පත්තාදිම්හි කතෙ රූපං යතීති යත පයතනෙතිමස්ස රූපං අග්ගීති අග්ග ගතිකොටිල්ලෙතිමස්ස රූපං පතීති පද ගතිම්හීතිමස්ස රූපං කවීති කව ඉච්චෙතස්මා පාටිපදිකතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං තත්ථ ච කත්තං වදතීති කවි, විචිත්තකවිකස්ස එතමධිවචනං සුචීති සුච සොචකම්මනීතිමස්ස රූපං රුචීති රුච දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං මහාලීති මහාල ඉච්චෙතස්මා පාටිපදිකතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මහන්තං ලාතීති මහාලො භද්දලීති භද්දලසද්දතො ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, භද්දං ලාතීති භද්දලො මණීති මන ඉච්චෙතස්මා ඉප්පච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං මනං තත්ථ නයතීති මණි යමෙත්ථ කත්තබ්බමක්ඛරලොපාදෙසවිකාරාදි, තං සබ්බං "ක්වචි ධාතුවිභත්තිප්පච්චයානං දීඝවිපරීතාදෙසලොපාගමා ච" ති වචනා

---

* දද දානෙ දංසෙ ති සායනෙ ම

† අද භාජනෙ කංසපතෙවා ම

මානෙ “කෙසු චූළිලොපාගමවිකාරවිපරීතාදෙසා චෙ” ති වා; “පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති වා; “සද්දානුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” ති වා කත්තබ්බං

672. විදාදීහූරො.

විද වල්ල මස සිබ දු කු කප්පු මය උද වච්ඡ කුර ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඌරපච්චයො හොති

විදූරධාමෙන ජාතොති වෙදූරො, වල්ලූරො, මසූරො, සිබ්බූරො, දූරො, කූරො, කප්පූරො, මයූරො, උදූරො, වච්ඡූරො, කුරූරො.

“විදාදීහූරො” තිමස්සිදං, විදාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඌරපච්චයො හොතීති සුත්තත්ථො විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

වෙදූරොති විද ලාභෙති ඉමස්ස වෙදිතබ්බලම්බකාසගතත්තාති අනෙන ඉමිනා ඌරපච්චයෙ කතෙ රූපං, වෙදූරොති විදූරසද්දතො පන විදූරධාමෙන ජාතොති අත්ථෙ “ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදඤ්ඤත්ථෙසු ච” ති ණප්පච්චයං කත්වා වුත්තනයෙන ණලොප වුඩ්ඪාදිම්හි කතෙ රූපසිද්ධි වෙදිතබ්බා, ඉධ පන පඨමරූපසම්බන්ධෙව වත්තබ්බෙ ඉතරස්ස* වචනං සිස්සානං පයොගසම්මොහජනනත්ථං. වල්ලූරොති වල්ල ධාරණබන්ධනෙසූති ඉමස්ස රූපං. මසූරොති මස ආමසනෙති ඉමස්ස රූපං. සිබ්බූරොති සිබ සිබ්බනෙති ඉමස්ස රූපං, හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ස්සාගමාගමං කත්වා තස්ස වග්ගන්තකරණමත්තමෙවෙත්ථ විසෙසො. දූරොති දු ගතිම්හීති ඉමස්ස ගතිබුද්ධිබ්බාසනනත්තාති අනෙන වුත්තවිධානෙන කතෙ රූපං. කූරොති කු සද්දෙති ඉමස්ස රූපං. කප්පූරොති කප්පු හිංසාතසකලගන්ධෙසු කප්පු සාමත්ථෙති විකප්පිතස්සාතරස්ස රූපං, “පරවෙහාවො ඨානෙ” ති පකාරස්ස වකාරකරණංමෙවෙත්ථ විසෙසො. මයූරොති මයසද්දතො ඌරපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං, තත්ථ ච මයොති භූමිං මියන්තො යාතීති මියොයාති වත්තබ්බෙ වුත්තනයෙන අක්ඛරලොපං කත්වා එවං වුත්තං., මිග යාති මිග පුච්ඡං; යා ගතිපාපුණෙති විකප්පිතස්සාතරස්ස රූපං, අඤ්ඤං පන මයිසං රමතීති මයූරොතිපි පඨන්ති, උද පන මිති සද්දපපදස්ස රූ සද්දෙති ඉමස්ස රූපං උදූරොති උදසද්දතො ඌරපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. තත්ථ ච උදෙතීති උදි පසවන ක්ලෙදනෙසූති ඉමස්ස රූපං. වච්ඡූරොති වච්ඡ ගතබ්බෙති බ.ප චාරවබාදනෙසූති විකප්පිතස්සාතරස්ස රූපං. කුරූරොති කුර කොපනෙති ඉමස්ස රූපං. සබ්බත්ථ කත්තබ්බං අක්ඛරලොපාදි, තම්ම තත්තෙ වුත්තමෙව.

---

* ඉතරස්ස, ඩි.

973 හනාදීහි නුණුතවො

හන ජන භා රි ඛන අම වෙ ධෙ ධා සි කි හි ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි නුණුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති

හනු, ජානු, භානු, රෙණු, ඛාණු, අණු, වෙණු, ධේනු, ධාතු, සෙතු, කෙතු, හෙතු

"හනාදීහි නුණුතවො" කිමත්ථමිදං, හනාදීහි ධාතූහි නුණුතු ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්තීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

හනුආදීනමුදාහරණානි, තත්ථ ච හනූති හන හිංසාගතීසූතිමස්ස රූපං. ජානූති ජන ජනනෙ ජන පාතුභාවෙති ඉතිඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. භානූති භා දිත්තිම්හීතිමස්ස රූපං. රෙණූති රී ගතිම්හි රි සන්තානෙති ඉතිඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. ඛාණූති ඛනු අවදාරණෙතිමස්ස රූපං. අණූති අම රොගෙ අම ගත්‍යාදීසූති ඉතිඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. වෙණූති වෙ තන්තුසන්තානෙ වී බන්ධනෙති ඉතිඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. ධෙනූති ධෙ පානෙතිමස්ස රූපං. ධාතූති ධා ධාරණෙතිමස්ස රූපං. සෙතූති සි බන්ධනෙතිමස්ස රූපං. කෙතූති කි ධනවියොගෙ කි උන්නත්‍යම්හීතිමස්ස රූපං. හෙතූති හි ගතිම්හීතිමස්ස රූපං. යමෙත්ථ කත්තබ්බං අක්ඛරලොපාදි, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

674 කුටාදීහි ඨො

කුට කුස කට ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච ඨපච්චයො හොති

කුට්ඨො, කොට්ඨො, කට්ඨං

"කුටාදීහි ඨො" කිමත්ථමිදං, කුටාදීහි ධාතූහි ඨපච්චයො හොතීති ඤාපනත්ථං විපදමිදං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව

කුට්ඨොතිආදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච කුට්ඨොති කුට ඡෙදනෙතිමස්ස රූපං. කොට්ඨොති කුස අවසාදනපූරණගන්ධෙසු කුස ඡෙදනහරණදීපනෙසූති ඉතිඉමෙසමඤ්ඤතරස්ස රූපං. කට්ඨන්ති කට මද්දනෙතිමස්ස රූපං. යමෙත්ථ කත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව

675 මනුපූරසුණාදීහි උස්සනුසිසා

මනු පූර සුණ කු සු සිසි ඉල අල මහ සි කි ඉච්චෙවමාදීහි ධාතූහි පාටිපදිකෙහි ච උස්සනුසිස ඉච්චෙතෙ පච්චයා හොන්ති, පුන නිග්ගහිතාගමො

මනුස්සො—මානුසො පුරිසො—පොරිසො, සුණිසා, කරීසං, සිරීසො, සිසිසො, ඉල්ලිසො, අලසො, මහිංසො, සීසං, කිසං ඉච්චාදයො සද්දා බහුකා භවන්ති

ඉති කිබ්බිධානකප්පෙ උණාදිකප්පො ඡට්ඨො කණ්ඩො

“මනුපුරපුණ්ණදීති උපසග්ගිකා.” කිමත්ථිදං, මනුපුරපුණ්ණදීති උපසග්ගසමූහ ඉමෙසංකෙ පච්චයා හොන්ති, පුන අක්ඛරලොපාදි වසෙන නිපච්චෙන්ති ඤාපනත්ථං. විපදමිදං. එසං සුවිසෙසඤ්ඤ යාමෙව. මණ්ඩූකගතිකා නිපච්චෙන්ති දුතානුවුත්තානෙ.

මනුසෙසාතාදීනි උදාහරණානි, තත්ථ ච මනුසෙසාති මනු බොධ නෙනිමිස්සිම්නා උපසග්ගච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. මානුසොති නාසෙසව ධාතුස්ස අනුපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසොති පුර දූනපූරණෙසුතිමස්ස ඉසපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. එතොසොති නාසෙසව ධාතුස්ස තස්ං පඨමෙ ඉච්චා නිපාතනලක්ඛණෙන අක්ඛරලොපාදිම්හි කතෙ රූපං. පුණ්ණොති පුණ ගි සාකුලසබ්බා නොපූතිමස්ස ඉතපච්චයාදිම්හි කතෙ රූපං. කරිසනති කු කුච්ඡි නොතිමස්ස ඉසපච්චයං කත්වා ඉච්චා නිපාතනා රකාරාගමං කත්වා උකාරස්ස අකාරාදෙසං කත්වා ඉකාරස්ස දීඝං කත්වා නෙ ත්‍රබ්බං නෙත්වා සුපනනාදිම්හි කතෙ රූපං. පුරිසොති පු හිංසා-සං පු අභිසංවෙ පු ගතිම්හි පු සචණෙ පු පාණගබ්භවිමොචනෙසුති පචනනම්ඤ්ඤතරස්ස රූපං. පීරිසොති නාසෙසව රූපං. ඉලලීසොති ඉල කම්පනෙ ඉල දුබ්බලෙති මිනනම්ඤ්ඤතරස්ස රූපං. අලසොති අල සාමත්ථිමස්ස රූපං. මහිසොති මහ පූජායන්තිමස්ස රූපං. සිසනති සි බන්ධනෙතිමස්ස රූපං. කිසනති කු හිංසායමිතිමස්ස රූපං. යමෙත්ථ කතබ්බං අක්ඛරලොපාදි, සබ්බං ඉච්චාව නිපාතනා කාතබ්බං

මනොගණස්ස තු තතියාදිසු එකවචනෙසු විසෙසො

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො මනසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	මනො	මනා
ආ ප	(හෙ) මන—මනා	(හෙ) මනා
දු	මනං	මනෙ
ත	මනසා—මනෙන	මනෙභි—මනෙහි
ක ත	මනසා—මනෙන	මනෙභි—මනෙහි
ච	මනසො—මනස්ස	මනානං
ප	මනසා—මනම්හා—මනස්මා	මනෙභි—මනෙහි
ඡ	මනසො—මනස්ස	මනානං
ස	මනසි—මනෙ—මනම්හි—මනස්මිං	මනෙසු

එවං වචො වයො තෙජො තපො චෙතො තමො යසො අයො පයො සිරො සරො උරො රජො අංහාපි ච

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ගුණවන්තසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගුණවා	ගුණවන්තො—ගුණවන්තා—ගුණවන්ති
ආ ප	(හෙ) ගුණවං—ගුණව—ගුණවා	(හෙ) ගුණවන්තො—ගුණවන්තා—ගුණවන්ත
දු	ගුණවන්තං	ගුණවන්තෙ—ගුණවන්ති
ත	ගුණවතා—ගුණවන්තෙන	ගුණවන්තෙභි—ගුණවන්තෙහි
ක ත	ගුණවතා—ගුණවන්තෙන	ගුණවන්තෙභි—ගුණවන්තෙහි
ච	ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස	ගුණවතං—ගුණවන්තානං
ප	ගුණවතා—ගුණවන්තම්හා—ගුණවන්තස්මා	ගුණවන්තෙභි—ගුණවන්තෙහි
ඡ	ගුණවතො—ගුණවන්තස්ස	ගුණවතං—ගුණවන්තානං
ස	ගුණවති—ගුණවන්තෙ—ගුණවන්තම්හි—ගුණවන්තස්මිං	ගුණවන්තෙසු

එවං මඝවා කුලවා ඵලවා යසවා ධනවා සුතවා භගවා හත්ථවා බලවා සීලවා පඤ්ඤවා ඉච්චාදයො

හිමවන්තසද්දස්ස පන පඨමෙකවචනෙ "හිමවා-හිමවන්තො" ඉති ද්වෙ රූපානි සෙසං ගුණවන්තුසද්දසමං

එවං සතිමා ධිතිමා ගතිමා මුතිමා මතිමා ජුතිමා සිරිමා හිරිමා ථුතිමා රතිමා යතිමා සුචිමා කලිමා බලිමා කසිමා රුචිමා බුද්ධිමා චක්ඛුමා බන්ධුමා හෙතුමා සෙතුමා කෙතුමා රාහුමා භානුමා ඛාණුමා විජ්ජුමා ඉච්චාදයො ච ගුණවන්තුසද්දසමා

එත්ථ "සතිමන්තු-බන්ධුමන්තුසද්දානං දුතියාචතුත්ථිඡට්ඨෙකවචනෙසු "සතිමං—සතිමන්තං, සතිමස්ස—සතිමතො—සතිමන්තස්ස (2), බන්ධුමං—බන්ධුමන්තං, බන්ධුමස්ස—බන්ධුමතො—බන්ධුමන්තස්ස (2)" ඉති විසෙසො

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ගච්ඡන්තසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගච්ඡං—ගච්ඡන්තො	ගච්ඡන්තො—ගච්ඡන්තා
ආ ප	(හෙ) ගච්ඡං—ගච්ඡ—ගච්ඡා	(හෙ) ගච්ඡන්තො—ගච්ඡන්තා
දු	ගච්ඡන්තං	ගච්ඡන්තෙ
ත	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තෙන	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ක ත	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තෙන	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ච	ගච්ඡතො—ගච්ඡන්තස්ස	ගච්ඡතං—ගච්ඡන්තානං
ප ..	ගච්ඡතා—ගච්ඡන්තම්හා—ගච්ඡන්තස්මා	ගච්ඡන්තෙහි—ගච්ඡන්තෙභි
ඡ	ගච්ඡතො—ගච්ඡන්තස්ස	ගච්ඡතං—ගච්ඡන්තානං
ස ...	ගච්ඡති—ගච්ඡන්තෙ—ගච්ඡන්තම්හි—ගච්ඡන්තස්මිං	ගච්ඡන්තෙසු

එවං මහං චරං තිට්ඨං දදං භුඤ්ජං සුණං පචං
ජයං ජීරං චවං ධීයං සරං කුබ්බං ජපං වජං

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො භවන්තසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	භවං	භොන්තො—භොන්තා—භවන්තො—භවන්තා
ආ ප	(හෙ) භො—භන්ත—භොන්ත—භොන්තා—භොන්ත	(හෙ) භොන්තො—භොන්තා—භවන්තො—භවන්තා
දු	භවන්තං	භොන්තෙ—භවන්තෙ
ත ...	භොතා—භොන්තෙන—භවතා—භවන්තෙන	භවන්තෙහි—භවන්තෙභි

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
කා: ත:	භොතා—භොන්තෙන— භවතා—භවන්තෙන	... භවන්තෙභි—භවන්තෙහි
ච:	... භොතො—භොන්තස්ස— භවතො—භවන්තස්ස	... භවතං—භවන්තානං.

සෙසං ගච්ඡන්තසද්දසමං.

භදන්තසද්දස්ස පඨමායං "භදං, භදන්තො—භදන්තා" ති ච ආලපනෙ (හෙ) භද්දන්ත—භන්තෙ—භදන්ත—භන්තා (හෙ) භදන්තො—භදන්තා—භද්දන්ත—භන්තෙ ඉති ච විසෙසො සෙසං පුරිසසද්දසමං.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො බ්‍රහ්මසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... බ්‍රහ්මා	... බ්‍රහ්මානො
ආ: ප:	(හෙ) බ්‍රහ්මෙ—බ්‍රහ්ම—බ්‍රහ්මා	(හෙ) බ්‍රහ්මානො
දු:	... බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මං	. බ්‍රහ්මානො
ත:	... බ්‍රහ්මුනා	... බ්‍රහ්මෙභි—බ්‍රහ්මෙහි
කා: ත:	බ්‍රහ්මුනා	බ්‍රහ්මෙභි—බ්‍රහ්මෙහි
ච:	... බ්‍රහ්මුනො—බ්‍රහ්මුස්ස—බ්‍රහ්මස්ස	බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මූනං
ප:	... බ්‍රහ්මුනා	. බ්‍රහ්මෙභි—බ්‍රහ්මෙහි
ඡ:	... බ්‍රහ්මුනො—බ්‍රහ්මුස්ස—බ්‍රහ්මස්ස	බ්‍රහ්මානං—බ්‍රහ්මූනං
ස:	... බ්‍රහ්මනි	.. බ්‍රහ්මෙසු.

කෙචි තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "බ්‍රහ්මුභි-බ්‍රහ්මුහි" ති ච සත්තමෙකවචනෙ "බ්‍රහ්මෙ—බ්‍රහ්මම්හි—බ්‍රහ්මස්මිං." ති ච පඨන්ති.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අත්තසද්දො.

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං.
ප:	... අත්තා	. අත්තානො
ආ: ප:	(හෙ) අත්ත—අත්තා	... (හෙ) අත්තානො
දු:	... අත්තානං—අත්තං	... අත්තානො
ත:	... අත්තනා—අත්තෙන	. . අත්තනෙභි—අත්තනෙහි
කා: ත:	අත්තනා—අත්තෙන	... අත්තනෙභි—අත්තනෙහි
ච:	... අත්තනො	... අත්තානං
ප:	... අත්තනා—අත්තම්හා— අත්තස්මා	. අත්තනෙභි—අත්තනෙහි
ඡ:	... අත්තනො	.. අත්තානං
ස:	... අත්තනි	... අත්තනෙසු—අත්තෙසු.

සකාරදෙපෙ "සමො, සමා" ඉච්චාදි. පුරිසසද්දසමං.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සඛසද්දො

විභත්ති		එකවචන	බහුවචන
ප		සඛා	සඛානො—සඛායො—සඛිනො
ආ	ප	(හෙ) සඛ—සඛා—සඛි—සඛී—සඛෙ	(හෙ) සඛානො—සඛායො—සඛිනො
දු		සඛාරං—සඛානං—සඛං	සඛානො—සඛායො—සඛිනො
ත		සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ක	ත	සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ච		සඛිනො—සඛිස්ස	සඛාරානං—සඛානං—සඛීනං
ප		සඛිනා	සඛාරෙහි—සඛාරෙභි—සඛෙහි—සඛෙභි
ඡ		සඛිනො—සඛිස්ස	සඛාරානං—සඛානං—සඛීනං
ස		සඛෙ	සඛාරෙසු—සඛෙසු

කෙචි ඉච්ඡන්ති පඨමාබහුවචනෙ "සඛාරෙ" ති ච දුතියාබහුවචනෙ සඛාරෙ—සඛාරො" ඉති ච පඤ්චමෙකවචනෙ 'සඛාරා—සඛාරස්මා—සඛස්මා—සඛිස්මා' ඉති ච අඤ්ඤානි රූපානි

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො රාජසද්දො

විභත්ති		එකවචන	බහුවචන
ප		රාජා	රාජානො
ආ	ප	(හෙ) රාජ—රාජා	(හෙ) රාජානො
දු		රාජානං—රාජං	රාජානො
ත		රඤ්ඤා—රාජිනා—රාජෙන	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ක	ත	රඤ්ඤා—රාජිනා—රාජෙන	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ච		රඤ්ඤො—රාජිනො—රඤ්ඤස්ස	රාජූනං—රාජානං
ප		රඤ්ඤා—රාජම්හා—රාජස්මා	රාජූහි—රාජූභි—රාජෙහි—රාජෙභි
ඡ		රඤ්ඤො—රාජිනො—රඤ්ඤස්ස	රාජූනං—රාජානං
ස		රඤ්ඤෙ—රාජිනි—රාජම්හි—රාජස්මිං	රාජූසු—රාජෙසු

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ආතුමසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... ආතුමා	... ආතුමානො
ආ: ප:	(භො) ආතුම—ආතුමා	... (භො) ආතුමානො
දු:	... ආතුමානං—ආතුමං	... ආතුමානො

සෙසං පුරිසසද්දසමං. කෙචි පන තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "ආතුමනෙහි—ආතුමනෙභි" ති ච චතුත්ථීඡට්ඨෙකවචනෙසු "ආතුමනො" ති ච පඤ්චමෙකවචනෙ "ආතුමනා" ති ච සත්තමීබහුවචනෙ "ආතුමනෙසු" ති ච පඨන්ති

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො පුමසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... පුමා	... පුමානො
ආ: ප:	(භො) පුමං *	... (භො) පුමානො
දු:	... පුමං*	. පුමානො
ත:	.. පුමානා—පුමුනා—පුමෙන	... පුමානෙහි—පුමානෙභි
ක: ත:	පුමානා—පුමුනා—පුමෙන	... පුමානෙහි—පුමානෙභි
ච:	... පුමුනො—පුමස්ස	... පුමානං
ප:	... පුමානා—පුමුනා	පුමානෙහි—පුමානෙභි
ඡ:	... පුමුනො—පුමස්ස	... පුමානං
ස:	.. පුමානෙ—පුමෙ—පුමම්හි—පුමස්මිං	... පුමානෙසු—පුමෙසු—පුමාසු.

ක්වචි දිස්සන්ති පුරිසසද්දසමමස්ස රූපං සබ්බවිභත්තීසු, යථා 'පුමො, පුමා' ත්‍යාදි.

අකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො යුවසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	.. යුවා—යුවානො	... යුවානො—යුවානා
ආ: ප:	(භො) යුව—යුවා—යුවාන—යුවානා	... (භො) යුවානො—යුවානා
දු:	... යුවානං—යුවං	... යුවානො—යුවානෙ—යුවෙ
ත:	... යුවානා—යුවෙන—යුවානෙන	යුවානෙහි—යුවානෙභි—යුවෙහි—යුවෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	. යුවිනො—යුවානස්ස—යුවස්ස	... යුවානානං—යුවානං
ප:	.. යුවානා—යුවානම්හා—යුවානස්මා	... යුවානෙහි—යුවානෙභි—යුවෙහි—යුවෙභි

* පුමානං—පුමං, සද්දනීති

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං.
ඡ:	... යුවිනො—යුවානස්ස—යුවස්ස	... යුවානානං—යුවානං
ස:	. යුවානෙ—යුවෙ—යුවානම්හි—යුවානස්මිං—යුවම්හි—යුවස්මිං	... යුවානෙසු—යුවෙසු—යුවාසු

එවං මඝවසද්දො.

අකාරන්තපුල්ලිංගො සාසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප.	... සා	... සා—සානො
ආ:	ප. (හෙ) සා	... (හෙ) සා—සානො
දු:	... සානං	... සානෙ
ත.	... සානා	... සානෙහි—සානෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... සාස්ස	... සානං
පං	... සානා	... සානෙහි—සානෙභි
ඡ:	... සාස්ස	... සානං
ස:	... සානෙ	සානෙසු.

සාසද්දස්සිමස්ස පුරිසසද්දසමං රූපම්පිතොඤ්ඤෙ ඨපෙත්වා පඨමායං "සා, සා" ති ච තතියාපඤ්චමීබහුවචනෙසු "සාහි—සාභි" ඉති ච රූපානි.

එවං පච්චක්ඛධම්මා ගාණ්ඩීවධන්වාපාහුනකො

ඉකාරන්තපුල්ලිංගො අග්ගිසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප:	... අග්ගි*	... අග්ගී—අග්ගයො
ආ:	ප: (හෙ) අග්ගි	... (හෙ) අග්ගී—අග්ගයො
දු:	... අග්ගිං	... අග්ගී—අග්ගයො
ත	... අග්ගිනා	... අග්ගීහි—අග්ගීභි

එවං කරණෙ.

ච:	.. අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	... අග්ගීනං
පං:	... අග්ගිනා—අග්ගිම්හා—අග්ගිස්මා	.. අග්ගීහි—අග්ගීභි
ඡ:	. අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	. අග්ගීනං
ස:	... අග්ගිම්හි—අග්ගිස්මිං	... අග්ගීසු

---

* අග්ගිනි ඉති ච රූපං

එවමඤ්ඤෙපි—

ජොති පාණි ගණ්ඨි මුට්ඨි කුච්ඡි වත්ථි සාලි වීහි,
ව්‍යාධි ඔධි බොන්දි සන්ධි රාසි කෙසි සාති දීපි.
ඉසි මුනි මණි ධනි ගිරි රවි කවි කපි
අසි මසි නිධි විධි අහි කිමි පති හරි,
අරි තිමි කලි බලි ජලනිධි ගහපති
උරුධිනි වරමති නිරූපධි අධිපති.
අඤ්ජලි සාරථි අතිථි සමාධි උදධිප්පභුතයො.

ඉකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අග්ගිසද්දො

විභත්ති.	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	.. අග්ගි	.. අග්ගී—අග්ගයො
ආ:	ප: (භො) අග්ගි	... (භො) අග්ගී—අග්ගයො
දු:	... අග්ගිං	... අග්ගී, අග්ගයො
ත:	... අග්ගිනා	... අග්ගීහි—අග්ගීභි

එවං කරණෙ.

ච:	.. අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	. අග්ගීනං
ප:	... අග්ගිනා—අග්ගිම්හා—අග්ගිස්මා	... අග්ගීහි—අග්ගීභි
ඡ:	... අග්ගිනො—අග්ගිස්ස	... අග්ගීනං
ස:	... අග්ගිං—අග්ගෙ—අග්ගිම්හි— අග්ගිස්මිං	... අග්ගීසු—අග්ගිසු.

ඊකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො දණ්ඩීසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... දණ්ඩී	... දණ්ඩී—දණ්ඩිනො
ආ:	ප: (භො) දණ්ඩි	... (භො) දණ්ඩී—දණ්ඩිනො
දු:	... දණ්ඩිනං—දණ්ඩිං	... දණ්ඩී—දණ්ඩිනෙ— දණ්ඩිනො
ත:	... දණ්ඩිනා	... දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි

එවං කරණෙ.

ච:	... දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	... දණ්ඩීනං
ප:	... දණ්ඩිනා—දණ්ඩිම්හා—දණ්ඩිස්මා	... දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි
ඡ:	... දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	... දණ්ඩීනං
ස:	... දණ්ඩිනි—දණ්ඩිම්හි—දණ්ඩිස්මිං	... දණ්ඩීසු—දණ්ඩිසු.

එවමඤ්ඤෙපි—

ධම්මී සඞ්ඛී සඤ්ඤී හත්ථී චක්කී පක්ඛී දුඨී රථී,
ඡත්තී මාලී වම්මී යොගී භාගී භොගී කාමී සාමී.
ධජී ගණී සසී කුට්ඨී ජවී යානී සුඛී සිඛී

දණ්ඩී මන්තී කරී චාගී කුසලී මුසලී බලී.
පාපකාරී සත්තුඝාතී මාලකාරී දීඝජීවී,
ධම්මවාදී සීහනාදී භූමිසායී සීඝයායී
ඉච්චාදීනී ඊකාරන්තනාමානි

ගාමණී සෙනානී සුධීප්පභුතීනං සත්තමියං 'ගාමණිම්හි—ගාමණිස්මිං, ගාමණීසු, සෙනානිම්හි—සෙනානිස්මිං, සෙනානීසු; සුධිම්හි-සුධිස්මිං, සුධීසු' ති රූපානි, සෙසං දණ්ඩිසමං.

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො භික්ඛුසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... භික්ඛු	භික්ඛවො—භික්ඛූ
ආ. ප	(හෙ) භික්ඛු	... (හෙ) භික්ඛවෙ—භික්ඛවො—භික්ඛූ
දු:	... භික්ඛුං	... භික්ඛවො—භික්ඛූ
ත:	භික්ඛුනා	... භික්ඛූහි—භික්ඛූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස	භික්ඛූනං
පං:	... භික්ඛුනා—භික්ඛුම්හා—භික්ඛුස්මා	.. භික්ඛූහි—භික්ඛූභි
ඡ	... භික්ඛුනො—භික්ඛුස්ස	... භික්ඛූනං
ස	... භික්ඛුම්හි—භික්ඛුස්මිං	... භික්ඛූසු—භික්ඛුසු

එවං සෙතු කෙතු භානු රාහු සංකු උච්ඡු වෙළු මච්චු මධු සිඞ්ගු බන්ධු නෙරු මේරු සත්තු කාරු හෙතු ජන්තු රුරු පටු ඉච්චාදයො

හෙතුජන්තුසද්දානං පඨමාදුතියාසු විසෙසො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... හෙතු	... හෙතූ—හෙතවො—හෙතුයො
ආ: ප:	(හෙ) හෙතු	... (හෙ) හෙතූ—හෙතවො—හෙතවෙ—හෙතුයො
දු:	... හෙතුං	... හෙතූ—හෙතවො—හෙතුයො

සෙසං භික්ඛුසද්දසමං.

ප:	. ජන්තු	.. ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තුනො—ජන්තුයො
ආ. ප:	(හෙ) ජන්තු	... (හෙ) ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තවෙ—ජන්තුනො—ජන්තුයො
දු:	... ජන්තුං	... ජන්තූ—ජන්තවො—ජන්තුයො

සෙසං භික්ඛුසද්දසමං

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සත්ථුසද්දො

විභත්ති.	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... සත්ථා	සත්ථාරො
ආ:	ප: (හෙ) සත්ථ—සත්ථා	... (හෙ) සත්ථාරො
දු:	... සත්ථාරං	. සත්ථාරෙ—සත්ථාරො
ත:	... සත්ථාරා	.. සත්ථාරෙහි—සත්ථාරෙභි
	එවං කරණෙ.	
ච.	... සත්ථු—සත්ථුනො—සත්ථුස්ස	... සත්ථාරානං—සත්ථානං
ප:	.. සත්ථාරා	... සත්ථාරෙහි—සත්ථාරෙභි
ඡ:	... සත්ථු—සත්ථුනො—සත්ථුස්ස	... සත්ථාරානං—සත්ථානං
ස:	... සත්ථරි	සත්ථාරෙසු.

එවං කත්තුසද්දො, තස්ස පන චතුත්ථිඡට්ඨිබහුවචනෙසු "කත්තාරානං—කත්තානං—කත්තූනං" ඉති ච සත්තමීබහුවචනෙ "කත්තාරෙසු—කත්තූසු" ඉති ච විසෙසො.

එවං භත්තු වත්තු නෙත්තු සොතු ඤාතු ජෙතු ඡෙත්තු භෙත්තු දාතු ධාතු නත්තු බොද්ධු විඤ්ඤාපෙතු ආදයො

උකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො පිතුසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	. පිතා	.. පිතරො
ආ:	ප: (හෙ) පිත—පිතා	... (හෙ) පිතරො
දු:	.. පිතරං	. පිතරෙ—පිතරො
ත:	.. පිතරා	... පිතරෙහි—පිතරෙභි—පිතූහි—පිතූභි
	එවං කරණෙ	
ච:	... පිතු—පිතුනො—පිතුස්ස	... පිතරානං—පිතානං—පිතූනං
ප:	... පිතරා	... පිතරෙහි—පිතරෙභි—පිතූහි—පිතූභි
ඡ:	... පිතු—පිතුනො—පිතුස්ස	.. පිතරානං පිතානං—පිතූනං
ස:	... පිතරි	පිතරෙසු—පිතූසු.

භාතුසද්දොපෙවං "භාතා, භාතරො" ඉච්චාදි.

ඌකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො අභිභූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	.. අභිභූ	. අභිභුවො—අභිභූ
ආ:	ප: (හෙ) අභිභු	... (හෙ) අභිභුවො—අභිභූ
දු:	... අභිභුං	... අභිභුවො—අභිභූ
ත:	... අභිභුනා	... අභිභූහි—අභිභූභි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච	අභිභුනො—අභිභුස්ස	... අභිභූනං
ප	.. අභිභුනා—අභිභුම්හා—අභිභුස්මා	අභිභූහි—අභිභූභි
ජ	. අභිභුනො—අභිභුස්ස	අභිභූනං
ස	අභිභුම්හි—අභිභුස්මිං	. අභිභූසු

එවං සයම්භූ වෙස්සභූ පරාභිභූ ආදයො

සහභූසද්දස්ස යොනං නොආදෙසොව විසෙසො, "සහභූ, සහභූ—සහභුවො—සහභුනො" ඉච්චාදි අභිභූසද්දසමං

ඌකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො සබ්බඤ්ඤූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	සබ්බඤ්ඤූ	... සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ
ආ ප.	(හෙ) සබ්බඤ්ඤූ	.. (හෙ) සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ
දු.	... සබ්බඤ්ඤුං	. සබ්බඤ්ඤුනො—සබ්බඤ්ඤූ

සෙසං අභිභූසද්දසමං

එවං මග්ගඤ්ඤූ ධම්මඤ්ඤූ අත්ථඤ්ඤූ කාලඤ්ඤූ රත්තඤ්ඤූ මත්තඤ්ඤූ කතඤ්ඤූ විඤ්ඤූ විදූ වෙදගූ පාරගූ ඉච්චාදයො

ඕකාරන්තපුල්ලිඞ්ගො ගොසද්දො

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	ගො	ගාවො—ගවො
ආ ප	(හෙ) ගො	... (හෙ) ගාවො—ගවො
දු.	... ගාවුං—ගාවං—ගවං	ගාවො—ගවො
ත:	... ගාවෙන—ගවෙන	... ගොහි—ගොභි

එවං කරණෙ

ච	... ගාවස්ස—ගවස්ස	... ගවං—ගුන්නං—ගොනං
ප.	... ගාවා—ගවා—ගාවම්හා—ගවම්හා—ගාවස්මා—ගවස්මා	.. ගොහි—ගොභි
ජ:	... ගාවස්ස—ගවස්ස	... ගවං—ගුන්නං—ගොනං
[illegible]	... ගාවෙ—ගවෙ—ගාවම්හි—ගවම්හි—ගාවස්මිං—ගවස්මිං	... ගාවෙසු—ගවෙසු—ගොසු

සබ්බස්මිංස්ස ගොණාදෙසෙ "ගොණො, ගොණා" ඉච්චාදි පුරිසසද්දසමං.

ඉති පුල්ලිඞ්ගසද්දා

අථ ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා පදිස්සන්තෙ.

අප්පසිද්ධා අකාරන්තා ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා.

අකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො කඤ්ඤාසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචන
ප:	... කඤ්ඤා	... කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
ආ:	ප: (හෙ) කඤ්ඤෙ	.. (හෙ) කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
දු:	... කඤ්ඤං	... කඤ්ඤා—කඤ්ඤායො
ත:	... කඤ්ඤාය	. කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
කා:	තා: කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
ච:	... කඤ්ඤාය	. කඤ්ඤානං
ප:	... කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාභි—කඤ්ඤාහි
ඡ:	. කඤ්ඤාය	කඤ්ඤානං
ස:	... කඤ්ඤායං—කඤ්ඤාය	කඤ්ඤාසු.

එවමඤ්ඤෙපි—

සද්ධා මෙධා පඤ්ඤා විජ්ජා චින්තා මන්තා තණ්හා වීණා,
ඉච්ඡා මුච්ඡා එජා මායා මෙත්තා මත්තා සික්ඛා භික්ඛා.

ජඞ්ඝා ගීවා ජිව්හා වාචා ඡායා ආසා ගඞ්ගා නාවා,
ගාථා සෙනා ලෙඛා සාලා මාලා වෙලා පූජා ඛිඩ්ඩා.

පිපාසා වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා තසිණා පජා,
දෙවතා වට්ටකා ගොධා බලාකා පරිසා සභා

ඌකා සෙඵාලිකා ලඞ්කා සලාකා වාලිකා සිඛා,
විසාඛා විසිඛා සාඛා වචා වඤ්ඣා ජටා ඝටා.

ජෙට්ඨා සොණ්ඩා විතණ්ඩා ච කරුණා වනිතා ලතා,
කථා නිද්දා සුධා රාධා වාසනා සිංසපා පපා.

පභා සීමා ඛමා ජායා ඛත්තියා සක්ඛරා සුරා,
දොලා තුලා සිලා ලීලා ලාලෙලා මෙඛලා කලා.

වළවා ලම්බුසා මූසා මඤ්ජූසා සුලසා දිසා,
නාසා ජුණ්හා ගුහා ඊහා ලසිකා වසුධාදයො.

අම්මාසද්දස්ස තු ආලපනෙ පඨමායං "(හෙ) අම්ම—අම්මා, (හෙ) අම්මා-අම්මායො" ති විසෙසො.

එවං අම්බා අක්කා අත්තා අල්ලාදයො.

ඉකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො රත්තිසද්දො.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... රත්ති	... රත්තී—රත්තියො—රත්යො
ආ:	ප: (හෙ) රත්ති	.. (හෙ) රත්තී—රත්තියො—රත්යො
දු:	... රත්තිං	.. රත්තී—රත්තියො—රත්යො
ත:	.. රත්තියා—රත්යා	... රත්තීහි—රත්තීභි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීනං
ප	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීහි—රත්තීභි
ඡ	රත්තියා—රත්‍යා	රත්තීනං
ස	රත්තියං—රත්‍යං—රත්‍යා	
	රත්තිං—රත්තො—රත්තියා	රත්තිසු—රත්තීසු

එවමඤ්ඤෙපි—

පත්ති යුත්ති වුත්ති කිත්ති මුත්ති තිත්ති ඛන්ති කන්ති,
සන්ති තන්ති සිද්ධි සුද්ධි ඉද්ධි වුද්ධි බුද්ධි බොධි

භූමි ජාති පීති සූති නන්දි සන්ධි සාණි කොටි,
දිට්ඨි වුට්ඨි තුට්ඨි යට්ඨි පාළි ආළි නාළි කෙළි

සති මති ගති මුති ධිති යුවති විකති රති රුචි රස්මි අසනි වසනි ඔසධි අඞ්ගුලි ධූලි දුන්දුභි දොණි අටවි ඡවි ආදීනි ඉකාරන්තනාමානි

ඊකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො ඉත්ථිසද්දො

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	ඉත්ථී	ඉත්ථී—ඉත්ථියො
ආ ප	(හෙ) ඉත්ථි	(හෙ) ඉත්ථී—ඉත්ථියො
දු	ඉත්ථියං—ඉත්ථිං	ඉත්ථී—ඉත්ථියො
ත	ඉත්ථියා	ඉත්ථීහි—ඉත්ථීභි
	එවං කරණෙ	
ච	ඉත්ථියා	ඉත්ථීනං
ප	ඉත්ථියා	ඉත්ථීහි—ඉත්ථීභි
ඡ	ඉත්ථියා	ඉත්ථීනං
ස	ඉත්ථියං—ඉත්ථියා	ඉත්ථීසු

එවං මාතුලානී අය්‍යකානී වාරුණී මානවී නාවිකී වෙනතෙය්‍යී ගොතමී ගුණවතී ගුණවන්තී මහතී මහන්තී භොතී භික්ඛුනී දණ්ඩිනී රජිනී පුථවී ගාවිච්චාදයො

පුථවීසද්දස්ස පන තතියෙකවචනාදීසු "පුථව්‍යා—පුථවියා (4), පුථව්‍යං—පුථවියං—පුථවියා" ති විසෙසො

ඊකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො නදීසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	නදී	නදී—නජ්ජො—නදියො
ආ ප	(හෙ) නදි	(හෙ) නදී—නජ්ජො—නදියො
දු	නදියං—නදිං	නදී—නජ්ජො—නදියො
ත	නජ්ජා—නදියා	නදීහි—නදීභි

එවං කරණෙ

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ච:	... නජ්ජා—නදියා	... නදීනං
ප:	... නජ්ජා—නදියා	... නදීහි—නදීභි
ඡ:	.. නජ්ජා—නදියා	. නදීනං
ස:	... නජ්ජං—නදියං—නදියා	.. නදීසු

එවං—

ඉත්ථී වෙතරණී වාපී පාටලී කදලී සවී,
නාරී කුමාරී තරුණී වාරුණී බ්‍රාහ්මණී සඛී,
ගන්ධබ්බී කින්නරී නාගී දෙවී යක්ඛී අජ මිගී,
වානරී සූකරී සීහී හංසී කාකී ච කුක්කුටී—ඉච්චාදයො.

උකාරන්තො ඉත්ථිලිංගො ධාතුසද්දො.

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප:	... ධාතු	. ධාතූ—ධාතුයො
ආ:	ප: (භො) ධාතු	... (භො) ධාතූ—ධාතුයො
දු:	... ධාතුං	... ධාතූ—ධාතුයො
ත:	... ධාතුයා	... ධාතූහි—ධාතූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... ධාතුයා	ධාතූනං
ප:	... ධාතුයා	. ධාතූහි—ධාතූභි
ඡ:	... ධාතුයා	.. ධාතූනං
ස:	... ධාතුයං—ධාතුයා	... ධාතූසු

එවං ධාතු ධෙනු යාගු දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රජ්ජු කරෙණු පියඞ්ගු සස්සු ආදීනි.

උකාරන්තො ඉත්ථිලිංගො මාතුසද්දො.

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... මාතා	.. මාතරො
ආ:	ප: (භො) මාත—මාතා	... (භො) මාතරො
දු:	.. මාතරං	.. මාතරෙ—මාතරො
ත:	... මාතුයා—මාතරා—මාත්‍යා	... මාතරෙහි—මාතරෙභි—මාතූහි—මාතූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... මාතු—මාතුයා	.. මාතරානං—මාතානං—මාතූනං
ප:	... මාතුයා—මාතරා	... මාතරෙහි—මාතරෙභි—මාතූහි—මාතූභි
ඡ:	... මාතු—මාතුයා	. මාතරානං—මාතානං—මාතූනං
ස:	... මාතරි	... මාතරෙසු—මාතූසු.

එවං ධීතු දුහිතාදයො.

ඌකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො ජම්බූසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ජම්බූ	ජම්බූ—ජම්බුයො
ආ ප	(හෙ) ජම්බු	(හෙ) ජම්බූ—ජම්බුයො
දු	ජම්බුං	ජම්බූ—ජම්බුයො
ත	ජම්බුයා	ජම්බූහි—ජම්බූභි

එවං කරණෙ.

ච	ජම්බුයා	ජම්බූනං
ප	ජම්බුයා	ජම්බූහි—ජම්බූභි
ඡ	ජම්බුයා	ජම්බූනං
ස	ජම්බුයං—ජම්බුයා	ජම්බූසු

එවං වධූ ච සරභූ සරබූ සුතනූ චමූ,
වාමොරූ නාගනාසූරූ සමානී බහු ජම්බුයා

ඔකාරන්තො ඉත්ථිලිඞ්ගො ගොසද්දො

තස්ස පුමෙව රූපනයො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	ගො	ගාවො—ගවො
ආ ප	(හෙ) ගො	(හෙ) ගාවො—ගවො
දු	ගාවුං—ගාවං—ගවං	ගාවො—ගවො—ඉච්චාදි

ඉති ඉත්ථිලිඞ්ගසද්දා

අථ නපුංසකලිඞ්ගසද්දා වුච්චන්තෙ

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො චිත්තසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප	චිත්තං	චිත්තා—චිත්තානි
ආ ප	(හෙ) චිත්ත—චිත්තා	(හෙ) චිත්තා—චිත්තානි
දු	චිත්තං	චිත්තෙ—චිත්තානි
ත	චිත්තෙන	චිත්තෙහි—චිත්තෙභි

එවං කරණෙ

ච	චිත්තාය—චිත්තස්ස	චිත්තානං

සෙසං පුරිසසද්දසමං

එවමඤ්ඤානිපි—

පුඤ්ඤපාපඵලරූපසාධනං සොතඝාණසුඛදුක්ඛකාරණං,
දානසීලධනධඤ්ඤලොචනං මූලකූලබලජාලමඞ්ගලං
නලිනලිඞ්ගමුඛඞ්ගජලම්බුජං පුලිනධඤ්ඤහිරඤ්ඤපදාමතං,
පදුමපණ්ණසුසානවනායුධං හදයචීවරවත්ථකුලිඞ්ගියං
නයනවදනයානොදනසොපාණපානං,
භවනභුවනලොහාලාතතුණ්ඩණ්ඩපීඨං,
තරණමරණඤාණාරම්මණාරඤ්ඤතාණං,
තගරනගරතීරවජ්ජච්ඡිද්දොදකානි—ඉච්චාදි

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො මනසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... මනං	මනා—මනානි
ආ:	ප: (භෝ) මන—මනා	... (භො) මනානි
දු:	... මනං	මනෙ—මනානි
ත:	... මනසා—මනෙන	... මනෙහි—මනෙභි

එවං කරණෙ .

ච:	... මනසො—මනස්ස	මනානං
පං:	. මනසා—මනම්හා—මනස්මා	... මනෙහි—මනෙභි
ජ:	... මනසො—මනස්ස	. මනානං
ස:	... මනසි—මනෙ—මනම්හි—මනස්මිං	... මනෙසු

එවං—

මනං සිරං උරං තෙජං රජං ඔජං වසං පයං,
යසං තපං වචං චෙතං එවමාදිමනොගණෙ

මනො තමො තපො තෙජො වචො ඔජො උරො සිරො,
රජො යසො පයො චෙතො සරො වාසො වයො අයො

ජලාසයෙ සරෙ ඤාති අයො ලොහෙ සදුක්ඛයෙ,
වයො සෙදසෙත්ත පටෙ වාසො මනෙ චෙතො මනාදිසු—නන්දි.

අකාරන්ත පුල්ලිඞ්ගො කම්මසද්දො

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... කම්මං	.. කම්මා—කම්මානි
ආ:	ප: (භෙ) කම්ම—කම්මා	... (භො) කම්මා—කම්මානි
දු:	.. කම්මං	කම්මෙ—කම්මානි
ත:	... කම්මුනා—කම්මනා—කම්මෙන	. කම්මෙහි—කම්මෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... කම්මුනො—කම්මස්ස	... කම්මානං
පං:	කම්මුනා—කම්මා—කම්මම්හා—කම්මස්මා	... කම්මෙහි—කම්මෙභි
ජ:	... කම්මුනො—කම්මස්ස	.. කම්මානං
ස:	. කම්මනි—කම්මෙ—කම්මම්හි—කම්මස්මිං	කම්මෙසු

අකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො ගුණවන්තුසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප	ගුණවං	ගුණවන්තා—ගුණවන්තානි
ආ ප	(භො) ගුණවං—ගුණව—ගුණවා	(භො) ගුණවන්තා—ගුණවන්තානි
දු	ගුණවන්තං	ගුණවන්තෙ—ගුණවන්තානි

සෙසං පුමෙව

එවං ගච්ඡන්තසද්දො

ආකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො අස්සද්ධාසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප	අස්සද්ධං	අස්සද්ධා—අස්සද්ධානි
ආ ප	(භො) අස්සද්ධ—අස්සද්ධා	(භො) අස්සද්ධා—අස්සද්ධානි
දු	අස්සද්ධං	අස්සද්ධෙ—අස්සද්ධානි

සෙසං චිත්තසද්ද සමං

එවං මුඛනාසිකාසද්දො තසෙසකත්තා එකවචනමෙව

ඉකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො අට්ඨිසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප	අට්ඨි	අට්ඨීනි—අට්ඨී
ආ ප	(භො) අට්ඨි	(භො) අට්ඨීනි—අට්ඨී
දු	අට්ඨිං	අට්ඨීනි—අට්ඨී

සෙසං අග්ගිසද්දසමං

එවං සත්ථි දධි වාරි අක්ඛි අච්ඡි අච්චි ඉච්චාදීනි

ඊකාරන්තො නපුංසකලිඞ්ගො දණ්ඩීසද්දො

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං
ප	දණ්ඩි	දණ්ඩීනි—දණ්ඩී
ආ ප	(භො) දණ්ඩි	(භො) දණ්ඩීනි—දණ්ඩී
දු	දණ්ඩිං	දණ්ඩීනි—දණ්ඩී
ත	දණ්ඩිනා	දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි
	එවං කරණෙ	
ච	දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	දණ්ඩීනං
ප	දණ්ඩිනා—දණ්ඩිම්හා—දණ්ඩි ස්මා	දණ්ඩීහි—දණ්ඩීභි
ඡ	දණ්ඩිනො—දණ්ඩිස්ස	දණ්ඩීනං
ස	දණ්ඩිනි—දණ්ඩිම්හි—දණ්ඩිස්මිං	දණ්ඩීසු—දණ්ඩිසු

එවං සුඛකාරි සීඝයායි ආදීනි

උකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො ආයුසද්දො

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... ආයු	... ආයූනි—ආයූ
ආ:	ප: (හෙ) ආයු	... (හෙ) ආයූනි—ආයූ
දු:	... ආයුං	ආයූනි—ආයූ
ත:	... ආයුනා—ආයුසා	... ආයූහි—ආයූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... ආයුනො—ආයුස්ස	... ආයූනං
ප:	... ආයුනා—ආයුම්හා—ආයුස්මා	... ආයූහි—ආයූභි
ඡ:	... ආයුනො—ආයුස්ස	ආයූනං
ස:	... ආයුම්හි—ආයුස්මිං	... ආයූසු—ආයුසු

එවං චක්ඛු වසු ධනු දාරු තිපු මධු සිඞ්ගු හිඞ්ගු වත්ථු මත්ථු ජතු අම්බු අස්සු ආදීනි.

ඌකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො ගොත්‍රභූසද්දො.

විභත්ති	ඒකවචනං.	බහුවචනං
ප:	ගොත්‍රභූ	ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
ආ:	ප: (හෙ) ගොත්‍රභූ	... (හෙ) ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
දු:	... ගොත්‍රභූං	... ගොත්‍රභූ—ගොත්‍රභූනි
ත:	... ගොත්‍රභූනා	ගොත්‍රභූහි—ගොත්‍රභූභි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගෙ අභිභූසද්දසමං.

එවං අභිභූ සයම්භූ ධම්මඤ්ඤූආදීනි

ඔකාරන්තනපුංසකලිඞ්ගො චිත්තගොසද්දො

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... චිත්තගු	... චිත්තගූ—චිත්තගූනි
ආ:	ප: (හෙ) චිත්තගු	.. (හෙ) චිත්තගූ—චිත්තගූනි
දු:	... චිත්තගුං	... චිත්තගූ—චිත්තගූනි
ත:	... චිත්තගුනා ඉච්චාදි	

සෙසා ආයුසද්දසමං.

ඉති නපුංසකලිඞ්ගසඞ්ගහො.

අථ සබ්බනාමානි වුච්චන්තෙ.

සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම පුබ්බ පර අපර දක්ඛිණ උත්තර අධර ය ත එත ඉම අමු කිං. එක තුම්හ අම්හ ඉති සත්තවීසති සබ්බනාමානි, තානි සබ්බනාමිකානි තිලිඞ්ගිකානි හොන්ති තානි.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො සබ්බසද්දො පුල්ලිංගෙ.

තස්ස පුමෙ :

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	සබ්බො	සබ්බෙ
ආ	ස (හෙ) සබ්බ—සබ්බා	(හෙ) සබ්බෙ
දු	සබ්බං	සබ්බෙ
ත	සබ්බෙන	සබ්බෙභි—සබ්බෙහි

එවං කරණෙ.

ච	සබ්බස්ස	සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං
ප	සබ්බම්හා—සබ්බස්මා	සබ්බෙභි—සබ්බෙහි
ඡ	සබ්බස්ස	සබ්බෙසං—සබ්බෙසානං
ස	සබ්බම්හි—සබ්බස්මිං	සබ්බෙසු.

ඉත්ථියං

ප	සබ්බා	සබ්බා—සබ්බායො
ආ	ස. (හෙ) සබ්බෙ	(හෙ) සබ්බා—සබ්බායො
දු	සබ්බං	සබ්බා—සබ්බායො
ත	සබ්බාය	සබ්බාභි—සබ්බාහි

එවං කරණෙ.

ච	සබ්බස්සා—සබ්බාය	සබ්බාසං—සබ්බාසානං
ප	සබ්බාය	සබ්බාභි—සබ්බාහි
ඡ	සබ්බස්සා—සබ්බාය	සබ්බාසං—සබ්බාසානං
ස	සබ්බස්සං—සබ්බායං.	සබ්බාසු

නපුංසකෙ :

ප	සබ්බං	සබ්බානි
ආ	ස. (හෙ) සබ්බ—සබ්බා	(හෙ) සබ්බානි
දු	සබ්බං	සබ්බෙ—සබ්බානි

සෙසං පුමෙව.

එවං කතරකතම අඤ්ඤතරඤ්ඤතමපරියන්තා සද්දා. ඉතරඤ්ඤ සද්දානං ඉත්ථිලිංගෙ චතුත්ථිපඤ්චමීඡට්ඨීසත්තමීසු භෙදො එව "ඉතරිස්සා—ඉතරිස්සා—ඉතරාය(?), අඤ්ඤිස්සා අඤ්ඤිස්සා—අඤ්ඤාය(?), ඉතරිස්සං—ඉතරායං—ඉතරායං, අඤ්ඤිස්සං—අඤ්ඤායං—අඤ්ඤායං" ඉති විසෙසො.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො පුබ්බසද්දො

තස්ස පුමෙ :

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	පුබ්බො	පුබ්බෙ—පුබ්බා
ආ	ස (හෙ) පුබ්බ—පුබ්බා	(හෙ) පුබ්බෙ—පුබ්බා
දු	පුබ්බං	පුබ්බෙ
ත	පුබ්බෙන	පුබ්බෙභි—පුබ්බෙහි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	ඒකවචන	බහුවචන
ච:	... පුබ්බස්ස	... පුබ්බෙසං—පුබ්බෙසානං
ප:	. පුබ්බා—පුබ්බම්හා—පුබ්බස්මා	පුබ්බෙහි—පුබ්බෙභි
ඡ:	... පුබ්බස්ස	පුබ්බෙසං—පුබ්බෙසානං
ස:	... පුබ්බෙ—පුබ්බම්හි—පුබ්බස්මිං..	පුබ්බෙසු.

ඉත්ථියං:

ප:	... පුබ්බා	... පුබ්බා—පුබ්බායො
ආ: ප:	(හෙ) පුබ්බෙ	.. (හෙ) පුබ්බා—පුබ්බායො
දු:	... පුබ්බං	... පුබ්බා—පුබ්බායො
ත:	... පුබ්බාය	... පුබ්බාහි—පුබ්බාභි

එවං කරණෙ

ච:	... පුබ්බස්සා—පුබ්බාය	පුබ්බාසං—පුබ්බාසානං
ප:	. පුබ්බාය	... පුබ්බාහි—පුබ්බාභි
ඡ:	... පුබ්බස්සා—පුබ්බාය	. පුබ්බාසං—පුබ්බාසානං
ස:	... පුබ්බස්සං—පුබ්බායං	පුබ්බාසු

නපුංසකෙ:

ප:	... පුබ්බං	පුබ්බා—පුබ්බානි
ආ: ප.	(හෙ) පුබ්බ—පුබ්බා	(හෙ) පුබ්බා—පුබ්බානි
දු:	.. පුබ්බං	. පුබ්බානි

සෙසං පුරිමසමං.

එවං පරාපරදක්ඛිණුත්තරාධරසද්දා.

ඉමස්මිං ඨානෙ පන පඨමාබහුවචනස්ස එකාරාදෙසතා නාභිමතා හොති සබ්බනාමිකවිධානං. දිස්සමානං බහුබ්බීහිසමාසෙ ඨිතානං පන සබ්බනාමිකවිධානමෙව හොති.

සකෙතනපදුද්දීකම්ලපනං නත්ථි

අකාරන්තසබ්බනාමිකං සද්දං.

තස්ස පුමෙ

විභත්ති	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... සො	... තෙ
දු:	... තං	... [redacted]
ත:	... තෙන	... තෙහි—තෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... තස්ස	... තෙසං—තෙසානං
ප:	... තම්හා—තස්මා	... තෙහි—තෙභි
ඡ:	... තස්ස	... තෙසං—තෙසානං
ස:	... තම්හි—තස්මිං	... තෙසු

ඉත්ථියං:

ප:	... සා	... තා—තායො
දු:	... තං	... තා—තායො
ත	.. තාය	... තාහි—තාභි

එවං කරණෙ.

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ච.	යස්සා—යාය	යාසං—යාසානං
ප	යාය	... යාහි—යාභි
ඡ	යස්සා—යාය	... යාසං—යාසානං
ස	යස්සං—යායං	... යාසු.

නපුංසකෙ:

ප	... යං	... යෙ—යානි
දු	... යං	... යෙ—යානි
ත	... යෙන	... යෙහි—යෙභි

සෙසං පුමෙව.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො තසද්දො.

තස්ස පුමෙ

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප.	සො	... නෙ—තෙ
දු.	නං—තං	නෙ—තෙ
ත	... නෙන—තෙන	. නෙහි—තෙහි—නෙභි—තෙභි

එවං කරණෙ

ච:	නස්ස—තස්ස—අස්ස	... නෙසං—නෙසානං—තෙසං—තෙසානං
ප	නම්හා—තම්හා—නස්මා—තස්මා	.. නෙහි—තෙහි—නෙභි—තෙභි
ඡ	.. නස්ස—තස්ස—අස්ස	... නෙසං—නෙසානං—තෙසං—තෙසානං
ස.	... නම්හි—තම්හි—නස්මිං—තස්මිං	... නෙසු—තෙසු

ඉත්ථියං:

ප	.. සා	. නා—නායො—තා—තායො
දු:	... නං—තං	... නා—නායො—තා—තායො
ත.	... නාය—තාය	... නාහි—තාහි—නාභි—තාභි

එවං කරණෙ

ච	... තිස්සාය—තිස්සා—තස්සා—තාය	... තාසං—තාසානං
ප:	... නාය—තාය	.. නාහි—තාහි—නාභි—තාභි
ඡ.	... තිස්සාය—තිස්සා—තස්සා—තාය	... තාසං—තාසානං
ස.	.. තිස්සං—තස්සං—තායං	... තාසු—තාසු

නපුංසකෙ:

ප:	... නං—තං	. නෙ—නානි—තෙ—තානි
දු:	... නං—තං	... නෙ—නානි—තෙ—තානි
ත	... නෙන—තෙන	

සෙසං පුමෙව.

අකාරන්තසබ්බනාමිකා එතසද්දො

තස්ස පුමෙ:

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප:	... ඒසො	එතෙ
දු:	... එතං	... එතෙ
ත:	... එතෙන	... එතෙහි—එතෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... එතස්ස	එතෙසං—එතෙසානං
ප:	... එතම්හා—එතස්මා	එතෙහි—එතෙභි
ඡ:	... එතස්ස	එතෙසං—එතෙසානං
ස:	... එතම්හි—එතස්මිං	එතෙසු.

ඉත්ථියං:

ප:	... එසා	එතා—එතායො
දු:	... එතං	... එතා—එතායො
ත:	.. එතාය	... එතාහි—එතාභි

එවං කරණෙ.

ච:	.. එතිස්සාය—එතිස්සා—එතාය	... එතාසං—එතාසානං
ප:	... එතාය	.. එතාහි—එතාභි
ඡ:	... එතිස්සාය—එතිස්සා—එතාය	එතාසං—එතාසානං
ස:	... එතිස්සං—එතස්සං—එතායං	එතාසු

නපුංසකෙ:

ප:	... එතං	... එතෙ—එතානි
දු:	... එතං	... එතෙ—එතානි
ත:	... එතෙන	... එතෙහි—එතෙභි,

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

අකාරන්තසබ්බනාමිකා ඉමසද්දො.

තස්ස පුමෙ:

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප:	... අයං	... ඉමෙ
දු:	.. ඉමං	... ඉමෙ
ත:	... අනෙන—ඉමිනා	... එහි—එභි—ඉමෙහි ඉමෙභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අස්ස—ඉමස්ස	... එසං—එසානං—ඉමෙසං—ඉමෙසානං
ප:	... අස්මා—ඉමම්හා—ඉමස්මා	... එහි—එභි—ඉමෙහි—ඉමෙභි
ඡ:	.. අස්ස—ඉමස්ස	එසං—එසානං—ඉමෙසං—ඉමෙසානං
ස:	... අස්මිං—ඉමම්හි—ඉමස්මිං	.. එසු—ඉමෙසු

ඉත්ථියං:

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... අයං	... ඉමා—ඉමායො
දු:	... ඉමං	... ඉමා—ඉමායො
ත:	... ඉමාය	... ඉමාහි—ඉමාභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අස්සාය—අස්සා—ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා—ඉමාය	... ඉමාසං—ඉමාසානං
ප:	... ඉමාය	... ඉමාහි—ඉමාභි
ඡ:	... අස්සාය—අස්සා—ඉමිස්සාය—ඉමිස්සා—ඉමාය	... ඉමාසං—ඉමාසානං
ස:	... අස්සං—ඉමිස්සං—ඉමායං—ඉමිස්සා	... ඉමාසු.

නපුංසකෙ:

ප:	... ඉදං—ඉමං	.. ඉමෙ—ඉමානි
දු:	... ඉදං—ඉමං	.. ඉමෙ—ඉමානි
ත:	... අනෙන—ඉමිනා	... එහි—එභි—ඉමෙහි—ඉමෙභි.

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

උකාරන්තසබ්බනාමිකො අමුසද්දො.

තස්ස පුමෙ:

විභත්ති	එකවචනං	බහුවචනං
ප:	... අසු—අසුකො—අමුකො—අමු	... අසුකා—අමුකා—අමූ—අමුයො
දු:	... අසුකං—අමුකං—අමුං	.. අසුකෙ—අමුකෙ—අමූ—අමුයො
ත:	... අමුනා	.. අමූහි—අමූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අමුනො—අමුස්ස—අදුස්ස	... අමූසං—අමූසානං
ප:	... අමුනා—අමුම්හා—අමුස්මා	... අමූහි—අමූභි
ඡ:	... අමුනො—අමුස්ස—අදුස්ස	... අමූසං—අමූසානං
ස:	... අමුම්හි—අමුස්මිං	... අමූසු.

ඉත්ථියං:

ප:	... අසු—අසුකා—අමූ—අමුකා	... අමූ—අමුයො
දු:	. අමුං	... අමූ—අමුයො
ත:	... අමුයා	... අමූහි—අමූභි

එවං කරණෙ.

ච:	... අමුස්සා—අමුයා	... අමූසං—අමූසානං
ප:	... අමුයා	... අමූහි—අමූභි
ඡ:	... අමුස්සා—අමුයා	... අමූසං—අමූසානං
ස:	... අමුස්සං—අමුයං	... අමූසු.

නපුංසකෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	අදුං	අමූ—අමූනි
දු	අදුං	අමූ—අමූනි
ත	අමුනා	අමූහි—අමූභි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං

තිලිඞ්ගිකගණසබ්බනාමිකා කිංසද්දා
කිස්ස සබ්බත්ථෙව සබ්බත්ථ කකාරාදෙසො
සබ්බවිභත්තිප්පච්චයෙසු, තදා අකාරන්තතංසෙව ගච්ඡති
තස්ස පුමෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	කො	කෙ
දු	කං	කෙ
ත	කෙන	කෙහි—කෙභි

එවං කරණෙ

ච	කස්ස—කිස්ස	කෙසං—කෙසානං
ප	කස්මා—කම්හා—කිස්මා	කෙහි—කෙභි
ඡ	කස්ස—කිස්ස	කෙසං—කෙසානං
ස	කස්මිං—කිස්මිං—කම්හි—කිම්හි	කෙසු

ඉත්ථියං

ප	කා	කා—කායො
දු	කං	කා—කායො
ත	කාය	කාහි—කාභි

සෙසං සබ්බාසද්දසමං

නපුංසකෙ

ප	කිං—කං	කෙ—කානි
දු	කිං—කං	කෙ—කානි

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං

අකාරන්තසබ්බනාමිකා එකසද්දා
තස්ස පුමෙ

විභත්ති	එකවචන	බහුවචන
ප	එකො	එකෙ
දු	එකං	එකෙ
ත	එකෙන	එකෙහි—එකෙභි

එවං කරණෙ

ච	එකස්ස	එකෙසං—එකෙසානං
ප	එකම්හා—එකස්මා	එකෙහි—එකෙභි
ඡ	එකස්ස	එකෙසං—එකෙසානං
ස	එකස්මිං—එකම්හි	එකෙසු

ඉත්ථියං :

විභත්ති	ඒකවචනං	බහුවචනං,
ප:	... ඒකා	. ඒකා—ඒකායො
දු	... ඒකං	... ඒකා—ඒකායො
ත:	... ඒකාය	... ඒකාහි—ඒකාභි.

ඒවං කරණෙ.

ච:	.. ඒකිස්සා—ඒකස්සා—ඒකාය	... ඒකාසං—ඒකාසානං
ප:	... ඒකාය	... ඒකාහි—ඒකාභි
ඡ:	. ඒකිස්සා—ඒකස්සා—ඒකාය	... ඒකාසං—ඒකාසානං
ස:	... ඒකිස්සං—ඒකස්සං—ඒකායං	... ඒකාසු.

නපුංසකෙ :

ප:	... ඒකං	... ඒකෙ—ඒකානි
දු:	... ඒකං	.. ඒකෙ—ඒකානි
ත:	... ඒකෙන	... ඒකෙහි—ඒකෙභි.

සෙසං පුල්ලිඞ්ගසමං.

අයම්පන "සඞ්ඛ්‍යාතුල්‍යාසහායාඤ්ඤා" ඉමෙච්චමෙතෙසු වත්තති, තෙසු සදා සඞ්ඛ්‍යානෙ, තදෙකවචනො, අඤ්ඤත්‍ථ සබ්බ වචනො.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො තුම්හසද්දො

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං.
ප:	... ත්වං—තුවං	... තුම්හෙ
දු:	... තං—තවං—ත්වං—තුවං	. තුම්හාකං—තුම්හෙ
ත:	. ත්වයා—තයා	.. තුම්හෙහි—තුම්හෙභි.

ඒවං කරණෙ.

ච.	... තව—තුය්හං—තුම්හං	... තුම්හාකං—තුම්හෙ
ප:	... ත්වයා—තයා	.. තුම්හෙහි—තුම්හෙභි
ඡ:	... තව—තුය්හං—තුම්හං	.. තුම්හාකං—තුම්හෙ
ස:	... ත්වයි—තයි	... තුම්හෙසු.

තිලිඞ්ගෙසු සමං.

අකාරන්තසබ්බනාමිකො අම්හසද්දො.

විභත්ති.	ඒකවචනං.	බහුවචනං
ප:	... අහං	... මයං—අම්හෙ
දු:	... මං—මමං	.. අම්හාකං—අම්හෙ
ත:	... මයා	... අම්හෙහි—අම්හෙභි.

ඒවං කරණෙ.

ච:	... මම—මය්හං—අම්හං—මමං	... අස්මාකං—අම්හාකං—අම්හෙ
ප:	... මයා	... අම්හෙහි—අම්හෙභි
ඡ:	... මම—මය්හං—අම්හං—මමං	.. අස්මාකං—අම්හාකං—අම්හෙ
ස:	.. මයි	... අම්හෙසු.

තිලිඞ්ගෙසු සමං.

සද්ද පන පදතො පරා තුම්හාම්හසද්දා තදා පඨමාදුතියාතතියා චතුත්ථිඡට්ඨිබහුවචනෙසු වොනොආදෙසා නවා හොන්ති යථා සබ්බං දුතියාතතියාචතුත්ථිඡට්ඨෙකවචනෙසු තෙමෙආදෙසා ච

අථ සබ්බනාමිකා සඞ්ඛ්‍යාසද්දා වුච්චන්තෙ

තෙසු ඒකසද්දො හෙට්ඨා වුත්තො

උභසද්දො වුච්චතෙ

සො හි සබ්බත්ථ බහුවචනො

වි	බහුවචනං
ප	උභො—උභෙ
දු	උභො—උභෙ
ත	උභොහි—උභොභි—උභෙහි—උභෙභි
	එවං කරණෙ
ච	උභින්නං
ප	උභොහි—උභොභි—උභෙහි—උභෙභි
ඡ	උභින්නං
ස	උභොසු—උභෙසු

ද්විසද්දො වුච්චතෙ

සො ච සබ්බත්ථ බහුවචනො

වි	බහුවචනං
ප	ද්වෙ—දුවෙ
දු	ද්වෙ—දුවෙ
ත	ද්විහි—ද්විභි
	එවං කරණෙ
ච	ද්වින්නං—දුවින්නං
ප	ද්විහි—ද්විභි
ඡ	ද්වින්නං—දුවින්නං
ස	ද්වීසු

තිලිඞ්ගෙසු සමං.

එවං අට්ඨාරසන්නං බහුවචනන්තා.

තිසද්දො වුච්චතෙ

වි	බහුවචන
ප	තයො
දු	තයො
ත	තීහි—තීභි
	එවං කරණෙ
ච	තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං
ප	තීහි—තීභි
ඡ	තිණ්ණං—තිණ්ණන්නං
ස	තීසු
	පුල්ලිඞ්ගං

වි	බහුවචන
ප	තිස්සො
දු	තිස්සො
ත	තීහි—තීභි
	එවං කරණෙ
ච	තිස්සන්නං
ප	තීහි—තීභි
ඡ	තිස්සන්නං
ස	තීසු
	ඉත්ථිලිඞ්ගං

වි	බහුවචනං
ප	තීණි
දු	තීණි
ත	තීහි—තීභි
	සෙසං පුමෙව
	නපුංසකලිඞ්ගං

චතුසද්දො වුච්චතෙ.

වි බහුවචනං	වි බහුවචනං.	වි. බහුවචනං.
ප. ... චත්තාරො—චතුරො	ප. ... චතස්සො	ප: ... චත්තාරි
දු. ... චත්තාරො—චතුරො	දු: චතස්සො	දු: ... චත්තාරි
ත: ... චතූහි—චතුබ්හි	ත: ... චතූහි—චතුබ්හි	ත: ... චතූහි—චතුබ්හි
එවං කරණෙ.	එවං කරණෙ.	සෙසං පුමෙව.
ච: .. චතුන්නං	ච: ... චතස්සන්නං	නපුංසකලිඞ්ගං.
ප: ... චතූහි—චතුබ්හි	ප: .. චතූහි—චතුබ්හි	
ඡ: ... චතුන්නං	ඡ: චතස්සන්නං	
ස: චතූසු.	ස. චතූසු.	
පුල්ලිඞ්ගං.	ඉත්ථිලිඞ්ගං.	

පඤ්චසද්දො වුච්චතෙ.

විභත්ති බහුවචනං.

ප: ... පඤ්ච
දු: පඤ්ච
ත: . පඤ්චහි—පඤ්චභි
එවං කරණෙ.
ච: ... පඤ්චන්නං.
ප: .. පඤ්චහි—පඤ්චභි
ඡ: ... පඤ්චන්නං
ස: ... පඤ්චසු.

එවං ඡ සත්ත අට්ඨ නව දස එකාදස-එකාරස බාරස-ද්වාදස තෙරස-තෙළස චුද්දස-චොද්දස-චතුද්දස පඤ්චදස-පණ්ණරස සොළස-සොරස සත්තරස-සත්තදස අට්ඨාරස-අට්ඨාදස ඉච්චෙතෙ බහුවචනන්තා හොන්ති තිලිඞ්ගා සරූපා ච.

එකූනවීසතිසද්දො වුච්චතෙ.

සො හි සබ්බත්ථ ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තො.

එකවචනං

19 ප: ... එකූනවීසති
ආ: ප: (හෙ) එකූනවීසති
දු: ... එකූනවීසතිං
ත: ... එකූනවීසතියා
ක: ... එකූනවීසතියා
ච. ... එකූනවීසතියා
ප. ... එකූනවීසතියා
ඡ: ... එකූනවීසතියා
ස: ... එකූනවීසතියං

එවං වීසතාදයො ආනවුතියා ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තා.

20 වීසති
21 එකවීසති
22 ද්වෙවීසති
ද්වාවීසති
බාවීසති
23 තෙවීසති
24 චතුවීසති
25 පඤ්චවීසති
පණ්ණුවීසති
පණ්ණවීසති
26 ඡබ්බීසති
27 සත්තවීසති
28 අට්ඨවීසති
වීසම්භෙදෙස "වීසා එකවීසා" ඉච්චාදි,

රත්තිකණ්ඩස්ස සමා.

29 එකූනතිංසති
30 තිංසති
31 එකතිංසති
32 ද්වත්තිංසති—බත්තිංසති
33 තෙත්තිංසති
34 චතුත්තිංසති
35 පඤ්චතිංසති
36 ඡත්තිංසති
37 සත්තතිංසති
38 අට්ඨතිංසති
තිංසම්භෙදෙස "තිංසා එකතිංසා" ඉච්චාදි රත්තිකණ්ඩස්ස සමා,
39 එකූනචත්තාළීසති — එකූනචත්තාළීසා
40 චත්තාළීසති—චත්තාළීසා—තාළීසති—තාළීසා
41 එකචත්තාළීසති—එකචත්තාළීසා
42 ද්වාචත්තාළීසති — ද්වාචත්තාළීසා—ද්විචත්තාළීසති — ද්විචත්තාළීසා
43 තේචත්තාළීසති—තෙචත්තාළීසා—තිචත්තාළීසති—තිචත්තාළීසා
44 චතුචත්තාළීසති—චතුචත්තාළීසා — චොත්තාළීසති — චොත්තාළීසා—චුත්තාළීසති—චුත්තාළීසා
45 පඤ්චචත්තාළීසති—පඤ්චචත්තාළීසා
46 ඡචත්තාළීසති—ඡචත්තාළීසා
47 සත්තචත්තාළීසති — සත්තචත්තාළීසා
48 අට්ඨචත්තාළීසති — අට්ඨචත්තාළීසා ළකාරභෙදසාභාවෙ 'චත්තාරීසති—චත්තාරීසා' ඉච්චාදි,
49 එකූනපඤ්ඤාසා
50 පඤ්ඤාසා
51 එකපඤ්ඤාසා
52 ද්වෙපඤ්ඤාසා — ද්විපඤ්ඤාසා
53 තෙපඤ්ඤාසා— තිපඤ්ඤාසා
54 චතුපඤ්ඤාසා
55 පඤ්චපඤ්ඤාසා
56 ඡපඤ්ඤාසා
57 සත්තපඤ්ඤාසා
58 අට්ඨපඤ්ඤාසා

පණ්ණාසාභෙදෙස "පණ්ණාසා එකපණ්ණාසා" ඉච්චාදි කඤ්ඤාසමා.

59 එකූනසට්ඨි
(ඉත) එකූනසට්ඨි ඉච්චාදි මතිසද්දසමා
60 සට්ඨි
61 එකසට්ඨි
62 ද්වාසට්ඨි—ද්වෙසට්ඨි—ද්විසට්ඨි
63 තෙසට්ඨි—තිසට්ඨි
64 චතුසට්ඨි
65 පඤ්චසට්ඨි
66 ඡසට්ඨි
67 සත්තසට්ඨි
68 අට්ඨසට්ඨි
69 එකූනසත්තති
70 සත්තති
71 එකසත්තති
72 ද්වාසත්තති—ද්විසත්තති

73 තෙසත්තති—තිසත්තති
74 චතුසත්තති
75 පඤ්චසත්තති
76 ඡසත්තති
77 සත්තසත්තති
78 අට්ඨසත්තති
යොවචනස්ස රිකාරාදෙසෙ 'සත්තරි ද්විසත්තරි' ඉච්චාදි
79 එකූනාසීති
80 අසීති
81 එකාසීති
82 ද්වෙඅසීති—ද්වාසීති
83 තෙඅසීති
84 චතුරාසීති
85 පඤ්චාසීති
86 ඡාසීති
87 සත්තාසීති
88 අට්ඨාසීති
89 එකූනනවුති
90 නවුති
91 එකනවුති
92 ද්වානවුති—ද්වෙනවුති—ද්විනවුති
93 තෙනවුති—තිනවුති,
94 චතුනවුති
95 පඤ්චනවුති
96 ඡනවුති
97 සත්තනවුති
98 අට්ඨනවුති
99 එකූනසතං

එකූනසතසද්දො නපුංසකමෙකවචනො.

වි	එකවචනං
ප:	.. එකූනසතං
ආ: ප:	(හෙ) එකූනසතං
දු:	.. එකූනසතං
ත:	... එකූනසතෙන, එවං කරණෙ.
ච:	.. එකූනසතස්ස
ප:	... එකූනසතා—එකූනසතම්හා—එකූනසතස්මා
ඡ:	.. එකූනසතස්ස
ස:	එකූනසතෙ—එකූනසතම්හි—එකූනසතස්මිං.

එවං සතං සහස්සං.

යථා එකූනසතසද්දො, එවං සතතො පභුති යාව සතසහස්සං නපුංසකමෙකවචනන්තං. කොටිපකොටිකොටිප්පකොටිඅක්ඛොභිණියො ඉත්ථිලිඞ්ගෙකවචනන්තා.

එතෙසං වග්ගභෙදෙ බහුවචනම්පි භවති, යථා—ද්වෙ වීසතියො, එවං තිංසතාදීසු, 'ද්වෙ සතානි බහූනි සතානි' ඉච්චාදි.

දසස්ස දසකං = දසදසකං—සතං නාම.

එවං සතස්ස ද්විකන්ති සමාසෙ කතෙ පුබ්බුත්තරපදානං විපරියායෙ ච කකාරලොපෙ ච කතෙ ද්විසතං හොති, එවං තිසතං ඉච්චාදි.

සතස්ස දසකං = සහස්සං, සහස්සස්ස දසකං = දසසහස්සං-නහුතං., නහුතස්ස දසකං = දසනහුතං-ලක්ඛං-සතසහස්සන්තිපි වුච්චති. ඉතො පරං සතලක්ඛෙන ගුණෙතබ්බං.

ලක්ඛසතං කොටි, කොටිලක්ඛසතං පකොටි, පකොටිලක්ඛසතං කොටිප්පකොටි.

එවං නහුතං නින්නහුතං අක්ඛොභිණී බින්දු අබ්බුදං නිරබ්බුදං අහහං අබබං අටටං සොගන්ධිකං උප්පලං කුමුදං පුණ්ඩරීකං පදුමං කථානං මහාකථානං අසඞ්ඛෙය්‍යන්ති යථාක්කමං සතලක්ඛගුණං වෙදිතබ්බං.

ඉති සද්දරූපානි

CONJUGATION FO KACCAYANA

අථ ධාතුරූපාවලි

අථ ආඛ්‍යාතවිභත්තියො—වත්තමානා පඤ්චමී සත්තමී පරොක්ඛා හීයත්තනී අජ්ජතනී භවිස්සන්තී කාලාතිපත්ති, තං යථා,

“වත්තමානා ති අන්ති සි ථ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ ව්හෙ එ ම්හෙ,

“පඤ්චමී තු අන්තු හි ථ මි ම තං අන්තං ස්සු ව්හො එ ආමසෙ,

“සත්තමී එය්‍ය එය්‍යුං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යව්හො එය්‍යං එය්‍යාම්හෙ,

“පරොක්ඛා අ උ එ ත්ථ අ ම්හ ත්ථ රෙ ත්ථො ව්හො ඉ ම්හෙ

“හීයත්තනී ආ ඌ ඔ ත්ථ අ ම්හා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්හං ඉං ම්හසෙ,

“අජ්ජතනී ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං ම්හා ආ ඌ සෙ ව්හං අ ම්හෙ,

“භවිස්සන්ති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හෙ,

“කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්හා ස්සථ ස්සිංසු ස්සසෙ ස්සව්හෙ ස්සං ස්සාම්හසෙ 'ති

තා එතා ආඛ්‍යාතවිභත්තියො—

“වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ,

“ආණත්‍යාසිට්ඨෙනුත්තකාලෙ පඤ්චමී,

“අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී,

“අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛාතීතෙ,

“හීයොප්පභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී,

“සමීපෙජ්ජතනී,

“අනාගතෙ භවිස්සන්ති,

“ක්‍රියාතිපන්නෙතීතෙ කාලාතිපත්ති” ඉච්චෙතෙහි වත්තමානා පුන්නාතීතානාගතකාලෙසු භවන්ති එවං විඤ්ඤාතබ්බා ච

තයො පුරිසා පඨමමජ්ඣිමුත්තමාභාති, තෙසු

“නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො” පුරිසො හොති, යථා

“තුම්හෙ මජ්ඣිමො” පුරිසො හොති “අම්හෙ උත්තමො” ච

ජනතවුත් ආඛ්‍යාතවිභත්තිප්පච්චයා නිද්දිට්ඨානදෙසො

තා සබ්බා “ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො” භවන්ති

ද්විපදං පරස්සපදමත්තනොපදඤ්ච,

තෙසු “සබ්බා පරස්සපදං” හොති, “අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි” හොන්ති, “කත්තරි ච”

තීණි උභොතක් සාධනාදි කත්තා කම්මං භාවොති

අකම්මකො භූවාදිගණිකො භූ සත්තායං

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදං [e]

	එකවචනං		බහුවචනං	
පු [a]	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප [b]	සො	භවති	තෙ	භවන්ති
ම [c]	ත්වං	භවසි	තුම්හෙ	භවථ
උ [d]	අහං	භවාමි	මයං	භවාම

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	සො	භවතෙ	තෙ	භවන්තෙ
ම	ත්වං	භවසෙ	තුම්හෙ	භවව්හෙ
උ	අහං	භවෙ	මයං	භවාම්හෙ

සො උපසග්ගවසා සකම්මකො, යථා

කම්මනි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයතෙ	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තෙ
ම	,,	ත්වං	අනුභූයසෙ	,,	තුම්හෙ	අනුභූයව්හෙ
උ	,,	අහං	අනුභූයෙ	,,	මයං	අනුභූයාම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	තෙන	සො	අනුභූයති	තෙන	තෙ	අනුභූයන්ති
ම	,,	ත්වං	අනුභූයසි	,,	තුම්හෙ	අනුභූයථ
උ	,,	අහං	අනුභූයාමි	,,	මයං	අනුභූයාම.

භාවෙ —

භූයති, භූයතෙ

පඤ්චමියං

කත්තරි පරස්සපදං

	එකවචනං		බහුවචනං	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	භවතු	තෙ	භවන්තු
ම	ත්වං	භව-භවාහි	තුම්හෙ	භවථ
උ	අහං	භවාමි	මයං	භවාම

---

[a] පුරිසො [b] පඨමපුරිසො [c] මජ්ඣිමපුරිසො
[d] උත්තමපුරිසො [e] [illegible]

කත්තරි අත්තනොපදය

පු	එකවචන කතෘ	ක්‍රියා	බහුවචන කතෘ	ක්‍රියා
ප	සො	භවතං	තෙ	භවන්තං
ම	ත්වං	භවස්සු	තුම්හෙ	භවව්හො
උ	අහං	භවෙ	මයං	භවාමසෙ

කම්මනි අත්තනොපදය

පු	එකවචන කතෘ	කර්ම	ක්‍රියා	බහුවචන කතෘ	කර්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයතං	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තං
ම	,,	ත්වං	අනුභූයස්සු	,	තුම්හෙ	අනුභූයව්හො
උ	,,	අහං	අනුභූයෙ		මයං	අනුභූයාමසෙ

කම්මනි පරස්සපදය

ප	තෙන	සො	අනුභූයතු	තෙන	තෙ	අනුභූයන්තු
ම	,	ත්වං	අනුභූය—අනුභූයාහි		තුම්හෙ	අනුභූයථ
උ	,,	අහං	අනුභූයාමි	,,	මයං	අනුභූයාම

භාවෙ —

භූයතු භූයත

—

සත්තමිය

කත්තරි පරස්සපදය

පු	එකවචන කතෘ	ක්‍රියා	බහුවචන කතෘ	ක්‍රියා
ප	සො	භවෙ—භවෙය්‍ය	තෙ	භවෙය්‍යුං
ම	ත්වං	භවෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	භවෙය්‍යාථ
උ	අහං	භවෙය්‍යාමි	මයං	භවෙය්‍යාම

කත්තරි අත්තනොපදය

ප	සො	භවෙථ	තෙ	භවෙරං
ම	ත්වං	භවෙථො	තුම්හෙ	භවෙය්‍යව්හො
උ	අහං	භවෙය්‍යං	මයං	භවෙය්‍යාම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදය

පු	එකවචන කතෘ	කර්ම	ක්‍රියා	බහුවචන කතෘ	කර්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයෙථ	තෙන	තෙ	අනුභූයෙරං
ම	,,	ත්වං	අනුභූයෙථො	,,	තුම්හෙ	අනුභූයෙය්‍යව්හො
උ	,,	අහං	අනුභූයෙය්‍යං	,,	මයං	අනුභූයෙය්‍යාම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුභූයෙ, අනුභූයෙය්‍ය	තෙන	තෙ	අනුභූයෙය්‍යුං
ම	„	ත්වං	අනුභූයෙය්‍යාසි	„	තුම්හෙ	අනුභූයෙය්‍යාථ
උ	„	අහං	අනුභූයෙය්‍යාමි	„	මයං	අනුභූයෙය්‍යාම

භාවෙ —

භූයෙථ—භූයෙය්‍යා, භූයෙථ

පරොක්ඛා

කත්තරි පරස්සපදං

	ඒකවචන		බහුවචන	
පු	කත්තා	ක්‍රියා	කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	බභූව	තෙ	බභූවු
ම	ත්වං	බභූවෙ	තුම්හෙ	බභූවිත්ථ
උ	අහං	බභූව	මයං	බභූවිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	සො	බභූවිත්ථ	තෙ	බභූවිරෙ
ම	ත්වං	බභූවිත්සො	තුම්හෙ	බභූවිව්හො
උ	අහං	බභූවි	මයං	බභූවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

	ඒකවචන			බහුවචන		
පු	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	තෙන	සො	අනුබභූවිත්ථ— අනුබභූවිත්ථ	තෙන	තෙ	අනුබභූවිරෙ
ම	„	ත්වං	අනුබභූවිත්සො— අනුබභූවිත්සො	„	තුම්හෙ	අනුබභූවිව්හො— අනුබභූවිව්හො
උ	„	අහං	අනුබභූවි	„	මයං	අනුබභූවිම්හෙ— අනුබභූවිම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	තෙන	සො	අනුබභූව	තෙන	තෙ	අනුබභූවු
ම	„	ත්වං	අනුබභූවෙ	„	තුම්හෙ	අනුබභූවිත්ථ— අනුබභූවිත්ථ
උ	„	අහං	අනුබභූව	„	මයං	අනුබභූවිම්හ— අනුබභූවිම්හ

භාවෙ —

බභූව—බිභූව, බභූවිත්ථ—බභූවිත්ථ

හිය්‍යත්තනිය

කත්තරි පරස්සපදං

පු	ඒකවචන කත්තා	ක්‍රියා	බහුවචන කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	අභවා	තෙ	අභවූ
ම	ත්වං	අභවො	තුම්හෙ	අභවත්ථ
උ	අහං	අභවං—අභව	මයං	අභවම්හා

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	සො	අභවත්ථ	තෙ	අභවත්ථුං
ම	ත්වං	අභවසෙ	තුම්හෙ	අභවව්හං
උ	අහං	අභවිං	මයං	අභවාම්හසෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

පු		කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	ඒක	තෙන	සො	අන්වභූයත්ථ—අනුභූයත්ථ
	බහු	,,	තෙ	අන්වභූයත්ථුං—අනුභූයත්ථුං
ම	ඒක		ත්වං	අන්වභූයසෙ—අනුභූයසෙ
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභූයව්හං—අනුභූයව්හං
උ	ඒක		අහං	අන්වභූයිං—අනුභූයිං
	බහු		මයං	අන්වභූයාම්හසෙ—අනුභූයම්හසෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	ඒක	,,	සො	අන්වභූයා—අනුභූය
	බහු		තෙ	අන්වභූයූ—අනුභූයූ
ම	ඒක	,,	ත්වං	අන්වභූයො—අනුභූයො
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභූයත්ථ—අනුභූයත්ථ
උ	ඒක	,,	අහං	අන්වභූයං—අනුභූයං
	බහු	,,	මයං	අන්වභූයම්හා—අනුභූයම්හා

භාවෙ —

අභූයා—භූයා, අභූයත්ථ—භූයත්ථ

අජ්ජතනිය

කත්තරි පරස්සපදං

පු	ඒකවචන කත්තා	ක්‍රියා	බහුවචන කත්තා	ක්‍රියා
ප	සො	අභවි—භවි—අභවී—භවී	තෙ	අභවුං—භවුං—අභවිංසු—භවිංසු
ම	ත්වං	අභවො—භවො—අභවි—භවි	තුම්හෙ	අභවිත්ථ—භවිත්ථ
උ	අහං	අභවිං—භවිං	මයං	අභවිම්හ—භවිම්හ—අභවිම්හා—භවිම්හා

කත්තරි අත්තනොපද

	එකවචන		බහුවචන	
පු	කාරක	ක්‍රියා	කාරක	ක්‍රියා
ප	සො	අභවිත්ථ—භවිත්ථ—අභවා—භවා	තෙ	අභවූ—භවූ
ම	ත්වං	අභවිසෙ	තුම්හෙ	අභවිව්හං
උ	අහං	අභවං—අභව	මයං	අභවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපද

පු	වචන	කත්තා	කම්ම	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අනුභවිත්ථ—අනුභූයිත්ථ—අනුභූයිත්ථ
	බහු	,,	තෙ	අනුභූයූ—අනුභූයූ
ම	එක	,,	ත්වං	අනුභූයිසෙ—අනුභූයිසෙ—අනුභවිසෙ—අනුභවිසෙ
	බහු	,,	තුම්හෙ	අනුභූයිව්හං—අනුභූයිව්හං—අනුභවිව්හං—අනුභවිව්හං
උ	එක	,,	අහං	අනුභූයං—අනුභූයං—අනුභවං—අනුභවං—අනුභව—අනුභව
	බහු		මයං	අනුභූයිම්හෙ—අනුභූයිම්හෙ—අනුභවිම්හෙ—අනුභවිම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපද

ප	එක	තෙන	සො	අනුභූයි—අනුභූයි
	බහු	,,	තෙ	අනුභූයිංසු—අනුභූයිංසු—අනුභූයුං—අනුභූයුං
ම	එක	,,	ත්වං	අනුභූයි—අනුභූයි
	බහු	,,	තුම්හෙ	අනුභූයිත්ථ—අනුභූයිත්ථ
උ	එක	,,	අහං	අනුභූයිං—අනුභූයිං
	බහු	,,	මයං	අනුභූයිම්හා—අනුභූයිම්හා

භාවෙ —

අභූයි—භූයි, අභවිත්ථ—අභූයිත්ථ—අභවා—භූයා

කත්තරි අත්තනෝපදං

	එකවචන.		බහුවචන.	
පු	ක	ක්‍රි	ක	ක්‍රි
ප:	සෝ	භවිස්සතෙ	තෙ	භවිස්සන්තෙ
ම:	ත්වං	භවිස්සසෙ	තුම්හෙ	භවිස්සව්හෙ
උ:	අහං	භවිස්සං	මයං	භවිස්සාමහෙ

කම්මනි අත්තනෝපදං

	එකවචන.			බහුවචන.		
පු	කං	ක	ක්‍රි	ක	ක	ක්‍රි
ප:	තෙන:	සො	අනුභවිස්සතෙ	තෙන·	තෙ	අනුභවිස්සන්තෙ
ම:	,,	ත්වං	අනුභවිස්සසෙ	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සව්හෙ
උ:	,,	අහං	අනුභවිස්සං	,,	මයං	අනුභවිස්සාමහෙ,

කම්මනි පරස්සපදං

ප:	තෙන.	සො	අනුභවිස්සති	තෙන.	තෙ	අනුභවිස්සන්ති
ම:	,,	ත්වං	අනුභවිස්සසි	,,	තුම්හෙ	අනුභවිස්සථ
උ:	,,	අහං	අනුභවිස්සාමි	,,	මයං	අනුභවිස්සාම

යපච්චයලෝපාභාවෙ "අනුභූයිස්සතෙ අනුභූයිස්සන්තෙ" ඉච්චාදි

භාවෙ —

භූයිස්සති—භවිස්සති, භූයිස්සතෙ භවිස්සතෙ

කාලාතිපත්ති

කත්තරි පරස්සපදං:

පු		කත්තා	ක්‍රියා
ප:	එක:	සො	අභවිස්ස—භවිස්ස—අභවිස්සා—භවිස්සා
	බහු:	තෙ	අභවිස්සංසු—භවිස්සංසු
ම:	එක·	ත්වං	අභවිස්සෙ—භවිස්සෙ
	බහු·	තුම්හෙ	අභවිස්සථ
උ:	එක:	අහං	අභවිස්සං—භවිස්සං
	බහු·	මයං	අභවිස්සාම්හ—භවිස්සාම්හ—අභවිස්සාමා—භවිස්සාමා

කත්තරි අත්තනෝපදං

	එකවචන		බහුවචන	
පු	ක	ක්‍රි	ක	ක්‍රි
ප:	සො	අභවිස්සථ	තෙ	අභවිස්සිංසු
ම:	ත්වං	අභවිස්සසෙ	තුම්හෙ	අභවිස්සව්හෙ
උ:	අහං	අභවිස්සං	මයං	අභවිස්සාම්හසෙ

කම්මනි අත්තනොපදෙ

යප්පච්චයලොපෙ

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අන්වභවිස්සථ
	බහු	,,	තෙ	අන්වභවිස්සිංසු
ම	එක	,,	ත්වං	අන්වභවිස්සසෙ
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභවිස්සව්හෙ
උ	එක	,,	අහං	අන්වභවිස්සං
	බහු	,,	මයං	අන්වභවිස්සාම්හසෙ

කම්මනි පරස්සපදෙ

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ප	එක	තෙන	සො	අන්වභවිස්සා—අනුභවිස්සා—අන්වභවිස්ස—අනුභවිස්ස
	බහු	,,	තෙ	අන්වභවිස්සංසු—අනුභවිස්සංසු
ම	එක	,,	ත්වං	අන්වභවිස්සෙ—අනුභවිස්සෙ
	බහු	,,	තුම්හෙ	අන්වභවිස්සථ
උ	එක	,,	අහං	අන්වභවිස්සං
	බහු		මයං	අන්වභවිස්සම්හා—අනුභවිස්සම්හා

යප්පච්චයලොපාභාවෙ " අන්වභූයිස්සථ, අන්වභූයිස්සිංසු " ඉච්චාදි
භාවෙ —අභවිස්සා—අභූයිස්සා, අභවිස්සථ—අභූයිස්සථ

හෙත්වත්ථෙ ණෙණයපච්චයෙසු

වත්තමානායං කත්තරි—

"භාවෙති—භාවයති භාවෙන්ති—භාවයන්ති, භාවෙසි—භාවයසි—භාවෙථ—භාවයථ භාවෙමි—භාවයාමි, භාවෙම—භාවයාම, භාවෙතෙ—භාවයතෙ, භාවෙන්තෙ—භාවයන්තෙ, භාවෙසෙ—භාවයසෙ, භාවෙව්හෙ—භාවයව්හෙ, භාවෙ—භාවයෙ, භාවෙම්හෙ—භාවයාම්හෙ "

කම්මනි—" භාවීයතෙ, භාවීයන්තෙ, භාවීයසෙ, භාවීයව්හෙ, භාවීයෙ, භාවීයාම්හෙ, භාවීයති, භාවීයන්ති, භාවීයසි, භාවීයථ, භාවීයාමි, භාවීයාම "

පඤ්චමියං කත්තරි—

" භාවෙතු—භාවයතු, භාවෙන්තු—භාවයන්තු, භාවෙහි—භාවය—භාවයාහි, භාවෙථ—භාවයථ, භාවෙමි—භාවයාමි, භාවෙම—භාවයාම, භාවෙතං—භාවයතං' ඉච්චාදි

කම්මනි—" භාවීයතං—භාවීයන්තං භාවීයතු, භාවීයන්තු " එවං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

සත්තමියං කත්තරි—

"භාවෙ—භාවයෙ—භාවෙය්‍ය—භාවයෙය්‍ය, භාවෙය්‍යුං—භාවයෙය්‍යුං, භාවෙය්‍යාසි—භාවයෙය්‍යාසි, භාවෙය්‍යාථ—භාවයෙය්‍යාථ, භාවෙය්‍යාමි—භාවයෙය්‍යාමි, භාවෙය්‍යාම—භාවයෙය්‍යාම, භාවෙථ—භාවයෙථ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"භාවීයෙථ, භාවීයෙරං: භාවීයෙය්‍ය, භාවීයෙය්‍යුං:" සෙසං සුගමං. පරොක්ඛාහීයත්තනීසු රූපානප්පාකටානි, තානි සත්ථන්තරෙ සල්ලක්ඛිතබ්බානි.

අජ්ජතනියං කත්තරි—

"අභාවෙසි—භාවෙසි—අභාවයි—භාවයි, අභාවෙසුං—භාවෙසුං—අභාවයිංසු—භාවයිංසු—අභාවයුං—භාවයුං, අභාවෙසි—අභාවයසි, අභාවිත්ථ—භාවිත්ථ—අභාවයිත්ථ—භාවයිත්ථ, අභාවෙසිං—භාවෙසිං—අභාවයිං—භාවයිං, අභාවයිම්හ—භාවයිම්හ, අභාවිත්ථ—භාවිත්ථ—අභාවයිත්ථ—භාවයිත්ථ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"අභාවියිත්ථ, අභාවියිත්ථුං: අභාවියි, අභාවියිංසු:" සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

භවිස්සන්තියං කත්තරි—

"භාවෙස්සති—භාවයිස්සති, භාවෙස්සන්ති—භාවයිස්සන්ති, භාවෙස්සසි—භාවයිස්සසි, භාවෙස්සථ—භාවයිස්සථ, භාවෙස්සාමි—භාවයිස්සාමි, භාවෙස්සාම—භාවයිස්සාම, භාවෙස්සතෙ—භාවයිස්සතෙ" ඉච්චාදි.

කම්මනි—"භාවියිස්සතෙ, භාවියිස්සන්තෙ: භාවියිස්සති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි—

"අභාවිස්ස—අභාවයිස්ස, අභාවිස්සංසු—අභාවයිස්සංසු: අභාවිස්සථ—අභාවයිස්සථ" ඉච්චාදි. සබ්බත්ථ අකාරාගමාභාවෙ 'භාවිස්ස—භාවයිස්ස" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි—"අභාවියිස්සථ—භාවියිස්සථ, අභාවියිස්සිංසු—භාවියිස්සිංසු: අභාවියිස්සා—භාවියිස්සා" ඉච්චාදි.

අඤ්ඤෙසුපි පච්චයෙසු ච සත්ථන්තරානි විලොකෙතබ්බානි.

භූවාදිගණිකො සකම්මකො පච පාකෙ.

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචනං.			බහුවචනං	
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පචති	තෙ	ඔදනං	පචන්ති
ම:	ත්වං	„	පචසි	තුම්හෙ	„	පචථ
උ:	අහං	„	පචාමි	මයං	„	පචාම.

කත්තරි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප.	සො	ඔදනං	පචතෙ	තෙ	ඔදනං	පචන්තෙ
ම:	ත්වං	,,	පචසෙ	තුම්හෙ	,,	පචව්හෙ
උ:	අහං	,,	පචෙ	මයං	,,	පචාමහෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං

ප:	තෙන	ඔදනො	පච්චතෙ	තෙන:	ඔදනා	පච්චන්තෙ—පච්චරෙ
ම.	,,	ත්වං	පච්චසෙ	,,	තුම්හෙ	පච්චව්හෙ
උ:	,,	අහං	පච්චෙ	,,	මයං	පච්චාමහෙ.

කම්මනි පරස්සපදං

ප.	තෙන	ඔදනො	පච්චති	තෙන:	ඔදනා	පච්චන්ති
ම:	,,	ත්වං	පච්චසි	,,	තුම්හෙ	පච්චථ
උ:	,,	අහං	පච්චාමි	,,	මයං	පච්චාම.

කත්ථචි කම්මනි යප්පච්චයෙ පරෙ ඊකාරාගමො හොති "පචීයතෙ, පචීයන්තෙ" ච්චාදි.

සත්තමියං:

කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පචෙ—පචෙය්‍ය	තෙ	ඔදනං	පචෙය්‍යුං
ම:	ත්වං	,,	පචෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	,,	පචෙය්‍යාථ
උ:	අහං	,,	පචෙය්‍යාමි	මයං	,,	පචෙය්‍යාම.

කත්තරි අත්තනොපදං:

ප:	සො	ඔදනං	පචෙථ	තෙ	ඔදනං	පචෙරං
ම:	ත්වං	,,	පචෙථො	තුම්හෙ	,,	පචෙය්‍යව්හො
උ:	අහං	,,	පචෙය්‍යං	මයං	,,	පචෙය්‍යාම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං

ප:	තෙන ඔදනො		පච්චෙථ	තෙන	ඔදනා	පච්චෙරං
ම:	,,	ත්වං	පච්චෙථො	,,	තුම්හෙ	පච්චෙය්‍යව්හො
උ:	,,	අහං	පච්චෙය්‍යං	,,	මයං	පච්චෙය්‍යාම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදං

	එකවචනං			බහුවචන		
ප:	තෙන. ඔදනො		පච්චෙ—පච්චෙය්‍ය	තෙන	ඔදනා	පච්චෙය්‍යුං
ම:	,,	ත්වං	පච්චෙය්‍යාසි	,,	තුම්හෙ	පච්චෙය්‍යාථ
උ:	,,	අහං	පච්චෙය්‍යාමි	,,	මයං	පච්චෙය්‍යාම

එතෙසු ඛ්‍යපච්චයස්සාදෙසං ඒකාරාගමෙ ච සති "පච්චෙථ, පච්චෙරං" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං:

කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචනං.			බහුවචන		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ඔදනං	පපච	තෙ	ඔදනං	පපචු
ම:	ත්වං	,,	පපචෙ	තුම්හෙ	,,	පපචිත්ථ
උ:	අහං	,,	පපච	මයං	,,	පපචිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදං

ප:	සො	ඔදනං	පපචිත්ථ—පපචත්ථ	තෙ	ඔදනං	පපචිරෙ
ම:	ත්වං	,,	පපචිත්ථො	තුම්හෙ	,,	පපචිව්හො
උ:	අහං	,,	පපචි	මයං	,,	පපචිම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදං:

පු		ක	ක	ක්‍රි
ප:	එක:	තෙන.	ඔදනො	පපච්චිත්ථ—පපච්චිත්ථ
	බහු:	,,	ඔදනා	පපච්චිරෙ

පු·		ක	කා:	ක්‍රි
ම:	එක:	තෙන:	ත්වං	පපච්චිත්ථො—පපච්චියිත්ථො
	බහු·	,,	තුම්හෙ	පපච්චිව්හො—පපච්චියිව්හො
උ:	එක:	,,	අහං	පපච්චි
	බහු.	,,	මයං	පපච්චිම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදෙ:

ප:	එක:	තෙන:	ඔදනො	පපච්ච
	බහු:	,,	ඔදනා	පපච්චු
ම:	එක:	,,	ත්වං	පපච්චෙ
	බහු.	,,	තුම්හෙ	පපච්චිත්ථ
උ:	එක:	,,	අහං	පපච්ච
	බහු:	,,	මයං	පපච්චිම්හ.

කම්මනි "පපච්චියිත්ථ, පපච්චියිරෙ" ච්චාදීනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

හිය්‍යත්තනියං

කත්තරි පරස්සපදෙ:

පු		ක	කා:	ක්‍රියා
ප:	එක:	සො	ඔදනං	අපච—පච—අපචා—පචා
	බහු·	තෙ	,,	අපචු—පචු—අපචූ—පචූ
ම	එක	ත්වං	,,	අපචො—පචො
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචත්ථ— පචත්ථ —අපචුත්ථ—පචුත්ථ
උ:	එක:	අහං	,,	අපචං—පචං—අපච—පච
	බහු:	මයං	,,	අපචම්හ— පචම්හ—අපචම්හා—පචම්හා.

කත්තරි අත්තනොපදෙ:

ප:	එක:	සො	ඔදනං	අපචත්ථ—පචත්ථ
	බහු:	තෙ	,,	අපචත්ථුං—පචත්ථුං
ම:	එක:	ත්වං	,,	අපචසෙ—පචසෙ
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචව්හං—පචව්හං
උ:	එක:	අහං	,,	අපචිං—පචිං
	බහු·	මයං	,,	අපචාම්හසෙ—පචාම්හසෙ.

කම්මනි අත්තනොපදෙ:

ප:	එක:	තෙන:	ඔදනො	අපච්චත්ථ—පච්චත්ථ
	බහු:	,,	ඔදනා	අපච්චත්ථුං—පච්චත්ථුං
ම:	එක:	,,	ත්වං	අපච්චසෙ—පච්චසෙ
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අපච්චව්හං—පච්චව්හං
උ:	එක:	,,	අහං	අපච්චිං—පච්චිං
	බහු:	,,	මයං	අපච්චාම්හසෙ — පච්චාම්හසෙ.

කම්මණි පරස්සපද:

ප:	ඒක:	තෙන:	ඔදනො	අපච්ච—පච්ච—අපච්චා—පච්චා
	බහු:	,,	ඔදනා	අපච්චු—පච්චු—අපච්චූ—පච්චූ
ම:	ඒක:	,,	ත්වං	අපච්චො—පච්චො
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අපච්චත්ථ—පච්චත්ථ—අපච්චුත්ථ—පච්චුත්ථ
උ:	ඒක:	,,	අහං	අපච්චං—පච්චං—අපච්ච—පච්ච
	බහු:	,,	මයං	අපච්චම්හා—පච්චම්හා—අපච්චම්හ—පච්චම්හ.

අඤ්ඤත්‍ර වාංදසං ඉකාරාගමෙ "අපච්චිසිත්ථ—අපච්චිංසු" ඉච්චාදි

අජ්ජතනිය:

කත්තරි පරස්සපද

පු		ක	ක	ක්‍රි
ප:	ඒක:	සො	ඔදනං	අපචි—පචි—අපචී—පචී
	බහු:	තෙ	,,	අපචිංසු—පචිංසු—අපචුං—පචුං
ම:	ඒක:	ත්වං	,,	අපචි—පචි—අපචො—පචො
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචිත්ථ—පචිත්ථ
උ:	ඒක:	අහං	,,	අපචිං—පචිං
	බහු:	මයං	,,	අපචිම්හා—පචිම්හා—අපචිම්හ—පචිම්හ.

කත්තරි අත්තනොපද:

ප:	ඒක:	සො	ඔදනං	අපචිත්ථ—පචිත්ථ—අපචා—පචා
	බහු:	තෙ	,,	අපචු—පචු
ම:	ඒක:	ත්වං	,,	අපචිසෙ—පචිසෙ
	බහු:	තුම්හෙ	,,	අපචිව්හං—පචිව්හං
උ:	ඒක:	අහං	,,	අපචං—පචං—අපච—පච
	බහු:	මයං	,,	අපචිම්හෙ—පචිම්හෙ.

කම්මණි අත්තනොපද:

ප:	ඒක:	තෙන.	ඔදනො	අපච්චිත්ථ—පච්චිත්ථ—අපච්චා—පච්චා
	බහු:	,,	ඔදනා	අපච්චු—පච්චු
ම:	ඒක:	,,	ත්වං	අපච්චිසෙ—පච්චිසෙ
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අපච්චිව්හං—පච්චිව්හං
උ:	ඒක:	,,	අහං	අපච්චං—පච්චං—අපච්ච—පච්ච
	බහු:	,,	මයං	අපච්චිම්හෙ—පච්චිම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	එක	තෙන	ඔදනො	අපච්චි—පච්චි—අපපච්චි—පපච්චි
	බහු	"	ඔදනා	අපච්චිංසු — පච්චිංසු — අපච්චුං — පච්චුං
ම	එක	"	ත්වං	අපච්චි — පච්චි — අපච්චො — පච්චො
	බහු	"	තුම්හෙ	අපච්චිත්ථ—පච්චිත්ථ
උ	එක	"	අහං	අපච්චිං—පච්චිං
	බහු	"	මයං	අපච්චිම්හා—පච්චිම්හා

හිත්වා චාදෙසං ඉච්ඡණාගමෙ සති "අපච්චියිත්ථ" ඉච්චාදි

භවිස්සන්තිම්හි

කත්තරි පරස්සපදං

පු		ක	ක	ක්‍රි
ප	එක	සො	ඔදනං	පචිස්සති
	බහු	තෙ	"	පචිස්සන්ති
ම	එක	ත්වං	"	පචිස්සසි
	බහු	තුම්හෙ	"	පචිස්සථ
උ	එක	අහං	"	පචිස්සාමි
	බහු	මයං	"	පචිස්සාම

කත්තරි අත්තනොපදං

ප	එක	සො	ඔදනං	පචිස්සතෙ
	බහු	තෙ	"	පචිස්සන්තෙ
ම	එක	ත්වං	"	පචිස්සසෙ
	බහු	තුම්හෙ	"	පචිස්සව්හෙ
උ	එක	අහං		පචිස්සං
	බහු	මයං	"	පචිස්සාම්හෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	තෙන	ඔදනො	පච්චිස්සතෙ	තෙන	ඔදනා	පච්චිස්සන්තෙ
ම	"	ත්වං	පච්චිස්සසෙ	"	තුම්හෙ	පච්චිස්සව්හෙ
උ	"	අහං	පච්චිස්සං	"	මයං	පච්චිස්සාම්හෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප	තෙන	ඔදනො	පච්චිස්සති	තෙන	ඔදනා	පච්චිස්සන්ති
ම	"	ත්වං	පච්චිස්සසි	"	තුම්හෙ	පච්චිස්සථ
උ	"	අහං	පච්චිස්සාමි	"	මයං	පච්චිස්සාම

එත්ථාපි චකාරෙන යපච්චයස්ස ඊකාරාගමෙ සති "පචීයිස්සතෙ, පචීයිස්සන්තෙ' ඉච්චාදි

කාලාතිපත්ති

කත්තරි පරස්සපදං

පු	ක*	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
			ඒකවචනං			බහුවචන
ප:	සො	ඔදනං	අපචිස්සා	තෙ	ඔදනං	අපචිස්සංසු
ම.	ත්වං	„	අපචිස්සෙ	තුම්හෙ	„	අපචිස්සථ
උ:	අහං	„	අපචිස්සං	මයං	„	අපචිස්සම්හා— අපචිස්සම්හා

කත්තරි අත්තනොපදං

ප·	සො	ඔදනං	අපචිස්සථ	තෙ	ඔදනං	අපචිස්සිංසු
ම.	ත්වං	„	අපචිස්සසෙ	තුම්හෙ	„	අපචිස්සව්හෙ
උ·	අහං	„	අපචිස්සං	මයං	,	අපචිස්සාම්හසෙ

කම්මනි අත්තනොපදං

පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
			ඒකවචන			බහුවචන
ප·	තෙන	ඔදනො	අපච්චිස්සථ	තෙන	ඔදනා	අපච්චිස්සිංසු
ම:	„	ත්වං	අපච්චිස්සසෙ	„	තුම්හෙ	අපච්චිස්සව්හෙ
උ	„	අහං	අපච්චිස්සං	„	මයං	අපච්චිස්සාම්හසෙ

කම්මනි පරස්සපදං

ප:	තෙන	ඔදනො	අපච්චිස්සා	තෙන	ඔදනා	අපච්චිස්සංසු
ම·	„	ත්වං	අපච්චිස්සෙ	„	තුම්හෙ	අපච්චිස්සථ
උ·	„	අහං	අපච්චිස්සං	„	මයං	අපච්චිස්සම්හා- අපච්චිස්සම්හා

අකාරාගමාභාවෙ පචිස්සා, පචිස්සංසු. පචිස්සථ, පචිස්සිංසු" එවං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

එකච්චා සබ්බවචනෙසු ඊකාරාගමං කත්වා "පචිඊස්සථ, ,පචිඊස්සිංසු" ඉච්චාදි

එත්තාවතා හෙතුඅත්ථෙ,

"ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුඅත්ථෙ"

එත්ථ ණෙප්පච්චයෙ කතෙ·

කත්තරි පරස්සපදං

පු	ක*	හෙ ක†	ක	ක්‍රියා	හෙ ක	පු ක	ක	ක්‍රියා
				ඒකවචනං				බහුවචනං
	සො	පුරිසං	ඔදනං	පාචෙති	තෙ	පුරිසං	ඔදනං	පාචෙන්ති
	ත්වං	„	„	පාචෙසි	තුම්හෙ	„	„	පාචෙථ
	අහං	„	„	පාචෙමි	මයං	„	„	පාචෙම

* හෙතුකත්තා   † පයොජ්ජකත්තා

කත්තරි අත්තනොපදෙ:

	ඒකවචනං				බහුවචනං		
ප ක	ප ක	ක	ක්‍රියා	ප ක	ප ක	ක	ක්‍රියා
සො	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙතෙ	තෙ	සූදෙන	ඔදනං	පාචෙන්තෙ
ත්වං	,,	,,	පාචෙසෙ	තුම්හෙ	,,	,,	පාචෙව්හෙ
අහං	,,	,,	පාචෙ	මයං	,,	,,	පාචෙම්හෙ.

කම්මනි අත්තනොපදෙ:

		පයොජකකත්තා			පයොජ්ජකත්තා.		
ප	ඒ.	තෙන	තයා	මයා වා	සූදෙන	ඔදනො	පාචියතෙ
	බ.	,,	,,	,,	,,	ඔදනා	පාචියන්තෙ
ම:	ඒ:	,,	,,	,,	,,	ත්වං	පාචියසෙ
	බ	,,	,,	,,	,,	තුම්හෙ	පාචියව්හෙ
උ:	ඒ	,,	,,	,,	,,	අහං	පාචියෙ
	බ:	,,	,,	,,	,,	මයං	පාචියාම්හෙ.

කම්මනි පරස්සපදෙ "පාචියති, පාචියන්ති" ච්චාදි.

ණයණාපෙණාපයප්පච්චයෙසු කත්තරි කම්මනි ච යථායොගං දට්ඨබ්බං.

නයෙනානෙන පච්චයාදිවිත්ථාරෙසු සත්තවිහත්තීසු ච ඤෙය්‍යං.

භූවාදිගණිකො සකම්මකො ගමු ගතියං.

වත්තමානායං:

කත්තරි පරස්සපදෙ:

	ඒකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡති	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්ති-ගච්ඡරෙ
ම:	ත්වං	,,	ගච්ඡසි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡථ
උ:	අහං	,,	ගච්ඡාමි	මයං	,,	ගච්ඡාම.

කත්තරි අත්තනොපදෙ "ගච්ඡතෙ, ගච්ඡන්තෙ-ගච්ඡරෙ, ගච්ඡසෙ, ගච්ඡව්හෙ, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාම්හෙ."

කම්මනි "ගච්ඡීයතෙ, ගච්ඡීයන්තෙ. ගච්ඡීයති, ගච්ඡීයන්ති:" සෙසං සුගමං.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ අන්තස්සරස්ස එකාරාදෙසෙ කතෙ "ගමෙති, ගමෙන්ති: ගමෙතෙ, ගමෙන්තෙ" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගමීයතෙ—ගම්මීයතෙ, ගමීයන්තෙ—ගම්මීයන්තෙ: ගමීයති—ගම්මීයති, ගමීයන්ති—ගම්මීයන්ති" ඉච්චාදි.

කත්තරි ඝම්මාදෙසෙ "ඝම්මති, ඝම්මන්ති: ඝම්මතෙ, ඝම්මන්තෙ" ච්චාදි.

කම්මනි "ඝම්මීයතෙ, ඝම්මීයන්තෙ, ඝම්මීයසෙ, ඝම්මීයව්හෙ, ඝම්මීයෙ, ඝම්මීයාමහෙ, ඝම්මීයති—ඝම්මීයන්ති" ච්චාදි.

හෙඬෙස් කත්තරි "සාමි දසං ගාමං ගමෙති—ගමයති—ගච්ඡාපෙති—ගච්ඡාපයති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "සාමිනා දසො ගාමං ගමීයතෙ—ගමයීයතෙ—ගච්ඡාපීයතෙ—ගච්ඡාපයීයතෙ" ඉච්චාදි.

පඤ්චමී.

කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක.	ක.	ක්‍රියා.	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡතු	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්තු
ම:	ත්වං	„	ගච්ඡ—ගච්ඡාහි	තුම්හෙ	„	ගච්ඡථ
උ:	අහං	„	ගච්ඡාමි	මයං	„	ගච්ඡාම.

කත්තරි අත්තනොපදං

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක.	ක.	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡතං	තෙ	ගාමං	ගච්ඡන්තං
ම:	ත්වං	„	ගච්ඡස්සු	තුම්හෙ	„	ගච්ඡව්හො
උ:	අහං	„	ගච්ඡෙ	මයං	„	ගච්ඡාමසෙ

කම්මනි "ගමීයතං, ගමීයන්තං;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කත්තරි ඡාදෙසාභාවෙ "ගමෙතු, ගමෙන්තු, ගම—ගමාහි, ගමෙථ, ගමෙමි, ගමෙම,, ගමෙතං ගමෙන්තං" ඉච්චාදි

කම්මනි "ගමීයතං—ගම්මතං, ගමීයන්තං" ඉච්චාදි.

කත්තරි ඝම්මාදෙසෙ "ඝම්මතු, ඝම්මන්තු, ඝම්ම—ඝම්මාහි, ඝම්මථ, ඝම්මාමි, ඝම්මාම,, ඝම්මතං" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ඝම්මීයතං, ඝම්මීයන්තං;" සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හෙඬෙස් ජොතනත්ථ විඤ්ඤෙය්‍යං.

සත්තමී:

කත්තරි පරස්සපදං:

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා.
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍ය	තෙ	ගාමං	ගච්ඡෙය්‍යුං—ගච්ඡුං
ම:	ත්වං	„	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍යාසි	තුම්හෙ	„	ගච්ඡෙය්‍යාථ
උ:	අහං	„	ගච්ඡෙය්‍යාමි	මයං	„	ගච්ඡෙය්‍යාම.

කත්තරි අත්තනොපදං:

	එකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක:	ක්‍රියා.	ක	ක	ක්‍රියා
ප:	සො	ගාමං	ගච්ඡෙථ	තෙ	ගාමං	ගච්ඡෙරං.
ම:	ත්වං	„	ගච්ඡෙථො	තුම්හෙ	„	ගච්ඡෙය්‍යව්හො
උ:	අහං	„	ගච්ඡෙ—ගච්ඡෙය්‍යං	මයං	„	ගච්ඡෙය්‍යාමහෙ.

කම්මනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ "සො ගාමං ගමෙ—ගමෙය්‍ය, තෙ ගාමං ගමුං—ගමෙය්‍යුං" ඉච්චාදි.

කම්මනි "තෙන තයා මයා වා ගාමො ගමීයෙථ—ගමෙම්ථ, ගාමා ගමීයෙරං—ගමෙම්රං" ඉච්චාදි

කත්තරි ගම්මාදෙසෙ "ගම්මෙය්‍ය, ගම්මෙය්‍යුං" ඉච්චාදි.

කම්මනි "දාසෙන ගාමො ගම්මීයෙථ, ගාමා ගම්මීයෙරං", තෙන ගාමො ගච්ඡීයෙ—ගච්ඡීයෙය්‍ය," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හෙත්වත්ථෙ සබ්බයොගං ඤෙය්‍යං.

පරොක්ඛායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	ඒකවචන			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	ජගාම—ජගම	තෙ	ගාමං	ජගමු
ම	ත්වං	„	ජගමෙ	තුම්හෙ	„	ජගමිත්ථ
උ	අහං	„	ජගම	මයං	„	ජගමිම්හ

කත්තරි අත්තනොපදෙ.

	ඒවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	ජගමිත්ථ	තෙ	ගාමං	ජගමිරෙ
ම	ත්වං	„	ජගමිත්ථො	තුම්හෙ	„	ජගමිව්හො
උ	අහං	„	ජගමි	මයං	„	ජගමිම්හෙ

කම්මනි "දාසෙන ගාමො ජගමියිත්ථ, ගාමා ජගමියිරෙ, ත්වං ජගමියිත්ථො, තුම්හෙ ජගමියිව්හො, අහං ජගමියි, මයං ජගමියිම්හෙ, දාසෙන ගාමො ජගාමිය—ජගමිය, ගාමා ජගමියිංසු—ජගමිංසු, ත්වං ජගමියෙ—ජගමියෙ, තුම්හෙ ජගමියිත්ථ, අහං ජගමියිය—ජගමිය, මයං ජගමියිම්හ" යකාරවචනස්ස ලොපෙ සති "ජගමිත්ථ, ජගමිරෙ" ඉච්චාදි සිද්ධං.

කත්ථචි ච්ඡාදෙසවසෙන "ගච්ඡ, ගච්ඡු" ඉච්චාදීනි රූපානි

එත්ථ පන අඤ්ඤත්ථාපි සන්ති "සො මග්ගං ග, තෙ මග්ගං ගු, ත්වං මග්ගං ග, තුම්හෙ මග්ගං ගුත්ථ, අහං මග්ගං ගං, මයං මග්ගං ගුම්හ" ඉති සද්දනීතිනයානුගතානි රූපානි

හෙත්වත්ථෙ "සො පුරිසො දාසං දාසෙන වා ගාමං ජගාප—ජගාපය" ඉච්චාදි.

හිය්‍යත්තනියං.

කත්තරි පරස්සපදෙ.

	ඒකවචනං			බහුවචනං		
පු	ක	ක	ක්‍රියා	ක	ක	ක්‍රියා
ප	සො	ගාමං	අගච්ඡා	තෙ	ගාමං	අගච්ඡු
ම	ත්වං	„	අගච්ඡො	තුම්හෙ	„	අගච්ඡත්ථ
උ	අහං	„	අගච්ඡං—අගච්ඡ	මයං	„	අගච්ඡම්හා

කත්තරි අත්තනොපදෙ සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි අතීතකාලය:

පු		කා	ක	ක්‍රියා
ප	එක.	තෙන	ගාමො	අගච්ඡීයිත්ථ—ගච්ඡීයිත්ථ
	බහු	,,	ගාමා	අගච්ඡීයිංසු—ගච්ඡීයිංසු
ම:	එක:	,,	ත්වං	අගච්ඡීයිසෙ
	බහු:	,,	තුම්හෙ	අගච්ඡීයිව්හං
උ:	එක:	,,	අහං	අගච්ඡීයිං
	බහු:	,,	මයං	අගච්ඡීයිම්හසෙ.

කම්මනි පරස්සපදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කත්තරි ඊආදෙසාභාවෙ "අගමා, අගමු, අගමෙ, අගමිත්ථ, අගමිං—අගමි, අගමිම්හා, අගමිංසු, අගමිත්ථු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අගමීයිත්ථ—ගමීයිත්ථ;" එවං සුගමං.

කත්තරි සම්මාදෙසෙ "අසම්මි, අසම්මු" ඉච්චාදි.

කම්මනි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

සෙසංසෙ ච පරිපූරණං කාතබ්බං.

පු		කත්තා	කම්මං	ක්‍රියා
ම	එක	තෙන	ත්වං	අගච්ඡීයි—ගච්ඡීයි—අගච්ඡීයො—ගච්ඡීයො
	බහු	,,	තුම්හෙ	අගච්ඡීයිත්ථ—ගච්ඡීයිත්ථ
උ	එක	,,	අහං	අගච්ඡීයිං—ගච්ඡීයිං
	බහු	,,	මයං	අගච්ඡීයිම්හා—ගච්ඡීයිම්හා—අගච්ඡීයිම්හ—ගච්ඡීයිම්හ.

කත්තරි ච්ඡාදෙසාභාවෙ "අගමි—ගමි, අගමිංසු—ගමිංසු—අගමංසු—ගමංසු—අගමුං—ගමුං" ඉච්චාදි

කම්මනි "අගමියිත්ථ—ගමියිත්ථ—අගමීයා—ගමීයා, ගාමා අගමීයු—ගමීයු" ඉච්චාදි

කත්තරි ඤ්ඡාදෙසෙ "සො ගාමං අගඤ්ඡි—ගඤ්ඡි, තෙ අගඤ්ඡිංසු—ගඤ්ඡිංසු—අගඤ්ජුං—ගඤ්ජුං" ඉච්චාදයො ච විඤ්ඤෙය්‍යා

කම්මනි යපච්චයකරණමෙව විසෙසො.

කත්තරි ධාත්වන්තස්ස ලොපෙ "අජ්ඣගා, තෙ අජ්ඣගූ, ත්වං අජ්ඣගා, තුම්හෙ අජ්ඣගුත්ථ, අහං අජ්ඣගං, මයං අජ්ඣගුම්හ.

කත්තරි අත්තනොපදෙ කත්ථචි "අගා, අගූ" ඉච්චාදි.

කත්තරි ගම්මාදෙසෙ "අගම්මි, අගම්මිංසු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අගම්මියි, අගම්මියිංසු" ඉච්චාදි.

හෙතුඅත්ථෙ "අගච්ඡාපයි—ගච්ඡාපයි" ඉච්චාදි

භවිස්සන්තිම්හි :

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචනං			බහුවචන	
සො	ගාමං	ගච්ඡිස්සති	තෙ	ගාමං	ගච්ඡිස්සන්ති
ත්වං	,,	ගච්ඡිස්සසි	තුම්හෙ	,,	ගච්ඡිස්සථ
අහං	,,	ගච්ඡිස්සාමි	මයං	,,	ගච්ඡිස්සාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ චෙව කම්මනි ච සුගමං

කත්තරි ඡාදෙසාභාවෙපි "සො ගාමං ගමිස්සති, තෙ ගමිස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගමියිස්සති, ගමියිස්සන්ති" ච්චාදි.

ගම්මාදෙසෙ "ගම්මිස්සති, ගම්මිස්සන්ති" ච්චාදි

හෙතුඅත්ථෙ යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං.

කාලාතිපත්තියං

කත්තරි පරස්සපදෙ

	එකවචනං			බහුවචන	
සො	ගාමං	අගච්ඡිස්ස—අගච්ඡිස්සා	තෙ	ගාමං	අගච්ඡිස්සංසු
ත්වං	,,	අගච්ඡිස්සෙ	තුම්හෙ	,,	අගච්ඡිස්සථ
අහං	,,	අගච්ඡිස්සං	මයං	,,	අගච්ඡිස්සම්හා.

අනාගතවිභක්තියෙහි "ගච්ඡිස්ස—ගච්ඡිස්සා" ඉච්චාදී
කාලාතිපත්ති අත්තනෝපදයෙහි ද මෙම සබ්බථ ම යෝජනා යෙදිය
කාලාතිපත්ති විශේෂාර්ථයෙහි "සෝ ගාමං අගච්ඡිස්ස යාන, අලභිස්ස, ගච්ඡිස්සාමි ," යෙසේ සුම්බන්ධයුයි.
කම්මනි "තෙන විලෙදෙසා ගච්ඡිස්සාව නාවී අලභිස්සා" ඉච්චාදී
සම්බන්ධයෙන සබ්බපදයෝනා පයෝගානුසාරයෙන යෙදෑ-

ගෙඩංසේ සර්වාත්ත දක්වා.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "සො මග්ගං අරූළ්හිස්සා කණ්ට කූපකරණ්ඩාදීනි අලභිස්සා, අරූළ්හිස්සංසු, අරූළ්හිස්සථ, අරූළ්හිස්සිංසු' ඉච්චාදි කම්මනි "අරුය්හිස්සථ, අරුය්හිස්සිංසු" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

හෙත්වත්ථෙ "රොහෙති—රොහයති" ඉච්චාදි යථායොගං ඤෙය්‍යං

දිවාදිගණිකො අකම්මකො දිවු කීළායං

සොයං වොහාරාදීසු සකම්මකො

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචනං		
සො	අක්ඛෙන	දිබ්බති	තෙ	අක්ඛෙන	දිබ්බන්ති
ත්වං	,	දිබ්බසි	තුම්හෙ	,,	දිබ්බථ
අහං	,	දිබ්බාමි	මයං	,,	දිබ්බාම

කත්තරි අත්තනොපදෙ "දිබ්බතෙ, දිබ්බන්තෙ" ඉච්චාදි

කම්මනි වුත්තසදිසං

පඤ්චමියං "සො අක්ඛෙන දිබ්බතු තෙ දිබ්බන්තු" ඉච්චාදි

සත්තමියං 'සො දිබ්බෙ—දිබ්බෙය්‍ය, තෙ දිබ්බෙය්‍යුං, සො දිබ්බෙථ, තෙ දිබ්බෙරං, ත්වං දිබ්බෙථො" ඉච්චාදි සුගමං

පරොක්ඛායං "සො දිදිබ්බ—දිදෙව, තෙ දිදිබ්බු—දිදෙවු, ත්වං දිදිබ්බෙ—දිදෙවෙ, තුම්හෙ දිදිබ්බිත්ථ—දිදෙවිත්ථ, අහං දිදිබ්බ—දිදෙව, මයං දිදිබ්බිම්හ—දිදෙවිම්හ, සො දිදිබ්බිත්ථ—දිදෙවිත්ථ" ඉච්චාදි

හීයත්තනියං "සො අදිබ්බා, තෙ අදිබ්බු ත්වං අදිබ්බො, තුම්හෙ අදිබ්බත්ථ, අහං අදිබ්බ, මයං අදිබ්බම්හා, සො අදිබ්බත්ථ ," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

අජ්ජතනියං "අදිබ්බි, අදිබ්බිංසු, අදිබ්බො, අදිබ්බිත්ථ, අදිබ්බිං, අදිබ්බිම්හ, සො අදිබ්බ—අදිබ්බිත්ථ ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං

භවිස්සන්තියම්පි "දිබ්බිස්සති දිබ්බිස්සන්ති ," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං

කාලාතිපත්තියං "අදිබ්බිස්ස—දිබ්බිස්ස, අදිබ්බිස්සංසු" ඉච්චාදි

හෙත්වත්ථෙ "දෙවෙති, දෙවයති ඉච්චාදි, අඛිලවිභත්තිසු ඤෙය්‍යං

සුවාදිගණිකො සකම්මකො සු සවණෙ

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදෙ

එකවචනං			බහුවචනං		
සො	ධම්මං	සුණාති—සුණොති	තෙ	ධම්මං	සුණන්ති—සුණොන්ති

	ඒකවචන.		බහුවචන.
ත්වං ධම්මං	සුණසි—සුණෝසි සුණාසි	තුම්හෙ ධම්මං	සුණථ— සුණොථ— සුණාථ
අහං „	සුණාමි—සුණෝමි	මයං „	සුණාම—, සුණොම

කත්තරි අනාගතොපදෙ යථායොගං යොජෙය්‍යං.

කම්මනි "තෙන ධම්මො සූයතෙ—සූයති—සුය්‍යති, ධම්මා සූයන්තෙ—සුය්‍යන්තෙ—සූයන්ති—සුය්‍යන්ති" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. ධාතුවන්තස්ස දීඝාභාවෙ යස්ස ද්විත්තං සබ්බත්ථ.

පඤ්චමියං කත්තරි "සො සුණොතු—සුණාතු—සුණතං, තෙ සුණන්තු—සුණන්තං;" සෙසං සුගමං.

කම්මනි "ධම්මො සූයතං—සුය්‍යතං—සූයතු—සුය්‍යතු, ධම්මා සුය්‍යන්තං—සූයන්තු—සුය්‍යන්තු" ඉච්චාදි.

සත්තමියං කත්තරි "සො සුණෙ—සුණෙය්‍ය—සුණෙථ, තෙ සුණෙය්‍යුං—සුණෙරුං;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කම්මනි "ධම්මො සූයෙථ—සුය්‍යෙථ—සූයෙ—සුය්‍යෙ—සූයෙය්‍ය" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං කත්තරි "සුසාව, සුසාවු, සුසාවෙ, සුසාවිත්ථ, සුසාව, සුසාවිම්හ, සුසාවිත්ථ" ඉච්චාදි

කම්මනි "සුසාවියිත්ථ, සුසාවියිරෙ, සුසාවියිත්ථො, සුසාවියිව්හො" ඉච්චාදි.

හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අසුණා, අසුණූ, අසුණෙ, අසුණත්ථ, අසුණ, අසුණම්හා, අසුණත්ථ, අසුණත්ථුං;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කම්මනි "අසූයත්ථ, අසූයත්ථුං, අසූයසෙ, අසූයව්හං;" සෙසං සුගමං.

අජ්ජතනියං කත්තරි "සො අසුණී—සුණී—අසුණි—සුණි—අසුණිත්ථ—සුණිත්ථ—අසොසාසි—අසොසා, තෙ අසුණිංසු—සුණිංසු—අසොසාසිංසු—අසොසුං—අසොසුං, ත්වං අසුණෝ—සුණෝ—අසොසාසි—අසුණිසෙ—අසොසාසෙ, තුම්හෙ අසුණිත්ථ—සුණිත්ථ—අසොසාසිත්ථ—අසුණිව්හ—අසොසාසිව්හං, අහං අසුණිං—සුණිං—අසොසාසිං—අසුණිං—අසොසාසං, මයං අසුණිම්හ—සුණිම්හ—අසොසාසිම්හ—අසොසුම්හ—අසුණිම්හෙ—සුණිම්හෙ—අසොසාසිම්හෙ—අසොසුම්හෙ."

කම්මනි "අසූයිත්ථ—අසොසාසියිත්ථ—අසූයි, අසූයිංසු—සූයිංසු—අසොසාසියිංසු" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තියං "සුණිස්සති—සොස්සති—සොස්සාමෙන, සුණිස්සන්ති—සොස්සන්ති" ඉච්චාදිනි සබ්බානෙව සුගමානි

කම්මනි "සූයිස්සතෙ—සූයිස්සති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අසුණිස්සා—සුණිස්සා,

සුණිස්සංසු, සො අසුණිස්සථ—සුණිස්සථ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං
කම්මනි "ධම්මො අසූයිස්සථ—සූයිස්සථ—අසූයිස්සා—සූයිස්සා, ධම්මා අසූයිස්සිංසු—අසූයිස්සංසු" ඉච්චාදි
හෙතුඵලෙ "සාවෙති—සාවයති" ඉච්චාදි අජ්ඣත්තනීසු යථා යොගං ඤෙය්‍යං

කියාදිගණිකා සකම්මකා කී දබ්බවිනිමයෙ

වත්තමානායං

කත්තරි පරස්සපදං

	එකවචනං			බහුවචන	
සො	භණ්ඩං	කිණාති	තෙ	භණ්ඩං	කිණන්ති
ත්වං	,,	කිණාසි— කිණසි	තුම්හෙ	,,	කිණාථ—කිණථ
අහං	,,	කිණාමි	මයං	,,	කිණාම

කම්මනි "තෙන භණ්ඩං වික්කීයති, භණ්ඩානි වික්කීයන්ති" ඉච්චාදි
පඤ්චමියං කත්තරි "විකිණාතු, විකිණන්තු," සෙසං ඤෙය්‍යං
කම්මනි "වික්කීයතු, වික්කීයන්තු," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං,
සත්තමියං කත්තරි "විකිණෙ—විකිණෙය්‍ය, විකිණෙය්‍යුං, විකිණෙය්‍යාසි ඉච්චාදි
කම්මනි 'වික්කීයෙය්‍ය, වික්කීයෙය්‍යුං" ඉච්චාදි
පරොක්ඛායං කත්තරි "විකිණ, විකිණු, විකිණෙ" ඉච්චාදි
කම්මනි "විකීය, විකීයු, විකීයෙ, විකීයිත්ථ,' සෙසං සුගමං
හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අකිණා, අකිණු අකිණෙ, අකිණිත්ථ" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං
කම්මනි "වික්කීයත්ථ, වික්කීයත්ථුං," සෙසං යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං
අජ්ජතනියං කත්තරි "විකිණි—අකිණි—කිණි, අකිණිංසු—කිණිංසු, අකිණි—කිණි, අකිණිත්ථ ඉච්චාදි
කම්මනි "වික්කීයිත්ථ—අකීයිත්ථ—වික්කීයි, වික්කීයිංසු' ඉච්චාදි සුගමං.
භවිස්සන්තියම්පි කත්තරි 'කිණිස්සති—විකෙස්සති, කිණිස්සන්ති—විකෙස්සන්ති' ඉච්චාදි
කම්මනි "වික්කීයිස්සති—කීයිස්සති, වික්කීයිස්සන්ති, වික්කීයිස්සසි' ඉච්චාදි සුගමං
කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අකිණිස්ස—කිණිස්ස—විකිණිස්ස, අකිණිස්සංසු—කිණිස්සංසු," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං
කම්මනි "අකීයිස්ස—වික්කීයිස්ස, අකීයිස්සංසු' තාදි
අත්තනොපදඤ්ච සෙසං යථාතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යං සබ්බත්ථ.
හෙතුඵලෙ "විකායති, විකායාපෙති" තාදි අජ්ඣත්තනීසු ඤෙය්‍යං

කියාදිපච්චයන්තා ගහාදිගණිකා සකම්මකා

ගහ උපාදානෙ.

වත්තමානා:

කත්තරි පරස්සපදං:

		එකවචනං.			බහුවචනං.
සො	සීලං	ගණ්හාති—ගණ්හති—ඝෙප්පති	තෙ	සීලං	ගණ්හන්ති—ඝෙප්පන්ති
ත්වං	”	ගණ්හාසි—ගණ්හසි—ඝෙප්පසි	තුම්හෙ	”	ගණ්හථ—ඝෙප්පථ
අහං	”	ගණ්හාමි—ඝෙප්පාමි	මයං	”	ගණ්හාම—ඝෙප්පාම.

කත්තරි අත්තනොපදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "ගය්හති—ගණ්හීයති; ගය්හන්ති, ගය්හසි, ගය්හථ" ඉච්චාදි.

පඤ්චමියං කත්තරි "ගණ්හාතු—ඝෙප්පතු" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "ගය්හතු, ගය්හන්තු :," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

සත්තමියං කත්තරි "ගණ්හෙ—ගණ්හෙය්‍ය :," සෙසං සුගමං.

කම්මනි "ගය්හෙථ, ගය්හෙය්‍යුං, ගය්හෙය්‍යාසි" ඉච්චාදි.

පරොක්ඛායං කත්තරි "ජගණ්හ—ජගහ—අතිජගහ, ජගහු, අති ජගහු" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ජගය්හිත්ථ, ජගය්හිරෙ, ජගය්හිත්ථො." ඉච්චාදි.

හීයත්තනියං කත්තරි "අගණ්හා—අග්ගහා, අගණ්හූ—අග්ගහූ" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අගය්හාත්ථ, අගය්හාත්ථුං, අගය්හාසෙ" ඉච්චාදි.

අජ්ජතනියං කත්තරි "අගණ්හි—ගණ්හි—අග්ගහෙසි—අග්ගහි, අගණ්හිංසු—ගණ්හිංසු—අග්ගහිංසු—අග්ගහෙසුං—අග්ගහුං, ත්වං අගණ්හි—ගණ්හි :," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "අගය්හිත්ථ—අග්ගය්හිත්ථ—අගය්හා, අගය්හූ, අගය්හිසෙ" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තිම්හි කත්තරි "ගණ්හිස්සති—ගණ්හෙස්සති—ගහෙස්සති—ගහිස්සති, ගණ්හිස්සන්ති—ගණ්හෙස්සන්ති—ගහිස්සන්ති—ගහෙස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කම්මනි "ගය්හිස්සතෙ, ගය්හිස්සන්තෙ :," සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අගණ්හිස්සා—අග්ගහිස්සා" ඉච්චාදි පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

කම්මනි "අගය්හිස්සථ—අග්ගය්හිස්සථ" ඉච්චාදි.

ණෙණයෙසු "ගාහෙති—ගාහයති—ගාහාපෙති—ගාහාපයති—ගණ්හාපෙති—ගණ්හාපයති" ඉච්චාදි. අවිභත්තීසු ඤෙය්‍යං.

තනාදිගණිකො සකම්මකො තනු විත්ථාරෙ.

වත්තමානායං:

කත්තරි පරස්සපදෙ:

	එකවචනං.			බහුවචනං.	
සො	කිත්තිං	තනොති	තෙ	කිත්තිං	තනොන්ති
ත්වං	,,	තනොසි	තුම්හෙ	,,	තනොථ
අහං	,,	තනොමි	මයං	,,	තනොම.

කත්තරි අත්තනොපදෙ "තනුතෙ, තන්වන්තෙ, තනුසෙ, තනුව්හෙ, තන්වෙ, තනුම්හෙ."

කම්මනි "තනීයති—තායති—තඤ්ඤති, තනීයන්ති—තායන්ති—තඤ්ඤන්ති" ඉච්චාදි පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

පඤ්චමියං කත්තරි "තනොතු, තනොන්තු;" **කම්මනි** "තායතු, තඤ්ඤතු, තායන්තු—තඤ්ඤන්තු;" සෙසං සුගමං.

සත්තමියං කත්තරි "තනෙ—තනෙය්‍ය, තනෙය්‍යුං;" **කම්මනි** "තඤ්ඤෙ—තඤ්ඤෙය්‍ය, තඤ්ඤෙය්‍යුං;" සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

පරොක්ඛායං කත්තරි "විතාන—තතාන, විතානු—තතානු, විතනෙ;" **කම්මනි** "විතඤ්ඤ—තතඤ්ඤ, විතඤ්ඤු—තතඤ්ඤු, විතඤ්ඤෙ—තතඤ්ඤෙ" ඉච්චාදි.

හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අතනා—පතනා, අතනු—පතනු;" **කම්මනි** "අතඤ්ඤා—පතඤ්ඤා, අතඤ්ඤු—පතඤ්ඤු" තාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

අජ්ජතනියං කත්තරි "අතනී, අතනිංසු, අතනි, අතනිත්ථ;" **කම්මනි** "අතායිත්ථ — පතායිත්ථ — තනීයිත්ථ — අතඤ්ඤි — පතඤ්ඤි—පතායි" තාදි සුගමං.

භවිස්සන්තියං කත්තරි "තනිස්සති, තනිස්සන්ති, තනිස්සසි;" **කම්මනි** "තායිස්සති — තඤ්ඤිස්සති, තායිස්සන්ති — තඤ්ඤිස්සන්ති" ඉච්චාදි.

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අතනිස්සා—විතනිස්සා, අතනිස්සංසු—විතනිස්සංසු;" **කම්මනි** "අතායිස්සථ—තායිස්සථ—අතඤ්ඤිස්සථ—විතඤ්ඤිස්සථ, අතායිස්සිංසු — තායිස්සිංසු — අතඤ්ඤිස්සිංසු — විතඤ්ඤිස්සිංසු;" සෙසං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

හෙතුම්හි "තානෙති—විතානෙති—තානයති—විතානයති" ඉච්චාදි.

අඤ්ඤවිභත්තීසු යථායොගං යොජෙතබ්බං.

චුරාදිගණිකො සකම්මකො චුර ථෙය්‍යෙ.

වත්තමානායං:

කත්තරි පරස්සපදෙ:

	එකවචනං.			බහුවචනං.	
සො	භණ්ඩං	චොරෙති—චොරයති	තෙ	භණ්ඩං	චොරෙන්ති—චොරයන්ති

ඒකවචනං		බහුවචනං
ත්වං භණ්ඩං චොරෙසි—චොරයසි		තුම්හෙ භණ්ඩං චොරෙථ—චොරයථ
අහං ,, චොරෙමි—චොරයාමි		මයං ,, චොරෙම—චොරයාම

කත්තරි අත්තනොපදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

කම්මනි "චොරීයතෙ—චොරීයති, චොරීයන්තෙ—චොරීයන්ති" ඉච්චාදි

පඤ්චමියං කත්තරි "චොරෙතු—චොරයතු, චොරෙන්තු—චොරයන්තු, චොරෙහි—චොරය—චොරයාහි," කම්මනි "චොරීයතු, චොරීයන්තු," සෙසං සුගමං.

සත්තමියං කත්තරි "චොරෙය්‍ය—චොරයෙ—චොරයෙය්‍ය, චොරෙය්‍යුං—චොරයෙය්‍යුං," කම්මනි "චොරීයෙ—චොරීයෙය්‍ය, චොරීයෙය්‍යුං" ඉච්චාදි සබ්බං පරිපුණ්ණං කාතබ්බං.

පරොක්ඛායං කත්තරි "චුචොර—චුචොරයි, චුචොරයු, චුචොරෙ—චුචොරයෙ, චුචොරිත්ථ—චුචොරයිත්ථ, චුචොර—චුචොරය, චුචොරිම්හ—චුචොරයිම්හ, චුචොරිත්ථ—චුචොරයිත්ථ" ඉච්චාදි

කම්මනි "චුචොරියිත්ථ, චුචොරියිරෙ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හිය්‍යත්තනියං කත්තරි "අචොරයා, අචොරයූ—අචොරයුං" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අචොරීයත්ථ, අචොරීයත්ථුං, අචොරීයසෙ," සෙසං සුගමං

අජ්ජතනියං කත්තරි "අචොරෙසි—චොරෙසි—අචොරයි—චොරයි, අචොරෙසුං—චොරෙසුං—අචොරයිංසු—චොරයිංසු—අචොරයුං—චොරයුං, ත්වං අචොරෙසි—අචොරයි, තුම්හෙ අචොරයිත්ථ—චොරයිත්ථ, අහං අචොරෙසිං—අචොරයිං." ඉච්චාදි සුගමං.

කම්මනි "අචොරීයිත්ථ—අචොරයිත්ථ—අචොරීයි, අචොරීයු—අචොරීයිංසු" ඉච්චාදි.

භවිස්සන්තියං කත්තරි "චොරෙස්සති—චොරයිස්සති" ඉච්චාදි සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කම්මනි "චොරීයිස්සතෙ, චොරීයිස්සන්තෙ" ඉච්චාදි

කාලාතිපත්තියං කත්තරි "අචොරිස්සා—චොරිස්සා—අචොරයිස්සා—චොරයිස්සා" ඉච්චාදි.

කම්මනි "අචොරීයිස්සථ—අචොරීයිස්සා, අචොරීයිස්සිංසු—අචොරීයිස්සංසු ," සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

හෙත්වත්ථෙ "චොරාපෙති—චොරාපයති" ඉච්චාදි ඤෙය්‍යං.

ඒවමිදං සබ්බධාතුගණානං මුඛමත්තදීපිතං, අනෙකානෙකං තෙසං තෙසං විකරණපච්චයානං වසෙන තෙසු තෙසු විභත්තීසු අබ්භන්තරපදමාලා කාතබ්බා සධාතූනන්ති

ඉති ධාතුරූපාවලී

සුත්තපාඨො

සුත්තසඞ්ඛ්‍යා

සුත්තඨෙනා

ආදෙසා

ආගම

පච්චය

ආදෙසා

නිපාත

පුංලිඞ්ගො.

CEYLON
PRINTED AT THE GOVERNMENT PRESS
COLOMBO